Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

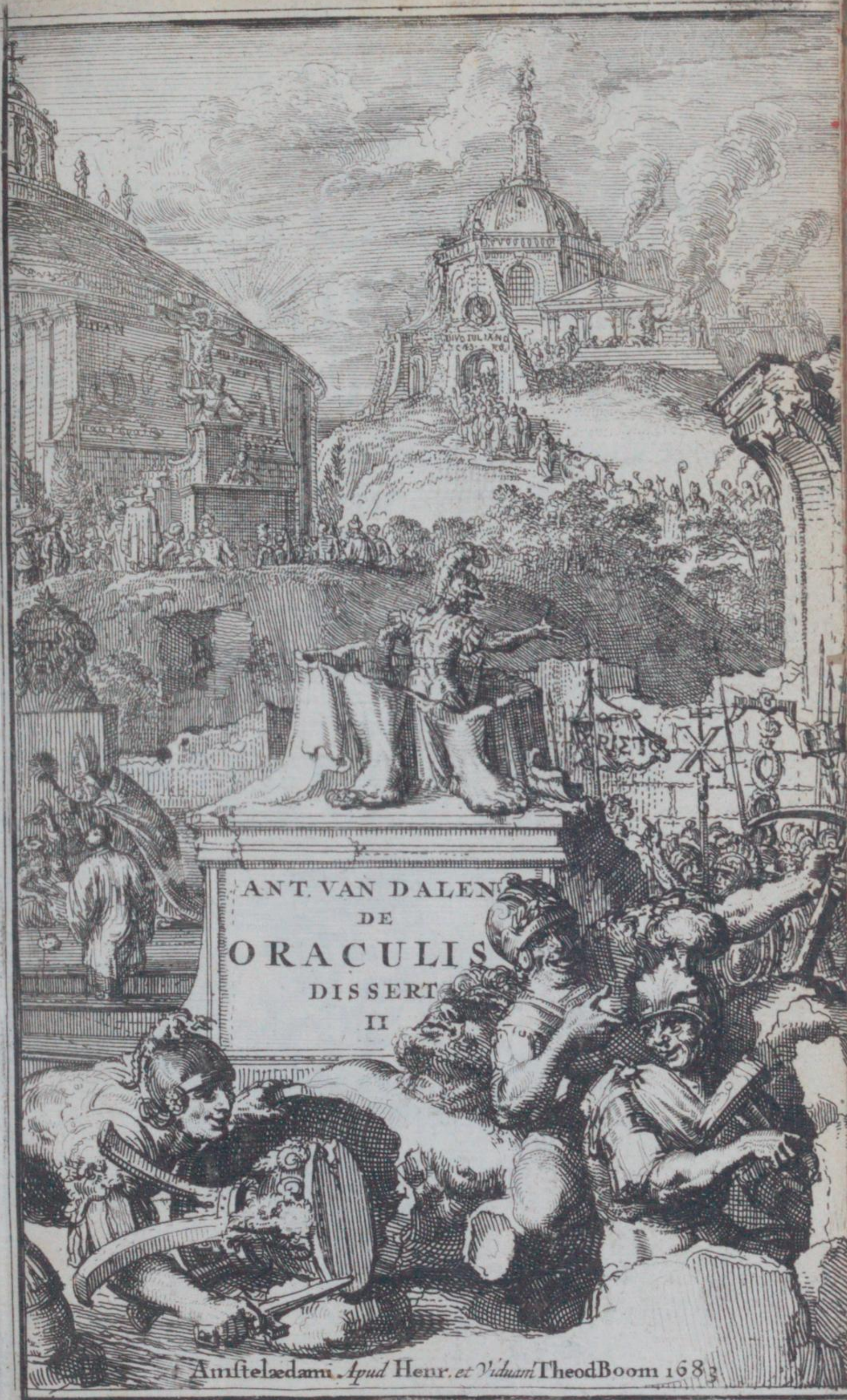
~~II R 58~~
KW. 1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ANTONII VAN DALE M.D.

DE ORACULIS ETHNICORUM DISSERTATIONES DUÆ:

Quarum prior de ipſorum duratione ac defectu, poſterior de eorundem Auctoribus.

ACCEDIT ET

SCHEDIASMA

DE

CONSECRATIONIBUS ETHNICIS.

AMSTELÆDAMI,
Apud HENRICUM & Viduam THEODORI BOOM. Anno cIↄ Iↄc LXXXIII.

Koninklijke Bibliotheek 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

PRÆFATIO AD LECTOREM.

NOn putaveram, mi Lector, aliquid, præter ea quæ jam attuli, Præfationis loco eſſe dicendum. At non inutile duxi (perpenſis iis, quæ, dum ſub prælo eſſet meus, ſeu boni, ſeu mali ominis fœtus, mihi obvenere) hæc ſequentia iis, quæ alias æquioribus abunde ſufficere queant, ſuperaddere. Habes igitur hic Diſſertationes, tales fere, quales ipſe titulus repræſentat. Scopum perſpicies, ſi res tanti tibi viſa fuerit, ut ipſum perlegas Opuſculum; ingenuum videlicet atque innocuum; ac præjudiciis Religioni verè noxiis occurrendis fixum. De qua re ſtatim adhuc paulò latiùs diſſeram. Quæ tractantur ibi, ut paulò ſpecialius antè ingreſſum ea indicem: ſunt, I. Oracula prætenſa Ethnicorum [verè Divina enim, ac quorum mentio in Sacra

 Scri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Scriptura; ſive ea per inſomnia Divinitus piis Patribus ac Prophetis immiſſa, ſive aliter data fuerint, minimè hic attingo: nec verè ſacra profanis veritatemve mendaciis immiſcendam, profanandamque duco] ad minimum ad Theodoſium majorem: imò & nonnulla ulterius durationis ſuæ terminos extendiſſe.

II. Eadem prætenſa Oracula non ulla vi ſupernaturali, Dæmonumve aut Diabolorum præternaturalibus artibus. Sed meris ſolummodo conſtitiſſe præſtigiis & impoſturis Pythiarum, Prophetarum, atque Antiſtitum Ethnicorum, qui Templis Fatidicis, aliiſve Oraculis aut Sortibus, præerant: neque ejuſmodi impoſtores ullis aliis ad illa adminiculis opus habuiſſe.

Quibus data occaſione inſeruntur: 1. Tractatio de Sacris Tauroboliis, ſeu Regeneratione Myſtica & Spirituali (etiam in æternum prætenſa) Ethnicorum. Qua occaſione iterum refutatur imaginaria Conſecratio Pontificis Maximi apud Romanos; quam magnus ille Card. Baronius, aliique ipſum ſecuti, in Prudentio ſeſe inveniſſe nimis imprudenter crediderunt. 2. Primitivæ Eccleſiæ Scriptorum opinio ac Doctrina de Dæmonibus quatenus (NB.) huc ſpectat: atque unde eam ipſi hauſerint. 3. Tractatio de Sortibus Ethnicorum; qualeſque inter Ethnicos non tantùm, ſed & inter Chriſtianos quoque diu admodum, imò

per

per aliquot ſecula, locum habuere. De quibus etiam à Doctiſſimis viris, (quod mihi videre contigit,) ſolum per occaſionem aliquid, atque hinc ſobrie admodum & imperfectè, fuit conſcriptum.

4. Carmina illa tam famoſa Sibyllarum, ſeu libros Sibyllinos, apud Romanos tanta cum cura ſervatos, tantaque cum pompa & ambitu inſpectos, Reipublicæ tantùm cauſâ (ut vulgus perſuaſum per ea, quæ in iis contineri perhibebantur, eo commodius quandoque regeretur) locum habuiſſe. Cætera quæ de Sibyllis Sibyllinisque ulterius dici queant, quærat ejuſmodi rerum curioſus Lector apud Obſopæum, (in Præfatione ad Sibyllina Oracula ab ipſo edita) Blondellum, Iſ. Voſſium: exſpectetque ea quæ Reverendiſſimus D. Servatius Gallæus, de iiſdem, ad prælum parata, brevi in lucem promittit prodìtura: quæ avide exſpectamus.

Accedit denique in fine brevis Tractatulus de Conſecrationibus Ethnicis Statuarum, Ararum, Templorum, &c.

Si, quod mihi ſæpe neceſſe fuit, errores aliorum (quandoque & Doctiſſimorum hominum) ſive ex nimia credulitate, ſive ex memoriæ vitio, aut aliis ex cauſis natos, redarguo; nihil hinc ipſorum auctoritati in cæteris, aut famæ detractum volo. Scio enim me, & ex iſtis, quibus mihi contradicere

aliquando neceſſarium fuit, plurima in aliis didiciſſe: ac fore in me hoc arrogantiæ ac ſtoliditatis maximæ, ſi non æque me erroribus obnoxium putem. Qui ſi (quod metuo) mihi aliquando in hiſce Diſſertationibus acciderint; Oro ut candore iſto, qui generoſis mentibus perpetuus comes eſt, alii illos excipiant aut refutent, ſi tanti ipſis fuerint hæ Diſſertationes. Coactus fui quoque non ſemel corrigere Verſiones me longè in Græca linguâ verſatiorum: quod tamen non eo animo à me factum fuit, ut ipſorum auctoritati aut famæ minimum quid detraherem: Sed 1. ut materiæ mihi propoſitæ inde major lux accederet, ſi quandoque tales viri peccaſſent ablepſia in iis quæ à nobis citanda eſſent; eorumque auctoritas veritati apud imperitiores ne obeſſet. 2. Ut illi quibus non nimis magna iſtius linguæ peritia, eò magis cautè verſarent circa verſiones aliorum, ſi quando ipſis aliquid majoris momenti ex ea lingua adducendum foret: inprimis ſi rei alicui demonſtrandæ aut illuſtrandæ facere debeant, quæ eædem rationes & circa citationes verborum ex aliis, quam maximè locum habere debent.

Si verò in cæteris alicui nimis Paradoxum me exhibere voluiſſe videar: conſideret illa quæ jam antea adduxi, (pag. 3. & ſeq. primæ Diſſertationis) quæque hinc inde ambabus interſparſi: ut docerem minus talium expertos,

quam

quam nimis facile vulgo, & Ethnicorum hiſtoriolis, & ipſorum Chriſtianorum quandoque, fidem adhibeamus. Quum, licet abſque omni malignitate circa iſtas verſati ſint, tamen nimis credulos ſeſe iis quæ, ſæpe non ſine malignitate notabili, antiquiores tradiderant, præbuerint. Quibus exemplis addam adhuc unum alterumve exemplum. Ac 1. quidem prodeat Epicurus: quem omnes pœne Philoſophorum ſectæ, omneſque Chriſtiani, ut perditiſſimum Voluptate hominem, (quippe qui hanc ipſam Voluptatem ſummum Bonum eſſe defenderat) inſectati ſunt. Inter quos etiam maxime Philoſophi Stoici, ex odio iſtius viri, quæcunque ſub malevoli animi cogitationem cadere poſſunt, videntur confinxiſſe, ut illum & ſuæ ſectæ hominibus, & cunctis aliis redderent exoſum. Et tamen iſti erant de quibus (an immerito, ex aliis judicet Lector,) Juvenalis, Satyr. II. *Qui Curios ſimulant & Bacchanalia vivunt*, ac poſt acerbiſſimas Laroniæ invectivas: *Fugerunt trepidi vera, ac manifeſta canentem Stoicidæ: quid enim falſi Laronia?*

At ſummus ille Stoicus Seneca, cujus ſapientiâ plena ſcripta nemo cordatus non cum magna veneratione legit, longe alia ac meliora de hoc viro teſtatur; omneſque calumniandi anſas natas atque arreptas, ex mala interpretatione iſtius vocabuli, ſeu potius rei eo vocabulo deſignatæ, aſſerit. Quod patet ex iis, quæ

 haben-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

habentur cap. 13. libri de Vita beata: ubi ita maximus vir: *Ille effuſus in voluptates, reptabundus ſemper atque ebrius, quia ſcit ſe, cum voluptate vivere, credit & cum virtute: audit enim voluptatem à virtute ſeparari non poſſe: deinde vitiis ſuis ſapientiam inſcribit, & abſcondenda profitetur. Ita* NON AB EPICURO IMPULSI *luxuriantur, ſed vitiis dediti, luxuriam ſuam in Philoſophiæ ſinu abſcondunt: & eò concurrunt, ubi audiunt laudari voluptatem. Nec æſtimatur Voluptas illa Epicuri* (ITA ENIM MEHERCULES SENTIO) *quam ſobria ac ſicca ſit: ſed ad nomen ipſum advolant, quærentes libidinibus ſuis patrocinium aliquod ac velamentum. Itaque quod unum habebant in malis bonum, perdunt, peccandi verecundiam. Laudant enim ea quibus erubeſcebant, & vitio gloriantur: ideoque ne reſurgere quidem adoleſcentiæ licet, cum honeſtus turpi deſidiæ titulus acceſſit. Hoc eſt cur iſta Voluptatis laudatio pernicioſa ſit, quia honeſta præcepta intra latent: quod corrumpit, apparet.* MEA QUIDEM ISTA SENTENTIA EST (INVITIS HOC NOSTRIS POPULARIBUS [noſtræ ſectæ hominibus] DICAM) SANCTA EPICURUM ET RECTA PRÆCIPERE, ET SI PROPIUS ACCESSERIS TRISTIA: *voluptas enim illa ad parvum & exile revocatur: & quam nos Virtuti legem dicimus, eam ille dicit voluptati. Jubet illam parere naturæ: parum eſt autem luxuriæ quod na-*

naturæ ſatis eſt. Quid ergo eſt? Ille qui deſidioſum otium, & gulæ ac libidinis vices felicitatem vocat, bonum malæ rei quærit auctorem: & dum illo venit, blando nomine inductus, ſequitur voluptatem, non quam audit, ſed quam attulit: & vitia ſua cum cœpit putare ſimilia præceptis, indulget illis, non timidè, nec obſcurè: Luxuriaretur enim inoperto capite. ITAQUE NON DICO QUOD PLERIQUE NOSTRORUM, SECTAM EPICURI FLAGITIORUM MAGISTRAM ESSE: SED ILLUD DICO, MALE AUDIT, INFAMIS EST, ET IMMERITO. NEC HOC SCIRE QUISQUAM POTEST, NISI INTERIUS FUERIT ADMISSUS: FRONS IPSA DAT LOCUM FABULÆ, ET AD MALAM SPEM INVITAT, &c.

Quæ de Nicolaitis earumque turpiſſima ſecta; cujus auctor fuerit ille Nicolaus, qui è ſeptem ab Apoſtolis ipſis electis Diaconis erat, tradidere Vetere ſcriptores, unicuique ferè nota ſunt. Aſt quæ Clemens Alexandrinus narrat, de hoc Nicolao, longè aliud quid indicant. Affert ipſius verba (quæ extant ſub initium ferè lib. 3. Stromat.) Euſebius lib. 3. cap. 29. & vertuntur ab Ruffino ſic ſatis accuratè (poſt parvatro Præfatiunculam ex Euſebio, quam & heic præmittemus,) ad hunc modum: *Sed & alia hæreſis, quæ appellatur Nicolaitarum, per pauca tempora viguit, cujus etiam in revelatione Joan-*

Joannis mentio facta eſt. Iſti Nicolaum unum ex illis qui cum Stephano ab Apoſtolis conſtituti ſunt Diaconi, authorem ſe habere JACTABANT. *Sed Clemens Alexandrinus in tertio libro* ςρωματέων *hæc de eo ſcribit: Pulchram (inquit) valde hic uxorem habuit. Et poſt adſcenſionem Domini & Salvatoris noſtri, cum increparetur ab Apoſtolis tanquam de zelotypiæ injuriâ, productam in medium uxorem ſuam ſi quis vellet eam habere, permiſit. Ex quâ occaſione iſti conſequens putaverunt, ut ſecundum hoc factum vel dictum Nicolai, unuſquiſque carne ſuâ in quod delectaret abuteretur. Et obtinentes dictum vel factum hujus ſimpliciter & innocenter, abſque ulla reverentia promiſcuos nunc & illicitos concubitus expetunt hi, qui ſub illius nomine ſectam ſibi propriæ libidinis aſſumpſerant. Mihi autem compertum eſt, Nicolaum nullam prorſus agnoviſſe mulierem, præter eam quam in matrimonium acceperat. Cujus etiam liberi, fœminæ quidem uſque ad ultimam ſenectutem caſtâ virginitate durarunt: Filius autem etiam ipſe ſanctitatem incorrupti corporis cuſtodivit. Quæ cum ita ſe habeant, conſtat illud, quod in medium Apoſtolorum præ zelotypiæ ſuſpicione produxit uxorem, ex contemptu vitii vel libidinis geſtum: quo per hoc continentem ſe oſtenderet ejus rei, quam nimiè putabatur expetere, contemnendam magis quam expetendam carnis edocens voluptatem. Quoniam quidem nolebat (ut opinor) ſecundum Salvatoris præceptum, duobus Dominis ſervire, libidini & Deo.*

Di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Dicunt autem etiam Matthiam ita docuiſſe, adverſum carnem pugnandum, & in nullo prorſus voluptati ejus ac libidini concedendum: animam verò alendam ſapientiæ paſtibus, & ſcientiæ cibis in majus ſemper augendam.

Verſio hæc, ut dixi, ſic ſatis accurata eſt: aliàs Ruffinum hîc non attuliſſem; quoniam, quam facilè is fabulis credat, modo aliquid pro Religione Chriſtiana facere videantur ex ſequentibus facile patebit. Quo priuſquam deveniam, credulitatem hominum noſtri præteritique ævi circa Epiſtolam illam prætenſam Marci Aurelii, tam ſtolide confictam ac Barbare conſcriptam (nam Barbariſmis undecunque ſcatet & pleniſſima eſt ignorantiæ: cum è contra ipſius M. Aurelii ſcripta plena ſint eruditionis; nec linguam ac ſtylum quibus exarata ſunt, Græcè ſciens quiſpiam inelegantiæ culpare queat) ut primo intuitu hujus linguæ peritis nauſeam ac pœne vomitum moveat. Longe minus ſane quam opportuerat de iſtâ dixit Eruditiſſimus, harumque quiſquiliarum peritiſſimus Cenſor Gerard. Joan. Voſſius, in Commentario quem ipſum in eam conſcribere non tæduit; licet dixerit: *Epiſtola hæc non eſt genuina; ſed multò poſt Antonini Philoſophi imperium conſcripta: etiam aliquot, ut puto, ſeculis.* ID DICTIO IPSA NON DICIT, SED CLAMAT. *Nec enim doctiſſimo Principe eſt digna: Sed hominis Semi-Græci, an Semi-Barbari? etiam in rebus ipſis* ſcri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſcriptor ſoricis inſtar ſe prodit, hoc eſt, inſcitiam ſuam. Quod in enarratione epiſtolæ planius faciam.

Non addam heic ulterius aut ipſius Voſſii, aut alia, quæ addi poſſent, argumenta: quod id nec hujus loci ſit; nec aliàs ullo modo opus: ſed alio tempore atque occaſione id fieri poſſit: ſi quiſpiam ejuſmodi nugarum aſſertor exſurgat. Admiratio certe, quam maxima me (ut & alios, ut puto) ſubit, auſos fuiſſe Doctos homines Græcæque linguæ peritos, hanc vertere in alias linguas Epiſtolam, eamque pro vendibili, imò & majoris pretii ac meriti venditare aliis: neque acquieſcere, circa miraculum illud, Tertulliano cæteriſque antiquæ Eccleſiæ ſcriptoribus, qui ne gry quidem de hac Marci prætenſa Epiſtola. Epiſtola tamen hæc, quam *non ſani hominis non ſanus juret Oreſtes*, ipſis videtur *res memoranda novis Annalibus atque recenti Hiſtoria*: quod per me ipſis licet: dum ego, cum Voſſio cæteriſque cordatioribus, Tertulliano aliiſque circumſpectioribus, acquieſcam.

Sed iterum ad Ruffinum qui hæc narrat: *Iter ei* [Gregorio Thaumaturgo] *fuiſſe quondam per Alpes dicitur hyemis tempore; & quum perveniſſet ad ſummum Alpium jugum, nivibus repleta erant omnia, nullum uſquam diverſorium, phanum ibi tantum Apollinis erat, cui ſuccedens tranſacta nocte diſceſſit. Sacerdos vero erat quidam*

phani

phani ejus, cui conſulere ſimulachrum Apollinis mos erat, & reddere reſponſa poſcentibus, ex quo etiam ei alimoniæ quæſtus eſſe videbatur. Igitur poſt digreſſum Gregorii, offerre conſulta & reſponſa poſcere ſacerdos acceſſit ex more, nihil inde reſponſi veniebat. Repetit victimas, ſilentium permanet. Iterum atque iterum litat, ſurdis ingerit fabulam. Cumque ſtupore novi ſilentii æſtuaret ſacerdos, nocte ei aſſiſtens Dæmonium dicit in ſomnis: Quid me illic invocas, quo jam venire non poſſum? Percontanti cauſam, adventu ſe Gregorii dicebat expulſum. Quid nunc remedii daretur cum perquireret, ait non aliter ſibi licere ingredi locum illum, niſi Gregorius permiſiſſet. Quibus auditis ſacerdos occupat viam, multa apud ſemetipſum volvens, atque animo recuſante pertractans pervenit ad Gregorium: adortuſque eum, rem pandit ex ordine, humanitatis ſuæ atque hoſpitalitatis admonuit, querelam depulſi numinis promit, ademptam facultatem ſui quæſtus deplorat, ac reddi ſibi omnia in priſtinum ſtatum depoſcit. At ille nihil moratur, ſcribit Epiſtolam in hæc verba:

GREGORIUS APOLLINI.

PERMITTO TIBI REDIRE IN LOCUM TUUM, ET AGERE QUÆ CONSUEVISTI. *Hanc epiſtolam ſacerdos accipit, & ad phanum defert, poſitâque ea juxta ſimulachrum affuit Dæmon, ac dedit reſponſa poſcenti. Tum ille in ſemet converſus, ait: Si Gregorius juſſit, &*

Deus

Deus iſte diſceſſit, nec potuit redire, niſi juſſus, & rurſum jubente Gregorio reſtitutus eſt, quomodo non multo melior iſto Gregorius, cujus hic obtemperat juſſis? Clauſis igitur januis phani, deſcendit ad Gregorium, epiſtolam ſecum quam acceperat referens, omnemque apud eum rei geſtæ ordinem pandens: ſimulque ſe ad pedes ejus poſternens, rogabat ut illi ſe Deo offerat, cujus virtute diis Gentium Gregorius imperabat. Cumque enixius & pertinacius perſiſteret, Catechumenus ab eo factus eſt. Et cum ſe vitæ caſtiſſimæ, derelictis omnibus, non ſolum erroribus Dæmonum, ſed & ſeculi actibus, mancipaſſet, etiam Baptiſma conſecutus eſt. Et in tantum vitæ merito ac fidei virtute profecit, ut ipſe beato Gregorio in Epiſcopatu ſucceſſor extiterit.

Hæc quaſi Euſebii propria verba, cum tamen & hæc, & plurima alia, Euſebio ne quidem per ſomnium cogitata fuerint, inſuit verſioni ejus Egregius noſter (cujus quis non miretur impudentiam?) Ruffinus. Interim iſti qui, quod non intelligant Linguam Græcam, Ruffini hujus verſioni ſecure nimium fidem habent, exiſtimant ſe ipſum legere Euſebium. Qui ſi iſtam fabellam habuiſſet (uti magnus ille Cardin. Baronius eam habet) pro Hiſtoria *Omni acceptione atque fide digniſſima* (hæc enim ſunt ipſiſſima Baronii verba) minime eam prætermiſiſſet.

Hunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Hinc Magdeburgenſes, Centuria tertia, cap. XIII.

Sed quæ Ruffinus in Euſebio ſuo, quem à ſe Latine verſum affirmat, de Gregorio Pontico, magno illo ſeu mirifico, miraculoſè narrat lib. 7. cap 25. in poſterioribus Euſebii editionibus, ac in Græco maxime, non habentur. Et fabulis magis mendacibus ac ſuperſtitioſis, quales Monachorum finxit otioſum genus, ſimiliora ſunt quam veris narrationibus: ut quod rupem ingentem precibus loco ſuo, in ſpacium ſacelli, moverit: quod Dæmonem in Apollinis ædem, ſua præſentia fugatum, per Epiſtolam redire juſſerit: quod lacum in aridam converterit, &c. Quibus tamen magis vana & nugoſa alia Nicephorus, pro more ſuo, adjecit, lib. 6. cap. 16. Nimirum quod æſtus & impetum Lyci fluminis, defixo in illud ſuo ſcipione, ſedarit: Judæum mortuum ſe ſimulantem revera mortuum fecerit: in arborem ſeipſum converterit: peſtilentiam infidelibus quibuſdam excitarit: & fœminam defunctam ad vitam revocarit.

Quæ cuncta procul omni dubio habet hic Nicephorus è Gregorio Nyſſeno (qui hiſce adhuc plura addit) eo quod poſt narratum prætenſum miraculum de ſcipione in Lycum fluvium defixum, hæc eadem pœnè verba quæ Nyſſenus ille Epiſcopus ſuperaddit, etiam ipſe adjungat: *Qui* [ſcipio] *hucuſque in ingentem excrevit arborem, & à viatoribus ibi cernitur.* Ita enim ipſe Gregorius, in vita Thaumaturgi:

turgi: Ἐυθὺς γὰρ οὐ μετὰ πολὺν χρόνον, ἡ μὲν βακτηρία ταῖς ὄχθαις ἐρριζωθεῖσα δένδρον ἐγένετο. τῷ δὲ ῥείθρῳ τὸ φυτὸν ὅρος ἐπάγη, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῖς ἐπιχωρείοις θέαμα γίνεται τὸ φυτὸν καὶ διήγημα. *Protinus enim haud multo tempore poſt, baculus quidem redicibus in ripa actis, arbor evaſit. Flumini verò hæc planta pro termino fixa eſt, eaque* AD HOC UTIQUE TEMPUS *incolis loci cùm ſpectacula eſt, tum narrationis & commemorationis argumentum præbet.* At nimium defectivè adduxit hujuſmodi fabellas ex Gr. Nyſſeno. Nam cum ille de duobus, ſingulis in Arborem converſis, narraverit (Gregorio ipſo, ſcilicet, atque Æditúo per ipſum converſo,) Nicephorus qui aliàs minimè ſolet adimere aliquid jam ante narratis, ſolius Gregorii tantum meminit. Verum & alia hiſce non magis credibilia prætermittit. Quam autem genuina hæc ſint Metamorphoſibus ab Ovidio Poëta cantatis, conſiderandum Lectori relinquo.

Et tamen magnus ille Cardinalis Baronius, qui (uti videtur) non audet Hiſtoriolam hanc adducere ex Verſione, vel potius aſſumentis Ruffini, non veretur eam adducere ex Nyſſeno, longe aliis ac diverſis cum circumſtantiis ibi, quam apud Ruffinum (non tamen credibilioribus) legendis: cum Ruffinus de unico tantum Dæmonio; de pluribus Dæmonibus, &c. loquatur Nyſſenus. Sed plura me hiſce ſuperaddere piget. Lector talium nugarum

garum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

garum curioſus ipſum adeat Gregorium Nyſſenum.

Cordatiores ſanè erant iſti patres, qui cum Viris Apoſtolicis, eorumve primis ſucceſſoribus verſati ſunt, inter quos eminet tamen magnus, ille Clemens Alexandrinus: qui libro tertio ſtromat. ita loquitur: Διήγησαι ἡμῖν καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς, μᾶλλον δὲ μανικῆς τὰ ἄχρηστα χρηστήρια, τὸν Κλάριον, τὸν Πύθιον, τὸν Διδυμέα, τὸν Ἀμφιάρεων, τὸν Ἀμφίλοχον. εἰ δὲ βούλει καὶ τερατοσκόπους καὶ τοὺς ὀνείρων κριτὰς τοὺς ἀνιέρους σὺν αὐτοῖς· στῆσον δὲ ὁμοῦ παρὰ τὸν Πύθιον ἄγων τοὺς ἀλευρομάντεις, καὶ κριθομάντεις, καὶ τοὺς εἰσέτι παρὰ τοῖς πολλοῖς τετιμημένους ἐγγαστριμύθους· ναὶ μὴν ἄδυτα Αἰγυπτίων, καὶ Τυρρηνῶν νεκυομαντεῖαι σκότῳ παραδεδόσθων. μανικὰ ταῦτα ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπων ἀπίστων σοφιστήρια, καὶ πλάνης ἀκράτου κυβευτήρια, συνέμποροι τῆσδε τῆς γοητείας αἶγες ἐπὶ μαντικὴν ἠσκημέναι, καὶ κόρακες ἀνθρώποις χρᾶν ὑπ' ἀνθρώπων διδασκόμενοι.

Decanta tu nobis, per me licet, reliqua Vaticinationis, aut furioſæ potius vanitatis Oracula, Clarium, Pythium, Didymæum, Amphiaraum, Amphilochum. Adde, ſi lubet, prodigiorum interpretes: adde Augures, profanoſque ſomniorum conjectores. Quin age ſis, ac ſimul eos coram Pythio ſtatue, qui Divinationes ſuas farinâ hordeove perficiunt, quique à plurimis etiamnum obſervantur ventriloquos. Jam vero & Ægyptiorum adyta, & Manium apud Hetruſcos vaticinationes in tenebris

bris jaceant: VESANÆ PROFECTO ILLÆ SUNT INFIDELIUM HOMINUM FALLENDI ARTES, ET COMPARATÆ AD PURAM PUTAMQUE FRAUDEM, QUASI ALEÆ AC SORTIS OFFICINÆ. *Ejuſdem quoque faſcinationis veluti negotiationis ſociæ habeantur capræ ad Divinandum informatæ, nec non corvi illi quos ad Reſponſa reddenda homines erudiere.*

Nec mirum videbitur, ita loqui hunc Clementem Alexandrinum, cuipiam qui conſideravit illa, quæ pag. 216 & 217. ex Euſebio adduco; (quæ notatu digniſſima ſunt) cæteraque omnia in hanc rem à me per totam ſecundam Diſſertationem allata: quibus & addi queant iſta quæ jam dictus Euſebius libro 9. cap. 11. de Theotecno tradit, hoc modo: *Porrò & Theotecnum ad ſupplicium vocabat Divina Juſtitia, haudquaquam oblita eorum, quæ ille adverſus Chriſtianos perpetraverat. Etenim ob Simulachrum illud* [Jovis Philii, de quo cap. 2. locutus fuerat] *quod Antiochiæ conſecraverat, proſperiore fortuna uti viſus, etiam præſes Provinciæ à Maximino factus fuerat. Sed cum Licinius Antiochiam veniſſet & præſtigiatores perveſtigare ac deprehendere inſtituiſſet, inter cæteros etiam illius ſimulachri Prophetas & Sacerdotes tormentis ſubjecit; qua ratione fraudem concinnaſſent interrogans. Qui cum veritatem amplius celare non poſſent, vi tormen-*

torum

torum adacti, totius Myſterii Scenam à Theotecno arte quâdam compoſitam fuiſſe faterentur; Licinius meritò ſupplicio cunctos afficiens primum Theotecnum ipſum: deinde reliquos fraudis ac præſtigiarum conſcios ac participes, poſt plurimos cruciatus interfici juſſit.

Præter Ciceronem quoque & OEnomaum & Diogenianum ab Euſebio lib. 5. præparat. Euangelic. allatos, quamplurimi inter Ethnicos ſcripſerunt contra Oracula ac Divinationes, eodem teſte Euſebio. Ita enim ille libro quarto: *Cæterum cum ſexcenti Vaticiniorum iſtorum vanitatem pluribus confutarint, mihi tamen ad aliquod eorum quæ dixi teſtimonium ſatis fore inpræſentiarum putavi, ſi unius tantùm ex iis diſputationem, adverſus ea quæ pro Fato Chryſippus ex Oraculorum prædictione confecerat argumenta ſuſceptam, hoc libro ſubjicerem.* In Græcis eſt: Μυρίων ἢ ὄντων, &c.

Non omnes igitur Ethnici, imo nec omnes Chriſtiani primitivæ Eccleſiæ, exiſtimarunt ea præternaturali ulla Dæmonum Diabolorumve patratu præſtigiiſve fuiſſe peracta. Perpauci fuerunt fateor inter Chriſtianos: at fuiſſe tam ex Origine quam Clemente Alexandrino patet. Quare verba illa mea pag. 2. & 3. Diſſertationis primæ; *Omnes enim primitivæ Eccleſiæ Scriptores, Omnes* (*nullo pene excepto* (*poſteriores id* [*contrarium ſcilicet*] *aſſerunt.* Ita corrigenda, ut parentheſis illa (*nullo pene excepto*)

cepto) ad primitivæ Eccleſiæ Scriptores retrahenda ſit: ac ſi etiam alibi aſſero omnes primitivæ Eccleſiæ Scriptores in illa fuiſſe ſententiâ, Clementem & Originem exceptos volo.

Si igitur, perpenſis iis argumentis quæ tam ex Euſebio pag. 10. adducto, quam rationibus atque exemplis per me illis adjunctis, ſuperaddat. 1. Sacram Scripturam nihil tale quid nos de Ethnicorum Oraculis docere. 2. Jam ſæpius nominatos Primitivæ Eccleſiæ Scriptores, ex mera Hypotheſi (quod ſequerentur in hac re Platonicorum & Pythagoreorum opiniones) vulgarem Opinionem, de Dæmonibus, quantum ad Oracula ſpectat, defendiſſe: non facile, uti exiſtimo, credet hæc vi ulla ſuper-aut præternaturali fuiſſe effecta; ut vulgus non ſolum, verum & Doctiſſimi ſæpe homines, nimis facile credunt; ſed meris ea conſtitiſſe artificiis ac fraudibus hominum honorem, auctoritatem & lucrum inde captantium: imo & apud imperitam multitudinem, ea, quæ ab Antiſtitibus, ut illa deluderetur, & ſub ſuperſtitionis jugo perpetuò detineretur, peragi debebant, ſatis commodè potuiſſe peragi: nec majori quandoque ad conjectandum ipſis neceſſariam fuiſſe induſtriam, quam fuerit iſti paraſito quem Diphilus Comicus ita loquentem inducit:

Ὅταν

Ὅταν με καλέσῃ πλούσιος δεῖπνον ποιῶν,
Οὐ κατανοῶ τὰ τρίγλυφ᾽, οὐδὲ τὰς στέγας,
Οὐδὲ δοκιμάζω τοὺς Κορινθίους κάδους,
Ἀτενὲς δὲ τηρῶ τοῦ μαγείρου τὸν καπνόν.
Κἂν σφοδρὸς φερόμενος εἰς ὀρθὸν τρέχῃ,
Γέγηθα, καὶ χαίρω τι, καὶ πτερύσσομαι.
Ἐὰν δὲ πλάγιος, καὶ λεπτὸς, εὐθέως νοῶ
Ὅτι τοῦτό μοι τὸ δεῖπνον, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ αἷμα ἔχει.

Si quis dives parata cœnâ me invitat,
Non conſidero triglypha vel tecta,
Neque perquiro Corinthios cados:
Verum diligenter obſervo coqui fumum..
Et ſi in dextrum latus vehemens tollitur,
Lætitiâ affectus ſum ſtatim, gaudeo, alaſque concutio.
Si vero obliquus & rarus fuerit, ſtatim intelligo
Quod hæc mihi cœna (parata ſit) ſed ſanguine caret.

Scio equidem, non omnes, præſertim doctiſſimos viros, noſtri præteritique ſeculi, arripere aut defendere ſine diſcrimine, quæcunque de Ethnicorum Oraculis ſcriptores Antiqui crediderunt ac prodiderunt: ſed credere eos quoque, multas imò plurimas humani ingenii præſtigias, millenaſque fallendi artes in iis habuiſſe locum: qua in re mecum faciunt. Aſt aſſerunt iſti ſimul, multa ibi contigiſſe

quæ ſupra naturam erant; plurimaque prædicta, ad quæ mens humana non pertingeret. Quæ ſi tam ſolide demonſtrarentur, quam quidem facilè ac ſecure nimis aſſeruntur, tota cauſa me cecidiſſe ingenuè faterer. At nunc pro certo habeo, id eos ne quidem de unico ullo Oraculo ſeu reſponſo poſſe demonſtrare. Demonſtrationes Mathematicas, aut ejuſdem naturæ, heic nullas deſidero; uti nemo quoque ſani capitis tales unquam circa Hiſtorias aut traditiones deſideravit; cum ea res plane alterius naturæ ſit; ſed claris, atque omni juſta ſuſpicione liberis exemplis, perfici debeat.

Porro ſi cui minus Latinè ſubinde locutus videar (quod vereor ne nimis ſæpe mihi, ſi non pene perpetuo, accidat) cogitet me non ob verba ſed ob res ſcripſiſſe: nec declamatiunculas, ſed Diſſertationes lingua intelligibili, aut tali ſaltem qua potui, edere voluiſſe. Quam ob rem confido ſtilum meum, à Cordatioribus, modo rationes & exempla quæ adduco ſuffecerint, facilè veniam impetraturum.

De Vitiis Typographicis interim neceſſe quoque eſt ut moneam. Quum plurima numero hiſce Diſſertationibus inſint: ac multa quidem inter ea, quæ meæ aut imperitiæ, aut incogitantiæ ab iniquioribus imputari facilè queant.

Ob-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Obnixè rogo igitur, Lector, ne dedigneris inſpicere Indicem erratorum: quod id tibi neceſſe ſit, ne inutiliter alicubi, vel majori cum tædio, hereas; aut mihi immerenti errores (qui tamen & quandoque ablepſia mea ex feſtinatione commiſſi ſunt, quod ſi præſens operis fuiſſem minus periculi habuiſſet) imputes. Invenies enim alicubui *Fragmenta*, pro *Figmenta*, *Fraudes* pro *Frondes*, *Liberalitatem*, pro *Libertatem*, *radditus*, pro *redditur*, *obtinentibus*, pro *obtinentes*, ſimiliaque vitia Typographica. *Uti* pro *quoniam*, pag. 301. Sic contigit quoque ut vocula vel vox aliqua exciderit, ut ex pag. 339. ubi pro *Donaria gravia* leg. *donaria minus gravia*, aut irrepſerit ut pag. 175. vox *apud.* Malè enim ibi, Oraculi *apud* Apollinis, &c. pag. 217. *Stoici*, pag. 356. *Atque inprimis*, nempe antè ſecund. Parentheſin.

Ad ea enim quæ addenda, aut delenda ſunt, credo, magis attendes, quam ad puncta & commata, literaſve perverſe aut aliter malè poſitas.

Inter omiſſa autem velim ne prætereas verba hæc περὶ ἑσπέραν, *circa veſperam*, à me in vertendo omiſſa, pag. 335. quod ea ibi addita, & textui & materiæ multum lucis afferant: oſtendunt enim, eos qui Oraculum illud conſuluerant, jam obortis tenebris *è foro* abiiſſe, atque in tenebris (ita ut unde aut

à quonam prodierit illa) vocem quæ Oraculi vice fungebatur, audiiſſe. Quod notatu valdè dignum eſt. Sed ne ulterius te detineam, mi Lector, vale, & ad ipſas Diſſertationes accede.

Ad explicationem

TABULÆ.

Ergo tacent nondum, nondum te t eſte locuta
Numina, 1. *per Vates lucri jactata ſodales,*
Queis vinxit, 2. *ſtolidum, facilè, & mutabile vulgus*
4 *Dira ſuperſtitio,* 5. *Regum ſerva ambitioni;*
Fraudibus occultis, incerta ſorte, ſuperbas
Ementita Deûm voces, 7. *reſonare lebetes*
8 *Æra ſonora facit,* 9. *Tripodas reſponſa canentes.*
Suntque, 10. *Iſis,* 11. *Serapis,* 12. *Apis,* 13. *Amphiaraus,* 14. *& Ammon,*
15 *Orpheus,* 16. *Amphilochus,* 17. *Pythius,* 18. *Clarius,* 19. *Didymæus*
Numen idem, eſuriens, variis tamen artibus, aurum
20 *Luxus iners, vafræ jurans in verba Magiſtræ,*
Venalis dapibus, donis: quæ Gnatho Tyrannis;
Ambigua & fallax; cujus pia larva, ſacræque
Detectæ fraudes, tenebris panduntur in imis.

Per-

Perge, 21. Aletheia, latent etiam fortaſſis in orto
Sole ſuæ maculæ: & reſtant, 22. novioribus artes
Queis ſua ſtet lituis ſceptriſque potentia. Jactant
Magnam Epheſi, ſtimulante lucro victuque, Dianam.
24. *Sic Memnon ſolis radios mira arte ſalutat:*
25. *Ferrea Magnetem Serapis ſic quærit imago.*
Saxa ſonant halitu, 26. Mœchantur Numina,
Calchas mactat oves, obſervat aves: ſic fata fatentur
Viſcera: Alexandro occlamat varicoſus Haruſpex.
27. *Sed luit infandas aræ plebs impia fraudes.*
28. *Tandem vincit amor veri: penetralia, cryptæ,*
Fontes, Templa ruunt: Tripodas proſternit opertas,
Ambageſque is rumpit ovans: & Numine vero
Fultus, inauditis nec vanis vanior ipſe
Hæret in hiſtoriis: verum diſtinguere falſo
Æſtimat eſſe ſuum. Nocteque dieque laborat
30. *Vera Fides; ſorteſque ſacras & fraude ſuperbos,*
31. *Et falſas Lamias, 32. & pulſi Dæmonis artes,*
33. *Et tot Cumanæ ſimiles ridere Sibyllas*

Edo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Edocet; ac modicum ſapere, ac ſubmittere ſancto
Colla jugo, portare crucem, legemque vereri,
Nec meritis turgere ſuis commendat: & unam
Et totam in ſolo Chriſto efflagitare ſalutem.
5. *Spem certam nec dia caro, nec callida mundi*
Illecebra, aut diræ poterunt infringere Parcæ;
Dum gaudens albis comitatur veſtibus Agnum;
Agnum, cui paſſo manet hinc poſt ſæcula Regnum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Ne pagellæ aliquot vacarent hæc ſequentia heic inſeri non inutile duxi.

Raggualio C. della prima centuria del Signor Trojano Boccalini.

GIa Apollo Havea fornito il faticoſo corſo del giorno, quando nell' Orizonte del Ponente ſcendendo dal ſuo radiatiſſimo Carro gli ſi fece inanzi un Virtuoſo, il nome del quale il Menante, che non vuol tirar ſi adoſſo qualche brutta rouina, gjuditioſamente tace. Queſto a ſua Maeſta preſentò una multa Severa Cenſura da lui fatta ſopra un Poëma di un Virtuoſo Italiano. Coſi apertamente moſtrò Apollo, che quel dono poco li foſſe grato, che manifeſti ſegni ſi connobero in lui di animo alterato Di modo, che a Franceſco Petrarca, che li era a lato diſſe, che imprudenza troppo grande era quella di alcuni, che prima non informandoſi de guſti di quelli, che eſſi regalavano, commettevano la brutta ſciocchezza di preſentar gli occhiali à ciechi, liuti a' ſordi, & il vino a gli abſtemii. Si rivoltò poi ſua Maeſtà verſo il Virtuoſo, che voleva fargli il dono del Libro, e gli diſſe, che a i ſuoi pari, ſi donava il buon del Mellone, il rifiuto delle ſcorze alle beſtie: che però immonditie tali in un careto portaſſe alla Cloaca maſſima, o che la gettaſſe nel fiume, e che a lui preſentaſſe concetti buoni, e le coſe tutte virtuoſe, che haveva notate in quell' opera, che non ſolo con avidita grande le haurebbe lette, ma che ne gli haurebbe ancora havuta ſomma obligatione. E perche quell' infelice riſpoſe, che ſolo haveva atteſo a notar gli errori, ſenza far conſerva delle coſe, che in quel Poëma meritavano lode, di modi ſi alterò Apollo, che ſe bene in quell' hora come ſempre nel ſuo Occaſo ſuol' accadere, egli molto haveva raddolciti i raggi della ſua faccia, moſſo nondimeno da ſdegno, coſi tornò ad infocarla, come s'egli foſſe ſtato nel ſuo Meriggio, & a quell' infelice coſi riſpoſe. Sommamente ci crepa il cuor di doglia di havervi ſcoperto uno di quegli ſciocchi maligni, che con la penna in mano ſolo ſudono per far acquiſto di quella vergogna, che da gli huomini ſaggi tanto è aborrita: e tutto che il

voſtro

voſtro brutto modo di procedere meriti penitenza molto più grave, voglio nondimeno ſodis-farmi di queſta, che vi dò hora. Scioglirete dunque con le voſtre mani, ſenza l'ajuta di crivello, il loglio tutto, e le altre immonditie, che trovarete in un moggio di grano, che pur' hora da Columella mio fattor generale vi farò conſegnare, e portatelo a noi, che vi diremo quello, che dourete farne. Da Columella incontanente a quello sfortunato fu conſegnato il moggio di grano, pieno di tanto loglio, che molto tempo conſumò a nettarlo, & in un caneſtro molto grande lo preſentò a ſua Maeſtà. Diſſe all' hora Apollo a quel Virtuoſo, che portaſſe il loglio in piazza, e lo vendeſſe: che libero dono li faceva del denaro, che ne haveſſe cavato. E perche quegli ſoggionſe, che non ſolo diſperava di poter trovar compratore alcuno a quella viliſſima mercatantia, ma che il ſolo comparire nella publica piazza con quel caneſtro pieno di coſi brutta ſporcitia era attione indegna di un ſuo pari: gli replicò Apollo, che ad alcuno donaſſe il loglio, e con eſſo faceſſe acquiſto di un nuovo amico. Diſſe all' hora quel miſerabile, ch'egli non ardiva di preſentare a qual ſi voglia perſona coſa tanto vile, per la quale ſicuramente ſapeva, ch'egli ſarebbe ſtato beffato. All' hora Apollo, nel ſuo sdegno non poco eſſendo ſi mitigato, diſſe, che ſe le immonditie, che altri cavaua dalle choſe buone, non era mercatantia da huomini ſaggi, e che non valevano ne per vendere ne per donare, egli da ſe confeſſava di all' hora male eſſerſi conſigliato, quando intrapreſe il pazzo negotio di laſciar le roſe, che haveva trouate nel Poëma cenſurato da lui, per fare inutile, e vergognoſa conſerva delle ſpine; e che ne gli ſtudii delle altrui fatiche gli accorti virtuoſi immitavano le Api, che da fiori anco amari ſapevano cavare il miele; e che ſotto la Luna non trovandoſi coſa, che non foſſe impaſtata di mille imperfettioni, anco da gli ſcritti di Homero, di Virgilio, di Livio, di Tacito, di Hippocrate, ch'errano la Maraviglia de gl'inchioſtri, quando altri con la ſtamigna di un accurato ſtudio haveſſe voluto ſtracciarli, ſempre haurebbe cavato un poco di cruſca. Ma che a lui baſtava che la farina de' ſcritti de' ſuoi Virtuoſi foſſe corrente alla piazza, mercantile: e che da' giudicioſi, e amorevoli Letterati, i difetti de' Virtuoſi ſcrittori ſi occultavano, da' maligni ſi

publi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

publicavano: e chè la profeſſione di cavar da' Poëmi altr
le ſole immonditie, ſolo era meſtiere da vili, e fetenti Sc
rabei, che nelle piu puzzolenti ſporcitie de gli eſcremen
altrui, con ſommo guſto menavano la vita loro; coſa mo
to lontana dall' eſercitio di quegli honorati Letterati, ch
fruttuoſamente paſcono gli animi loro di coſe virtuoſe;
che i ſuoi ben'amati Poëti ſtimando il tempo la piu pr
giata gioia, che produca l'Oriente, non ſapeva vedere con
egli foſſe coſì pazzo, che poteſſe indurſi a credere, ch
nella lettione di quelli ſue malignitadi non haveſſere vo
luto gettar quelle hore; che utilmente potevano ſpende
nello ſtudiar le vigilie di Pindaro, di Sophocle, di Ovidio
e del ſuo dilettiſſimo Oratio Venuſino. Non coſì toſt
pieno di un infinita confuſione ſi era quell' infelice Cen
ſore partito d'Apollo, quando in gran fretta vi comparv
il Letterato, contro di quale era ſtata compoſta la cenſura
della quale monſtrandoſi alteratiſſimo, inſtantement
chieſe, che ne gli foſſe data copia, affine che al ſuo male-
vole con un' Apologia haveſſe potuto riſpondere. Sorriſ
all' hora Apollo, & a coſtui diſſe, che alle genti altrettanto
poco ſaggio ſi moſtrava chi con l'Apologia metteva in ri-
putatione le altrui chiacchiere, quanto molto maligno,
chi publicava le cenſure: che la ſourana Reina delle piu
craſſe ignoranze era preſtar gli orecchi alla dicacità di quei
maligni ſuſurroni, che non havendo talento di publicare
al mondo i parti de gl'ingegni loro, ſcioccamente ſi da-
vano a credere di poter con biaſimar gli altrui acquiſtar
riputatione al Mondo: e che quel viandante, che in mez-
zo dell' infocato Luglio nel ſuo camino veniva annoiato
dallo ſtrepito delle Cicale, affatto era pazzo, ſe per ucci-
derle tutte ſcendeva da Cavallo; molto ſaggio, ſe con un
buon pajo di orecchi fingendo il ſordo attendeva a fare il
ſuo camino, e le laſciava cantare, ò crepare.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

O

E

I

aut
jus e
que
tur :
illan
dæ
do p
jusm
ſit ,
perſ
inde
que
dæ f
piſſi
mi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

DE ORACULORUM ETHNICORUM DURATIONE AC DEFECTU DISSERTATIO.

QUicunque præconceptas vulgi Opiniones, præſertim jam per aliquot ſecula inveteratas adeóque in errores converſas ferè catholicos, convellere, nedum extirpare, ſtudent, à credula ac ſuperſtitioſa multitudine, aut pro incredulis & irreligioſis, aut (quod pejus eſt, ac facillime tamen accidit) pro hoſtibus atque oppugnatoribus Chriſtianæ Religionis habentur: etiamſi res ab ipſis controverſæ, in hanc aut illam partem acceptæ, minimè faciant ſtabiliendæ aut deſtruendæ Doctrinæ Euangelicæ; modo pro talibus ab ipſis teneantur. Nimirum in hujusmodi rebus, quo quis minus judicio præditus ſit, eò magis ſuperſtitioſus eſt: quò magis ſuperſtitioſus, eò religioſiorem ſe credit; atque exinde quoque putat ſe debere patrocinari quæcunque à quocunque, ſeu bene, ſeu male, confirmandæ ſuæ Opinioni afferuntur. In qua re tamen ſæpiſſime contingit, ut homines iſtiusmodi, maximi faciant ea quæ videntur ipſis rariora ac minime

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

vulgaria argumenta; plane eodem modo ut vulgo longe magis arrident ignota illa medicamenta, (ſi non potius venena) quæ à circumforaneis, voce Stentorea ac geſtibus mimicis, pro rariſſimis & præſentiſſimis remediis, omnium malorum alexiteriis, commendantur ac venditantur.

Sic quæ à paucis admodum adducta fuere argumenta, modo ex Ethniciſmo aut Judaiſmo petita fuerint, iſta avidiſſime arripiunt, eosque qui illa aut parum, aut nihili æſtimant traducunt, ac quantum in ſeſe eſt apud alios aut odioſos reddunt, aut reddere ſtudent: dum interim ea quæ tam maximi ab ipſis fiunt, à verè doctis ac cordatioribus jam dudum ſummo jure pro falſis nulliuſque pretii habita atque exploſa ſint.

Fit tamen interdum, ut tales homines adhuc magis hîc in transverſum agantur, vel ſaltem in erroribus ſuis firmiter detineantur per alios, qui plurimæ Lectionis ac judicii ſatis acris, quibusque inter doctiſſimos (qui perpauci ſunt) non temere locum deneges, paradoxi alicujus ſtabiliendi gratia talia aut nude afferant, (quaſi hoc omnibus aliis ſufficere deberet,) aut in rem ſuam magno molimine defendere ſatagant. Quibus arreptis ii, qui ſemper fere ſoliti ſunt aliorum inniti auctoritati, quoniam propriæ non valent, exiſtimant ſicuti ſibi ea ſatisfaciunt, ita & aliis ea debere ſatisfacere.

Hujuſce revera naturæ ac fortunæ eſt quæſtio illa, utrum Oracula cum adventu Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti ceſſaverint, an vero duraverint per aliquot ſæcula ulterius, etiam poſt multos jam Chriſtianiſmum amplexos Imperatores. Nam (quod ſecundo tractandum mihi propoſueram) num Diabolus fuerit Oraculorum auctor aut in totum, aut pro parte ſaltem, à nemine fere in dubium vocatur. Omnes enim primitivæ Eccleſiæ ſcriptores,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

res, Omnes (nullo pene excepto) poſteriores, id aſſerunt : neque ullo modo neceſſarium ducunt id aut demonſtrare aut confirmare aliquibus argumentis : ſufficiunt enim ipſis rationes, à Patribus Eccleſiæ (ſic dictis) aliiſque, eorum exemplo, adductæ; atque ex Ethnicismo (uti oſtenditur) petitæ. At digna mihi res viſa eſt haſce duas quæſtiones paulò accuratius ventilare, quàm quidem à prima Chriſtianiſmi ætate huc uſque, in quantum mihi innoteſcere potuit, factum eſt. Ut ſic illæ opiniones quæ partim in damnum, partim ſine ullo lucro veri Chriſtianiſmi, tam altas egerunt radices, ſi revera inveniantur eſſe falſæ, apud Cordatiores ſaltem, vel tollantur, vel corrigantur. Quod pro viribus ergo tentabo.

Laudabile enim juxta atque utile mihi videtur, falſas opiniones, ex præjudiciis aut credulitate natas, aut ex ejuſmodi traditionibus quæ nullo vel ſufficienti fundamento innituntur; ſed quæ nihilominus talem ac tantam ſibi pepererunt auctoritatem ut iis ſuperſtitioſi nimis Doctrinæ noſtræ Defenſores, pro parte ſaltem, Religionem noſtram ſuperſtruere aut ſtabilire præſumant, profligare. Eo quod ſemper infelicem talia habeant ſucceſſum; ac veritatem Doctrinæ & Religionis Chriſtianæ apud irreligioſos homines, (qui talia ſi ingenii ſint acuti, facile odorantur,) adhuc magis reddant ſuſpectam.

Quis enim credat, etiam inter nos Chriſtianos, qui ſit paulò naſutior, prætenſa illa Oracula Sibyllarum (ut hoc utar exemplo) quæ tam clare atque apertè, tam diſtincte quoque, perſonis, nominibus, locisque ac temporibus indicatis, de Servatoris noſtri Origine, Nativitate, Doctrina, Miraculis, Paſſione, &c. pronunciaverunt, Dei Opt. Max. inſtinctu fuiſſe prolata? Deumque illum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Omnipotentem non ſolum, ſed & perfectè ſapientem, qui Patrem ſemetipſum poſuerat Iſraëli, eumque ex Omnibus Gentibus elegerat in Regnum Sacerdotale & populum Sanctum atque electum; ob quem populum præcipuè, & ex quo ſolo, Chriſtum ſuum mundo dare jam ab initio decreverat ac promiſerat; plus notitiæ dediſſe Gentilibus, eorumque prætenſis Vatibus, quam ipſis Prophetis, qui populo Dei ex ipſius Dei Spiritu, revelatione, impulſu, ac mandatis, de ea re locuti ſunt, ut Iſraëlem Dei in ſpem æternæ ſalutis erigerent?

Cujuſmodi non piæ (uti à multis vocantur) ſed impiæ fraudes, quam magnum acervum Pſeud-Euangeliorum, Epiſtolarum, Liturgiarum, Oraculorum, &c. ac quam multa ſchiſmata atque alia mala, etiam opprobria Ethnicorum in Chriſtianos, ob fucos hoſce detectos, in Eccleſiam Chriſtianam, invexerint, abunde patet ex primorum Chriſtianiſmi ſeculorum Scriptoribus, Tertulliano ſcilicet, Hieronymo, ac pluribus aliis.

Ex hiſce nimirum officinis prodiere Euangelia illa falſò ac malignè attributa Bartholomæo, Nicodemo, Thaddæo, Thomæ, Barnabæ, Philippo, aliiſque Apoſtolis, Euangeliſtis aut viris Apoſtolicis: Acta quaſi horum Apoſtolorum, &c. Andreæ, Pauli & Theklæ, Philippi & Thomæ, &c. Apocalypſeis Pauli, Petri & aliorum: Epiſtolæ Paulo & Senecæ affictæ; etiam aliæ ſub Pauli nomine falſo Tertulliani tempore, editæ ac falſitatis convictæ, Liturgiæ Petri, Matthæi, Jacobi, aliorumque: Canones ac conſtitutiones Apoſtolorum, Hermæ Paſtor, Enochi Prophetia, Oratio Joſephi, Prophetia Eliæ, Eldad & Medad, Sacchariæ Patris Joannis, & multorum aliorum: Itinerarium Petri, Joannis, Thomæ: Teſtamentum Moſis, aſſumptio Moſis, atque alia multa, quaſi Prophetica

aut

aut Apoſtolica ſcripta, tam Veteris, quam Novi Teſtamenti: quorum ulterior enumeratio me piget ac pudet; quod per talium talia flagitia Religio Chriſtiana etiam Ethnicis ludibrio fuerit: cujus rei exempla non deſunt; ut inter alia apud Originem lib. 5. contra Celſum manifeſte patet ex nomine *Sibylliſtarum*, ab Ethnicis, etiam inter Chriſtianos objecto iis qui Sibyllarum ſcriptis patrocinabantur. Nam quod iſta ſcripta ab aliquo primorum Chriſtianorum, eo nomine minime digno, flagitioſe ſuppoſita ſint, id & ab aliis dudum (præcipuè vero ab eximio illo D. Blondello) luce clarius eſt oſtenſum.

Ex hac Officina prodiit quoque ſuppoſititius ille Hermes Triſmegiſtus; ex quo tam multa Lactantius ſuis Operibus (quod utinam ne feciſſet!) inſeruit. Hinc etiam apparuit perſonatus ille Hyſtaſpes vel Hydaſpes; quem tam maximi æſtimavere Juſtinus, Clemens Alexandrinus, & Lactantius, ut primus eorum non timuerit aſſerere, malorum Dæmonum machinamentis effectum, ut, licet fruſtra, homines tam iſtius, quam Sibyllarum, lectione fruſtrarentur.

Sed ipſos illos jam dictos audiamus auctores: è quibus Juſtinus in Apologia ſua ſecunda pro Chriſtianis ita loquitur: Κατ' ἐνέργειαν δὲ τῶν φαύλων δαιμόνων, θάνατος ὡρίσθη κατὰ τῶν τὰς Ὑστάσπου, ἢ Σιβύλλης, ἢ τῶν Προφητῶν βίβλους ἀναγινωσκόντων, ὅπως διὰ τοῦ φόβου ἀποστρέψωσιν ἐντυγχάνοντας τοὺς ἀνθρώπους τῶν καλῶν γνῶσιν λαβεῖν, αὐτοῖς δὲ δουλεύοντας κατέχωσιν· ὅπερ εἰς τέλος οὐκ ἴσχυσαν πρᾶξαι. ἀφόβως μὲν γὰρ οὐ μόνον ἐντυγχάνομεν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν ὡς ὁρᾶτε, εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν. *Opera autem & inſtinctu malorum Dæmonum mortis ſupplicium adverſus librorum Hyſtaſpis, aut Sibyllæ, aut Prophetarum lectores conſtitutum eſt; ut per timorem homines ab illis, quo minus ſcripta illa legentes, rerum bonarum*

notitiam percipiant, ſed in ſervitute eorum retineantur, abſterreantur. Non enim abſque timore tantum hujuſmodi ſcripta legimus, verum etiam vobis inſpiciendum, quæ in iis traduntur, ut videtis, offerimus.

At Clemens Alexandrinus non minorem ſanè iis tribuit auctoritatem, dum ita lib. 6. Stromat. Ethnicos alloquitur · Δηλώσει πρὸς τῷ Πέτρου κηρύγματι, ὁ Ἀπόστολος λέγων Παῦλος· Λάβετε καὶ τὰς Ἑλληνικὰς βίβλους. ἐπίγνωτε Σίβυλλαν ὡς δηλοῖ ἕνα Θεὸν, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι· καὶ τὸν Ὑστάσπην λαβόντες, ἀνάγνωτε· καὶ εὑρήσετε πολλῷ τηλαυγέστερον καὶ σαφέστερον γεγραμμένον τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ καθὼς παράταξιν ποιήσουσι τῷ Χριστῷ πολλοὶ βασιλεῖς μισοῦντες αὐτὸν, καὶ τοὺς φοροῦντας τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, εἶτα ἐπὶ λόγῳ πυνθάνεται ἡμῶν· Ὅλος ἐστὶν ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἴνος, οὐχὶ τοῦ Θεοῦ;

Ultra prædicationem Petri, idem declarabit Sanctus Paulus dicens : LIBROSQUE GRÆCOS SUMITE, AGNOSCITE SIBYLLAM, QUOMODO UNUM DEUM SIGNIFICET ET EA QUÆ SUNT FUTURA: ET HYSTASPEM SUMITE ET LEGITE; ET INVENIETIS DEI FILIUM MULTO CLARIUS ET APERTIUS ESSE SCRIPTUM; ET QUEMADMODUM ADVERSUS CHRISTUM MULTI REGES INSTITUENT ACIEM, QUI EUM HABENT ODIO, ET EOS QUI NOMEN EJUS GESTANT ET EJUS FIDELES ET EJUS TOLERANTIAM ET ADVENTUM. *Deinde compendio interrogat nos :* NONNE TOTUS MUNDUS, OMNIA QUÆ SUNT IN MUNDO, DEI SUNT?

Lactantius autem lib. 7. hæc ſequentia habet: *Hæc ita futura eſſe cum Prophetæ omnes, ex Dei ſpiritu, tum etiam Vates, ex inſtinctu Dæmonum, cecinerunt.*

runt. Hyſtaſpes enim, quem ſuperius nominavi, deſcripta iniquitate ſeculi hujus extremi, pios ac fideles à nocentibus ſegregatos, ait, cum fletu & gemitu extenſuros eſſe ad cœlum manus, & imploraturos fidem Jovis; Jovem reſpecturum ad terram, & auditurum voces hominum, atque impios extincturum. Quæ omnia vera ſunt præter unum, quod Jovem dixit illa facturum, quæ Deus faciet. Sed & illud, non ſine Dæmonum fraude ſubtractum eſt; miſſum iri à Patre filium Dei, qui, deletis omnibus malis, pios liberet: Quod Hermes tamen non diſſimulavit, &c. Cujus ſuppoſititii, Hermiæ verba tum ſtatim, (uti & *Sibyllarum*) affert.

Sed quis hic non ſtupeat, ſtupendam verè credulitatem iſtorum hominum, qui omnia alia, quæ detegendis Ethnicorum horrendis myſteriis abſurdiſque ſuperſtitionibus facerent, videntur exploraſſe, oculiſque acutiſſimis perluſtraſſe; cum in hac re atque huic ſimilibus appareat eos planè cæcutiiſſe!

Hyſtaſpes ille, ſi Dîs placet, Hermes, & Sibyllæ ſcripſerunt, imò potius Vaticinia cecinerunt de Chriſto, de ejus adventu, miraculis, doctrina, morte, reſurrectione, &c. quaſi accuratè narrarent Hiſtoriam, jam dudum geſtam & non plane ignotam inter homines; Prophetæ Judæorum è contra tam obſcure de hiſce rebus locuti ſunt, ut meritò dubites, an ipſi benè ceperint Prophetias iſtas, quas Deus Opt. Max. per eorum os hominibus Iſraëlis, populo ipſius electo, elocutus eſt! Et myſterium illud verè ſacrum, de quo Sanctus Paulus Epheſ. 3. v. 5. & 6. teſtatur: *Quod nullis aliis ſeculis declaratum ſit hominum generi, ut ſuo tempore patefactum eſſet Sanctis Dei Apoſtolis ac Prophetis, divina inſpiratione*: jam multis retro ſeculis, neſciente id eo viro, licet Spiritus Sancti pleno, gentibus, per eorum Vates, liquidò ac manifeſtè declaratum erat! Ergo aut non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

legerat Apoſtolus Paulus adhuc Hyſtaſpem, nec Hermen, nec Sibyllas, (dum talia ſcriberet,) licet alias vir multæ lectionis alleget contra Gentes ipſorum Vates Aratum, Menandrum & Epimenidem.

Aut ſi legerat & illos, nondum tamen crediderat eos de Chriſto Meſſia prophetaſſe, atque alia contraria revelatione id ei poſtea revelatum fuit. Quod quam probabile ſit, æquus Lector judicet. Veneror ſanè Patres eoſque in multis, atque ob multas magnaſque rationes, magni æſtimo: At quis ferat hic ipſorum incogitantiam? ne quid liberius addam.

Juſtinus etenim & Clemens aſſerunt, eos Divino Spiritu quaſi homines Dei, (de quibus Apoſtolus Petrus Epiſt. 2. cap. 1. v. 21.) prophetaſſe. Alius, nempe Lactantius, illa per Dæmonum, malorum ſcilicet, (nam nullos alias Dæmonas agnoſcunt primi Chriſtiani,) virtutem eos prædixiſſe. Quam benè conveniunt hæc & in una ſede morantur!

At dicat aliquis, non hæc omnes Viri Docti tibi tam facilè concedent; aut ſi cæteri, non tamen Celeberrimus ille Iſaacus Voſſius; qui in tractatu ſuo de Sibyllis, & Clementem Alexandrinum defendit, & Paulum hæc ſcripſiſſe aſſerit. Ponderemus igitur pro viribus noſtris, cum bona ipſius venia, verba ac rationes quas ibi adduxit.

Sunt autem ea quæ habentur in tractatu de Sibyllinis Oraculis, pag. 35. hoc modo: *Sed neque rectè ab iiſdem Alexandrinus Clemens reprehenditur, cum ſcribit Apoſtolum Paulum remiſiſſe ad Sibyllas & Hyſtaſpis Vaticinia, & commendaſſe eorum Lectionem. Fruſtra quærunt, ubinam hoc dixerit Paulus, ac ſi nihil dixiſſet aut ſcripſiſſet Apoſtolus, niſi quod indoctis placeat. Sufficiat nobis affirmaſſe hoc Clementem, Virum Sanctum & cum multis Apoſtolicis Viris converſatum, ut non uno loco de ſe teſtatur. Inſtant tamen & credulitatem Patrum ad ſimplicitatem uſque tra-*

traducunt, ipſi potius traducendi, quod ſuam incredulitatem ex inſcitia ortam prudentiæ & judicii loco obtrudere conentur. Sed neque quicquam proficiunt ex eo quod libri iſti Apocryphis fuere annumerati, &c.

Pag. 39. *Integrum Enochi loc. vide in Chronico Syncelli. Eadem hiſtoria, paribus ferè ac Apoſtolus verbis, memoratur in Orac. Sibyllinis lib.* 1. *ubi ſecundæ antè diluvium ætatis hominum lapſus deſcribitur. Nec tamen propterea ſequitur librum hunc ipſo antiquiorem diluvio, ab Enocho fuiſſe conſcriptum. Abſit ut ſic ſentiamus; ſed verò ita omnino credimus, omnes iſtos quos diximus libros, vergentibus ad finem Danielis hebdomadis, à Judæis toto orbe diſperſis fuiſſe compoſitos,* DEO IMPELLENTE IPSORUM, MENTES, *ad ſignificandum Gentibus Chriſti adventum. Infinita itaque illi edidere Volumina partim ſub Patriarcharum & Prophetarum ſuorum nominibus, quales fuere libri qui olim lecti fuere ſub nominibus Adami, Enochi, Abrahami, Moyſis, Eliæ, Eſaiæ & Jeremiæ; partim vero ſub nominibus illorum quorum magna apud Gentiles eſſet exiſtimatio, veluti Hyſtaſpis, Mercurii Triſmegiſti, Zoroaſtris, Sibyllarum, Orphei, Phocyllidæ & complurium aliorum. Nec eſt quod quiſquam objiciat in iſtis libris, multa quoque fuiſſe ſuperſtitioſa & magica, uti ex iſtis quæ paſſim ſuperſunt fragmentis facilè poteſt colligi, ideoque minimè eſſe veriſimile iſtiuſmodi homines clarius de adventu Chriſti fuiſſe locutos, quam veteres locuti ſint Prophetæ; nam id argumentum non eſſe ſatis ſolidum ex eo conſtat, quod & Balaamus Magus, & incantator toto Oriente fuerit celeberrimus, qui tamen futura Chriſti myſteria adeo manifeſtè prædixit ut nullus propemodum Prophetarum tam apertè de iis ſit vaticinatus, uti rectè monet Hieronymus in Epiſtola ad Oceanum.*

Ut autem hiſce reſpondeamus: *Sufficiat*, ait Celeberrimus Voſſius, *affirmaſſe hoc Clementem Virum*

Sanctum, *& cum multis Viris Apoſtolicis converſatum*, *&c.* Si hæc ratio valere debeat, *ſufficiat & Irenæum Virum Sanctum & cum multis Apoſtolicis viris converſatum*, *&c.* aſſeruiſſe Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, anno ætatis circiter quinquageſimo crucifixum: præſertim cum & citet ipſe Scripturas, & quæ extant hodie, nec ulli Chriſtiano ſuſpectæ ſunt. At quis in hac re Irenæi aut traditioni aut explicationi S. Scripturæ unquam credidit? aut ſi fuerit aliquis tempore Irenæi *Illius addictus jurare in verba Magiſtri*, quis poſtea tale quid aſſerere auſit?

Sic paris ponderis argumenta profert pro ſcriptis Enochi, Hermæ, Triſmegiſti, aliiſque multis ſuppoſititiis, ut videmus ex iis quæ jam è pag. 39. &c. attulimus.

Fuerunt nempe ſecundum ipſius ſententiam Judæi, qui talia partim ex ſcriptis Propheticis, partim (uti alibi aſſerit) inſtinctu Spiritus Sancti, ſive ut ipſe Voſſius loqui amat, *Deo impellente ipſorum mentes ad ſignificandum Gentibus Chriſti adventum prædixerunt.* Si hoc autem verum ſit; cui non mirum, ipſos Judæos tamen hîc tanta laboraſſe ablepſiâ, ut aut quæ Gentibus ſignificaverant, ipſi non caperent, aut quæ à Patribus eorum Gentibus longè diſſitis patefacta erant, dum Salvator noſter ipſe præſens aderat, ac Prophetiæ illæ in medio ipſorum completæ erant, Chriſtuſque ipſe de ſe talia & verbis & miraculis teſtatus erat, minimè viderint: ſed ex mera ignorantia (teſtibus ipſo Servatore, Luc. 23. v. 34. atque Apoſtolis & Viris Apoſtolicis, Actor. cap. 3. v. 17. & cap. 7. v. 60.) eum non ſolum perſecuti fuerint, verum & cruci affixerint. Voluitne etiam Deus, qui ipſa veritas eſt auctorque veritatis & Oſor omnis mendacii, impellere mentes Judæorum ut per ſcripta ſuppoſititia adeoque mendacia patrocinarentur veritati;

atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

atque ita detegerent Veritatem Gentibus ut proprii ipſorum fratres aut filii eam non caperent?

Ego ſanè mallem in totum deſerere meos LXX. Interpretes quam talia in eorum auxilium adducere argumenta. Dubito quoque, an aliquis ſani cerebri lectâ propheti â Balaam, Numeri cap. 24. narratâ, videre aut judicare poſſit, eam, quæ obſcuriſſima eſt, niſi cæteris prophetarum prædictionibus illuſtretur, adeo manifeſtè futura Chriſti myſteria prædixiſſe, ut nullus propemodum Prophetarum tam apertè de iis ſit vaticinatus. Hyſtaſpis igitur, Hermæ, Sibyllæ, ac reliquæ à Voſſio enumeratæ catervæ ſcripta, per Judæos quidem (quod nemo antè eum aſſeruit, forſan ne quidem ſomniavit, quod perinde tamen, modo verum eſſet) conficta ac conſcripta fuere Deo impellente ipſorum mentes.

Lactantius verò auctores ipſos ea per Dæmonum virtutem prædixiſſe affirmat. Cuinam parti hîc aſtipulemur, Juſtino ac Clementi, an verò Iſaaco Voſſio; aut denique huic Lactantio? & ſi huic poſteriori, cogitandum Lectori relinquo, quid moverit Diabolum, qui manibus pedibuſque (uti ajunt) ſemper obſtitit ac recalcitravit Euangelio jam per Apoſtolos prædicato; & qui nunquam niſi coactus, vel ut eo ipſo Euangelio Regni Dei obeſſet, Jeſum Nazarenum eſſe filium Dei profeſſus eſt, talia prolata, tam clarè, tam diſtinctè, ac tam multis magniſque circumſtantiis veſtita, Oracula edere de Chriſto Salvatore noſtro: Quod ſi & hoc cogente Deo factum ſit, ut Filius ejus etiam ab infenſiſſimo ipſius, ac generis humani, hoſte prædiceretur ac prædicaretur, potuere fraude ſubtrahere ea quæ maximè hîc ad rem facerent, adeóque ipſum decipere Deum?

Sed tædet, piget ac pudet me talium nugarum: ita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

itaque pergam, & propius accedam ad ſcopum mihi propoſitum. Ex hac igitur etiam officina Oracula illa, quaſi Apollinis, Serapidis aliorumque de Chriſto ejuſque divinitate, doctrina, &c. loquentia, quæ tam cupide à multis aſſumpta, quoniam nimis præcipitanter credita, quam ab eorum auctoribus malignè conficta atque evulgata ſunt, prodierunt.

Hæc omnia fiebant, quaſi vero, ad majorem auctoritatem Chriſtianæ Religioni, *quæ nec tali auxilio nec defenſoribus iſtis egebat*, etiam inter Gentes, conciliandam. Gentes ſcilicet eorumque vana ſuperſtitio ſic propriis teſtimoniis redarguebantur, atque in conſenſum, (volentes, nolentes,) veræ religionis trahebantur. Dum revera interim ipſi auctores piæ hujus (ſic dictæ) fraudis, aliique hiſce nimium creduli, ab ipſis Gentibus, ſaltem naſutioribus inter eas, irriſui, uti oſtenſum eſt, habebantur.

Et quinam cordati homines, ac non nimium præjudicatis ſuis opinionibus immerſi, non videant tales malignas atque impias fraudes excogitatas ac patratas fuiſſe per id genus hominum, qui, ut, aut hæreſi ſuæ patrocinium tutamenque procurarent, aut ſcriptis ſuis & opinionibus, non ſolum apud alias ſectas, ſed & inter ſuæ ſectæ homines auctoritatem conciliarent; aut qui, ſi in numero eſſent Ethnicorum (quod mihi quoque admodum veriſimile ſit non ſemel contigiſſe) per talia fragmenta, à Chriſtianis nimis hîc inconſideratis (quales etiam inter præcipuos illorum, non defuiſſe admodum clarè demonſtrari poſſet, imò jam ab aliis demonſtratum eſt, reclamante licet Celeberrimo Voſſio) avidè arrepta atque approbata (eo animo, ſcilicet pro quod libenter credimus eſſe verum, id tale eſſe facillimè concedimus) totam noſtram religionem,

ejuſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ejuſque pios cultores, naſo ſuſpenderent adunco, ſuiſque eos propinarent ludibrio. Cujuſmodi impoſturæ præcipuè quidem nactæ ſunt ſucceſſum inter homines, qui *Bœotum in terrâ craſſoque ſub aëre nati eſſent*, atque eò quod carerent judicio, minimo negotio ſeſe ab aliis, quoquo iſti vellent, seduci paterentur; atque hinc fide implicita, quidquid ſocii, in tali caſu ipſis nihilo prudentiores, quocunque modo atque undecunque profectum, (ſi modo aliquid facere videretur pro Religione Chriſtianâ, eique auctoritatem aliquam aut gloriam comparare) pronis animis admiſerant, eorum ſic exemplo arripiebant ſibique & aliis, ut fulcrum Religionis, ac ſine quo illa vergeret in ruinam, proponebant, atque identidem vim illorum inculcabant.

Aſt iis cordatioribus, *queis meliore luto finxerat præcordia Titan*, quique oculos gerentes (uti dicunt) in manibus, credebant ſolùm id quod videbant, nihil facilè admittentes pro vero, pro verbo Dei aut ſcripto alicujus Apoſtoli virive Apoſtolici, aut denique pro Divina prophetia, ni ſat benè conſtaret de vetuſtate atque auctoritate Traditionis, qua tale quid prætendebatur, non poterat hoc non eſſe planè inviſum: uti & eſſe debebat neceſſario grande Obſtaculum illis, qui alias de noſtra Religione necdum planè perſuaſi, ex hujuſmodi machinationibus, ſuſpicionem concipiebant falſi, de iſtis quoque ſcriptis, quæ optimæ erant monetæ veréque Apoſtolicæ: aut qui alterius cujuſdam Sectæ, fraudem eam ſubolentes, eo magis ſuâ in hæreſi confirmabantur; ac totam ſectam eorum inter quos tale Argentum Aurumve adulteratum, nulliuſve valoris procuſum fuerat, magis inviſum reddebant ſuis. Dum crimine ex uno judicantes omnes hinc anſam arripiebant calumniandi audacter

dacter partes ſibi adverſas: præſertim verò ſi hi calumniatores quoque aut ambitione, aut alio quodam malo affectu ducti, nihil lucri ſperare poterant ex utriuſque ſectæ unanimi reconciliatione; ſed dividere atque ita imperare inter ſuos deſiderabant. Qualia exempla, aut iis admodum ſimilia, nec noſtro ævo deſunt, nec ſequentibus ævis unquam deerunt.

Quæ omnia magnum neceſſariò detrimentum ut tum temporis afferre debebant Reipublicæ Chriſtianæ, ac remoram objicere Gentilibus aliundè ſatis piis, quo minus in hanc ſectam (ut cum Tertulliano loquar) tranſirent; ita & nunc temporis, nihil lucri aut incrementi ſed è contra multum damni ac nocumenti ei conferre poſſunt, per iſtos homines qui aliàs Religionis ſic ſatis ſecuri omnem anſam occaſionemque arripere ſtudent, quibus ut inſtrumentis infringere ejus auctoritatem valeant: aut qui è contra nimis ſuperſtitioſi ad quam primùm Opinionem aut Sectam, quaſi è magna procella ad vadum aut ſaxum delati, appulerint ei mordicus adhærent, nulloſque niſi tales vel amant vel ferunt.

Circa hanc rem tamen non tam mihi oboritur admiratio, Boiſſardum, Peucerum, Schedium, Maravigliam, Bellarminum, Baronium alioſque, etiam magni nominis viros, fœde ſæpè lapſos, ac nullis ſolidis rationibus ductos aſſeruiſſe ea quæ omnino falſa ſunt ac malignè conficta, ſed auctoritate eorum qui acerrimi hoſtes fuerunt Chriſtianæ Religionis omniumque Chriſtianorum; quam magnum illum, imò maximum, non tam nomine quam omnigena eruditione ac meritis in Religionem Chriſtianam, Hugonem Grotium, ex Porphyrio (in Notis ſuis ad librum de Veritate Religionis Chriſtianæ) protuliſſe Oracula quaſi Hecates

tes de Jeſu Chriſto, deque ejus Divinitate, &c. eadem facilitate, quâ illa ipſa ex Porphyrio tranſſcripſerat, & Chriſto noſtro Servatori applicaverat, Euſebius. Nam quod Porphyrius irriſor ille Chriſti, Chriſtianæque Doctrinæ talia unquam de Domino noſtro Jeſu Chriſto teſtatus ſit, quis credat? Niſi ſimul credat, Porphyrium hunc ipſum neſciiſſe quid & in quos ſcripſerit, atque in quorum gratiam hæc ſic dicta Oracula protulerit: adeóque eum fuiſſe hominem plane delirum, nec cui quid pro aut contra diſſereret, conſtaret.

Aſt piorum hominum zelum quandoque ultra debitos terminos provectum non ſemel experti ſumus: quod tamen ipſis quodammodo condonandum: iſtis præcipuè qui alias verè cordati & candidi, non niſi ex nimis incauta præcipitantia errarunt; aut quod, dum aliis gravioribus mens occupata eſſet, ea non tam attenta eſſet iis quæ aut minoris ipſis ponderis eſſent, aut per occaſionem tantum ab ipſis tractabantur. Quo in caſu admodum facilè accidit etiam maximis viris, quod optimis quandoque contingit nummulariis, qui, dum aliis occupati iiſque valdè intenti, non nimis attendunt ad præſentia, ſic unum aut alterum mali commatis vel adulteratum nummum inter plurimos optimæ monetæ prætervident, ac tranſmittunt. In aliis ferè Omnibus tamen, Lynceis oculis, præclarus hic Vir tam benè veritatem videt, imò pervidet, *ut rumpatur quiſquis rumpitur invidia*, nemo melius, meo judicio, egerit Theologum. De cæteris judicent Juriſperiti, Literatores, &c. qui equidem, quantum audire unquam aut videre potuerim, Omnia de eo præclara atque eximia teſtati ſunt ac teſtantur.

Si quis ergo talia mundo detegat, iiſque perſonam detrahat, qua ſimplices fallunt ac ſcrupuloſos deter-

deterrent, levibuſque & inconſtantibus ſui non ſolum ſed & totius Religionis contemptum pariunt, meo certè judicio, non malè horas ſuas collocat, quas ab aliis negotiis liber, in communem rem utilitatemque ſic ritè, ex ratione, ac debito impendit.

Hinc tam inter Romanæ Eccleſiæ Aſſeclas, quam inter Proteſtantes, non defuere ſummi Viri, qui hujuſmodi figmentis acriter obviam ierunt: quoniam minimè credebant ex illis aliquid emolumenti ſuæ ſectæ poſſe exſurgere, indubitatum è contra detrimentum. Sic Blondellus fabulam illam Joannæ Papiſſæ generoſe ac fortiter profligavit; ne relictis ferreis armis ad verè chartacea, confugientes Proteſtantes ſe deriſui propinarent Romanenſibus. Ac quamvis non æquè magnam apud omnes tulerit gratiam; apud æquiores tamen & decus & laudem hinc meruit. Sic, ut alia prætercam exempla, contra Dionyſium Pſeud-Areopagitam ejuſque ſuppoſititia ſcripta non inutilem navarunt operam Petavius, Sirmondus, Morinus, Lanojus, aliique Romanæ Sectæ Clariſſimi Viri, tam claris, ac quæ tam vividis rationibus premant adverſarios, argumentis, ut fruſtra omninò obnitatur manibus pedibuſque, eximius ille Cardinalis Bellarminus dum ſcribat: *De Areo-pagiticis neminem Doctorum & Catholicorum dubitare, quin ea verè Dionyſii ſint: & qui id negant non alios eſſe quam Lutheranos & Sciolos quoſdam.* Cujus Bellarmini verbis optimè opponi poſſunt egregia ſanè, & tam veritatis quam ingenuæ libertatis plena, Antonii Godelli Vencienſis Epiſcopi, verba, quæ adducuntur à Reverendo admodum Viro J. Dallæo cap. 36. tractatus de Dionyſio Areopagita. Quæ ibi aut apud ipſos Auctores inſpiciantur. Nos enim hanc rem nunc non agimus. Quare reflectam me in viam unde diverti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Hæc de Oraculis tractatio eſt, fateor, res invidiæ plena, nec carens odio adverſariorum. Nemo enim ſeſe opponens Opinioni inveteratæ, atque adeo penè catholicæ, ita evicit ut plurimorum, nedum omne punctum tulerit, licet armatus ſolidiſſimis ſimul & acutiſſimis armis. Præcipue ſi jam antea aliqui magni nominis viri, multæque in Eccleſiâ auctoritatis, ab uſque primis Chriſtianiſmi ſeculis contrariam ſententiam defenderint, aut in eam ſaltem conſenſerint.

At ingenui hominis generoſique animi eſt veritatem defendere propter veritatem: neque pati ſe duci alicujus auctoritate contra apertam rationem: Veritatem defendere in honorem Doctrinæ veritatis, hoc eſt, Doctrinæ Euangelicæ vereque Chriſtianæ; quam Sanctus Paulus divino Spiritu ductus *Rationalem* appellavit *Religionem*; quæ nullis nec fuco nec fraude opus habet; ſed propriâ ſe vi ac virtute ſat abunde defendit.

Hæc ſunt, Benevole Lector, quæ in anteceſſum, dicere volui. Unum tamen addam, me per hæc ſcripta neminis famæ aut æſtimationi detractum velle; inprimis vero Patrum, ſive Scriptorum Eccleſiaſticorum, qui per priora Chriſtianiſmi ſecula vixerunt ac ſcripſerunt. Fuerunt, ut ipſi fatentur, homines, & erroribus, præjudiciis, &c. ſubjecti, quibus nunquam tutius credas, (& ſic credere ipſis tutò admodum poſſis, imò debeas) quàm ubi de rebus facti, de ritibus, cæremoniis ſimilibuſque loquentes inter ſe probe conſentiunt, neque à ſcriptis Euangeliſtarum Apoſtolorumve diſſentiunt: præſertim ſi loquantus de rebus (ritibus, ſcilicet, conſuetudinibus, &c.) quæ ipſorum tempore in publico uſu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

erant. Si enim in talibus fidem ipſis habere nolimus, non video quid demum alicujus auctoritate credendum ſit. In cæteris autem, ac præcipuè quæ de ſæculis ipſorum ætatem antecedentibus, nullo idoneo conſenſu aut teſte (ſive ea dogmata vitam & mores tangant eorum, quos ipſi hæreticos vocabant, ſive alia ejuſdem alteriuſve naturæ) tradunt, caute legendi ſunt: nec nimis temere ipſis fides adhibenda. Quia ſicuti nos hodie, ita & illi ſæpe humani aliquid, in talibus, paſſi ſunt. Quod omnibus in ipſis mediocriter verſatis, ſatis ſuperque manifeſtum eſt; & ex ſequentibus fiet manifeſtiſſimum.

Sed ut relicta ulteriori Præfatione, me ad inſtitutam mihi diſquiſitionem de Oraculis accingam, atque initium faciam defendendæ ſententiæ apud cunctos ferè Paradoxæ, incipiam ab Euſebio, ejuſque argumento ex Porphyrio Ethnico, Chriſtianorumque acerrimo hoſte, deſumpto: extat id lib. v. cap. I. Præparat. Euangelic. in hunc modum: Ἄκουε τοιγαροῦν αὐτῶν Ἑλλήνων ὁμολογούντων ἐκλελοιπέναι αὐτῶν τὰ χρηστήρια, οὐδ᾽ ἄλλοτε ποτὲ ἐξ αἰῶνος ἢ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σωτηρίου καὶ εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, τὴν ἑνὸς Θεοῦ καὶ σωτῆρος Χριστοῦ πλατυνθείσης ἐν γῇ, φωτὸς δίκην πᾶσιν ἀνθρώποις ἀνατειλάσης. αὐτίκα γοῦν μάλα ὅσον οὐδέπω παραστήσομεν, ὡς ἄρα μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ θάνατοι τῶν δαιμόνων ἱστορήθησαν, καὶ τὰ θαυμαστὰ ἐκεῖνα τὰ πάλαι βοώμενα χρηστήρια διαλελοίπασιν. *Audi nunc igitur ipſos Græcos fatentes, ipſorum defeciſſe Oracula, neque ab alio unquam ævo quàm tempore ſalutis & Doctrinæ Euangelicæ, quæ unius Dei ac Salvatoris Chriſti fidem per mundum divulgavit, atque omnibus hominibus veluti lux exorta eſt. Jam ſtatim ergo, ut adhuc nunquam factum eſt, oſtendemus, quomodo poſt adventum ejus, & Dæ-*

monum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

monum mortes narratæ fuerint, & admiranda illa ac decantata Oracula defecerint.

Ac paulò inferiùs.

Νεκρὰ δὲ τὰ ἀπὸ τῶν δαιμόνων πάντα χρηστήριά τε καὶ μαντεύματα. οὐδέ τις εἰς τοσοῦτον ἀνθρώπων μέμηνε, ἐξ οὗπερ εἰς πάντας φωτὸς δίκην ἐξέλαμψεν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἔνθεος καὶ εὐαγγελικὴ δύναμις, ὡς τολμᾶν τῷ τοῦ φιλτάτου φόνῳ καὶ ταῖς δι᾽ ἀνθρωποθυσιῶν σφαγαῖς, τὰ φονικὰ καὶ φίλαιμα καὶ μισάνθρωπα δαιμόνια ἐξιλεοῦσθαι. οἷα πράττειν τοῖς πάλαι σοφοῖς τε καὶ βασιλεῦσι δαιμονῶσιν ὡς ἀληθῶς φίλον ἦν. περὶ δὲ τοῦ μηκέτι δύνασθαί τι καὶ ἰσχύειν τοὺς φαύλους δαίμονας, μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀνθρώπους πάροδον, καὶ αὐτὸς ὁ καθ᾽ ἡμᾶς τῶν δαιμόνων προήγορος ἐν τῇ καθ᾽ ἡμῶν συσκευῇ, τοῦτόν που λέγων μαρτυρεῖ τὸν τρόπον. Νυνὶ δὲ θαυμάζουσιν, εἰ τοσούτων ἐτῶν κατείληφε τὴν πόλιν ἡ νόσος, Ἀσκληπιοῦ μὲν ἐπιδημίας καὶ τῶν ἄλλων Θεῶν μηκέτ᾽ οὔσης. Ἰησοῦ γὰρ τιμωμένου οὐδεμιᾶς τις Θεῶν ὀφελείας ᾔσθετο.

Mortua verò ſunt Omnia à Dæmonibus profecta Oracula & Vaticinia. Neque ex quo tempore inſtar lucis omnibus affulſit vis divina atque Euangelica noſtri Servatoris, aliquis eo uſque inſaniit, ut auſus ſit cæde illius, quod ſibi eſſet dilectiſſimum, & hominum mactatione illos cædem & ſanguinem ſitientes, homineſque odio habentes placare Dæmonas. Qualia lubenti animo perpetrabant Veteres Sapientes & Reges, verè Dæmonibus acti & obſeſſi. Quod verò pravi Dæmones non amplius aliquam vim aut poteſtatem, poſt Servatoris noſtri adventum habeant, etiam ipſe (Porphyrius) qui contra nos Dæmonum patronus extitit, aaſtipulatur; dum in tractatu, quem contra nos conſcripſit, tali modo loquitur: Nunc verò ipſos admiratio ſubit, ſi per tot annos Urbem (Romam) morbus occupaverit. Cùm non amplius ulla præſentia ibi ſit Æſcalapii, aut aliorum Deorum: nam poſtquam Jeſus cultus fuit, nemo ali-

aliquid manifeſtum aut publicum ſenſit Deorum auxilium.

Quæ heic ponuntur ab Euſebio ſunt, primo, Oracula poſt Chriſtum natum, atque ob ejus in terras adventum, obmutuiſſe. Secundo, id etiam Ethnicos ac nominatim quidem Porphyrium, cujus verba, uti videmus, adducit, apertè confiteri. Nam quæ de Anthropothyſiis ſeu victimis humanis, non ultra Euangelii deprædicationem mactatis, addit, nihil faciunt ad Oracula eorumve defectum. Ex iis tamen videbimus etiam; quam parùm tuto, ſine juſto examine, fides adhibeatur huic nimium credulo, atque incauto ſæpius, ſcriptori. Porphyrii verba (hinc enim incipiam) ſi quis ea attente legat, nihil minus loquuntur, quam de Oraculis eorumve defectu, (neque ignorare ullo modo poterat Porphyrius ipſius ætate adhuc multa ac celeberrima ſupereſſe, per diverſas mundi plagas, χρηστήρια. quod ex ſequentibus, ſpero, notiſſimum fiet) ſed clarè ſatis, de miſeriis, cladibus, devaſtationibus, peſte aliiſque morbis, quæ jam longo tempore Urbem atque Imperium Romanum afflixerant, quorumque cauſas Ethnici imputabant Chriſtianis [hos enim ipſorum ritibus, cæremoniis ac reliquis moribus Idololatriæ connexis adverſos, atque irridentes illa quotidie ſentiebant, hincque odium immortale contra ipſos exercebant, ac quidquid in ipſorum damnum ac ruinam excogitari atque agitari poſſet, omni molimine contra ipſos, (præſertim vero, ſacerdotes Ethnici, quorum è re id maxime erat, deleri hoſce Antagoniſtas) exercebant] quaſi ex propagatione iſtius ſectæ ac Doctrinæ, ira atque indignatio Deorum in omne genus hominum eſſet effuſa. Legamus modo Arnobium, videbimus, in ipſo libri primi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

primi principio, eas fuiſſe ſolennes Gentilium querelas; ita enim ipſos loqui ſolitos teſtatur: *Poſtquam eſſe in mundo gens Chriſtiana cœpit, terrarum orbem periiſſe, multiformibus malis affectum eſſe genus humanum: ipſos etiam cœlites derelictis curis ſolemnibus, quibus quondam ſolebant inviſere res noſtras, terrarum ab regionibus exterminatos.*

Eodem modo loquuntur ſeu potius Ethnicos inducunt conquerentes Origenes in Matth. cap. 24. Cyprianus initio libri ad Demetrianum, Auguſtinus pluſquam uno loco; item alii: ſed ſingulari, inter eos, cum emphaſi Tertullianus, Apologetici ſui cap. 40. cujus verba quoque hîc apponam: *At è contrario illis nomen factionis accommodandum eſt, qui in odium bonorum & proborum conſpirant, qui adverſum ſanguinem innocentium conclamant, prætexentes ſanè ad odii defenſionem illam quoque vanitatem, quod exiſtiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Chriſtianos eſſe cauſam. Si Tiberis aſcendit in mœnia, ſi Nilus non adſcendit in arva, ſi cœlum ſtetit, ſi terra movit, ſi fames, ſi lues, ſtatim Chriſtianos ad Leonem.*

At poſtea apud Chriſtianos eadem invidiâ laborabant Ethnici, ſive, (uti poſt aliquot Chriſtianiſmi ſecula vocabantur) Pagani: & cum ipſis ſimul Judæi, Samaritani atque hæretici [quorum hæreticorum definitionem diſcimus ex Cod. lib. 1. cap. 5. ubi Impp. Grat. Valentin. & Theodoſ. inter alia dicunt: *Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis adverſus eos ſanctionibus ſuccumbere debent, qui* VEL LEVI ARGUMENTO *à judicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deviare.* En quo diſcordia cives diduxit miſeros!] quod patet ex Novella III. Theodoſii de Judæis, Samaritanis, Hæret. ubi ita

 habe-

habetur : *An diutiùs perferimus mutari temporum vices, iratâ cœli temperie ? quæ, Paganorum exacerbata perfidiâ, neſcit naturæ libramenta ſervare. Unde enim ver ſolitam gratiam abjuravit ? unde æſtas meſſe jejunâ, laborioſum Agricolam in ſpe deſtituit ariſtarum ? unde hyemis intemperata ferocitas, ubertatem terrarum penetrabili frigore ſterilitatis læſione damnavit ? niſi quod ad impietatis vindictam tranſit lege ſuâ naturæ decretum.*

Vide hîc, quæſo, quàm facile una pars alteram ſibi adverſam unius ejuſdemque criminis ream peragat : Ethnici ſcilicet Chriſtianos, quaſi ante Chriſti adventum, nullæ clades, nullæ ruinæ, nullæ miſeriæ, aut calamitates orbem terrarum afflixiſſent ; ac tum demum, neque alia de cauſa, *exceſſiſſent adytis ariſque relictis Dî quibus imperium eorum ſteterat :* Chriſtiani è contra Paganos, Judæos, Samaritanos & hæreticos accuſabant, quaſi dum illi adhuc ſubſiſterent, ipſorum culpa totus Orbis jam vergeret in ruinam, totaque natura corrupta & inverſa deficeret, non in pœnam eorum à quibus iſta mali labes, adverſariorum judicio, orta, ſed in illorum noxam qui alios ſic criminabantur. At cui paulo cordatiori hîc non veniat in mentem illud Juvenalis :

Accuſat Manilia dum rea non eſt ?

Verum redeamus in viam nobis propoſitam.

Clarius adhuc, quam ſuperius oſtenſum eſt, liquet, ex ipſo Porphyrio (imò ex ipſo Euſebio Porphyrium verbotenus citante) eum hîc minimè loqui de Oraculis. Nam lib. 4. cap. ult. præparat. Euangel. diſcimus ex hujus Porphyrii verbis, ab Euſebio ibi adductis, eum, uti & alibi, aſſerere, *quæcunque Oracula ullibi reddita fuerint, ea non per Deos, ſed per malos Dæmonas reddita : quorum Principem ait eſſe Serapin.* Hinc cauſam deducit

ducit, unde homines per Oracula illa fallantur, imò ad omnia prava ac ſceleſta, homicidia, adulteria, &c. perducantur, nihil adjumenti vero, ſed plurima nocumenta ac damna creduli homines per ea ſemper acceperint. Quæ certe non bene conveniunt nec in una ſede morantur, ſed plane diſcrepant, imò contraria ſunt.

Quis ergo non videt, eum in verbis ab Euſebio citatis, minime loqui de Oraculis eorumve defectu: ſed è contra noſtrum Euſebium per ea ſemetipſum fallere ex nimia incogitantia aut præjudicio?

Hæc tamen, uti jam jam evicimus, ita nimis temere aſſerta, ut admodum facile id in doctorum oculos incurrat, minime gentium ab aliis, de Oraculorum defectu tractantibus redarguuntur, Æl. Schedio, nempe, P. Mornæo, Hoſpiniano, Boiſſardo, cæteriſve eam materiam directè aut indirectè tractantibus; ſed ut argumenta ſatis valida aſſumuntur: dum ex iis æque temere quam ipſe Euſebius, oſtendere nituntur Oraculorum defectum & circa Servatoris noſtri nativitatem, & ob nativitatem iſtam, accidiſſe. Ideoque nunc aſſerunt, nato Chriſto Oracula, ac nominatim quidem Delphicum, ſiluiſſe; nunc tempore Hadriani Cæſaris, nunc alio; nunc denuò, perduraſſe quædam illorum uſque ad Julianum Apoſtatam: cum ſubinde & de Delphico dicant, id jam ante Ciceronem (ipſum Ciceronem citantes teſtem) ceſſaſſe: nec ſibi ullo modo conſtent, ſed, ſine ullo debito ac juſto examine, aſſerant quicquid fere ipſis de iis occurrerit apud Veteres: atque inde modo affirment, modo negent, modo dubitent, denique, atque hæreant; quod ſuos nimis ſecure ſequantur Duces, qui nec ipſi ſibi magis conſtant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Imò magnus ille P. D. Huetius tom. ſecundo, Propoſit. 9. cap. 4. diſertis verbis tempore Chriſti plane obmutuiſſe ea aſſerit, ejus verba ſunt: *Huc adjungendus Oraculorum defectus, cujus cauſam curioſè ſcrutati ſunt, cum alii ſcriptores, tum potiſſimum Plutarchus: ex quo diſcas,* PAULATIM EA CONTICESCERE COEPISSE, AD CHRISTI USQUE TEMPUS, QUO OBMUTUERUNT: *quaſi fractâ tum penitùs Dæmonum vi, ſilentioque ipſis impoſito.* An vero talia nos doceat Plutarchus, imò unquam ſomniaſſe videatur, videbimus paulo inferius. Iſaacus quoque Voſſius in tractatu ſuo *de Sibyllinis*; (quod mireris ſane in hoc tanto viro, ac tam plurimæ lectionis tamque acris judicii) *ut manifeſtum ſit, non potuiſſe hæc ab aliis quam a Judæis vulgari, qui ſub nomine fatidicarum mulierum, & quarum apud Gentes magna eſſet auctoritas, ea in lucem edidere, quæ ipſi è Prophetarum ſuorum hauſiſſent Oraculis. Nec ſucceſſus horum defuit Vaticiniis, & quidem tantus,* UT (NB.) CÆTERARUM GENTIUM PROTINUS CESSARINT ORACULA.

Vide ſis hîc mecum, Lector, quam multa à multis pro veris affirmentur, quæ, ſi modico ſubjicerentur, examini hiſce aſſertoribus ipſis ne ſpeciem quidem ullam veritatis habere viderentur. Sed ita ſit: Viderint titulum libri Plutarchiani de Oraculorum defectu: quid opus ulterius legere aut perlegere librum ipſum, cum ex titulo ſolo concludere quis valeat, Oracula, jam Plutarchi ætate, defeciſſe. Viderint Euſebium citantem Porphyrium, quid opus verba ipſius examinare Porphyrii? Itane mendax fuerit Euſebius, itave aut hebes aut ſtupidus, ut intelligere nequiverit, quid Porphyrius de ea re vel ſcripſerit vel intellexerit?

&c licet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

& licet ipſe quoque adducas illius verba uti habentur apud Euſebium; nonne ſufficiat ea ſic intellexiſſe ut Euſebius illa intellexit? Certe ſi hoc modo agamus etiam cum iis quæ apud Ciceronem, Plutarchum, alioſque habentur, aut ex iis ab aliis citantur, nec ulteriori examine defungamur; longe commodius ac minori negotio ſcribimus libros, quam ſi laborioſe admodum inveſtigemus, an bene vel male citati, intellecti, aut verſi fuerint Porphyrius, Plutarchus, Cicero, Juvenalis, aliique, de quorum verbis oriri poſſet controverſia: quam pauci, interim, lectores inquirunt & rite examinant ea quæ ſic adducuntur; ac non potius credunt hujuſmodi ſcriptoribus? interim patitur veritas. Sed à quonam tempore hoc novum fuit?

Verum redeamus ad Euſebium, ac videamus quam firmiter ſecundo argumento, ab Ethnicis ex Plutarcho, deſumpto, demonſtret Oracula circa Chriſti nativitatem defeciſſe: illud autem quod tam avide omnes fere arripiunt, eſt Hiſtoriola illa ſeu potius fabula (ut ſtatim oſtendetur) quæ narratur à Cleombroto in Dialogo de Oraculorum defectu, hoc modo. Περὶ δὲ τοῦ θανάτου τῶν τοιούτων ἀκήκοα λόγον ἀνδρὸς οὐκ ἄφρονος οὐδ' ἀλαζόνος, Αἰμιλιανοῦ γὰρ τοῦ ῥήτορος, οὗ καὶ ὑμῶν ἔνιοι διακηκόασιν, Ἐπιθέρσης ἦν πατὴρ, ἐμὸς πολίτης καὶ διδάσκαλος γραμματικῶν· οὗτος ἔφη, ποτὲ πλέων εἰς Ἰταλίαν ἐπιβῆναι νεὼς, ἐμπορικὰ χρήματα καὶ συχνοὺς ἐπιβάτας ἀγούσης· ἑσπέρας δὲ ἤδη περὶ τὰς Ἐχινάδας νήσους ἀποσβῆναι τὸ πνεῦμα, καὶ τὴν ναῦν διαφερομένην πλησίον γενέσθαι Παξῶν. ἐγρηγορέναι δὲ τοὺς πλείστους, πολλοὺς δὲ καὶ πίνειν ἔτι δεδειπνηκότας· ἐξαίφνης δὲ φωνὴν ἀπὸ τῆς νήσου τῶν Παξῶν ἀκουσθῆναι Θαμοῦν τινος βοῇ καλοῦντος ὥστε θαυμάζειν· ὁ δὲ Θαμοῦς Αἰγύπτιος ἦν κυβερνήτης, οὐδὲ τῶν ἐμπλεόντων γνώριμος πολλοῖς ἀπ' ὀνόματος. δὶς μὲν οὖν κληθέντα σιωπῆ-

σιωπῆ-

σιωπῆσαι, τὸ δὲ τρίτον ὑπακοῦσαι τῷ καλοῦντι· κἀκεῖνον, ἐπιτείναντα τὴν φωνὴν εἰπεῖν, ὅτι, ὅταν γένῃ κατὰ τὸ Παλῶδες, ἀπάγγειλον ὅτι Πὰν ὁ μέγας τέθνηκε. τοῦτ' ἀκούσαντας ὁ Ἐπιθέρσης ἔφη πάντας ἐκπλαγῆναι, καὶ διδόντας ἑαυτοῖς λόγον, εἴτε ποιῆσαι βέλτιον εἴη τὸ προστεταγμένον, εἴτε μὴ πολυπραγμονεῖν, ἀλλ' ἐᾶν οὕτως, γνῶναι τὸν Θαμοῦν, ἐὰν μὲν ᾖ πνεῦμα, παραπλεῖν ἡσυχίαν ἔχοντα· νηνεμίας δὲ καὶ γαλήνης περὶ τὸν τόπον γενομένης, ἀνειπεῖν ὃ ἤκουσεν. ὡς οὖν ἐγένετο κατὰ τὸ Παλῶδες, οὔτε πνεύματος ὄντος, οὔτε κλύδωνος, ἐκ πρύμνης βλέποντα τὸν Θαμοῦν πρὸς τὴν γῆν εἰπεῖν, ὥσπερ ἤκουσεν, ὅτι ὁ μέγας Πὰν τέθνηκεν. οὐ φθάσαι δὲ παυσάμενον αὐτὸν, καὶ γενέσθαι μέγαν οὐχ ἑνὸς, ἀλλὰ πολλῶν στεναγμὸν, ἅμα θαυμασμῷ μεμιγμένον. οἷα δὲ πολλῶν ἀνθρώπων παρόντων, ταχὺ τὸν λόγον ἐν Ῥώμῃ σκεδασθῆναι, καὶ τὸν Θαμοῦν γενέσθαι μετάπεμπτον ὑπὸ Τιβερίου Καίσαρος. οὕτω δὲ πιστεῦσαι τῷ λόγῳ τὸν Τιβέριον, ὥστε διαπυνθάνεσθαι καὶ ζητεῖν περὶ τοῦ Πανός· εἰκάζειν δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν φιλολόγους συχνοὺς ὄντας, τὸν ἐξ Ἑρμοῦ καὶ Πενελόπης γεγενημένον. ὁ μὲν οὖν Φίλιππος εἶχε καὶ τῶν παρόντων ἐνίους μάρτυρας, Αἰμιλιανοῦ τοῦ γέροντος ἀκηκοότας.

Quæ ſic vertuntur à Doctiſſimo Turnebo: *De Dæmonum porrò obitu narrationem quandam de homine nec ſtulto nec vano accepi. Nam Æmiliani Rhetoris, ex quo nonnulli etiam veſtrum hoc audierunt, Epitherſes fuit Pater, municeps meus, Grammaticæ Profeſſor. Is narrabat quum aliquando Italiam cogitans navigium conſcendiſſet, quod non ſolum mercium magnam vim, ſed vectorum etiam magnam turbam ferret, ſub veſperam ad Echinades inſulas penitus flatum ſiluiſſe navique in ſalo fluitante, & tandem ad Paxas delata, plurimis tum vigilantibus, multis etiam poſt cœnam compotantibus, è Paxis repente vocem auditam eſſe, cujuſdam Thamum inclamantis. Erat autem Thamus Ægyptius gubernator multis qui in navi erant nomine ignotus. Bis igitur inclamatum ſiluiſ-*

ſiluiſſe, tertium vocanti paruiſſe: illum majore vocis contentione imperaſſe, ut, cum ad Palodes pervectus eſſet. Pana magnum mortuum eſſe nuntiarent. Hoc audito Epitherſes conſternatos omnes ſtupore dicebat. Quumque deliberarent quod imperatum erat, faciendum eſſet nec ne, hac de re ſic Thamum cenſuiſſe; ſi flatus ſpiraret ſilentio prætervehendum eſſe, ſin à ventis eſſet eo in loco quies & tranquillitas, quod audiverat eſſe prædicandum. Igitur ad Palodes perlatis, quum aura nulla eſſet nec unda, proſpectantem è puppi Thamum exclamaſſe ut audierat, Pana magnum eſſe mortuum: continuoque quum vixdum finiiſſet, ſecutum eſſe ingentem non unius, ſed multorum, gemitum admiratione mixtum: & quod multi adfuiſſent narrabat rei famam celerrime diſſipatam eſſe Romæ, Thamumque à Tiberio Cæſare accerſitum: Tiberium verò uſque adeo huic rei fidem adjunxiſſe, ut quis ille Pan eſſet, interrogaret & quæreret. Doctos verò homines, quos circa ſe frequentes habebat, cenſuiſſe Panem eum eſſe qui ex Mercurio & Penelope natus eſſet. Atque hæc quidem Philippus, quorundam etiam qui aderant memoria atteſtante, qui de Æmiliano Sene ſe audiviſſe dixerunt.

Fabula hæc, uti revera eſt, ſicut ex ſequentibus manifeſtum fiet, ab Euſebio non ſolùm citatur, ſed etiam à viris jam ſupra nominatis (atque etiam à Joachimo Oudaan in Dialogo quarto de Potentia Romana, ſive, ut Belgicè libro huic nomen dat, De Roomſche Mogentheyt/ pro vera habetur Hiſtoria: ac quidem præcipue quod prætenſa iſta Hiſtoriola dicatur Tiberii Cæſaris ſub Imperio contigiſſe, adeóque cum tempore mortis Servatoris noſtri ipſis congruere videatur; ad cujus mortem & Boiſſardus & alii hanc Hiſtoriolam referunt: ad Dæmonum ſeu Diaboli mortem, ratione Oraculorum, ut quæ

antea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

antea longe magis vigebant, alii: quamvis alii denique aliter hæc interpretentur & applicent.

Ex hiſce audiamus, quæſo, primo loco Boiſſardum in hunc modum loquentem, libro de Divinatione & Magicis præſtigiis: *Quidam exiſtimant vocem illam locutam fuiſſe de Chriſti Servatoris morte: cum audita ſit anno* DECIMO NONO *Imperii Tiberii Cæſaris, quo Chriſtus crucifixus eſt. Et hunc credimus univerſæ naturæ, & totius mundi Dominum & formatorem, verum Verbum Dei, per quod Deus omnia creavit. Et ipſi Arcades Pana vocarunt* τὸν τῆς ὕλης Κύριον: *non ſolum ſylvarum Dominum, ſed univerſæ ſubſtantiæ materialis Dominatorem (ut ſcribit Macrobius) cujus materiæ vis univerſorum corporum, ſeu illa divina ſint, ſive terreſtria, componit eſſentiam. Ideo Pan dictus eſt Deus univerſi. Neque male ſuſpicantur multi (ſive fuerit Angeli boni, ſive Dæmonis alicujus) per Pana Magnum intellexiſſe Jeſum Chriſtum, qui ſub Tiberio paſſus eſt. Nam & Dæmones ſæpius vera ſolent proloqui, verbis tamen ambiguis, ut homines magis ac magis in errores inducant.*

Mirum ſanè ſi per Angelos bonos hæc fuerunt annunciata, neque Thamum neque Epitherſen reliquoſve vectores, aut aliquos ſaltem inter eos, neque ipſum Tiberium, nec quos ſuper hac re conſulebat Sapientes, nec denique ipſum Æmilianum, Plutarchum alioſve, quibus hæc narrarunt tanto poſt paſſionem, ac prædicationem Euangelii Jeſu Chriſti, intervallo, conjectaſſe ea de Chriſto Servatore noſtro, fuiſſe prolata.

Aſt fuerit vox Dæmonis, ut homines ita magis ac magis in errores induceret, (ut alii volunt) cui uſui ipſi hæc proloqui ſolùm inter iſtos homines qui ne minimam quidem Jeſu Chriſti notitiam habebant? ac quidnam nocumenti accipere pote-

poterat Doctrina Euangelii, ſi Ethnici crederent Magnum aliquem Dæmonem, ſive Pana illum (qui nunquam fuit) ſive alium quendam mortuum eſſe? ac cur non potiùs è contra vereri debebant, ſi tale quid annuntiaretur, hoc in ipſorum, non Jeſu Chriſti, damnum cedere debere: cum ita de propria Religione Ethnici, ut dubitare inciperent, induci poſſent atque, audito Euangelio, eo facilius ad illud tranſire deliberarent: præſertim cum inde minus mirum ipſis videri deberet, Filium Dei mortem obiiſſe, eo quod & ipſorum Dæmones idem paterentur?

Ac quomodo Diabolus per hæc verba, de Magni Panos morte, ita præoccupare potuit Aures hominum, quo minus intelligerent aut crederent, (ut alii putant,) mortem Chriſti; cum Hiſtoriola hæc à Plutarcho, ut communi mundo minus nota, iiſque quibus eam ſub perſona Philippi narrat, ignota, adducatur?

De Dæmonum morte, aut ad minimum perpetuo ſilentio, Euſebius aliique hæc interpretantur. Hinc Mornæus, poſt multa alia quibus Defectum Oraculorum circa & ob nativitatem Chriſti adſtruere nititur, (etiam ex ipſorum Dæmonum prætenſis Oraculis aut reſponſis) narrata denique Hiſtoriola illâ de Epitherſe, (quam memorabilem vocat Hiſtoriam atque ut omninò veram ex Plutarcho allegat,) hæc addit: *Mais remarquons que c'eſtoit ſoubs Tibere, ſoubs lequel fut crucifié Jeſus, & que ce Pan eſtoit un des principaux Dœmons des Gentils: comme ſe voit par ſon Oracle,*

Rente voeux ô Mortel, a Pan le Dieu cornu, Sauvage, chevre pied, &c.

Et de fait à Diocletian Apollo reſpond, que les

juſtes

juſtes le rendent muet ; & le Preſtre lui dit ; que par les juſtes il entendoit les Chreſtiens, dont il ſe mit à les perſecuter, &c.

Latina (pro ut ab ipſo hæc ex idiomate Gallico in eam converſa ſunt) ita ſonant: *Notemus verò ſub eodem Tiberio crucifixum Jeſum; Pana verò in gentilitiis Dæmonibus inſignem locum tenuiſſe, ut ex ipſius Oraculo apud Porphyrium liquet.*

Χρυσόκερως βλοσυροῖο Διωνύσου θεράπων Πὰν
Βαίνων ὑλήεντα κατ' οὔρεα χειρὶ κραταιῇ, &c.

PAN AUREIS CORNIBUS TRUCIS
DIONYSII MINISTER,
GRADITUR PER MONTES SILVOSOS, &c.

Itaque reſpondet Apollo Diocletiano, juſtos illi os obturare, quo minus oracula edere poſſit: & Sacerdos juſtos Chriſtianos interpretatus eſt, quos idcirco Imperator perſequi cœpit. [Conferat quæſo Lector ambarum callens linguarum hæc Latina cum Gallicis quæ præcedunt,] Petrus Molinæus verò qui alias (ubi tractat de Oraculorum defectu, in Vate ſuo lib. 3. cap. 11.) cæteris cordatior eſt. Non dubitat etiam, poſt fabellam hanc narratam, ſequentia hæc ei ſubjungere:

Huic narrationi fidem creat circumſtantia temporis: incidit enim hæc res in tempus quo Chriſtus mortuus eſt. Eſtque veriſimile ejulationes Dæmonum inde ortas, quod ſcirent morte Chriſti Satanæ regnum concidiſſe. Eſt enim Pan vox aptiſſima ad ſignificandum Dominum univerſi qui eſt Omnia in omnibus, ut ait Paulus 1 *Cor.* 15. 28.

Vide hic jam aliam cauſam: Diabolus nimirum qui ipſe per ſe hæc non poterat ſociis ſuis, qui hujus rei neſcii erant, nuntiare, ſed miniſterio hominum ad hoc opus habebat, mandabat hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

hæc Thamo; atque hinc, poſt rem illam ipſis nunciatam, tam triſtes ejulationes. Sed relinquamus ipſi hanc veriſimilitudinem.

Quis enim è Plutarcho, licet maxime ponamus Hiſtoriam hanc eſſe veram, nobis oſtendet eam, tempore paſſionis contigiſſe? cum ipſe Plutarchus ſolùm dicat: *Is [Epitherſes] narrabat quum* ALIQUANDO *Italiam cogitans, &c.* Et tamen audacter admodum Boiſſardus aſſerit, *hoc eo ipſo anno 19. Imperii Tiberii Cæſaris fuiſſe factum.*

Optandum eſſet, ſane homines tam multæ lectionis, atque alias, quantum apparet; minimè malos, non tam in tranſverſum actos fuiſſe aut ſtudio partium, aut aſſerendi apud alios, id quod ipſi tam libenter credebant eſſe verum; ut non contenti iis, quæ ſeu vera, ſeu falſa apud alios invenerant, ſui muneris eſſe putaſſent, multa illis affingere.

Cordatior hîc Baronius; qui, dum ad annum Domini noſtri 34. hanc recitat fabulam, utitur hiſce verbis: *Qualiacunque ſint, fides eſto penes auctorem, &c. Et ſanè quidem ſi rei geſtæ fidem adhibendam eſſe putamus.* Sed cordatiores adhuc Centuriatores Magdeburgenſes qui Cent. 1. lib. 2. cap. 15. hæc plane ridicula æſtimant, dum de Euſebio hæc ex Plutarcho in teſtimonium adducente dicunt: *Ubi & de Pane ſub Tiberio mortuo ridicula narrat.*

Habent igitur eam narratiunculam, uti revera eſt, pro fabulâ: At ſi fabula hæc ſecundum Boiſſardum, Molinæum, & cæteros pro vera Hiſtoria ſit habenda, eo quod Plutarchus tantus Vir, eam pro vera Hiſtoria narret; cur non & ea, quæ ſequitur ibidem, ejuſdem ponderis aut veritatis habeatur, ab iis qui hîc non ſolùm Plutarchum, ſed & Euſebium citant? Euſebius enim eam non

omit-

omittit, quaſi ejuſdem cum jam recitatâ veritatis, uti & certe eſt, ac merito illam nullo dato interſtitio ſubſequitur: ita enim pergit: Ὁ δὲ Δημήτριος ἔφη τῶν περὶ τὴν Βρεττανίαν νήσων εἶναι πολλὰς ἐρήμους σποράδας, ὧν ἐνίους Δαιμόνων καὶ Ἡρώων ὀνομάζεσθαι, πλεῦσαι δὲ αὐτὸς ἱστορίας καὶ θέας ἕνεκα, πομπῇ τοῦ βασιλέως, εἰς τὴν ἔγγιστα κειμένην τῶν ἐρήμων, ἔχουσαν οὐ πολλοὺς ἐποικοῦντας, ἱεροὺς δὲ καὶ ἀσύλους πάντας ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν ὄντας. ἀφικομένου δὲ αὐτοῦ νεωστὶ, σύγχυσιν μεγάλην περὶ τὴν ἀέρα, καὶ διοσημείας πολλὰς γενέσθαι, καὶ πνεύματα καταρραγῆναι καὶ πεσεῖν πρηστῆρας. ἐπεὶ δ' ἐλώφησε, λέγειν τοὺς νησιώτας ὅτι τῶν κρεισσόνων τινὸς ἔκλειψις γέγονεν. ὡς γὰρ λύχνος ἀναπτόμενος φαίνει δεινὸν οὐδὲν ἔχει, σβεννύμενος δὲ πολλοῖς λυπηρός ἐστιν, οὕτως μεγάλαι ψυχαὶ τὰς μὲν ἀναλάμψεις εὐμενεῖς καὶ ἀλύπους ἔχουσιν, αἱ δὲ σβέσεις αὐτῶν καὶ φθοραὶ πολλάκις μὲν ὡς νυνὶ πνεύματα καὶ ζάλας τρέπουσι, πολλάκις δὲ λοιμικοῖς πάθεσιν ἀέρα φαρμάττουσιν. ἐκεῖ μέντοι εἶναι νῆσον ἐν ᾗ τὸν Κρόνον καθεῖρχθαι φρουρούμενον ὑπὸ τοῦ Βριάρεω καθεύδοντα. δεσμὸν γὰρ αὐτῷ τὸν ὕπνον μεμηχανῆσθαι, πολλοὺς δὲ περὶ αὐτὸν εἶναι Δαίμονας ὀπαδοὺς καὶ θεράποντας. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Κλεόμβροτος, Ἔχω μὲν (ἔφη) καὶ ἐγὼ τοιαῦτα διελθεῖν. ἀρκεῖ δὲ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, τὸ μηδὲν ἐναντιοῦσθαι, &c.

Demetrius autem narravit eorum inſularum quæ ſunt propter Britanniam, pleraſque deſertas ac ſparſas eſſe, quarum nonnullas Dæmonibus & Heroibus eſſe dicatas. Seſe autem cognoſcendi cauſâ, Imperatore mittente, navigaſſe ad unam deſertis proximam, paucis habitatam cultoribus, quos Britannis ſacroſanctos & inviolatos omnes eſſe: non multo autem poſtquam eo veniſſet fœdam cœli perturbationem & prodigioſam tempeſtatem eſſe coortam: procellas in abruptum lapſas cecidiſſe, ardentium fulminum jactus fuiſſe: quibus ſedatis inſulanos dixiſſe, aliquem è præſtantioribus interiiſſe. Nam ut lucerna dum accenditur noxia nemini eſt, dum extinguitur, multis tetrum odorem afflat;

ſic

ſic animos magnos dum accenduntur, propitios & innoxios eſſe; dum extinguuntur & intereunt, ſæpenumero, ut modò, ventos ac procellas miſcere, interdum peſtilenti lue cœlum inficere. Jam verò inſulam illic quandam eſſe, in qua Saturnus carcere clauſus à Briareo cuſtodiatur ſopitus: ſomnum enim illi eſſe pro vinculo. Multos autem ei Dæmones eſſe circum pedes atque ſervos. Tum Cleombrotus, ipſe etiam talia quædam, inquit, commemorare poſſim: nunc ſatis eſt propoſito nihil repugnare, &c.

Quæ heic obiter notanda veniunt, ſunt verba illa Mornæi ubi de Pane loquitur: *Et que ce Pan eſtoit un de principaux Demons des Gentils, &c.* Vel ut in verſione Latina habetur, *Pana in Gentilitiis Dæmonibus inſignem locum tenuiſſe.* Aſt Pan ille *Deus Arcadiæ*, quem Virgilius Poëta inducit *Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem*, minime ex Dîs majorum gentium, ſed ex plebe Deorum erat. Hinc Ovidius in Ibin, poſt verſus hos,

Dî maris & terræ, quique his meliora tenetis,
Inter diverſos cum Jove regna polos, &c.

Poſtea ſubjungit:

Vos quoque PLEBS SUPERUM *Fauni, Satyrique, Lareſque,*
Fluminaque & Nymphæ, Semideûmque genus.

Imò & Pan ille de ſeipſo,

Nos vappæ ſumus & puſilla,
Culti ruris minima. ———

Unde non mirum ſane Simichida, apud Theocritum, ut ruſticum, canere in hunc modum:

Τόν μοι Πὰν, Ὁμόλας ἐρατὸν πέδον ὅστε λέλογχας,
Ἄκλητον κείνοιο φίλας ἐς χεῖρας ἐρείσαις,
Εἴτ' ἔστ' ἆρ' ὁ Φιλῖνος ὁ μαλθακὸς, εἴτε τις ἄλλος.

Κἤν μὲν ταῦθ' ἔρδοις, ὦ Πὰν φίλε, μή τύ τι παῖδες
Ἀρκαδικοὶ σκίλλαισιν ὑπὸ πλευράς τε καὶ ὤμους
Τανίκα μαστίσδοιεν, ὅτε κρέα τυτθὰ παρείη·
Εἰ δ' ἄλλως νεύσαις, κατὰ μὲν χρόα πάντ' ὀνύχεσσι
Δακνόμενος κνάσαιο, καὶ ἐν κνίδαισι καθεύδοις.
Εἴης δ' Ἠδωνῶν μὲν ἐν ὤρεσι χείματι μέσσῳ,
Ἕβρον πὰρ ποταμὸν τετραμμένος, ἐγγύθεν ἄρκτου·
Ἐν δὲ θέρει πυμάτοισι παρ' Αἰθιόπεσσι νομεύοις
Πέτρᾳ ὑπὸ Βλεμύων, ὅθεν οὐκέτι Νεῖλος ὁρατός.

Hunc mihi Pan, Homoles amabile ſolum qui ſortitus es,
Non vocatum illius charas in manus ſiſtas:
Sive is eſt tener Philinus, ſive quiſpiam alius.
Et, ſi hæc facies, ô Pan Chare, ne te pueri
Arcadici ſquillis ſub latera & humeros
Tunc flagellent, quum carnes paucæ adſunt:
Sin aliter annues, tunc per totum corpus unguibus
Morſus ſcalparis, & in urticis dormias.
Sis autem Edonorum quidem in montibus hyeme mediâ,
Ad Hebrum fluvium verſus, prope Septentrionem:
Æſtate verò ultimos apud Æthiopas paſcas,
Sub ſcopulum Blemyorum, unde non amplius Nilus videri poteſt.

At *Pana* illum, objiciat quiſpiam, apud Arcades, *universæ ſubſtantiæ materialis Dominum habitum,* ex Macrobio videlicet, qui ita de Pane Saturnal. lib. I. cap. 22. *Pan ipſe quem vocant Inuum, ſub hoc habitu quo cernitur, Solem ſe eſſe prudentioribus permittit intelligi. Hunc Deum Arcades colunt appellantes* τὸν τῆς ὕλης κύριον: *non Sylvarum Dominum, ſed universæ ſubſtantiæ materialis Dominatorem ſignificari volentes. Cujus materiæ vis univerſorum corporum, ſeu illa divina ſeu terrena ſint, componit eſſentiam.* At Pan ille Myſticus diverſus longe à Pane iſto qui Mercurii ac Penelopes filius habebatur.

Nec

Nec talem Myſticum Pana ſomniabant ſapientes iſti à Tiberio accerſiti (ſi modo unquam accerſiti ſunt: imo reverâ nunquam ſunt, quia purum putum figmentum ac fabula eſt tota hæc Hiſtoriola) quum univerſi Dominus mori (hoc eſt interire) minimè queat. Dum è contra quicquid natum fuerit denuo moriatur.

Quam gemina autem ſunt hæc illis quæ in Philopſeude ſuo, ac vera Hiſtoria, narrat talium ſalſus deriſor Lucianus!

Videmus ergo ex hiſce quam facile ſe duci ſinat Euſebius, umbramque inanem pro vero corpore perſequatur, multique alii eum in talibus ſequantur, nec ſufficere aut ſibi aut aliis exiſtiment, niſi & de ſuo aliquid addant.

Non felicior eſt idem ille Euſebius, in eo quod Victimas humanas, poſt Chriſti noſtri adventum non amplius mactatas, ſed hoc genus ſacrificii abolitum, affirmet. Nam Tacitus, Plinius, Plutarchus ac Lampridius non ſolum, ſed etiam Sidonius Apollinaris, Procopius aliique ipſis longe juniores, contrarium planè, ac quidem de ſuis temporibus, teſtantur, de Germanis, Suevis, Britannis, Perſis, aliiſque pluribus populis; oſtenduntque hæc horrenda ſacrificia uſque ad Juſtinianum, imò & ad Henricum Aucupem, perduraſſe. Quod verò in ipſa urbe Roma uſque ad ipſius Euſebii ætatem hæc peracta fuerint, patet (ut Tertullianum ac Minucium Felicem, qui de ſuis temporibus id teſtantur, prætercam) ex Porphyrio & Lactantio: Porphyrium etiam ipſo adducente Euſebio, in libro de Laudibus Conſtantini, hiſce verbis utentem: Ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῇ τοῦ Λαπαρίου Διὸς ἑορτῇ σφαγιαζόμενον ἄνθρωπον, *Sed etiam nunc, quis ignorat, in magna illa*

Urbe [Româ] *Jovis Latiaris Feſto pro Victima jugulari hominem?*

Addamus huic Porphyrio, qui ante Euſebium vixit, Lactantium Euſebii contemporaneum; qui de ſuo (Lactantii nempe, adeoque ipſius Euſebii, ipſique ſatis noto, uti ex Chronico patet) tempore, hoc ipſum quoque affirmat, lib. 1. de falſa religione hiſce ſequentibus: *Apud Cypri Salaminem humanam hoſtiam Jovi Teucrus immolavit: idque ſacrificium poſteris tradidit. Quod eſt nuper Hadriano imperante ſublatum.* Quibus paulò pòſt ſubjungit: *Nec Latini quidem hujus immanitatis expertes fuerunt. Siquidem Latialis Jupiter* (NB). *etiam nunc ſanguine colitur humano.* Quibus addamus poſtremò & Prudentium: qui libro 1. contra Symmachum,

Incaſſum arguere jam Taurica ſacra ſolemus:
Funditur humanus Latiali in munere ſanguis, &c.

I nunc & crede Euſebio abſque prævio & exacto examine. Ex talibus enim exemplis, quæ plura dari poſſent, facilè quivis queat cognoſcere, quantum fidei ſit tribuendum iis, quæ de Oraculis eorumque defectu ſcribit: de aliis etiam procedente noſtro diſcurſu videbimus.

Sed uti argumenta pro Oraculorum defectu petuntur ab Ethnicis, (quo ſucceſſu jam examinanavimus) ſic etiam pro ea ſententia in teſtimonium adducitur ipſe Diabolus: qui alias mendaciorum Pater; tamen hic coactus, veritatem confeſſus ſit.

Edidit ergo, uti volunt, diverſa Oracula, ſeu reſponſa, de Oraculorum defectu non ſolum, ſed & de Chriſto Salvatore noſtro: imprimis tamen illud, tam ab omnibus fere decantatum, quod Auguſto Delphis ſciſcitante eum dediſſe perhibent.

Nimirum Suidas, Nicephorus & Cedrenus (quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

quorum poſtremus etiam illud ex Euſebio citat, uanquam, ſaltem hodie, id apud eum, quod ciam minime inveniatur) narrant Cæſari Auuſto, hoc fuiſſe redditum quum, jam Senex & nxius de ſucceſſore, profectus ad Apollinem Delhicum Oraculum ejus ſuper ea re conſuleret; cuique poſt iteratas Hecatombas cauſam taciturniatis χρηστηρίου illius inquirenti, datum hunc ſequenem, tradunt, reſponſum.

Παῖς Ἑβραῖος κέλεταί με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων
Τὸν δὲ δόμον προλιπεῖν, καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι
Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ δόμων ἡμετέρων.

Me puer Hebræus, jubet hinc, Rex ille Deorum
Tartareos remeare domos, hac æde relicta.
Poſt erga ora tenens, altaria noſtra relinquas.

Ita in diſſertatione 33. de fide Divinationibus adhibenda vertit Joh. Maria Maraviglia, alii aliter. Græca verba ſic exprimit Suidas: Nicephorus tamen in primo verſu pro θεοῖς legit (uti & Cedrenus) Θεὸς; additque in ſecundo πε, ſc. poſt προλιπεῖν; item ἀΐδης pro ἀΐδην; pro quo ἀΐδην Cedrenus ſcribit ὁδὸν: qui & poſtremum verſum ſcribit, (ſaltem in editione Græco-Lat. Baſilienſi.)

Ἄπιθι λοιπὸν ἐκ δόμων ἡμετέρων,

cum cæteri habeant:

Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν, &c.

Quos verſus ſic (ratione metri) malè conceptos, alii, ex recentioribus hujus præteritique ævi Scriptoribus, diverſimodè corrigunt. Hinc magnus ille J. Scaliger, & poſt ipſum, Iſaac. Caſaubonus, rejiciunt vocem παῖς & legunt Ἑβραῖος κέλεταί με Θεὸς, &c. Ubi tunc verſus quidem conſtat, ſed totus ille puer, ac tantus quantus ille eſt aut fuit unquam, evaneſcit, ſeu potius Metamorphoſi ſubita in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

in Deum mutatur: qui tamen, citantibus Nicephoro ac Cedreno, & puer ſimul & Deus prætenſo iſti Apollini habitus ac nominatus fuerat.

Sic in ſecundo, καὶ ὁδὸν πάλιν αὖθις ἱκέσθαι tertium, (quem pro duobus prioribus afficto, poſt Euſebii tempora, habent) cum Cedreno legunt: Schedius, ſicut & Peucerus, legunt in ſecundo quoque καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι, ac tertium hoc modo, Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετερῶν: ubi Peucerus tamen, in fine, ἡμετερείων habet. Unuſquiſque, ſcilicet, pro libitu ac guſtu, verſus iſtos aut concinnat, aut transformat.

At, dicat forſan aliquis, transformatio illa non impedit, quominus ſint vere Diaboli verſus, ſub Apollinis nomine Cæſari Auguſto editi. Nam talis aut non multum diſſimilis diverſitas occurrit ſæpe, vitio exſcriptorum aut ſciolorum, in auctoribus minime ſuppoſititiis, eave ſuſpicione laborantibus. Atque hinc tam diverſa corrigendi emendandique prurigo inter hodiernos oritur Criticos. Fateor. Sed conſideratis quoque iis, quæ jam dicturus ſum, puto eam diverſitatem, quæ in verbis hiſce prætenſi, ſive Apollinis, ſive Diaboli comparet, fore quoque notam manifeſtam malæ mercis malignè nimium credulis obtruſæ.

Verum addamus antea & ea quæ huic fabulæ adduntur, per eos qui ipſam nobis narrant: Auguſtum, ſcilicet, cum hoc reſponſo reverſum Romam, ibi in Capitolio erexiſſe magnam aram tali inſcriptione Latinâ ornatam: HÆC EST ARA PRIMIGENITI DEI. Quæ vox *Primigeniti* tamen nullibi in prætenſo iſto Oraculo comparet: ſic ut eam inde minimè haurire Auguſtus Cæſar potuerit: unde etiam tanto magis patet impoſtoris, qui hæc primo confinxit, mendacium: Sive hic

hic Suidas fuerit, ſive alius quiſpiam, à quo Suidas nimis avidè hæc hauſit.

Hodie, quod ſciam, nullibi hoc apud Euſebium, ut jam dictum eſt, invenitur. Suidas primus tradit: quem poſtea Nicephorus & Cedrenus, atque hoſce iterum recentiores, ſicuti ſunt. Sed ponamus cum Caſaubono, olim in ſcripto aliquo Euſebii hæc extitiſſe, quoniam Cedrenus ipſum citat auctorem, rejiciemus tamen illa tam ob rationes jam datas quam haſce ſequentes.

Primò enim non ſiluiſſent hæc in Apologeticis ſuis Juſtinus, Tertullianus, Theophilus, Tatianus aliique Scriptores Eccleſiaſtici: ut qui omnia quæ ab Ethnicis eorumque moribus aut actis deſumpta pro Re Chriſtiana afferre poterant, avidè admodum, ac quandoque majore cum Zelo (bono licet) quam judicio, arripuerunt, & contra Ethnicos ipſos defendendæ Doctrinæ Chriſtianæ attulerunt.

Secundo quod hîc non magis credendus Euſebius eſſet, quam ubi de Acroſtichide Sibyllæ teſtatur, apud Ciceronem ejus fieri mentionem: quum ex illa Acroſtichide videamus eam opus eſſe hominis per otium in Muſæo ſuo aliorum credulitati illudere ſtudentis: ſicut & ſucceſſum nacta fuit iſta fraus, non ſolùm in Euſebio & Auguſtino, ſed & multis aliis eos hîc nimis inconſideratè ſequentibus. Nec magis hîc credendus eſſet Euſebius quam ubi refert (quod tamen & poſt ipſum fecit, eodem errore, Hieronymus) Flavium Joſephum ſcripſiſſe, eo tempore (atque eodem quoque die) quo crucifixus eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ex adytis Templi voces erupiſſe dicentium, *Migremus ex his ſedibus:* quum tamen conſtet ex ipſo Joſepho, eum minimè hanc hiſtoriam referre ad tempus Paſſionis, ſed ad poſtrema tem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

pora obſidionis Hieroſolymitanæ, quæ annis circiter 40. poſtea accidit. Euſebius tamen, quamvis æque bene, quam nos hodie, in Joſepho, quem legerat, niſi plane cœcus, videre id potuerit, ita loquitur: Ἰώσηπος δὲ ἱστορεῖ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς τοῦ Κυρίου σταυρώσεως κτύπου ἀντιλαβέσθαι πρῶτον, ἔπειτα φωνῆς ἀθρόας ἔνδοθεν ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ ἐσωτάτου τοῦ ἱεροῦ, ΜΕΤΑΒΑΙΝΩΜΕΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ. *Joſephus narrat, eo ipſo* (NB.) *die, quo cruci Dominus affixus fuit, primà ſonitum cœpiſſe, mox verò magnam vocem ex adytis Templi fuiſſe auditam,* MIGREMUS HINC.

Verum uti modo dictum eſt, non invenitur hæc Hiſtoria magis in ſcriptis Euſebii quam ea quæ ab ipſo de tempore Paſſionis referuntur, in ſcriptis Joſephi. Credere tamen poſſet aliquis hæc aliquando in Euſebii uno alterove ſcripto extitiſſe; nec veriſimile eſſe id abſque ratione aut veritate tam audacter aſſerere Cedrenum. At non novum eſt talia inveniri ab ipſo citata quæ nullibi inveniantur: aut ſi quando inventa fuerint, solùm extitiſſe ea in talibus ſcriptis, quæ pro falſis ac ſuppoſititiis jam ante multa ſæcula damnata fuerunt atque abolita. Hoc patet ex inſulſis iſtis fabulis, quas, uti ex Clemente Romano illo, quem Sanctus Apoſtolus Phil. 4. v. 3. nominat *inter cooperarios ſuos, & quorum nomina ſunt in libro vitæ*, nobis narrat pro veriſſimis hiſtoriis: & ut alia multa prætereaṁ ex illis quæ narrat de Simone Mago, ipſiuſque miraculis ac diſputationibus cum Apoſtolo Petro; fuiſſe nimirum ad fores iſtius Simonis canem prægrandem catena vinctum, cujus opera Simon arcebat quoſcunque ad ſeſe accedere nollet; idque primum Miraculum occurriſſe ad Simonem intraturis. Petrum vero cernentem canem ita efferatum & aſperum, ac cognito multos ab eo fuiſſe interfectos, quod ante juſſum Simonis eo ingredi

eſſent

eſſent conati, ipſum apprehendiſſe, ſolutumque ad Simonem intrare juſſiſſe, & uti, humanâ voce uſus, diceret Petrum ſervum Chriſti cupere ipſum conventum: quo audito, canem ſtatim intro accurriſſe, atque ita eſſe locutum: adeóque obſtupuiſſe eos qui tum temporis Simoni aderant, ac percontatos, quiſnam iſte Petrus, & quænam ejus eſſet tanta poteſtas? Simonem vero reſpondiſſe, non debere hoc ipſos ita mirari, nam ſe idem eſſe præſtaturum; ac ſimul cani mandaſſe, uti humana voce Petrum introire juberet: quod cum & canis ille feciſſet, ita ad Simonem intraſſe Petrum. Cum porrò edendis miraculis certarent, Petrum ſanandis morbis ſuperiorem fuiſſe, multoſque fidem amplexos fuiſſe baptizatos, &c. At, hiſce non contentus narrat quoque alia mirabilia non ſolum ſed ſtupenda hujus Simonis miracula: eum nempe, ſtatuæ ut incederent, feciſſe; ipſum in ignem conjectum inde non fuiſſe aduſtum; in aërem ſubvolaſſe, lapides in panem convertiſſe; in draconem ſe transfiguraſſe; in aurum; in angues atque in alia animalia ſe convertiſſe; duas facies ſimul geſtaſſe quandoque; fores occluſas & vectibus armatas aperuiſſe; ferrea vincula diſſolviſſe, aliaque hiſce ſimilia, apud eundem Cedrenum videnda, perpetraſſe: Sed tædet pigetque, imò & pudet me pœne, harum ineptiarum.

Credatne aliquis, non nimia credulitate obſeſſus, talia ſcripſiſſe hunc Clementem? At credidit Cedrenus: Sed impoſuerunt iſti bono Viro Recognitionum libri, ſeu praxeis Petri tam malignè atque inſulſè editæ ſub Clementis nomine, quam temere ei adſcriptæ, atque incogitanter creditæ: de quibus operæ pretium eſſet (niſi jam plus ſatis extra viam divertiſſem) audire Photii Judicium: qui non immeritò μυρίων ἀτοπημάτων τὴν πραγματείαν

ταύτην γέμειν aſſerit. Sed quid mirum poſt tot ſæcula inventos fuiſſe homines, ex credulitate ſimul ac Zelo, quamvis non malo niſi in quantum nimis improvido, ea aſſumentes ſibi, aliiſque obtrudentes, quæ apud magis perſpicaces ac cautos ſæpè ne minimam ſpeciem veritatis continerent: quoniam & in primis Chriſtianiſmi ſeculis, non defuere Viri, alias non magni nominis ſolùm, ſed & revera magni, qui ſatis incautè ſe, in iis, quæ aliquid pro Veritate vel auctoritate Religionis Chriſtianæ facere videbantur, decipi paſſi ſunt. Exempla ſi ſint adducenda, offerunt ſeſe illa in Juſtino, Clemente Alexandrino pluribuſque aliis. Notum ſatis eſt quod Juſtinus narrat ut rem certiſſimam (duobus in locis Apologiæ ſuæ ſecundæ) ſtatuam, ſcilicet, erectam fuiſſe Simoni Mago Romæ ſub Claudio Cæſare, inter duos pontes in amne Tiberis, cum hac inſcriptione Latinâ, SIMONI DEO SANCTO; cum conſtet inter eruditos ibi (in Inſula illa) erectam quidem fuiſſe ſtatuam; aſt non *Simoni*, ſed alii Deo minorum gentium inter Sabinos, nec cum tali, qualem perhibet, inſcriptione, ſed hac ſequenti,

SEMONI
SANCO
DEO. FIDIO
SACRVM
SEX. POMPEIVS. SP. F.
COL. MVSSIANVS
QVINCTENNALIS
DECVR
BIDENTALIS
DONUM. DEDIT.

Ita enim habetur ea in Theſauro Gruteri pag. 96. deſcri-

deſcriptoribus Ciophano & Lipſio. Vide hîc ablepſiam Juſtini ex Zelo nimis improvido ortam, (cui hîc non incommodè applices iſtud Virgilii:

Fallit te incautum pietas tua.)

Si nimirum ipſe legerit inſcriptionem ibi præſens; aut illius Viri (ſi Juſtinus hæc habuit ab alio) qui talia ipſi narravit. Si modo non aliquis noſtro bono Juſtino talium avido ac credulo, mendacio hoc illuſerit; Uti fecerunt iſti Alexandrini qui eidem Juſtino oſtenderunt (ſicut narrat in Cohortatione ſuâ ad Græcos) Veſtigia domuncularum 70. in quibus illi tam decantati 70. Interpretes Sacra Biblia in Græcam linguam, ſic ſeparati ab invicem, tranſtulerant. Niſi velis illos ipſos talium narratores jam anteà deceptos, hæc ſeriò affirmaſſe Juſtino. Certè Hieronymus, quàm minime hiſce aſſenſum præbuerit, patet ex Epiſtola ejus 104. ad Demetrium, ubi hoc modo loquitur: *Neſcio quis primus Auctor 70. cellulas Alexandriæ mendacio ſuo exſtruxerit, quibus diviſi eadem ſcriptitarunt: cum Ariſtæas Ptolomæi* ὑπερασπιστής, *& multo poſt tempore Joſephus, nihil tale retulerint; ſed in unicâ Baſilica, congregatos contuliſſe ſcribant, non prophetaſſe.*

Forſan regeret hîc aliquis, non veriſimile eſſe primos hujuſce prætenſæ hiſtoriolæ auctores, ita audaces fuiſſe, imò imprudentes, ut fingerent, Aram talem cum tali inſcriptione publiçè in ipſo Capitolio erectam quæ tamen nunquam ibi comparuerit. Imò audire mihi videor aliquem dicentem ſe credere Tiberium non minus ex iſta inſcriptione, quam ex Epiſtolâ Pilati commotum fuiſſe, ut referret ad Senatum de conſecratione Jeſu Chriſti, ac relatione in numerum Deorum. De qua re non Cedrenus ſolum, aut Nicephorus, ſed præter Oroſium (qui tempore Auguſtini, id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

eſt, circa annum Domini 400. vixit) atque Euſebium, etiam ipſe Tertullianus, (ex quo Euſebius id refert) diſertis verbis teſtatur.

Verùm eſt, fateor, Tertullianum id habere (imò & primum habere) in Apologetici ſui cap. 5.

Sed (condonabit, ſpero, Lector paulò commodior, crebris meis digreſſionibus, quæ ex occaſione natâ à me forſan nimis frequenter hiſce diſſertationibus inſeruntur. Nam quoniam figmenta illa, ac, ſic dictæ, piæ fraudes ut Zizaniæ genus aliquod ex agro Antiquitatis, quo mihi per illud itineranti, occurrant, meo judicio, omni ſtudio ſint evellenda, eo facilius ac crebrius eo delabor) ſed, dico, quamquam addi poſſit, non eſſe veriſimile, Tertullianum, Virum literatum ac Juriſconſultum; imò & tantæ lectionis, ut ferè omnia legiſſe videatur, atque omnia auditu digna audiviſſe, talia voluiſſe Scriptis ſuis, quæ Pontificibus Ethnicis dedicavit, inſerere quæ falſa eſſe ipſi ſtatim deprehenderent ex annalibus aut actis publicis: Hîc optimè regerere poſſem, abunde notum eſſe iis qui vel leviter in Sacrâ profanâque Hiſtoria verſati ſunt, quam multa multi, tam ex antiquis (ſive Eccleſiaſticis ſive aliis) Scriptoribus, quam ex hodiernis, aliorum credentes traditiunculis, tradant pro veriſſimis: quæ ſi paulò attentius conſiderentur, ne ſpeciem quidem ullam habeant veritatis. Sed talia eo facilius creduntur quo magis aliquid facere videantur huic illive Opinioni aut ſectæ defendendæ vel confirmandæ ac ſtabiliendæ. Quale quid hîc Tertulliano accidiſſe ex ſequentibus, puto, fiet manifeſtum. Quæ narrat inveniuntur Apologetici (uti jam dictum) cap. 5. hiſce verbis comprehenſa: *Tiberius ergo, cujus tempore nomen Chriſtianum in ſeculum introivit, annunciatum ſibi ex Syria Palæſtina, quod illic veritatem illius Divinitatis revelaverat,*

it, detulit ad Senatum cum prærogativâ ſuffragii ſui.
enatus, quia non in ſe probaverat, reſpuit. Cæſar in
ntentia manſit, comminatus periculum accuſatoribus
hriſtianorum.

Novimus omnes, qui unquam viderunt pueros
n nive ludentes, naturam pilarum quæ, è nive con-
ectæ, de tegulis nive contectis devolvuntur; eas
cilicet, quò longius decurrant, tantò majus ca-
pere incrementum. Idem accidit & huic ſanè Hi-
toriolæ.

Nam Euſebius & Cedrenus, & præter ipſos Ni-
ephorus, heic admetiuntur Pilatum, eundemque
hæc ſcripſiſſe Tiberio: idque ita inveniri apud
Tertullianum. Aſt videat Lector cordatus an ex
pſius verbis, modò allatis, tale quid exſculpere
queat: vel an alibi apud ipſum, id quod iſti ſic af-
irmant, compareat.

Quæ Euſebius de hac re habet in Chronico ſunt
ea quæ ſequuntur: Τοῦ δὲ Πιλάτου τῷ Τιβερίῳ τεράστια
τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ περὶ ἀναστάσεως αὐτοῦ κοινωσαμένου, ὁ Τι-
βέριος (καθὼς ἱστορεῖ Τερτυλλιανὸς, ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν Χρι-
στιανῶν ἀπολογίᾳ) καταπλαγεὶς ἀνήγγειλε πάντα τῇ συγκλή-
τῳ, καὶ ἠβουλήθη διὰ βασιλικοῦ τύπου ἀναγορεῦσαι αὐτὸν
θεόν. ἡ δὲ σύγκλητος οὐ προσήκατο, πειθαρχεῖν νόμῳ παλαιῷ
λέγουσα, μὴ πρότερον θεοποιῆσαί τινα εἰ μὴ ψήφῳ καὶ δόγ-
ματι παρ᾽ αὐτῆς ἐγκριθείη. ὁ δὲ τὸν μὲν νόμον τοῦτον ἐδέ-
ξατο, ἐκέλευσε δὲ μηδένα ἐμποδίζειν τῷ Χριστοῦ κηρύγματι.
Καὶ μέντοι καὶ θάνατον προσηπείλησε τοῖς κατηγορεῖν τολμῶσι
τοῦ κηρύγματος.

Cum autem Pilatus & Chriſti miracula & ea quæ
circa reſurrectionem ejus acciderant, Tiberio commu-
nicaſſet, Tiberius (uti narrat Tertullianus in Apolo-
gia ſuâ pro Chriſtianis) terrefactus omnia illa enarra-
vit Senatui, & voluit ipſum ex Cæſareo decreto referre
inter Deos. At Senatus id non admiſit, dicens ſe heic
obſequi Veteri Legi quæ prohibet aliquem referre in
nume-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

numerum Deorum, antequam ex conſenſu & decreto ipſius [*Senatus*] *iis adſcriberetur. Et ille quidem* [*Tiberius*] *legi iſti acquievit, at ſimul juſſit ne quis prædicationi Chriſti impedimento eſſet. Quin & mortem comminatus eſt iis, qui hujus prædicationis accuſationem ſuſcipere auderent.* Hæc narrat in Chronico: quæ pluribus verbis habet Hiſtoriæ Eccleſiaſt. lib. 2. c. 2. uti & quæ hic ſupra de Pilato narrat, ac de lege apud Romanos obtinente: in quâ re poſteriori (ea Lege ſcilicet) Tertullianum ut Juriſconſultum Romanum hujuſque rei gnarum advocat teſtem. Ex cujus Euſebii quoque verbis ſatis apparet eum iſtam Hiſtoriolam non habere ex ſolo Tertulliano: ſicut & ex Oroſio patet, qui eam multis circumſtantiis adauctam hoc modo refert lib. 7. cap. 3. & 4. *At poſtquam paſſus eſt Dominus Jeſus Chriſtus, atque à mortuis reſurrexit, & diſcipulos ſuos ad prædicandum miſit; Pilatus præſes Paleſtinæ provinciæ ad Tiberium Imperatorem*, ATQUE AD SENATUM, *rettulit de paſſione & reſurrectione Chriſti, conſequentibuſque virtutibus, quæ vel per ipſum factæ fuerant, vel per diſcipulos ipſius in nomine ejus fiebant; & de eo quod certatim, creſcente plurimorum fide Deus crederetur, Tiberius cum ſuffragio magni favoris retulit ad Senatum, ut Chriſtus Deus haberetur. Senatus indignatione motus, quod non ſibi prius ſecundum morem delatum eſſet, ut de ſuſcipiendo cultu prius decerneret, conſecrationem Chriſti recuſavit* [Euſebius in Hiſtor. Eccleſiaſt. ἀπώσατο,] *edictoque conſtituit ex Urbe exterminandos eſſe Chriſtianos: Præcipuè cum &* SEJANUS PRÆFECTUS TIBERII *ſuſcipiendæ religioni obſtinatiſſime contradiceret. Tiberius tamen edicto accuſatoribus Chriſtianorum mortem comminatus eſt. Itaque paulatim imminuta eſt* ILLA TIBERII CÆSARIS LAUDATISSIMA MODESTIA *in pœnam contradictoris Senatus, &c.*

Hoſce

Hoſce Auctores hæc omnia de ſuo addidiſſe, vel potius finxiſſe (etiamſi plurima) non admodum quidem veriſimile eſt: multa tamen velut ex Tertulliano eos adducere, quæ ipſe Tertullianus non narrat, ex collatione hujus cum iſtis abunde liquet: ac quæ ab aliis hauſta adducunt, ea à credulis valde, ſuique omninò ſimilibus, hauſiſſe mihi certiſſimum eſt. Si porrò conſideremus Oroſii verba; quam multa in iis, contra omnem ſpeciem veritatis dicta ſunt! ſaltem iis quibus ex Tacito, Suetonio, Dione atque aliis, & tempora & ingenium Tiberii aliquomodo perſpecta ſunt.

Quis enim neſcit, Senatum, ab initio ejus principatus, in adeò ſerviles delapſum adulationes aſſentationeſque continuas; progreſſuque temporis eas uſque in tantum auctas, Senatumque hunc adeo dependiſſe ab illius nutibus, ut non admiratio tantum ſed & ſtupor invadat legentes?

Sic enim Tacitus libro 3. de ipſo, atque eo tempore quo Mater ejus Livia adhuc vivebat, loquitur: *Cæterum tempora illa adeo infecta & adulatione ſordida fuere, ut non modo primores civitatis, quibus claritudo ſua obſequiis protegenda erat; ſed omnes Conſulares magnaque pars eorum qui præturâ functi, multique etiam pedarii Senatores, certatim exſurgerent, fœdaque & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quoties curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui ſolitum:* O HOMINES AD SERVITUTEM NATOS! *Scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ ſervientium patientiæ tædebat.*

Quis neſcit ipſius animum planè irreligioſum? adeò ut non tantum *externas cæremonias atque Ægyptios Judaicoſque ritus compeſcuerit* [at ex Judæis & inter Judæos erat Salvator noſter Jeſus Chriſtus, neque eo tempore adhuc inter Ethnicos Chri-

Chriſtiani nomine à Judæis diſtincti erant.] Sed quod aliàs quoque *circa Deos, ac religiones negligentior fuerit.* Talis autem cum fuerit, credatne aliquis, judicio præditus aliquo, eum tantò cum favore, imò & ardore, erga Salvatorem noſtrum accenſum fuiſſe?

Quis denique ignorat ingenium immite, acerbum ac ſævum, quo etiam in ipſa juventute Πηλὸς αἵματι πεφυρμένος nominatus fuit: de quo ingenio audiamus, quæſo, Tacitum lib. 6. Annalium teſtantem; *Morum quoque tempora,* (inquit,) *illi diverſa: egregium vitâ famâque quod privatus, vel in Imperiis, ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: inteſtabilis ſævitia, ſed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit timuitve. Poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam, remoto pudore ac metu, ſuo* (NB.) *tantùm ingenio utebatur.*

Ubi igitur laudatiſſima illa modeſtia Tiberii, & quidem eo tempore, quo jam Sejanus dudum erat extinctus? ille enim anno 31. à Chriſti nativitate & ſic antè ipſius paſſionem, periit. Et tamen de ejus paſſione non ſolum, ſed & reſurrectione, &c. cum referret Tiberius ad Senatum, Sejanus refragatus eſt! O *medici mediam pertundite Venam!*

Ac quis credat Pilatum, qui, æque ac Herodes, hoſtis Chriſti vocatur, Actor. 4. v. 27. quem de ſuo (ut dicunt tamen, ex Tertulliano) huic addunt hiſtoriæ Euſebius, Cedrenus ac Nicephorus (quique in gratiam Judæorum, quos tamen aliàs oderat, Dominum noſtrum, poſt multa ludibria cruci affigendum curaverat) hæc ſcripſiſſe Tiberio, atque id talibus cum circumſtantiis quales ab Euſebio in Hiſtoria ſua Eccleſiaſtica, ab Oroſio, Nicephoro ac Cedreno, afferuntur?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Pilatum ſcilicet, cum jam longe latéque increbuiſſet Servatoris noſtri aſcenſio in Cœlos, animi anxium, quod de his quæ evenerant Miraculis nihil ad Imperatorem retuliſſet, TANDEM NECESSITATE ADACTUM *Tiberio Cæſari perſcripſiſſe, quæ circa ipſius, è mortuis, reſurrectionem acciderant, atque alia ipſius Miracula, quodque poſt reſurrectionem à multis jam Deus eſſe crederetur, &c.* Metu ac neceſſitate adactum hæc retuliſſe Tiberio Pilatum affirmat heic noſter Cedrenus. At idem ille bonus vir, ſui & ſuorum, paulo ante, dictorum oblitus, poſt unam alteramve paginam (nam hæc dixerat pag. 155. Edit. Baſil. quæ vero ſequuntur pag. 158.) narrat, *Tiberium juſtitiæ obſervantiſſimum Præfectis Urbium, miſſis literis, mandaſſe*, UT SI QUID SCRIBENS IPSE CONTRA LEGES FIERI JUBERET, NE TUM SIBI OBTEMPERARENT. *Itaque Pilatum cui Imperatoris ſtudium veritatis & juſtitiæ*, [τὸ φιλαληθὲς ϗ φιλοδίκαιον] *cognitum erat, miracula Chriſti omnia, ejuſque de religione doctrinam*, [τὰ τεράστια Χριστοῦ πάντα, ϗ τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα αὐτοῦ δι' ἐπιτομῆς ἀνεκοινώσατο, καθὼς ἱστορεῖ Τερτυλλιανὸς ἐν τῇ ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀπολογίᾳ] *compendio ad eum perſcripſiſſe, &c.*

Hic Pilatus longè alia ex cauſa talia Imperatori Tiberio perſcripſit.

I nunc & crede talibus ac tantis nugatoribus! Perpendamus hîc quoque obiter, quando mortuus fuerit Pilatus, quando Tiberius.

Pilatus mortuus eſt ſub Claudio, anno 41. poſt Chriſti nativitatem.

At Tiberius anno 37. annos 4. ad ſummum poſt ipſius paſſionem, reſurrectionem, &c. Prima autem perſecutio Diſcipulorum ejus incepit cum morte Stephani, poſtquam & diſperſio Diſcipulorum facta fuit per Judæam ac Samariam, atque

iſta occaſione etiam annuntiatio Euangelii: ſed primò ſolum Judæis, neque ullis Ethnicis antè revelationem Petro factam, niſi quis Eunuchum illum, cui Philippus prædicaverat, in numero piorum Gentium habere velit, cui non repugnabo.

Prima autem illa perſecutio facta fuit *Tiberio jam mortuo*, anno primo, ſcilicet, Caligulæ: Revelatio illa Petro facta, atque inde converſio Cornelii & initium prædicationis inter Gentes (nam antè Stephani mortem ea adhuc intra Jeruſalem concluſa erat) anno Caligulæ quarto: nec antè commorationem Pauli Antiochiæ, quæ fuit anno tertio Claudii, *Chriſtianorum* nomen ullibi auditum fuit: licet Tertullianus dicat, *Tiberii tempore nomen Chriſtianum in ſeculum introiiſſe*, (quæ ejus verba igitur commodâ egent interpretatione.) Imò diu admodum ſub nomine Judæorum inter Ethnicos veniebant Chriſtiani: quoniam præcipuè (imò primis initiis, per aliquot annos ſolùm) ex Judæis eorum numerus eſſet compoſitus, ac poſtea, uſque ad everſionem Templi Hieroſolymitani Judaici ritus, inter eos Chriſtianos, qui ex Judæis erant, exercerentur: ut ex exemplo ipſorum Apoſtolorum ac virorum Apoſtolicorum patet Galat. 2. v. 14. Actor. 10. v. 28. item cap. 18. v. 18. cap. 21. v. 23, 24. & alibi.

Sed latius atque admodum dilucidè hæc oſtendit J. Seldenus in eximo illo opere de Synedriis.

Videmus ergo eſſe meram fabulam quæ de Tiberii ſtudio ac fervore erga Salvatorem noſtrum (repudiante id Senatu Romano) cæteriſque circumſtantiis iſtius Hiſtoriolæ narrantur à Scriptoribus Eccleſiaſticis.

Verum aliam longè viam ingreſſus eſt Celeberrimus Iſaac. Voſſius, ut hic ſartam ac tectam conſervaret Auctoritatem Tertulliani: ac longè aliter hunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

hunc Scriptorem interpretatus eſt: Senatum, ſcilicet, ideo hunc honorem recuſaſſe Chriſto, quod ipſe Tiberius recuſaſſet Divus appellari. Sed audiamus ipſum Voſſium in tractatu ſuo de Sibyllis pag. 57. ita loquentem: *Deſinant itaque hodierni Chriſtiani Veteribus illudere Chriſtianis, eorumque ſugillare credulitatem. Si illos rideamus, meritò quoque ipſos rideamus Prophetas, è quorum libris pleraque hæc* [loquitur de Oraculis Sibyllinis] *deprompta fuere Oracula. Sed profectò nullos Religio Chriſtiana infenſiores habet hoſtes, quam ipſos Chriſtianos, cùm vix ullum apud antiquos de Chriſto aut Vaticinium aut teſtimonium invenias, quod non complures etiam Doctiſſimi Viri labefactare, aut etiam penitùs evertere, ſint conati. Argumento ſint non ea tantùm quæ de* SIBYLLIS & SIBYLLINIS, *ex Cicerone, Virgilio & Suetonio aliiſque attulimus loca, ſed & quotquot alibi de Chriſto occurrunt loca: adeo illa eludere & falſis interpretamentis enervare conati ſunt, ac ſi illa ipſa quam profitentur, odio iis fuiſſet Religo. Exemplo ſit locus Tertulliani in Apologetici cap. 5.* TIBERIUS ERGO, *&c. Tertullianei hujus loci mentio fit apud Euſebium in Hiſtoria Eccleſiaſtica, ubi tamen non ſatis bene Græcè redditur. Sed neque Georgius Syncellus, aut alii è Græcis rectè hæc intellexere. Ut autem hæc verba abſurditatis convincant, quid non comminiſcuntur, quid non moliuntur Viri Docti? Senſus attamen eſt manifeſtiſſimus. Dicit enim Tertullianus, cum miracula, quæ in Syria Palæſtina edidiſſet Chriſtus, nunciata eſſent Tiberio, eum perſuaſum de hujus Divinitate, voluiſſe Chriſtum Deorum adſcribere numero, hancque voluntatem ſuam ad Senatum detuliſſe cum prærogativa ſuffragii ſui. Senatum verò ſervili adulatione,* EÒ QUOD IPSE TIBERIUS RECUSASSET DIVUS APPELLARI, *noluiſſe Chriſtum, exoticum numen, inter Deos recipere.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Tiberium nihilominus in ſententia, ut Chriſtus Diis acceuſeretur, perſtitiſſe; & comminatum eſſe periculum accuſatoribus Chriſtianorum.

Videmus hic longè alium ſenſum verborum Tertulliani. Sed ne Tertullianum explicemus ulterius ex Euſebio aliiſve Græcis ſcriptoribus, imò ne quidem ex Oroſio, non Græco ſcriptore, ſed Latino, explicemus Tertullianum ex ipſo Tertulliano, ſolum paulò altiùs ejus verba repetendo. Ita ergo loquitur: *Ut de Origine aliquid retractemus ejusmodi legum. Vetus erat decretum,* NE QUIS DEUS AB IMPERATORE CONSECRARETUR NISI A SENATU PROBATUS, *Ut M. Æmilius de Deo ſuo Alburno. Facit & hoc ad cauſam noſtram, quod apud vos de humano arbitratu divinitas penſitatur. Niſi homini Deus placuerit, Deus non erit: homo jam Deo propitius eſſe debebit. Tiberius, ergo, cujus tempore nomen Chriſtianum in ſeculum introivit, annunciatum ſibi ex Syria Palæſtina, quod illic veritatem illius divinitatis revelaverat, detulit ad Senatum cum prærogativa ſuffragii ſui. Senatus, quia non in ſe probaverat, reſpuit.*

Recuſavit igitur Senatus conſecrationem ex vi illius legis, non ex adulatione in Tiberium, ſed quod, cum ſuper hac re inter ſe non convenirent, major pars evicerat ne Jeſus inter Deos haberetur. Si ita quis explicet Tertullianum quid abſurdi hæc explicatio continet? quum ipſe Tiberius, apud Tacitum lib. 4. Annalium, fateatur ſe, Aſiæ civitatibus potentibus ut *ipſi & matri* Templa conſecrarent, id permiſiſſe illis?

Verum ſit ſenſus Tertullianei hujus loci qualiſcunque demum ſit, nihil intereſt: modo convincamus mendacii hanc Hiſtoriolam, quæ magno tamen viros decepit; quod fecimus, ut puto, per ea quæ jam dicta ſunt: atque alias ex ſolo Suetonio

con

onfici queat; qui, cap. 36. vitæ Tiberii, non tanım ait eum *externas cæremonias, Ægyptios Judaiɔſque ritus compeſcuiſſe, &c.* Sed & hæc verba adit: *Judæorum juventutem per ſpeciem Sacramenti, n provincias gravioris cœli diſtribuit: reliquos gentis juſdem,* VEL SIMILIA SECTANTES *urbe ubmovit, ſub pœna perpetuæ ſervitutis, niſi obtemeraſſent.*

Sed redeamus denuò in viam: nam licet alia mula hiſce fabellis refutandis præter jam dicta adduci ɔoſſent, non tanti res illa eſt ut ei diutius immoemur; igitur rurſus veniamus ad Oraculum illud Auguſto, ut volunt, datum.

Si ipſum conſideremus reſponſum; id metris conceptum traditur, ut vidimus ſupra. Quod tanen non concedat Cicero; qui teſtatur jam dudum antè ipſius tempora, prætenſum illum Apolinem, quem ſalſè ſatis deridet, non amplius carmine reſpondiſſe. Ita enim loquitur lib. 2. de Divinatione: *Primum Latine Apollo nunquam locutus eſt: deinde iſta ſors inaudita Græcis eſt. Præterea Pyrrhi temporibus jam Apollo verſus facere deſierat.* Qui Pyrrhus 270. annos antè Chriſti nativitatem denatus eſt.

De ſuo tempore non ſolum, ſed & de ipſum antecedentibus teſtatur idem quoque Plutarchus: lib. cur nunc Pythia non reddat Oracula carmine, pag. 707. tom. præced. edit. Steph. Καθόλου δὲ εἰπεῖν, ὑμᾶς τοὺς Ἐπικούρου Προφήτας (δῆλος γὰρ εἶ καὶ αὐτὸς ὑποφερόμενος) οὐκ ἔστι διαφυγεῖν, ἀλλὰ κακίας αἰτιᾶσθε τὰς πάλαι προφήτιδας, ὡς φαύλοις ποιήμασι χρωμένας, καὶ τὰς νῦν καταλογάδην καὶ διὰ τῶν ἐπιτυχόντων ὀνομάτων τοὺς χρησμοὺς λεγούσας, ὅπως ὑμῖν ἀκεφάλων καὶ λαγαρῶν μέτρων καὶ μειούρων εὐθύνας μὴ ὑπέχωσιν.

Univerſè ut dicam, vos Epicurei Vates (de quibus te quoque eſſe apparet) effugere non licet: ſed vitio datis priſcis Antiſtitis, quod malis uſæ ſint verſibus: item-

que eas quæ HODIE PROSA ORATIONE ET QUIBUSVIS VOCABULIS RESPONSA DANT; *ne cogantur apud vos cauſam dicere, propter mutilos elumbeſve verſus.*

Video tamen mihi aliquem ex eodem hoc Plutarcho poſſe regerere, etiam adhuc ipſius Plutarchi tempore nonnulla Oracula carmine reddita fuiſſe, dum in tractatu eodem ſic loquitur, poſt aliquot enarrata Oracula ſolutâ Oratione data: ὃ δ' ἐστὶ μέγιστον, αἱ ῥῆτραι δι' ὧν ἐκόσμησε τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν Λυκοῦργος, ἐδόθησαν αὐτῷ καταλογάδην. Ἀλυρίου δὲ καὶ Ἡροδότου, καὶ Φιλοχόρου καὶ Ἴστρου, τῶν μάλιστα τὰς ἐμμέτρους μαντείας φιλοτιμηθέντων συναγαγεῖν ἄνευ μέτρου χρησμοὺς γεγραφότων, Θεόπομπος οὐδενὸς ἧττον ἀνθρώπων ἐσπουδακὼς περὶ τὸ χρηστήριον, ἰσχυρῶς ἐπιτετίμηκε τοῖς μὴ νομίζουσι κατὰ τὸν τότε χρόνον ἔμμετρα τὴν Πυθίαν θεσπίζειν· εἶτα τοῦτο βουλόμενος ἀποδεῖξαι, παντάπασιν ὀλίγων χρησμῶν ηὐπόρηκεν, ὡς τῶν ἄλλων καὶ τότε ἤδη καταλογάδην ἐκφερομένων· Ἔνιοι δὲ καὶ νῦν κατὰ μέτρων ἐκτρέχουσιν, ὧν ἕνεκα καὶ πρᾶγμα περιβόητον πεποίηκε. μισοῦν γὰρ Ἡρακλέως ἱερόν ἐστιν ἐν τῇ Φωκίδι, καὶ νομίζεται, &c.

Quod vero maximum eſt, rhetræ illæ, ſecundum quas Lacedæmoniorum rempublicam Lycurgus compoſuit, ſoluta oratione ei datæ ſunt. Jam quum Alyrius, Herodotus, Philochorus & Iſter, qui maximè in id incubuerunt, ut carmine dicta Oracula conſcriberent, Oracula etiam proſa oratione edita retulerint; Theopompus, quo nemo hominum diligentius Oraculi hujus res ſcrutatus eſt, vehementer eos reprehendit, qui putarent iſtis temporibus Pythiam carmine non reſpondiſſe: & quum demonſtrare vellet ſuam deinde ſententiam, pauca Oracula potuit proferre: quia nimirum reliqua jam tum ſolutâ Oratione ederentur. Nonnulla tamen hodieque carmine redduntur: quorum cauſa etiam rem celebrem fecit. Eſt in Phocide templum Herculis mulierum oſoris, &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

At ſi quis paulo accuratius conſideraverit verba hæc Plutarchi, facillime videbit hæc non pertinere ad ipſius Plutarchi tempora, ſed Herodoti, Alyrii, aliorumque: quod planum fit ex formula illa loquendi, *iſtis temporibus*.

Sic quæ de nonnullis etiam Plutarchi tempore redditis carmine reſponſis narrantur, non ad Oraculum Delphicum, ſed longè alia pertinent: ut ex ſubſequenti exemplo, quod de Templo in Phocide affertur, abunde patet: ita ut nec Ciceroni, nec ſibi ipſi, hîc contradicat Plutarchus.

Sed quod caput eſt, oſtendant nobis Patroni iſtius prætenſi Oraculi, Cæſarem Auguſtum, cum jam ſenex eſſet, &c. adiiſſe Delphos; aut poſt profectionem illam in Græciam, à qua anno 19. antè Chriſti nativitatem reverſus fuit Romam, unquam denuò iſtas adiiſſe regiones: quod nunquam facient. Hoc enim fuit 34. annos antequam moreretur.

At qualis etiam tunc inde rediit Auguſtus? nempe quamprimum reverſus fuit Romam, ille qui paſſus eſt ut (teſte ipſo Tiberio apud Tacitum ac Dion. Caſſium, lib 51.) non ſolùm ab Aſiaticis urbibus ſibi Templa erigerentur ac conſecrarentur, ſed & ludi Sacri celebrarentur; imò & Romæ ei, ob felicem reditum, *Fortunæ reduci* ara conſecraretur, dieſque reditus ejus inter ferias cenſeretur; ipſe ille *Marti Ultori* templum, quod in itinere ſuo decreverat, perfecit in Capitolio; ubi & *Jovi Tonanti* templum exſtruxerat. Quam benè igitur applicari poteſt huic Hiſtoriolæ illud,

Pergula pictoris, veri nihil omnia ficta!

Mirum ſanè quod homines alias ſatis perſpicaces ſibi tam facilè hæc à Suida perſuaderi patiantur. At magis mirum id eſſet, ſi non longè magis abſurda ſibi, multi ex iſtis ab eodem Suida obtrudi pate-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

rentur. Exemplo ſit Hiſtoriola illa ab ipſo narrata in voce Θοῦλις; quam avidiſſime arripuerunt, ulteriuſque adornaverunt (quaſi peccatum fuiſſet non aliquid addere de ſuo) hodierni ſcriptores, qui aliquid de Oraculis ac Divinationibus commentati ſunt.

Verba Suidæ autem ſunt hæc ſequentia:

[Θοῦλις] οὗτος ἐβασίλευσε πάσης Αἰγύπτου καὶ ἕως τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ μίαν τῶν ἐν αὐτῷ νήσων ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκάλεσε Θούλην. ἐπαρθεὶς δὲ τοῖς κατορθώμασι παραγέγονεν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Σαράπιδος· καὶ θυσιάσας ἐρώτα ταῦτα. Φράσον ἡμῖν πυρισθενὲς ἀψευδῆ, μάκαρ ὁ τὸν αἰθέριον μετεκλίνων δρόμον. τίς πρὸ τῆς ἐμῆς βασιλείας ἐδυνήθη τοσαῦτα; ἢ τίς ἔσται μετ' ἐμέ; καὶ ἐδόθη αὐτῷ χρησμὸς ἔχων οὕτω. Πρῶτα Θεός· μέτεπειτα Λόγος, καὶ Πνεῦμα σὺν αὐτοῖς. σύμφυτα δὲ πάντα καὶ εἰς ἓν ἰόντα· οὗ κράτος αἰώνιον. ὠκέσι ποσὶ βάδιζε θνητὲ, ἄδηλον διανύων βίον. καὶ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ μαντείου ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐσφάγη ἐν τῇ τῶν Ἄφρων χώρᾳ.

Quæ ab Æmilio Porto vertuntur in hunc modum: *Thulis. Hic totius Ægypti regnum ad Oceanum uſque tenuit, & unam inſulam in eo ſitam de ſuo nomine Thulem appellavit. Secundis autem rerum ſucceſſibus elatus, ad Serapidis Oraculum ivit, factâque re divina hæc quæſivit, Dic nobis ignipotens vera, Beate qui curſum æthereum inclinas [ac mutas.] Quis antè meum regnum potuit tantum? Aut quis erit poſt me? Datum autem ipſi reſponſum hujuſmodi. Primum Deus, deinde Sermo & Spiritus cum ipſis. Concreta autem [ſunt hæc,]* Omnia [id eſt, *hæc tria*] *& in unum euntia [Sancta ſcilicet Trias ſive Trinitas] cujus potentia eſt æterna. Velocibus pedibus vade mortalis, incertam tranſigens vitam. Egreſſus autem ex templo à ſuis in Afrorum regione jugulatus fuit.*

Non ſufficiunt hæc ſic narrata Boiſſardo, Mornæo, aliiſque: ſed addunt (uti fecerant Oraculo Auguſto, uti perhibent, dato) ac complent, ſi quid

quid ipſis in hac fabella deficere videatur, & pro verâ Hiſtoria tradunt. Boiſſardus enim ait: *Ad Serapidis prædictiones hoc refertur reſponſum, quod Thulidi Ægyptiorum Regi* (NB.) SCISCITANTI DE VERO DEO, QUIS ESSET ET QUOMODO SIBI INSERVIRI POSTULARET, Πρῶτα Θεὸς, &c. *datum eſt.*

Hîc Dæmon fatetur unum Deum tribus perſonis diſtinctum, Patris, Filii & Spiritus Sancti, &c.

At quiſnam, quæſo, ex Suidæ verbis exſculpere queat interrogatiunculam talem, qualem nobis hîc repræſentat Boiſſardus?

An quoque ex hujus Suidæ verbis argumentum aliquod, pro doctrina Trinitatis commodè peti poſſit, facillimè pervideri poterit ex Tractatu noſtro de auctoribus Oraculorum, quem huic de ipſorum duratione ac defectu ſequendum deſtinavi.

Interim Lector, linguæ Græcæ levem tantummodò notitiam nactus, nullo negotio animadvertet, Boiſſardum verba hujus prætenſi Oraculi interpretatum quidem fuiſſe ita uti volebat, vertiſſe autem minimè uti debebat. Ubinam enim in iis apparent nomina hæc, *Patris, Filii, ac Spiritus Sancti?* Quamvis minimè negare velim, eum qui primo hæc confinxit (ut ſic eo melius Trinitatis dogmati patrocinaretur,) hæc ita finxiſſe, ut facillimè à rerum talium avidis ſic capi atque explicari poſſent. Quod etiam videmus in Boiſſardo, Mornæo, Schedio, & Æmilio Porto. Tantæ nimirum molis erat Doctrinam Trinitatis adſtruere, ut etiam fictitius ille Serapis (nam procedente hoc noſtro diſcurſu, oſtendam, mera hominum conſtitiſſe fraude, non Serapidis, ſeu ſub ipſius nomine Diaboli, hoc & alia prætenſi Serapidis aliorumque reſponſa: imò & plurima ne quidem data fuiſſe unquam, ſed à

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

vafris impoſtoribus conficta) in auxilium ac patrocinium vocari debuerit.

Apud neminem (quod ſciam) extra Suidam extat hoc prætenſum Oraculum. Ita ut etiam hac de cauſà Mornæus in margine libri ſui *de la Verité de la Religion Chreſtienne*, Suidam ut hujus reſponſi primum ac ſolum narratorem adducat. Qui Mornæus quoque, cum Suidas ſolum de ſimplici interrogatiuncula loquatur, eo non contentus addit, *l'adjurant bien fort de ne le point tromper.* Sanè ſi tali ac tanta in vertendo liceat uti libertate, nil obſtat quominus omnes auctores ferè omnia dicant ad libitum ac guſtum noſtrum. Præſertim & ſi liceat ipſa ſcriptorum verba immutare, adaugere, atque ita ſenſum formare ex iſtis, prout noſtræ magis commodum ſit opinioni: uti fit à Mornæo & Schedio, (forſan & ab aliis: nam in editione Porti ita abſque ulla diſcrepantia habentur ut in Aldi editione comparent) quorum primus, Mornæus, ſecundum verſum & reliquos hoc modo immutat:

Πάντα δὲ σύμφυτα, πάντα καὶ εἰς ἓν ἰόντα τέτυκται,
Οὗ κράτος αἰώνων· ποσὶν ὠκέσι, θνητὲ βάδιζε·
Τὸν βίον ἄδηλον διαινύων, σοῦ πολὺ κρείσσων.

Schedius autem in ſecundo verſu ac tertio,

Πάντα δὲ σύμφυτα ταῦτα, καὶ εἰς ἓν ἐόντα τέτυκται,
Οὗ κράτος αἰώνιον, cætera verò ut Mornæus: hincque ita vertit ea Schedius;

Primùm Deus, dein verbum & Spiritus cum ipſis,
Omnia verò cognata illa & in unum compacta,
Cujus poteſtas æterna: citis pedibus mortalis abi;
Vitam qui ignotam transegit, te potior eſt multo.

Mor-

Mornæus verò:

Un Dieu, puis la Parole, & leur Eſprit enſemble.
Tous ce trois ne ſont qu'un & viennent en un point;
Sa force eſt eternelle, homme va t'en, & tremble;
Plus eſt heureux que toy cil qu'on ne cognoiſt point.

Si quis autem hæc, tam quæ Schedius quam quæ Mornæus in verſionibus ſuis exhibent, expendat, quam multum diverſa inveniet ea ab Æmylii Porti verſione! quæ (demptis ipſis per Parentheſes atque alias literarum figuras ibi additis gloſſis, alias) ſatis accurata eſt.

Non ſufficiunt hujuſmodi figmenta nimis credulis Patribus, eorumque in illa re ſequacibus. Sed afferunt quoque ex aliis, non ſolùm Ethnicis, verum & ex Chriſtianiſmi infenſiſſimis inimicis hoſtibuſque apertis, Reſponſa Apollinis, imò & querimonias ſuper ſilentio ſibi impoſito, per Servatorem noſtrum.

Hinc præter alios plures ex Euſebio (ſicut Euſebius antea ex Porphyrio) illa affert, cum tali Præfatiuncula, Schedius; (pag. 251.) *Sanè ſub adventum Chriſti ubique Oracula exaruere,* UT PASSIM EJUS ÆVI SCRIPTORES TRADUNT, ET IPSE APOLLO CONFITETUR, *dum valedicit loco ſuo, ubi tamdiu vixerat.*

Οἲ ἐί μοι τρίποδες ϛοναχήσετε, οἴχετ' Ἀπόλλων,
Οἴχετ' ἐπεὶ φλογερές με βιάζεται οὐράνιον φῶς,
Ἦν Ζεὺς ἐςί τε νῦν καὶ ἔσσεται. ὦ μεγάλε Ζεῦ.
Οἲ ὀί μοι χρησμῶν ὑπολείπεται ἠελφύεια.

Quæ vertit:

Hei mihi Tripodes congemiſcite, abiit Apollo,
Abiit, quia flammeum me cogit cœleſte lumen.
Erat Jupiter, & nunc eſt, & erit: Magne Jupiter!
Hei mihi, Oraculorum deficit me claritas.

Secun-

Secundum verò eſt hoc ſequens :

Πυθῶνος δ' οὐκ ἔστιν ἀναῤῥῶσαι λάλον ὀμφὴν
Ἤδη γὰρ δολιχοῖσιν ἀμαυρωθεῖσα χρόνοισιν,
Βέβληται κληῗδας ἀμαντεύτοιο σιωπῆς·
Ῥέξατε δ' ὡς ἔθος ἐστὶ θεόπρεπα θύματα Φοίβῳ.

Non poteſt fieri ut convaleſcat vox Pythiæ,
Jam enim longis temporibus emarcuit,
Conjecta in claves ſilentii non vaticinantis.
Facite verò, ut mos eſt, ſacrificia Phœbo, qualia
Deo conveniunt.

Quibus recitatis, ſuperaddit Schedius: *Auguſtus inſuper, erectâ arâ* PRIMIGENITO DEI FILIO, *teſtatur hunc eſſe colendum. Hinc Porphyrius cauſam taciturnitatis explicat:* NON MIRUM QUOD URBES PESTE VEXENTUR, CUM ÆSCULAPIUS, ET DII AB IIS PROCUL ABSINT. NAM EX QUO JESUS COLITUR, NIHIL JAM UTILITATIS A DIIS (*potius Dæmonibus*) CONSEQUIMUR. Quæ conferantur quoque cum jam antè dictis à me ſuper prætenſa ara, & illis Porphyrii, apud Euſebium, exſtantibus verbis.

Ex quo Porphyrio tamen etiam hoc ſequens producunt reſponſum : quo oſtendant Oracula jam ſub adventum Salvatoris noſtri, atque iſta ex cauſâ, porrò tacuiſſe; nec poſt illud tempus reſponſa ulterius dediſſe. Sacerdos nimirum aliquis petebat ab Apolline, ut perhibent, cauſam taciturnitatis. Is vero ipſi his verſibus reſpondit :

Μή ὄφελον πύματόν με καὶ ὕστατον αὖθις ἔρεσθαι
Δύσπολε ἀμφιπόλων περὶ θεσπεσίου γενετῆρος,
Ἀμφί τε τηλυγέτοιο πανομφαίου βασιλῆος
Καὶ πνοιῆς, ἣ πάντα πέριξ βοτρυδὸν εἴχει,

Οὔρεα,

Οὔρεα, γαῖαν, ποταμοὺς, ἅλα, τάρταρα, ἠέρα πῦρτε.
Ἥ με καὶ οὐκ ἐθέλοντα δόμων ἀπὸ τῶνδε διώξει,
Αὐτίκ' ἐρημαῖον δὲ λελείψεται οὐδὸς ἀφήτωρ.

Quæ ita vertit Mornæus : at non ſatis benè:

Ne me extremum & ultimum velis ipſe rogare
Infelix ſacerdos de divino Genitore,
Deque CHARO ET UNICO FILIO *celeberrimi Regis*
Et Spiritu, qui omnia circum affatim continet,
Montes, terram, fluvios, Mare, tartara, aërem, ignem.
Hei me etiam nolentem Spiritus ille his ædibus expellit:
Actutumque deſertum linquetur limen hoc fatidicum.

Omittam hîc quæ ex Sibyllinis Oraculis proferuntur Oracula: addam ſolum quæ etiam quaſi de Chriſto Jeſu, ejuſque reſurrectione & aſcenſione in cœlum, afferuntur ab Euſebio ex jam ſæpius nominato Porphyrio, quæque inſerta nollem annotationibus eximiis, ad librum de Veritate Religionis Chriſtianæ, à viro omni laude majori, quique caput inter alios Doctos, ne dicam Doctiſſimos, extulit:

Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Sunt vero hæc ſequentia, ac primum,

Ὅττι μὲν ἀθανάτη ψυχὴ μετὰ σῶμα προβαίνει
Γιγνώσκει σοφίῃ τετιμημένος· ἀλλά γε ψυχὴ
Ἀνέρος εὐσεβίῃ προφερεστάτη ἐστὶν ἐκείνου.

Morte carere animas exutas corpore, novit
Quemcunque exornat ſapientia; ſed pietate
Eſt anima illius quæ longè excelluit omnes.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Secundùm verò,

Σῶμα μὲν ἀδρανέσιν βασάνοις αἰεὶ προβέβληται·
Ψυχὴ δ' εὐσεβέων εἰς οὐράνιον πόλον ἵζει.

Illius invalidos corpus tulit uſque dolores,
Aſt anima adſcendit cœleſtia templa piorum.

[Quæ duo poſtrema Oracula, quamvis minus hujus loci ſunt, adduxi ut appareat, quam facilè primi Chriſtiani (imo multi quoque poſt eos minimè ex fæce vulgi) arripuerint, quæ pro ſe facere aliquid exiſtimabant, ubi id etiam planè non neceſſarium erat.]

In hiſce, ſcilicet, Porphyrio ejuſque ſimilibus, infenſiſſimis Chriſti Chriſtianæque doctrinæ adverſariis, labor fuit, conſervare nobis ea non ſolum, quæ de ſilentio Oraculis impoſito ipſi teſtati ſint Dæmones; verùm & iſta quæ de Chriſti noſtri perſona, &c. elocuti ſint.

Uſque adeóne ſtupidi fuerunt hi Philoſophi, ut planè neſcierint ſeſe ſic Chriſtianis, hoſtibus ſuis, ſubminiſtrare talia arma quibus jugulare poſſent ipſos cæteroſque Ethnicos? Non ſanè, meo judicio, *adeo obtuſi geſtarunt pectora* hi homines, in aliis tamen ſatis acuti.

Verumtamen protulerit Porphyrius iſta prætenſa Oracula: non enim ullo modo crediderim ipſum Euſebium (licet alias ſatis credulus fuerit) alioſve Chriſtianos, Auguſtinum alioſque, id ita finxiſſe. Quanquam id igitur verum ſit, opponere poſſum hîc Porphyrio Porphyrium, & Oracula Oraculis, eumque & illa ſic convincere mendacii: niſi ſtatuamus Oracula illa, non notato ullo puncto aut interſtitio temporis vel temporum (ſive ſeculorum) quo data ſunt, ab ipſo in medium fuiſſe producta; ita etiam ab Euſebio errore judicii, ſcilicet,

et, aut defectu, qui non ſemel in ipſius ſcriptis eſe maniſeſtat, contra Ethnicos adducta. Non autem circa idem tempus, nec circa Servatoris noſtri nativitatem ea fuiſſe reddita, liquet ex illo Oraculo quod ex eodem Porphyrio recitat Euſebius lib. hiſce verſibus poſt hanc ſequentem Præfatiunculam: Ἀλλὰ γὰρ ἑξῆς τούτοις ἄκουε οἷα ὁ αὐτὸς συγγραφεύς φησι περὶ τοῦ ἐκλελοιπέναι αὐτῶν τὰ βοώμενα χρηστήρια, quam tum ſtatim ſubſequuntur hi verſus:

Ἀμφὶ δὲ Πυθὼ οἱ Κλαρίω τε μαντεύματα Φοίβου
Αὐδήσει φάτις ἡμετέρη θεμιστάδεσιν ὀμφαῖς
Μυρία μὲν γαίης μαντήϊα θέσκελα νώτῳ
Ἐβλύσθη, πηγαί τε καὶ ἄσθματα δινήεντα.
Καὶ τὰ μὲν ἂψ χθονίοισιν ὑπαὶ κόλποισιν ἔδεκτο
Αὐτὴ γαῖα χανοῦσα· τὰ δ' ὤλεσε μυρίος αἰών.
Μούνῳ δ' ἠελίῳ φαεσιμβρότῳ εἰσέτ' ἔασιν,
Ἐν διδύμων γυάλοις μυκαλήϊον ἔνθεον ὕδωρ,
Πυθῶνός τ' ἀνὰ πέζαν ὑπαὶ Παρνάσιον αἶπος,
Καὶ κραναὴ Κλαρίη τρηχὺ στόμα Φοιβάδος ὀμφῆς.

Quæ vertuntur ab Interprete Fr. Vigero,

Pythia quod ſpectat, Clariique Oracula Phœbi
Dicam equidem & Sanctâ verum te voce docebo.
Sexcenta ex imis ſcatuere Oracula terris,
Fonteſque & rapidâ ſenſus vertigine torquens
Halitus. aſt eadem vaſtâ dein labe dehiſcens
Hauſit terra ſinu, preſſitque annoſa vetuſtas.
Nunc tantum (NB.) *Didymis, arvi quâ cœca profundi*
Antra jacent ſoli Mycalëia lympha ſuperſtes,
Quique ad Pythonis campos atque alta virentis
Sub juga Parnaſſi nitidas fons egerit undas:
Et lapidoſa Claros, Phœbeæ ora aſpera vocis.

Non videtur ſanè intellexiſſe Euſebius hoc poſtremum Oraculum: vel dum primam partem legit, ita

eâ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

eâ occupata fuit mens ipſius, ut etiam, dum exſcri-
beret poſteriorem, iſtam non caperet.

Unuſquiſque enim, ſomnolento licet oculo id percurrens intelligit ex verſu, *Nunc tantum Didymis* & quæ ſequuntur, Auctorem iſtius Oraculi velle tum, quum illud ederetur, multa jam χρηστήρια periiſſe vel obmutuiſſe, nonnulla verò (ſaltem ea quæ ibi enumerantur) adhuc dare petentibus reſponſa; atque inter iſta Oraculum ſive χρηστήριο Delphicum. Et tamen Euſebius noſter hoc Oraculum de Omnibus in genere χρηστηρίοις interpretatur. Quis talem ac tantam ferat ἀβλεψίαν?

Quid præterea à nobis ex hiſce Oraculis de χρηστηρίων ſilentio concludi poteſt? Primò enim nihil de temporibus quibus edita fuere conſtat. Nam Porphyrius (ſaltem Euſebius illorum ex ipſo deſcerptor) nullum in iis temporum ordinem aut notat aut ſervat. Quod nec alii, Mornæus, Schedius, &c. magis faciunt, nec facere poſſunt. Apolline igitur aliquo nobis opus eſt, ut indicet an eodem tempore, an diverſis, ac quo aut quibus temporibus (diu aut non diu ante aut poſt Domini noſtri in terras adventum,) edita fuerint. Nam ſi omnia circiter eodem tempore, ſibi inter ſe manifeſte contradicunt. Si diverſis temporibus, quodnam prius, quodnam vero poſterius datum fuit. Quantum ad ſenſum vero horum Oraculorum, ſi capienda ſint de ſilentio χρηστηρίων antè vel circa adventum Chriſti, mendacii arguuntur ex multis Oraculis etiam diu poſt hunc Euſebium reſponſa reddentibus; ſi de tempore Porphyrii, redarguuntur ex hiſce iiſdem; ut manifeſtiſſimè in ſequentibus demonſtrabimus.

Hoc tamen ex ipſis concludi poteſt, χρηστήρια Apollinis, præcipue Delphici; (de quo id ſtatim ſatis validis, ut putamus, argumentis oſtendemus) nunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

unc per tempus aliquod dediſſe reſponſa, nunc urſus per aliquod ſpatium obmutuiſſe, idque ſæ- ius, diverſas ob cauſas, accidiſſe.

Quis vero valde miretur talia magnæ incogitan- iæ nobis & apud Veteres & apud recentiores oc- urrere exempla, circa Oracula illa quæ ab Ethni- is, ſæpe longè alia de cauſa, eorum ſcriptis inve- iunt inſerta: quum ex Cicerone, Strabone, Celſo liiſque afferant, quæ adhuc longe majorem teſ- antur incogitantiam?

Adducunt enim hoſce auctores pro Oraculorum efectu; cum illi tamen aut plane nihil de eo, au mnino contrarium teſtentur. Audiamus primò Mornæum: qui ita loquitur (ſtatim poſt adductam abellam illam de Puero Hebræo & Ara ab Augu- to in Capitolio erecta) cap. 32. libri *de la Verité de la Religion Chreſtienne: Et Ciceron dit de ce temps, que les Oracles, qu'il a ſi ſoigneuſement enregiſtrez en ſes livrez,* ESTOIENT CESSEZ PAR TOUT: *& Juve- nal nommeément à Delphes, encore qu'il ſe face à croire que les Roys les faiſoient taire, qui communement ont eſté curieux de les faire parler. Et Strabo pareillement; que les Preſtres de Delphes en eſtoient au biſſac. Mais Lucain en general de tous les Dieux des Romains:*

Ces Dieux, ſous qui ſi grand ceſt Empire a eſté;
Ont laiſſé leur autels, & les Temple quité.

[*Exceſſerunt omnes adytis ariſque relictis,*
Dî quibus imperium hoc ſteterat.]

Celſus Epicurien dit auſſi, que l'Oracle de Claire & de Delphes & de Dodone, &c. eſtoient muëts. In verſione ſua Latina: *Sub Auguſto naſcitur Jeſus. En ut Apol- lo conſulenti, quis poſt eum regnaturus ſit, reſpondet:*

Παῖς Ἑβραῖος, &c.

Auguſtus verò ideo aram erexit in Capitolio, cujus in- ſcriptio, ARA PRIMOGENITI DEI. *Et*

 Cicerò

Cicero ſuis temporibus, quæ tam accuratè deſcripſerat, Oracula, U B I Q U E D E F E C I S S E *teſtatur:* * *& Juvenalis de Delphico idem; quamquam Regum dolo tacere ſuſpicatur, quos, Reges, utpote futurorum curioſi, loquaciores fecere. Strabo quoque Sacerdotes Delphicos ad mendicitatem ideo redactos ſcribit, quod Oraculum exaruiſſet. Quo fortè pertinet illud in genere de Diis,*

Exceſſere adytis, &c.

Sic & Celſus Epicureus Oraculum Clarium, Delphicum, Dodonæum, &c. obmutuiſſe fatetur.

Quam vera ſint hæc dicta, patere poteſt abunde ex ipſimet verbis Auctorum qui ab ipſo allegantur. Videamus igitur primum, quid dicat Cicero.

Hujus verba ſunt lib. 2. de Divinatione: *Sed quod caput eſt, cur* (NB.) I S T O M O D O *jam Oracula Delphis non eduntur, non modo noſtra ætate, ſed jam diu: jam ut nihil poſſit eſſe contemptius?*

Ubi Cicero minimè loquitur de ſilentio Apollinei iſtius Oraculi: ſed interrogat, cur non amplius *verſibus* aut *carmine* reſpondeat; uti patet ex verbis *iſto modo*. Adde quod hæc Ciceronis verba proximè ſequantur ea, quæ de verſibus falſò Apollini adſcriptis locutus fuerat. Cicero igitur hìc unum idemque vult quod de ſuâ ætate Plutarchus: qui quidem libro ferè integro inquirit cauſas, cur deſierit Pythia, heroico aliiſque carminibus Oracula edere, (uti loquitur) ſed nullibi aſſerit, eam non amplius reddere Oracula; imò planè contrarium diſertis verbis affirmat. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Θεοῦ δόξαν οὕτως, ἥ τε Ἑλλὰς ἐῤῥώσθη πόλεσι, καὶ τὸ χρεῖον ἀνθρώποις ἐπλήθυε, δυοῖν ἐχρῶντο προφήτισιν ἐν μέρει καθιεμέναις, καὶ τρίτη δ' ἔφεδρος ἦν ἀποδεδειγμένη. νῦν δ' ἐστὶ μία προφῆτις, καὶ οὐκ ἐγκαλοῦμεν· ἐξαρκεῖ γὰρ αὕτη τοῖς δεομένοις. οὐ τοί-

* *Hæc non Juvenali, ſed Lucano tribuenda, qui ita:* Poſtquam Reges timuere futura, & ſuperos vetuere loqui.

οὐ τίνων αἰτιατέον οὐδὲ τὸν Θεόν· ἡ γὰρ οὖσα μαντικὴ καὶ διαμένουσα πᾶσίν ἐστιν ἱκανή, καὶ πάντας ἀποπέμπει τυγχάνοντας ὧν χρῄζουσιν. Quæ ſic vertit Doctiſſimus Turnebus: *Poſteaquam Deo viſum eſt ut Græcia conditis urbibus convaleſceret, locuſque hominum multitudine frequentaretur, duabus uti cœperunt Antiſtitis viciſſim deſcendentibus, tertia tanquam ſupernumeraria deſignabatur.*

(NB.) *Nunc Sacerdos eſt unica, nec conquerimur, quum ſit una conſulentibus ſatis. Neque verò Deus ipſe culpandus eſt, quum quod Divinationis adhuc supereſt, omnium deſiderio ſatisfaciat abſolutoſque domum dimittat.*

Cum hiſce etiam convenit Strabo, dum lib. 9. Geographiæ ſuæ, prout verba ejus, de Oraculo Delphico, ibi nunc inveniuntur, ita loquitur: Νῦν μὲν οὖν ..... ὠλιγώρηται δ' ἱκανῶς καὶ τὸ ἱερὸν, πρότερον δ' ὑπερβαλλόντως ...... δηλοῦσι δ' οἵ τε θησαυροὶ οὓς καὶ δῆμοι καὶ δυνάσται κατεσκεύασαν, εἰς οὓς καὶ χρήματα ἀνετίθεντο καθιερωμένα καὶ ἔργα τῶν ἀρίστων δημιουργῶν, καὶ ὁ ἀγὼν ὁ Πυθικὸς, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἱστορουμένων χρησμῶν. Φασὶ δ' εἶναι τὸ μαντεῖον ἄντρον κοῖλον κατὰ βάθους, οὐ μάλα εὐρύστομον· ἀναφέρεσθαι δὲ ἐξ αὐτοῦ πνεῦμα ἐνθουσιαστικόν· ὑπερκεῖσθαι δὲ τοῦ στομίου τρίποδα ὑψηλὸν, ἐφ' ὃν τὴν Πυθίαν ἀναβαίνουσαν, δεχομένην τὸ πνεῦμα, ἀποθεσπίζειν ἔμμετρά τε καὶ ἄμετρα· ἐντείνειν δὲ καὶ ταῦτα εἰς μέτρον ποιητάς τινας ὑπουργοῦντας τῷ ἱερῷ.

Locus hic, qui mutilus eſſe apparet primo adſpectu, ita ſuppletur à celeberrimo Iſaac. Caſaubono, Νῦν μὲν οὖν ὠλιγώρηται ταῦτα· ὠλιγώρηται δ' ἱκανῶς καὶ τὸ ἱερὸν· πρότερον δ' ὑπερβαλλόντως ἐτιμήθη. Nam uti (quod optimè monet) repetitio ejuſdem vocis hunc locum perdidit, ſic & vox ἐτιμήθη alia exſcriptoris ablepſia excidit.

Non obſtante tamen hujus loci tali defectu, facilè videtur quid ſibi velit heic Strabo: quem ita

vertit Guilh. Xylander: *Nunc quidem ..... fanum Delphicum negligitur*, [id eſt, *parvi penditur, ferè contemnitur*: ita enim optimè vertitur vox ὀλιγωρεῖται,] *antiquitus autem maximo opere fuiſſe cultum, cum Theſauri demonſtrant à populis & magnatibus apparati, in quos conſecratæ pecuniæ fuere repoſitæ, & opera artificum præſtantiſſimorum: tum Pythicum certamen & multitudo vulgatorum Oraculorum. Oraculum ipſum ajunt eſſe cavam profundè ſpecum, aditu non admodum lato: ex eâ ſpiritum efferri furoris divini efficacem: ſupra orificium tripodem ſitum ſublimem, quo conſcenſo Pythia ubi ſpiritum exceperit carmine ſolutâque Oratione ſortes ab ea pronunciari: porrò Poëtas eſſe quoſdam fani adminiſtros, qui proſâ Oratione edita, in verſus numeroſque redigant.*

Affert idem ille Mornæus quoque Celſum, at non meliori ſucceſſu: quum ille ne gru quidem de Oraculorum duratione aut defectu: ſed tantum adducat contra Origenem quam parva in æſtimatione ea eſſent apud Chriſtianos, &c. Sed ipſum, quæſo, audiamus Celſum, cujus verba ita recitat Origenes lib. 7. pag. 333. in editione Spenceri: Τὰ μὲν ὑπὸ τῆς Πυθίας, ἢ Δωδωνίων, ἢ Κλαρίου, ἢ ἐν Βραγχίδαις, ἢ ἐν Ἄμμωνος ὑπὸ μυρίων τε ἄλλων θεοπρόπων προειρημένα, ὑφ' ὧν ἐπιεικῶς πᾶσα γῆ κατῳκίσθη, ταῦτα μὲν οὐδενὶ λόγῳ τίθενται· τὰ δ' ὑπὸ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ τῷ ἐκείνων τρόπῳ λεχθέντα ἢ μὴ λεχθέντα, καὶ ὥσπερ εἰώθασιν ἔτι νῦν οἱ περὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, ταῦτά γε θαυμαστὰ καὶ ἀπαράλλακτα ἡγοῦνται.

Dodonæa, Claria, Branchidarum, Ammonis, aliaque innumera Oracula, quorum monitis per omnes ferè terras deductæ ſunt Coloniæ, pro nihilo habent: cæterum Judæorum dicta non dicta, more Gentis ambigua, qualia hodieque Phœnicum ſunt & Palæſtinorum, miranda putant & certiſſima.

Itane Celſus aſſerit Oracula iſta à ſe enumerata jam

jam ſuo tempore fuiſſe muta? Non ſanè ita intellexit ejus verba ipſe Origenes; qui dum Celſo reſpondet, manifeſtè indicat Oracula adhuc ſuo tempore, ac nominatim Delphicum reſponſa dediſſe: cujus verba adducam (quod & alia complectantur quæ huc non ita ſpectant) ubi de Auctoribus Oraculorum tractabo. Non abſurde quis hîc Mornæo occinat illud Theocriteum, Πᾶ τὰς φρένας ἐκπεπότασαι;

Juvenalis tamen, forſan aliquis hîc objiciet, hoc diſertis verbis teſtatur, dum canit:

Quoniam Delphis Oracula ceſſant.

Nolo hic jam diſputare, num hæc ita ad literam intelligenda, an è contra Satyricè fuiſſe dicta exiſtimandum ſit; quoniam tum magis ac magis Oraculum illud ab honore ſuo atque exiſtimatione, antiquis temporibus ei habitis, ita deciderat (præſertim verò poſt direptiones ac profanationes Neronis, poſt quas tempore opus erat ut denuo inſtauraretur) ut jam quaſi ceſſare videretur, quum tam rari conſultores id adirent.

Quod enim adhuc Juvenalis tempore, aut ſaltem brevi poſt, adiretur ac conſuleretur, imò & uſque ad Juliani Apoſtatæ Imperium, ſatis liquido ex ſequentibus patebit.

At nunc oſtendendum, (de quo jam ſuperius monui, ac quod forſan ab aliis quidem etiam obſervatum, ſed à nemine, quod ſciam, publicè traditum, quodque Tractationi huic de Oraculo Delphico multum lucis afferre queat) χρηστήριον ſive Oraculum illud Delphicum quandoque, per tempus aliquod viguiſſe, atque edidiſſe petentibus reſponſa; quandoque vero, diverſas ob cauſas, per aliquod tempus obmutuiſſe, & aut planè omnino aut penè fuiſſe deſertum. Huic rei demonſtrandæ producam primò locum Plutarchi quem habet in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Dialogo de Oraculorum defectu, hoc modo: Καὶ γὰρ τοῦτο δήπου ἐνταῦθα πρεσβύτατον ὂν χρόνῳ τε καὶ δόξῃ κλεινότατον, ὑπὸ θηλείας χαλεπῆς δρακαίνης πολὺν χρόνον ἔρημον γενέσθαι καὶ ἀπροσπέλαστον ἱστοροῦσιν· οὐκ ὀρθῶς τὴν ἐρ-γίαν, ἀλλὰ ἀνάπαλιν λαμβάνοντες. ἡ γὰρ ἐρημία τὸ θηρίον ἐπηγάγετο μᾶλλον ἢ τὸ θηρίον ἐποίησε τὴν ἐρημίαν. ἐπεὶ δὲ τῷ Θεῷ δόξαν οὕτως ἥ τε Ἑλλὰς ἐρρώσθη πόλεσι, &c.

Nam & hoc Apollinis Opertum (loquitur de χρηστηρίῳ Delphico) *tempore vetuſtiſſimum, famâ illuſtriſſimum, narrant à Dracone fœmina, belluâ dira, obſeſſum diu deſertum hominibuſque interclusum fuiſſe, vaſtitatem non rectè, ſed præpoſtere, interpretantes. Solitudo enim potius belluam illexerat, quam bellua ſolitudinem fecerat. Poſtquam Deo viſum eſt, ut Græcia conditis urbibus convaleſceret, &c.*

Ex hoc Plutarchi loco, non obſcurè, meo judicio, apparet, id jam priſcis temporibus poſt ortum ſuum denuò deſertum obmutuiſſe. An verò ad hæc reſpiciat tempora Statius, libro octavo, an ad alia, dum ex perſonâ commilitonum Amphiarai canit, *Mutiſque diu plorabere Delphis*, mihi incertum eſt. Boiſſardus de hoc χρηστηρίῳ loquitur in hunc modum: *Quinquies deſtructum eſt, & ſæpius impune direptum: Semel ab Euboïco quodam latrone, qui à Phlegyâ ortum ducebat; iterum à Pyrrho Achillis filio; ab exercitu Xerxis; à Gallis; à Phocenſium ducibus* [teſte Pauſania in Phocicis, nam ex iſto hæc anteriora hauſit] *tandem à Nerone: Poſtremo Conſtantino Magno imperante, Chriſtiani Templum funditus devaſtarunt, valvis januarum aheneis & fuſili opere egregiè ornatis ſublatis, & Conſtantinopolim tranſlatis. Tripodas aureos & argenteos abſtulerunt, & quidquid pretioſum in eo reſervatum erat & comportatum, Deoque ſacratum à Neronis tempore id totum tranſtulerunt Byzantium. Cumque poſtea utcunque inſtauratum eſſet,* JULIANO *imperante (qui poſtre-*

poſtremus fuit Delphici Oraculi ſciſcitator) ut de Belli Parthici eventu edoceretur, fulmine cœlitus ictum conflagravit, &c.

Notanda ſanè hîc Boiſſardi ultima verba, de conflagratione, nempe, Templi Delphici. In qua Hiſtoria (ſeu potius fabulâ) cum ipſo conveniunt Melanchthon & Peucerus, lib. 3. Chronici, quod poſt Carionem adauxerunt: quorum verba ſunt, in Juliano Apoſtata: *Eodem tempore, in aliâ Orbis terrarum parte, Delphicum Templum, quod Ethnicis præcipuum fuit, Divinitus, non hominum manibus, deletum eſt, terræ motu & fulminibus: cum Julianus legatos miſiſſet, interrogaturus de eventu belli Perſici. Sæpe antea direptum & aliquoties deletum eſt Delphicum Templum, ſed rurſus exſtructum & ornatum. At poſt hanc everſionem* Divinitus factam *Juliani tempore, nunquam deinde inſtauratum eſt.* Idem aliis verbis teſtatur Peucerus in commentario ſuo de Divinationibus, cap. de Oraculis pag. 141. a. Idem & Adolphus Hoſpinianus, de Origine Templorum cap. 3. qui & ipſius ſive Melanchthonis, ſive etiam Peuceri, ex Chronico, verbis (Melanchthonem ſolum tamen citat) uſus, hæc interſerit verba: *ut indicant Theodoretus lib.* 3. *cap.* 11. *Sozomenus lib.* 5. *cap.* 19, 20, 21. De numeris, per vitia, forte, typographica, corruptis nullas hîc movere velim quæſtiones, nec res ea tanti eſt: Sed ipſam ſolùm conſiderabo Hiſtoriam. Theodoretus lib. 3. cap. 9. & 10. ac Sozomenus lib. 5. cap. 19. & 20. ambo apertiſſimis verbis, de Templo longè alio, ac centenis milliaribus à Delphico diſtante, loquuntur: de Apollinis ſcilicet Daphnæi, quod erat in ſuburbio Antiochiæ in Syria. Quod ſuburbium ſimul cum Templo, χρηστηρίῳ ejus, ac conſultatione Juliani, multis admodum verbis à dicto Sozomeno ibi deſcribitur.

Ac de fulmine quidem loquitur & credit Theodoretus; ſed nihil planè addit de terræ motu. At Sozomenus ne quidem de fulmine ſatis audacter affirmat: hæc enim ſunt ipſius verba, ex verſione Chriſtophorſoni: *Qua re confecta haud ita diu poſt, ignis ex improviſo in delubrum Apollinis Daphnæi irruens, totum tectum & ipſam ſtatuam penitus abſumpſit; atque parietes ſolum, quibus delubrum erat circumdatum, columnas præterea, quæ tum veſtibula, tum poſteriorem partem ædificii ſuffulciebant, nudatas reliquit. Atque ut* (NB.) *Martyris precibus* CHRISTIANI PUTABANT *ignem illum cœlitus in Dæmonem delapſum eſſe; ita Gentiles rumorem diſſiparunt illud facinus à Chriſtianis deditâ operâ perpetratum. Quæ opinio cum ſuperior eſſet, Sacerdos Apollinis deducitur in judicium, uti quis incendii auctor fuiſſet, indicaret.*

Ac licet multis verberibus cæſus, graviterque cruciatus, neminem tamen omninò indicavit. Quâ re potiſſimum (NB.) *inducti Chriſtiani, conſtanter affirmarunt, ignem non ab hominibus per inſidias injectum, ſed divinâ ultione è cœlo dimiſſum, in delubrum irruiſſe.* Græca verba ſonant: Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ τούτου γενομένου ἀπροόπτως ἐμπεσὸν πῦρ τῷ νεῷ τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος πᾶσαν τὴν ὀροφὴν καὶ αὐτὸ τὸ ἄγαλμα κατέφλεξε. γυμνοὺς δὲ τοὺς τοίχους καὶ τοὺς περιβόλους εἴασε, καὶ τοὺς κίονας οἳ τὰ προπύλαια καὶ τὸν ὀπισθόδομον ἀνεῖχον. ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν Χριστιανοῖς κατ᾽ αἴτησιν τοῦ μάρτυρος θεήλατον ἐμπεσεῖν τῷ δαίμονι πῦρ. οἱ δὲ Ἕλληνες ἐλογοποίουν Χριστιανῶν εἶναι τὸ δρᾶμα. ταύτης δὲ τῆς ὑπονοίας κρατούσης, ἄγεται εἰς δικαστήριον ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερεὺς φανερώσων τοὺς πλημμελήσαντας τὸν ἐμπρησμὸν, δεσμώτης γενόμενος. καὶ πολλὰς ὑπομείνας πληγὰς χαλεπῶς τε αἰκισθεὶς, οὐδένα κατεμήνυσεν· ἀλλὰ κατὰ θείαν μῆνιν εἰσκῆψαι τῷ νεῷ οὐράνιον πῦρ. καὶ τοῖς μὲν ὧδε ἔχειν. Collatis fateor, & verſione hac, & textu Græco Sozomeni, videbimus iterum, addita nonnulla,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ıulla, quaſi grande eſſet peccatum non aliquid au-
ꝼtoribus, (ſeu citando ſeu vertendo) addere de
uis. Itaque poſteriora vertenda ſunt: *Neminem
ndicavit. Sed ex ira Deorum (ſeu divina) ignem
cæleſtem Templo irruiſſe.* Cætera addidit Inter-
ɔres: quod notandum duxi, ut & hîc videamus,
quam ſecure ſtare queamus talium interpreta-
tioni.

Attamen quàm benè congruunt hæc dictis Me-
anchthonis, Peuceri, Hoſpiniani, Boiſſardi, & ſi
qui alii adhuc talia tradant (nam tædet me plures
de hâc falſiſſima inquirere opinione.) 1. Minimè
gentium loquuntur hi Theodoretus ac Sozomenus
nec magis etiam alii Auctores, de Apolline aut
Oraculo Delphico: ſed, uti jam ſat patet, expreſ-
ſis verbis de Apolline Daphnæo, ſive χρηστηρίῳ
Apollinis ad Antiochiam in Syria, tam procul di-
ſtante à meditullio Græciæ. 2. Ne gru quidem
illi habent de terræ motu. 3. Neque ex ipſis, ne-
que aliter conſtat, Templum iſtud Divinitus ma-
gis quam hominum, ac quidem Chriſtianorum
aſtu ac dolo conflagraſſe: Chriſtianorum dico, qui
in hac tali re magis laude quam vituperio mihi di-
gni videntur. De incendii auctore ſanè tunc nemi-
ni conſtabat, quantum ex hiſtoriis haurire poſſi-
mus, ſolum dixiſſe, Sacerdotem ira id effectum
Divinâ, quum alium neminem poſſet indicare.

Verumtamen hi nominati Auctores Melanch-
thon, &c. hæc tam ſecurè ac tam conſtanter affir-
mant, quaſi nihil fuiſſet magis manifeſtum. I nunc
& fidem habe citationibus, quæ aut ex Veteri-
bus, aut ex Neotericis, hujuſmodi ſcriptorum in
ſcriptis tibi occurrant.

Sed, ut denuò redeamus in viam unde digreſſi
ſumus, patet ex talibus direptionibus ac divaſta-
tionibus, (per quas, ſi non ſæpè etiam occiſi, fu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

gati ſaltem, fuere Antiſtites, dum omnia diſturbarentur) deſertum quoque manifeſtè locum; donec tandem exſurgerent rurſus, qui ſufficientibus opibus (ſive hoc communi ſumptu, ſive & aliter, quandoque factum fuerit) aut præditi aut ſuſtentati, χρηστήριον iſtud de novo inſtaurarent. Ad quam rem, ſatis arduam ſanè, nunc breviori quidem, nunc verò longiori tempore opus fuit, pro opibus aut potentia, aut voluntate aut ſuperſtitione eorum qui id demum aggreſſi fuere. Neceſſe igitur eſt magnos ex hiſce aliiſque cauſis fuiſſe defectus ac diuturna hujus χρηστηρίου ſilentia: præſertim verò ſi & hiſce accederet defectus aut inopia perſonarum ſatis aptarum huic negotio; & hinc contemptus, atque ex contemptu ſilentium perſonatorum horum Oraculorum Sed de hâc re latius in ſequentibus.

Quod autem Ciceronis ætate reſponſa dederit χρηστήριον Delphicum, clarum eſt ex ipſo Cicerone; ac non ſolum verbis ipſius jam ſuperius allatis ſed etiam hiſce ſequentibus è lib. I. de Divinatione; ubi Quintum Fratrem inducit pro Divinationibus, Oraculis, &c. diſſerentem: qui inter alia, ait: *Defendo unum hoc, Nunquam illud Oraculum Delphis tam celebre & tam clarum fuiſſet, neque tantis donis refertum, omnium populorum, atque Regum, niſi omnis ætas Oraculorum illorum veritatem eſſet experta. Jam diu idem non facit.* UT IGITUR NUNC MINORE GLORIA EST, (NB.) QUIA MINUS ORACULORUM VERITAS EXCELLIT; *ſic tum, niſi ſumma veritate, in tantâ gloriâ non fuiſſet. Poteſt autem vis illa terræ evanuiſſe vetuſtate*, &c.

Quod tamen & hujus Ciceronis ætate, per tempus aliquod obmutuerit, tempore ſcilicet belli inter Cæſarem ac Pompejum, apparet ex Lucano; qui Pharſaliorum lib. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

——— Non ullo ſecula dono
Noſtra carent majore Deûm, quam Delphica ſedes
Quod ſiluit, POST QUAM REGES TIMUERE FUTURA,
ET SUPEROS VETUERE LOQUI. *Nec voce negata*
Cyrrhææ mœrent vates, templique fruuntur
Juſtitio: nam ſi qua Deus ſub pectora venit,
Numinis aut pœna eſt mors immatura recepti,
Aut pretium: quippe ſtimulo fluctuque furoris
Compages humana labat, pulſuſque Deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic TEMPORE LONGO
IMMOTAS TRIPODAS, *vaſtæque ſilentia rupis*
Appius Heſperii ſcrutator ad ultima fati
Sollicitat. juſſus ſedes laxare verendas
Antiſtes, pavidamque Deis immittere vatem,
Caſtalios circum latices, nemorumque receſſus
Phemonoën errore vagam, curiſque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi, &c.

Jam antea dixerat,

Solus in ancipites metuit deſcendere Martis
Appius eventus: finemque expromere rerum
Sollicitat ſuperos, MULTOSQUE OBDUCTA PER ANNOS
Delphica fatidici reſerat penetralia Phœbi.

Nimirum, ſive ob motus Reipublicæ, ſive alias ob cauſas, poſtea inveſtigandas, multos per annos ſiluerat Oraculum; quod tamen eo tempore, quo Cicero ſuos de Divinatione ſcribebat libros, rurſus reddebat reſponſa. Iſtud verò ſilentium, quod tempore Belli Pharſalici adhuc durabat, non videtur tamen per ita admodum multos annos tenuiſſe mutum prætenſum illum Apollinem. Nam, ſi audiamus Plutarchum, ipſe Cicero, in juventute

ſuâ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſua, & 30. circiter annos ante bellum iſtud Phar ſalicum, Delphos profectus, Apollinem conſu luerat, ab eoque reſponſum acceperat. Ita enim jam dictus Plutarchus in ipſius vita: Ὁ γοῦν Κικέρω ἐλπίδων μεστὸς ἐπὶ τὴν πολιτείαν φερόμενος, ὑπὸ χρη σμοῦ τινος ἀπημβλύνθη τὴν ὁρμήν· ἐρομένῳ γὰρ αὐτῷ τὸ ἐν Δελφοῖς Θεὸν ὅπως ἐνδοξότατος γένοιτο, προσέταξεν Πυθία τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀλλὰ μὴ τὴν τῶν πολλῶν δόξα ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου. *Ergo cum ingenti Cicero ſp erectus ad rempublicam gerendam pergeret, retudit im petum ejus Oraculum quoddam. Nam conſulenti Apol linem Delphicum qua potiſſimum ratione ſummam glo riam aſſequeretur, Pythia juſſit, ut ſuum ipſius in genium, non vulgi exiſtimationem, ducem ſequere tur vitæ.*

Ut vero reſponſa reddebat tempore Ciceroni modo indicato, ſic & Strabonis tempore (qui ſul Tiberii Imperio & vixit, & ſcripſit) Oracula red didit. Quod, curſu forſan interrupto, perduravit uſ que ad Neronem Cæſarem. Nam eo quoque tem pore conſultum Apollinem conſultoribuſque re ſponſa dediſſe, teſtatur Suetonius. Ita enim loqui tur in vita Neronis cap. 40. *Ut verò conſulto Delphi Apolline ſeptuageſimum tertium annum cavendum ſib audivit, quaſi eo demum obiturus, ac nihil conjectan de ætate Galbæ; tanta fiduciâ non modò ſenectam ſin gularemque concepit felicitatem, ut amiſſis naufragi pretioſiſſimis rebus, non dubitarit inter ſuos dicere piſces ſibi eas relaturos.* Cum hoc Suetonio non ma le convenit Dion Caſſius: qui (ſeu potius ipſiu epitomator) hæc de Nerone tradit: Τοῦ δὲ δὴ Ἀπόλ λωνος (εἴτ' οὖν ἀγανακτήσας ὅτι λυπηρά τινα προεῖπε αὐτῷ, εἴτε καὶ ἄλλως μανεὶς) τήν τε χώραν τὴν Κιῤῥαίαν ἀφείλετο, καὶ στρατιώταις ἔδωκε, καὶ τὸ μαντεῖον κατέλυσεν ἀνθρώπους εἰς τὸ στόμιον, ἐξ οὗ τὸ ἱερὸν πνεῦμα ἀνῄει, σφάξας. *Apollini ſive iratus quod ei moleſtum & grave reſpon-*

ſum

[…]um dediſſet [aliter, *quod ei triſtia aliqua prædixiſſet*] *[…]ve & alio pacto inſaniens, agrum Cirrhæum ademit, […]umque dedit militibus: & locum unde Oracula pete[…]antur delevit, hominibus ad os ipſum, ex quo ſpiri[…]us ſacer exhalabat, interfectis.*

Hinc Pauſanias, de hoc Nerone ejuſque in Del[…]hos patrato facinore, etiam hæc narrat: Ἔμελλε δ' ἄρα οὐδὲ τῆς Νέρωνος ἐς πάντα ὀλιγωρίας ἀπειράτως […]ξειν· ὃς τὸν Ἀπόλλωνα πεντακοσίας θεῶν τε ἀναμὶξ ἀφείλε[…] καὶ ἀνθρώπων εἰκόνας χαλκᾶς. Quæ vertuntur à Ro[…]ulo Amaſæo, *Non poſtremo Neronis impietatem* […] Dei donaria] *effugere potuerunt. Is enim quingen[…]as æneas partim Deorum, partim verò hominum, ſuſ[…]ulit imagines.*

Nemini igitur hæc & ſimilia conſideranti mi[…]um videbitur, ſi tempore Juvenalis, qui impe[…]ante Domitiano vixit ac ſcripſit, adhuc ſilentium […]enuerit. Quum tamen poſtea ſub Imperio Adria[…]i Cæſaris, quo tempore Plutarchus vixit, (ut qui […]ræceptor fuit Antonini Pii) iterum reſponſa de[…]erit: quod jam, hoc Plutarcho teſte, vidimus, […]am ex aliis verbis, ſuperius citatis, quam hiſce […]equentibus: *Sed vitio datis priſcis Antiſtitis, quod […]alis uſæ ſint verſibus, itemque eas quæ hodie* […]NB.) *proſa Oratione reſponſa dant, &c.*

At nec toto illo tempore à Nerone ad Domi[…]ianum & ulterius fuiſſe mutum, ex Philoſtrato, […]ib. 6. de vita Apollonii, uti & libro 4. cap. 8. […]atis manifeſtum eſt. Ita enim ille: Σκέψαι γὰρ […]τὸν Ἀπόλλω, εἶπε, τὸν Δελφικὸν, ὃς τὰ μέσα τῆς Ἑλλά[…]δος ἐπὶ περιῤῥήσει λογίων ἔχει. ἐνταῦθα τοίνυν, ὡς που καὶ […]αὐτὸς γιγνώσκεις, ὁ μὲν τῆς Ὀμφῆς δεόμενος, ἐρωτᾷ […]βραχὺ ἐρώτημα. ὁ δὲ Ἀπόλλων οὐδὲ τερατευσάμενος, […]λέγει ὁπόσα οἶδε. καί τοι ῥᾴδιον τε ἦν αὐτῷ σεῖσαι μὲν τὸν […]Παρνασὸν πάντα, τὴν Κασταλίαν δὲ οἰνοχοῆσαι, μεταβα[…]λόντα τὰς πηγάς· Κηφισσῷ δὲ μὴ ξυγχωρῆσαι ποταμῷ εἶναι.

εἶναι. ὁ δὲ οὐδὲν τούτων ἐπικομπάσας, ἀναφέρει τὴν ἀληθὲς αὐτῷ.

Licet enim Delphicum Apollinem intueri, qui medium Græciæ tenens, vaticinii reſponſis clarus eſt. Ibi igitur, ut ipſe noſti, qui ab Oraculo aliquid poſcit, brevi admodum oratione, quid poſcit exponit. Apollo autem nullis portentis præmiſſis, quæ ſibi videntur reſpondet: quamquum ei facillimum eſſet totum Perpaſſum concutere, & Caſtaliæ fontibus mutatis vinum effundere, Cephiſique curſum morari. Ille autem nihil horum jactanter faciens, purè veritatem profert.

Sic idem ille dicto libro 4. cap. 8. de vita Apollonii, hoc Delphicum inter cætera Græciæ μαντεῖα tum temporis adhuc reſponſa reddentia enumerat. Ἐπεφοίτησε δὲ καὶ τοῖς Ἑλληνικοῖς ἱεροῖς πᾶσι τῷ τε Δωδωναίῳ, καὶ τῷ Πυθικῷ, καὶ τῷ ἐν Ἄβαις· ἐς Ἀμφιάρεώ τε, καὶ Τροφωνίου ἐβάδισε, καὶ εἰς τὸ Μουσεῖον τὸ ἐν Ἑλικῶνι ἀνέβη.

Peragravit etiam Apollonius totius Græciæ templa & Oracula, acceſſit namque ad Dodonæum templum & PYTHICUM, & quod eſt in Abis. (NB.) *Amphiarai quoque & Trophonii templa vidit. Adſcendit etiam ad Muſarum templum in Helicone poſitum.*

Dion. Chryſoſtomus in Oratione de fuga, ſive exilio:

Ταῦτα ἐπιθυμουμένῳ μοι, ἔδοξε καὶ αὐτὸν εἰς θεοῦ βαδίσαντα, χρήσασθαι συμβούλῳ ἱκανῷ, τὸ παλαιὸν ἔθος τῶν Ἑλλήνων. οὐ γὰρ περὶ νόσου μὲν καὶ ἀπαιδίας, ἢ τοῦ μὴ γίγνεσθαι παῖδες, καὶ περὶ καρπῶν ἱκανῶς συμβουλεύειν αὐτὸν, περὶ δὲ τοιούτου πράγματος ἧττον δυνήσεσθαι, καὶ δὴ χρωμένῳ μοι ἀνεῖλεν ἄτοπόν τινα χρησμὸν, καὶ οὐ ῥᾴδιον συμβαλεῖν. ἐκέλευε γάρ με, αὐτὸ τοῦτο πράττειν ἐν ᾧ εἰμὶ, πάσῃ προθυμίᾳ, ὡς καλόν τινα καὶ συμφέρουσαν πρᾶξιν· ἕως ἂν, ἔφη, ἐπὶ τὸ ὕστατον ἀπέλθῃς τῆς γῆς. Quæ juxta verſionem Morellii, ita ſonant: *Hæc mihi cogitanti, viſum eſt*

[R]EDEUNDUM ESSE ET MIHI DELPHOS [A]D APOLLINEM. *Ut eo conſultore uterer, juxta* [v]*eterem Græcorum conſuetudinem. Neque enim puta*[ba]*i, quum de Morbo & prolis defectu, ſi cui nempe non* [g]*ignerentur liberi, deque fructibus ſufficienter poſſet con*[ſ]*ulere, in hoc negotio minus eum valiturum. Et de*[ni]*num Oraculum petenti mihi, reſpondit abſurdum &* [c]*onjectu difficile reſponſum. Juſſit enim me id ipſum in* [q]*uo eſſem agere omni alacritate, ut honeſtam quandam* [&] *utilem actionem, donec* (inquit) *in poſtremam ter*[r]*æ partem diſceſſeris.* Qui Chryſoſtomus viguit, ac [ſ]cripſit, ut notum eſt, ſub Imperio Adriani Cæ[ſ]aris. In ipſo textu Græco, fateor, non nominan[t]ur neque Delphi, neque Apollo ita uti in Morellii [v]erſione conſpiciuntur. Attamen ex iis quæ præ[c]edunt, clarè patet eum de Apolline Delphico hîc [l]oqui:

Ita enim dixerat: Οὐ γὰρ ἂν τὰ μὲν αὐτῶν παρέργως συνεβούλευεν ὁ Ἀπόλλων φεύγειν, τὰ δὲ μένειν ἀντικρὺς ἀπηγόρευε. καὶ ταῦτα ἀνδρὶ θεῷ ζῶν, ὃς ἦν ἐπιμελέστατος περὶ τὸ θεῖον, καὶ θυσίας τε πλείστας ἔθυε, καὶ μέγιστα ἀναθήματα πεπόμφει, τῶν πώποτε ἀναθέντων εἰς Δελφούς.

Quod autem & Luciani ætate, qui Antoninorum tempore vixit, (Marci Aurelii ſcilicet ac Commodi) præter alia quoque hoc Delphicum χρηστήριον fuerit conſultum, patet ex ſtolida illa interroga[t]iunculâ Sacerdotis Thyanæi, quam in Alexandro Pſeudomante habet ille Lucianus hiſce verbis complexam: Τὰ δ' ἄλλα χρηστήρια, τὸ ἐν Διδύμοις, καὶ τὸ ἐν Κλάρῳ καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς, ἔχουσι τὸν πατέρα τὸν Ἀπόλλω χρησμῳδοῦντα, ἢ ψευδεῖς εἰσιν οἱ νῦν ἐκπίπτοντες ἐκεῖ χρησμοί; *At reliquæ Sortes, quæ in Didymis, Claro* DELPHISQUE *redduntur, utrum ab auctore proficiſcuntur Apolline? an mendacia ſunt quæ illic nunc redduntur* Oracula?

Idem de iiſdem ferè, ſed paulò ſerioribus temporibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

poribus liquet ex Ælio Spartiano: qui in Peſcennio Nigro hæc habet: *Denique Delphici Apollinis Vates in motu Reipublicæ maximo, cum nuntiaretur tres eſſe Imperatores, Severum Septimum, Peſcennium Nigrum, Clodium Albinum, conſultus quem expediret Reipublicæ imperare, verſum Græcum hujuſmodi fudiſſe dicitur.*

OPTIMUS EST FUSCUS, BONUS AFER, PESSIMUS ALBUS.

Ex quo intellectum FUSCUM *Nigrum appellatum Vaticinatione: Severum* AFRUM: ALBUM *verò Albinum dictum.*

Nec defuit alia curioſitas. Requiſitum eſt qui eſſet obtenturus rempublicam: Ad quod ille reſpondit alium verſum talem:

FUNDETUR SANGUIS ALBI, NIGRIQUE MINANTIS,
IMPERIUM MUNDI POENA REGE URBE PROFECTUS.

Quod omninò intellectum non eſt niſi quum Baſſianus Antonini, quod verum ſignum Pii fuit, nomen accepit.

Item quum quæreretur quamdiu imperaturus eſſet, reſpondiſſe Græcè dicitur,

Bis denis Italûm conſcendet navibus æquor:
Si tamen una ratis tranſiliet Pelagus.

Ex quo intellectum, Severum viginti annos expleturum.

Attamen Clemens Alexandrinus in Protreptico ſuo ad Gentes, (qui an ſub Commodo, ſub Juliano, ſub Pertinace, an ſub Severo ſcriptus ſit incertum eſt) hæc, quæ ſequuntur, habet: Ἄλλα τοίνυν ἄτερ μὴ πολυπραγμονεῖτε; μηδὲ βαράθρων ςόματα, περιεργείας ἔμπλεα: ἢ λέβητα Θεσπρωταῖον: ἢ τρίποδα Κιρραῖον: ἢ Δωδωναῖον χαλκεῖον: γεράνδρυον δὲ, ψάμ-

άμμοις ἐρήμαις τετιμημένον, καὶ τὸ αὐτόθι μαντεῖον, ὐτῇ δρυῒ μεμαρασμένον, μύθοις γεγηρακόσι καταλείψατε, σίγηται γοῦν ἡ Κασταλίας πηγὴ, καὶ Κολοφῶνος ἄλλη πηγὴ, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως τέθνηκε νάματα μαντικὰ, καὶ δὴ τύφου κενὰ ὀψὲ μὲν, ὅμως δ' οὖν, διελήλεγκται, τοῖς δίοις συνεκρεύσαντα μύθοις. διήγησαι ἡμῖν καὶ τῆς ἄλλης αντικῆς, μᾶλλον δὲ μανικῆς, τὰ ἄχρηστα χρηστήρια: Κλάριον: τὸν Πύθιον: τὸν Διδυμέα: τὸν Ἀμφιάρεω: τὸν Ἀπόλλω: τὸν Ἀμφίλοχον. εἰ δὲ βούλει καὶ τερατοσκό-πους, &c.

Impia ergò adyta ne inveſtigetis, nec barathrorum ra præſtigiis plena, aut lebetem Theſprotæum, aut ripodem Cirrhæum, aut æs Dodonæum. Gerandryon utem arenis deſertis honoratum, & quod illic eſt Ora-ulum, quod cum ipſâ quercu emarcuit, anilibus fabu-is relinquatis. Silentio (NB.) *quidem certè manda-us eſt Fons Caſtalius, & alius Fons Colophonis, & lia ſimiliter perierunt fluenta Divinatoria, quæ certè aſtu plena, ſerò quidem,* (NB.) *tandem tamen con-victa ſunt, ut quæ unà cum ſuis effluxere fabulis. Nar-a nobis alius quoque Divinationis, vel inſanæ potius vanitatis, Oracula, Clarium,* PYTHIUM, *Didy-næum, Amphiaraum, Apollinem, Amphilochum. Quod ſi & velis monſtrorum inſpectores,* &c.

Ex hiſce verbis Clementis videntur jam ipſius empore omnia ceſſaſſe Oracula ac periiſſe. Ma-gnos ac valde notabiles Eclypſes paſſa ſubinde hæc χρηστήρια, patet ex antedictis. An verò ſub Imperio Severi tale quid paſſa fuerint, obſcurum eſt. Non ſolùm autem de Delphico, verum etiam de aliis hîc loquitur Clemens. Crediderim ipſius ætate, atque antequam hæc ſcriberet, notabilem denuò defe-ctum accidiſſe Delphico, forſan & aliis Oraculis, quæ præter hoc jam dudum in minori gloriâ erant. Sed non hîc ceſſaſſe in totum illorum reſponſa, ma-nifeſtum ſatis fuit ex ſequentibus: & de Delphico

 per

per ea quæ tam Theodoretus quam Conſtantinus Magnus habent: quem poſteriorem in libro 2. & 50. vitæ ejus Euſebius ita inducit loquentem: *Quippe Apollo* TUNC TEMPORIS *ex antro & tenebris, ſeu* SPECU, *&* NON EX HOMINIS ORE, *Oraculum edidiſſe ferebatur, quo juſtos viros in terra degentes obſtare ſibi ajebat, quo minus vera prædiceret: atque* (NB.) *idcirco falſa ex tripode reddi. Hanc ob cauſam ille comam demiſit, & expulſâ divinandi arte, tantum inter homines malum lamentabatur, &c.* Hæc autem narrat patris ipſius Conſtantii tempore, atque in prima ſua (Conſtantini) adoleſcentia, accidiſſe. Græca ſonant: Τὸν Ἀπόλλω τὸ τηνικαῦτα ἔφασαν ἐξ ἄντρου τινὸς καὶ σκοτίου μυχοῦ, οὐχὶ δ' ἐξ ἀνθρώπων χρῆσαι, ὡς ἄρα οἱ ἐπὶ τῆς γῆς δίκαιοι ἐμπόδιον εἶεν τοῦ ἀληθεύειν αὐτόν· καὶ διὰ τοῦτο, ψευδεῖς τῶν τριπόδων τὰς μαντείας ποιεῖσθαι. Τῆς αὐτοῦ κατηφεῖς τοὺς πλοκάμους ἀνεῖναι [ita enim legendum, uti ab aliis jam olim correctum: non ut in R. Stephani editione] πεποίηκε· τὴν μαντείαν τ' ἐλαυνομένης, τὸ ἐν ἀνθρώποις κακὸν ἀπωδύρετο. Nec ſolum reſpondiſſe in ipſius adoleſcentia apparet hoc χρηστήριον Delphicum: ſed videtur & uſque ad ipſius imperium & ulterius dediſſe reſponſa; donec tandem ſub hoc ejus imperio per Chriſtianos deſtructum, vel potius ſpoliatum fuit.

Ita enim habet idem Conſtantinus eadem in Oratione: Ἀλλὰ τί τῶν θρήνων ἐκείνων καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης πένθους ἐπὶ πλέον μεμνῆσθαί με δεῖ, οἴχονται λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι οἱ τοῦ μύσους αὐθένται πρὸς διηνεκῆ κόλασιν τοῖς ἀχέροντος βαράθροις ἐκδοθέντες σὺν αἰσχρῷ τέλει. πολέμοις γὰρ ἐμφυλίοις καταμιγέντες, οὐτ' ὄνομα, οὔτε γένος αὐτῶν καταλελοίπασιν. Ὃ δὴ οὐκ ἂν αὐτοῖς συμβεβήκει, εἰ μὴ ἡ ἀσεβὴς ἐκείνη τῶν τοῦ Πυθίου χρηστηρίων μαντεία κίβδηλον δύναμιν ἐσχήκει.

Quorum poſtrema verba ſic bene, vertuntur ab inter-

nterprete: *Quod profecto non ita contigiſſet, niſi im-ia illa Apollinis Pythii vaticinatio,* [major empha-is tamen eſt in textu Græco] *falſam quandam & adulterinam vim haberet.*

At magis veriſimile quoque fit illud tamdiu du-raſſe, donec ſub hujus Conſtantini Imperio, atque ejus permiſſu, vel juſſu (ut Euſebius loquitur) di-reptum ac diſturbatum fuit, ex iis quæ idem tra-dit Euſebius lib. 3. de vita Conſtantini: Ἔνθεν εἰκότως ἐγυμνοῦτο μὲν αὐτοῖς τῶν κατὰ πόλιν νεῶν τὰ προπύλαια, θυρῶν ἔρημα γινόμενα βασιλέως προστάγματι. ἑτέρων δ' ἡ ἐπὶ τοῖς ὀρόφοις στέγη, τῶν καλυπτήρων ἀφαιρουμένων, ἐφθείρετο· ἄλλων τὰ σεμνὰ χαλκουργήματα, ἐφ' οἷς ἡ τῶν παλαιῶν ἀπάτη μακροῖς ἐσεμνολογεῖτο χρόνοις, ἔκδηλα τοῖς πᾶσιν ἐν ἀγοραῖς πάσαις τῆς βασιλέως πόλεως προὐτίθετο. ὡς εἰς ἀσχήμονα θέαν προκεῖσθαι τοῖς ὁρῶσιν, ὧδε μὲν τὸν Πύθιον, ἑτέρωθι δὲ τὸν Σμίνθιον ἐν αὐτῷ δ' ἱπποδρομίῳ, τοὺς ἐν Δελφοῖς Τρίποδας. τὰς δ' Ἑλικωνίδας μούσας ἐν παλατίῳ. ἐπληροῦτο δὲ διόλου πᾶσα ἡ βασιλέως ἐπώνυμος πόλις, τῶν κατὰ πᾶν ἔθνος ἐντέχνοις χαλκοῦ φιλοκαλίας ἀφιερωμένων. *Itaque quorundam in urbibus Fanorum veſtibula nudabantur, valvis juſſu Imperatoris orba-ta. Aliorum tectum corrumpebatur, tegulis amotis. Nonnullorum veneranda ex ære ſimulacra, quæ error majorum multis jam annis magnificè jactabat, per fo-ra urbis ab Imperatore cognominatæ, omnium ocu-lis ſubjecta ſunt. Adeo ut ad ludibrium & contume-liam ſpectantium paterent expoſiti: hîc* PYTHIUS APOLLO, *illic* SMINTHIUS, *& in ipſo qui-dem Circo* TRIPODES DELPHICI: *Muſæ autem Heliconides in palatio. Denique civitas illa Im-peratorii cognominis, tota paſſim repleta eſt ſignis æneis, quæ eleganti opere elaborata, per ſingulas Provincias olim dedicata fuerant.*

Poſt hanc ruinam tamen ultimâ vice inſtaura-tum eſt, incertum an demum ſub Juliano Apo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſtatâ, an verò jam antea ſub Conſtantio nonnulli id auſi fuerint. Veriſimilius tamen illud factum fuiſſe, perfectum ſaltem, ſi ab aliis antea tentatum, ſub Juliano: qui, teſte Theodorero, & alia χρηστήρια, & hoc ipſum, ſuper bello in Perſas ſuſcipiendo, conſuluit. Hæc enim Theodoreti verba:

Πέμψας δὲ εἰς Δελφοὺς καὶ Δῆλον, καὶ Δωδώνην, καὶ τὰ ἄλλα χρηστήρια, εἰ χρὴ στρατεύειν ἐπηρώτα τοὺς μάντεις, οἱ δὲ καὶ στρατεύειν ἐκέλευον, καὶ ὑπίσχνουν τὴν νίκην. ἕνα δὲ τῶν χρησμῶν εἰς ἔλεγχον τοῦ ψεύδους ἐνθήσω τῇ συγγραφῇ, ἔστι δὲ οὗτος· Νῦν πάντες ὡρμήθημεν θεοὶ νίκης τρόπαια κομίσασθαι παρὰ Θηρὶ ποταμῷ. Τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος Ἄρης. τὸ μὲν οὖν τῶν ἐπῶν καταγέλαστον κωμῳδείτωσαν οἱ λόγιον Θεὸν καὶ τῶν μουσῶν ἀρχηγέτην τὸν Πύθιον ὀνομάζοντες. ἐγὼ δὲ αὐτοῦ τὸ ψεῦδος ὁρῶν τὸν ἐξηπατημένον ὀδύρομαι. *Cum miſiſſet ergo ad Delphos, ad Delon & Dodonem & alia Templa Fatidica, petebat ab* [*ipſorum*] *Prophetis, ſuſcipiendumne eſſet Bellum. Illi verò & ſuſcipere id jubebant, & Victoriam promittebant.*

Quorum [*reſponſorum*] *unum, ut ſic illud arguam mendacii, huic tractationi inſeram. Eſt vero hoc ſequens :* NUNC OMNES EXCITATI SUMUS DII UT FERAMUS TROPHÆA THERÆ JUXTA FLUVIUM: SED HORUM EGO DUCTOR SUM FUTURUS FERUS BELLIPOTENS MARS. *Horum igitur verſuum ridiculas ineptias cavillentur ii, qui eloquentem Deum & Muſarum Principem nominant Pythium: mihi quidem, mendacio deprehenſo, ſubit miſerari illum qui his deceptus fuit.*

Ex quibus Theodoreti verbis patet, ad minimum ſub Juliano, forſan & ultra Julianum, ſi non uſque ad Imperium Theodoſii, Delphicum hoc χρηστήριον dediſſe reſponſa, ſive Oracula. Quando

enim

enim poſtremo atque in æternum fuerit deletum, planè nobis incognitum eſt. Namque hoc contigiſſe ſub Juliano, ac quidem cœlitus fulmine (aut aliter) falſum eſſe ſatis clarè oſtendi. Ex iis verò quæ procedente noſtro contextu adducentur, mihi veriſimile omninò eſt, id uſque ad Theodoſium (ſive tamdiu reddiderit Oracula ſive non,) perduraſſe; de qua re aliis tamen liberum (uti de omnibus meis) relinquo judicium.

Fuit ergo (ut cum Molinæo loquar) *in Baronio* [Pamelium multoſque alios ei hîc addere potuiſſem] *ſumma ἀβλεψία, quando dixit, paulò ante Chriſti nativitatem* [alii *non diu poſt* eam dicunt, Pamelius ſcilicet aliique, inter quos nonnulli nec ſibi nec aliis concordant] *Oraculum Delphicum plane conticuiſſe, neque ex eo ulla reſponſa dediſſe, apparatus* §. XXV. *ubi & ex Nicephoro & Suida, novis auctoribus affert verſiculos Apollinis, nullâ veritatis auctoritate ſuffultos.*

Sed audiamus quæſo ipſum Baronium magnum ſanè, aliàs, in multis ac magnis, virum: *Proxime autem*, ait, *ante dicta tempora illuſtriſſimum illud, totoque Orbe celeberrimum Apollinis Delphici Oraculum occluſum erat, nec ultra* USITATA RESPONSA *dabat: Horreſcente Dæmone, ut qui optimè noſſe poterat, mala ſua annunciari, non tantùm per Oracula Sibyllina, ſed & Prophetarum prædictionibus, de quo perbelle hæc Ethnicus Orator.* Poſt quæ verba Ciceronem quoque citat teſtem ex lib. 2. de Divinatione, at quali cum ſucceſſu, jam ſuperius vidimus.

Bzovius verò, ne quid minus dicat Baronio, poſtquam illius ferè verbis uſus eſt, addit: *Ultimum dedit reſponſum Auguſto.*

Moderatius paulò Pamelius loquitur, qui ad numerum 351. Apologetici Tertullianei: *Pythia au-*

tem Oracula defeciſſe POST CHRISTUM, *comprobat Euſebius lib.* 5. *de Præparat. Evang. cap.* 8. *ex Porphyrio* (NB.) *& Plutarcho de Oraculorum ſilentio.* Quam vera autem hæc aſſerta, judicet Lector ex jam ante dictis.

Sed minimè prætermittendi ſunt verſus Prudentii, quos in Apotheoſi ſua contra Judæos cecinit; qui ita ſonant:

Ex quo mortalem præſtrinxit ſpiritus alvum
Spiritus ille Dei Deus, & ſe corpore matris
Induit, atque hominem de Virginitate creavit,
Delphica damnatis tacuerunt ſortibus antra:
Non Tripodas cortina tegit, non ſpumat anhelus
Fata Sibyllinis fanaticus edita libris:
Perdidit inſanos mendax Dodona vapores:
Mortua jam mutæ lugent Oracula Cumæ:
Nec reſponſa refert Lybicis in Syrtibus Ammon.

Hæc ſi intelligenda ſunt de tempore nativitatis aut paulò poſteriori; ita ut ſtatim, aut non diu, poſt natum Chriſtum, ſilentium Oraculis fuerit impoſitum, plane falſum eſt. Si vero capienda de tempore ipſius Prudentii, poſſunt eſſe, quæ dixit, veriſſima. Nam Theodoſio imperante maxima hiſce in rebus facta fuit immutatio: quamvis, uti poſtea videbimus, imperante Honorio Aug. adhuc unum alterumve ſuperfuerit χρηστήριον, atque Oracula ſua reddiderit.

Confirmandis Prudentii dictis maxime Symmachus facit qui Epiſt. 33. libri quarti ita ſcribit ad Protadium: *Non vides Oracula olim locuta deſiiſſe, nec ullas in antro Cumano literas legi, nec Dodonam loqui frondibus, nec de ſpiraculis Delphicis ullum carmen audiri?* dum hæc ſcriberet ſcilicet.

Si tamen hîc audiendus ſit Poëta Claudianus, etiam ſub Honorii Imperio χρηστήριον Delphicum & Jo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

& Jovis Ammonis Oraculum necdum erant plane intermortua: ſic enim ille de conſulatu quarto jam dicti Honorii cecinit:

Quis Vatum diſcurſus erat? tibi corniger Ammon
Et dudum taciti rupere ſilentia Delphi.
Te Perſæ cecinere Magi, te ſenſit Etruſcus
Augur, &c.

An hæc vera ſint judicet candidus Lector: ego enim hic non nimium ſtare velim dictis Claudiani ut Poëtæ: cum longe veriſimilius ſit, (licet alia adhuc, Arcadio & Honorio imperante ſuperfuerint) χρηστήρια hæc à Claudiano nominata, jam ſub Theodoſii imperio in totum interiiſſe.

Sicut autem de Delphico conſtat χρηστηρίῳ, illud per tot ſecula, uti oſtenſum eſt, duraſſe; ita etiam patet, ſi fides Hiſtoriæ, cæterorum plurima diu poſt Chriſtum natum ſua edidiſſe reſponſa; eorumque nonnulla aut uſque, aut ultra quoque Delphicum, durationis ſuæ terminos extendiſſe; Quamquam jam ante Plutarchum multa, præſertim in Græciâ, plane interciderint, neque omnia poſt ipſum reliqua æque longæ fuerint durationis.

Sed quoniam nulla nobis eorum, ab Antiquis conſcripta fuit, quod ſciam, Hiſtoria; aut ſi uſquam hoc factum fuerit, ea nunc nullibi exſtet; producam quæ de iis, (quatenus ad rem faciunt) invenire potui, apud eos veteres ſcriptores, qui, aut ex propoſito, aut per occaſionem, aliquid de illis tradiderunt.

De Apollinis Clarii, in Colophone, Oraculo teſtatur nobis Tacitus, id Tiberii tempore à Germanico fuiſſe conſultum, cujus Taciti de iſto Oraculo verba (quæ habentur lib. Annalium ſecundo)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

do) inferius, ubi de Oraculorum auctoribus ago, adducam.

Idem Tacitus libro 12. ubi de Odio ac criminationibus Agrippinæ uxoris Claudii Cæſaris in Lolliam Paulinam loquitur, hæc ſequentia refert: *Iiſdem conſulibus atrox odii Agrippina ac Lolliæ infenſa, quod ſecum de matrimonio Principis certaviſſet; molitur crimina & accuſatorem, qui objiceret Chaldæos, Magos, interrogatumque* APOLLINIS CLARII SIMULACRUM *ſuper nuptiis Imperatoris.*

Ex Philoſtrato etiam ſuperius adducto vidimus, adhuc Domitiani Tempore hoc χρηστήριον viguiſſe; cum ipſum [Apollonium Thyanæum] *quidam ex* ORACULO COLOPHONIO, *illius participem Sapientiæ, & jam plene perfectéque ſapientem factum, venire prædicarent, &c.* quæ vide.

Sic quoque ex Luciani Alexandro Pſeudomante, ubi ita de hoc Alexandro: *Porrò cùm non ignoraret, qui in Claro, in Didymis, Malloque reſponſa dabant, ipſos quoque hujusmodi quâdam arte celebres haberi, &c.* manifeſtum id & hujus Luciani ætate frequenter fuiſſe conſultum. Idem quoque patet ex ſtolidis illis interrogatiunculis Thyanæi iſtius Sacerdotis ab eodem Luciano adductis.

Ulterius autem illud perduraſſe, imò ad minimum ad uſque Imperium Conſtantini Magni, mihimetipſi planè perſuadeo: licet minime inveniatur, quando in totum illud ceſſaverit. Forſan idem fatum habuit cum Delphico, Dodonæo, aliiſque poſt Julianum Apoſtatam demum in totum extinctis.

De *Dodonæo* verò hæc ſequentia teſtatur Strabo, libro Septimo:

Ἐκλέλοιπε δέ πως καὶ τὸ μαντεῖον τὸ ἐν Δωδώνῃ, καθάπερ τ' ἄλλα. Quæ verba malè ſanè, ac contra mentem

em Auctoris, à Xylandro, Græcæ linguæ aliàs eritiſſimo, at hic non ſatis rei attento, ita vertuntur: *Sed & Oraculum Dodonæum defecit, quemadmodum & reliqua.* Vocula πως nimirum, quæ hic nagnam dat emphaſin, ſignificatque *propemodum, quodammodo, aliquomodo*, in vertendo ab ipſo omittitur. Conſulebatur ergo adhuc tempore Strabonis. Quale autem fuerit ipſius poſtea fatum, obſcurum admodum atque incertum eſt.

Attamen ex iis quæ de Juliano Oracula conſulente, attulimus liquet; exemplo ipſius Juliani, tum temporis id petentibus adhuc reddidiſſe reſponſa: ſive ab Juliano, ipſiuſve permiſſu inſtauratum fuerit, ſive aliter hæc contigerint.

De Ammonis Oraculo, poſt Chriſtum reſpondente, teſtimonium habemus hoc ſequens Juvenalis, in Satyrâ VI.

Credent à fonte relatum,
Ammonis, quoniam Delphis Oracula ceſſant.

Ex quibus verbis patet, illud (licet ipſius ætate, adhuc, ex flagitio Neronis ſilentium teneret χρηστήριον Delphicum) conſulentibus edidiſſe Oracula. Quamvis, jam Strabonis tempore, non admodum frequentaretur, neque majori eſſet in honore aut exiſtimatione quam Dodonæum aut Delphicum. Ita enim libro 17. de eo loquitur Strabo: Πολλὰ δ' εἰρηκότες περὶ τοῦ Ἄμμωνος, τοσοῦτον εἰπεῖν βουλόμεθα· ὅτι τοῖς ἀρχαίοις μᾶλλον ἦν ἐν τιμῇ, καὶ ἡ μαντικὴ καθόλου, καὶ τὰ χρηστήρια· νυνὶ δ' ὀλιγωρία κατέχει πολλή, τῶν Ῥωμαίων ἀρκουμένων τοῖς Σιβύλλης χρησμοῖς, καὶ τοῖς Τυῤῥηνικοῖς θεοπροπίοις, διά τε σπλάγχνων, καὶ ὀρνιθείας, καὶ διοσημείων. Διόπερ καὶ τὸ ἐν Ἄμμωνι σχεδόν τι ἐκλέλειπται χρηστήριον, πρότερον δὲ ἐτετίμητο. *Multis a nobis de Ammone dictis, id tantum adjicimus: Veteribus & divinationem univerſam, & Oracula in ſum-*

mo fuiſſe honore, nunc eadem admodum negligi, Romanis in Sibyllæ Oraculis, & Etruſca divinatione per extiſpicia, & ſervationes de cœlo acquieſcentibus. Itaque Ammonis Oraculum FERE *deſertum eſt, quod in honore quondam fuerat.*

De hoc Ammonis Oraculo tamen vidimus quæ Prudentius ac Claudianus ſuis verſibus inſeruerunt, quum de Oraculo Delphico ipſorum temporibus adhuc reſpondente loqueremur. Ex quibus veriſimile ſit, ultimum ipſius interitum non antè Theodoſii tempus, cum Delphico, Dodonæo, Didymæo, cæteriſque, contigiſſe: ac forſan & hoc & alia plura ſua ſilendi atque iterum loquendi habuiſſe intervalla, pro temporum eorumque per bella, ruinas, aut alia, mutationibus. Hujuſmodi caſuum exemplum habemus ſane apud Polybium qui lib. 4. hæc ſequentia narrat de Dorymacho: Παραγενόμενος δὲ πρὸς τὸ περὶ Δωδώνην ἱερὸν, τάς τε στοὰς ἐνέπρησε, καὶ πολλὰ τῶν ἀναθημάτων διέφθειρε· κατέσκαψε καὶ τὴν ἱερὰν οἰκίαν, &c. *Ad Dodonæum fanum ut venit, & porticus cremavit, & donaria multa corrupit: ipſam denique ſacram ædem funditus evertit.* Quam eandem Hiſtoriam lib. 5. & 9. quoque perſtringit.

Notandum iterum in verbis Strabonis, *Romanos*, uti ait, *in Sibyllæ Oraculis, &c. acquieviſſe.* Cum tamen multa χρηστήρια, non ſolum ſub Imperio Romano, diu admodum poſt Strabonis hujus, fuerint ætatem, ſed & in ipſâ Italiâ. Quare illa quæ tradit Strabo reſtringenda ſunt ad ea quæ juſſu Senatus, non ſtudio & cupiditate privatorum fiebant. Nam nemini privato acceſſum fuiſſe datum ad libros Sibyllinos ſub cuſtodiâ quindecimvirorum ſervatos, notius eſt quam ut demonſtratione ullâ indigeat; quidquid nonnulli ſomnient de Virgilio, aliiſve, Auguſti Cæſaris permiſſu ad eas admiſſis.

Alia quidem fuerunt Carmina Sibyllarum, (aut potius quæ pro talibus oſtentabantur ac venditabantur) hinc inde per Græciam diſperſa. Sed ad illa horumque ſimilia minimè reſpicit Strabo: ſed ad ea quæ Romæ ſervabantur, ac reipublicæ cauſa adibantur.

Exempla verò χρηστηρίων poſt Servatoris noſtri nativitatem intra ipſam Italiam, imò quoque prope Urbem Romam, damus hæc ſequentia, (forſan & alia dabimus procedente noſtro contextu) ex Suetonio, qui in Tiberii Cæſaris vita cap. 14. ita loquitur: *Tiberius juxta Patavium adiit Gerionis Oraculum, ſorte tractâ, quâ monebatur ut de conſultationibus in Aponi fontem talos aureos jaceret.* De quo Aponi fonte etiam Claudianus Poëta; dum canit:

Fons Antenoreæ vitam quæ porrigis urbi
Fataque vicinis noxia pellis aquis,
Cum tua vel mutis tribuant miracula vocem,
CUM TUA PHOEBEUS CARMINE DICTET HONOS,
Et ſit nulla manus cujus non pollice ductæ
Teſtentur memores proſpera vota notæ, &c.

Prope ipſam quoque Urbem, ut diximus, aliquot fuiſſe Templa Fatidica; è quibus & per ſortes, & aliis modis, reddebantur Oracula, oſtendit nobis Suetonius, dum de eodem Tiberio loquitur cap. 63. *Tiberius* VICINA URBI ORACULA *etiam diſpicere conatus eſt; ſed Majeſtate Prænestinarum Sortium territus deſtitit. Cum obſignatas devectaſque Romam non reperiſſet in arcâ, niſi relatas rurſus ad Templum.*

De quibus Sortibus quoque Propertius lib. 2. Eleg. 23.

Nam quid PRÆNESTIS *dubias, ô Cynthia, Sortes;*
Quid petis Ææi mœnia Telegoni?

Curte

Curte in HERCULEUM *deportant oppida Tibur?*

De Caligula verò idem ille Suetonius cap. 57. *Monuerunt &* SORTES ANTIATINÆ [Caligulam] *ut à Caſſio caveret. Quâ cauſa ille Caſſium Longinum Aſiæ tum Proconſulem occidendum delegaverat, immemor Chæream Caſſium nominari.*

Et Præneſte & Antii non Fortunæ ſimpliciter, ſed Fortunarum Templum erat: licet aliàs Horatius, de Antio;

O Diva gratum quæ regis Antium,
Præſens vel imo tollere de gradu,
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus Triumphos.
Te pauper ambit ſollicitâ prece, &c.

Macrobius tamen lib. Saturnal. *Ut videmus apud Antium promoveri ſimulacra Fortunarum ad danda reſponſa.* Quæ confirmantur ab Inſcriptione quæ in Theſauro Gruteri exhibetur pag. 72. num. 2.

FORTVNIS. ANTIATIBVS
M. ANTONIVS. RVFVS. AXIVS
DAMASCO. S. D. D

Neque ab hiſce diſcrepat Martialis: qui, dum Cæſari Domitiano adulatur, lib. 5. Epigram. I. ita canit:

Hæc tibi Palladiæ ſeu collibus uteris Albæ,
Cæſar, & hinc Triviam proſpicis, inde Thetin:
SEU TUA VERIDICÆ DISCANT RESPONSA SORORES,
Plana ſuburbani qua cubat unda freti:

Seu

Seu placet Æneæ nutrix, ſeu filia Solis,
Sive ſalutiferis candidus Anxur aquis;
Mittimus.

Sic quoque, licet Valerius Maximus, lib. 1. cap. 3. *Lutatius, qui primum Punicum bellum confecit, à Senatu prohibitus eſt* SORTES FORTUNÆ PRÆNESTINÆ *adire. Auſpiciis enim patriis, non alienigenis rempublicam adminiſtrari oportere judicabant:* tamen Statius Sylvar. lib. 1. carm. 3. de villa Tiburtina:

Quod ni TEMPLA *darent alias* TYRINTHIA *Sortes,*
Et PRÆNESTINÆ *poterant migrare* SORORES.

Ex quibus Statii verbis quoque diſcimus: Tibure etiam fuiſſe Templum Fatidicum, in quo per *Sortes*, ut apud Antium & Præneſte, Oracula reddebantur. Quod Herculis Templum ſtructura & magnificentia eximium fuiſſe, docent non obſcurè hæc Juvenalis verba;

— *Vincens Fortunæ, atque Herculis ædem.*

Sed progrediamur nunc & ad alia χρηστήρια, ſive ad alias Oraculorum Sedes, ac Templa Fatidica; & ad alia, (ſeriora ſcilicet) tempora; ut ſic tandem quoque ad Theodoſii tempora & ulterius adhuc deveniamus.

Idem igitur ille Suetonius in vita Veſpaſiani, cap. 5. de ipſo Veſpaſiano loquitur hoc modo: *Apud Judæam Carmeli Dei Oraculum conſulentem, ita confirmavere Sortes: ut quidquid cogitaret volveretque animo, quantumlibet magnum, id eſſe proventurum pollicerentur.* Quorum dictorum fides quoque adſtruitur à Tacito, qui libro 2. Hiſtoriarum ita loquitur: *Eſt Judæam inter Syriamque Carmelus: ita vocant*

cant montem Deumque. Nec ſimulacrum Deo, aut Templum (ſic tradidere majores) ara tantùm & reverentia. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, CUM SPES OCCULTAS VERSARET ANIMO, *Baſilides Sacerdos, inſpectis identidem extis. Quidquid eſt, inquit, Veſpaſiane quod paras, ſeu domum exſtruere, ſeu prolatare agros, ſive ampliare ſervitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum. Has ambages & ſtatim acceperat fama, & tunc aperiebat*, &c.

De Tito Veſpaſiani filio idem Suetonius cap. 5. *Sed ubi turbari rurſus cuncta ſenſit, rediit ex itinere, aditoque* PAPHIÆ VENERIS ORACULO, *dum de navigatione conſulit, etiam de Imperio confirmatus eſt.*

Audiamus iterum hîc Tacitum Suetonii dictis adſtipulantem: Is enim lib. 2. Hiſtoriarum de Tito hæc affert: *Atque illum cupido inceſſit adeundi viſendique Templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas advenaſque. Haud fuerit longum initia religionis, Templi ſitum*, &c. Poſt quorum deſcriptionem ita pergit: *Titus ſpectatâ opulentiâ doniſque Regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetuſtati affingit, de navigatione primùm conſuluit. Poſtquam pandi viam & mare proſperum accepit, de ſe per ambages interrogat, cæſis compluribus hoſtiis. Soſtratus,* (NB.) *Sacerdotis id nomen erat, ubi læta & congruentia exta, magniſque conſultis annuere Deam vidit, pauca in præſens & ſolita,* (NB.) *reſpondens, petito ſecreto, futura aperuit.*

Philoſtratus lib. 4. cap. 1. de Apollonio, hæc ſequentia narrat:

Λόγοι τε περὶ αὐτοῦ ἐφοίτων. οἱ μὲν ἐκ τοῦ Κολοφῶνι μαντείου, κοινωνὸν τῆς ἑαυτοῦ σοφίας, καὶ ἀτεχνῶς σοφὸν, καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν ἄνδρα ᾄδοντες· οἱ δὲ, ἐκ Διδύμων· οἱ δὲ ἐκ τοῦ

περὶ

περὶ τὸ Πέργαμον ἱεροῦ. Πολλοὺς γὰρ τῆς ὑγιείας δεομένους, ὁ Θεὸς ἐκέλευε προσφοιτᾶν τῷ Ἀπολλωνίῳ. τουτὶ γὰρ αὐτός τε βούλεσθαι, καὶ δοκεῖν ταῖς μοίραις.

Sermones quoque de ipſo varii ferebantur, cùm ipſum quidam ex Oraculo Colophonio, illius participem ſapientiæ, & jam plenè perfectéque ſapientem factum venire prædicarent: alii ex Didymæo; alii ex Pergameo templo venire illum aſſererent. Multos enim ſanitatem ab Oraculo petentes jubebat Deus ad Apollonium accedere. Sic enim ſibi Deo placere, & fata poſtulare, dicebat.

Quæ de Clitumno habet Plinius Junior, lib. 8. Epiſt. 8. Oraculorum intra Italiam, per hæc tempora, quoque fidem faciunt. Ita autem ille deſcribit iſtud μαντεῖον: *Adjacet Templum, priſcum & religioſum. Stat Clitumnus ipſe amictus ornatuſque prætextâ. Præſens numen atque etiam* FATIDICUM, *indicant* SORTES. *Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidemque Dei ſimulacra. Sua cuique veneratio, ſuum numen; quibuſdam vero etiam fontes. Nam præter illum quaſi parentem cæterorum, ſunt minores capite diſcreti; ſed flumini miſcentur, quod ponte tranſmittitur. Is terminus Sacri profanique in ſuperiore parte navigare tantùm, infrà etiam natare conceſſum.*

Sic quoque de ſuo tempore Plutarchus in Dialogo de Oraculorum defectu (præter alia jam ſuperius citata atque huc ſpectantia) hæc habet. Ἐν δὲ Ὀρχομενῷ λέγουσι λοιμοῦ γενομένου πολλοὺς μὲν ἀνθρώπων διαφθαρῆναι, τὸ δὲ τοῦ Τειρεσίου χρηστήριον ἐκλιπεῖν παντάπασιν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀργὸν διαμένειν καὶ ἄναυδον. εἰ δὲ καὶ τοῖς περὶ Κιλικίαν ὅμοια συμβέβηκε παθεῖν, ὡς ἀκούομεν, οὐδεὶς ἂν ἡμῖν, ὦ Δημήτριε, σοῦ φράσειε σαφέστερον. καὶ ὁ Δημήτριος, Οὐκ οἶδα ἔγωγε τὰ δὲ νῦν· ἀποδημῶ γὰρ (ὡς ἴστε) πάμπολυ ἤδη χρόνον· ἔτι δ' ἤκμαζεν ἐμοῦ παρόντος καὶ τὸ Μόψου καὶ τὸ Ἀμφιλόχου μαντεῖον. ἔχω δ' εἰπεῖν τοῦ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Μόψου παραγενόμενος πρᾶγμα θαυμασιώτατον. Quæ verba ita vertuntur ab Adriano Turnebo (hiſtoriam enim ipſam, quæ ſequitur, attingemus in diſſertatione noſtra ſecundâ.)

Orchomeni dicunt, graſſante peſte, multos interiiſſe mortales, ac tum Oraculum Tereſiæ in totum exſtinctum eſſe, & ad hanc diem ignavum mutumque permanſiſſe. Idemne verò Ciliciæ Oraculis acciderit, ut fando audivimus, nemo te Demetrio nobis melius narraverit. Et Demetrius, haud equidem, inquit, qualia nunc illa ſint ſcio. Jam pridem enim, ut ſcitis, à Patriâ peregrinor. Illic autem quum eſſem etiam tum Mopſi & & Amphilochi opertum vigebat: ac quidem de Mopſo maximè admirandum commemorare poſſem, &c. Et hoc Plutarcho tamen ut teſte luculento, pro Oraculorum, cum Chriſti adventu, defectu utuntur, (præter alios, ut vidimus) Farnabius & Lubinus, quorum primus ad verba Juvenalis. *Quoniam Delphis Oracula ceſſant*, ita loquitur: *Quod tamen Oraculum* [Delphicum ſcilicet] *defecit, ut & reliqua, adventu Chriſti. Vide Plutarchum de defectu Oraculorum.* Lubinus verò ad hæc eadem verba: *Scopticè hæc dicit, quaſi illi Aſtrologi Oraculorum defectum ſupplere deberent. Scripſit Plutarchus librum de Oraculorum ſuo tempore defectu. Chriſtus autem ſuo adventu Dæmonas profligavit, & Omnibus Oraculis Dæmonum æternum ſilentium indixit.*

Hæc ſic in tranſitu adducere volui, quamvis aliàs vix ac ne vix quidem merebantur ut adducerentur. Etenim non ſolum de Oraculis in genere longè aliter hic, quem teſtem adducunt, loquitur Plutarchus; ſed & de ipſo Oraculo Delphico planè ipſis contrarium aſſerit: quod tam ex aliis, ſuperius allatis quam ex hiſce ſequentibus abunde patet: *Nunc Sacerdos eſt unica* [de ſuo tempore loquitur,] *nec conquerimur, quum ſit una conſulentibus ſatis.*

ſatis. Neque verò Deus ipſe culpandus eſt, quum quod divinationis adhuc ſupereſt, omnium deſiderio ſatisfaciat abſolutoſque domum dimittit.

[Græcum textum jam antè quoque adduxi.]

De Oraculis autem Luciani tempore reſponſa dantibus, præter ea quæ tum, quum de Delphico loqueremur, ex ipſo adduximus, videamus quæ habeat 1. in Philopſeude ſuo. 2. quæ in Alexandro Pſeudomante. Quæ in Dialogo Philopſeude narrat ſub perſona Eucratis, quem ſtrenuè mentientem inducit, ſunt hæc ſequentia: Ἃ δὲ ἐν Ἀμφιλόχου τι ἤκουσα ἐν Μαλλῷ τοῦ ἥρωος ὑπερδιαλεχθέντος μοι, καὶ συμβουλεύσαντος ὑπὲρ τῶν ἐμῶν, καὶ ἃ εἶδον αὐτὸς, ἐθέλω ὑμῖν εἰπεῖν. εἶτα ἑξῆς ἃ ἐν Περγάμῳ εἶδον, καὶ ἤκουσα ἐν Πατάροις. ὁπότε γὰρ ἐξ Αἰγύπτου ἐπανῄειν οἴκαδε, ἀκούων τὸ ἐν Μαλλῷ τοῦτο μαντεῖον, ἐπιφανέστατόν τε καὶ ἀληθέστατον εἶναι, καὶ χρᾶν ἐναργῶς πρὸς ἔπος ἀποκρινόμενον, οἷς ἂν ἐγγράψας τις εἰς τὸ γραμματεῖον παραδῷ τῷ Προφήτῃ, καλῶς ἂν ἔχειν ἡγησάμην ἐν παράπλῳ πειραθῆναι τοῦ χρηστηρίου, καί τι περὶ τῶν μελλόντων συμβουλεύσασθαι τῷ Θεῷ.

Cæterum quæ apud Amphilochum audivi in MALLO, *Heroë mecum diu diſſerente, Deumque meis de rebus conſulente, tum quæ ipſe vidi, volo vobis referre. Deinde ex ordine tum quæ vidi in Pergamo, tum quæ audivi in Pataris. Cum ex Ægypto redirem domum audiremque illud in Mallo Oraculum apertiſſimum ſimulque eſſe & veriſſimum, & ſic evidenter reſponſa dare, ut ad verbum reſpondeat iis quæcunque Prophetæ quiſpiam in ſchedulam inſcripta tradiderit;* (NB.) *rectè me facturum putavi, ſi dum prænavigabam experirer Oraculum, Deumque de futuris quippiam conſulerem.*

Regeret forſan Lector, Hiſtoriolas in iſta Luciani Dialogo contentas ſtudio eſſe confictas, ad deridendum Philoſophos mendaces ac credulos eo-

rumque credulos diſcipulos ac ſequaces: aut ſi revera narratæ fuerint, ſaltem eum in finem huc adduci à Luciano, ut pro ridiculis mendaciis à cordatioribus rideantur. Sit ita. At quis credat etiam illud in iis eſſe confictum, talia tum temporis fuiſſe Oracula? Certè in hiſtoria Alexandri, quæ & mihi & aliis pro vera Hiſtoriâ, nec ſine juſtis cauſis, habetur, etiam de *Mallo*, de *Claro* & de *Didymis* idem aſſerit, quæ de *Pergamo*, *Didymis*, &c. Philoſtratus & Dio & Plutarchus diverſis temporibus, ac de diverſis temporibus tradunt, hoc modo:

Εἰδὼς δὲ τοὺς ἐν Κλάρῳ, καὶ Διδύμοις, καὶ Μαλλῷ, καὶ αὐτοὺς εὐδοκιμοῦντας ἐπὶ τῇ ὁμοίᾳ μαντικῇ ταύτῃ, φίλους αὐτοὺς ἐποιεῖτο, πολλοὺς τῶν προσιόντων πέμπων εἰς αὐτοὺς λέγων, &c.

Porrò cùm non ignoraret, qui in Claro, *in* DIDYMIS, MALLOQUE *reſponſa dabant, ipſos quoque hujuſmodi quâdam arte celebres haberi, eos ſibi reddebat amicos, miſſis ad eos pleriſque conſultoribus, his verbis*, &c.

At χρηστήριον illud in Mallo non ſolum Commodi ætate, adeóque & Luciani, ſed & ipſius Dionis, (qui uſque ad Alexandri Severi annum octavum, quo ipſe ſecundò Conſul fuit, Hiſtoriam ſuam protraxit, in eoque finiit) Oracula reddidiſſe, ex hiſce ipſius verbis, lib. 72. contentis, manifeſtum eſt:

Ἔστιν ἐν Μαλλῷ πόλει τῆς Κιλικίας Ἀμφιλόχου χρηστήριον· καὶ χρᾷ δι᾽ ὀνειράτων. ἔχρησεν οὖν καὶ τῷ Σέξτῳ, ὃ διὰ γραφῆς ἐκεῖνος ἐδήλωσε. Παιδίον γὰρ τῷ Πίνακι ἐνεγέγραπτο δύο δράκοντας ἀποπνῖγον, καὶ λέων νεβρὸν διώκων. οὐδὲ ἔχον αὐτὰ συμβαλεῖν, τῷ πατρὶ συνὼν ἄρχοντι τῆς Κιλικίας, πρὶν πυθέσθαι τούς τε ἀδελφοὺς ὑπὸ τοῦ Κομμόδου, ὃς μετὰ ταῦτα τὸν Ἡρακλέα ἐζήλωσε, τρόπον τινὰ πνιγέντας, ὥσπερ καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἔτι νήπιος ὢν ἱστόρηται τοὺς ὑπὸ τῆς Ἥρας ἐπιπεμφθέντας

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

φθέντας αὐτῷ δράκοντας ἀποπνῖξαι (καὶ γὰρ οἱ Κυϊντίλιοι ἀπηγχονήθησαν) καὶ τὸν Σέξτον φεύγοντα, καὶ διωκόμενον ὑπὸ κρείττονος.

Eſt Malli, quod eſt oppidum Ciliciæ, Oraculum Amphilochi, quod per ſomnia conſulentibus reſpondet. Id Sexto quoque reſponſum dedit, quod ille picturâ hujuſmodi expreſſit. Pictus erat in tabellâ puer, à quo duo ſerpentes ſuffocabantur: Itemque leo hinnulum perſequens. Quam rem ego quum eſſem in Cilicia cum patre, qui ei Provinciæ præerat, non antè potui conjicere, quam fratres à Commodo, qui Herculem poſtea imitatus eſt, quodammodo ſuffocatos intelligerem. Ut Herculem infantem adhuc, memoriæ proditum eſt ſerpentes à Junone immiſſos ſuffocaſſe. (Quintilii enim ſuffocati ſunt) jamque Sextum fugere, quem viribus potior Commodus perſequeretur.

De χρηστηρίῳ ſeu μαντείῳ Jovis Nicephori, hæc ſequentia tradit Ælius Spartianus in vita Hadriani: *Quo quidem tempore, quum ſollicitus de Imperatoris erga ſe judicio* VIRGILIANAS SORTES *conſuleret.*

QUIS PROCUL ILLE AUTEM RAMIS INSIGNIS OLIVÆ,
SACRA FERENS? NOSCO CRINES INCANAQUE MENTA,
REGIS ROMANI, PRIMAM QUI LEGIBUS URBEM
FUNDAVIT, CURIBUS PARVIS ET PAUPERE TERRA,
MISSUS IN IMPERIUM MAGNUM, CUI DEINDE SUBIBIT:

Sors excidit: Quam alii ex Sibyllinis verſibus ei provenisse dixerunt. Habuit autem præſumptionem imperii mox futuri ex FANO *quoque* NICEPHORI

JOVIS manante *reſponſo, quod Apollonius Syrus Platonicus libris ſuis indidit.*

Advocemus huc quoque lapidem illum ſive tabellam marmoream, quæ putatur olim ſtetiſſe in Templo Æſculapii, quod fuit in Inſulâ Tiberina intra urbem Romam, quam in Theſauro ſuo, pag. 71. repræſentat Gruterus. Quæ opinio ſi vera ſit (veriſimilis ſaltem eſt, quod ea Romæ inventa ibi in ædibus Maffæanis ſervetur: Nam & in Inſula Tiberina Æſculapii fuiſſe Templum cunctis notiſſimum eſt) verum etiam eſt, ad illud uſque (Antoninorum tempus, (NB.) *in ipſâ quoque urbe Româ* per Æſculapium, (ſeu potius ipſius Prophetas Antiſtites) reddita fuiſſe Oracula.

Tabellam iſtam, ſeu potius fragmentum tabellæ, (quod abunde poteſt ex forma ipſius apud dictum Gruterum repræſentata; nam & caput, & cauda, uti videtur, ipſi deſunt) huc adduco: Literarum formam, quæ ſingularis admodum eſt, ut & tabulæ ſeu fragmenti formam, curioſus Lector videat apud ipſum Gruterum. Ἀυταῖς ταῖς ἡμέραις Γαΐῳ τινὶ τυφλῷ ἐχρημάτισεν ἐλθεῖν ἐπ . . . . . ερον βῆμα καὶ προσκυνῆσαι· εἶτα ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν καὶ θεῖναι τοὺς πέντε δακτύλους ἐπ᾽ ἄνω τοῦ βήματος καὶ ἆραι τὴν χεῖρα ἐπὶ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμούς· καὶ ὀρθὸν ἀνέβλεψε τοῦ δήμου παρεστῶτος, καὶ συγχαιρομένου ὅτι ζῶσαι ἀρεταὶ ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Ἀντινείνου.

Λουκίῳ πλευρειτικῷ καὶ ἀφελπισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου ἐχρημάτισεν ὁ Θεὸς ἐλθεῖν καὶ ἐκ τοῦ τελβώμου ἆραι τέφραν καὶ μετ᾽ οἴνου ἀναφυράσαι καὶ ἐπιθῆναι ἐπὶ τὸ πλευρὸν καὶ ἐσώθη καὶ δημοσίᾳ ηὐχαρίστησεν τῷ Θεῷ καὶ ὁ δῆμος συνεχάρη αὐτῷ.

Αἷμα ἀναφέροντι Ἰουλιανῷ ἀφηλπισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου ἐχρημάτισεν ὁ Θεὸς ἐλθεῖν καὶ ἐκ τοῦ τελβώμου ἆραι κόκκους στροβίλου καὶ φαγεῖν μετὰ μέλιτος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἐσώθη καὶ ἐλθὼν δημοσίᾳ εὐχαρίστησεν τῷ Θεῷ καὶ ὁ δῆμος συνεχάρη αὐτῷ.

Ὀυα-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Οὐαλερίῳ Ἄπρῳ στρατιώτῃ τυφλῷ ἐχρημάτισεν ὁ Θεὸς ἐλθεῖν καὶ λαβεῖν αἷμα ἐξ ἀλεκτρυόνος λευκοῦ μετὰ μέλιτος καὶ κολλυρίου συντρίψαι καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπιχρῖσαι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἀνέβλεψεν καὶ ἐλήλυθεν καὶ ηὐχαρίστησεν δημοσίᾳ τῷ Θεῷ.

Addam hîc & verſionem quæ ibi quoque affertur à Grutero:

Illis ipſis diebus Cajo cuidam cœco, Oraculum reddidit. Veniret ad ſacrum altare, & genua flecteret; à parte dextrâ, veniret ad lævam, & poneret quinque digitos ſuper altare; & elevaret manum & poneret ſuper proprios oculos. Et rectè vidit, populo præſente, & congratulante quod grandia miracula fierent ſub Imperatore noſtro Antonino.

Lucio affecto lateris dolore, & deſperato ab omnibus hominibus, Oraculum reddidit Deus, veniret & ex tribomo tolleret cinerem, & unà cum vino commiſceret & poneret ſupra latus. Et convaluit & publicè gratias egit Deo, & populus congratulatus eſt illi.

Sanguinem removenti Juliano deſperato ab omnibus hominibus, ex Oraculo reſpondit Deus, veniret & ex tribomo caperet nucleos pini, & comederet, una cum melle, per tres dies: & convaluit & veniens publicè gratias egit, præſente populo, &c.

Dubitare quis poſſet, eo quod lingua Græca dedicata ſit hæc inſcriptio, an Romæ poſita fuerit; an vero non potius videatur ex Græcia vel Aſia eo eam fuiſſe deportatam: cum omnes ferè inſcriptiones per Italiam atque omnes alias Provincias (Græciâ ſolùm, iiſque regionibus quæ communi, cum Græciâ idiomate uterentur, exceptis) Linguâ Latinâ conſpiciantur conſcriptæ. Cujuſmodi ſcrupulo, ſi objiciatur, removendo, regerere poſſim, quod multæ aliæ Inſcriptiones & Romæ & pluribus aliis per Italiam locis teſtentur, etiam ab ipſis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Romanis atque Italis ſæpe tales poſitas fuiſſe Inſcriptiones.

Hocque abunde patere, cuivis manifeſtum fieri queat nuda inſpectione Theſauri Gruteriani, multiſque per Italiam aliaſque Provincias exſtantibus monumentis. Verum quidem eſt, occaſione ſtatuarum, aliorumque publicorum monumentorum multas quoque, imò plurimas, Inſcriptiones eo fuiſſe devectas; Sed de Epitaphiis, tabellis votivis vel Euchariſticis ſimilibuſque id mihi non veriſimile fit. Adde quod & Orthographia (uti & literarum forma) ſæpe non nimis Græca, imò in multis vitioſa, magis teſtetur ſculptorem, aut non, aut parum, Græcè peritum. Sed tamen Lectori meo heic judicium liberum relinquo.

Tranſeamus igitur ad Tertullianum qui ſub Severi atque Antonini Caracallæ vixit ac ſcripſit Imperio. Is autem ita libro de anima cap. 46. *Nam & Oraculis hoc genus ſtipatus eſt Orbis: ut Amphiarai apud Oropum, Amphilochi apud Mallum, Sarpedonis in Troade, Trophonii in Bœotiâ, Mopſi in Ciliciâ, Hermionæ in Macedoniâ, Paſiphaæ in Laconica.*

De Caracalla Herodianus lib. 4. hæc ſequentia habet: Περιεργότερος γὰρ ὤν, οὐ μόνον τὰ ἀνθρώπων πάντα εἰδέναι ἤθελεν, ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖά τε καὶ δαιμόνια πολυπραγμονεῖν. ἀεί τε πάντας ὑποπτεύων ὡς ἐπιβουλεύοντας, χρηστηρίων τε πάντων ἐνεφορεῖτο, τούς τε πανταχόθεν μάγους καὶ ἀστρονόμους τε καὶ θύτας μετεπέμπετο· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐλάνθανε τῶν τὴν γοητείαν ταύτην ὑπισχνουμένων. Nam *quum ſuapte natura curioſior eſſet, non hominum modo res cognoſcere ſtudebat, ſed Deorum Dæmonumque etiam rimari arcana: metuque ſemper inſidiarum, nullis non Oraculis incubabat* [vel, quod hic magis ad verbum, magiſque appoſitè ad rem, *omnia frequenter conſulebat Oracula*] *etiam accitis undique magis,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

gis, Aſtrologis, atque aruſpicibus, nullo planè præterito qui hujuſmodi fallacias profiteretur.

Dion. Caſſius verò de eodem:

Τοιαῦτα περὶ τὴν ταλαίπωρον Ἀλεξάνδρειαν ἔδρασεν ὁ Αὐσόνιος θὴρ ὡς τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ περὶ αὐτοῦ χρησμοῦ, τῇ τοῦ θηρὸς κλήσει καλλωπιζόμενον· εἰ καὶ πολλοὺς προφάσει τοῦ χρησμοῦ ἐφόνευσεν, ὡς προενεγκαμένους αὐτόν. *Hæc igitur in miſeram Alexandriam perpetravit Auſonia fera. Sic enim nominavit eum clauſula Oraculi de ipſo dati. Quamvis hujus Oraculi prætextu, multos, quaſi hoc in lucem primi protuliſſent, occiderit.*

De hoc Caracalla Cæſare idem quoque Dio: Ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἰς μακρὰν ἀπώλετο, καὶ τελευταίαν ταύτην φωνὴν πρὸς ἐμὲ ἔρρηξε, καὶ πάνυ κεχρησμῳδηκέναι τρόπον τινὰ τὰ συμβησόμενα αὐτῷ ἐνομίσθη· ὥσπερ καὶ ὁ Ζεὺς ὁ Βῆλος ὀνομαζόμενος, καὶ ἐν τῇ Ἀπαμείᾳ τῆς Συρίας τιμώμενος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος τῷ Σιβήρῳ πρότερον, ἰδιωτεύοντι ἔτι, τὰ ἔπη ταῦτα εἰρήκει,

Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπεκεραύνῳ
Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνον δὲ Ποσειδάωνι.
Καὶ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορι γενομένῳ εἶπε χρωμένῳ, ὅτι
Οἶκος δέ σοι πᾶς βήσεται δι᾽ αἵματος.

Sed cum non multò pòſt occiſus eſſet, atque hunc ſermonem mecum habuiſſet poſtremum, illum vaticinatum eſſe quodammodo, ac futura prædixiſſe exiſtimavi, non aliter quam Jovem qui Belus cognominatus, coliturque Apameæ civitate Syriæ. Nam is Severo, cum adhuc vitam privatam ageret, hos verſus dixerat:

OS OCULOSQUE JOVI SIMILIS QUI FULMINA TORQUET
ET MARTI LATUS ET NEPTUNO PECTORA.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Eidemque poſt Imperatori facto, reſpondit conſulenti,

PER SANGUINEM TIBI UNIVERSA IBIT DOMUS.

In quibus Oraculis ſpecimen videmus & Homericarum & è Tragicis petitarum Sortium: de quibus poſtea latius.

De Macrino, qui huic Caracallæ ſucceſſit, idem rurſus Dio: ὁ μὲν οὖν Μακρῖνος οὕτω καὶ γέρων ὢν (πεντήκοντα γὰρ καὶ τέσσαρα ἔτη ἦγε) καὶ ἐμπειρίᾳ πραγμάτων προφέρων, ἀρετήν τε ὑποδεικνύων, καὶ τοσούτων στρατευμάτων ἄρχων, ὑπὸ παιδαρίου, οὗ μηδὲ τὸ ὄνομα πρότερον ἠπίστατο, κατελύθη· ὥς που καὶ τὸ μαντεῖον αὐτῷ προειρημένον· χρωμένῳ γὰρ αὐτῷ τοῦτο ἔφη·

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
Σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

Itaque Macrinus grandis natu (agebat enim annum 54.) uſuque & experientia rerum præſtans, cum aliqua ſignificatione virtutis, tantique Imperator exercitus, à puerulo, cujus ne nomen quidem cognoverat antea, oppreſſus eſt. Uti Oraculum ei quondam prædixerat. Ipſi enim illud conſulenti hoc dixerat:

EST JUVENUM MISERANDE SENEX TIBI NOXIA PUGNA,
NEC TIBI SUNT VIRES, SENIIQUE GRAVIS DOLOR INSTAT.

Ubi iterum habemus ſpecimen Homericarum ſortium quæ hoc tempore, in templis Fatidicis præcipue, locum habuiſſe videntur.

De hoc ipſo Macrino hæc ſequentia quoque narrat Capitolinus: *De ipſo quæ in Annales relata ſunt proferam. Vates Cœleſtis apud Carthaginem, quæ Deo repleta* (NB.) *ſolet vera canere, ſub Antonino Pio, quum ſciſcitante Proconſule de ſtatu, ut ſolebat, pu-*

blico, & de ſuo imperio, futura prædiceret: ubi ad Principes ventum eſt, clarâ voce numerari juſſit, quoties diceret ANTONINUM. *Tumque attentis omnibus* Antonini *nomen* Auguſti *octavò edidit. Sed credentibus cunctis quod octo annis Antoninus Pius imperaturus eſſet & ille tranſcendit hunc annorum numerum, & conſtitit* APUD CREDENTES, *vel tunc vel poſtea, per Vatem aliud deſignatum.*

Hîc illa verba, quæ Deo repleta *ſolet vera cavere*, propter illud *ſolet* indicare videntur, adhuc tempore hujus Capitolini, iſtud Oraculum dediſſe reſponſa conſulentibus; ac præcipuè quidem ob id paulò pòſt ſequens *ſolebat*.

Nam ita de ſuo tempore Capitolinus (qui ſuam de Vitis Cæſarum Hiſtoriam Diocletiano Cæſari dedicavit) loqui videtur: neque id ullo modo mirum videri debet, cum longè poſterioribus temporibus ejuſmodi Oraculorum reſponſa multis in locis data fuerint. Si quis tamen illud *ſolet* eo ſenſu accipere nolit per me licet, modo alia argumenta propoſito meo aptè congruentia ſufficiant.

Pergam igitur & addam ea qua Dio indubitato de ſuo tempore refert. Is libro XLI. de Oraculo ſeu χρηστηρίῳ quod ad Apolloniam conſulebatur, hæc tradit: Καὶ δὴ καὶ μαντεῖον τοιόνδε τι παρέχεται· λιβανωτὸν δὴ λαβὼν, καὶ προσευξάμενος ὅ, τι ποτὲ καὶ βούλει, ἵησιν αὐτὸν τὴν εὐχὴν φέροντα. κἂν τούτῳ τὸ πῦρ, ἂν μέντοι ἐπιτελὲς εἴη ἐσόμενον, δέχεται αὐτὸν ἑτοιμότατα· κἂν ἱερόν τι ἔξω που προσπέσῃ, προσδραμὸν ἥρπασε καὶ κατανάλωσεν· ἂν δὲ ἀτέλεστον ᾖ, οὔτ᾽ ἄλλως αὐτῷ προσέρχεται, κἂν ἐς αὐτὴν τὴν φλόγα φέρηται, ἐξαναχωρεῖ τε καὶ ἐκφεύγει, καὶ ταῦθ᾽ οὕτως ἑκάτερα περὶ πάντων ὁμοίως, πλὴν θανάτου καὶ γάμου, ποιεῖ. περὶ γὰρ τούτων οὐδὲ ἔξεστί τινι ἀρχὴν αὐτοῦ πυθέσθαι τι. τοῦτο μὲν τοιοῦτόν ἐστιν.

Ibi & Oraculum editur, idque hoc modo; thure accepto, precibuſque ejus rei ergo, quam volunt, factis,

ipſum thus, ut ſecum eas preces deferat [*ad ignem*] *projiciunt. Tum ſi ratum ſit futurum votum, ab igni thus è veſtigio corripitur: ac ſi thus extra ignem forte deciderit, accurrens ignis id abripit, & conſumit: ſin irritum erit votum, neque ignis ad thus accedit, & ſi ad ipſam flammam conjicitur, recedit ab eâ atque effugit. Ita in utramque partem ignis futura prædicit, morte nuptiiſque exceptis.* (NB.) *De his enim non licet cuiquam* Oraculum *conſulere. Atque ea eſt iſtius Oraculi ratio.*

De Claudio, qui antè Valerianum tenuit clavum imperii, ita Trebellius Pollio: *Et bene venit in mentem; exprimenda eſt* SORS *quæ Claudio data eſſe perhibetur: eo magis ut intelligant omnes, genus Claudii ad felicitatem reipublicæ divinitus conſtitutum. Nam quum conſuleret factus Imperator, quamdiu imperaturus eſſet,* SORS *talis emerſit:*

TU QUI NUNC PATRIAS GUBERNAS ORAS,
ET MUNDUM REGIS ARBITER DEORUM,
IN VETERES TUIS NOVELLIS.
REGNABUNT ETENIM TUI MINORES,
ET REGES FACIENT SUOS MINORES.

Item quum in Apennino [optimè, meo judicio, Iſaac. Caſaubonus *Aponino* legit] *de ſe conſuleret, reſponſum hujuſmodi accepit:*

TERTIA DUM LATIO REGNANTEM VIDERIT ÆSTAS.

Item quum de poſteris ſuis,

HIS EGO NEC METAS RERUM NEC TEMPORA PONO.

Item

Item quum de fratre Quintillo, quem conſortem habere volebat imperii, reſponſum eſt,

OSTENDUNT TERRIS HUNC TANTUM FATA.

[Vide hic rurſus exemplum Virgilianarum ſortium in Oraculo Gerionis ad Patavium.]

De Aureliani tempore teſtem habemus Zoſimum: qui duorum χρηστηρίων ſub ejus Imperio adhuc Oracula reddentium meminit, hoc modò: Ἐν Σελευκείᾳ τῇ κατὰ Κιλικίαν Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἵδρυτο, καλουμένου Σαρπηδονίου, καὶ ἐν τούτῳ χρηστήριον. τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ θεοῦ, &c. Poſt quæ pauculis interjectis, pergit, τοῖς Παλμυρηνοῖς δὲ χρωμένοις εἰ καθέξουσι τὴν τῆς ἑῴας ἡγεμονίαν, ἔχρησεν ὁ Θεὸς οὕτως,

Ἔξιτε μοῦ μεγάρων ἀπατήμονες ἄλλοι ἄνδρες,
Φύτλης ἀθανάτων ἐρικυδέος ἀλγυντῆρες.

Πυνθανομένοις δέ τισι περὶ τῆς Αὐρηλιανοῦ κατὰ Παλμυρηνῶν στρατείας, ὁ Θεὸς ἀνεῖλε,

Κίρκος τρήρωσιν ἱερὸν γόον ἡγηλάζων,
Οἶος πολλῇσιν· ταὶ δὲ φρίσσουσι φονῆα.

Καὶ ἕτερον δὲ Παλμυρηνοῖς συνηνέχθη τοιοῦτον. Ἄφακα χωρίον ἐστὶ μέσον Ἡλιουπόλεώς τε καὶ Βίβλου, καθ' ὃ ναὸς Ἀφροδίτης Ἀφακίτιδος ἵδρυται. τούτου πλησίον λίμνη τις ἐστὶν ἐοικυῖα χειροποιήτῳ δεξαμενῇ. κατὰ μὲν οὖν τὸ ἱερὸν καὶ τοὺς πλησιάζοντας τόπους πῦρ ἐπὶ τοῦ ἀέρος λαμπάδος ἢ σφαίρας φαίνεται δίκην, συνόδων ἐν τῷ τόπῳ χρόνοις ῥητοῖς γινομένων. ὅπερ καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐφαίνετο χρόνων. ἐν δὲ τῇ λίμνῃ εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ δῶρα προσέφερον οἱ συνιόντες ἔκ τε χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πεποιημένα· καὶ ὑφάσματα μέντοι λίνου τε καὶ βύσσου, καὶ ἄλλης ὕλης τιμιωτέρας. καὶ εἰ μὲν δεκτὰ ἐφάνη, παραπλησίως τοῖς βαρέσι καὶ τὰ ὑφάσματα κατεδύετο· εἰ δὲ ἄδεκτα καὶ ἀπόβλητα, αὐτά τε ἦν ἰδεῖν ἐπιπλέοντα τῷ ὕδατι τὰ ὑφάσματα, καὶ ἔτι γε ἦν ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἄλλαις ὕλαις, αἷς φύσις οὐκ αἰωρεῖσθαι ἐπὶ τοῦ ὕδα-

τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ καταδύεσθαι. τῶν Παλμυρηνῶν γίνεσθαι ἐν τῷ πρὸ τῆς καθαιρέσεως ἔτει συνελθόντων ἐν τῷ τῆς ἑορτῆς καιρῷ καὶ εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ δῶρα χρυσοῦ τε ἀργύρου καὶ ὑφασμάτων κατὰ τῆς λίμνης ἀφέντων, πάντων τε τοῦ βάθους καταδυόντων, κατὰ τὸ ἐχόμενον ἔτος ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἑορτῆς ὤφθησαν ἀνερχόμενα πάντα, τοῦ θεοῦ διὰ τούτου τὰ ἐσόμενα δηλωσάσης.

Seleuciæ, quod eſt oppidum Ciliciæ, templum Apollinis erat, quem Sarpedonium vocant, & in eo ORACULUM. *De hoc quidem Deo quæ perhibentur,* &c. Tum poſt parvum intervallum ſic pergit:

Cæterum Palmyrenis Oraculum conſulentibus, an Orientis imperium habituri eſſent, in hac verba Deus reſpondit:

FALLACES PRAVIQUE DOMO DISCEDITE NOSTRA.

Itidem quibuſdam conſulentibus de (NB.) *Aureliani adverſus Palmyrenos expeditione, Deus Oraculum hoc edidit:*

FALCO PRÆIT SACRO LUCTU COMPLURIBUS UNUS,
QUÆ TAMEN HAUD CESSANT HOSTEM EXHORRERE, COLUMBIS.

[Pergit idem porro ad aliud Oraculum, dum textum ita continuat,]

Præterea quid aliud tale Palmyrenis accidit. Aphaca locus eſt inter Heliopolin & Biblum, ubi Fanum eſt Veneris Aphacitidis. Propter fanum iſtud lacus quidam eſt ſternæ manu factæ ſimilis. Juxta fanum & vicina loca ignis inſtar lampadis aut globi conſpicitur, quoties ſtatutis temporibus ibi conventus habentur: QUI QUIDEM AD NOSTRAM ÆTATEM USQUE *conſpectus fuit. Ad lacum dona, quotquot ibi conveniebant, in honorem Deæ ferebant, ex auro & argento facta, itemque telas lineas &, byſſinas alteriuſque materiæ pretioſioris. Ac ſi quidem illa viderentur*

tur accepta, pari cum aliis pondere panni quoque ſubſidebant: ſin eſſent ingrata & rejicula, tum ipſas telas aquæ erat videre innatantes; tum ſi quid erat ex auro & argento, & aliis materiis, quarum eſt ea natura, ut ſuper aquam ſe nunquam attollant, ſed demergantur. Palmyreni ergo, quum tempore celebritatis, anno ante ſuum interitum proximo, conveniſſent, & in honorem Deæ dona partim aurea, partim argentea, partim textilia conjeciſſent in lacum, eaque omnia demergerentur in profundum: anno proximo, celebritatis ejuſdem tempore, viſa ſunt in ſuperficiem evecta. Quâ re Dea quid futurum eſſet ſignificabat.

Videamus nunc quæſo quæ de Licinnio narrat Hermias Sozomenus: ut ſic ſimul quoque videamus uſque ad ea tempora, ſi non & ulterius, perduraſſe Didymæi Apollinis χρηστήριον; atque adeò non ſolùm tam decantatum illud Delphicum, ſed plura etiam alia (uti ſuperiùs notatum eſt) durationis ſuæ terminos eouſque, ſi non & ultra Conſtantinum (quod de hoc etiam veriſimile eſt) protuliſſe. Quæ verò de Licinnio habet Sozomenus, hæc ſunt: Πρὸς τούτοις δὲ οἷα φιλεῖ γίνεσθαι, πάλιν εἰς μάχην καθίστασθαι μέλλων Κωνσταντίνῳ. τοῦ προσδοκωμένου πολέμου πρόνοιαν ἐποιεῖτο, διά τε σφαγίων καὶ μαντειῶν. καὶ ὑπαχθεὶς τισὶν ὑπισχνουμένοις αὐτῷ κρατήσειν, εἰς Ἑλληνισμὸν ἐτράπη. ἀμέλει τοίνυν καὶ Ἕλληνές φασιν αὐτὸν τότε ἀποπειραθῆναι τοῦ ἐν Μιλήτῳ μαντείου τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος. ἐρομένῳ δὲ αὐτῷ περὶ τοῦ πολέμου, χρῆσαι τὸ δαιμόνιον τοὺς Ὁμηρικοὺς στίχους.

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί·
Σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

Præterea cum, ut fieri ſolet, denuò ad bellum ſeſe accingeret contra Conſtantinum, ad belli inſtantis curam ſe accingebat, etiam victimis & Oraculis. Atque eò ductus à nonnullis qui ipſi Victoriam promittebant, urſus ad Ethniciſmum delapſus eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Atque adeo ipſi Ethnici dicunt, eum tunc expertum Oraculum illud Apollinis Didymæi in Mileto, atque ipſi interroganti de bello, reſpondiſſe Dæmonem hiſce verſibus Homericis:

EST JUVENUM MISERANDE SENEX TIBI NOXIA PUGNA,

NEC TIBI SUNT VIRES, SENIIQUE GRAVIS DOLOR INSTAT.

Ubi (ut hoc obiter moneam) iterum videmus exemplum HOMERICARUM SORTIUM, Sicut, in Hiſtoria illa Treb. Pollionis de Claudio, habuimus Virgilianarum Sortium exemplum Oraculi Gerionis ad Aponi fontem. Videntur autem, ut ex hiſce apparere ſatis clarè mihi videtur, poſterioribus temporibus, ſacerdotes horum Poëtarum adhibuiſſe verſus, ne riderentur ob malè concepta metra: quod ſæpius ipſis accidebat, ab iis qui ipſorum dolos ac fraudes odorabantur. Sed de hac materia latius in ſecunda noſtra, (ſi Deo ita viſum fuerit) Diſſertatione.

Ex Zoſimo ſuperius de Oraculo Aphacæ ſeu Veneris Aphacitidis, ac Reſponſis ibi redditis locuti ſumus. Iſtud autem manſiſſe ac reſpondiſſe, donec juſſu Conſtantini Magni everſum fuit, ob ſcelera & flagitia maſculæ Veneris, omniſque ejuſdem naturæ turpitudinis, ibi ſub religionis prætextu commiſſa, ex Euſebii libro 3. de Vita Conſtantini, ſatis clarum eſt. Sicut idem quoque manifeſtum eſt de Templo atque Oraculo Æſculapii Ægis in Cilicia: de quo ita Euſebius: Ἐπειδὴ γὰρ πολὺς ἦν ἡ τῶν δοκησισόφων περὶ τὸν Κιλίκων δαίμονα πλάνη, μυρίων ἐπτοημένων ἐπ' αὐτῷ, ὡς ἂν ἐπὶ σωτῆρι καὶ ἰατρῷ ποτὲ μὲν ἐπιφαινομένῳ τοῖς ἐγκαθεύδουσι, ποτὲ δὲ τὰ σώματα καμνόντων ἰωμένῳ τὰς νόσους (ψυχῶν δ' ἦν ὀλετὴρ ἄντικρυς οὗτος, τοῦ μὲν ἀληθοῦς ἀφέλκων σωτῆρος, ἐπὶ

δὲ τὴν

τὴν ἄθεον πλάνην κατασπῶν τοὺς πρὸς ἀπάτην εὐχερεῖς) εἰκότα δὲ πράττων, θεὸν ζηλωτὴν ἀληθῶς περιβεβλημένος, καὶ τοῦτον εἰς ἔδαφος τὸν νεὼν ἐκέλευσε καταβληθῆναι. ἑνὶ δὲ νεύματι κατὰ γῆς ἡπλοῦτο, δεξιᾷ καταρριπτούμενος στρατιωτικῇ, τὸ τῶν γενναίων φιλοσόφων τὸ βοώμενον θαῦμα καὶ ὁ τῇδε εἰσδομυχῶν, οὐ δαίμων, οὐδέ γε Θεὸς, πλάνος δέ τις ψυχῶν μακροῖς καὶ μυρίοις ἐξαπατήσας χρόνοις. ἦτοι ὁ κακῶν ἑτέρους ἀπαλλάξειν καὶ συμφορᾶς περιϊσχόμενος, οὐδὲν αὐτὸς πρὸς ἄμυναν εὕρετο φάρμακον μᾶλλον, ἢ ὅτε κεραυνῷ βληθῆναι μυθεύεται.

Nam cum maximus ac vulgatiſſimus error circa illum Ciliciæ Dæmonem vaniſſimos homines occupaſſet, ac propè infiniti eum tanquam Servatorem ac Medicum admirarentur; quippe qui nunc in templo dormientibus appareret, nunc morbos ægrotantium curaret (erat tamen ille ſeductor animarum, utpote qui homines decipi faciles, à verò Servatore abductos ad falſum impietatis errorem pertraheret,) Imperator pro more atque inſtituto ſuo; quippe qui Zelatorem ac verè Servatorem Deum ſibi colendum propoſuerat, hoc etiam Templum ſolo æquari præcepit. Nec mora, ad unum Imperatoris nutum humi jacuit, manu militari ſubverſum Templum quod nobiles Philoſophi tantoperè ſuſpexerant: & unà cum Templo ille ipſe qui intus latitabat, non Dæmon aut Deus, ſed deceptor quidam animarum, qui longiſſimi temporis ſpatio homines in fraudem induxerat.

Sic igitur ille qui malis & calamitatibus alios liberaturum ſe eſſe ſpondebat, nullum ſibi ipſe remedium reperit quo ſe tueretur: non magis quam cum fulmine percuſſum eum fabulæ fingunt. Poſt quæ paucis interjectis, ita pergit: Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον οὕτω φρονεῖν, τῆς ἔξωθεν τῶν ξοάνων φαντασίας πλείστην ὅσην μιαρίαν εἴσω κεκρυμμένην ὁρῶντες. ἢ γὰρ νεκρῶν σωμάτων ὑπῆν ὀστέα, ξηρά τε κρανία, γοήτων περιεργίαις ἐσκευωρημένα, ἢ ῥυπῶντα ῥάκη βδελυρίας αἰσχρᾶς ἔμπλεα, ἢ χόρτου καὶ καλάμης φορυτός. ἃ δὴ τῶν ἀψύχων ἐντὸς σεσω-

ρευμένα

ρυθριᾶν θεώμενοι, αὐτοῖς τε καὶ τοῖς αὐτῶν πατράσι πολλὴν λογισμοῦ ἀφροσύνην κατεμέμφοντο. ὅτε μάλιστα συνενόουν, ὡς οὐδεὶς ἄρα ἦν ἐν τοῖς ἀδύτοις αὐτῶν μυχοῖς, οὐδ' ἐν αὐτοῖς ἀγάλμασιν ἔνοικος· οὐ δαίμων, οὐ χρησμῳδὸς, οὐ Θεὸς, οὐ μάντις· οἷα δὴ τὸ πρὶν ὑπελάμβανον, ἀλλ' οὐδ' ἀμυδρόν τι ἢ σκιῶδες φάντασμα. διὸ δὴ παραχείρως τοῖς ἐκ βασιλέως καταπεμφθεῖσι, πᾶν σκοτεινὸν ἄντρον, καὶ πᾶς ἀπόρρητος μυχὸς βατὸς ἦν· ἄβατά τε καὶ ἄδυτα, ἱερῶν τε τὰ ἐνδοτάτω στρατιωτικοῖς κατεπατεῖτο βήμασιν. *Quidni verò ita ſentirent, cum ſub externa ſimulacrorum ſpecie tantam intus latentem ſpurcitiem cernerent. Nam aut cadaverum oſſa, aut aridæ Calvariæ ſuberant, impoſtorum fraude ſubreptæ, aut ſordidi panni turpi immunditie referti, aut denique fœni ac ſtipulæ acervus. Quæ cum in penetralibus ſimulacrorum animâ carentium congeſta adſpicerent, & ſuam & ſuorum parentum dementiam ſummam incuſabant: maximè cum animadverterent in ſuis illis adytis, atque in ipſis ſimulacris nullum eſſe intus habitantem, non Dæmonem Oracula fundentem; non Deum prædicentem futura, quemadmodum ſibi antea perſuaſerant: imò ne obſcurum quidem ac tenebricoſum ſpectrum. Atque ideircò quodvis vel obſcuriſſimum antrum & abditiſſimi quique receſſus, iis qui ab Imperatore miſſi erant, facilè patuerunt: adyta quinetiam & inacceſſa prius loca, ipſaque Templorum penetralia, militum veſtigiis terebantur.*

Sed præternavigemus tandem tempora Conſtantini Magni: atque oſtendamus, uti de Delphico fecimus, ad Imperium Theodoſii, imò & ulterius χρηστήρια nonnulla petentibus dediſſe reſponſa.

Revocemus hic ergò primò in memoriam edicta Conſtantii ac Juliani ſuperius allata: ex quibus patet talia μαντεῖα tunc temporis adhuc fuiſſe conſulta: Regnavit hic Conſtantius ultra 25. annos: Imperii ſui decimonono Julianum appellavit Cæ-

farem;

ſarem: cum quo anno ſequenti, dum hi ſimul; Conſtantius VIII. Julianus I. eſſent Conſules, primum illud ad populum publicarunt edictum. Secundum verò à nobis citatum (quod lib. 9. Cod. cap. 18. ordine Septimum eſt) duobus annis pòſt; Titiano ſcilicet, & Cereale Coſſ. qui annus fuit poſt Chriſti nativitatem 358.

Quæ igitur ex hiſce edictis cognoſcimus (ut ex ſequentibus etiam clarius conſtabit) ſunt, aut non in totum ſic deſtructa fuiſſe ſub Conſtantini Imperio Templa Fatidica; ſed multa adhuc poſt ejus mortem ſuperfuiſſe: aut multa eorum quæ ſub ejus imperio diruta vel occluſa fuerant, ſtatim ſub Imperio Conſtantii fuiſſe aut inſtaurata aut denuò aperta.

Si verò cuiquam hæc aſſertio aut minus vera aut nimis incerta videatur, conſideret hæc ſequentia exempla ex Ammiano Marcellino adducta. Qui quidem lib. 14. ita loquitur: *Eodem tempore Serenianus ex Duce, cujus ignavia populatam in Phœnice Cœlen antè retulimus, pulſatæ Majeſtatis Imperii reus jure poſtulatus à lege, incertum qua potuit ſuffragatione abſolvi: apertè convictus, familiarem ſuum, cum pileo, quo caput operiebat, incantato vetitis artibus, ad* TEMPLUM *miſiſſe* FATIDICUM, *quæritatum expreſſe, an firmum portenderetur imperium, ut cupiebat.* Et libro 19. hoc modo: *Materiam autem in infinitum quæſtionibus extentis dedit, occaſio vilis & parva. Oppidum eſt Abydum in Thebaidis parte ſitum extrema: hîc* BESÆ DEI *localiter appellati* ORACULUM *quondam futura pandebat, priſcis circumjacentium regionum cæremoniis ſolitum coli. Et quoniam quidam præſentes, pars per alios, deſideriorum indice miſſâ Scripturâ ſupplicationibus expreſſe conceptis; conſulta Numinum ſcitabantur; chartulæ ſeu membranæ continentes quæ petebantur, poſt data*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

quoque reſponſa interdum remanebant in Fano. Ex hi[s] aliqua (NB.) *ad Imperatorem malignè ſunt miſſa: qui ut erat auguſti pectoris, obſurdeſcens in aliis etiam nimium ſeriis, in hoc titulo imâ, quod ajunt, auricula mollior, & ſuſpicax, & minutus, acri felle concaluit, &c.* Quibus porrò quæſtiones, ac ſupplicia ſuper hac materiâ exercita ſuperaddit. Ex quibus manifeſtum eſt (quamvis aliàs uſus ſit Ammianus in hac narratiuncula voce *quondam*) Oraculum iſtud adhuc tempore Conſtantii (imò & uſque ad extrema ejus tempora) viguiſſe. Quia aliàs omninò intempeſtivum ac præter rem fuiſſet, tales chartulas mitti ad Imperatorem: nec potuiſſent illæ dare materiam (ut loquitur Ammianus) infinitam quæſtionibus; atque ea producere mala, carceres eculeos, exilia, aliaque ſupplicia tot nobilium quam ignobilium virorum, ſi hæc antè hujus Conſtantii Imperium contigiſſent.

Contigerunt autem hæc ſub finem ipſius vitæ, quum jam expeditionem in Perſas adornaret.

Quamobrem rectiſſimè mihi ſuſpicari videor, illud *quondam*, à ſciolo quodam poſterioris ævi in Ammiani textum fuiſſe intruſum.

Hinc non mirum ſanè tam multa ac diverſa ab Juliano fuiſſe conſulta Oracula, ut Theodoretus lib. 3 cap. 9. teſtatur, hoc modo: Ἰουλιανὸς δὲ Πέρσαις ἐπιστρατεῦσαι βουλόμενος, εἰς ἅπαντα μὲν τὰ κατὰ τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν χρηστήρια τοὺς πιστοτάτους τῶν ὑπηκόων ἐξέπεμψεν. αὐτὸς δὲ τὸν Πύθιον τὸν Δαφναῖον ἱκέτευε δηλῶσαί οἱ τὰ ἐσόμενα. Ὁ δὲ τοὺς γείτονας νεκροὺς ἔφη ἐμποδὼν γίνεσθαι τῇ μαντείᾳ, καὶ χρῆναι τούτους πρότερον εἰς ἕτερον μετατεθῆναι χωρίον, εἶθ᾽ οὕτως ἀπαγγεῖλαι πρόρρησιν· οὐ γὰρ ἂν εἴποιμί τι, μὴ τοῦ τεμένους ἐκκαθαρθέντος. *Julianu[s cum] in animo haberet bellum contra Perſas gerere,* [(]NB.) OMNIA ORACULA, QUÆ ERAN[T I]NTRA FINES ROMANI IMPERII;

PERII, *conſulenda, homines è ſuis ſumma benevolentiâ ſibi conjunctos miſit. Ille ipſe verò ſupplex orat Apollinem Daphnæum, uti quæ ſibi eſſent eventura, oſtenderet. Reſpondet Apollo, mortuos quoſdam, in proximo humatos, impedimento eſſe, quominus daret vaticinia. Eos igitur primùm transferendos eſſe: deinde quid futurum ſit ſe prædicturum pollicetur. Nam ſe, niſi purgato luco, nihil poſſe dicere, &c.*

Hic igitur mentio fit non ſolum Apollinis Daphnæi, ſed & omnium *Oraculorum*, ſeu χρηστηρίων, quæ erant intra fines Romani Imperii. Quod indicat tum temporis adhuc multa ſuperfuiſſe χρηστήρια, & intra & extra illud Imperium.

Citata nunc Theodoreti verba etiam fidem adſtruunt iis quæ Nicephorus, (cui ſolo aliàs in talibus non crederem) habet lib. 10. cap. 29. ubi ita loquitur: *Alias tum quoque*, QUUM ORACULA SIMUL ET SEORSIM OMNIA RESPONDISSENT, *Imperatoris avunculum Julianum ægrum moriturum non eſſe, reſponſis ipſis legendis, ærumnoſè & miſerabiliter is vitam finiit.*

De Oraculo Apollinis Daphnæi hic memorato tamen aliquis mihi objicere poſſet, id jam à longo tempore, Hadriani Cæſaris ſcilicet, etiam ipſo Ammiano (præter alios) teſte, fuiſſe mutum; cum ille in hunc modum de eo loquatur: *Hæc dum ita procedunt more pacis, multorum curioſior Julianus, novam conſilii viam ingreſſus eſt, venas fatidicas Caſtalii recludere cogitans fontis: quem obſtruxiſſe Cæſar dicitur Adrianus, mole ſaxorum ingenti, veritus,* (NB.) *ne ut ipſe præcinentibus aquis capeſſendam rempublicam comperit, etiam alii ſimilia docerentur: ac ſtatim circum humata corpora ſtatuit transferri eo ritu, quo Athenienſes inſulam purgaverant Delon.*

Verum eſt, fateor, iſtud χρηστήριον ab Juliano inſtau-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

inſtauratum rurſus ac reſecratum, ſed non ita de Omnibus eſſe tenendum, quæ hic exprimuntur per generales iſtos terminos *Omnia Oracula*, &c. ſatis manifeſtum eſt ex iis exemplis quæ de Conſtantii tempore atque imperio adduxi, ut ex edictis per hunc Conſtantium Auguſtum ſimul cum Juliano tum adhuc Cæſare factis ac publicatis. Sed de hoc χρηστηρίῳ Apollinis Daphnæi plura, ubi de Oraculorum Auctoribus tractabo.

Si Fides quoque ſit habenda Cedreno, idem Julianus, uti inſtauravit χρηστήριον Apollinis Daphnæi, ſic etiam inſtauravit illud Apollinis Delphici. Ita enim pag. 250. edit. Baſileënſis loquitur: Πέμπει οὖν Ὀρειβάσιον τὸν ἰατρὸν καὶ κυαίστωρα ἐν Δελφοῖς, ἀνεγεῖραι τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀπελθὼν οὖν αὐτὸς, καὶ τοῦ ἔργου ἁψάμενος, λαμβάνει χρησμὸν παρὰ τοῦ Δαίμονος:

Εἴπατε τῷ βασιλῆϊ, χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά.
Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
Οὐ παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.

Oribaſium Medicum ac Quæſtorem Delphos miſit, ut Oraculum Apollinis inſtauraret, is cum eò perveniſſet opuſque inchoaſſet, tale à Dæmone accepit Oraculum:

CORRUIT ARTIFICI VARIE CORTINA LABORE
CONSTRUCTA: HOC REGI REDEUNTES DICITE VESTRO:
NEC CASA, NEC PHOEBI REDDENS ORACULA LAURUS
ULLA SUPER, NULLÆ VENIUNT A FONTE LOQUELÆ,
EXTINCTI LATICESQUE PROFUNDA SILENTIA SERVANT.

Ita

Ita vertit Xylander.

Hæc verò inſtauratio, ſecundum hunc Cedredum, facta fuit ſub initium Imperii Juliani atque adeò jam antè iſtam conſultationem de Bello Perſico, de qua Theodoretus lib. 3. cap. 9. & 21. narrat.

Sed an vera ſint hæc quæ narrat Cedrenus, merito quis dubitare queat, ex collatione verborum ipſius cum verbis citati modò Theodoreti. Ac ſi verum id quod de inſtauratione à Juliano per Oribaſium facta narrat, de reſponſo tamen erit quæſtio. Etenim teſte Cedreno, ut & prætenſo Oraculo ab ipſo adducto, reſpondit Dæmon & non reſpondit: reſpondit quippe ſe non reſpondere. Quod idem eſt ac ſi mutus aliquis, aut pro tali habitus, de re aliquâ interrogatus, articulatis vocibus hæc efferret: Ego non poſſum tibi reſpondere, eò quod loqui non valeam. Et tamen poſtea ſuper expeditione contra Perſas interrogatus reſpondit (teſtibus Socrate, Theodoreto, Sozomeno, & Ruffino) ſe ob cadavera ibi in vicinia humata non poſſe Juliano deſiderata reddere reſponſa. Ita ut mihi hæc Cedreni narratiuncula ejúſdem ſit pretii ac valoris cum illa de Puero Hebræo, quam quaſi ex Euſebio hauſtam Hiſtoriæ ſuæ inſuit. Reſtat tamen, illud adhuc iſtis temporibus fuiſſe conſultum.

Sed ut tandem citandis in hanc rem exemplis imponamus finem, prodeat nobis & in campum Macrobius; qui, (uti ex ipſorum verbis, & illuſtri teſtimonio in Codice Theodoſiano lib. 6. tit. 8. patet) ſub Arcadio & Honorio Augg. in vivis atque honore fuit. Is autem lib. 1. Saturnal. cap. 23. hæc ſequentia narrat de Templo quodam in Aſſyriâ: *Hujus Templi religio etiam divinatione præpollet, quæ ad Apollinis poteſtatem refertur, qui idem atque Sol eſt. Vehitur enim ſimulacrum Dei Helio-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

liopolitani ferculo, ut vehuntur in pompa ludorum Circenſium Deorum ſimulacra: & ſubeunt plerumque provinciæ proceres raſo capite, longi temporis caſtimoniá puri; feruntur que divino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quò Deus propellit vehentes: ut videmus apud Antium promoveri ſimulacra (NB.) *Fortunarum ad danda reſponſa. Conſulunt hunc Deum abſentes miſſis diplomatibus conſignatis: reſcribitur ordine ad ea quæ conſultatione additâ continentur. Sic & Imperator Trajanus initurus ex ea provincia Parthiam cum exercitu conſtantiſſimæ religionis, hortantibus amicis ut de eventu conſuleret rei cœptæ, egit Romano conſilio, priùs explorando fidem religionis: ne forte fraus ſubeſſet humana. Et primùm miſit ſignatos codicillos, ad quos ſibi reſcribi vellet. Deus juſſit afferri chartam, eamque ſignari puram & mitti, ſtupentibus Sacerdotibus ad ejuſmodi factum: ignorabant quippe conditionem codicillorum. Hos cum maxima admiratione Trajanus excepit, quod ipſe quoque puris tabulis cum Deo egiſſet. Tunc aliis codicillis conſcriptis conſignatiſque conſuluit, an Romam perpetrato bello rediturus eſſet. Vitem centurialem Deus ex muneribus in æde dedicatis deferri juſſit, diviſamque in partes ſudario condi ac proinde ferri. Exitus rei obitu Trajani apparuit, oſſibus Romam relatis. Nam fragmentis ſpecies reliquiarum, vitis argumento caſus futuri temporis oſtenſum eſt.*

Et hæc quidem, Benevole Lector, tam ex Chriſtianis quàm Ethnicis ſcriptoribus adduxi; ut oſtenderem, quàm malo ac debili, imò nullo fundamento ſuperſtructa ſit, atque innitatur ea opinio, quæ tam latè inter homines, etiam doctos ferè tam bene quam indoctos, pervagata eſt; Oracula nempe, ſive χρηστήρια, aut jam ante Chriſtum natum, aut cum Chriſti in terras adventu, aut ſaltem paulò poſt (ſive per prædicationem Euangelii ſive alias ob cauſas) plane obmutuiſſe. Nam quam-

quamvis (præter ſolos, quod ſciam, Peucerum & Mœbium, qui ipſorum durationem uſque ad Julianum extendunt) Boiſſardus, Hoſpinianus, Schedius, Molinæus pluresque alii quoque dicant, illa ab eo tempore emarcuiſſe, ac ſenſim obmutuiſſe: Horum tamen nemo in ea re ſatis ſibi conſtat: ut patet ex exemplo de puero Hebræo, aliiſque, quæ etiam à Peucero, &c. adducuntur.

Cum tamen & ex præcedentibus viderimus, atque ex nunc ſequentibus amplius videre queamus, ea non ſolum uſque ad Julianum, verum & uſque ad Theodoſium, imò & ulterius, ſi non ultra Honorium & Arcadium Augg. (nonnulla ſcilicet eorum) durationis ſuæ terminos extendiſſe.

Nec mirum ſanè tam diu χρηστήρια hæc diverſis in locis, imò multis adhuc, tam ſub Imperio Romano quam extra illud exſtitiſſe: ac tam diu detinuiſſe ſtultam vulgi (imò & aliorum quandoque) credulitatem; neque exſtincta ſtatim imperantibus jam Cæſaribus atque Auguſtis Chriſtianam amplectentibus doctrinam ac fidem; cum tam infinitus adhuc reſtaret numerus Ethnicorum ſub ipſo etiam Imperio Romano, in Provinciis nempe & Regnis huic Imperio vectigalibus; quæ vel omninò vel maximam partem adhærebant Gentiliſmo ejuſque pravis, ac ſtultis ſæpè, ſuperſtitionibus attinebantur.

Hinc Ruffinus lib. 11. cap. 19. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ita loquitur: *Idolorum cultus, qui Conſtantini inſtitutione, & deinceps negligi & deſtrui* COEPTUS FUERAT *eodem* [Theodoſio] *imperante collapſus eſt.*

Quæ latius tractat Theodoretus lib. 5. cap. 20. in hunc modum: Ὁ δὲ πιστότατος βασιλεὺς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης μετέθηκεν τὴν σπουδὴν, καὶ νόμους ἔγραψε τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη καταλυθῆναι κελεύων. Κωνσταντῖνος μὲν

γὰρ ὁ μέγας, ὁ πάσης ἀξιώτατος εὐφημίας, πρῶτος εὐσεβείᾳ τὴν βασιλείαν κοσμήσας, καὶ τὴν οἰκουμένην ἔτι μεμηνυῖαν ὁρῶν, τὸ μὲν τοῖς δαίμοσι θύειν, παντάπασιν ἀπηγόρευε. τοὺς δὲ τούτων ναοὺς οὐ κατέλυσεν, ἀλλ' ἀβάτους εἶναι προσέταξε. καὶ μέντοι καὶ οἱ τούτου παῖδες τοῖς πατρῴοις ἠκολούθησαν ἴχνεσιν. Ἰουλιανὸς δὲ ἀνεώσατο τὴν ἀσέβειαν, καὶ τῆς παλαιᾶς ἐξαπάτης ἐξῆψε τὴν φλόγα. Ἰωβιανὸς δὲ τὴν βασιλείαν παραλαβὼν, πάλιν τὴν τῶν εἰδώλων ἐκώλυσε τὴν θεραπείαν. καὶ Βαλεντινιανὸς δὲ ὁ μέγας, τοιοῖσδε κεχρημένος νόμοις ἴθυνε τὴν Εὐρώπην. ὁ δὲ Βάλης πᾶσι μὲν τοῖς ἄλλοις ἐπέτρεψε θρησκεύειν ἃ βούλοιντο καὶ τὰ θρησκευόμενα θεραπεύειν, μόνοις δὲ πολεμῶν διετέλει τοῖς τῶν ἀποστολικῶν ὑπερμαχοῦσι δογμάτων. πάντα γοῦν τὸν τῆς ἐκείνου βασιλείας χρόνον, καὶ τὸ ἐπιβώμιον ἥπτετο πῦρ, καὶ σπονδὰς καὶ θυσίας τοῖς εἰδώλοις προσέφερον καὶ τὰς δημοθοινίας κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐπετέλουν, καὶ οἱ τοῦ Διονύσου τὰ ὄργια τετελεσμένοι, μετὰ τῶν αἰγίδων ἔτρεχον, τοὺς κύνας διασπῶντες, καὶ μεμηνότες καὶ βακχεύοντες, καὶ τὰ ἄλλα δρῶντες, ἃ τὴν τοῦ διδασκάλου πανήγυριν δηλοῖ. ταῦτα πάντα Θεοδόσιος εὑρὼν ὁ πιστότατος βασιλεὺς, πρόῤῥιζά τε ἀνέσπασε καὶ λήθῃ παρέδωκε. Πρῶτος μέντοι τῶν ἄλλων ἀρχιερέων, Μάρκελλος ὁ πάντα ἄριστος ὅπλῳ τῷ νόμῳ χρησάμενος τῆς ἐγκεχειρισμένης πόλεως τὰ τεμένη κατέλυσε, &c.

His confectis rebus Imperator fideliſſimus omne ſuum ſtudium ad errorem Gentilium evertendum tranſtulit; legeſque promulgavit, quibus imperatum erat, ut ſimulacrorum fana diruerentur. Nam CONSTANTINUS MAGNUS *omnibus laudis præconiis meritò efferendus, qui primus Imperium vero Dei cultu exornare ſtudebat, videns adhuc orbem terrarum cæco errore furentem, tametſi vetuit omnino Dæmonibus immolare hoſtias, non tamen illorum delubra demolitus eſt: Sed mandatum ſolum dedit, ne quiſquam ad ea accederet. Quinetiam ipſius filii paterna diligenter perſecuti ſunt veſtigia. Julianus autem impietatem renovare, & flammam veteris fraudis jam pridem extinctam de inte-*

ntegro accendere laboravit. At contra JOVIANUS *imperio potitus* SIMULACRORUM *cultum omnino vetuit.* VALENTINIANUS *quoque ille* MAGNUS *iſdem legibus Europam præclarè gubernavit. Cæterum* VALENS, *ſicut aliis omnibus permiſit poteſtatem eam quam vellent religionem amplectendi, & eos colendi Deos, quos ipſi pro Deis haberent: ita adverſus ſolos Doctrinæ Apoſtolicæ propugnatores bellum continenter geſſit. Itaque toto tempore quo ille regnabat ignem in aris accendere, libamenta & hoſtias ſimulacris immolare, celebrare quoque in foro epulas Gentiles non deſtiterunt. Quin etiam Myſteriis Bacchi initiati, cum ſcutis curſitare, dilacerare canes, Bacchari, alia denique agere, quæ Magiſtri ſui improbitatem, ſatis apertè declarabant. Quæ omnia, cum fideliſſimus Imperator Theodoſius pro certo comperiſſet, exſtirpavit radicitus, & ſempiterna oblivione obruenda curavit,* &c.

In quibus Theodoreti verbis tria notanda veniunt.

Primum eſt Joviani Imperium ſolum per quinque menſes, imò nec totos, duraſſe, adeóque ipſum non potuiſſe aut multa innovare, aut ſi hoc fecerit, ad exitum non potuiſſe perducere.

Secundum eſt quod teſtetur de Valentiniano Magno. Lubenter ſanè concedam, eum longe aliter quam Valens fuit, in hiſce fuiſſe animatum. At certum interim eſt ex antiquis monumentis, ipſum aut voluntate aut poteſtate defectum aut metu, rationibuſve aliis Politicis deterritum, non eo fuiſſe provectum, ut cum aliquo vigore, (tanto ſaltem ut aliquem effectum ipſius conatus tales ſortirentur) publicum Ethnicorum cultum opprimere aggreſſus ſit: multò minus ut eum in totum exſtinxerit. Patet hoc abunde ſatis ex inſcriptionibus aliiſque monumentis (narrationibus quoque Hiſtoricis)

ricis) in Occidente, cujus Imperio per 12. propè annos præfuit inventis; ex quibus manifeſtum fit & *Sacra Tauropolia* ipſius ſub Imperio frequenter, & per maximæ auctoritatis ac potentiæ viros fuiſſe ſuſcepta & perpetrata; ipſoſque, earumve uxores, talibus horrendis ſanè Sacris præfuiſſe, publiceque id per inſcriptiones publicas fuiſſe teſtatos.

Horum exempla ſint lapides Romæ, alibique in Italia, exſtantes cum hiſce ſequentibus inſcriptionibus. Quas præter alios exceperunt pro parte Onuphrius, & Joan. Seldenus: Sed cum multo pluribus collegit, poſt Aldum & Smetium, Gruterus in eximio illo Theſauro, quem adjuvante Scaligero (qui indicem confecit) aliiſque in magnum emolumentum politioris literaturæ, edidit.

PETRONIVS APOLLODORVS. V.C
PONTIFEX. MAJOR. XV. VIR. SACR. FAC
PATER. SACR. DEI. INVICTI. MITHRAE
TAVROBOLIO. CRIOBOLIOQVE. PERCEPTO
VNA. CUM. RVF. VOLVSIANA C. F. CON
IVGE. XVI KAL. IVLIAS DD. NN.
VALENTINIANO. ET. VALENTE. III. COSS
ARAM DICAVIT

Hæc ſub annum 370. Salvatoris noſtri poſita eſt. At quæ ſequitur, ſexennio pòſt, ac regnante jam, cum Valente, Valentiniano Juniori.

DIS

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

DIS
MAGNIS
MATRI. DEVM. ET. ATTIDI. SE
XTILIVS. AGESILAVS. AEDESIVS
V. C. CAVSARVM. NON IGNOBI
LIS. AFRICANI. TRIBVNALIS. ORA
TOR. ET. IN. CONSISTORIO
PRINCIPVM. ITEM. MAGISTER
LIBELLORVM. ET COGNITION
SACRARVM. MAGISTER. EPISTV
LARVM. MAGISTER. MEMORIAE
VICARIVS. PRAEFECTOR. PER
HISPANIAS. V. S. I. C. PA
TER. PATRVM. DEI. SOLIS. INVI
CTI. MITHRAE. HIEROFANTA
HECATAE. DEI. LIBERI. ARCHI
BVCOLVS. TAVROBOLIO
CRIOBOLIOQVE. IN. AETER
NVM. RENATVS. ARAM. SACRA
VIT. D. D. N. N. VALEN
TE. V. ET. VALENTINIANO
IVN. AVGG. CONSS. IDIB
AVGVSTIS

Quod anno fuit poſt natum Chriſtum 376.

Imò (ne aſcendamus denuò ad annum 365. quo Valentinianus ac Valens primum ſimul fuere Conſules, quibuſque Conſſ. dicata illa Inſcriptio, quam Aldus libro de Orthographiâ, ac Gruterus pag. 1002. repræſentant) etiam jam dudum regnante Theodoſio talia Sacra per tales tantoſque viros fuiſſe peracta teſtantur illæ inſcriptiones quæ per Vettium Agorium ac Cejonium Rufium dicatæ fuerunt: quarum prima ita habet.

AGO-

AGORII

VETTIO. AGORIO	PRAETEXTATO. V. C
PONTIFICI. VESTAE	QVAESTORI
PONTIFICI. SOLI	CANDIDATO
QVINDECIMVIRO	PRAETORI. VRBANO
AVGVRI	CORRECTORI. TVS
TAVROBOLIATO	CIAE. ET. VMBRIAE
CVRIALI	CONSVLARI
NEOCORO	LVSITANIAE
HIEROFANTAE	PROCONSVLI
PATRI. SACRORVM	ACHAIAE
	PRAEFECTO. VRBI
	PRAEF. PRAET. II
	ITALIAE. ET ILLYRIC
	CONSVLI
	DESIGNATO

In latere ſiniſtro

DEDICATA. KAL. FEB
D.N. FL. VALENTINIANO. AVG. III
ET. EVTROPIO. CONSS

Altera

Altera autem exſtat, lapide quidem ex parte læſa, ſed in qua facillimo negotio, (ita uti jam aliis factum eſt) id quod deficit, ſuppletur.

CEIONIVS RVFIVS VOLVSI
ANVS. V. C. ET. INLVSTRIS
EX. VICARIO. ASIAE. V. C
ET. INLVTRIS. EX PRAEFECTO PRE
TORIO. ET. EX PRÆFECTO. VRBIS
ET. CECINE. LOLLIANE. CLARISSI
ME. ET. INLVSTRIS FEMINE
DEAE. ISIDIS. SACERDOTIS. FILIVS
ITERATO. VIGINTI. ANNIS. EX. PERCEP
TIS.TAVROPOLIIS. VI.ARAM CONSTITVIT
ET. CONSECRAVIT. X. KAL. IVN. D. N. VALEN
TINIANO. AVG. ET. NEOTERIO. CONSS

Ut autem eo redeamus denuò unde divertimus; conſtat ex hiſce allatis exemplis, Valentiniani tempore, ſub ejuſve, ut rem acu propius tangamus, imperio ipſiuſque auſpiciis ductuve aut mandatis Ethniciſmi cultum publicum tali modo, ut Theodoretus noſter perhibet, non fuiſſe vetitum aut repreſſum. Quum videamus & ipſius Theodoſii Majoris ſub Imperio, (quod tertio notandum venerat) minimè, niſi jam exſtincto Eugenio, Ho-

norio-

norioque ad Imperium adſcito, eum ſeriò fuiſſe re-preſſum, non tamen (quod notatu dignum eſt) omnino fuiſſe, verum indirecte tantum, ex-ſtinctum.

Sed priuſquam illa demonſtremus, videamus, quidnam circa Oracula ac Divinationes, hujuſce Theodoſii, item Gratiani, ac Valentiniani Impe-ratorum decretum fuerit factum. Decretum illud extat in Cod. Juſtiniani tit. 1. & 2. (de Paganis & Sacrificiis & Templis) Cynegio Præfecto Præ-torio datum; quod ita ſonat:

Impp. Theod. Grat. & Valent. A. A. A. Cyne-gio Præfecto Prætorio.

Ne quis Mortalium (NB.) ITA *Sacrificii ſumat audaciam, ut inſpectione jecoris, extorumve præſagii vanæ ſpem promiſſionis accipiat, vel (quod eſt dete-rius)* FUTURA SUB EXECRABILI CON-SULTATIONE COGNOSCAT. *Acerbiori enim imminebit ſupplicii cruciatus ei, qui contra veti-tum præſentium vel futurarum rerum explorare tenta-verit veritatem. Datum 7. Calend. Jun. Arcadio & Bautone Conſſ.* 385.

In quo Edicto duo potiſſimum veniunt conſide-randa. Ac primo quidem vocula *ita*, quâ indi-catur non ita tunc fuiſſe vitita omnis generis Sacri-ficia ut in totum prohiberentur (quod ex ſequen-tibus clarius eluceſcet) ab hiſce Imperatoribus: ſed ſic ſolum, ut per iſta non extiſpicia ac præſagia ca-perentur. Quod per talia ſæpè tentaretur Impe-rium, aut ſaltem, ea ſuſpicio teneret Imperatores: uti ex exemplo Conſtantii ac Valentis apud Am-mianum ſatis liquido conſtat. Videatur hiſtoria quam de Theodoro, Hilario, &c. Adduco in Tra-ctatione mea de Sortibus, & quæ Zoſimus de eo-dam facto, quamvis paulo aliter narrat, libro 4. Hiſtoriarum hiſce verbis: Ἦλις Θεόδωρος τῆς βασι-

λικῆς

λικοῖς ὑπογραφεῦσιν ἐναριθμούμενος. τοῦτον δὲ μὲν γεγονότα καὶ τραφέντα, νέον δὲ ἔτι καὶ τῷ τῆς ἡλικίας θερμῷ ῥᾳδίως κολάκων θωπείαις ἐπὶ τὰ χείρονα σαλευόμενον περιστάντες τοιοῦτοί τινες, ἀναπείθουσιν ὡς περιττοί τινές εἰσιν ἐν παιδείᾳ, καὶ τεκμήρασθαι τὸ μέλλον ἔκ τινος καταθωμένης αὐτοῖς μαντείας δεινοί. πυνθανόμενοι δὲ, τίς μετὰ Οὐάλεντα βασιλεύσειεν, (NB.) ἔστησαν τρίποδα, τὸ μέλλον αὐτοῖς διά τινος σημαίνοντα τελετῆς· φανῆναι δὲ ἐν τῷ τρίποδι γεγραμμένα Θ τε καὶ Ε, καὶ Ο, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ Δέλτα. ταῦτα δὲ, μονονουχὶ φωνὴν ἀφιέντα, δηλοῦν ὡς Θεόδωρος τὴν βασιλείαν μετὰ Οὐάλεντα διαδέξεται. (NB.) τούτοις ἐπαρθεὶς τοῖς ὕθλοις, ὑπό τε τῆς ἄγαν ἐπιθυμίας ἀγύρταις συνεχῶς καὶ γόησιν ἐντυγχάνων, καὶ περὶ τοῦ πρακτέου κοινούμενος, (lege κοινοούμενος) βασιλεῖ κατάφωρος γίνεται.

Erat Theodorus quidam inter Notarios Imperatoris adſcriptus. Hunc nobili quidem genere prognatum & educatum bene, ſed juvenem adhuc, qui ex ætatis fervore, non difficulter adſentatorum adulationibus ad pejora impelleretur, adorti ejus generis homines, excellere ſe literis, & ex Divinatione quâdam, ab ſe præclare percepta, futura conjiciendi ſe peritos eſſe perſuadent. Inquirentes autem, quis poſt Valentem imperaturus eſſet, tripodem ſtatuiſſe; qui ritu quodam arcano ſignificaret eis, quod futurum eſſet. In hoc Tripode ſcriptas literas Θ, *&* E, *&* O, *& præter has* Δ *apparuiſſe: quæ quidem, modo non vocem exprimentes, indicent, Theodorum in Imperio Valenti ſucceſſurum. His ille nugis elatus, dum præ cupiditate nimiâ circulatores & maleficos* [Græca hîc longè ſignificantiora] *frequenter adit, & cum eis, quod agendum erat, communicat, Imperatori proditur.*

Ut autem rurſus paulò altius adſcendamus ad Valentinianum majorem, expendendum relinquo Lectori, num ille tam ſtrenuè uti vult Theodoretus, Ethniciſmo obviam iverit, eique delendo incubuerit (quod etiamſi verum eſſet, ſucceſſum ei defuiſſe

fuiſſe, ex ſequentibus certiſſimum fiet) quum inveniamus apud Zoſimum (cui non nimis temere fides deroganda eſt, ut optimè oſtendit Leunclavius, licet Chriſtianorum inimico) ipſum conceſſiſſe denuo, licet jam ante vetuiſſet, ut Athenienſes ſecundum conſuetudines antiquas, non tamen immodeſtè nimis, myſteria ſua celebrarent, cujus Zoſimi verba hic apponere mihi operæpretium viſum fuit: ſunt autem quæ hîc ſequuntur:

Ἐπεὶ δὲ καὶ νόμων εἰσφορᾶς ἐγνώκει ποιήσασθαι, ἀφ᾽ ἑστίας ὥσπερ ἀρξάμενος, τὰς νυκτερινὰς ἐκώλυε θυσίας ἐπιτελεῖσθαι, τοῖς μυσαρῶς μὲν οὖν πραττομένοις ἐμποδὼν διὰ τοῦ τοιοῦδε νόμου γενέσθαι βουλόμενος. ἐπεὶ δὲ Πραιτεξτάτος, ὁ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνθύπατον ἔχων ἀρχὴν, ἀνὴρ ἐν πάσαις διαπρέπων ταῖς ἀρεταῖς, τοῦτον ἔφη τὸν νόμον ἀβίωτον τοῖς Ἕλλησιν καταστήσειν τὸν βίον, εἰ μέλλοιεν κωλύεσθαι τὰ συνέχοντα τὸ ἀνθρώπειον γένος ἁγιώτατα μυστήρια κατὰ θεσμὸν ἐκτελεῖν, ἐπέτρεψεν ἀργοῦντος τοῦ νόμου, πράττεσθαι δὲ πάντα κατὰ τὰ ἐξ ἀρχῆς πάτρια.

Et quia Legum quoque promulgationes inſtituere decreverat, exorſus ab ipſo lare, quod ajunt, nocturna ſacra fieri prohibuit: qua lege coërcere volebat ea quæ ſceleratè deſignarentur. Sed quum Prætextatus, qui pro Conſule Græciam adminiſtrabat, vir omni virtute præſtans, hanc legem diceret vitam injucundam & acerbam victu Græcis parituram, ſi futurum eſſet, ut Myſteria ſanctiſſima, quæ genus humanum continent, prohiberentur; peragi ea ritè, vi legis ſuæ ceſſante, permiſit: ita tamen, ut omnia ſecundum patritas conſuetudines, quales ab initio fuiſſent, perficerentur.

Ut autem revertamur ad Edictum illud datum Arcadio ac Bautone Coſſ. ac modò ſuperius allatum, conſideranda veniunt verba illa *ſub execrabili conſultatione*. Ex quibus mihi non obſcurum hic præcipuè quidem intelligi horrenda illa ſacrificia, quæ manibus eliciendis per νεκρομαντείας, ut ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ita divinatio perageretur, inſtituebantur: verum & ad illud Oraculorum genus quod præcipuum quondam fuerat, at hiſce temporibus parum admodum obtinebat: licet ob adhuc perſeverantem Ethniciſmum tam intra quam extra Romani Imperii terminos, uti ex Macrobio liquet, conſuleretur. Nec defecerant in totum Haruſpices, Augures, Harioli, Sortilegi atque ejuſmodi Impoſtores: qui magna vi ac conatu fugientem jam planè Gentiliſmum retinere conabantur.

Alias enim publicum Gentiliſmi cultum adhuc ſub Theodoſio diu perduraſſe, præterquam ex iis quæ jam ſuperius allata fuere, etiam ex ſequentibus fiet manifeſtiſſimum; imò ne quidem *directè* eum vetare auſum fuiſſe, vel ſaltem non vetuiſſe, in ipſa urbe Roma per tot ſæcula Romani Imperii capite. Quibus ulterius adſtruendis prodeat nobis Zoſimus: qui, libro quarto, de exactionibus nimium ſeveris Theodoſii loquens, ita fatur:

Deumque ſuppliciter orabant [populus ſcilicet,] *ut talibus tantiſque calamitatibus liberarentur. Etenim* (NB) *adhuc facultatem habebant adeundi fana, patriiſque ritibus numina placandi.* Græca verba ſunt: Ἱκετεύοντες τὸν Θεὸν, καὶ δεόμενοι τῶν τοσούτων αὐτοῖς ἀπαλλαγῆναι διαφόρων συμφορῶν. ἔτι γὰρ ἦν αὐτοῖς ἄδεια τοῦ φοιτᾶν εἰς τὰ ἱερὰ, καὶ τὰ θεῖα κατὰ τοὺς πατρίους θεσμοὺς ἐκμειλίττεσθαι.

Primum incepiſſe videtur Theodoſius ab Ægypto: uti ex Zoſimo ſatis commodè, meo judicio, colligi poteſt. Is enim de hoc Theodoſio poſt interfectum Gratianum (à quo in Imperium adſcitus fuerat) Maximo inſidianti, ita loquitur, libro 4. Θεοδόσιος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐδέχετό τε βασιλέα Μάξιμον εἶναι, καὶ εἰκόνων αὐτῷ κοινωνεῖν, καὶ βασιλέως προσηγορίας ἠξίου, λάθρα μὲν τὸν κατ' αὐτοῦ πραγματευόμενος πόλεμον, παντὶ δὲ θωπείας εἴδει καὶ θεραπείας,

ϛρατείας αὐτὸν καταστρατηγῶν· ὥστε καὶ Κυνηγίῳ κατὰ τὴν
Αἴγυπτον, προστεταγμένῳ τε πᾶσι τὴν εἰς τὰ θεῖα θρη
σκείαν ἀπαγορεῦσαι, καὶ κλεῖθρα τοῖς τεμένεσιν ἐπιθεῖναι,
τὴν Μαξίμου εἰκόνα δεῖξαι τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἐπέταξεν,
ἀναθεῖναί τε δημοσίᾳ ταύτην, καὶ ὅτι συμβασιλεύσειν ἔλα
χεν αὐτῷ, προσφωνῆσαι τῷ δήμῳ. Κυνήγιος μὲν οὖν καὶ
ἐν τούτῳ τὸ προσταχθὲν ἐπλήρου· καὶ τὰς κατὰ τὴν ἑῴαν καὶ
τὴν Αἴγυπτον ἅπασαν ἱερῶν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Ἀλεξάν
δρειαν, ἀπέκλεισε τὰς εἰσόδους· θυσίας τε εἶρξε τὰς ἐξ αἰῶ
νος νενομισμένας, καὶ πᾶσαν πάτριον ἁγιστείαν.

*Heic admittere Theodoſius, ut Maximus Imperato
eſſet; ſimulque dignum ducere qui ſecum ſtatuarum &
Imperatorii nominis eſſet particeps. Verum clam in eum
bellum moliri, & omni adſentationis atque obſervan
tiæ genere hominem circumvenire: adeo quidem u
etiam daret in mandatis Cynegio Præfecto Prætorii
quum eum ablegaret in Ægyptum, & omnibus numi
num religione per ipſum interdici, ac fana claudi præ
cepiſſet; ut imaginem Maximi conſpiciendam Alexan
drinis exhiberet, publicéque poneret; & conſorten
hunc Imperii factum eſſe, habita ad populum oratione
declararet. Quâ quidem in re Cynegius, quod impera
tum fuerat præſtitit; adituſque Templorum per Orien
tem, & univerſam Ægyptum, & ipſam Alexandrian
occluſit, ſacrificiaque ab omni ævo uſitata, cum omn
patrito cultu prohibuit.*

Huc uſque tantum Ethnicorum fana occluſa
ſacrificiaque in ipſis offerri ſolita fuiſſe prohibit
patet: & quidem initio facto ab Ægypto, atque
in illa præcipuè ab Alexandriâ. Orientem nomina
quoque Zoſimus: ſed an hæc de toto Oriente ſin
intelligenda, & non potius de iſta Orientali plag
quo profectus fuerat Cynegius, meritò debites.

At in ipſa urbe Româ, demum poſt occiſum
Eugenium; cum fruſtra Senatum Romanum u
Ethniciſmum relinqueret, & Chriſtianiſmum
ample-

ımplecteretur, ſuaſiſſet; non templa claudi, multò
ninus demoliri ac deſtrui, mandavit: ſed tantum,
d publica ſacrificia, publicos ſumptus denega-
rit: ut remoto hoc cultus Ethnici magno ſuſten-
aculo ille ſponte ſua in interitum ruere inci-
eret.

Zoſimus lib. 5.

Ὅτε Θεοδόσιος ὁ πρεσβύτης, τὴν Εὐγενίου καθελὼν τυ-
ραννίδα, τὴν Ῥώμην κατέλαβε, καὶ τῆς ἱερᾶς ἁγιστείας ἐνε-
θῆκε πᾶσιν ὀλιγωρίαν, τὴν δημοσίαν δαπάνην τοῖς ἱε-
ροῖς χορηγεῖν ἀρνησάμενος, ἀπηλαύνοντο μὲν ἱερεῖς καὶ ἱέ-
ρειαι, κατελιμπάνετο δὲ πάσης ἱερουργίας τὰ τεμένη. τότε δὴ
τοίνυν ἐπεγγελῶσα τούτοις ἡ Σερήνα, τὸ μητρῷον ἰδεῖν ἐβου-
λήθη. θεασαμένη δὲ τῷ τῆς Ῥέας ἀγάλματι περικείμενον ἐπὶ
τοῦ τραχήλου κόσμον, τῆς θείας ἐκείνης ἄξιον ἁγιστείας, πε-
ριελοῦσα τοῦ ἀγάλματος, τῷ ἑαυτῆς ἐπέθηκε τραχήλῳ· καὶ
ἐπειδὴ πρεσβῦτις ἐκ τῶν Ἑστιακῶν περιλελειμμένη παρθένων,
ὠνείδισεν αὐτῇ κατὰ πρόσωπον τὴν ἀσέβειαν, περιύβριζέ τε
ἀπελαύνεσθαι διὰ τῶν ἑπομένων ἐκέλευσεν· ἡ δὲ, καλοῦσα,
πᾶν ὅτι ταύτης ἄξιον τῆς ἀσεβείας, ἐλθεῖν αὐτῇ Σερήνᾳ,
ἀνδρὶ, καὶ τέκνοις, ἠράσατο. ἐπεὶ δὲ οὐδενὸς τούτων ποιη-
σαμένη λόγον, ἀνεχώρει τοῦ τεμένους ἐγκαλλωπιζομένη τῷ κό-
σμῳ, πολλάκις μὲν ἐπεφοίτησεν ὄναρ αὐτῇ καὶ ὕπαρ, τὸν
σόμενον θάνατον προμηνῦον.

Quo tempore Theodoſius Major, oppreſſâ Eugenii
rannide, Romam venit, & contemptum ſacri cul-
us in animis omnium excitavit, publicum ſumptum ad
crificia ſe ſuppeditaturum inficiatus: expellebantur
triuſque ſexus Sacerdotes, & fana ſacrificiis omnibus
ſtituta jacebant. Tunc igitur his illudens Serena Ma-
is Deum ædem videre voluit. Conſpicata verò mun-
um, collo ſimulacri Rheæ circumjectum, illo divino
ltu dignum: hunc ipſum ſimulacro ademptum, collo
o adhibuit. Quumque vetula quædam, ex Virgini-
us reliqua Veſtalibus, hanc impietatem in os illi ex-
obraſſet; tam contumeliis illi gravibus illuſit, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

abigi per comites eam pediſſequos juſſit. Tum ea deſcendens, quidquid illa dignum impietate foret, ut & ipſi Serenæ & marito ejus, & liberis eveniret, imprecatur. Illa verò, nullius horum ratione habita, cum mundo iſto ſibi placens, è fano exiſſet, ſæpenumero quiddam ei ſe tum quieſcenti, tum vigilanti offerebat, quod mortem imminentem denuntiaret, &c. Videamus & quæ de hoc Theodoſio habet idem Zoſimus lib. 4 ſub finem iſtius libri:

Τῶνδε τῶν πραγμάτων ὧδε τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ προχωρησάντων, ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ, τὸν υἱὸν Ὀνώριον ἀνεδείκνυσι βασιλέα, Στιλίχωνα στρατηγόν τε ἀποφήνας ἅμα τῶν αὐτόθι ταγμάτων, καὶ ἐπίτροπον καταλιπὼν τῷ παιδί. συγκαλέσας δὲ τὴν γερουσίαν τοῖς ἄνωθεν παραδεδομένοις ἐμμένουσαν πατρίοις, καὶ οὐχ ἑλομένην ἔτι συνενεχθῆναι τοῖς περὶ τὴν τῶν θεῶν ἀποκλίνασι καταφρόνησιν λόγους προσῆγε, παρακαλῶν ἀφιέναι μὲν ἣν πρότερον μετῄεσαν (ὡς αὐτὸς ἔλεγε) πλάνην, ἑλέσθαι δὲ τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν, ἧς ἐπαγγελία παντὸς ἁμαρτήματος καὶ πάσης ἀσεβείας ἀπαλλαγή. μηδενὸς δὲ τῇ παρακλήσει πεισθέντος, μηδὲ ἑλομένου τῶν ἀφ' οὗπερ ἡ πόλις ᾠκίσθη παραδεδομένων αὐτοῖς πατρίων ἀναχωρῆσαι, καὶ προτιμῆσαι τούτων ἄλογον συγκατάθεσιν (ἐκεῖνα μὲν γὰρ φυλάξαντας, ἤδη διακοσίοις καὶ χιλίοις σχεδὸν ἔτεσιν ἀπόρθητον τὴν πόλιν οἰκεῖν· ἕτερα δὲ ἀντὶ τούτων ἀλλαξαμένους, τὸ ἐκβησόμενον ἀγνοεῖν) τότε δὲ ὁ Θεοδόσιος βαρύνεσθαι τὸ δημόσιον ἔλεγε τῇ περὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰς θυσίας δαπάνῃ, βούλεσθαί τε ταῦτα περιελεῖν, οὔτε τὸ πραττόμενον ἐπαινοῦντα, καὶ ἄλλως τῆς στρατιωτικῆς χρείας πλειόνων δεομένης χρημάτων· τῶν δὲ ἀπὸ τῆς γερουσίας μὴ κατὰ θεσμὸν εἰπόντων πράττεσθαι τὰ τελούμενα, μὴ δημοσίου τοῦ δαπανήματος ὄντος, διὰ τοῦτό τε τοῦ θυηπολικοῦ θεσμοῦ λήξαντος, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τῆς πατρίου παραδόσεως ἦν ἐν ἀμελείᾳ κειμένων, ἡ Ῥωμαίων ἐπικράτεια κατὰ μέρος ἐλαττωθεῖσα, βαρβάρων οἰκητήριον γέγονεν, ἢ καὶ τέλεον ἐκπεσοῦσα τῶν οἰκητόρων, εἰς τοῦτο κατέστη σχήματος, ὥστε μηδὲ τοὺς τόπους ἐν οἷς γεγόνασιν αἱ πόλεις, ἐπιγινώσκειν.

Quum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Quum hoc modo res Theodoſio Principi ſucceſſiſſent, Romam ingreſſus Honorium filium Imperatorem declarat, Stelichone legionum in iis locis duce creato, & eodem filio ſuo tutore. Cæterum advocato Senatu, qui patritis avitiſque ritibus inhærebat, nec adhuc permoveri poterat, ut iis adſentiretur quæ ad contemptum Deorum deflexerant; Orationem habuit, qua eos hortabatur, ut miſſum facerent errorem, (ſic enim adpellabat) quem hactenus ſequuti fuiſſent, & Chriſtianorum fidem amplecterentur; quæ liberationem ab omni delicto, & impietate polliceatur. Sed quum huic exhortationi nemo pareret, nec à patritis ritibus, quos inde uſque ab origine urbis accepiſſent, diſcedere vellent, & his expertem rationis aſſenſum præferre: (quum dicerent, illis obſervatis, ſe jam mille ducentis propemodum annis urbem invictam incoluiſſe; cum quibus ſi commutarent alia, quid eventurum eſſet, ignorarent,) tum verò Theodoſius, fiſcum ſumptu gravari, qui in Sacra & hoſtias fieret; ſeque iſta velle abolere dixit: qui neque probaret id quod ageretur; & alioqui ſciret, penuriam militarem majores pecunias poſcere. Quum Senatus reſpondiſſet, non rite fieri ſacrificia, niſi de publico fierent impenſæ; nihiloque minus ob hæc Sacrorum lex abolita ceſſarit, aliaque neglecta jaceant quæcunque à majoribus tradita fuerunt: deminutum particulatim Romanum Imperium, Barbarorum domicilium factum eſt; aut potius incolis prorſus amiſſis, ad eam redactum eſt formam, ut ne loca quidem in quibus urbes ſitæ fuerunt, adgnoſcantur.

Non tamen, uti dictum, Gentiliſmus eo tempore ſtatim ceſſavit. Namque Ambroſius dum contra Symmachum (qui pro Ara Victoriæ in Capitolio reſtituenda, quæ ab Imperatore Valentiniano inde ſummota erat, & pro Veſtalium privilegiis nomine Senatus Romani intercedebat apud Impp. Valent. Theod. & Arcadium) Valentiniano

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ne talia concedere velit ſuadet; hiſce inter cæter
utitur verbis: *Hujus aram ſtrui in urbis Romæ Capi*
tolio petunt, hoc eſt, quo plures conveniunt Chriſtian
Omnibus in templis aræ, ara etiam in templo Victoria
rum, quando numero delectantur, ſacrificia ſua ubiqu
concelebrant. Quid eſt niſi inſultare fidei, unius ara
ſacrificium vendicare? ferendumne iſtud ut Gentilis ſa
crificet, & Chriſtianus interſit? Hauriant omnes, in
quit, hauriant vel inviti fumum oculis, ſymphonian
auribus, cinerem faucibus, thus naribus, & averſan
tium licet ora focis noſtris favilla reſpergat. Non illi
ſatis ſunt lavacra, non porticus, non plateæ occupata
ſimulacris. Cujuſmodi ſimulacris Deorum Roma
adhuc repleta erat, dum imperante Honorio ea ab
Alarico obſideretur, ut teſtatur liquido Zoſimus
lib. 5. Hiſtoriarum hiſce ſequentibus:

Τὸ γὰρ ἐλλεῖπον ἀναπληρῶσαι διὰ τοῦ κόσμου τοῦ περικειμένου τοῖς ἀγάλμασιν ἔγνωσαν. ὅπερ οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ τὰ τελεταῖς ἁγίαις καθιδρυθέντα, καὶ τοῦ καθήκοντος κόσμου τυχόντα, διὰ τὸ φυλάξαι τῇ πόλει τὴν εὐδαιμονίαν ἀΐδιον, ἐλαττωθείσης κατά τι τῆς τελετῆς, ἄψυχα εἶναι καὶ ἀνενέργητα. ἐπειδὴ πανταχόθεν ἔδει τὰ φέροντα πρὸς ἀπώλειαν τῆς πόλεως συνδραμεῖν, οὐκ ἀπεκόσμησαν τὰ ἀγάλματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐχώνευσάν τινα τῶν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πεποιημένων. ὧν ἦν καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας, ἣν καλοῦσι Ῥωμαῖοι οὐιρτοῦτεμ. οὗπερ διαφθαρέντος, ὅσα τῆς ἀνδρείας ἦν καὶ ἀρετῆς παρὰ Ῥωμαίοις ἀπέσβη, τοῦτο τῶν περὶ τὰ θεῖα καὶ τὰς πατρίους ἁγιστείας ἐσχολακότων, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου προφητευσάντων.

Nam quod deerat mundo ſupplere ſtatuunt, quo erant exornata Deûm ſimulacra. Quod ſanè nihil aliud erat, quam ſimulacra ſacris ritibus atque ceremoniis dedicata, mundoque decenti exornata, propterea quod urbi felicitatem perpetuam conſervaſſent; his ipſis cæremoniis nonnihil diminutis, eſſe inanima prorſus & inefficacia. Quòd denique cuncta quæ tenderent ad interi-

tum

tum urbis, undique concurrere oporteret, non ornamenta duntaxat ſua ſimulacris ademerunt; verum etiam nonnulla ex auro & argento facta, conflarunt. Quorum erat in numero Fortitudinis quoque ſimulacrum, quam Romani Virtutem vocant, quo ſanè abolito, quidquid fortitudinis atque virtutis apud Romanos ſuperabat, extinctum fuit: id quod ex eo tempore futurum, homines rebus divinis & ritibus patriis exerciti, prædixerunt.

Hæc Zoſimus pro more ſuo, Ethnico videlicet, atque indignatus eo, quod Deorum vetere cultu abolito paulatim, Dei veri, quem non agnoſcebat, quia minimè cognoſcebat, in ipſorum locum ſuccederet.

In Ægypto autem, ut eo iterum revertamur, initio Imperii Theodoſii Majoris quidem, occluſa fuerant Idolorum templa; non tamen ulla per ipſum demolita: quod tandem procedente ipſius Imperio, Alexandriæ accidit, ſub annum videlicet Salvatoris noſtri 389. ad quem id quoque Baronius refert in Annalium ſuorum tomo 4. Hoc autem patet ex iis quæ Eunapius tradit in Vita Ædeſii hiſce verbis: *Nam vix adeo ex hâc vita migraverat, cum & cultus numinis apud Alexandriam & Serapidis delubrum diſturbuta diſſipataque fuere. Non religio tantum ſed univerſa fabrica, & omnia eum habuerunt exitum, quem Poëtarum fabulæ tribuunt Gigantum victoriæ: ſimile enim aliquid Canobicis templis accidit, imperante* THEODOSIO, *præfecto Prætorii Theophilo, piaculari homine, & Eurymedonte quopiam, qui*

LATE REX TUMIDOS INTER SÆVOSQUE GIGANTES
PRIMATUM TENUIT.

Evetio tum Urbi Præfecto Politico, & Romano Ægypti Legiones cum imperio obtinente. Qui omnes iras adverſus ſaxa & lapicidas exaggerantes ea oppugnabant:

bant: & qui belli ne rumorem quidem auditione ſuſtinuiſſent, Serapidis ædem demoliti ſunt, Templique donariis manus hoſtiliter injecerunt abſque hoſte & citra prælium victoriam adepti: Eo pacto cum ſimulacris ac donariis commiſſa ſtrenuè pugna, non devicere modo illa, verumetiam depeculati fuere; militariſque inter eos lex erat & teſſera, uti quod quiſque furto ſubduxerat, lateret occultum. Manſit tamen area ædis, quam aſportare nequiverunt, ob ſaxorum moles, quæ difficulter loco commoveri potuerant. At egregrii illi viri & bellicoſi, confuſis turbatiſque rebus omnibus, de bellaſſe ſe Deos incruentis quidem, ſed ab avaritiæ crimine non impuris manibus gloriabantur; Sacrilegium & impietatis crimen laudi ſibi aſſumentes.

Iidem poſtea in ſacra loca invexerunt Monachos ſic dictos, homines quidem ſpecie, ſed vitam turpem porcorum more exigentes, qui in propatulo infinita atque infanda ſcelera committebant, quibus tamen pietatis pars videbatur, ſacri loci reverentiam proculcare: Nam ea tempeſtate quivis atram veſtem indutus, quique in publico ſordido habitu ſpectari non abnuebat, is tyrannicam obtinebat auctoritatem. In eam virtutis opinionem venerat id genus hominum, de quibus etiam dictum eſt in univerſæ hiſtoriæ commentariis. Illi ipſi Monachos Canobi collocarunt ut pro Diis, qui animo cernuntur, ſervos & quidem flagitioſos, divinis honoribus percolerent, hominum mentibus ad cultum ceremoniaſque obligatis. Ii namque condita ac ſalita eorum capita, qui ob ſcelerum multitudinem ab judicibus extremo ſupplicio fuerant affecti, pro Divis oſtentabant: iis genua ſubmittebant; eos in Deorum numerum receptabant, ad illorum ſepulcra pulvere ſordibuſque conſpurcati: In his nonnulli Martyres, Diaconi alii & Legati Arbitrique precum apud Deos nominabantur: cum fuerint Servitia infida & flagris peſſime ſubacta, & qui cicatrices

ſce-

ſcelerum, ac nequitiæ veſtigia corporibus circumferrent. Ejuſmodi tamen Deos fert tellus. Huc uſque verſio Doctiſſ. Hadriani Junii. Græca verba ſunt:

Οὐ γὰρ ἔφθανεν ἐκεῖνος ἐξ ἀνθρώπων ἐξιών, καὶ ἥ τε θεραπεία ἡ κατ' Ἀλεξάνδρειαν, καὶ τὸ Σεραπεῖον ἱερὸν διεσκεδάννυτο, οὐχ ἡ θεραπεία μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκοδομήματα· καὶ πάντα ἐγίνετο καθάπερ ἐν ποιητικοῖς μύθοις τῶν γιγάντων κεκρατηκότων· καὶ τὰ περὶ τὸν Κάνωβον ἱερὰ ταυτὸ τοῦτο ἔπασχον, Θεοδοσίου μὲν τότε βασιλεύοντος, Θεοφίλου δὲ προστατοῦντος, τῶν ἐναγῶν ἀνθρώπων τινὸς Εὐρυμέδοντος,

Ὃς ποθ' ὑπερθύμοισι γιγάντεσσιν βασίλευεν.

Εὐετίου δὲ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν ἄρχοντος· Ῥωμανοῦ δὲ τοὺς κατ' Αἴγυπτον στρατιώτας πεπιστευμένου. οἵτινες ἅμα φραξάμενοι κατὰ λίθων καὶ λιθοξόων θυμὸν ἐπὶ ταῦτα ἀλλόμενοι, πολέμου δὲ μήτε ἀκοὴν ὑφιστάμενοι, τό τε Σεραπεῖον κατέλυσαν, καὶ τοῖς ἀναθήμασιν ἐπολέμησαν, ἀνανταγώνιστον καὶ ἄμαχον νίκην νικήσαντες. τοῖς γοῦν ἀνδριᾶσι καὶ ἀναθήμασιν εἰς τοσόνδε γενναίως ἐμαχήσαντο, ὥστε οὐ μόνον ἐνίκων αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἔκλεπτον, καὶ τάξις ἦν αὐτοῖς πολεμικὴ τὸ ὑφελόμενον λαθεῖν. τοῦ δὲ Σεραπείου μόνον τὸ ἔδαφος οὐχ ὑφείλοντο, διὰ τὸ βάρος τῶν λίθων· οὐ γὰρ ἦσαν εὐμετακίνητοι· συγχέαντες δὲ ἅπαντα καὶ ταράξαντες, οἱ πολεμικώτατοι καὶ γενναῖοι, καὶ τὰς χεῖρας ἀναιμάκτους μὲν, οὐκ ἀφιλοχρημάτους δὲ προτείναντες, τούς τε θεοὺς ἔφασαν νενικηκέναι· καὶ τὴν ἱεροσυλίαν καὶ τὴν ἀσέβειαν εἰς ἔπαινον σφῶν αὐτῶν κατελογίζοντο.

Εἶτα ἐπεισῆγον τοῖς ἱεροῖς τόποις τοὺς καλουμένους Μοναχοὺς, ἀνθρώπους μὲν κατὰ τὸ εἶδος, ὁ δὲ βίος αὐτοῖς συώδης, καὶ ἐς τὸ ἐμφανὲς ἔπασχόν τε καὶ ἐποίουν μυρία κακὰ καὶ ἄφραστα. ἀλλ' ὅμως τοῦτο μὲν εὐσεβὲς ἐδόκει τὸ καταφρονεῖν τοῦ θείου· τυραννικὴν γὰρ εἶχεν ἐξουσίαν τότε πᾶς ἄνθρωπος, μέλαιναν φορῶν ἐσθῆτα, καὶ δημοσίᾳ βουλόμενος ἀσχημονεῖν. εἰς τοσόνδε ἀρετῆς ἤλασε τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν ἐν τοῖς καθολικοῖς τῆς ἱστορίας συγγράμμασιν εἴρηται· τοὺς δὲ Μοναχοὺς τούτους καὶ εἰς τὸν Κάνωβον καθίδρυσαν, ἀντὶ τῶν νοητῶν θεῶν εἰς ἀνδραπόδων θεραπείας

καὶ οὐδὲ χρηστῶν, καταπατήσαντες τὸ ἀνθρώπινον· ὀστέα γὰρ καὶ κεφαλὰς τῶν ἐπὶ πολλοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαλωκότων συναλίζοντες, οὓς τὸ πολιτικὸν ἐκόλαζε δικαστήριον, θεούς τε ἀνεδείκνυσαν, καὶ προσεκαλινδοῦντο τοῖς...... καὶ κρείττους ἀπελάμβανον εἶναι μολυνόμενοι πρὸς τοῖς τάφοις. μάρτυρες γοῦν ἐκαλοῦντο καὶ διάκονοί τινες, καὶ πρέσβεις τῶν αἰτήσεων παρὰ τῶν θεῶν ἀνδράποδα δεδουλευκότα κακῶς, καὶ μάστιξι καταδεδαπανημένα· καὶ τὰς τῆς μοχθηρίας ὠτειλὰς ἐν τοῖς εἰδώλοις φέροντα· ἀλλ' ὅμως ἡ γῆ φέρει τούτους τοὺς θεούς.

Qantum hic ſpectamus odium, atque inde mendacia quanta in Chriſtianos conficta! quantumque odium in Monachos illorum temporum! Quamquam diſſiteri non auſim, magnas Ethnicis datas occaſiones & cauſas calumniandi, per adoratas Sanctorum ac Martyrum reliquias: quæ ſæpe colebantur inter Chriſtianos zelo tam inconſiderato, ut inde accideret (ſi, quod Sulpitius Severus in Vita Martini tradit, ſit credendum) pro Martyre fuiſſe cultum, eique aram erectam qui Latro tantum fuerat & latrocinii pœnas morte luerat.

Certè cum reliquiis Martyrum admodum ſordide ſæpius actum fuiſſe ac planè irreligioſè; quinimò mercaturam cum iis exercitam, eaſque vulgo pretio divenditas, oſtendunt clare nobis Impp. Honorius & Theodoſius, in edicto quod exitat Cod. Juſtin. lib 1. tit. 2. hoc ſequenti modo:

Imperatores Honorius & Theodoſius A. A. NEMO MARTYRES DISTRAHAT, NEMO MERCETUR. *Datum Cal. Mar. N. P. & Euodio Conſſ.* 386.

Idem oſtendit quoque nobis Hieronymus, qui, in libello de opere Monachorum, ita loquitur: *Venditant membra Martyrum, ſi tamen Martyrum.* Unde non obſcurum, tales impias mercaturas ut plurimum exercitas per Monachos, atque ejuſdem

farinæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

farinæ homines. De quibus & ſequentia non diſſimulat idem Hieronymus (ibidem) *Callidiſſimus hoſtis tam multos Hypocritas ſub habitu Monachorum uſquequaque diſperſit.* Et in Epiſtola ad Ruſticum ait: *Aliquos Dæmonum contra ſe pugnantium portenta confingere, ut apud imperitos & vulgi homines Miraculum ſui faciant & inde lucra ſectentur.* Et in Epiſt. ad Euſtochium: *Sunt qui ciliciis veſtiuntur & cucullis fabrefactis; ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones.*

Unde conſiderandum relinquo, an omnia falſa ſint quæ de ipſis tradit hic Eunapius, uti & Zoſimus, lib 5. Hiſtoriarum: ubi Hypocriticam ipſorum deſcribit Avaritiam, liberalitatis in egenos obtentu:

Προτεθείσης δὲ κελεύσεως, ὁρῶν ὁ Ἰωάννης οὐκ ἐξ ἴσης αὐτῷ τὰ πράγματα προβαίνοντα ψήφου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑκὼν ἀνεχώρει. τοῦ δὲ πλήθους ἐπὶ τούτου συνταραχθέντος (ἦν γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἄλογον ὄχλον ὑπαγαγέσθαι δεινὸς) θορύβου μὲν ἦν πλήρης ἡ πόλις, ἀπείληπτο δὲ ἡ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησία ὑπὸ τῶν λεγομένων μοναχῶν. οὗτοι δὲ γάμους τοὺς κατὰ νόμον ἀπαγορεύουσι, συστήματα δὲ πολυάνθρωπα κατὰ πόλεις καὶ κώμας πληροῦσιν ἀνθρώπων ἀγάμων [καὶ] οὔτε πρὸς πόλεμον, οὔτε πρὸς ἄλλην τινὰ χρείαν ἀναγκαίαν τῇ πολιτείᾳ· πλὴν ὅτι προϊόντες ὁδῷ, μέχρι τοῦ νῦν ἐξ ἐκείνου, τὸ πολὺ μέρος τῆς γῆς ᾠκειώσαντο, προφάσει τοῦ μεταδιδόναι πάντων πτωχοῖς, πάντας (ὡς εἰπεῖν) πτωχοὺς καταστήσαντες. οὗτοι δὲ τὰς ἐκκλησίας ἀπολαβόντες, ἐκώλυον τὰ πλήθη ταῖς συνήθεσιν εὐχαῖς προσιέναι. πρὸς ὃ δυσχεραίνοντες δημοτικοί τε ὁμοῦ καὶ στρατιῶται, τὴν τῶν μοναχῶν ᾔτουν ἀνακόψαι θρασύτητα. δοθέντος δὲ αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ συνθήματος, ἐχώρουν ἀνέδην, καὶ σὺν οὐδεμιᾷ κρίσει πάντας ἀπέσφαττον, ἕως τὴν μὲν ἐκκλησίαν ἐπλήρωσαν νεκρῶν, τοὺς δὲ ἀποδράντας διώξαντες, κατεκέντησαν ἅπαντας, ὅσοι φαιαῖς ἔτυχον ἐσθῆσιν ἠμφιεσμένοι. οἷς συναπολέσθαι συνέβη πολλοὺς, ἢ διὰ πένθος, ἢ διὰ τινα ἑτέραν περιπέτειαν ἐν ἱμα-

ἐν ἱματίοις διεσθέντας τοιούτοις. Ἰωάννης δὲ, αὖθις ἐπανελθὼν, τῶν αὐτῶν ἐπειρᾶτο, τοὺς ὁμοίους ἀνακινῶν ἐν τῇ πόλει θορύβους.

Diſceptatione propoſitâ, quum videret Joannes haud æquo judicio cauſam ſuam tractari; Conſtantinopoli ſponte ſuâ diſceſſit. Ob eam rem perturbatâ plebe (quando vir hic imperitæ plebis animos admirabili quâdam arte ſibi ſubjicere poterat) plena tumultus urbs erat; jamque adeo fuerat intercepta Chriſtianorum Eccleſiæ, AB IIS QUI MONACHI *vocantur. Hi legitimis nuptiis abſtinent, & tam in urbibus quam vicis populoſa collegia complent hominibus non maritatis, nec ad bellum, nec ad alium reipublicæ neceſſarium uſum idoneis. Niſi quod viâ quadam progreſſi, ab eo tempore, ad hunc uſque diem, magnam agrorum partem ad ſe tranſtulerunt; & ſub prætextu, quaſi cum pauperibus omnia communicent; Omnes propè dixerim, ad inopiam redegerunt. Hi quum Eccleſias occupaſſent, quo minus plebs ad conſuetas preces accederet, prohibent. Quod ægrè ferentes tam plebei quam milites, ut Monachorum audacia retunderetur, petunt. Dato eis ad hoc ſigno plena cum licentia prodeunt, & nullo judicio cunctos jugulant: donec cadaveribus Eccleſiam impleſſent; & fuga dilapſos perſecuti confixiſſent omnes, quicunque pullis induti veſtibus erant. Quos inter perire plures contigit, qui vel luctus cauſâ, vel ob alium quendam caſum hujuſmodi veſtitu reperti fuiſſent, &c.*

Quæ poſteriora verba, in quantum etiam tunc temporis inviſi eſſent vulgo hi Monachi, & ob quas cauſas, ſatis indicant.

Sanè & Monachos & Clericos plurimos illis temporibus ſæpe non optimæ notæ homines fuiſſe, facillimè quis ex Scriptoribus Eccleſiaſticis, Conciliis aliiſque antiquitatis monumentis, deprehenderit.

Uni-

Unicum quod, pro omnibus faciat, exemplum omittere nequeo [ut taceam de uſuris per ipſos exercitis, de illicitis converſationibus atque impudicitiis patratis cum Monachis fœminis, de comeſſationibus eorum, aliiſque ſimilibus flagitiis, de incantationibus, &c. quapropter in Concilio Laod. Canon. 36. ita loquitur:

Quod non oporteat SACRIS OFFICIIS DEDITOS *vel Clericos, Magos aut incantatores exiſtere, aut facere Phylacteria: quæ animarum ſuarum vincula comprobantur.* In Græcis eſt: Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, μάγους ἢ ἐπαοιδοὺς εἶναι, ἢ μαθηματικοὺς ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια· ἅτινά ἐστι δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν· τοὺς δὲ φοροῦντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν.]

Notiſſimum eſt, Balnea apud Romanos & Græcos frequentiſſimo fuiſſe in uſu. Notum quoque ex Plutarcho & Dione Marcum Vipſanium Agrippam primum dediſſe populo Romano Balnea publica, atque iſta & Viris & Mulieribus communi uſui patuiſſe, multaque inde flagitia exorta: ſic ut Hadrianus Cæſar ea demum ſeparaverit. De cujus edicto Dio Caſſius ita loquitur: Λοῦεσθαι χωρὶς ἀλλήλων αὐτοῖς [Viris & mulieribus] προσέταξε; *ut ab invicem diſcreti lavarentur, edicto ſanxit.*

Cum quo concordans Ælius Spartianus, in ipſius vita, ait: *Lavacra pro ſexibus ſeparavit.* Quod tamen edictum tam parum obtinuit, ut neceſſe fuerit renovari ſub Marco Aurelio Antonino, qui ſecundum Capitolinum (in Marci hujus vita,) *Lavacra mixta ſubmovit.* Cumque ea lex (ſaltem utcunque) ſervata fuiſſet uſque ad Heliogabalum demum licentiæ frena laxata fuere, per hunc qui, ut Lampridius tradit, *Lavacrum publicum in ædibus Aulicis fecit, ſimul & palam populo exhibuit, ut* (vide

pro-

probroſiſſimos mores hujus luxurioſæ belluæ,) *ex eo conditiones bene vaſatorum hominum colligeret.* Sed honor ſit caſtis auribus, ideóque reliqua non addam. *Alexander* vero *Severus*, uti Lampridius habet, *Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit: quod quidem jam antè prohibitum Heliogabalus fieri permiſerat.*

Nec hic tamen finem invenerunt hæc abominanda ac deteſtanda Balnea; ſed, (quò tendebam) etiam diu pòſt Chriſtiani fœdas tales ſpurcitias exercuerunt. Ut non ſolum ex Conſtitutionibus Apoſtolicis, ita nominatis, patet, ſed & ex Can. 30. Concil Laod. qui ita habet. (NB.) *Quod non oporteat ſacris Officiis deditos, aut Clericos, aut Continentes, vel omnem Laicum Chriſtianum lavacra cum mulieribus celebrare: quia* (NB.) *hæc apud Gentes reprehenſio prima eſt.*

Crediſiſſetne aliquis, talia flagitia etiam locum habuiſſe inter Chriſtianos Laicos? Et tamen Clerici nonnulli, (forſan & multi numero, ſi non plurimi) *ſacriſque Officiis deditii*, ac *Monachi*, etiam talibus nefariis lotionibus omniſque obſcœnitatis lenociniis ac magiſtris, cum mulieribus, (quàm pudicis cogitare poſſis) communicabant. Atque hinc inter cauſas juſti repudii, ac maritis conceſſi ab Imperatoribus Chriſtianis, etiam hæc erat (uti patet ex Novella CXVII. cap. 8.) *Si cum viris extraneis nolente marito convivatur, aut cum eis lavat.*

Per *Continentes* autem (vel ut eſt in Græco ἀσκηταὶς) hîc intelligi *Monachos* clarius multò eſt quam quod explicatione, multò minus demonſtratione, ullâ indigeat.

Etenim ita ſolere hanc appellationem uſurpare ſcriptores Eccleſiaſticos, jam alii ſatis ſuperque docuerunt.

Porrò quam diu duraverint hi, Ethnicis quoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

que abominabiles abuſus ac fœditates inter Chriſtianos, nocet nos Canon. 78. Concilii Trulliani: Ὅτι δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἢ ἀσκητὰς ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ πάντα χριστιανὸν ἢ λαϊκόν· αὕτη γὰρ πρώτη κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν. εἰδέ τις ἐπὶ τοῦτο φωραθείη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Non mirum igitur quod Ethnicus ille atque hoſtis acerrimus Chriſtianæ religionis, adeóque & Chriſtianorum, talia exagitaverit, eoſque ὑώδη βίον vixiſſe dixerit. Cum ſanè & ſordibus & immunditie, præterea, ſcaterent ſæpè hi Monachi, non tam pietatis ſtudio, quam ambitione, atque hypocriſi: Quæ ſi ullibi, inter eos locum habebat.

Hieronymus certè de Hilarione teſtatur ut viro humillimo ac pietatis pleno, quod ſaccum quo ſemel fuerat indutus, nunquam laverit, ac ſuperfluum eſſe dixerit, munditias in cilicio quærere: neque alteram tunicam mutaverit niſi prior penitus ſciſſa eſſet.

Sed Eunapius, Rutilius, horumque ſimiles hæc minimè talibus laudi ducebant, cum Rutilius ille canat:

Infelix putat illuvie cœleſtia paſci
Seque premit ſævis ſævior ipſe Deis.

Nec Philoſophi Gentiles, à quibus Pallium Philoſophicum atque ejuſmodi ſordes ἀσκεταὶ Chriſtiani mutuaverant, ob hæc benè audiebant inter ſuos: cum ut plurimum talia veſtimenta iſtis revera eſſent Hypocriſeos tegumenta.

Quod verò obiter notandum puto, in Verſione Hadriani Junii, eſt quod Theophilum nominet, vel ut melius dicam, vertat, *Præfectum Prætorii*, ubi Græca verba ſunt: Θεοφίλου δὲ προεστῶτος, quæ rectè vertuntur, *Ducem ſe præbente Theophilo.* Quid illi viro, Græcæ linguæ aliàs peritiſſimo, hîc in mentem

tem venerit neſcio. Credo tamen hoc ex incogitantia natum, atque ἁμάρτημα in ipſo fuiſſe μνημονικόν. Quod tamen illuſtriſſimum Baronium correxiſſe oportuerat; qui in eandem incidit foveam cum optimè ſciret ex Hiſtoricis Eccleſiaſticis hunc Theophilum *non* fuiſſe *Præfectum Prætorii ſed Epiſcopum Alexandrinum*: de quo non ſoli Hiſtorici Eccleſiaſtici, ſed Zoſimus lib. 5. Hiſtoriarum, teſtantur fuiſſe eum quaſi ſigniferum ac primum aggreſſorem, ſaltem incentorem. Zoſimi verba ſunt:

Τότε δὲ μετὰ τὴν Ἰωάννου καὶ τῶν ἄλλων ἐπάνοδον εἰς τὴ κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν ἐμφανῶς ἐξανέστη. πράττουσα δὲ πάντ κατ' ἐξουσίαν, ἐκίνει τοὺς πανταχόθεν ἐπισκόπους πρὸς τὴ Ἰωάννου καθαίρεσιν· ὧν ἦν πρῶτος καὶ κορυφαῖος, ὁ τῆ Ἀλεξανδρείας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Θεόφιλος, ὁ πρῶτος ἀρξάμενος τῆς κατὰ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἐξ αἰῶνος πατρί ἐπιβουλῆς.

In hoc quidem tempore, poſt Joannis aliorumque reditum, palam infeſto in eum animo eſſe cœpit. Quumque cuncta ex animi libidine gereret, omnium locorum Epiſcopos, ad dejiciendum loco ſuo Joannem concitat inter quos PRIMUS ET SUMMUS *erat* ALEXANDRINÆ URBIS IN ÆGYPTO ANTISTES THEOPHILUS, *qui primus ſacra patritoſque ritus æternos, oppugnare cœpit.*

Hunc Theophilum Zoſimus aſſerit, Primum fuiſſe qui Ritus & Sacra Ethnica oppugnarit: ita ſcilicet, ut illa loca quæ ipſis ſacratiſſima erant demolitus ſit. Quod tamen non contigit antè annum ſalutis noſtræ 389.

Multa quidem Gentilium Templa deſtruxerant Chriſtiani jam à tempore Conſtantini Magni, præcipuè tamen in Aſia, Sardis alibique ac præſertim talia in quibus, aut circa quæ flagitia multa ſub prætextu religionis committebantur

bantur; uti illud Veneris Aphacitidis, de quo Eu-
ſebius lib. 3. de vita Conſtantini, ſimiliaque alia:
ſed multa denuo reſtaurata fuere; quæ non niſi poſt
Theodoſium, imò diu poſt aut denuo everſa aut
n uſum Chriſtiani cultus converſa fuere: quod ul-
terius oſtendere minimè neceſſarium duco, cum
ex præcedentibus ſatis clarè eluceſcat.

Talia autem flagitia Alexandriæ & Canopi com-
miſſa quotidie, induxiſſe Theophilum ut ſummo
cum ardore ac zelo evertere niteretur, veriſimi-
le quam maxime fit ex (Ruffino libro undecimo
cap. 26.) imò ex ipſo Strabone: qui de hoc loco,
ut de omnis petulantiæ, laſciviæ atque impudici-
tiæ ſcholâ, jam ſua ætate, loquitur, lib. 17. Geo-
graphiæ ſuæ, in hunc modum:

Canopus CXX. *ſtadiis diſtat ab Alexandria, ter-
reſtri itinere: cognominis Canopi, qui Menelai guber-
nator fuerat, & ibi mortuus eſt. Habet Serapidis Tem-
plum religioſè cultum, ut etiam nobiliſſimi viri ei cre-
dant, & pro ſe vel pro aliis inſomnia ibi captent. Sunt
qui curationes conſcribant: quidam virtutes editorum
ibi Oraculorum. Sed ante omnia memorabilis eſt eorum
turba, qui ad feſtivos conventus per foſſam Alexan-
driâ deſcendunt. Nam ſingulis diebus ac noctibus navi-
cularum plena eſt ea, viros ac mulieres vectantium,
qui extremâ cum laſciviâ cantant ac tripudiant. Et
in ipſo Canopo diverſoria habent foſſæ impoſita, ad
hujuſmodi levitatem atque oblectationes idonea.*

Κάνωβος δ' ἐστὶν πόλις ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίοις ἀπὸ
Ἀλεξανδρείας πεζῇ ἰοῦσιν, ἐπώνυμος Κανώβου τοῦ Μενελάου
κυβερνήτου, ἀποθανόντος αὐτόθι, ἔχουσα τὸ τοῦ Σεράπι-
δος ἱερὸν πολλῇ ἁγιστείᾳ τιμώμενον, καὶ θεραπείας ἐκφέρον,
ὥστε καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν, καὶ ἐγκοιμᾶ-
σθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἑτέρων. Συγγράφουσι δέ τινες καὶ
τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ ἀρετὰς τῶν ἐνταῦθα λογίων. Ἀντὶ
πάντων δ' ἐστὶν ὁ τῶν πανηγυριστῶν ὄχλος, τῶν ἐκ τῆς Ἀλε-

ξανδρείας κατιόντων τῇ διώρυγι· πᾶσα γὰρ ἡμέρα καὶ πᾶσα νὺξ πληθύει τῶν ἐν τοῖς πλοιαρίοις καταυλουμένων καὶ κατορχουμένων ἀναίδην μετὰ τῆς ἐχάτης ἀκολασίας, καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· τῶν δ' ἐν αὐτῷ τῷ Κανώβῳ καταγωγὰς ἐχόντων, ἐπικειμένας τῇ διώρυγι εὐφυεῖς πρὸς τὴν τοιαύτην ἄνεσιν καὶ εὐωχίαν.

Paulò ſuperius dixerat: *Prius tamen Eleuſinem [navigatur] qui pagus eſt Alexandriæ, & Nicopoli proximus, in ipſâ Canopicâ foſſa ſitus: Conclavia habet & loca, ubi Capyriis initiantur & viri & mulieres: quod eſt Canopicorum rituum ut protervitatis initium.*

Πρῶτον δὲ ἐπὶ τὴν Ἐλευσῖνα· ἔστι δ' αὕτη κατοικία πλησίον τῆς τε Ἀλεξανδρείας, καὶ τῆς Νικοπόλεως ἐπ' αὐτῇ τῇ Κανωβικῇ διώρυγι κειμένη, διαίτας ἔχουσα καὶ ἀπόψεις τοῖς καπυρίζειν βουλομένοις καὶ ἀνδράσι, καὶ γυναιξὶν, ἀρχή τις Κανωβισμοῦ, καὶ τῆς ἐκεῖ λαμυρείας.

Hinc & Juvenalis μάλα σατυρικῶς, ut in omnibus, de Canopo quaſi longè modeſtiori urbe Roma:

Nupta Senatori comitata eſt Hippia ludum,
Ad Pharon, & Nilum, famoſaque mœnia Lagi,
Prodigia & mores urbis damnante Canopo.

Sed, ut redeamus in viam denuò, mi Lector, videmus ex talibus exemplis, quamdiu perduraverit publicus Ethniciſmi cultus. At quanto cum tumultu, quantiſque cum cædibus Chriſtianorum, hæc circa Alexandriam peracta fuerint, teſtantur abunde ſcriptores Eccleſiaſtici: quo te Lector, modo libeat, amando; ut inde perſpicias quam numero innumeri fuerint, adhuc iſtis temporibus, Idolorum cultores, in præcipuis Imperii urbibus, præter eos, qui in vicis, opidis ac pagis habitantes, diutiuſque in prava illa ſuperſtitione perſiſtentes effecere, ut paganorum nomine ſecutis temporibus Ethnici ab ipſis denominati fuerint.

Maximum tamen ſuſtentaculum hujus pravæ reli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

religionis, publicique ipſius cultus, erant Magnates ac Proceres Romani Imperii tam in Oriente quam in Occidente: ut quibus ſubnixi cæteri eo audacius peragebant ſua ſacra, iiſque exemplo majorum, firmiter inhærebant. Taleſque erant Viri qui aut Conſulares aut Conſules ſæpè, aut Rectores & Præſides provinciarum erant; aut magnis exercitibus ut duces præerant; aut præfecti urbis Romæ, aut Prætorio; aliave maximi ponderis munera obibant, atque ita clari quandoque militiâ, ac per eam benè meritis in Rempublicam, ipſoſque Imperatores; quique potentia atque auctoritate tantùm inter cæteros eminebant, ut Imperatores ipſorum beneficiis obſtricti, licet minimè ipſos amarent, vereri ac timere tamen deberent: (præſertim in tali Reipublicæ ſtatu, qualis fuit per annos quamplurimos, quum Legiones atque exercitus crearent Imperatores, Senatu etiam ipſo, licet ille in hiſce ſemper minimum momenti haberet, Ethniciſmum amplexante,) dum, dico, illi ſemper metuere deberent ne ab ipſis malè habiti atque offenſi, aut ipſi ſumerent Imperium, aut ad alios transferrent; cujus rei quotidiana illis ob oculos verſabantur exempla, (quæque notiſſima ſunt iis qui ſomnolento ſolum oculo legerunt iſtorum temporum Hiſtorias) ſic enim, ne altius aſcendamus, Julianus; ſic Theodoſio imperante Maximus; ſic poſtea Conſtantinus; ſic Eugenius; ſic alii, Imperium ſibi rapuerunt. Hinc in perpetuo metu atque anxietate verſabantur Imperatores, ne quis id ſibi faceret, quod aliis ipſi fecerant, quorum exempla Ammianus Marcellinus, Zoſimus, aliique nobis ſubminiſtrant in Conſtantio, in Valente, in aliis.

Quamobrem multa in talibus connivere debebant, multa ipſis permittere aut condonare ne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

cum aut potentiam ipſorum vererentur, aut auxilio eorum in retinendo, tutandove Imperio contra hoſtes internos externoſve indigerent; exacerbatis animis aut invenirent aut quærerent cauſas aut prætextus, quibus malè mulctarent eos qui ipſis ita devincti erant, ut aut in totum aut pro parte eis deberent ſummum Imperium. Quam parum autem tales exercituum duces provinciarumve Rectores legionibus auxiliariiſque ſuffulti curarent edicta, liquido oſtendunt effecta iſtorum edictorum quæ in hanc rem per Conſtantinum Magnum, Theodoſ. Gratian. & Valent. A. A. A. Data ſunt; quippe quæ talia fuerunt, ut etiam anno 451. Impp. Valentinianus tertius & Martianus neceſſe habuerint, ut ſequenti hoc edicto Gentiliſmi cultum publicum in totum ſupprimerent.

Impp. Valent. & Mart. A. A. Palladio P. P.

Nemo venerandi adorandique animo delubra, quæ olim jam clauſa ſunt, reſeret. Abſit à ſeculo noſtro infandis execrandiſque ſimulacris honorem priſtinum reddi, redimiri ſertis templorum impios poſtes, profanos aris accendi ignes, adoleri in iiſdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco exiſtimari ſacrilegium. Quiſquis autem contra hanc Serenitatis noſtræ ſanctionem, & contra interdicta ſanctiſſimarum veterum conſtitutionum, ſacrificia exercere tentaverit, apud publicum judicem reus tanti facinoris legitime accuſetur, & convictus proſcriptionem omnium bonorum ſuorum, & ultimum ſupplicium ſubeat. Conſcii criminis ac Miniſtri ſacrificiorum eandem pœnam, quæ in illum fuerit irrogata, ſuſtineant, ut hac legis noſtræ ſeveritate perterriti metu pœnæ DESINANT SACRIFICIA INTERDICTA CELEBRARE. *Quod ſi vir clariſſimus Rector provinciæ poſt acccuſationem legitimum, & poſt crimen in cognitione*

tione convictum, tantum ſcelus diſſimulaverit vindicare, L libras auri ipſe Judex, L etiam Officium ejus confeſtim fiſco noſtro inferre cogatur. Dat. Prid. Id. Novemb. Martia. A. & Adelphio Conſſ. 451.

Non mirum igitur temporibus iſto ſuperioribus talibus ſuſtentatum fulcris manſiſſe Gentiliſmum. Cui rei confirmandæ facit hiſtoriola illa quam hunc in modum narrat Zoſimus lib. 5. de Honorio.

Πολλὰ δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ ἄλλα καινοτομήσαντες, καὶ τοὺς μὲν πρότερον καταδυναστεύοντας ἐκβαλὼν, ἄλλοις δὲ τὰς ἀρχὰς παραδοὺς, ἔταξε καὶ Γεννέριδον τῶν ἐν Δαλματίᾳ πάντων ἡγεῖσθαι, ὄντα στρατηγὸν καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι Παιονίαν τε τὴν ἄνω, καὶ Νωρικοὺς, καὶ Ῥαιτοὺς ἐφύλαττον, καὶ ὅσα αὐτῶν μέχρι τῶν Ἄλπεων. ἦν δὲ ὁ Γεννέριδος βάρβαρος μὲν τὸ γένος, τὸν δὲ τρόπον εἰς πᾶν ἀρετῆς εἶδος εὖ πεφυκὼς, χρημάτων τε ἀδωρότατος. οὗτος, ἔτι τοῖς πατρῴοις ἐμμένων, καὶ τῆς εἰς θεοὺς θρησκείας ἐκστῆναι οὐκ ἀνεχόμενος, ἐπειδὴ νόμος εἰσήχθη τοῖς οὐκ οὖσι Χριστιανοῖς ζώνην ἐν τοῖς βασιλείοις ἔχειν ἀπαγορεύων, τούτου τοῦ νόμου τεθέντος, ἀρχῆς ἐν τῇ Ῥώμῃ στρατιωτικῆς περιεστὼς ὁ Γεννέριδος, ἔμεινεν ἐπ' οἴκου, τὴν ζώνην ἀποθέμενος. ἐπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς, οἷα δὴ τοῖς ἄρχουσι συγκαταλεγόμενον ἀπήτει παριέναι κατὰ τὴν οἰκείαν τάξιν εἰς τὰ βασίλεια, νόμον ἔφησεν εἶναι κωλύοντα ζώνην αὐτὸν ἔχειν, ἢ ὅλως τοῖς ἄρχουσι καταλέγεσθαι τοὺς τὴν Χριστιανῶν μὴ τιμῶντας θρησκείαν. τοῦ δὲ βασιλέως εἰπόντος [ὡς] ἐπὶ μὲν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τὸν νόμον κρατεῖν, ἐπ' αὐτοῦ δὲ οὐκ ἔτι, τοσαῦτα τῆς πολιτείας περικινδυνεύσαντος· ταύτης οὐκ ἀνέχεσθαι τῆς τιμῆς εἶπεν, εἰς ὕβριν πάντων φερούσης τῶν ὅσοι τῆς στρατείας διὰ τὸν νόμον διήμαρτον. καὶ οὐκ ἄλλως ἀντελάβετο τῆς ἀρχῆς, ἕως ὁ βασιλεὺς αἰδοῖ τε ἅμα καὶ χρείᾳ συνωθούμενος, ἔπαυσε ἐπὶ πᾶσι τὸν νόμον, ἀποδοὺς ἑκάστῳ, τῆς αὐτοῦ ὄντι δόξης, ἄρχειν τε καὶ στρατεύεσθαι.

Quumque multa tum in creandis Magiſtratibus, tum aliis rebus innovaſſet, & ejectis iis qui prius cum poteſtate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſtate fuerant, aliis Magiſtratus traderet: Generidum quoque Dalmaticis militibus univerſis præfecit, eundemque cæterorum etiam, quicunque per Pannoniam ſuperiorem & Noricos & Rhætos, & quidquid horum eſt uſque ad Alpes, in præſidiis erant, ducem conſtituit. Atque hic Generidus, erat ille quidem Barbarus, ſed indole ad quodvis genus virtutis præclarâ præditus, & alieniſſimus ab avaritiâ. Qui quum patritis ritibus adhuc inhæreret, nec à cultu Deûm ſe pateretur abduci; lex promulgata fuit, quæ in aulâ cingulo vetaret eos uti, qui Chriſtiani non eſſent. Eâ lege lata Generidus, qui cum poteſtate militibus Romæ tum præerat, cingulo depoſito, domi ſe continuit. Quum autem Princeps ab eo peteret, ut, quando Magiſtratuum in numero eſſet, ordine locoque ſuo ad palatium accederet: legem eſſe reſpondit, quæ cingulum habere ſe vetaret: aut inter Magiſtratus ulla ratione cenſeri qui religionem Chriſtianam non venerarentur. Heic ubi ſubjeciſſet Princeps, eam quidem legem ad alios quod attineret, ratam eſſe; ſed ipſum illa non teneri, qui tantum pro republica diſcriminum adiiſſet; reſpondit ſe honorem illum non accipere, qui ad omnium tenderet injuriam, quotquot militiâ propter hanc legem ſpoliati fuiſſent. Nec munus ſuum obiit, donec Imperator pudore pariter & neceſſitate compulſus, legem hanc in omnibus irritam eſſe juſſit: conceſſo cuivis ut opinionem ſuam retinens, & Magiſtratu fungeretur, & militaret.

Multos quoque inter hoſce proceres fuiſſe procul dubio mihi eſt, qui nominetenus tantum Chriſtiani (ſive quod Ethniciſmum animis ipſorum altè inſidentem ob rationes Politicas occultarent, honoribuſque ac muneribus acquirendis per hoc nomen ac publicam profeſſionem; ſive quod non ex tali cauſa ſed avaritia, aut alius commodi emolumentive cauſa ducti) pecunia aliiſve corrupti licentiam darent Ethnicis talia publicè exercendi,

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

quæ Imperatorum parentes edictis ſummo ſtudio prohibere debuerant.

Quod facilius ipſis quoque ſuccedere potuit, ſub Imperatoribus, qui aut Civilibus externiſve bellis vel utriſque ſimul impliciti, aut immerſi voluptatibus ſuis erant; aut qui non ſatis magno guſtu atque inde Zelo Religionis Chriſtianæ præditi, aut adulatoribus aulicis ex tali hominum genere pro parte ſaltem majori circumſeſſi (quo minus ad ipſorum notitiam perveniebant ea quæ intra Imperii ipſorum limites gererentur) proprias ſuas Leges aut omninò non aut non ſatis magno cum vigore, exſequi curabant; cave quæ ab aliis benè cœpta fuerant, aut non rectè ac pro debito curabant, aut non ſatis fervide exſequebantur. Quod non ſemel contigiſſe ex iis, quæ ſuperius attulimus, ſatis liquet. Ipſos vero Imperatores Chriſtianos Gentiliſmi illiuſque cultus durationi anſam aliquam dediſſe, licet per edicta promulgata ſacrificia cæteroſque cultus publicos vetarent, non obſcurum eſt, ex Titulo Pontificatus Maximi ac Stola Pontificali, quam (licet Religionem Chriſtianam profeſſi) à Pontificibus Ethnicis oblatam induebant; uti patet ex Zoſimi hiſtoriarum libro quarto, ubi loquitur de morte Gratiani: Τοῦτο παραλαβόντες ἀφ' Ἑλλήνων Ῥωμαῖοι, τοὺς πρώτην τὴν παρ' αὐτοῖς ἱερατικὴν ἔχοντες τάξιν, Ποντίφικας προσηγόρευσαν· οἷς συναριθμεῖσθαι τοὺς βασιλέας, διὰ τὸ τῆς ἀξίας ὑπέρεχον, ἐνομοθέτησαν. καὶ ἔτυχε τούτου Νομᾶς Πομπίλιος πρῶτος, καὶ πάντες ἑξῆς, οἵ τε λεγόμενοι Ῥῆγες, καὶ μετ' ἐκείνους Ὀκταβιανός τε αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον τὴν Ῥωμαίων διαδεξάμενοι μοναρχίαν. ἅμα γὰρ τῷ παραλαβεῖν ἕκαστον τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν, ἡ ἱερατικὴ στολὴ παρὰ τῶν Ποντιφίκων αὐτῷ προσεφέρετο· καὶ παραχρῆμα Πόντιφιξ Μάξιμος ἀνεγράφετο. ὅπερ ἐστὶν ἀρχιερεὺς μέγιστος. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες αὐτοκράτορες, ἀσμενέστατα φαίνονται δεξάμενοι

μενοι τὴν τιμὴν, καὶ τῇ ἐπιγραφῇ χρησάμενοι ταύτῃ, καὶ δὴ καὶ Κωνσταντῖνος, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ἦλθεν ἡ βασιλεία, καίτοι τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ τῆς περὶ τὰ θεῖα τραπεὶς καὶ τὴν Χριστιανῶν ἑλόμενος πίστιν· καὶ μετ' ἐκεῖνον ἐφεξῆς οἱ ἄλλοι καὶ Οὐαλεντινιανός τε καὶ Οὐάλης. τῶν οὖν Ποντιφίκων, κατὰ τὸ σύνηθες προσαγαγόντων Γρατιανῷ τὴν στολὴν, ἀπεσείσατο τὴν αἴτησιν, ἀθέμιτον εἶναι Χριστιανῷ τὸ σχῆμα νομίσας. τοῖς τε ἱερεῦσι τῆς στολῆς ἀναδοθείσης, φασὶ τὸν πρῶτον ἐν αὐτοῖς τεταγμένον εἰπεῖν, εἰ μὴ βούλεται Πόντιφιξ ὁ βασιλεὺς ὀνομάζεσθαι, τάχιστα γενήσεται Πόντιφιξ Μάξιμος.

Hoc à Græcis accepto, Romani eos qui Sacerdotum in Collegiis apud ipſos locum principem obtinerent, Pontifices appellarunt: ſimulque ſanxerunt ut eorum in numero etiam Reges, propter dignitatis excellentiam, cenſerentur. Primus quidem Numa Pompilius hunc honorem adeptus eſt: omneſque deinceps qui Reges appellati ſunt: ac poſt illos Octavianus ipſe, quique poſt eum Romano in Imperio ſucceſſerunt. Simul enim atque ſummum Imperium quiſque conſequebatur, amictus ei Sacerdotalis offerebatur à Pontificibus; & continuò Pontificis Maximi titulus ei tribuebatur. Ac cæteri quidem Principes univerſi lubentiſſimis animis hunc honorem accepiſſe, & hoc uſi titulo videntur; adeóque Conſtantinus etiam potitus Imperio; licet is à recta ſacris in rebus viâ deſlexerit, & fidem Chriſtianorum amplexus ſit. Itemque poſt illum reliqui ordine ſecuti, & Valentinianus & Valens. Quum igitur Pontifices, ex more, talem Gratiano amictum detuliſſent, adverſatus eſt id quod petebant; ratus non eſſe fas ejuſmodi habitu Chriſtianum uti. Quumque ſtola flaminibus reddita fuiſſet, ajunt eum qui dignitate princeps inter eos erat, dixiſſe: Si Princeps non vult appellari Pontifex, admodum brevi Pontifex Maximus fiet.

Videmus hic ex verbis Zoſimi Gratianum Aug. renuiſſe Stolam Pontificalem; At non videmus ipſum renuiſſe Titulum aut munus Pontificatus.

Quod

Quod autem ipſi hæc Stola non oblata ſit ſub initium Imperii ejus, clare patet ex dicterio de Maximo; qui tantum ſe movere cœpit principatumque arripuit, poſtquam Theodoſius Major ab ipſo in Imperii ſocietatem adſcitus fuerat, imo anno eodem quo devicit atque interemit (per Andragatium) hunc Gratianum Auguſtum. Unde patet quidem, non pueris (forſan nec majoribus ætate, ante datam Romana in Urbe occaſionem) illam fuiſſe oblatam; atque adeò interpretanda commodè eſſe hæc Zoſimi de Gratiano verba. Sed ex inſcriptionibus à Clariſſimo J. Seldeno (viro quem nominaſſe ſolum laudaſſe eſt, quamvis nec mea, neque aliorum laudatione ullo modo indigeat) poſt alios quidem, ſed appoſitiſſime in hanc rem, ab ipſo allatis; apertum fit, & ipſum & Imperii ipſius ſocios, geſtaſſe hinc titulum ac munus non ſine Senatus conſenſu, ipſorumve Imperatorum beneplacito.

Sed, ut paulò ulterius progrediamur, ac preſſius hanc rem urgeamus; Quod titulus hic adhuc diu poſt Gratianum manſerit Imperatoribus Chriſtianis, patet ex inſcriptione iſta quam profert Gruterus pag. 164. num. 5. quæ, Juſtinopoli in Iſtria inſculpta, ita habet.

D. N. CAESAR. IVSTINVS. P. SAL. PIVS
FELIX. VICTOR. AC. TRIVMPHATOR
SEMPER. AVGVST. PONT. MAX. FRANC
MAX. GOTH. MAX. VANDALIC. MAX.
COS. III TRIB. VIII. IMP. V.
CONSPICVAM. HANC. AEGIDIS INSVLAM
INTIMA. ADRIATICI. MARIS
COMMODIS. INTERIECTAM. VENERAN

DAE. PALLADIS. SACRARIVM. QVONDAM ET COLCHIDVM. ARGONAVTARVM PERSECVTORVM. QVIETEM. OB GLORIAM. PROPAGANDAM. IMP. S. C. IN. VRBEM. SVI. NOMINIS. EXCEL LENTISS. NVNCVPANDVM. HONESTISS P. P. P. DESIGNAVIT. FVNDAVIT. C. R. P. Q. ET. GENTE. HONES TISS. REFERTAM

Qui Juſtinus anno ſalutis noſtræ 518. ſummum nactus eſt Imperium, quod per novem annos geſſit: poſt cujus mortem notum eſt ſucceſſiſſe in Imperio famoſiſſimum illum Imperatorem Juſtinianum. Si igitur talibus inſcriptionibus ſit fides habenda, non cum Gratiano hic titulus atque hoc jus Pontificatus Maximi in Cæſarum Chriſtianorum perſonis deſiit: ſed diu adhuc obtinuit. Toto cœlo igitur errant qui ſibi perſuaderi patiuntur Gratianum, in gratiam Epiſcopi Romani, hunc titulum rejeciſſe. Nam ſub hoc titulo etiam pro capite Eccleſiæ Chriſtianæ ſeſe gerebant (quod & revera erant ratione juris ac poteſtatis: nam munera Eccleſiaſtica plurima Clericis relinquebant) Chriſtiani Imperatores, uti clarum eſt ex Codice Theodoſ. Juſtiniano, Novellis, &c.

Videmus ſanè ex hiſce deceptum adhuc fuiſſe magnum illum Baronium; neque ſatis ſufficienter eum correxiſſe errorem, quem in notis ad Martyrologium ſe commiſiſſe fatetur; dum in Annalibus ad annum 312. ſcribit *eo tempore deſiiſſe pariter Chriſtianos Imperatores Summi Pontificis* TITULUM *& Stolam ſumere: quorum* [addit] *primus* (*ut diximus*) *fuit Gratianus, quem imitatus eſt Theodoſius.*

Non

Non mirum igitur *adorationis* aliaque nomina
titulos ex Ethniciſmo retenta Imperatoribus
uoque Chriſtianis fuiſſe applicata, quodque in in-
riptionibus non tantum Conſtantino, ſed & aliis
quentibus, *conſecratis* tam ſæpè legamus, *Devotus*
umini Majeſtatique ejus, cujuſce rei unicum ſuf-
ciat exemplum hoc ſequens.

IMPP. CAESS. DD. NN. INVICTISSIMIS. PRIN
CIPIBVS. ARCADIO. ET HONORIO. VICTORI
BVS. AC TRIVMFATORIBVS. SEMPER AVGG
OB. INSTAVRATOS. VRBI. AETERNAE. MVROS
PORTAS. AC. TVRRES. IMMENSIS. RVDERIBVS
EX SVGGESTIONE. V. C. ET. INLVSTRIS
MILITIS. ET. MAGISTRI. VTRIVSQVE. MILI
TIAE. STILICHONIS. AD. PERPETVITATEM NO
MINIS. EORVRVM. SIMVLACRA. CONSTITVIT
CVRANTE FL. MACROBIO. LONGIANO
V.C. PRAEF. VRBIS D. N. M. Q. EORVM

Ut autem non titulotenus ſed & ipſo facto fue-
re Pontifices Maximi Imperatores (quod alibi la-
tius demonſtrabo, Deo dante) ſic præter no-
men illud Ethnicum retentum multa alia quoque
ex Gentiliſmo retinebant.

Hinc nomina illa *Adorationis*, *Divi*, *Numinis*
aliaque eis attributa non ab Ethnicis ſolum & Chri-
ſtianis, ſed ab ipſis ſibi aſſumpta.

Sic in Symmachi Epiſtolis non tantum, &
Eutropio, ſed & in Cod. Theodoſiano à Cæſaribus
ipſis *Divi* vocantur *Jovianus*, *Valentinianus Ma-
gnus*, *Valens*, *Gratianus Valent. Junior Theodoſius*,
Arcadius, *Honorius*, *Theodoſius Junior* & in Cod.
Juſtiniani *Divus Placidius*, *Valentinianus*, uti dudum
notavit Onuphrius in *Civitate* ſuâ *Romanâ*.

Nota-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Notabilis & illa inſcriptio quæ apud Aldum, in libro de Orthographia in voce Cæcina, habetur, & apud Gruterum, pag. 287.

D. N. FL. ARCADIO
PIO. FELICI. VICTORI
AC. TRIVMFATORI
SEMPER. AVGVSTO
CAECINA. DECIVS. ALBINVS. V. C
PRAEFECTVS. VRBI. VICE
SACRA. IVDICANS. DEVOTVS
NVMINI. MAIESTATIQVE. EIVS

Hinc Symmachus Theodoſio & Arcadio lib. 10. Epiſt. 34. *Jam dudum me Divus genitor Numinis tui præcipuo honore dignatus eſt.*

Et Epiſt. 47. *Divo etiam parente Numinis tui Romana jura & fata moderante.*

Et Epiſt. 58. Theodoſio: *Erit jam Sacro-Sancti Numinis veſtri, & illorum antiquare ſuffragia*, &c.

Epiſt 21. Theodoſio & Arcadio: *Exſpectamus* ORACULUM, *quo ſalutariter, ut* VESTRO NUMINI *familiare eſt, patrum decreta firmetis.*

Et Epiſt. 35. *Statui* SACRUM NUMINIS *veſtri* ORACULUM *ſciſcitari.*

Hæc pauca è permultis. At, dicat aliquis, hæc Ethnici Imperatoribus adulantis elogia Ethnica ſunt. Audiamus igitur ipſos Imperatores Chriſtianos de ſemetipſis ita loquentes. Ita enim Theodoſius & Valent. Codicis Juſtin. lib. 1. Tit. 2. *C. Neminem ab Angariis: Cum ad feliciſſimam expeditionem* NOSTRI NUMINIS *omnium provinciarum per loca*, &c.

Et

Et lib. 1. tit. 2. de navibus & embola; C. Jubemus. *Nec*, ſi COELESTE *contra proferatur* ORACULUM, *ſive annotatio ſit* DIVINA, *pragmatica ſanctio providentiſſimæ legis regulas excuſare debebit.*

Item lib. 12. tit. 58. de cohortalibus. C. *ſi quis ex grege*, ita Honorius & Thedoſius; *Indultum noſtræ Majeſtatis* ORACULUM *ampliſſimæ tuæ ſedi, offerat allegandum.*

Imò eodem titulo, lege *quicunque chartas*: *Pœna propoſita his qui contra* STATUTA COELESTIA crediderint ſuſcipiendos aliquos.

Nec mirum ipſos ita locutos, cum lib. 8. tit. 49. de emancipationibus. C. *Jubemus*, ita Imperator Anaſtaſius: *Supplicationibus porrectis mereri ſuper hoc* DIVINUM ORACULUM.

Hinc & termini illi *Adorandæ Sacræ Purpuræ* & hiſce ſimiles apud Caſſiodorum Variar. lect. XI. 20. & alibi.

Sed hæc doctis ſatis nota. Quapropter hic finiam ne nimis affectate ac præter neceſſitatem talium auctoritatum copiam congerere velle videar.

Non intempeſtivum mihi videtur, hac data nunc occaſione, aliquid addere de Sacris Tauropoliis; ac paulò plenius atque diſtinctius, quam quidem Celeberrimi Viri Cl. Salmaſius ac J. Seldenus, (qui de iſtis per occaſionem tantum, optimè tamen locuti fuere) fecerunt.

Ex inſcriptionibus jam allatis patet. 1. Iſtos qui erant Patres Sacrorum Dei Solis ſive Mithræ, iidemque Hierophantæ Hecates Deique Liberi Archiboucoli, Sacra hæc aut ſolos aut ſimul cum uxoribus ſuis ſuſcepiſſe. 2. Id eos feciſſe in regenerationem æternam. Ex quo patet & regenerationem Myſticam ſive Spiritualem inter Gentiles habuiſſe locum aut ad minimum fuiſſe prætenſam. Ne Judæi,

dæi, ſcilicet, & Chriſtiani ſoli gauderent ſpiritua regeneratione.

Aſt quam ſordida illa fuerit, poſt ſequentem vide bimus Inſcriptionem; ex qua patet, etiam fœmina non ſolum hæc ſuſcepiſſe Sacra, verum & eorur fuiſſe Sacerdotes.

Extat illa apud Aldum pag. 583. apud Grute rum pag.

FABIAE. ACONIAE. PAVLINAE. C. F
FILIAE. ACONIS. CATVLLINI. V. C
EX. PRAECT. CONSVLIS. ORDIN
VXORI. VETTI PRAETEXTATI
V. C. PRAEF. ET. CONSVLIS. DESIGNATI
SACRATAE. APVD. ELEVSI
NAM. DEO. BACCHO. CERERI
ET. CORAE. SACRATAE. APVD
AEGINAM. DEABVS. TAVROBOLI
TAE. ISIACAE. HIEROPHANTRIAE
GRAECO. SACRATAE. DEAE
CERERIS

Quæ Fabia Aconia, (uti apertiſſime liquet; tan ex inſcriptione jam pag. allata, quam ex aliis apud Gruterum alioſque inveniendis) fuit uxor iſtiu *Vettii Agorii Prætexati*; adeóque aut ſimul cun ipſo, aut ſeorſim hiſce Sacris initiata, atque in Sa cerdotia illa, quorum heic mentio, cooptata: Cu juſmodi exemplum habemus quoque in Petronio Apollodoro, qui una cum conjuge hiſce Sacri initiatus fuit, ut patet ex Inſcriptione ſuperius me allata. Ac fiebant forſan hæ initiationes cæte raque iis annexa eodem modo, ut in Sacris olim Bacchanalibus; uti unus alterum alteramve pro lu bitu adoptaret.

De

De iſtis enim Livius lib. 39. in confeſſione Hiſpalæ Feceniæ: *Sacerdotes invicem Matronas creari ſolitas. Pacullam Miniam Campanam Sacerdotem omnia, tanquam Deûm monitis immutaſſe. Nam & viros eam primum ſuos filios initiaſſe, Minium Herennium Cerrinnios*, &c. Niſi quod in hiſce viri Sacerdotes etiam fœminas cooptarent.

Sacra autem illa accuratè ſatis nobis deſcribit, licet nomen illorum non exprimat, cum eſſent ſatis ſuperque nota, quod ad ipſius uſque tempora perpetrarentur (imò præcipuè Valentinianorum tempore in uſu fuiſſe videntur, plurimaque de ipſis publicè exſtarent monumenta, in inſcriptionibus, imò & ipſis adhuc viventibus initiatis.) M. Aurel. Prudentius; dum in Martyre Romano:

Agnoſcis illum, quem loquar, miſerrime
Pagane veſtri ſanguinem ſacri bovis,
Cujus litatâ cæde permadeſcitis?
Summus Sacerdos nempe ſub terram ſcrobe
Actâ in profundum conſecrandus mergitur,
Mirè infulatus, ſectâ vittis tempora
Nectens corona tunc repexus aureâ,
Cinctu Sabino ſericam fultus togam.
Tabulis ſupernè ſtrata texunt pulpita
Rimoſa rari pegmatis compagibus,
Scindunt ſubinde vel terebrant aream,
Crebrove lignum perforant acumine,
Pateat minutis ut frequens hiatibus.
Huc taurus ingens fronte torvâ, & hiſpidâ,
Sertis revinctus, aut per armos floreis,
Aut impeditus cornibus deducitur,
Nec non & auro frons coruſcat hoſtiæ,
Setaſque fulgor bractealis inficit.
Hic ut ſtatuta eſt immolanda bellua
Pectus ſacrato dividunt venabulo,

Eru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Eructat amplum vulnus undam ſanguinis
Ferventis, inque texta pontis ſubditi
Fundit vaporum flumen, & latè æſtuat.
Tum per frequentes mille rimarum vias
Illapſus imber, tabidum rorem pluit,
Defoſſus intus quem Sacerdos excipit,
Guttas ad omnes turpe ſubjectans caput,
Et veſte & omni putrefactus corpore.
Quin os ſupinat, obvias offert genas,
Supponit aures, labra, nares objicit,
Oculos & ipſos perluit liquoribus,
Nec jam palato perluit liquoribus
Donec cruorem totus atrum combibat.
Poſtquam cadaver ſanguine egeſto madidum
Compage ab illa flamines retraxerint,
Procedit inde Pontifex viſu horridus,
Oſtentat udum verticem, barbam gravem,
Vittas madentes, atque amictus ebrios.
Hunc inquinatum talibus contagiis,
Tabo recentis ſordidum piaculi
Omnes ſalutant, atque adorant eminus;
Vilis quod illum ſanguis, ac bos mortuus
Fœdis latentem ſub cavernis laverint.

Si vero quis dubitet, heic non deſcribi Sacra illa Tauropolia, ſeu conſecrationem regenerationemque illam Myſticam, conſideret verſus illos ineditos, quos huic rei illuſtrandæ produxit primus, quod ſciam, Celeberrimus ille Claudius Salmaſius. Qui verſus ex Prudentio modo allatos apprime illuſtrant, pluresque, licet breviter, hujuſce fœdæ ceremoniæ circumſtantias oculis noſtris objectant. Sunt autem illi, quamvis non ſatis integri, hi ſequentes.

Quis tibi TAUROBOLUS *veſtem mutare ſuaſit,*

In-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Inflatus dives ſubito mendicus ut eſſes,
Obſitus & pannis modicis tepefactus.....
Sub terra miſſus, pollutus ſanguine tauri,
Sordibus infectus veſtes ſervare cruentas,
Vivere cum ſperas viginti mundus in annos.

Quantivis certè pretii heic ſunt iſti verſus; quibus iterum lucem adfert inſcriptio illa quæ apud Aldum pag. 391. & Gruterum pag. 17. habetur.

DIS. MAGNIS
VLPIVS. EGNATIVS FAVENTINVS
V. C. AVGVR. P. V. B. P. R. Q
PATER. ET HIEROCERYX. D. S. I. M
ARXIBVCOLVS. DEI. LIBERI
HIEROFANTA. HECATAE. SA
CERDOS. ISIDIS. PERCEPTO
TAVROBOLIO. CRIOBOLIOQ
IDIBVS. AVGVSTIS. DD. NN
VALENTE. AVG. ET. VALENTINIA
NO. AVG. CONSS. FELICITER
VOTA. FAVENTINVS. BIS. DENI
SVSCIPIT. ORBIS
VT. MACTET. REPETENS. AVRATA
FRONTE. BICORNES

Iterabant igitur, ſi tamdiu ſuperviverent, poſt viginti annos hæc Sacra Tauropolia, uti clarum ex monumento iſto Cejonii Rufi; quod & ſupra attuli ubi ſub finem habentur verba hæc:

ITERATO. VIGINTI. ANNIS. EX. PERCEPTIS. TAVROPOLIIS. VI. ARAM. CONSTITVIT ET. CONSECRAVIT, &c.

[Regenerationem in æternum jam in alia Inſcriptione ſuperiùs allata vidimus.]

Nimirum ita, uti exiſtimo, fiebant hæc Sacra, ut nunc ſimplici Taurorum ſanguine, nunc & Arietum conſpergerentur, ac Baptizarentur quaſi initiandi: atque in æternum quidem duraſſe (ut hîc ex ſententia Ethnicorum iſtorum loquar,) puto hujus ſacrificii effectum, ſi non tamdiu ſuperviverent, ut iterari poſſet idem ritus: cum alias eſſent de novo ſic Baptizandi, ut ita in æternum regeneratio illa perduraret.

Regeneratio illa igitur vocabatur: quod nemini mirum videbitur, qui ex Tertulliano aliiſque didicerit, etiam alias Regenerationum ſpecies inter Ethnicos habuiſſe locum: imò & per aquæ Baptiſmum: uti libro de Baptiſmo hiſce verbis clariſſimè indicat: *Cæterum villas, domus, Templa, totaſque urbes aſpergine circumlatæ aquæ expiant paſſim: certè ludis Apollinariis & Peluſiis tinguntur*: *idque ſe* (NB.) *in* REGENERATIONEM *& impunitatem perjuriorum ſuorum agere præſumunt*, &c.

De Sacris Tauroboliis igitur, ut hoc quoque moneam, loquitur Prudentius: minimè verò de conſecratione Pontificis Maximi, quod tamen Doctiſſimus ille Card. Baronius, aliique ipſum heic ſecuti, tam ſecure affirmant; quaſi nulla de hac re dubitatio aut ſupereſſe aut ſuboriri potuerit.

Qua in re certè oſtendunt ſe nullo modo, uti quidem oportebat, hæc Ethnicorum ſacra indagaſſe: aut ad minimum ea non intellexiſſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Nam credat quis Imperatores, (uti omittam Chriſtianos, quos ab hoc ſordidiſſimo ritu liberatos vult Baronius) etiam maximè Ethniciſmo deditos, tales in ſeſe paſſos fuiſſe initiationes? aut Faventinum illum, Cejonium Rufum, Ageſilaum Ædeſium, Petronium Apollodorum alioſque, imò & fœminas, (quales fuerunt Fabia Aconia, Paulina, Rufa Voluſiana, plureſque aliæ in Inſcriptionibus memoratæ,) fuiſſe Pontifices Maximas? Aut, ſi fœminas taleſque viros excipiamus, Imperatores Romanos geſtaſſe veſtimenta talia tam ſordide infecta atque inquinata, quorum adſpectus ſanè non admodum delectabilis eſſe debebat: nec jucundior illis quæ Hilarion ille aliique Monachi inter Chriſtianos geſtabant; dum magnæ Sanctitati ſibi deputarent; ſi nullo modo mutarent veſtem Aſceticam, priuſquam illa planè eſſet vetuſtate ita obtrita, dilacerata, atque abſumpta, ut non amplius ea ſat commode corpus obtegere, pudorive conſervando inſervire quiret. Proponamus ergo nobis Imperatores Romanos pannis ac pediculis ſimul obſitos, ſimulque & ſacram purpuram in ipſis adoratam.

Et tamen Baronius ad Annum 361. num. IV. ita loquitur: *Qui igitur Chriſtianitatis abdicatione palam facta & Sacrorum Gentilium initiatione impius ſtuduit apparere & illud addidit: ut more majorum Imperatorum unà cum Imperio ampliſſimam Sacerdotii dignitatem, ipſum ſummum Pontificatum acciperet; non quidem (quod fecerant qui anteceſſerant Chriſtiani Imperatores) nominetenus, ut jus tantùm illud contingeret omnium præſtantiſſimum: verum ut qui novus progreditur Sacrorum Romanorum Gentilium reſtitutor & propagator; nec quid minimum paſſus eſt præteriri veteris obſervantiæ in re præſertim tantâ, quæ omnium potiſſima haberetur, initiatione videlicet Pontificatus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Sed quibuſnam impuris ac riſu dignis ritibus peragi ſoleret, occinitur à Prudentio, qui cùm hæc agerentur, puer ætate erat, ut ipſe profitetur his verſibus.

PRINCIPIBUS TAMEN E CUNCTIS
NON DEFUIT UNUS,
ME PUERO, UT MEMINI, DUCTOR
FORTISSIMUS ARMIS, &c.

Ritus ergo illos profanos, quibus ſummus Pontifex initiandus fuit Julianus, ab eodem hunc in modum graphicè deſcriptos, in ignominiam perfidi deſertoris, ſe tauri ſanguine, ad abſtergendum Chriſti ſignum, proluentis, hic prodimus.

SUMMUS SACERDOS NEMPE SUB TERRAM SCROBE.

[Quibus tum cætera jam ſuperius à me adducta addit.]

Hactenus Prudentius de initiatione ſummi Pontificis, quam hiſce verſibus deridendam propoſuit. Quonam pacto, quæſo, hæc adeo cultui neceſſaria prætermiſiſſe potuit Julianus, qui & quæ longè abhorrerent ab Imperatoria dignitate, religionis tamen intuitu, ſumma præſtare ſoleret obſervantia?

Quæ ex hiſce Prudentii verſibus gratis aſſumuntur, adeóque præter omnem hiſtoriæ fidem atque auctoritatem, ſunt:

1. Cæteros, præter Julianum, Chriſtianos Imperatores tantùm nominetenus fuiſſe Pontifices Maximos: cujus contrarium ſatis clarè oſtendit Seldenus in libris ſuis de Synedriis: quò Lector ſe conferat.

2. Julianum hunc Ritum ſibi adminiſtrari paſſum.

3. Prudentium de tali prætenſa Pontificis Maximi

mi conſecratione unquam ſomniaſſe, aut eam ob cauſam hæc Sacra deriſui Chriſtianis, aliiſque, exponere.

4. Verſus illos, ex Apotheoſi huc vi tractos, directè aut indirectè, tale quid, indicare: videlicet dum Prudentius adhuc in pueris eſſet, Juliano hunc ritum fuiſſe adminiſtratum. Quod ut mage fiat manifeſtum, ipſius Prudentii verba paulò altius repetamus:

Ex quo mortalem præſtrinxit ſpiritus alvum,
Spiritus ille Dei, Deus; & ſe corpore matris
Induit, atque hominem de Virginitate creavit:
Delphica damnatis tacuerunt ſortibus antra:
Non tripodas cortina tegit, non ſpumat anhelus
Fata Sibyllinis fanaticus edita libris.
Perdidit inſanos mendax Dodona vapores,
Mortua jam mutæ lugent Oracula Cumæ:
Nec reſponſa refert Libycis in Syrtibus Ammon.
Ipſa ſuis Chriſtum Capitolia Romula mœrent,
Principibus lucere Deum, deſtructaque templa
Imperio cecidiſſe ducum. Jam purpura ſupplex
Sternitur Æneadæ rectoris ad atria Chriſti,
Vexillumque crucis ſummus dominator adorat.
Principibus tamen è cunctis non defuit unus,
Me puero, ut memini, ductor fortiſſimus armis,
Conditor & legum celeberrimus, ore manuque
Conſultor Patriæ, ſed non conſultor habendæ
Relligionis, amans tercentum millia Divûm.
Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus urbi
Auguſtum caput antè pedes curvare Minervæ
Fictilis, & ſoleas Junonis lambere, plantis
Herculis advolvi, genua incurvare Dianæ,
Quin & Apollineo frontem ſubmittere gypſo,
Aut Pollucis equum ſuffire ardentibus extis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Apparetne in hiſce Sacrificium iſtud, vel initiatio ulla Pontificis Maximi?

Notandum quoque, iſtos qui quæve Sacrificium illud celebrabant initiationemque hanc ſuſcipiebant, id non ſolum pro ſe ipſis, verum & pro aliis ſuſcepiſſe aut celebraſſe; ac non tantum id feciſſe, unum, duos, treſve viros fœminaſve, aut ſeorſim aut ſimul pro ſe ipſis, vel etiam pro aliis; verùm & totos Ordines ac civitates, totaſque Provincias pro ſalute Imperatorum. Patet hoc ex inſcriptionibus, tertiâ, decimâ, aliiſque paginæ 29, apud Gruterum. Ubi Statius Pollio ſolus, ac Valeria Marciana, Valeria Carmoſne & Caſſius Paternus Sacerdos, ſimul pro ſe ſuiſque illud celebrant.

Pro Imperatoribus quoque id aut ſingulos aut plures ſimul feciſſe [ſive viros ſolos ac fœminas ſolas, ſive fœminas viris junctas, uti inſcriptione decima jam memorata,] manifeſtiſſimum eſt, ex Inſcriptionibus 13. paginæ 29, primâ, ſecundâ, tertia, quarta & quinta, paginæ 30. ac primâ paginæ 31.

Quarum ſolam primam exempli gratia adducam, ne hîc nimius fiam Lectori: qui, ſi ita lubet, ipſum adire poterit Gruterum:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

IMP. CAES. DIVI. ANTO
NINI DIVI. (VDII. PARTH
MAXIMI. FRATRI. M. AVREL
ANTONINO. AVG. GERMANIC
SARMAT. P. M. T. P. XXX
IMP. VIII. COS. III. PP. LACTO
RAT.

S. M. D

IVNIA. DOMITIA. TAVROPOL
ACCEPIT. HOSTIIS. SVIS. SACER
DOTE. TRAIANIO. NONDI
NIO. D. N. GORDIANO. II
ET POMPEIANO. COS. VI. ID
DEC

S. M. D

PON. FLORA. TAVROPOL
ACCEPIT. HOSTIIS. SVIS
SACER. TRAIA. NVND. D. N
GORD. II. ET. POMPEI. COSS
VI. ID. DEC

S. M. D

SERVILIA. MODESTA. TAVRO
POLIVM. ACCEPIT. HOSTIIS
SVIS. SACERDOTE. TRAIA
NVND. DNO. GORD. II. ET
POMP. COS. VI. ID. DEC

Heic Populus Lactoratenſis, atque ejus vice Junia Domitia & cæteræ duæ, ſub adminiſtratione Sacerdotis Trajani Nondinii, pro ſalute Imperatoris Tauropolium ſuſcipiunt vel, ut Inſcriptio ipſa loquitur, accipiunt; propriis ſuis hoſtiis ad id ſubminiſtrantes.

Tales igitur viri fœminæque excipiebant, uti ex Prudentio, Poëtaque illo anonymo vidimus, tauri ſanguinem ore, nare, &c. queis poſſent, corporis partibus: hinc in illa Inſcriptione quæ habetur quarta numero paginæ 30. apud jam pluries memoratum Gruterum, legimus.

S. M. D

VAL. GEMINA. VIRES

EXSCEPIT, &c.

Tauri ſcilicet, quæ in ſanguine animalium conſiſtunt. De tauri viribus hæc intelligenda eſſe, mecum ſentit magnus ille Scaliger in Indice operis Gruteriani. Neque hiſce repugnant quæ in Inſcriptione quinta ejuſdem pag. habentur; licet in alium longè ſenſum trahantur à Celeber. Cl. Salmaſio:

SEVERVS. IVLII. FIL. VIRES
TAVRI. QVO. PROPR. PER
TAVROPOL. PVB. FAC. FECERAT
CONSECRAVIT

Nam conſecratio hæc & ſanguinem taurinum & veſtimenta & homines conſecratos ſimul reſpiciebat: quamvis negare minimè velim & taurorum cornua ad memoriam conſecrationis, ſive in aris, ſive aliter quoque, locum ſuum inveniſſe.

Ad-

Addam heic duas quoque Inſcriptiones quibus
dhuc magis clarum fit id quod modo aſſerui; to-
os Ordines videlicet, totaſque Provincias, pro
liorum ſalute (per homines ad id deſignatos) Sa-
ra hæc *Taurobolia* (quod hujus exſecrandi Sacrifi-
ii verum nomen eſt, licet *Tauropolium* per P. in In-
criptionibus longè ſæpius occurrat) ſuſcepiſſe ac
elebraſſe. Prima eſt hæc ſequens:

PRO. SALVTE. IMP. ANTONINI. GORDIANI
PII. FEL. AVG. TOTIVSQVE. DOMVS. DIVINAE
PROQVE. STATV. CIVIT. LACTOR. TAV
ROPOLIVM. FECIT. ORDO. LACT. D. N.
GORDIANO II. ET. POMPEIANO. COS.
VI. ID. DEC. CVRANTIBVS. M. EROTIO
ET. FESTO. CANINIO. SACERD

Altera Narbonenſium eſt:

IMPERIO. D. M
TAVROPOLIVM. PROVINCIAE. NARBONENSIS
ACTVM. PER. C. BATONIVM. PRIMVM
LAMINEM. AVGG. PRO. SALVTE. DOMI
NORVM. IMPP. L. SEPTIMI. SEVERI. PII
ERTINACIS. AVG. ARABICI. HADIABENI
ARTHICI. MAXIMI. ET. M. AURELIANI
UG.

Plures hiſce ſuperaddere minimè neceſſarium
uco, quia & apud Aldum, & Smetium, & Gru-
erum, & Salmaſium, & Seldenum, & alios,
bunde reperiuntur. E quibus liquet, hoc Sacrum
Prudentio deſcriptum, homines (minimè *Sa-
erdotio* illi vel *Pontificatui Maximo* initiandos)
ſtud pro ſeſe & aliis perfeciſſe: Idemque iſtud eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſacrum de quo Firmicus libro de errore profana-rum religionum, ubi de D. N. Chriſto locutus erat, ita pergit: *Pro ſalute hominum agni iſtius venerandi ſanguis effunditur, ut ſanctos ſuos filius Dei profuſione pretioſi ſanguinis redimat: ut qui Chriſti ſanguine liberantur, Majeſtate prius immortali ſanguine* CONSECRENTUR. *Neminem apud idola profuſus ſanguis juverit. Et ne cruor pecudum miſeros homines aut decipiat aut perdat*, POLLUIT *ſanguis iſte*, NON REDIMIT, *& per varios caſus premit in mortem. Miſeri ſunt* QUI PROFUSIONE SACRILEGI SANGUINIS CRUENTANTUR. TAURIBOLIUM VEL CRIOBOLIUM SCELERATA TE SANGNINIS LABE PERFUNDIT. *Laventur itaque ſordes iſtæ quas colligis. Quære fontes ingenuos, quære puros liquores, ut illic te poſt multas maculas cum Spiritu Sancto Chriſti ſanguis incandidet.* Taurorum nimirum & Arietum ſanguini heic opponit ſanguinem Chriſti ac Baptiſmum.

Argumentum quod Baronio, aliiſque qui ipſum heic nimis temerè ſequuntur, rem totam conficere videtur, eſt nomen Summi Sacerdotis: quaſi nullus *Summus Sacerdos* inter Græcos aut Romanos fuerit, niſi Pontifex Maximus Romanorum. Contrarium tamen ex Inſcriptionibus, imò ex Tertulliano manifeſtiſſimè patet. In Gruteri Inſcriptionum theſauro pag. 372. comparet hæc ſequens: .

L. AVRELIO. L. L.
VICTORI
DOMO. EQVO. AVG. ET
SENIAE. SACER. PRIM
CORP. AVGVSTALIVM
ORNAT. ORNAM
DECVRIONALIB
AERE. COLLATO
CVRANTE. SECVNDO
. . . . .

Ubi, ſi non *Summus*, certè *Primus Sacerdos* habetur, Collegii ſcilicet ſive corporis Sacerdotum Auguſtalium.

Sed & plures *Summos Sacerdotes* plurimis in locis fuiſſe clarum ſit, ex Inſcriptionibus illis quæ pag. 313. 10. 448. 1. & 1024. 3. habentur. Ac præcipuè quidem ex Græca illa, quæ prima habetur pag. 326.

Θ K
ΑΜΙΑΘΙΟΝΙ
ΥΙωΙ. ΓΛΥΚΥ
ΤΑΤωΙ
ωΝΕΙΑC
ΑΡΧΙΕΡΕΥC
ΚΑΙ
ΠΡΟΦΗΤΗC

Quæ vertuntur optime à Grutero,

D. M.
[Hæmathioni
Filio dulciſ-
ſimo
Onias
SVMMVS PONTIFEX
&
Vates.

Sic

Sic apud Jacobum Spon, (qui profectus in Græciam, atque Aſiam Minorem, Inſcriptionum inde reportavit magnam meſſem,) comparet, in Itinerario, quod Gallicè edidit, pag. 482. tomi ſecundi, quæ jam ſequitur,

ΤΟΝ ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΤΩΝ ΣΕΒΑΣ
ΤΩΝ ΤΙΒ ΚΛΑΥΔΙΟΝ ΑΤΤΙ
ΚΟΝ ΗΡΩΔΗΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΝ
Η ΑΝΤΙΟΧΙΣ ΦΥΛΗ ΑΝΕΘΗ
ΚΕΝ ΕΥΝΟΙΑΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΑΙ
ΕΥΕΓΕΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΠΑΤΡΙΔΑ.

Summum Sacerdotum, ſive *Pontificem* heic habemus *Auguſtorum*. Porrò, ut hic Herodes Atticus ſimpliciter vocatur Archiereus, nulla mentione facta alicujus Collegii, Ordinis, Urbis aut Regionis, ſicut etiam Diocles ille cujus mentio fit in alia Inſcriptione, pag. 416. tomi primi: ita è contra in hoc ſequenti fragmento deſcripto per eundem, Eleuſine:

. . . . . ΤΟΥ ΑΥΤΟΚ[ΡΑ]
. . . ΤΟΡΟΣ ΑΝΔ
. . . ΑΝΚΡΑΤΕΡΟ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ
ΑΧΑΙΩΝ

Ubi habemus *Achaiæ Summum Pontificem*, ſive Summum Sacerdotem.

Sed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Sed quantivis pretii ea eſt, quam exhibet Thyatiræ deſcriptam tomi I. pag. 394. & 395. ut quæ ſatis ſuperque id quod volebam, demonſtrat.

Η ΠΑΤΡΙΣ
Μ. ΑΥΡ. ΔΙΑΔΟΧΟΝ ΙΠΠΙΚΟΝ ΤΟΝ
ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ ΝΑΩΝ ΤΩΝ
ΕΝ ΠΕΡΓΑΜΩΙ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΕΑ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΚΑΙΡΟΝ ΤΗΣ
ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΒΟΥΛΑΡ
ΧΟΝ ΤΙΜΗΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΟΥ
ΘΕΙΟΤΑΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ
Μ. ΑΥΡ. ΣΕΟΥΡΟΥ ΑΝΤΟΝΕΙΝΟΥ
ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΣΥΝΑΨΑΙ ΤΑΣ
ΑΡΧΙΕΡΟΣΥΝΑΣ ΤΟΙΣ ΟΞΕ
Σ'ΙΝ ΦΙΛΟΤΙΜΗΣΑΜΕΝΟΝ
ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΦΡΟ
ΝΩΣ ΑΝΔΡΑ ΕΠΙ ΗΘΕΣΙ ΚΑΙ
ΕΠΙΕΙΚΕΙΑΙ ΚΑΙ ΤΗΙ ΠΡΟΣ
ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΕΥΝΟΙΑΙ ΔΙΑ
ΠΡΕΠΟΝΤΑ

Quam Inſcriptionem ita verto:

Patria [*erexit hoc monumentum*] *honori Marci Aurelii Diadochi* [*Summi Sacerdotis ſui*] *Pontificis Aſiæ Minoris*] *Templorum quæ ſunt Pergami*, *& Pontificis*, [ſeu *Summi Sacerdotis*] *eodem tempore Patriæ ſuæ & ad vitam primi Conſiliarii, honorati à digniſſimo Impera-*

peratore Marco Aurelio Severo Antonino Auguſto quod glorioſè & magnificè ſtuduerit injungere Pontificatum [Archieroſynas] in ambabus civitatibus [Thyatiræ ſcilicet & Pergami] acutis [eóque munere dignis] viris [vel Sacerdotibus] viri moribus, æquitate ac bona in Patriam voluntate eximiè excellentis.

Videmus hic *Summum Pontificem*, qui & alios ipſe *Pontifices* crearet Civitatibus [qui *Pontifices* procul omni dubio iterum præerant reliquis Civitatum Sacerdotibus] qui tamen nullo modo erat *Pontifex Maximus*; quem Græci omnes conſtanter, neque unquam aliter, quod ſciam appellant ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΜΕΓΙΣΤΟΝ. Unde in alia Inſcriptione, quam Tomi primi pag. 400. exhibet, quæ Latinè leguntur, IMP. CAESAR. VESPASIANUS PONTIFEX. MAX. &c. Græcè ibidem ſic verſa (in eadem columna) ſequuntur:

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ

Quamobrem præteritis *Pontificibus* [Græcè ΑΡΧΙΕΡΕΥΣΙ] *totius Xyſti*; *Archiereis* etiam *Synhodi* [Deorum] & *Auguſtorum* (quorum mentio pag. 1013. apud Gruterum) ſimilibuſque conſideremus & inter Chriſtianos nomen illud *Summi Sacerdotis* circa ſecul. 3. 4. & 5. à Metropolitanis fuiſſe uſurpatum.

Certè Tertullianus libro de Baptiſmo cap. 17. ita loquitur: *Dandi quidem habet jus* SUMMUS SACERDOS, QUI EST EPISCOPUS, DEHINC PRESBYTERI, &c. Quem titulum poſtea videntur ſibi ſolis arrogaſſe (ad imitationem forſan Archiereon Aſiæ minoris, Achaiæ, aliarumque Regionum) Metropolitani ac Primates; eique titulo ſibi quoque aliquod majus Imperium in alios Epiſcopos ac Clericos ſuperſtruxiſſe: ac cui contraeundo factus videtur can. 26. Conci-

i 3. Carthaginenſis, hiſce verbis: *Ut primæ ſedis* *piſcopus, non appelletur Princeps Sacerdotum, aut* NB.) SUMMUS SACERDOS; *aut aliquid hu-* *ıſmodi; ſed tantum primæ ſedis Epiſcopus.*

De ſeipſo tamen Julianus Cæſar, *perfidus ille Deo* *d non & perfidus Urbi*, dum loquitur in Epiſtolis ag. 237. editionis Pariſienſis Anno 1630. per Pe- ıvium datæ ita infit: Ἐγὼ τοίνυν ἐπειδή πέρ εἰμι κατὰ ὰ τὰ πάτρια ΜΕΓΑΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ· ἔλαχον δὲ ῦν καὶ τοῦ Διδυμαίου προφητεύειν, ἀπαγορεύω σοι τρεῖς ειόδους σελήνης μήτοι τῶν εἰς ἱερέα μηδὲν ἐνοχλεῖν. *Ego* *aque quoniam Patriorum Sacrorum ſum Magnus Pon-* *fex* [Petavius tamen vertit *Maximus Pontifex* & ectè quidem quoad ſenſum ac ſcopum Juliani,] *&*)raculi Didymæi præfecturam modo ſum ſortitus, *lico tibi, ne quid eorum quæ ad Sacerdotem pertinent,* *ibus totis menſibus attingas.* Julianum autem fuiſſe evera Pontificem Maximum, nemo ſanus dubita- it unquam. Atque hinc eſt quod, ut talis Epiſto- ım 49. ad Arſacium, Ἀρχιερέα Γαλατίας *Pontificem* *alatiæ* ſcribens, ordinat atque imperat ea quæ ti erant facienda. Quæ quod, digniſſima ſunt ut uc afferantur, ob cauſas ſtatim dicendas, addu- ım, poſteaquam & hoc notavero: Julianum hunc ıntiſtitem, non tantum; verum & Prophetam iiſſe Oraculi apud Apollinis Didymæi: quod voce la προφητεύειν indicatur. Nulli enim Ethnicorum 'rophetæ erant niſi apud Oracula; uti alibi latius ſtendo. Quod attinet vero ad Epiſtolam illam ıodo nominatam, temperare mihi non poſſum uin ferè totam illam hic inſeram: quod, licet ıdirectè, impietatem & odium ipſius in Chriſtia- os atque invidiam indicet, egregiam iſtorum lau- em, invitè quamvis, ipſi extortam, contineat.

Incipit autem illa: Ἑλληνισμὸς οὔπω πράττει κατὰ όγον ἡμῶν ἕνεκα τῶν μετιόντων αὐτόν. τὰ γὰρ τῶν θεῶν λαμ-

πρὰ

πρὰ καὶ μεγάλα, κρείττονα πάσης μὲν εὐχῆς, πάσης δὲ ἐλπίδος. ἵλεως δὲ ἔστω τοῖς λόγοις ἡμῶν Ἀδράστεια· τὴν γὰρ ἐν ὀλίγῳ τοσαύτην, καὶ τηλικαύτην μεταβολὴν ὀλίγῳ πρότερον ἐτόλμα. τί οὖν ἡμεῖς οἰόμεθα ταῦτα ἀρκεῖν, οὐδὲ ἀποβλέπομεν ὃ μάλιστα τὴν ἀθεότητα συνηύξησεν ἡ περὶ τοὺς ξένους φιλανθρωπία, καὶ ἡ περὶ τὰς ταφὰς τῶν νεκρῶν προμήθεια, καὶ ἡ πεπλασμένη σεμνότης κατὰ τὸν βίον; ὧν ἕκαστον οἴομαι χρῆναι παρ' ἡμῶν ἀληθῶς ἐπιτηδεύεσθαι. καὶ οὐκ ἀπόχρη τὸ σὲ μόνον εἶναι τοιοῦτον. ἀλλὰ πάντας ἁπαξαπλῶς οἱ περὶ τὴν Γαλατίαν εἰσὶν ἱερεῖς, οὓς ἢ δυσώπησον, ἢ πεῖσον εἶναι σπουδαίους, ἢ τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας ἀπόστησον, εἰ μὴ προσέχοιντο μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων, καὶ θεραπόντων τοῖς θεοῖς, ἀλλὰ ἀνέχοιντο τῶν οἰκετῶν, ἢ υἱέων, ἢ τῶν Γαλιλαίων γαμετῶν ἀσεβούντων μὲν εἰς τοὺς θεοὺς, ἀθεότητα δὲ θεοσεβείας προτιμώντων. ἔπειτα παραίνεσον ἱερέα μήτε θεάτρῳ παραβάλλειν, μήτε ἐν καπηλείῳ πίνειν, ἢ τέχνης τινὸς, καὶ ἐργασίας αἰσχρᾶς. καὶ τοὺς μὲν πειθομένους τίμα, τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας ἔξωθει. ξενοδοχεῖα καθ' ἑκάστην πόλιν κατάστησον πυκνὰ, ἵν' ἀπολαύσωσιν οἱ ξένοι τῆς παρ' ἡμῶν φιλανθρωπίας, οὐ τῶν ἡμετέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὅστις ἂν δεηθῇ χρημάτων. ὅθεν δὲ εὐπορήσεις, ἐπινενόηταί μοι τέως. ἑκάστου γὰρ ἐνιαυτοῦ τρισμυρίους μοδίους κατὰ πᾶσαν τὴν Γαλατίαν ἐκέλευσα δοθῆναι σίτου τοῖς ἱερεῦσιν ὑπηρετουμένους, ἀναλίσκεσθαί φημι χρῆναι. τὰ δὲ ἄλλα τοῖς ξένοις καὶ τοῖς μεταιτοῦσιν ἐπινέμεσθαι παρ' ἡμῶν. αἰσχρὸν γὰρ εἰ τῶν μὲν Ἰουδαίων οὐδεὶς μεταιτεῖ· τρέφουσι δὲ οἱ δυσσεβεῖς Γαλιλαῖοι πρὸς τοῖς ἑαυτῶν καὶ τοὺς ἡμετέρους· οἱ δὲ ἡμέτεροι τῆς παρ' ἡμῶν ἐπικουρίας ἐνδεεῖς φαίνονται. δίδασκε δὲ καὶ συνεισφέρειν τοὺς ἑλληνιστὰς εἰς τὰς τοιαύτας λειτουργίας, καὶ τὰς ἑλληνικὰς κώμας ἀπάρχεσθαι τοῖς θεοῖς τῶν καρπῶν. καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς ταῖς τοιαύταις εὐποιΐαις προσέθιζε, διδάσκων αὐτοὺς ὡς τοῦτο πάλαι ἦν ἡμέτερον ἔργον. Ὅμηρος γοῦν αὐτὸ πεποίηκεν Εὔμαιον λέγοντα·

Ξεῖν' οὔ μοι θέμις ἔστ', οὔτ' εἰ κακίων σέθεν ἔλθοι,
Ξεῖνον ἀτιμῆσαι· πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες,
Ξεῖνοί τε, πτωχοί τε. δόσις δ' ὀλίγη τε φίλη τε.

Μηδὲ

Μηδὲ τὰ παρ' ἡμῖν ἀγαθὰ παραζηλοῦν ἄλλοις συγχωροῦντες, αὐτοὶ τῇ ῥαθυμίᾳ καταισχύνοιμεν, μᾶλλον δὲ καταπροώμεθα τὴν εἰς τοὺς θεοὺς εὐλάβειαν. εἰ ταῦτα πυθοίμην ἐγώ σε πράττοντα, μεστὸς εὐφροσύνης ἔσομαι. τοὺς ἡγεμόνας ὀλιγάκις ἐπὶ τῆς οἰκίας ὅρα· τὰ δὲ πλεῖστα δὲ αὐτοῖς ἐπίστελλε. εἰσιοῦσι δὲ εἰς τὴν πόλιν ὑπαντάτω μηδεὶς αὐτοῖς ἱερέων. ἀλλ' ὅταν εἰς τὰ ἱερὰ φοιτῶσι τῶν θεῶν, εἴσω τῶν προθύρων. ἡγείσθω δὲ μηδεὶς αὐτῶν εἴσω στρατιώτης. ἑπέσθω δὲ ὁ βουλόμενος. ἅμα γὰρ εἰς τὸν οὐδὸν ἦλθε τοῦ τεμένους, καὶ γέγονεν ἰδιώτης. ἄρχεις γὰρ αὐτὸς, ὡς οἶσθα, τῶν εἴσω· ἐπεὶ καὶ ὁ θεῖος ταῦτα ἀπαιτεῖ θεσμός. καὶ οἱ μὲν πειθόμενοι κατὰ ἀλήθειάν εἰσι θεοσεβεῖς· οἱ δὲ ἀντεχόμενοι τοῦ τύφου δοξοκόποι καὶ κενόδοξοι, &c.

Quod quidem nondum religio Gentilium ex noſtra procedat ſententia, impedimento ſunt hi qui eam profitentur. Quæ autem à Diis nobis donata ſunt, ea ſplendida ſunt, magna ſunt, excellentiora ſunt, quam quæ omnino vel optari vel ſperari poterant. Nam in tam exiguo temporis ſpatio (ſit quidem Nemeſis noſtris verbis propitia) tantam ac talem rerum mutationem paulo antè ne optare quidem quiſquam audebat. Sed quid eſt cauſæ, cur in hiſce, perinde ac ſi nihil amplius opus eſſet, conquieſcamus, ac non potius convertamus oculos ad ea, quibus impia Chriſtianorum religio creverit, id eſt, ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuis ſepeliendis poſitam, & ad Sanctimoniam vitæ, quam ſimulant? Quorum ſingula à nobis exequenda eſſe cenſeo. Neque ſatis eſt iſtud ſolum inſtitutum ſancte obſervari: Sed velim omnes noſtros Sacerdotes omninò, qui Galatiam incolunt, vel minis impellas, vel ratione perſuadeas, ut ſint honeſti: vel Sacerdotali Miniſterio abdices, ſi non una cum uxoribus, liberis & famulis, Diis colendis ſedulo animos attendant; & ne patiantur ſervos, & filios, aut conjuges Galilæorum impiè in Deos ſe gerere, & impietatem pietati præponere. Deinde Sacerdotem quemque hortare, ne accedat ad ſpectacula neve in taberna

berna bibat, neu artem aliquam aut opificium turpe infameve exerceat. Et qui tibi in his rebus morem gerunt, eis honorem tribuito; qui autem reſiſtunt, expellito. Porro Xenodochia multa in ſingulis civitatibus exſtruito, ut peregrini noſtra benignitate fruantur: neque ſolum hi qui noſtram colunt religionem, ſed alii quoque, ſi qui pecuniarum indigeant. At ratio, qua res tibi ad hoc inſtitutum neceſſariæ abundè ſuppetant, à me interim excogitata eſt. Nam triginta millia modiorum tritici in tota Galatiâ, & ſexaginta millia ſextariorum vini in ſingulos annos dari juſſi: quorum quintam partem in pauperes, qui Sacerdotibus inſerviunt, inſumendam eſſe mando: quod reliquum eſt peregrinis & mendicantibus ſublevandis diſtribuendum. Nam turpe præfecto eſt, cum nemo ex Judæis mendicet: & impii Galilæi non (NB.) *ſuos modo, ſed noſtros quoque alant: ut noſtri auxilio, quod à nobis ferri ipſis debeat, deſtituti videantur. Quare doceto Gentiles in ejuſmodi miniſterio pecuniam conferre, & pagos Gentilium ex fructibus Diis offerre primitias, & ejuſmodi beneficentiæ officiis aſſuefacito, planumque illis facito hoc noſtrum olim munus fuiſſe. Nam Homerus Eumæum ſic loquentem facit:*

Hoſpes ſi noſtris ſuccederet advena tectis
Vilior, acciperem placide. Sunt dives, egenſque
A Jove: parum hoc eſt, (fateor) ſed munus amicum.

Neque igitur permittamus alios noſtrorum imitatione bonorum nobis laudem præripere, ut ipſi propter ſocordiam turpitudine & infamia afficiamur: imò potius, ne pietatem erga Deos penitus prodere videamur. Quod ſi te iſta ſedulo obire accepero, maxima ſanè lætitiâ geſtiam. Præſides domi raro inviſas: ſed ſcribas ad eos literas ſæpiſſime. Ingredientibus illis in urbem nemo Sacerdos obviam prodeat: niſi quando ad Templa Deorum accedunt, ſolum intra veſtibula. Eos intrantes nullus miles præcedat: Sequatur autem qui vult. Nam ſimul ut ingre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ingreditur limen delubri, privati perſonam induit. Siquidem ipſe, ut noſti, his qui intus ſunt, præes, propterea quod divina lex iſtud poſtulat. Et qui tibi parent, ſunt revera pii: qui autem præ arrogantia reſiſtunt, oſtentatores ſunt, & inanis gloriæ appetentes. Sed hæc Doctioribus, ut puto, ſatis nota, de hiſce pro hac vice ſufficiant.

Si igitur aliquis me interroget, qualiſnam fuerit ille Summus Sacerdos de quo Prudentius ita,

Summus Sacerdos nempe ſub terram ſcrobe, &c. quique horrendis iſtis Sacris (quæ non Romæ ſolum, ſed & in exteris ac procul diſſitis Regionibus locum habebant, ac præcipuè quidem, uti videtur, temporibus Valentis, Valentiniani, Gratiani atque aliorum hujuſce ævi Augg.) initiati rurſus & alios initiarent. Non alium exiſtimo eum fuiſſe, quam fuit ille Trajanius Nondinius (cujus jam ſuperius facta mentio) quam M. Erotius, quam Feſtus Caninius, quam Sminthius Proculianus aliique plures in Inſcriptionibus ut hujus ſacrificii adminiſtratores memorati.

Nam videmus per hujuſmodi Sacerdotes initiatos fuiſſet hiſce ſacris, qui jam antea eſſent *Pontifices Perpetui*, *Sacerdotes Liberi*, *Hecatis*, *Iſidis*, *Mythræ*, *aliorumque Deorum*. Fuit igitur & ejuſmodi Sacerdos cujuſmodi ille de quo Inſcriptio illa, in ædibus Colotianis, Romæ deſcripta, at (quod dolendum ſanè) magnam partem vetuſtate planè exeſa ac corrupta, quæ habetur 6. numero pag. 28. apud Gruterum:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

M.D.M. IDEAE. ET. ATTIDI. MINOTAVRO

NOBILISS ....
....
....
....
ET. VENERANDAM
AVGENTVR. MERITIS
SIMBOLA. TAVROBOLI
PvF. CAEON CAESABINI ....
PVBPRQ PATER SACRO. IN
VICT METHRAE TAVROBOLINVS
M. D. M. ID. ET. ATTIDIS MINOTV
RANI ET ARAM IIII ID. MART
GRATIANO. V. ET MERO
BAVDE CONSVLIBVS. DEDICABIT
ANTIQVA GENEROSE
DOMO CVI REGIA VESTAE
PONTIFICI FELIX SA
CRATO MILITAT IGNE
IDEM AVGVR TRIPLICIS
CVLTOR VENERANDE DIANAE
PERSIDICIQ. MITHRAE ANTIS
TES BABILONIE TEMPLI
TAVRIBOLIQ. SIMVL MAGNI
DVX MISTICE SACRI

In

In qua Inſcriptione, ſive exſcriptoris, ſive ſculptoris vitio (ſi non & ipſius auctoris quoque) plures Orthographici veniunt corrigendi errores, ut pro MINOTAVRO (quod & Salmaſius ad Hiſtorias Auguſtas notavit) MENOTYRANNVS uti & pro MINOTVRANI, &c. & alia quæ Lector ſponte obſervabit. Nihil hiſce addam pro hac vice: ne quidem de Oraculis Sibyllinis, earumve Romæ ſervatis libris, aliquid. Omnibus quippe Doctis ſatis ſuperque notum eſt, ea Stiliconis patratu ſub Imperio Theodoſii Majoris fuiſſe combuſta, adeóque & Collegium XV. virorum tum in æternum fuiſſe diſſolutum atque annihilatum.

Libros autem illos inter Romanos ſolius Reipublicæ cauſa ſummum obtinuiſſe locum oſtendam, Deo dante, in Secunda mea, de Oraculis Diſſertatione. Quamobrem huic Primæ Diſſertationi imponere finem conſtitui; ex qua ſatis conſtare puto, nullas Doctioribus reſtare rationes aut cauſas, cur exiſtiment Ethnicorum Oracula cum Servatoris noſtri adventu fuiſſe exſtincta; aut ita hæſitent, modo id affirmando, modo negando, modo iterum dubitando; ut videmus ferè facere cunctos, qui de iſta materia, ſive ex profeſſo, ſive per occaſionem aliquid commentati ſunt, operibuſve ſuis inſeruerunt. An verò ex tali cauſâ, uti vulgo credunt eruditi, ceſſaverint, auctoribuſve Diabolis locuta fuerint, antequam increſcente paulatim Chriſtianiſmo in totum obmutuerunt, in ſequenti mea Diſſertatione examinabo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

DE ORACULORUM ETHNICORUM AUCTORIBUS.

DISSERTATIO SECUNDA.

FInitâ priori mea Diſſertatione de Oraculorum duratione, ac perpetuo tandem ſilentio, accingam me, Amice Lector, ad Secundam; ubi de cæteris Divinationum generibus, quatenus ad propoſitum faciunt meum, hinc inde quoque aliquid interſpargam. Quam tamen antequam aggrediar, adhuc pauca

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

pauca quædam mihi in nonnullorum gratiam præfationis loco dicenda duco. Hæc autem præveniendis præjudiciis, ſive ex malignitate natis, quaſi per talem agendi ſcribendive modum, indirectè licet, tollere velim Dæmonum, ſeu Diabolorum, exiſtentiam; adeóque à latere ita infligere vulnus Religioni noſtræ Chriſtianæ: ſive ex nimis ſuperſtitioſa anxietate ortis, quaſi, licet minimè iſto animo hæc conſcripta fuerint, anſam inde arripere queant, occaſionemque aliquam invenire, iſti homines, qui de Religione alias ſunt ſic ſatis ſecuri, aut impii atque aperti occultive ſacræ noſtræ fidei inimici, quâ ſeu directè, ſeu indirectè eam hominibus Chriſtianis, (quibus ipſius vera fundamenta validiſſima ſunt, aut eſſe ſaltem talia revera debent) reddant invalidam; totamque de ea Doctrinam, ipſamque, cui innititur, Sacram Scripturam, ſuſpectam.

Conſideres, igitur mecum, cordate Lector, quid præjudicii afferre queat Religioni noſtræ, aut Doctrinæ Euangelicæ, ſi obiter oſtendam, Patres ſeu Scriptores primitivæ Eccleſiæ, (qui, uti ab aliis abunde demonſtratum eſt) circa tam multa fuere erroribus ſubjecti, ſæpiuſque & circa ea, quæ non minimi ponderis erant, errarunt; etiam erraſſe in aliquibus circa Doctrinam de Dæmonibus? Eoſque Doctrinæ Ethnicorum, præcipuè tamen Platonicorum, inhærentes, abſque ulteriori (ſufficienti ſaltem) examine ſic gratis quaſi aſſumpſiſſe, quæ illi de Dæmonibus tradiderant.

Itane, ſi negetur illos ad Sacrificia advolaſſe, horumque cruore ac nidore ſe ſatiaſſe, aut Oraculis Delphicis, Dodonæis, cæteriſque præſediſſe, tota Diabolorum, vel malorum Dæmonum negatur exiſtentia? Non ita, ſanè, opinandum exiſtimo: nec ſic, puto, opinabuntur, illi qui judicio præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

diti ſunt. Neque hæc ſi maximè fuerint vera, inter præcipua munera, aut effecta, aut machinamenta, fuiſſe credent quibus genus humanum perdere ſemper ille perditus tentavit. Certè alia longè ipſi adſcribit Sacra Scriptura, quibus ſubdole nobis inſidiatur: *dum ut Leo rugiens obambulat, quærens quem devoret.*

An non etiam habuit ille quod contra pios machinaretur, vel quo Ethnicos in pravis ſuis opinionibus ac moribus detineret, antè Ortum Oraculorum? aut defecere ipſi artes & fraudes poſt Oraculorum defectum, quo minus in æternam noſtram ruinam retia ſua perpetuo, ac nimio, proh dolor! cum ſucceſſu tendat? Sufficiat igitur in hiſce nobis Sacra Scriptura: neque ita obſtrictos nos teneamus antiquis, ut non liceat diſſentire ab ipſis circa illa, quæ aut nulli ſatis ſolido ſuperſtructa rationis aut traditionis fundamento, nedum Sacræ Scripturæ, aut gratis, aut ſine prævio ac debito examine, aſſumpſerunt. Præſertim cum nec ullam majorem auctoritatem talia aut Sacræ Scripturæ aut Religioni conciliare valeant; imò potius detrimentum: ſi mendaciis ſcilicet, aut figmentis veritatem, Doctrinamve Euangelicam, quæ Doctrina Veritatis eſt, defendere ac ſtabilire conemur. Sed de hiſce jam ſatis in priori mea præfatione egi. Accedamus igitur ad materiam mihi tractandam; hoc unico tamen adhuc addito, me ex mea opinione tantum loqui, eamque aliis minime nolle obtrudere. Unusquiſque pro captu aut judicio ſuo, judicet de meis ſive rationibus ſive citationibus, prout ipſi æquum bonumve viſum fuerit. Quod ſi meliora circa hanc materiam me docere potuerit, neque id facere ingenue ac modeſtè dedignatus fuerit, habebit me facilem atque obſequentem; nec dedecori mihi reputabo, ſi abjectis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ectis propriis armis, dediſſe manus, & ut tranſ-
fuga in aliena caſtra transvolaſſe, exiſtimer. Modo
conſtet, me *non inferiora, ſed & meliora, fuiſſe ſe-
cutum.* In hac autem materia non male me acturum
exiſtimo, ſi prius propoſita communiori de hac
re ſententiâ, ejuſque ex Ethniciſmo origine, ita
tranſeam ad iſtam diſquiſitionem, num in tota
illa Oraculorum Tragœdia, an Comœdia melius
dicam me neſcire fateor, ullo ſupernaturali adju-
mento τῶν χρηςηρίων præſides ſive Antiſtites ac
Prophetæ indiguerint. Eam quidem opinionem,
Diabolum ipſum ex illorum adytis Oracula fudiſſe
ſorteſque direxiſſe, quam omnes fere Chriſtiani à
primis fere Chriſtianiſmi incunabulis amplectun-
tur, Ethniciſmo ſuam Originem debere, atque in
illo præcipuè Platonicorum ac Pythagoreorum
doctrinæ, ex hiſce jam ſequentibus fore manifeſtum
mihi firmiter perſuadeo.

De Dæmonibus ipſe Plato in Epinomide loqui-
tur in hunc modum: *Viſibiles itaque Deos Maximos,
ſummopereque honorandos acutiſſiméque undique cun-
cta videntes ac primos, naturam aſtrorum ac quæ
cum aſtris facta ſentimus, fatendum. Deinceps vero
ſub his Dæmones genus aëreum in tertiâ mediaque re-
gione, qui interpretationis cauſâ ſunt, collocatos, ora-
tionibus colere, gratia laudabilis interceſſionis inter-
pretationiſque, debemus. Horum quidem duorum anima-
lium alterum ex æthere, alterum deinceps ex aëre eſt.
Ac neutrum conſpici totum poteſt: ſed quamvis hi Dæ-
mones prope nos ſint, nunquam tamen manifeſte nobis
apparent. Prudentiæ mirabilis participes ſunt: acuto
quippe ingenio, tenacique memoriâ cogitationes noſtras
omnes cognoſcunt. Honeſtas bonoſque homines mirifice
diligunt, improbos vehementer oderunt, utpote qui
doloris participes ſunt. Sed Deus, qui divinam ſortem
perfectè poſſidet, à doloribus voluptatibuſque liber ſa-*

M 5 *pientia*

pientia cognitionéque penitus fruitur. Cum autem refertum animalibus cœlum ſit, & Dii ſummi & Dæmones ſe invicem interpretantur. Media enim animalia cum ad terram, tum ad cœlum levi motu feruntur. Quintum verò quod ex aquâ eſt, rectè ſemideum vocabimus. Id nonnunquam cernitur, nonnunquam aſpectui noſtro ſe ſubtrahit, & cum videtur, tenui viſu perceptum admirationem affert. Cum igitur quinque hæc animalia ſint, quæ aut SOMNIIS *aut* VATICINIO, *audituque* PER VOCEM *ſanorum, aut ægrotantium auribus percepta, aut etiam in ipſo è vita exceſſu nobis ſeſe offerentia, noſtros animos movent, unde multis ſacra & privatim & publicè his opinionibus inſtituta ſunt, inſtituunturque in poſterum: horum omnium Legiſlator, qui vel minimum mentis habeat, nunquam aliquid innovabit.*

Ipſius verò Platonis verba ſunt: Θεοὺς δὲ γὰρ τοὺς ὁρατοὺς, μεγίστους καὶ τιμιωτάτους, καὶ ὀξύτατον ὁρῶντας πάντῃ, τοὺς πρώτους τὴν τῶν ἄστρων φύσιν λεκτέον, καὶ ὅσα μετὰ τούτων αἰσθανόμεθα γεγονότα. μετὰ δὲ τούτους, καὶ ὑπὸ τούτοις ἑξῆς, δαίμονας· ἀέριον δὲ γένος, ἔχον ἕδραν τρίτον καὶ μέσην, τῆς ἑρμηνείας αἴτιον εὐχαῖς τιμᾶν μάλα χρεὼν, χάριν τῆς εὐφήμου διαπορείας. τὼ δὲ δύο τούτων τοῦτ᾽ ἐξ αἰθέρος, ἐφεξῆς τε ἀέρος, οὐ διορῶμεν ὅλον, αὐτῶν ἑκάτερον εἶναι· παρὸν δὲ πλησίον, οὐ καταδῆλον ἡμῖν γίνεσθαι. μετέχοντα δὲ φρονήσεως θαυμαστῆς, ἅτε γένους ὄντα εὐμαθοῦς τε καὶ μνήμονος, γιγνώσκειν μὲν ξύμπασαν τὴν ἡμετέραν αὐτὰ διάνοιαν λέγωμεν. καὶ τόν τε καλὸν ἡμῶν καὶ ἀγαθὸν ἅμα θαυμαστῶς ἀσπάζεσθαι, καὶ τὸν σφόδρα κακὸν μισεῖν, ἅτε λύπης μετέχοντα ἤδη. θεὸν μὲν γὰρ δὴ τὸν τέλος ἔχοντα τῆς θείας μοίρας, ἔξω τούτων εἶναι, λύπης τε καὶ ἡδονῆς· τοῦ δὲ φρονεῖν καὶ τοῦ γιγνώσκειν κατὰ πάντα μετειληφέναι. καὶ ξυμπλήρους δὲ ζώων οὐρανοῦ γεγονότος, ἑρμηνεύεσθαι πρὸς ἀλλήλους τε καὶ τοὺς ἀκροτάτους θεοὺς πάντας τε καὶ πάντα, διὰ τὸ φέρεσθαι τὰ μέσα τῶν ζώων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν, ἐλαφρᾷ φερόμενα ῥύμῃ. τὸ δὲ ὕδατος πέμπτον, ὃν ἡμί-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ἡμίθεον ἀπεικάσειεν ἄν τις, ὀρθῶς ἀπεικάζων, ἐξ αὐτοῦ γεγονέναι. καὶ τοῦτ' εἶναι, τοτὲ μὲν ὁρώμενον, ἄλλοτε δὲ καὶ ποκρυφθὲν, ἄδηλον γιγνόμενον, θαῦμα κατ' ἀμυδρὰν ὄψιν παρεχόμενον. τούτων δὴ τῶν πέντε ὄντως ὄντων ζώων, ὅπῃ τι-ς ἐνέτυχον ἡμῶν, ἢ καθ' ὕπνον ἐν ὀνειροπολίᾳ προστυχόν-ς, ἢ κατὰ φήμας τε καὶ μαντείας λεχθεῖσιν ἐν ἀκοαῖς ὑγιεί-ιν ἢ καὶ κάμνουσιν, ἢ καὶ τελευτῇ βίου προστυχέσι γιγνομένοις, ία τε καὶ δημοσίᾳ δόξαις παραγιγνομέναις ὅθεν ἱερὰ πολλὰ ολλῶν γέγονε, τὰ δὲ γενήσεται· τούτων πάντων νομοθέτης, ις νοῦν κέκτηται καὶ τὸ βραχύτατον, οὔποτε μὴ τολμήσῃ κινοτομῶν, ἐπὶ θεοσέβειαν, ἥτις μὴ σαφὲς ἔχει τι, τρέ-ιαι πόλιν ἑαυτοῦ.

Alibi autem, nempe in Cratylo, Heroas nomi-at: quos cum Semideis unos eoſdemque eſſe ſta-uit: Cujus ſententiæ quoque Heſiodum laudat uctorem Plutarchus; ubi in libro de Oraculorum efectu, de Diis ac Dæmonibus ita loquitur: Ἑλ-λήνων δὲ Ὅμηρος μὲν φαίνεται κοινῶς ἀμφοτέροις χρώμενος τοῖς ὀνόμασι, καὶ τοὺς θεοὺς ἔστιν ὅτε δαίμονας προσαγορεύων· Ἡσίοδος δὲ καθαρῶς καὶ διωρισμένως πρῶτος ἐξέθηκε τῶν λογικῶν τέσσαρα γένη, θεοὺς, εἶτα δαίμονας πολλοὺς κἀγαθοὺς, εἶτα ἥρωας, εἶτα ἀνθρώπους, τῶν ἡμιθέων εἰς ἥρωας ἀποκριθέντων. ἕτεροι δὲ μεταβολὴν τοῖς τε σώμασιν ὁμοίως ποιοῦσι καὶ ψυχαῖς, ὥσπερ ἐκ γῆς ὕδωρ, ἐκ δὲ ὕδατος ἀὴρ, ἐκ δὲ ἀέρος πῦρ γιγνόμενον ὁρᾶται, τῆς οὐσίας ἄνω φερομένης· οὕτως ἐκ μὲν ἀνθρώπων εἰς ἥρωας, ἐκ δὲ ἡρώων εἰς δαίμονας, αἱ βελτίονες ψυχαὶ τὴν μεταβολὴν λαμβάνουσιν· ἐκ δὲ δαιμόνων ὀλίγαι μὲν ἔτι χρόνῳ πολλῷ δι' ἀρετῆς καθαρθεῖσαι παντάπασιν θεότητος μετέχον.

Ac de Græcis quidem Homerus promiſcuè nominibus uti videtur, & Deos nonnunquam Dæmonum nomine afficere. Heſiodus autem princeps dilucidè ac diſtinctè 4. genera animantium ratione præditorum explicavit: primum Deos, mox Dæmonas multos ac bonos, deinde Heroas, poſtremo homines; unde mutationem duce-re videtur, aurei quidem generis in Dæmonas mul-

tos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tos bonoſque, Semideis in Heroum partem ſecretis, &c.

Nulli hîc adhuc comparent mali Dæmones. Ita ut debuerit Plato Oracula, Divinationes ac Vaticinationes bonis iſtis, quos ponit in Epinomide, Dæmonibus adſcribere. At malos ipſum quoque ſtatuiſſe teſtis eſt idem Plutarchus in eodem Dialogo de Orac. defectu: Πρὸς ταῦτα τοῦ Ἡρακλέωνος σιωπῇ διανοουμένου τι πρὸς αὐτόν, Ἀλλὰ φαύλους μὲν (ἔφη) δαίμονας οὐκ Ἐμπεδοκλῆς μόνον, ὦ Ἡρακλέων, ἀπέλιπεν, ἀλλὰ καὶ Πλάτων καὶ Ξενοκράτης καὶ Χρύσιππος· ἔτι δὲ Δημόκριτος, εὐχόμενος εὐλόγχων εἰδώλων τυγχάνειν, ἦ δῆλος ἦν ἕτερα δυστράπελα καὶ μοχθηρὰς γινώσκων ἔχοντα προαιρέσεις τινὰς καὶ ὁρμάς.

Quum, quid ad hæc Heracleon poſſet, tacitus ſecum cogitaret, ad eum Philippus, atqui maleficos, inquit, Dæmonas eſſe, mi Heracleon, non ſolum Empedocles ſcriptum reliquit, verum & PLATO, Xenocrates, & Chryſippus: Sed & Democritus, quum ſalutares & fauſtas imagines ſibi precibus optat, ſatis indicat alias ſe importunas ac diras noviſſe:

Hanc de malis Dæmonibus opinionem ſequuntur & recentiores Platonici, Porphyrius, Jamblichus, cæteri. E quibus Porphyrius apud Euſebium lib. 4. ac 5. imò & 6. præparat. Euangelic. id perpetuo ferè inculcat: Atque ab Hecate ac Serapide ſimilibuſque Oracula proficiſci contendit: neque ab ullis aliis quam à malis Dæmonibus prodire illa concedit. Imo & Hecaten & Serapin non ſolum inter malos Dæmonas ponit; verum etiam illorum eſſe principes aſſerit, ſub finem libri quarti: ubi & Oraculum quoddam Hecates producit. Ita autem ibi loquitur capite perultimo: Διὰ μὲν τῶν ἐναντίων [δαιμόνων] καὶ ἡ πᾶσα γοητεία ἐκτελεῖται· τούτους γὰρ μάλιστα καὶ τὸν προεστῶτα αὐτῶν ἐκτιμῶσιν, οἱ κακὰ διὰ τῶν γοητειῶν διαπραττόμενοι. πλήρεις γὰρ πάσης φαντα-

ντασίας εἰσὶ, καὶ ἀπατῆσαι ἱκανοὶ διὰ τερατουργίας· διὰ τούτων φίλτρα καὶ ἐρωτικὰ κατασκευάζουσιν οἱ κακοδαίμονες· σα γὰρ ἀκολασία, καὶ πλούτων ἐλπὶς, καὶ δόξης ἐπὶ τούν, καὶ μάλιστα ἡ ἀπάτη. τὸ γὰρ ψεῦδος τούτοις οἰκεῖον. λονται γὰρ εἶναι θεοὶ, καὶ ἡ προεστῶσα αὐτῶν δύναμις δοὶν θεὸς εἶναι ὁ μέγιστος. οὗτοι οἱ χαίροντες λοιβῇ τε κνίσσῃ τε, δι᾽ ὧν αὐτῶν τὸ πνευματικὸν πιαίνεται. Ζῇ γὰρ το ἀτμοῖς καὶ ἀναθυμιάσεσι, καὶ ποικίλως διὰ τῶν ποικίν, καὶ δυναμοῦται ταῖς ἐκ τῶν αἱμάτων καὶ σαρκῶν κνίσσαις. *Per contrarios [Dæmones] omnes etiam præſtiæ perficiuntur. Hos enim præcipuè, & præſidentem ſis, venerantur, qui mala veneficiis & incantatiobus procurant. Pleni enim ſpectris imaginibusque nt, & ad decipiendum prodigioſis fallaciis apti. Per s illecebras & amatoria veneficia homines conficunt. Omnis enim intemperantia, omnis divitiarum es, & gloriæ, per hos exiſtit; & præcipuè deceptio: uippe cum mendacium ipſis proprium ſit. Cupiunt enim ei haberi: & quæ præſidet ipſis poteſtas videri Deus e maximus vult. Iſti ſunt* QUI LIBATIONE T NIDORE OBLECTANTUR, *quibus ſpituale ipſorum corpus pingueſcit. Vivit enim id vapobus & ſuffimentis, & ex variis, vario modo, nidobus & ſanguine & carnibus corroboratur.* Sic & ulmo cap. ejuſdem libri quarti.

Τοὺς δὲ πονηροὺς δαίμονας οὐκ εἰκῇ ὑπὸ τὸν Σάραπιν ὑποπτεύομεν, &c. Quæ modò indigitata ſequuntur ibi, onga nimis ut hiſce annectantur. Quare eo ſe conerat Lector horum paulo curioſior indagator. Pluima enim in iſtis libris nobis conſervavit ex orphyrio, ex Onomao, aliiſque pluribus antiuis Scriptoribus, quæ mihi digniſſima lectu vientur, Euſebius.

Jamblichus autem, uti ipſum in linguam Latiiam converſum adducit Fernelius noſter, lib. I. ap. II. de abditis rerum cauſis (ipſum Græcum textum

textum enim inſpicere mihi nondum contigit) de ipſis ita loquitur: *Dii, angeli, dæmones boni, non apparent phantaſtico modo; ſed proprio prorſus & vero: Spiritus verò mali phantaſtico fallacique, ſimulant Deorum præſentiam dæmonumque bonorum, ideoque cultorem ſuum jubent eſſe juſtum, ut ipſi videantur boni ſicut & Dii. Quoniam verò natura ſunt mali, rogati mala inferre, libenter inferunt, atque nobis ad injuſta conducunt.*

Hi ſunt omninò QUI ET IN ORACULIS MENTIUNTUR ET FALLUNT, *& turpia conſulunt ac peragunt. Dii verò bonique Dæmones, neque fallunt unquam neque conferunt ad iniqua. Eſt inſuper malorum natura Dæmonum ſibimet inconſtans, inſtabilis, ſecumque diſſidens, alias alia ſuadens. Superiorum verò natura ſibi conſtat aſſiduè, eundemque ſervat ſemper in actione tenorem.* Quæ non ſolum cum præcedentibus, ex Porphyrio allatis, concordant; ſed & optimè cum cæteris illis, quæ ex ipſo, de illorum Oraculis, adducit Euſebius, at nimis diffuſe, uti dictum, quam ut hîc commodè afferantur. Hæc autem quam ſalſè ſimul ac lepide rideantur à Luciano, tam in ipſius Philopſeude, Icaromenippo, libello de Sacrificiis, atque in aliis ipſius opuſculis, ibi locorum inſpicere multis credo neque inutile neque injucundum fore. Sed ab Ethnicis Philoſophis (Poëtas enim nullos adduxi, utpote qui delectationis ergo, non ſerio de Diis ac Dæmonibus locuti ſunt, licet eam in rem à Plutarcho allegetur Heſiodus) tranſeamus ad Chriſtianos: qui omnes in hac re ſequuntur Platonicos; Athenagoras ſcilicet, Tertullianus, Minucius, Felix, Origenes, Euſebius, Firmicus, alii:

Quique eodem planè modo, atque iiſdem pœnè verbis de Dæmonibus, ut ipſi Ethnici loquuntur: ex quibus ſi ſolos Tertullianum ac Minucium addu-

iddūcam, id abunde in rem præſentem ſufficere credo: Audiamus igitur primo, quid dicat Tertullianus in Apologetici cap. 22. *Sic & auctores interlum videri volunt eorum quæ annunciant, & ſunt plane malorum; bonorum tamen nunquam. Diſpoſitiones etiam Dei, & nunc Prophetis concionantibus excerpunt. Et nunc lectionibus reſonantibus carpunt. Ita & hinc ſumentes quoſdam temporum* SORTES, ÆMULANTUR DIVINITATEM, DUM FURANTUR DIVINATIONEM. IN ORACULIS *autem quo* INGENIO AMBIGUITATES TEMPERENT IN EVENTUS, *ſciunt Crœſi, ſciunt Pyrrhi. Cæterum teſtudinem cum carnibus pecudis, Pythius eo modo renunciavit, quo ſupra diximus; momento apud Lydiam fuerat. Habent de incolatu aëris, & de vicinia ſyderum, & de commercio nubium cœleſtes ſapere paraturas; ut & pluvias quas jam ſentiunt repromittant: benefici plane & circa curas valetudinum. Lædunt enim primò, dehinc remedia præcipiunt ad miraculum nova, ſive contraria poſt quæ deſinunt edere, & curaſſe creduntur. Quid ergo de cæteris ingeniis, vel etiam viribus fallaciæ ſpiritalis ediſſeram? Phantaſmata caſtrorum & aquam cribro geſtatam, & navem cingulo promotam, & barbam tactu irruffatam, ut numina lapides crederentur, & Deus verus ne crederetur.*

Nec aliter Minucius Felix; qui in Octavio ſuo ait: *At nonnunquam veritatem vel auſpicia vel Oracula tetigere. Quamquam inter multa mendacia videri poſſit induſtriam caſus imitatus, aggrediar tamen fontem ipſum erroris, & pravitatis unde omnis caligo iſta manavit, & altius eruere & aperire manifeſtius. Spiritus ſunt inſinceri, vagi, à cœleſti vigore terrenis labibus & cupiditatibus degravati, &c.*

Ac paulò pòſt:

Quid Plato qui invenire Deum negotium credidit,

nonne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

nonne & Angelos ſine negotio narrat & Dæmonas? & in Sympoſio etiam ſuo naturam Dæmonum exprimere connititur? Vult enim eſſe ſubſtantiam inter mortalem immortalemque, id eſt, inter corpus & ſpiritum mediam, terreni ponderis & cœleſtis levitatis admixtione concretam, ex qua movet etiam in nos procupidinem Amoris, & dicit informari & labi pectoribus humanis, & ſenſum movere & affectus fingere, & ardorem cupiditatis infundere. Iſti igitur impuri ſpiritus, Dæmones, ut oſtenſum à Magis & à Philoſophis & à Platone, ſub STATUIS ET IMAGINIBUS CONSECRATI DELITESCUNT, *& afflatu ſuo authoritatem quaſi præſentis numinis conſequuntur; dum inſpirantur interim Vatibus, dum fanis immorantur, dum nonnunquam extorum fibras animant, avium volatus gubernant*, SORTES REGUNT, ORACULA EFFICIUNT *falſis pluribus involuta. Nam & falluntur & fallunt, ut & neſcientes ſinceram veritatem, & quam ſciunt, in perditionem ſui non confitentes. Sic à cœlo deorſum gravant, & à Deo vero ad materiam avocant, vitam turbant, ſomnos inquietant, * irrepentes etiam corporibus occultè, ut ſpiritus tenues; morbos fingunt, terrent mentes, membra diſtorquent, ut ad cultum ſui cogant, ut* NIDORE ALTARIUM VEL HOSTIIS PECUDUM SAGINATI, *remiſſis, quæ conſtruxerant, curaſſe videantur.* Quibus tum miracula quoque addit de nave cingulo protractâ, &c.

Quæ prodigia ſi omninò credendum ſit verè contigiſſe,

Credamus Tragicis & quidquid Græcia mendax
Audet in hiſtoria.

Cur enim non unà credamus, accidiſſe omnia illa pro-

* Eodem modo ac fere iisdem verbis loquitur Cyprianus lib. de Idolor. vanitate: *Nequiſſimi ſpiritus ſub ſtatuis & imaginibus conſecratis deliteſcunt, &c.*

prodigia quæ à Livio, Dione, Valerio Maximo, Plinio, aliiſque narrantur, de lapidibus aut ſanguine pluviâ delapſis, de ſanguineo ſudore ex ſtatuis emanante, ſimilibuſque innumeris factis, ut perhibebatur, prodigiis: imò quod & Romæ vacca (de aſinis minus mirarer) humana voce loquuta ſit hæc verba, *Roma cave tibi!*

At dicat aliquis, non ab omnibus ridetur, quod à te pro ſuperſtitione habetur ac nimiâ credulitate. Fateor: nam hæc Mœbius affert (ne alios quoque nominem) pag. 51. de Oraculorum Ethnicorum Origine: *Sicut etiam Deus os aſinæ Bileami aperuit, ut vocem emitteret, & dominum ſuum de imprudenti facto admoneret* Num. XXII. v. 28. *Ita etiam hoc æmulatus eſt Satan, & ſæpe* (NB.) *per bruta locutus eſt, homineſque de variis rebus commonefecit. Sic* CORVI HOMINIBUS ORACULA DARE, *illoſque admonere ſoliti ſunt, apud Clem. Alexandrinum. Sic canem locutum, & ſerpentem latraſſe, cum pulſus eſſet regno Tarquinius, teſtis* [num Oculatus?] *eſt Plinius, lib. 8. Sic in Domitiano Suetonius ſcribit ita: ante paucos, quam occideretur, menſes, cornix in Capitolio elocuta eſt;* ἔςαι πάντα καλῶς. *Nec defuit qui oſtentum ita interpretaretur;*

Nuper Tarpejo quæ ſedit culmine cornix,
Eſt bene, non potuit dicere, dixit, erit.

Sic Livius bovem locutum eſſe refert: Roma cave tibi. Multa alia ad rem Voſſius lib. 3. de Idololatria. Non ſuffecit quippe hominibus hiſce, per Oracula Diabolum eſſe locutum; per Beſtias id etiam facere debuit! At quis præſtabit nobis veritatem harum ac ſimilium hiſtoriarum? Annon ferè æque tuto fidem adhibere queamus iis, quæ de hujuſmodi prodigiis nobis quotidie, è Germania ſuperiori aliiſque regionibus procul diſſitis, per quotidianas iſtas Novellas, ſic dictas, afferuntur? ac per pla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

teas, & fora credulæ multitudini cantantur, ac venditantur? Quis autem paulo naſutior, etiam è vulgo, talibus credit? Ego ſanè æque facile mihi perſuaderi patiar, Homerum ipſam (Iliad. 19.) prodidiſſe veritatem, quum caneret de Xantho Achillis æquo etiam Domino ſuo Oracula fundente; futura ſaltem prædicente, & pro ſeſe ac ſocio conjugali Apologiam parante, omnemque ignaviæ culpam à ſe removere ſatagente. Neque obſtet ultrà quominus:

Corvos Poëtas, & Poëtridas picas
Cantare credam Pegaſeium melos.

Non immerito igitur Cicero, neque illepide aut inſulſe, Quintio Fratri reſpondit, talia objectanti: *Omitte igitur lituum Romuli, quem in maximo incendio negas potuiſſe comburi: contemne cotem Attii Navii: nihil debet eſſe in Philoſophia commentitius fabellis loci.* Alibi autem eodem in libro de hujuſmodi prodigiis atque oſtentis: *Nam quod eodem tempore ſtellas aureas Caſtoris & Pollucis, Delphis poſitas decidiſſe, nec uſquam repertas eſſe dixiſti: furum* [ſive ipſorum ſacerdotum ſive aliorum] *id magis factum, quam Deorum videtur. Simiæ verò Dodonææ improbitatem hiſtoriis Græcis mandatam eſſe demiror. Quid minus mirum quam illam monſtroſiſſimam beſtiam urnam evertiſſe, ſorteis diſſipaviſſe? & negant hiſtorici Lacedæmoniis ullum oſtentum hoc triſtius accidiſſe.*

Quid non dixere Veteres Ethnici de Dæmonio Socratis? quid non & Chriſtiani? At ex quibus ullius auctoritatis viris conſtat, talem Socrati affuiſſe Dæmonem aſſeſſorem; cum omnes id ex ore ipſius Socratis (aut Socraticorum, Chærephontis, aliorumque quibus id ipſe Socrates dixerat) haurire debuerint?

Quæ de Oraculo Apollinis Socratem omnium homi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

hominum ſapientiſſimum pronuntiantis, dixerunt, cum Platonicis, primitivæ Eccleſiæ Scriptores, ac poſt ipſos plurimi Neoterici tam avidè arripuerunt, ex Platone & Xenophonte, atque his ipſis Patribus, ejuſdem plane veritatis atque auctoritatis ſunt. Et tamen hæc fabula pro veriſſima nunc ab omnibus ferè habetur ac decantatur hiſtoria: atque in omnium ferme hominum ore verſatur; eò quod Plato ac Xenophon in ſcriptis ſuis id de Socrate teſtati ſint: Licet inter veteres non defuere, qui, (teſte Plutarcho adverſus Coloten) id pro fabula & inſidioſa & fallaci & importuna habuerint, idque ita eſſe publicè aſſeruerint. Sed, quæſo, videamus cui ac quali illa innitatur fundamento. Quæ Plato de ea re, ſub perſona ipſius Socratis, narrat, habentur in ipſius Apologia, ſuntque hæc ſequentia: Τῆς γὰρ ἐμῆς, εἰ δή τίς ἐστι σοφία καὶ οἵα, μάρτυρα ὑμῖν παρέξομαι τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς. Χαιρεφῶντα γὰρ ἴστε δήπου οὗτος ἐμὸς ἑταῖρος ἦν ἐκ νέου, καὶ ὑμῶν τῷ πλήθει ἑταῖρός τε, καὶ ξυνέφυγε τὴν φυγὴν ταύτην, καὶ μεθ' ὑμῶν κατῆλθε. καὶ ἴστε δὴ οἷος ἦν Χαιρεφῶν, ὡς σφοδρὸς ἐφ' ὅ, τι ὁρμήσειε, καὶ δή ποτε καὶ εἰς Δελφοὺς ἐλθὼν, ἐτόλμησε τοῦτο μαντεύσασθαι· καὶ ὅπερ λέγω μὴ θορυβεῖτε ὦ ἄνδρες. ἤρετο γὰρ δὴ εἴ τις ἐμοῦ εἴη σοφώτερος. ἀνεῖλεν οὖν ἡ Πυθία μηδένα σοφώτερον εἶναι. καὶ τούτων πέρι ὁ ἀδελφὸς ὑμῖν αὐτοῦ οὑτοσὶ μαρτυρήσει, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τετελεύτηκε. *Profectò ſi qua mihi eſt ſapientia, qualis ea ſit, teſtem adhibebo Delphicum Deum. Chærephontem certè noviſtis. Ille familiaris mihi erat ab juventute, & Atheni enſi populo amicus, & unà vobiſcum fugit fugam illam & ſimul (in urbem) reverſus eſt. Noviſtis planè qualis erat Chærephon, quam vehemens, quamcunque ad rem ſe convertiſſet. Hic ergo quandoque profectus in Delphos vaticinium id experiri auſus eſt. Ne graviter feratis, ô viri, quod in præſentiâ ſum dicturus. Interrogavit utique, an eſſet ullus me* SAPIENTIOR.

Reſpondit Pythia, ſapientiorem eſſe neminem. De his quidem ipſius frater vobis teſtificabitur. Nam ipſe Chærephon vitâ functus eſt. Ita Platonis verba vertit Marſilius Ficinus. At Xenophontis verba de hoc Socrate præcedentibus hiſce non concordant. Quæ verò ille de hoc prætenſo Oraculo habet hæc ſunt: Χαιρεφῶντος γάρ ποτε ἐπερωτῶντος ἐν Δελφοῖς περὶ ἐμοῦ, πολλῶν παρόντων, ἀνεῖλεν ὁ Ἀπόλλων, μηδένα εἶναι ἀνθρώπων ἐμοῦ μήτε ἐλευθεριώτερον, μήτε δικαιότερον, μήτε σωφρονέστερον. *Nam cum Chærephon aliquando de me* [*Deum*] *in Delphis interrogaret, reſpondit Apollo multis præſentibus, neminem me,* NEQUE MAGIS INGENUUM ESSE, NEQUE MAGIS JUSTUM, NEQUE MAGIS TEMPERANTEM.

At quam multum hæc ab illis diſcrepant! Plato enim aſſeverat Socratem à Pythia nuncupatum omnium hominum ſapientiſſimum; Xenophon verò Socrate neminem eſſe liberaliorem, aut juſtiorem aut temperantiorem.

Hi ambo tamen fuere diſcipuli Socratis; hi ambo recitant verba ipſius quaſi Socratis; hi ambo noverant quoque Chærephontem: attamen nemo horum amborum recitat verſus (aut verba verſibus comprehenſa) hujus prætenſi Oraculi, quos verſus tamen affert pro parte Diogenes Laërtius, in vita Socratis per ipſum deſcripta; dum ita loquitur: Ταῦτα δὲ καὶ τοιαῦτα λέγων καὶ πράττων, πρὸς τῆς Πυθίας ἐμαρτυρήθη, Χαιρεφῶντι ἀνελούσης ἐκεῖνο δὴ τὸ περιφερόμενον,

Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

Ἀφ' οὗ δὴ καὶ ἐφθονήθη μάλιστα. *Quum igitur talia loqueretur ac faceret, à Pythiâ Chærephonti reſponſum reddente teſtimonium illud nactus eſt, quod vulgo circumfertur.*

Mor

Mortalium omnium Socrates ſapientiſſimus.

Ex quo magna in illum invidia conflata eſt. Suidas vero in voce σοφὸς totum illud Oraculum (niſi potius ſucceſſu temporis prior verſus ab aliis poſteriori additus ſit, cujuſmodi exempla plura extant apud veteres ſcriptores) recitat hoc modo:

Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης,
Ἀνδρῶν δ' ἁπάντων Σωκράτης σοφώτερος.

Quorum verſuum prior tamen Origenis tempore notus erat, uti patet ex ipſius lib. 7. contra Celſum. Verba ipſius ſunt: Εἰ γὰρ καὶ ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτην εἶπε σοφώτατον εἶναι· ἠμόλυνε τὸν ἔπαινον αὐτοῦ τὸ πρὸς τούτου λεγόμενον περὶ Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους ἐν τῷ, Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης. τραγῳδοποιῶν οὖν σοφῶν ὑπ' αὐτοῦ λελεγμένων, κρείττων εἶναι νομισθεὶς ὁ Σωκράτης τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ὀρχήστρας τοῦ τυχόντος ἄθλου ἕνεκεν ἀγωνιζομένων, καὶ ὅπου μὲν λύπας καὶ οἴκτους τοῖς θεαταῖς ἐμποιούντων, ὅπου δὲ ἀσέμνους γέλωτας· (τοιοῦτον γάρ τι βούλεται τὰ σατυρικὰ δράματα) οὐ πάνυ τι τὸ διὰ φιλοσοφίαν καὶ ἀλήθειαν ἐμφαίνει σεμνὸν, καὶ διὰ σεμνότητα ἐπαινετόν. *Nam etſi Socratem pronuntiavit omnium hominum ſapientiſſimum, tamen hanc ejus laudem obſcuravit, addita mentione Euripidis & Sophoclis, dum inquit:*

SAPIENS SOPHOCLES, SAPIENTIOR EURIPIDES.

Itaque dum Socrates præſtantior cenſetur collatus ad Tragicos contendentes in ſcenâ & Theatro de vulgari præmio, nunc miſerationem ſpectatoribus moventes, nunc riſum (nihil enim aliud captant Satyrica dramata) non admodum ornatur ejus gravitas & veritas Philoſophica.

Iidem verſus, licet ſic etiam habeantur apud Ariſtophanis Scholiaſten, indicat tamen is, eos à quibuſdam habitos fuiſſe fictitios, neque ab Apolline datos: cui libenti animo adſtipulari vellem, niſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

aliæ me moverent rationes ut crederem, eos ne quidem à Pythia ulli hominum fuiſſe redditos. Attamen ut maxime dati fuerint per Pythiam, non tamen dati fuere per Apollinem, aut, ſi ita mavelis, Diabolum; qui minime veritatis auctor audit in ſacroſancta nobis ſcriptura, ſed veriſſime mendaciorum pater. Adde quod nec Xenophon, nec Plato, uti oſtenſum eſt, horum verſuum ullibi meminerint. Poſteriores quidem, aſt non uno eodemque modo, eos recitant: neque ſunt verſus hexametri, quibus Pythia reſpondere ſolebat, quandiu carmine reſponſa reddebat. Quumque Oraculum iſtud tam diverſum ſenſu, ſive ſecundum Platonem, ſive planè ſecundum Xenophontem accipiatur (præſertim ſi ſapientia ex ipſo definiatur Platone, in Theage & alibi, *ſingularum rerum, ſive humanarum, ſive Divinarum, ſcientia*, aut Ariſtotele Metaphyſic. lib. 1. cap. 1. Nicomacheor. lib. 6. cap. *rerum, ſive Phyſicarum, ſive Metaphyſicarum ſcientia per cauſas earum atque principia*,) ſola nitatur auctoritate Chærephontis, (qui non ipſe ſed ipſius frater in teſtimonium adducitur,) quique diſcipulus fuerat Socratis; Quis, quæſo, non videt, ejus auctoritatem adeóque & hiſtoriæ hujus veritatem undecunque vacillare, ac meritiſſime eſſe ſuſpectam; imò, ut apertiùs loquar, falſitatis & fictionis planè eſſe convictam? Nam licet ipſe Chærephon dixerit, multis præſentibus hoc datum fuiſſe reſponſum, hoc tamen ſolius Chærephontis nititur teſtimonio, ac poſt ipſum Xenophontis. Cui an in talibus magis quam Platoni credendum ſit, æquo lectori conſiderandum relinquo.

Diogenes Laërtius certe non immerito nobis (ſi nulla alia eſſent argumenta) de Platone dubitationem injecerit ſatis magnam, fidemque hujuſ-

modi

modi narratiuncularum elevare queat, dum in Platonis vita hoc modo loquitur: Φασὶ δὲ τὸν Σωκράτην ἀκούσαντα τὸν Λύσιν, ἀναγινώσκοντος Πλάτωνος, Ἡρακλες (εἰπεῖν) ὡς πολλά μου κατεψεύδεθ' ὁ νεανίσκος. οὐκ ὀλίγα γὰρ ὧν οὐκ εἴρηκε Σωκράτης, γέγραφεν ἀνήρ. *Ajunt Socratem, dum Platonem audiret Lyſidem* [*Dialogum*] *recitantem, dixiſſe, ô Hercules! quam multa Juvenis* [*iſte*] *de me mentitus eſt!* SCRIPSIT QUIPPE NON PAUCA VIR ILLE QUÆ SOCRATES NON DIXIT. Si igitur in multis aliis Plato plurima Socrati affinxit, cur non credamus & ipſum & Xenophontem ei etiam hæc affinxiſſe? Sed ex ſequentibus patebit nobis non opus eſſe tali effugio. Poſſem equidem alias de Socratis hujus Sapientia apud plurimos tam maximi habita, apud alios è contra tam parvi æſtimata plura addere; atque inquirere, cur ab aliis impius, ab aliis pæderaſtes, ab aliis ſcurra Atticus appellatus ſit: An quoque in eo conſtiterit ipſius ſapientia, quod duas ſimul uxores habuerit, (modo hoc verum ita ſit; etenim hìc & veteres diſcrepant) aut quod eas amicis communicaverit: Sed hanc rem nunc nunc non agimus. De Dæmonio ejus ſane (ut tamen & hæc addam) quæ à multis, tam Chriſtianis, quam Ethnicis, tam temere creduntur ac traduntur, teſte licet ſolo hoc Socrate, (ipſe enim hæc de ſe jactavit, in Theage Platonis jam nominato Dialogo, aliique, ipſius ſcilicet diſcipuli, hoc quoque de illo apud alios) ejuſdem veritatis imò veriſimilitudinis ſunt. Nam quis non æque credat Pythagoræ, qui teſte Diogene Laërtio (ex aliis) narrabat ſe primo fuiſſe Athalidem, poſtea Euphorbum, poſtea iterum Hermotimum, item denique Pyrrhum Delium piſcatorem, antequam fuerit poſtremò Pythagoras; quique apud Branchidas in Apollinis phano oſtendebat, uti perhi-

bebat, clypeum, quem geſtaverat, dum eſſet Euphorbus? ejuſdem enim ponderis ſunt hujus Socratis de ea re apud Platonem argumenta ac rationes. Sed pergamus in propoſita nobis materia. Quamvis igitur Patres primitivæ Eccleſiæ omnes, ſuperſtitioſorum Ethnicorum in hac re ſequantur ſententiam, Origenes tamen (utpote qui circa alia quoque nonnunquam liberioris eſt judicii) hic aliis cordatior eſt (licet alias etiam cæterorum opinioni de Dæmonibus, ſe nidoribus ac ſanguine ſacrificiorum nutrientibus, ac ſatiantibus, adhæreat) adeoque de Oraculis per eos datis hæſitanter admodum loquitur: ac, ſi non contrarium ſentiat, ad minimum dubitare videtur. Quod tamen ex propriis ipſius verbis judicet æquus lector: ita enim loquitur lib. 7. contra Celſum. Λέγομεν οὖν περὶ τῶν καταλεγομένων χρηστηρίων, ὅτι δυνατὸν μὲν ἡμῖν, συνάγουσιν ἀπὸ Ἀριστοτέλους, καὶ τῶν τὰ τοῦ Περιπάτου φιλοσοφάντων, οὐκ ὀλίγα εἰπεῖν εἰς ἀνατροπὴν τοῦ περὶ τῆς Πυθίας καὶ τῶν λοιπῶν περὶ χρηστηρίων λόγου· δυνατὸν δὲ καὶ τὰ λελεγμένα τοῦ Ἐπικούρου, καὶ τοῖς ἀσπαζομένοις αὐτοῦ τῶν λόγων περὶ τῶν αὐτῶν, παρατιθέμενον δεῖξαι ὅτι καὶ Ἑλλήνων τινὲς ἀνατρέπουσι τὰς νομιζομένας καὶ τεθαυμασμένας ἐν πάσῃ Ἑλλάδι θεοπροπείας. Ἀλλὰ γὰρ δεδόσθω, μὴ εἶναι πλάσματα, μηδὲ προσποιήσεις ἀνθρώπων περὶ θεοφορίας, τὰ περὶ τὴν Πυθίαν καὶ τὰ λοιπὰ χρηστήρια. ἴδωμεν οὖν εἰ μὴ καὶ οὕτω δύναται τοῖς φιλαλήθως ἐξετάζουσι τὰ πράγματα ἀποδείκνυσθαι, ὅτι καὶ τοῦ εἶναι ταῦτα τὰ μαντεῖα οὐκ ἀναγκαῖον προσέσθαι, ὅτι θεοί τινές εἰσι παρ' αὐτοῖς· ἀλλ' ἐκ τοὐναντίου δαίμονές τινες φαῦλοι, καὶ πνεύματα ἐχθρὰ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Dico enim de modo enumeratis Oraculis, poſſe nos ex auctoritate ARISTOTELIS, ET PERIPATETICORUM *multa proferre, Pythiæ cæteriſque fidem abrogantia: poſſe etiam ex Epicuro ejuſque ſectatoribus transſcribere quid de his ſentiant, oſten-*

lereque QUOD IPSI GRÆCI NIHILI PENDEANT GRÆCIÆ ORACULA VEL CELEBRATISSIMA. *Sed* (NB.) *concedatur, non eſſe figmenta hominum, quæ feruntur de afflata numine Pythiâ cæteriſque id genus vatibus: Videamus an non ſi diligenter rei veritatem expendamus,* ETIAMSI MAXIME SINT ORACULA, *non conſequi neceſſario præeſſe illis numen aliquod: ſed potius quoſdam malos Dæmonas, & ſpiritus infenſos humano generi, &c.*

Quæ Origenis verba quidem indicant, nolle eum præfracte obniti communi, de ea re Chriſtianorum ſententiæ; attamen ſatis indicare ipſum, cui ſit addictus opinioni. Hîc ſanè omnibus cordatior Origenes. Namque licet hæc ſimiliaq; plura de Dîs & Dæmonibus crediderit nimis credula antiquitas: non ſequitur tamen inde Oracula per eos fuiſſe data. Quod etiam ipſe Diabolus non talibus antris atque adytis, ac cæteris circumſtantiis circa Oracula ſua opus habuerit, docet nos exemplum ancillæ fatidicæ Act. 16. v. 16. Sic neque Dæmones; qui dum ejicerentur à Chriſto Salvatore noſtro, fatebantur per os obſeſſorum, hunc Jeſum eſſe Chriſtum ac filium Dei.

Sed opus erat quam maxime talia machinamenta uſurpare, illis impoſtoribus qui per Oracula ſua, quaſi vero, Deorum, credulitati hominum illudebant. Fatemur itaque fuiſſe, & ſub veteri & ſub Novo Teſtamento, & eſſe adhuc malignos ſpiritus; eoſque per Chriſtum ejuſque Apoſtolos è corporibus obſeſſorum ejectos. Non propterea tamen concedimus artes illas, per mulierem eam in Endor patratas in gratiam Saulis ulla vi præternaturali fuiſſe effectas: aut Diabolum aut ejus prætenſas præſtigias hîc locum ullum habuiſſe.

Neque indigebat mulier illa ullis præternaturalibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

libus Dæmonum præſtigiis: uti quæ abſque illa rum ope commodiſſime patrare potuerit quæ pa travit.

Etenim primo, Saulus Rex, licet antea exegera magos, hariolos cæteroſque ejuſdem generis homi nes; tamen in ea erat opinione, uti patet ipſo facto animas demortuorum per incantatores poſſe evo cari. Quod cum perciperet illa mulier, optimam fallendi occaſionem nacta eſt: quoniam nemo fa cilius fallitur quàm qui ſuperſtitioſis opinionibu præoccupatus præſtigiatores conſulit.

Secundò, noverat optimè Regem ob ſtaturam quæ tam non vulgaris ipſi fuit, *ut ab humero ſuo & ſupra procerior fuerit omni populo.* Nemo nempe tam longa ac procera ſtatura erat in toto Iſraële. Quod ut omnibus notum erat, ita & eos quoque qui nun quam ipſum viderant, in notitiam perſonæ ejus ad ducere poterat. Adde ſecundo, quod & non pro cul habitaret.

Tertiò, & eo tempore Reges valde familiare cum ſubditis fuiſſe, ſeſeque quotidie conſpiciendo populo præbuiſſe. Imo legimus cap. XI. lib. I. Sam Saulum jam in Regem præſente populo electum adhuc inter pecora verſaſſe; eorumque curam n quidem eo abjeciſſe.

Denique quarto, adde eum & ex eo, quod Samue lem voluerit evocari, facilè agnoſci potuiſſe à mu liere: aut ſaltem id multum adjumenti ejus agni tioni attuliſſe.

Quintò, tragœdia hæc acta fuit per ſolam han mulierem, ut quidem videbatur: ſed non tam præſente Saulo, ut videre potuerit, quid rerum ageretur; ſed auditu tantum perceperit quæ mu lier hæc ipſum audire volebat. Hinc eſt quo Saulus interrogat, quid ipſa videat: cui reſpondet ipſa, ſe videre אלוהים *Deos.* Quod Kimchi expo

n

it אדם גדול *hominem magnum recta adſcendentem atura:* exponi quoque poteſt *hominem magnum* (in ngulari ſignificatione, propter relativum ſingulare uod ſequitur,) quum vocetur hîc Samuel אלוהים 1 plurali, honoris gratia, eo nomine quo Exodi 2. v. 28. nominantur per hæc verba, *Diis non ıaledices*, homines magni, judices, vel Prinipes populi, Magiſtratus, prophetæ; ut claum fit ex Exod. 21. 6. 22. 8, 9. 28. 1 Sam. 21. 25. nde & clarè patet, ipſum Saulum pro ſingulari perɔna aliqua, non pluribus perſonis accepiſſe. Rogat nim, *qualis ejus facies?* illa pergens deſcribit uniam perſonam. Quia verò jam noverat Saulum, c ſciebat, quem ille videre petierat, facilè potuit ffingere habitum ac formam Samuëlis, qui erat am notus toti Iſraëli. Sed ut fraus occultetur, necit quaſi, hunc ab inferis citatum eſſe Samuëlem: deóque ſolum deſcribit ipſum tali modo, quo crelat Saulus revera Samuëlem, aut ejus animam :vocatam, adeſſe; licet ipſe eum præſens non videret.

At quam facilè hîc potuit intercedente pariete liove interſtitio, vox aliqua edi, atque fingi, ut ferè, ut aliquo modo, ſimilis eſſet Samuëlis voci, ab aliquo quam Saulus ſic videre non poterat: qui intructus à muliere ea Saulo prædiceret, quæ cunɛtis hominibus ſanæ mentis ferè jam ob oculos & mentem verſabantur. Præſertim cum & ipſe Saulus tanta cum conſternatione, imò & rerum ſuarum deſperatione, aperiret quo in ſtatu, ac quibus ſummis periculis, verſaretur. Noverat, nam nota erant omnibus, jam diu antea, illa quæ fictitius ille Samuël Saulo reſponderat. Nempe Deum elegiſſe Davidem, &c. ob inobedientiam juſſorum Dei in Saulo circa delendos Amalekitas. Ipſum præterea ſemper Davidem hunc perſecutum, licet gene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

generum exiſtentem (ex quibus nemini ferè obſcurum eſſe poterat, quare eum ita perſequeretur. Qui David nunc perfugerat, ad hoſtes ſuos Philiſtæos, quique ſine dubio nil omitteret (ut ipſe anxiè metuebat) quo inſtigare Achas Regem poſſet contra Regem Iſraëlis: ut ita Regnum ejus ipſe occuparet, &c. Sic ut inde facillimè intelligere potuerit exitum Sauli filiorumque ipſius inſtare: quod jam brevi futurum מחר exprimit, atque minatur; ſeu potius prædicit. Exprimit, dico, per vocem *Machaar*. Quod & diem Craſtinum (frequentius) & tempus aliud indefinitè futurum, ſignificat: uti patet ex Joſuæ cap. 4. v. 6. Deuter. 6. 20. Ne quod eſſet falſum prædixiſſe videretur, ſi non tam citò hæc contingerent. Licet tamen eventus fraudem adjuvaverit, ac craſtino die vitæ finem & Saulo & Sauli filiis impoſuerit. Nec mirari aliquis debet, quod voculâ *Cras* uſus ſuppoſititius ille Samuël audacter fuerit quum abſque dubio ex omnibus circumſtantiis (ut in tali caſu fit) ſcire potuerit (ſaltem conjicere) non ulterius pugnam dilatum iri. Cum raro admodum tanti exercitus tam prope accedentes diu abſque mutuo conflictu permanere poſſint: omnique vi ac conatu Philiſtæi, quippe longè ſuperiores, id quærerent. Ex quibus, atque aliis, quæ huc adduci poſſent, ſatis clarè, meo judicio, conſtat; neque opus fuiſſe hîc ullis Diaboli præſtigiis, neque omninò locum habuiſſe; Sed meras ſubfuiſſe fraudes humanas, neque aliquid præter- aut ſuper- naturale hîc patratum. At dices fortè, 2. libro Regum (vel, ut alii appellant ac numerant, 4.) cap. 1. de Oraculo Baalſebub Dei in Ekron narratur, quod ad illud Achazias miſerit ad inquirendum de morbo ſuo. Sed neque iſtius Oraculi ulla deſcriptio eſt; neque aliàs patet ibi aliud quid locum habuiſſe præter

frau-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

fiudes humanas: licet ipſe Achazias aliique in eâ
cènt opinione, à Deo iſto divina dari reſponſa.

Non igitur patet fuiſſe etiam apud Gentes Orientes, aut inter Judæos, ulla Oracula per Diabolm adminiſtrata, niſi tali modo, ut jam puto me cuiſſe; neque (uti ex Actor. 16. v. 16. oſtenſum e) talibus indigebant adjumentis.

Verum enimvero recordemur denuo, nos traare de Oraculis Ethnicorum, eorumque Divinaonibus; de quibus quid Plato atque ipſius ſequaces tione ipſorum Auctorum, fuerintne Dii, aut Dæones, aut è contra homines vafri ac fraudulenti, quid primi Chriſtianorum ſcriptores ſenſerint, erius conſideremus.

At non omnes quidem Ethnici, imò ne omnes hriſtiani in eadem, circa hanc materiam, fuere ntentiâ.

Cicero enim, quem audiſſe hîc, maximum ope e pretium duco, in lib. 2. de Divinatione ita louitur. *At multi ſæpè vera vaticinati, ut Caſſandra,*

JAMQUE MARI MAGNO —

Eademque paulò pòſt —

heu videte. *Num igitur me cogis etiam fabulis crede? quæ delectationis habeant quantum voles; verbis, ntentiis, numeris, cantibus adjuventur: auctoritam quidem nullam debemus, nec fidem commentitiis bus adjungere. Eodemque modo nec ego Publicio nejo cui, nec* MARTIS VATIBUS, NEC APOLINIS OPERTIS, *credendum exiſtimo: quorum tim ficta aperte, partim effutita temere, nunquam ne ediocri cuiquam, non modo prudenti, probata ſunt.*

Quid, inquies, Remex ille de claſſe Coponii, nonne prædixit quæ facta ſunt? Ille verò & ea, quæ omnes, tempore ne acciderent, timebamus. Caſtra enim in heſſalia caſtris collata audiebamus: videbaturque nos exercitus Cæſaris & audaciæ plus habere, quippe

qui

qui patriæ bellum intuliſſet, & roboris, propter veti ſtatem. Caſum autem prælii, nemo noſtrum erat, qui timeret. Sed ita ut conſtantibus hominibus par erat, no apertè. Ille autem Græcus, quid mirum, ſi magnitudin timoris, ut plerumque fit, à conſtantia, atque à ment atque à ſe ipſe diſceſſit? qua perturbatione animi, qua ſanus cum eſſet, timebat ne evenirent, ea demens eventu ra eſſe dicebat: Utrum tandem per Deos atque homine magis veriſimile eſt, veſanum remigem, an aliquem no ſtrum, qui ibi tum eramus, Marcum Catonem, Varro nem, Coponium ipſum, conſilia Deorum immortaliu perſpicere non potuiſſe? ſed jam ad te venio,

O ſanctè Apollo, qui umbilicum terrarum certu obſides,
Unde ſuperſtitioſa primum ſæva evaſit vox fera.

Tuis enim Oraculis Chryſippus totum volumen implevi partim falſis, ut ego opinor, partim caſu veris, ut fi in omni oratione ſæpiſſimè; partim flexiloquis & ob ſcuris, ut interpres egeat interprete, & SORS *ipſ referenda ſit ad* SORTEIS: *partim ambiguis & qua ad Dialecticum referenda ſint. Nam cum ſors illa edit eſt opulentiſſimo regi Aſiæ,*

CROESUS HALYN PENETRANS MAGNAM PERVERTET OPUM VIM.

Hoſtium vim ſe perverſurum putavit, pervertit auten ſuam. Utrum igitur eorum accidiſſet, verum Oraculun fuiſſet. CUR AUTEM HOC CREDAM UNQUAM REDDITUM CROESO? AUT HERODOTUM CUR VERACIOREM DUCAM ENNIO? *Num minus ille potuit de Crœſo, quam de Pyrrho fingere Ennius? quis enim eſt qui credat, Apollinis ex Oraculo, Pyrrho eſſe reſponſum,*

AJO TE ÆACIDA ROMANOS VINCERE POSSE?

Primum Latinè Apollo nunquam locutus eſt. Deinde iſta Sors inaudita Græcis eſt: præterea Pyrrhi temporibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

pribus jam Apollo verſus facere deſierat. Poſtremo amquam ſemper fuit, ut apud Ennium eſt, ſtolidum nus Æacidarum,

BELLIPOTENTES SUNT MAGI QUAM
SAPIENTIPOTENTES ——

men hanc amphiboliam verſus intelligere potuiſſet, ncere te Romanos; nihilo magis in ſe, quàm in Romas valere. Nam illa amphibolia quæ Crœſum decepit, l Chryſippum potuiſſet fallere: hæc verò ne Epicurum idem. Quæ ultima verba uti Satyrice, ſic & ſalſe & oide ſatis, dicta ſunt: quod credulus ille Chryſips, qui à ſuis tamen valde acutus habebatur, totum lumen, uti ſupra vidimus, Oraculis Apollinis pleverit: Epicurus verò ſemper talia, nec imeritò ſanè, irriſerit. Qui quamquam pro indocto hebeti à Platonicis ac Stoicis (inter quos Chryppus excelluit) habitus fuerit, tamen plus hîc virit (ſecundum Ciceronem) quam Chryſippus, at omnes Chryſippi ſequaces.

At non ſolus hic Cicero, verum & omnes Epirei, & Academici, & Peripatetici, & Cynici debant Oracula, eorumque reſponſa; ut infeus oſtendetur.

Operæpretium quoque eſt audire heic ea quæ rabo habet lib. 16 Geographiæ ſuæ, ubi de Moſe ius locutus ut Ethnicus, ſed quo nemo tamen ter eos moderatiùs, ita pergit, de Divinatione Oraculis: Καὶ οἵ γε ἀρχαῖοι τὸ παρὰ τῶν θεῶν ἐπρέσβευον μᾶλλον καὶ ἐσέμνυνον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ χρηστηριαζόμενος ἦν τότε πολὺς, καὶ τρέχων εἰς Δωδώνην, ὅπως,

Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ὑπακούσῃ· συμβούλῳ δὲ Διῒ χρώμενος· εἰς δὲ Δελφοὺς,

Τὸν ἐκτεθέντα παῖδα μαστεύων μαθεῖν,
Εἰ μηκέτ' εἴη. —— αὐτὸς δ' ὁ παῖς
Ἔστειχε τοὺς τεκόντας ἐκμαθεῖν θέλων,
Πρὸς δῶμα Φοίβου.

Καὶ

Καὶ ὁ Μίνως παρὰ τοῖς Κρησὶν,

Ἐννέωρος βασίλευσε Διὸς μεγάλου ὀαριστής· δι' ἐννέ ἐτῶν, ὥς φησι Πλάτων, ἀναβαίνων ἐπὶ τὸ ἄντρον τοῦ Διὸς καὶ παρ' ἐκείνου τὰ προστάγματα λαμβάνων, καὶ παρακομίζων εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ δ' ὅμοια καὶ ὁ Λυκοῦργος ζηλωτὴς αὐτοῦ· πυκνὰ γὰρ ὡς ἔοικεν ἀποδημῶν, ἐπυνθάνετο παρὰ τῆς Πυθίας ἃ προσήκει προστάττειν τοῖς Λακεδαιμονίοις. Ταῦτα γὰρ ὅπως ποτὲ ἀληθείας ἔχει, παρά γε τοῖς ἀνθρώποις ἐπεπίστευτο, καὶ ἐνενόμιστο· καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ μάντεις ἐτιμῶντο, ὥστε καὶ βασιλείας ἀξιοῦσθαι, ὡς τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἡμῖν ἐκφέροντες παραγγέλματα καὶ ἐπανορθώματα καὶ ζῶντες καὶ ἀποθανόντες· καθάπερ καὶ ὁ Τειρεσίας·

Τῷ καὶ τεθνηῶτι, νόον πόρε Περσεφόνεια,
Οἴῳ πεπνῦσθαι· τοὶ δὲ σκιαὶ ἀίσσουσι.

Τοιοῦτος καὶ ὁ Ἀμφιάρεως, καὶ ὁ Τροφώνιος, καὶ ὁ Ὀρφεὺς καὶ Μουσαῖος, καὶ ὁ παρὰ τοῖς Γέταις θεὸς, τὸ μὲν παλαιὸν Ζάμολξις Πυθαγόρειός τις, καθ' ἡμᾶς δὲ ὁ τῷ Βυρεβίστᾳ θεσπίζων, Δεκαίνεος· παρὰ δὲ τοῖς Βοσπορηνοῖς Ἀχαΐκαρος· παρὰ δὲ τοῖς Ἰνδοῖς οἱ γυμνοσοφισταί· παρὰ δὲ τοῖς Πέρσαις οἱ μάγοι, καὶ νεκυομάντεις· παρὰ δὲ τοῖς Ἀσσυρίοις οἱ Χαλδαῖοι. παρὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις, οἱ Τυῤῥηνικοὶ ἱεροσκόποι. Τοιοῦτος δέ τις ἦν καὶ ὁ Μωσῆς, καὶ οἱ διαδεξάμενοι ἐκεῖνον, τὰς μὲν ἀρχὰς λαβόντες οὐ φαύλας, ἐκτραπόμενοι δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον.

Antiqui ſanè Divina majore in honore & veneratione habuerunt, itaque multi tunc ad Oracula proficiſcebantur, atque ea conſulebant. In Dodonam quidem,

UT JOVIS EX ALTO CAPERENT ORACULA QUERCU.

Cujus conſilio plurimum utebantur: alii Delphos, ut ille,

SUPERESSET EXPOSITUS NE QUONDAM FILIUS,
QUÆSITUM — cum quidem ipſe filius

IRET

IRET PARENTES UT SUOS COGNOSCERET,
DELPHIS DOCENTE PHOEBO.

Minos quin &

TER TERNOS JOVIS AUDITOR MINOS FUIT ANNOS:

Ideſt, nono quoquo anno (ut Plato dicit) in Jovis ntrum deſcendit, & ab illo præcepta accepit, quæ ad omines afferret. Eodem modo Lycurgus, ejus imitaor, egit; nam ſæpè peregrinans ea ex Pythia intelxit, quæ Lacedæmoniis imperanda erant. Hæc NB.) QUAM VERA FUERINT, NON ISPUTO, EQUIDEM AB HOMINIBUS UTABANTUR ET CREDEBANTUR VERA, *& propterea Divinatores tanto erant in pretio, t etiam imperio digni judicarentur: ſcilicet qui Diina nobis præcepta ac monitus exponerent & vivi & nortui: quemadmodum etiam Tereſias,*

CUI DEDERAT VITA FUNCTO PROSERPINA MENTEM,
UT SAPERET SOLUS: RELIQUIS ERRANTIBUS UMBRIS.

Talis fuit Amphiaraus, & Trophonius, & Orpheus, & Muſæus, & apud Getas olim Zamolxis Pythagoreus, ætate noſtra Decineus, qui Byrebiſtæ vaticinaus, & apud Bosporanos Achaicarus, apud Indos Gynnoſophiſtæ, apud Perſas Magi, & qui Necyomantici & Hydromantici appellantur; apud Aſſyrios Chaldæi, pud Romanos Hetruſci haruſpices. Talis erat Moſes & ſucceſſores ejus: qui ab initiis non malis poſtea degeneravere.

Audiamus autem de Oraculorum ſive χρησμῶν Origine atque auctoribus quæ diſſerat Nicephorus Gregoras Hiſtoriæ ſuæ lib. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Haud injuria de Oraculorum, quæ ſermonibus hominum celebrantur, ortu atque inventione dubites. Deinde quî fiat, cum futurorum neceſſariam ſignificationem complectantur, ut intricatis verborum ambagibus obſcurentur. Nam quis ea compoſuerit, & ad poſteros tranſmiſerit, à nemine unquam, vel Poëta, vel Philoſopho, vel Hiſtorico, ſcriptum reperimus: SED ILLUD TANTUM AB EIS ANNOTATUM DEPREHENDAS, ALIO ATQUE ALIO TEMPORE CERTUM ORACULUM VULGO JACTATUM, HUNC VEL ILLUM EXITUM HABUISSE.

Quis vero primus illud ſparſerit, à nemine dicitur, aut ſcitur, niſi quis mentiri velit. Sunt tamen qui exiſtiment ſpiritus quoſdam adminiſtros partim bonos, partim malos, & inſtrumenta ſuppliciorum, inſpectores eorum quæ hic gerantur, aërem & terram peragrare, qui futurorum ſcientiam & ſupernè acceperint, & hominibus impertiri juſſi fuerint, partim per inſomnia, partim per aſtra, partim per Delphicum quempiam Tripodem, partim per exta immolatarum pecudum: partim (ne ſim prolixior) per vocem ex aëre primum ortam, ac deinde circumvolitantem, & aures hominum circumſonantem, * *quam Veteres ſapientes Divinam vocem appellarunt. Sæpe etiam factum, ut in ſaxis aut parietibus ignoto auctore ſcripta reperirentur. Sed tamen ambagibus involuta ſunt omnia, & non ſatis perſpicua: quemadmodum Imperatorum ornamenta, quæ divini quiddam habere & (ut par eſt) vulgi captum ſuperare creduntur. Nam quæ expoſita ſunt omnibus, facilè faſtidiuntur, & ferè negliguntur. Non tamen vana ea eſſe aut irrita creditur, ſi quis non obiter, ſed judicio adhibito, rimetur. Aliis enim beneficii, aliis ſupplicii loco ſignificari. Quoſdam enim calamitatum impreſ-*

* Revocet heic in memoriam Lector, quæ de *Bat Kool*, ſeu *filia vocis*, loquuntur Judæorum Magiſtri Talmudici.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

impreſſionem præparatione & patientiâ molliorem reddidiſſe: quoſdam verò vitæ emendatione placato Deo prorſus illa avertiſſe: quibuſdam interjecto tempore ob animorum imbecillitatem, ſupplicio eſſe calamitatum exſpectationem, priuſquam advenerint ea quæ perpetienda ſuerint: ita gubernante Providentiâ, ut gravius ob commiſſa plectantur. Quod ſi qua mentiantur hominumque ſpem fruſtrentur, (nam omnia quæ ſignificantur aliis moleſta ſunt, aliis jucunda: ut Crœſi Imperii deſtructio, Crœſo & Lydis moleſta, Cyro & Perſis pergrata viſa eſt) ſi qua igitur ita fallere videantur, id non ipſorum Oraculorum natura fieri, ſed hominum præpoſtera potius cupiditate, qui tempora anticipent & Oraculorum ſenſum ad optata ſua detorqueant. Interim tamen videndum, ne qui ſint, qui hujuſmodi Oraculis addictos ludificentur, & novos commenticios verſicules ad Oraculorum imitationem confingant, eoſque clam in vulgus ſpargant, horumque mendaciis illorum etiam veritatem confundant. Id quod multos noſtra quoque ætate feciſſe conſtat.

Ἀπορήσειε δ᾽ ἄν τις τὴν χρησμῶν, ὁπόσοι κατ᾽ ἀνθρώπους ἄλλοτε ἄλλοι πλανῶνται, γένεσίν τε καὶ εὕρεσιν· καὶ ὅπως μελλόντων φέροντες δήλωσιν ἀναγκαίαν, εἶτα βυθοῖς αὖ τὴν αἰνιγμάτων ἐπηλυγάζουσι. πότερα μὲν γὰρ τούτων ὅστις ποτὲ ἦν ὁ τούτους πεποιηκώς τε καὶ τῷ χρόνῳ φέρειν παραδούς, οὐδένα ποτὲ τῶν πάντων ἀναγράφοντα εὕρομεν, οὔθ᾽ ὅστις ἱστορογράφων ἢ συγγραφέων ἐγένετο. ἀλλὰ τοῦτο μόνον εὕροι τις ἂν ἐπισημαινομένους ἅπαντας, ὡς κατὰ τόνδε ἢ τόνδε τὸν χρόνον συνέβη τόνδε ἢ τόνδε διατεθρυλλημένον τὸν χρησμὸν, τὴν δὲ ἢ τήνδε τὴν ἔκβασιν, καὶ τὸ πέρας ὕστερον σχεῖν. Τίς δ᾽ ὁ πρῶτος λαλήσας ἕκαστον τούτων, τοῦτο δὲ πρᾶγμα τοῖς πᾶσι καθάπαξ ἀνεκλάλητόν τε καὶ ἄγνωστον, πλὴν εἰ μὴ ψεύδεσθαι βούλοιτό τις. εἰσὶ δὲ, δοκεῖ, δυνάμεις τινὰς ὑπηρετικὰς καὶ λειτουργικὰς, τὰς μὲν ἀγαθὰς, τὰς μὲν τοὐναντίον τιμωρητικὰ ὄργανα, ἐπισκόπους οὔσας τῶν τῇδε περιπολεῖν ἀέρα καὶ γῆν· τὴν τε γνῶσιν τῶν ἐσομένων ἄνωθεν εἰληφυίας, καὶ

πρός γε ἔτι τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ μεταδιδόναι αὐτὴν τοῖς ἀνθρώποις, τῇ μὲν δι' ἐνυπνίων, τῇ δὲ δι' ἀστέρων, τῇ δὲ διὰ Δελφικοῦ τινος τρίποδος, τῇ δὲ διὰ σπλάγχνων ἔστιν ὧν ἐνίοτε θυομένων ζώων, τῇ δὲ ἵνα τὰ πολλὰ παραδράμω, διὰ φήμης ἐξ ἀέρος τὰ πρῶτα ποθὲν γενηθείσης, εἶτα περιθεούσης ἀμοιβαδὸν τὰς τῶν πολλῶν ἀκοὰς, ἣν δὲ καὶ θείαν ἐκάλεσαν ὄσσαν οἱ πάλαι σοφοί. ἔστι δ' ἃ ἐν πέτραις ἢ τοίχοις εὕρηνται γεγραμμένα πολλάκις, μηδενὸς ὅστις ποτὲ ἦν ὁ γεγραφὼς δηλουμένου. δίδονται μέν τε δι' αἰνιγμάτων τὰ πάντα καὶ οὐ πάντη σαφῆ, καθάπερ τὰ τῶν βασιλέων κειμήλια, διὰ τὸ ἔνθεα εἶναι καὶ οἷα χρεὼν ὑπὲρ τοὺς πολλούς. τὰ γὰρ τοῖς πᾶσι πρόχειρα κόρον τε ἔχει, καὶ ἀχρηστίας σφίσιν ὡς τὰ πολλὰ περικέχυται. γίνεσθαί γε μὴν τὴν χρείαν αὐτῶν, οὐ πάνυ τοι μάταιον, οὐδ' ἀργὴν, εἴ τις μὴ πάρεργον ταῦτα, ἀλλὰ μετὰ συνέσεως τῆς προσηκούσης σκοποῖτο. οἷς μὲν γὰρ τιμωρίας, οἷς δ' εὐεργεσίας εἵνεκα προδείκνυνται. Οἱ μὲν γὰρ ἢ κουφοτέραν τὴν ἔφοδον τῶν δεινῶν εἰργάσαντο προανασταλέντες καὶ προοικονομήσαντες ἑαυτοὺς, ἢ τελέως σφᾶς αὐτοὺς ἀπήλλαξαν τῶν δεινῶν, διὰ σπουδαιοτέρας ἀγωγῆς ἐξευμενισάμενοι τὸ θεῖον. τοῖς δὲ διὰ μικροψυχίαν ὁ μεταξὺ χρόνος, κόλασις τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ γίνεται, περὶ τοῦ παθεῖν ἃ χρὴ παθεῖν, τῆς προνοίας οὕτως οἰκονομούσης, δι' ἔκτισιν ἀκμαιοτέραν ὧν ἐπλημμέλησαν: εἰ δὲ καὶ ψεύδονταί τινα, καὶ διαπίπτουσιν οἱ ταῖς ἐλπίσιν τρεφόμενοι τούτων (πάντα γὰρ τὰ δηλούμενα τοῖς μέν ἐστιν ἀνιαρὰ, τοῖς δὲ τερπνά· ὥσπερ ἡ τῆς τοῦ Κροίσου ἀρχῆς κατάλυσις Λυδοὺς μὲν καὶ Κροῖσον ἠνίασε, Κύρῳ δὲ καὶ Πέρσαις εὔδαιμον ἔδοξεν) εἰ οὖν οὕτωσί πως δοκοῦσί τινα διαψεύδεσθαι, οὐ παρὰ τὴν τῶν χρησμῶν φύσιν συμβαίνει τοῦτο, ὅτι μὴ παρὰ τὴν φλεγμαινόντων ἔφεσιν τῶν λιχνοτέρων ἀνθρώπων τοὺς χρόνους προαρπαζόντων, καὶ τὸν νοῦν τῶν λογίων πρὸς τὴν οἰκείαν διαστρεφόντων ὄρεξιν. σκεπτέον δ' οὖν ὅμως μή τινες διαπαίζοντες δῆθεν τοὺς τοῖς τοιούτοις χρωμένους, καὶ νέα στιχίδια πλάττοντες εἰς μίμησιν τῶν χρησμῶν, ἔπειτα μετὰ τὸ λεληθὼς παρασπείρωσιν εἰς τὸν δῆμον αὐτὰ, ὥστε τοῖς τούτων ψεύδεσι καὶ τὴν ἐκείνων συγχεῖν ἀλήθειαν· τοῦτο γὰρ οὐκ ὀλίγοι καὶ τῶν ἐφ' ἡμῶν πεπραχότες ἑάλωσαν.

Huc uſque hic noſter Nicephorus, in quo *ſunt bona mixta malis, ſunt mala mixta bonis.* Namque ignotum planè eſſe, quis Oracula illa vulgò decantata, (quæ plurima ſunt, ac quorum totum volumen, Cicerone nobis teſte, Chryſippus collegerat) primus conſinxerit veriſſimum eſt. Ita quoque, quod poſtremo loco ponit, multos commentitios verſus, quaſi Oraculorum (imò addere potuiſſet *verba, verſus, atque imagines aut etiam alia ſigna* lapidibus inciſa, muriſque aut humo impacta) clam in vulgus per aſtutos homines fuiſſe ſparſos, aut quaſi caſu aut miraculo detectos certiſſimum: quemadmodum id in nummis antiquis multis, vel pro talibus obtruſis, quique à vafris hominibus facti, huic illive Imperatori jam per aliquot ſæcula demortuo, affinguntur, accidit. Quæ vero de ſpiritibus ac Divina Providentia in hiſce operante diſſerit, ea nobis non niſi pòſt accuratiorem diſquiſitionem, ipſiuſque aut aliorum probationem firmiorem amplectenda ſunt. Hoc autem clarè patet, ipſum non potuiſſe ſe iſto Labyrintho commode extricare, ſed hærere quaſi in luto, nec ſcire quo ſe vertat. Rationes verò quas contra Oracula adducit, illuſtrandæ meæ de iis poſitioni maximè poſſe conducere ex ſequentibus quoque clarum fiet.

At mirandum magis eſt Euſebium, qui multas ac ſolidiſſimas rationes affert, cur meritò credatur Oracula fraude ac fallaciis hominum fuiſſe adornata, permanſiſſe tamen in iſta opinione, per malos Dæmonas ea hominibus fuiſſe reddita. Ea autem quæ affert contra communem de iſtis opinionem digniſſima ſunt, quamvis ſatis prolixa, uti huc afferantur, ex initio libri quarti de præparatione Euangelica.

Tertiò vero, age, conſideremus, quid demum opinan-

 dum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

dum ſit de virtutibus iis quæ latitant ſive inhabitant ſtatuis; utrum probæ & bonæ, ac verè divinæ, an è contra hiſce planè contrariæ. Etenim alius quiſpiam fortaſſe, hæc conſiderans, aſſereret, totam rem meras eſſe fraudes, artes atque præſtigias fallacium impoſtorum: ac deſcriberet eam in univerſum, ut opus non tantùm non Dei, ſed ne quidem pravi Dæmonis exiſtimanda ea quæ de iis vulgò feruntur. Poëmata enim, & Oraculorum compoſitiones, non quidem bardorum ac ſtupidorum hominum eſſe, ſed figmenta eorum, qui egregiè fraudibus parandis apti ſint: ac in obſcurum ambiguumque ſenſum atque in utramque partem trahi facilem compoſita, prout aliquis exſpectet eventum, non ineptè confingere. Miracula verò illa, quæ multitudinem fallunt, naturalibus cauſis attribuenda: multa enim eſſe genera radicum, herbarum, plantarum, fructuum ac lapidum, tam ſiccorum quam humidorum cujuſcunque demum materiæ, qualitatum & virtutum per univerſam naturam, quorum alia quidem expellentia atque aliquorum propulſantia, alia verò attrahentia, alia incidentia & attenuantia ac diſcutientia, alia condenſantia atque adſtringentia, alia laxantia, humectantia aut rarefacientia: quædam facultatem conſervandi habere, quædam rurſus occidendi, deſtruendi, ac præſentia pervertere atque immutare; atque nunc quidem hoc, nunc verò alio modo (hoc aut illud) in aliud quid convertere. Et hæc quidem id facere in longius ſpatium, illa verò in brevius. Rurſus hæc id in multis efficiendi facultatem habere, alia verò in paucis ſolum: atque alia quidem aliis facultate ac viribus præſtare: nonnulla aliis eſſe adjumento ac ſimul concurrere, atque unà incrementum capere atque interire: nonnulla verò eſſe ſanitatem procurantia, non ſine Medicæ artis cognitione; nonnulla è contra morbos & interitum efficientia. Jam verò & aliqua legibus naturalibus earumque naturæ cjuſque neceſſitatibus alligata

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

increſcere cum creſcente luna, ac cum ea rurſus decreſcere. Sic & millena eſſe animalium, plantarum ac radicum antipathias: ac multa eſſe ſuffimenta narcotica ac ſomnifera; alia rurſus inſomnia & phantaſmata producentia: multumque adjuvare in hiſce regiones ac loca in quibus talia perficiuntur. Inſtrumenta ac vaſa etiam ipſis ad hujuſmodi artes eſſe, jam dudum antea in id accuratè atque artificioſè præparata, ac multos adjutores hujus impoſturæ ac fraudis tales præſtigiatores ſibi aliunde aſſumere; qui cum cura ac ſtudio perveſtigant res atque negotia advenarum; ac quo quiſque eorum indigeat, ob quod Deum veniat interrogaturus. Præterea multa occultari per adyta & multitudini inacceſſas ſpeluncas, atque intra ſacra ſepta. Tenebraſque hîc magno eſſe adjumento illorum conatibus: ac quam maximè etiam præconceptas (de hiſce rebus) opiniones & ſuperſtitiones, & jam olim atque à parentibus hauſtas, & quaſi connatas opiniones eorum qui ut ad Deos accedunt.

Proponas tibi & quam magna ſit multitudinis inſcitia ac dementia, ac quam parum res propoſitas ponderet aut probet. Atque è contra argutias & ferè incomprehenſibiles aſtutias eorum, qui circa has malignas atque improbas artes occupantur: Moreſque ipſorum & actiones plenas fraudibus atque præſtigiis, ac quomodo cunctis ea quæ grata ſunt, ante promittant, atque in præſentiarum bona ſpe adulentur: quomodo res futuras conjectent, & obſcuras huic reddant prædictiones, quæque mentem Oraculorum ambiguitate atque obſcuritate obfuſcant. Ut ſic nemo intelligat id quod reſponſum eſt, atque ita ejus obſcuritate elenchus effugiatur. Multa quoque contingere aliis quibuſdam generibus fraudum ac præſtigiarum: quibus dum perficiuntur, accedunt quædam incantationes vocibus & precationibus non intelligibilibus barbaricis conceptas, ut videantur ſcilicet per iſta patrari quæ tamen minimè ab ipſis efficiuntur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Quod etiam, præſertim multi ex iis qui docti habentur, ſtupeant Oraculorum Poëmata, & concinnâ compoſitione verborum, & orationis gravitate & grandiloquentiâ inflata; quæque magna voce dum proferuntur, ac cum geſtibus ac fictione Divini (cujuſdam) furoris, conformata; etiam & propter voces ambiguas, ferè omnem decipiunt populum.

Quotcunque autem reſponſa nulla ambiguitate obtecta ipſis exciderint, ea non ex præſcientia futuri, ſed ex conjecturâ prolata, eorum millena, imo ferè omnia, ſæpè aliter quam prædictum fuerat cecidiſſe deprehendantur; dum rerum exitus contra Oraculorum promiſſa terminetur. Niſi quod ſic aliquando, ac raro quidem, unum ex millenis, caſu quoque aut bona fortuna contingens, aut ſecundum ex conjecturis exſpectatum eventum; faciat ut Oraculum vera prædixiſſe putetur. Quod tum magnopere eos, quibus talia contigere, videas celebrare, cippis à columnis incidere, ac per totum orbem, quaſi, buccinare, &c.

Ac paulò inferiùs, (nam multa etiam lectu digniſſima ne nimis fiam prolixus, hîc prætereo.)

Si verò quis adhuc unicum hoc addat, viderit quid hic ſit fortiſſimum argumentum, quod nempe iis qui jam valde erant Deo quaſi pleni, maximique inter illos Hierophantæ pluresque atque apud ipſos Theologi & Prophetæ, non tantum olim, SED ET NUPER, AC NOSTRA ÆTATE PROPTER DIVINAM SAPIENTIAM VALDE PRÆDICATI PER TORMENTA ROMANIS IN JUDICIIS COACTI TOTAM ILLAM IMPOSTURAM HOMINUM FRAUDE FIERI DIXERINT, ATQUE OMNES ISTAS PRÆSTIGIAS ARTE CONFICTAS ESSE CONFESSI SINT. QUI ET OMNES MODOS ISTIUS APPARATUS, OMNESQUE METHODOS PRAVÆ ISTIUS ARTIS, LITERIS SUIS COMMEN-

ARIIS IPSI DESCRIPSERUNT. QUAE ET MERITAS POENAS PERNICIOSÆ C SCELESTÆ FRAUDIS EXSOLVENTES OTAM REM IN LUCEM PRODUXERUNT, IPSIS FACTIS VERITATEM EOUM QUÆ INDICAVERANT CONFIRANTES. *Neque credas hoſce viros ignobiles atque bſcuros aliquos fuiſſe. Nam alii eorum admirabilem illam) Philoſophiam amplexi, eorum ex numero erant, ui Pallium geſtant ac ſupercilium elevant: alii verò eprehenſi ex numero Magiſtratuum Antiochenæ civiatis fuere. Atque (illi) qui quidem maximè ob conumelias illatas, in perſecutionibus contra nos gloriaantur. Et novimus quoque Philoſophum iſtum ſimul c Prophetam, qui, ſimilia iis quæ jam dicta ſunt, in Mileto paſſus eſt. Hæc, & plura alia, congerere quis poſet, atque inde concludere, neque Deos, neque Dæmonas raculorum in urbibus conſtitutorum eſſe cauſas; ſed raudes ac præſtigias impoſtorum hominum. Et erant anè inter ipſos Græcos, totæ ob Philoſophiam celebres ectæ, hanc defendentes ſententiam; Ariſtotelici nimirum, atque omnes quoque Peripatetici, & Stoici & Epicurei & Cynici: Quorum maxima me ſubit dmiratio, quomodo iſti Græcis moribus ab ipſis cunis nnutriti, ac qui dum adhuc eſſent pueri, à Patribus ſuis uerant edocti, Deos eſſe eos de quibus locuti ſumus, iſce minimè adhæſerint; ſed vi ac conatu celebrata lla χρηστήρια, & ea cum ſtudio viſitata μαντεῖα, nihil eritatis reddere coarguerint, atque oſtenderint ea plaè inutilia, imò & noxia eſſe.*

At quem non maxima ſubeat admiratio, hunc pſum Euſebium, qui talia profert, tamen cum æteris Patribus tenere ac defendere, Dæmonum rte ac fraude hujuſmodi inventa ac reddita fuiſſe

* Vide Senecam, ubi in quæſtionibus naturalibus de Divinaſone per Auguria, &c. loquitur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Oracula? Hoc enim non ſolum ex iis quæ fu
rat præfatus, (ſcopum ſcilicet ipſius eſſe diſqu
rere, utrum bonorum ac verò malorum Dæm
num opera ſint) verum & ex toto ferè quarto
quinto cæteriſque libris præpar. Euang. atque H
ſtoriæ Eccleſiaſticæ, abundè patet. Sed audiam
ipſum Euſebium Græcè loquentem, ne quis n
ſtræ verſionis auctoritati ſtare cogatur: Τὸ δὴ τρίτ
φέρε σκεψώμεθα τίποτε χρὴ νομίζειν τὰς ἐν τοῖς ξοάνο
ἐμφωλευούσας δυνάμεις· πότερα τὸν τρόπον ἀστείας καὶ ἀγ
θὰς, καὶ ὡς ἀληθῶς θείας, ἢ τούτων ἁπάντων τὰ ἐναντί
ἄλλος μὲν οὖν τάχα ἂν ἴσως, τὸν περὶ τούτων ἐφοδεύων λ
γον, πλάνην εἶναι τὸ πᾶν, καὶ γοήτων ἀνδρῶν τεχν
σματά τε καὶ ῥαδιουργίας ἀπεστήσατο, καθόλου περιγράφων τ
δόξαν ὡς μὴ ὅτι θεοῦ, ἀλλὰ μηδὲ πονηροῦ δαίμονος εἶν
νομίζειν τὰ περὶ αὐτοῦ θρυλλούμενα. τὰ μὲν γὰρ ποιήματα
καὶ τὰς τῶν χρησμῶν συνθέσεις, οὐκ ἀφυῶν ἀνδρῶν, οὐ μά
λα δὲ πρὸς ἀπάτην ἐσκευωρημένων πλάσματα τυγχάνει
μέσῳ καὶ ἀμφιβόλῳ συγκείμενα τρόπῳ πρὸς ἑκάτερά τε
ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως προσδοκωμένων, οὐκ ἀφυῶς ἐφαρμόζει
τὰ δὲ τὸν πολλὸν ἀπατῶντα διά τινων τερατειῶν θαύματα
φυσικαῖς αἰτίαις ἀνῆφθαι. πολλὰ γὰρ εἶναι εἴδη ῥιζῶν,
βοτανῶν, καὶ φυτῶν, καὶ καρπῶν, καὶ λίθων, ξηρῶν τε ἄλ
λων καὶ ὑγρῶν παντοίας ὕλης δυνάμεων ἐν τῇ τῶν ὅλων φύσ
τὰ μὲν ἀποκριτικὰ, τὰ δὲ συνάγειν πεφυκότα καὶ ἐφέλκε
σθαι· τὰ δὲ διακρίνειν καὶ σκεδαννύναι, πυκνοῦντε καὶ στέλλε
δυνάμενα. ἕτερα δὲ χαλᾶν καὶ ὑγραίνειν καὶ ἀραιοῦν· σώζειν
αὖ πάλιν ἄλλα· καὶ ἕτερα κλίνειν, τρέπειν τε διόλου, κα
τὸ παρὸν ἐναλλάττειν. καὶ τότε μὲν τῇδε μεταποιεῖν, τό
δὲ τῇδε. καὶ τὰ μὲν πρὸς πλείω χρόνον, τὰ δὲ πρὸς βρα
χὺν τοῦτο ποιεῖν. καὶ πάλιν τὰ μὲν εἰς πλῆθος, τὰ δὲ μι
κρὰς ὀλίγων μόνον ἰσχύειν. καὶ τὰ μὲν τάδε ἡγεῖσθαι· τὰ
ἕτερα ἐπακολουθεῖν, συντρέχειν τε ἄλλα ἄλλως, καὶ συνα
ξειν καὶ συμφθείρεσθαι. ναὶ μὲν καὶ ὑγιείας εἶναί τινα ποιητικ
ἰατρικῆς οὐκ ἄποθεν ἐπιστήμης. τὰ δὲ νοσοποιὰ τυγχάνε
καὶ δηλητήρια. ἤδη δὲ καὶ φυσικαῖς ἀνάγκαις συμβαίνε

τινα

ὰ, καὶ τῇ σελήνῃ συναύξειν καὶ συμφθίνειν. ζῷά τε εἶ-
ι καὶ φυτῶν καὶ ῥιζῶν ἀντιπαθείας μυρίας, καὶ πολλὰ
ιμιαμάτων καρωτικῶν τε καὶ ὑπνωτικῶν· ἑτέρων δὲ φαν-
ασίας ποιητικῶν. συναίρεσθαι δὲ οὐχ ἥκιστα καὶ τὰ χωρία,
τοὺς τόπους ἐν οἷς τελίσκεται τὰ γινόμενα· ὄργανά τε εἶναι
ὶ σκεύη πόῤῥωθεν αὐτοῖς ἐπιτηδείως τῇ τέχνῃ προηυτρε-
ισμένα. πολλοὺς δὲ καὶ συνεργοὺς τῆς μαγγανείας παραλαμ-
άνεσθαι ἔξωθεν, πολυπραγμονοῦντας τοὺς ἀφικνουμένους, καὶ
ὰς ἑκάστου χρείας, ὧν ἥκοι τις δεησόμενος. πολλὰ δὲ καὶ
ὰ ἄδυτα, καὶ τοὺς τοῖς πολλοῖς ἀβάτους μυχοὺς, τῶν ἱερῶν
ιτοὺς ἀποκρύπτειν, καὶ τὸ σκότος δὲ οὐ μικρὰ συνεργεῖν
ῇ καθ' ἑαυτοὺς ὑποθέσει, καὶ αὐτὴν δὲ οὐχ ἥκιστα τὴν προσ-
αδουσαν ὑπόληψιν, καὶ τὴν τῶν ὡς θεοῖς προσιόντων αὐτοῖς
εισιδαιμονίαν, τήν τε ἐκ προγόνων καταχυθεῖσαν ἐν αὐτοῖς
ξαν. προσκείσθω δὲ καὶ τὸ τῶν πολλῶν ἠλίθιον τῆς διανοίας,
ὁ, τε ἀδρανὲς τοῦ λογισμοῦ καὶ ἀβασάνιστον τοῦ πλήθους· καὶ
μπαλιν τὸ δεινὸν καὶ κακέντρεχες τῶν περὶ τὴν κακότεχνον
αὐτὴν διατελούντων τεχναζόντων, τό, τε τῶν γοήτων ἀπα-
ηλὸν καὶ πανοῦργον τοῦ τρόπου· τό, τε μὲν τὰ πρὸς ἡδονὴν
κάστῳ προϋπηχουμένων, καὶ τὸ παρὸν ἐπὶ χρησαῖς ἐλπίσι
εραπευόντων· τό, τε τοῦ μέλλοντος καταστοχαζομένων, καὶ
ἰς ἄδηλον καταμαντευομένων. τήν τε διάνοιαν τῶν χρη-
μῶν ἀμφιβολίαις ῥημάτων καὶ ἀσαφείαις ἐπισκοτούντων· ὡς
ῇ τινα συνίεσθαι τὸ χρησθὲν, τῇ δὲ τοῦ λεχθέντος ἀδηλίᾳ τὸν
λεγχον ἐκφεύγειν. πολλὰ δὲ συμβαίνειν καὶ ἄλλαις τισὶν ἀπά-
αις καὶ τερατείαις, συμπαραλαμβανομένων τοῖς γινομένοις
πῳδῶν δή τινων μετά τινος ἀσήμου καὶ βαρβαρικῆς ἐπιῤῥήσεως.
να δὴ ὑπὸ τούτων σπουδάζεσθαι δοκεῖν τὰ μηδ' ὁπωσοῦν πρὸς
ὐτῶν γινόμενα. μάλιστα δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ τῶν ἀπὸ παι-
είας ὁρμιζομένων ἐκπλήττειν αὐτῶν δὴ τῶν χρησμῶν τὰ ποιή-
ατα, οὐ μὲν τῇ συνθέσει τῶν ῥημάτων κεκαλλωπισμέ-
α, οὐ δὲ τῷ τῆς μεγαλοφωνίας ὄγκῳ τετυφωμένα, πολλῷ
ὴ τῷ τῆς ἀνατάσεως κόμπῳ, τῷ τε πεπλασμένῳ, τυ-
πῳ τῆς θεοφορίας ἐσχηματισμένα, καὶ διὰ τῆς ἀμφιβό-
λου φωνῆς, τὸν πάντα σχεδὸν ἀπατῶντα λεών. ὅσα γοῦν αὐ-
τοῖς τὴν ἀμφιβολίαν ἐκπέφευγε τῶν χρησμῶν, οὐ κατὰ προ-

γνωσι

γνῶσιν τοῦ μέλλοντος, κατὰ δέ τινα στοχασμὸν ἐξενηνεγμένα, τὰ τῶν μυρία, μᾶλλον δὲ τὰ πάντα σχεδὸν ἥλω πολλάκις τῇ προρρήσεως ἀποπεπτωκότα, ἐναντίως ἢ κατὰ τὸ χρησθὲν, τῶν πραγμάτων τέλους τὴν ἔκβασιν ἀπειληφότος, εἰ μή ποτ' ἄρα σπανίως ἕν που τι ἐκ μυρίων συμβὰν κατά τινα φορὰν συντυχίαν, ἢ κατὰ τὴν στοχασθεῖσαν τοῦ μέλλοντος προσδοκίαν, τὸν χρησμὸν ἐπαληθεύειν ἐνομίσθη ποιεῖν.

Ὃ δὴ καὶ μάλιστα θρυλοῦντας ἂν ἴδοις, καὶ στήλαις ἐγχαράττοντας, καὶ πανταχόσε γῆς βοῶντας. ὅτι μὲν, εἰ τύχοι, τοσόνδε τὸν ἀριθμὸν ἀπεσφάλησαν, μηδαμῇ μηδενὸς ἐθέλοντες μνημονεύειν· ὅτι δὲ τόδε ἀπὸ μυρίων συνέτυχέ τι τῶν χρησθέντων, ἄνω καὶ κάτω περιφέροντας, ὡς εἴ τις καὶ ἐπὶ δύ λαγχάνουσιν ἀπὸ μυρίων. εἰ ἄρα ποτὲ εἰς ἅπαξ αὐτοὺς τοῦ αὐτοῦ συμπεσεῖν ἔτυχε θαυμάζοι, ὡς κατὰ μαντείαν καὶ πρόγνωσιν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέροις συνέβη περιελθεῖν ἀριθμόν. οὕτω γὰρ ἔτυχεν τὸ ἀπὸ μυρίων ἐπὶ μυρίοις χρησθέντων, ἅπαξ ποτὲ συμβὰν κατὰ τύχην. ὃ καὶ συνιδόντα τὸν μηδὲν στερρὸν ἐν βάθει ψυχῆς κεκτημένον, ὑπερεκπλήττεσθαι τὸ χρηστήριον, ᾧ πολὺ κρεῖττον ἦν τὸ μὴ ἀφραίνειν συλλογιζομένῳ, ὅσοις ἄλλοις θανάτου γεγόνασιν αἴτιοι, στάσεώς τε καὶ πολέμων οἱ δεδηλωμένοι. σκέψασθαί τε τῶν παλαιῶν τὰς ἱστορίας, καὶ συνιδεῖν ὡς οὐδὲ τὸ τηνικάδε ἀρετῆς ἢ θείας ἔργον ἀπεδείξαντο, ὁπηνίκα ἤνθει μὲν τὰ ἑλληνικὰ, συνειστήκει δὲ τὰ πρὶν βοώμενα, νῦν δὲ μηκέτ' ὄντα χρηστήρια, πάσης προνοίας καὶ σπουδῆς ἠξιωμένα πρὸς τῶν ἐπιχωρίων, τῶν δὴ πατρῴοις νόμοις τε καὶ μυστηρίοις σεβόντων τε αὐτὰ καὶ θεραπευόντων. καὶ τότε γοῦν μάλιστα τὸ μηδὲν δύνασθαι ἀπηλέγχθησαν ἐν ταῖς τῶν πολέμων συμφοραῖς. ἐν αἷς βοηθεῖν ἀδυνατοῦντες οἱ γενναῖοι θεσπιῳδοὶ, δι' ἀμφιβολίας τῶν χρησμῶν ἤλωσαν σοφισάμενοι τὰς προσφυγάς. ὥσπερ οὖν κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν ἐπιδειξόμενοι, περιστάντες ὅπως καὶ εἰς τὸν κατ' ἀλλήλων πόλεμον, τοὺς χρωμένους παρώξυνον, καὶ ὡς οὐδὲ περὶ σπουδαίων πραγμάτων τὰς ἀποκρίσεις ἐποιοῦντο, καὶ ὡς ἐπλάνων διὰ τῶν χρησμῶν παίζοντες τοὺς ἐρωτῶντας, καὶ ὡς τῷ τῆς ἀσαφείας σκότῳ, τὴν σφῶν ἄγνοιαν ἀπεκρύπτοντο. σκέψαι δὲ καὶ αὐτὸς πυθόμενος, ὡς καὶ ἀρρώστοις πολ-

λάκις

άκις ῥᾷον καὶ ζωὴν καὶ σωτηρίαν ὑπισχνούμενοι, κἄπειτα πιστευθέντες ὡς δὴ θεοί, καὶ τῆς ἐνθέου ταύτης ἐμπορείας, μεγάλους τοὺς μισθοὺς εἰσπραξάμενοι, οὐ μετὰ πλεῖστον οἵτινες σαν ἐφωράθησαν, γόητες ἄνδρες ἀλλ' οὐ θεοὶ διελεγχθέντες, ἐπὶ αἰτίας καταστροφῆς τοὺς ἠπατημένους διαλαβούσης. Τί εῖ λέγειν ὡς οὐδὲ τοῖς ἑαυτῶν συνοίκοις, τοῖς δὴ κατὰ τὴν υτὴν πόλιν διατρίβουσιν, οἱ θαυμάσιοι μάντεις τὰς ἐξ ὐτῶν παρέχον ἐπικουρίας, ἀλλὰ καὶ νοσοῦντας ἂν ἴδοις αὐτόθι καὶ ἀναπήρους, καὶ πᾶν τὸ σῶμα λελωβημένους μυρίους; δή ποτε οὖν τοῖς μὲν ἔξω καὶ πόρρωθεν ἐξ ἀλλοδαπῆς ἀφιουμένοις τὰς χρηστὰς ὑπέγραφον ἐλπίδας, οὐκ ἔτι καὶ τοῖς τὸ αὐτὸ συνοίκοις, οἷς δὴ καὶ πρὸ πάντων ἐχρῆν, ὡς ν οἰκείοις φίλοις καὶ συμπολίταις, τὸ ἐκ τῆς τῶν θεῶν παουσίας ἀγαθὸν παρέχειν; ἀλλὰ ὅτι τοὺς μὲν ξένους, ἀγνῶας ὄντας τῆς ῥᾳδιουργίας, ῥᾷον ἂν καὶ ἀπατήσαιεν, οὐκ ἔτι τοὺς συνήθεις, ὡς ἂν τῆς τέχνης οὐκ ἀπείρους, συνίστορας ὄντας τῆς ἐπιτελουμένης παιδιᾶς. οὕτω δὴ τὸ πᾶν οὐ θεῖον, δὲ ἀνθρωπίνης ἐπινοίας κρεῖττον ἦν. ὥστε κἀν ταῖς μεγίσταις υμφοραῖς, ταῖς δὴ ἄνωθεν ἐκ τοῦ παμβασιλέως θεοῦ κατὰ τῶν σεβῶν ἐπαιωρουμέναις, αὐτοῖς ἀφιερώμασι καὶ ξοάνοις, φθοὰν ἐσχάτην καὶ πλώσεις ἀθρόας τοὺς νεὼς αὐτῶν ὑπομεῖναι.

Et nonnullis intermiſſis.

Ἓν δέ τι προσθεὶς τοῖς εἰρημένοις, μέγιστον ἂν εἴη καθεωακὼς κεφάλαιον, ὡς ἤδη καὶ τῶν ἄγαν θεοφόρων, αὐτῶν δὲ τῶν μάλιστα ἱεροφαντῶν, θεολόγων τε αὐτοῖς καὶ προφητῶν πλείους οὐ μόνον πάλαι ἀλλὰ καὶ ἔναγχος καθ' ἡμᾶς αὐτούς, πὶ τῇ θεοσοφίᾳ ταύτῃ βοηθέντες, διὰ βασάνων αἰκίας ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν δικαστηρίων, τὴν πᾶσαν ἐξεφώνησαν πλάνην νδρῶν ἀπάταις γίνεσθαι, καὶ γοητείαν τετεχνασμένην, τὸ πᾶν εἶναι ὁμολογήσαντες. οἵ γε καὶ τὸν πάντα τρόπον τῆς κατασκευῆς, καὶ τὰς μεθόδους τῆς κακοτεχνίας, ταῖς πρὸς αὐτῶν ἐν ὑπομνήμασιν ἀφεθείσαις φωναῖς ἐνεγράψαντο. διὸ δὴ καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ὀλεθρίου πλάνης δίκην ἐκτίσαντες, πάντα λόγον ἀνεκάλυψαν, αὐτοῖς ἔργοις τὴν τῶν δηλουμένων ἀπόδειξιν πιστωσάμενοι. ὁποῖοι δὲ ἦσαν οὗτοι, μὴ δὴ νόμιζε τῶν πεῤῥιμένων καὶ ἀφανῶν τινας. οἱ μέν γε αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θαυ-

μαστῆς

μαστῆς ταύτης καὶ γενναίας φιλοσοφίας ὡρμῶντο, τὸ ἀμφὶ τὸ τρίβωνα, καὶ τὴν ἄλλην ὀφρύων ἀνεσπακότων. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἐν τέλει τῆς Ἀντιοχέων ἡλίσκοντο πόλεως. οἱ δὴ μάλιστα καὶ ἐπὶ ταῖς καθ' ἡμῶν ὕβρεσιν, ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς διωγμῷ λαμπρυνόμενοι. ἴσμεν δὲ καὶ τὸν φιλόσοφον ὁμοῦ καὶ προφήτην, τὰ ὅμοια τοῖς εἰρημένοις κατὰ τὴν Μίλητον ὑπομείναντα. Ταῦτα δή τις καὶ πλείω τούτων ἔτι συνάγων, εἴποι ἂν μὴ θεοὺς εἶναι, μηδὲ μὲν δαίμονας, τοὺς τῶν κατὰ πόλεις χρηστηρίων αἰτίους· πλάνην δὲ καὶ ἀπάτην ἀνδρῶν γοήτων· καὶ ἤδη γε παρ' αὐτοῖς Ἕλλησιν ὅλαι διὰ φιλοσοφίας διαπρεπεῖς αἱρέσεις, ταύτης προΐστανται τῆς δόξης· ὡς οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ πάντες οἱ καθεξῆς τοῦ Περιπάτου, Κυνικοί τε καὶ Ἐπικούρειοι, οὓς καὶ μάλιστα ἔγωγε θαυμάσαι, ὅπως ἐν τοῖς Ἑλλήνων ἤθεσι τραφέντες ἐξέτι τῶν σπαργάνων, παῖς παρὰ πατρὸς θεοὺς εἶναι τοὺς δηλουμένους παρειληφότες, οὐθ' ἑτέρῳ ληπτοὶ γεγόνασιν· ἀλλὰ καὶ κατὰ κράτος καὶ τὰ βοώμενα χρηστήρια, καὶ τὰ παρὰ πᾶσι μεταδιωκόμενα μαντεῖα, οὐδὲν φέρειν ἀληθὲς ἀπήλεγξαν, ἀνωφελῆ τε ἀπεφήναντο, καὶ μᾶλλον ἐπιβλαβῆ τυγχάνειν.

Huc uſque Euſebius, quem latius adhuc adduxiſſem; ſed, ne nimium in citando Lectori tædium crearem (quod ne tamen aliquando contingat metuo; at digna certè res eſt ut accuratius tractetur) harum rerum curioſiores ad ipſum remitto Euſebium.

Ut autem tranſeamus ad ſcriptores hujuſque præteritique ævi, quique aliquid aut ex profeſſo aut per occaſionem de Oraculis ac Divinationibus commentati ſunt; neminem inter ipſos invenio, qui non, aut omninò, aut pro parte ſaltem, auctorem illorum ſtatuat diabolum. Sic enim, qui primus prodeat, Gerh. J. Voſſius eruditiſſimus ille Vir, qui omnia, ac magno ſanè cum judicio, legiſſe videtur, quique lib. 1. cap. 6. hæc ſequentia habet: *Quibus aliud videtur, Oracula ajunt conſtitiſſe fraudibus humanis: quod etiam perſpexit Demoſthenes,*

benes, quando (ut Minutius in Octavio ait) reſponſo mulato φιλιππίζειν *Pythiam querebatur. Planiusque cum detexit Lucianus in Alexandro Pſeudomante: t tot alios fraudis patriciæ pariter, ac Sacerdotalis ſtes prætercam. Quas nec invenuſte adumbravit Cæ-us Calcagninus ſuo de Oraculis libello. Dixeris quoque el illud ſuſpecta reddere Oracula, quod ferè ita eſſent mbigua, ut ad eorum intelligentiam altero eſſe Oraculo ous videretur. Sed non ſi Oracula latentium fuerint ominum impoſturæ, eò non fraude etiam conſtiterint ludentium Dæmonum. Et his & illis ſuas partes tri-uimus. Nec ſi ambigua forent, eo Dæmoniaca non rant; quia Dæmones ipſi, futurorum contingentium eſcii, ſubtili quidem, ſed fallaci ſæpius conjecturâ ni-rentur. Quare & Dæmonibus verbis opus fuit obſcu-is ac perplexis, quo Oracula malè crederentur intel-ecta, ſi eventus non reſponderet. Nec ſatis eſt, ſi in acerdotum ſubſiſtatur ſolertia, quia multa prædiceren-ur ad quæ non pertingeret mens humana. Quod pate-it complura cogitanti Oracula ex iſtis, quæ à Vete-ibus referuntur, & juniorum induſtria bonam par-em uno comprehenſa corpore prodierunt.* In poſtre-nis hiſce verbis reſpicit, ni fallor, ad Oracu-a illa quæ collecta ab Obſopæo, (& aliis,) ſe-uuntur ipſius Oracula Sibyllina, in editione iſto-um Oraculorum, quæ Pariſis anno Domini 1599. legantiſſima prodiit. Sententia autem Voſſii me-â nititur hypotheſi. Nam quæ de multis Oraculis ali modo prædictis, ut *ad ea non pertingeret mens umana* affert, illa ſatis diluuntur iis quæ de ipſo-um primis auctoribus diſſerit Nicephorus Gre-oras, initio loci à nobis ſuperius adducti. Nam uomodo conſtat ea non poſt eventum fuiſſe onficta?

Cælius Rodiginus, argumentis ab Euſebii iſtis, uæ ſuperius allata ſunt, non incommodè petitis (ne-

(neque enim aliunde iſta eum habere mihi certiſſimum,) lib. 2. cap. 12. Lectionum antiquarum primum eleganter ſatis defendit, (exemplis præterea aliis in eam rem allatis,) cuncta apud Oracula geſta, humana ſolùm conſtitiſſe fraude: poſtea tamen ita concludit: *Omnino non abſque Dæmonum participatu hæc tractabatur negotiatio, ut quidquid ſenſero, promam ingenuè. Nam Mercurius ſcribit,* [Suppoſititius nempè ille Hermes Triſmegiſtus, cujus ſpuriis ſcriptis decepti, tam multa quaſi maximæ auctoritatis, ſuis libris Lactantius, Auguſtinus, atque alii veteres recentioreſque inſerunt,] *ex propriis certiſque rebus certo cuidam Dæmoni congruentibus compoſitam ritè ſtatuam confeſtim per Dæmonem congruum animari. Id quum Auguſtinus legiſſet, repetendum apponendumqne cenſuit Civitatis divinæ octavo libro. Quod ſi quânam ratione Dæmones futura prænoſcere valeant, putet quis amplius eſſe quærendum, reſpondebit Porphyrius in libro quem de Oracalis edendum putavit, Quæcunque à Dîs futura prædicentur Oracula, ea ex cœleſti obſervatione prædici omnia.*

Quam primum in hujus Cœlii verba quæ contra Oracula adduxit, apud Mœbium qui illa affert, inciderem, gaudebam ſanè, me ſaltem hunc ſcriptorem diligentem & doctum & judicio præditum (quod tamen tum temporis majoris faciebam) unicum inter eos quos mihi hactenus videre contigerat, huic meæ ſententiæ nactum adſtipulatorem. At poſtquam textum ipſum, in operibus modo nominatis, inſpicere contigit, atque invenire me poſteriora illa huc allata verba ſenſi, pœne exclamare coactus fui ea quæ in philopſeude ſuo occinit Arignoto Lucianus, Τὶ τοῦτ', ἔφην, ὦ Ἀρίγνωτε, καὶ σὺ πιστὸς ἦσθα, ἡ μόνη ἐλπὶς τῆς ἀληθείας, καπνοῦ μεστὸς καὶ ἰνδαλμάτων; τὸ γοῦν τοῦ λόγου ἐκεῖνο,

ἄνθρα-

ἄνθρακες ἡμῖν ὁ θησαυρὸς, πέφηνας; Quid hoc, inquam, Arignote? etiam tu talis eras, ſola mihi ſpes veritatis, fumo plenus ac ſimulacris? illud ergo quod dici ſolet in te nobis evenit: ut theſaurum quem ſperavimus, carbones offenderimus.

Sed quia minimè mihi aliorum auctoritati in hac materia innitendum duxi: nihil aliud inde mihi deperiit quam quod neminem huc uſque invenerim, qui id, quod ego verum eſſe ducebam, aut perſpexerit, aut cordatè defendere publicè auſus fuerit. Cum tamen, uti liquido à me oſtenſum fuit, hinc nullum periculum Religioni noſtræ Chriſtianæ impendeat. At quorum auctoritate ductus, ab Diabolo hæc peragi ſtatuit? Mercurii Triſmegiſti illius, (qui à Doctioribus jam dudum ut planè ſuppoſititius exploſus fuit) ac Porphyrii iſtius, acerrimi Chriſtianorum hoſtis; qui nulla argumenta præter ipſa Oracula affert; Cum interim ipſe operoſe oſtendat ipſos fallaces eſſe omninò; *imò & mentiri eos ſæpius* confiteatur in Oraculis, exemplis in eam rem adductis, quæ videre licet apud Euſebium lib. 6. præpar. Euangelic. Quam firmo igitur nituntur fundamento, qui talium virorum auctoritate, talibuſque ipſorum rationibus perſuaſi, defendunt per malos Dæmonas Oracula fuiſſe inventa atque adminiſtrata!

Dum igitur nihil auxilii nobis à talibus tantiſque viris exſpectandum eſt: Age! ipſi rem arduam, multis forte viſam, aggrediamur: ac proprio Marte, propriam noſtram opinionem defendere ac ſtabilire conemur.

Ut autem hæc aliquo cum ordine ac methodo tractemus: conſiderabimus primo, in quibus ac qualibus Regionibus conſtituta fuerint ſaltem præcipua χρηστήρια. Secundo quomodo templa ipſa, ſive Oraculorum ſepta, fabrefacta aut arte aut na-

tura, aut ambabus, fuerint: ac quibus qualibuſque modis adornata. Tertio qualibus quibuſque modis, diverſis admodum, reddita fuerint Oracula. Quarto per quas qualeſque perſonas adminiſtrata fuerint. Quinto quibus artificiis, (ambiguitatibus quoque, &c. in Reſponſis,) Antiſtites ac Prophetæ in iis uſi fuerint. Sexto quanam in æſtimatione apud Principes ac Magnates plurimos iſta Oracula fuerint. Septimo quibus qualibuſque de cauſis demum Oracula hæc in totum deſierint. Quibus & alia data occaſione interſpergam, huc, directè aut indirectè, facientia.

Quæ omnia licet non eodem ordine, uti hîc poſui illa, pertractem, mihique libertatem diſſertationibus conceſſam reſervaverim; non puto id Lectoribus ullo modo obfuturum.

Notandum igitur primò τῶν χρηστηρίων τὰ πλεῖστα, iis in regionibus fuiſſe adornata quæ montanæ erant, quæque abundabant ſpeluncis, cryptis ac cavernis, iiſque Oraculorum ſepta fuiſſe ſuperſtructa; inter quas excellebat Bœotia: quæ, teſte Plutarcho, antiquitus Oraculorum fuerat feraciſſima.

Ea enim montibus, fontibus, lacubus, cavernis atque antris abundabat, uti ex Strabone, Pauſania aliiſque Geographis patet, iiſque optimam χρηστηρίοις dabat occaſionem.

Quam plurima autem fuerint antra ac ſpeluncæ, meatuſque ſubterranei, per totam Græciam, & Italiam atque alias Regiones Barbaras, tum ex hiſce Pauſaniæ verbis, tum ex aliis multis multorum teſtimoniis conſtat. Sed audiamus, quæſo, primò Pauſaniam, ita loquentem, de Antro Corycio, eâque occaſione & de aliis:

Τούτῳ δὲ τῷ ἄντρῳ γενέσθαι τὸ ὄνομα ἀπὸ νύμφης Κωρυκίας, ἐδήλωσα ὀλίγῳ τι ἔμπροσθεν. σπήλαιον δὲ ὧν εἶδον, θέας ἄξιον μάλιστα ἐφαίνετό εἶναί μοι. ὅσα μὲν γὰρ ἐπί τε αἰγια-

αἰγιαλοῖς καὶ ἀγχιβαθεῖ τῇ θαλάσσῃ, τούτων μὲν οὐδὲ ἀριθμὸν ἄν τις ἐθέλων ἐξεύροι. ὀνομαστότατα δὲ ἔν τε Ἕλλη- καὶ ἐν γῇ τῇ Βαρβάρων ἐστί.

Ubi tum, poſt aliquorum aliorum deſcriptionem, deſcribit quoque Antrum hoc Corycium:

Καὶ ἔστιν ἐπὶ πλεῖστον ὁδεῦσαι δι' αὐτοῦ καὶ ἄνευ λαμπτῆρος. ὅτε, ὄροφος εἰς αὔταρκες ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀνέστηκε, καὶ ὕδωρ τὸ μὲν ἀνερχόμενον ἐκ πηγῶν, πλέον δὲ ἔτι ἀπὸ τοῦ ὀρόφου στάζει, ὥστε καὶ δῆλα ἐν τῷ ἐδάφει σταλαγμῶν τὰ ἴχνη διὰ παντός ἐστι τοῦ ἄντρου.

Huic antro nomen inditum à Corycia Nymphâ, paulò ſuperius docui. Omnium verò, quæ unquam viderim antrorum, quod ſpectetur digniſſimum, hoc mihi viſum eſt.

Nam in littoribus, & profundo mari vicinis partibus quam ſit magnus hujusmodi cavernarum numerus, nemo, ne diligenti quidem inveſtigatione aſſequi poſſit. Sed maximi ſunt (quædam) tum in Græcia, tum in Barbarorum terris.

Ac paulò pòſt:

Qui introierit, ſine ulla face longiſſimè progredi poſſit. Ab imo ſolo ad ſuperiorem partem, quæ pro tecto eſt, ſatis multum intereſt ſpatii: multi (hinc, illinc) è vivis fontibus fluitant rivi: ſed humoris multò plus ex ipſâ quaſi antri teſtudine deſtillat. Cernuntur verò paſſim in ipſo ſolo guttarum veſtigia.

Imò & in Palæſtina talia antra ſuppetebant Judæis contra Hadrianum Cæſarem rebellantibus; quæ ab ipſis porrò ita perficiebantur, ut ibi per longa tempora latitantes, ſubſiſterent atque indè frequentiſſimas excurſiones in Romanos facerent; ac cum maximo ipſorum damno; (uti diſcimus ex Dione Caſſio) indè in ipſos diu admodum irruerent. Sed ipſum audiamus Dionem qui lib. 69. ita loquitur:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Καὶ παρατάξει μὲν φανερᾷ οὐκ ἐτόλμων διακινδυνεῦσαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, τὰ δὲ χώρας ἐπίκαιρα κατελάμβανον, καὶ ὑπονόμοις καὶ τείχεσιν ἐκράτυνον· τὸ ὅπως ἀναφυγάς τε ὁπόταν βιασθῶσιν ἔχωσι, καὶ παρ᾿ ἀλλήλους ὑπὸ γῆν διαφοιτῶντες λανθάνωσι, διατρήσαντες ἄνω τὰς ὑπογείους ὁδοὺς, ἵνα καὶ ἄνεμον καὶ φέγγος εἰσδέχοιντο. *Utque aperto prælio non audebant cum Romanis periclitari, ita capta loca ſuæ regionis opportuna cuniculis muniebant, & mœnibus, ut ad ea ſi vis urgeret perfugerent; utque ad ſe mutuò ſub terram tranſeuntes laterent, vias ſubterraneas deſuper perforarunt, quo ventum lumenque perciperent.*

Talibus antris igitur abundabant & Aſia & Græcia & Italia * multæque aliæ regiones: quæ uti ſæpius à natura erant, ita & plurima erant aut in totum manu atque arte excavata, aut partim à natura, partim ab hominibus adornata. Atque hujus generis erant illa cœmeteria ad quæ Chriſtiani temporibus perſecutionum confugiebant ac clam Ethnicis perſecutoribus ſuos martyres condebant, ſuaſque Synaxeis, orationes, ſtationes, quandoque & Synodos omneſque ſacros conventus cæteras celebrabant; uti liquet ex Euſebii lib. 7. cap. 11. & 12. ubi ea adire vetantur Chriſtiani: & lib. 9. cap. 2. ubi iterum ad illa ipſis datur acceſſus. Quæ qualia fuerint (licet id non huc ita propriè ſpectet) operæpretium eſt audere ex Hieronymo iſta hunc in modum deſcribente: *Dum eſſem Romæ puer & ſtudiis liberalibus erudirer, ſolebam cum cæteris ejuſdem ætatis ac propoſiti diebus Dominicis ſepulchra Apoſtolorum & Martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profundo defoſſæ, ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora ſepultorum,*

* De urbe Præneſte undique cuniculis perforatâ, quorum alii aquæ ducendæ; alii clandeſtinis exitibus inſerviebant. Vide Strab. lib. 5.

torum, & ita obſcura ſunt omnia, ut propemodum illud Propheticum impleatur: deſcendunt in infernum viventes; & rarò deſuper lumen admiſſum horrorem temperat tenebrarum: ut non tam feneſtram, quam foramen demiſſi luminis putes, rurſusque pedetentim acceditur, & cavâ nocte circumdatis, illud Virgilianum proponitur,

Horror ubique animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.

Huic autem Hieronymo addamus Prudentium, qui in hymno XI. peri ſtephanon, de Hippolyti ſepulchro ita canit:

Haud procul [Româ] extremo culta ad pomeria vallo
Merſa latebroſis crypta latet foveis.
Hujus in occultum gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus luce latente docet.
Primas namque fores ſummo tenus intrat hiatu,
Illuſtratque dies limina veſtibuli.
Inde ubi progreſſu facili nigreſcere viſa eſt
Nox obſcura loci per ſpecus ambiguum,
Occurrunt cæſis immenſa foramina tectis,
Quæ jaciunt claros antra ſuper radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde receſſus
Arcta ſub umbroſis atria porticibus:
Attamen exciſi ſubter cava viſcera montis
Crebra terebrato fornice lux penetrat,
Sic datur abſentis per ſubterranea ſolis
Cernere fulgorem luminibuſque frui.
Talibus Hippolyti corpus mandatur OPERTIS,
Propter ubi appoſita eſt ARA *dicata Deo,*
Illa SACRAMENTI DONATRIX MENSA EADEMQUE
CUSTOS FIDA SUI MARTYRIS *oppoſita,*
Servat ad æterni ſpem judicis oſſa ſepulchro
Paſcit item ſanctis Tibricolas dapibus.

 Mira

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Mira loci pietas, & prompta precantibus ara,
Spes hominum placidâ proſperitate juvat,
Hîc corruptelis, animique & corporis æger
Oravi quoties ſtratus, opem merui.
Quod lætor reditu, quod te veneranda ſacerdos
Complecti licitum eſt, ſcribo quod hæc eadem,
Hippolyto ſcio me debere, Deus cui Chriſtus
Poſſe dedit, quod quis poſtulet annuere.
Ipſa illas animæ exuvias, quæ continet intus
Ædicula, argento fulgurat ex ſolido.
Præfixit tabulas dives manus æquore lævi
Candentes, recavum quale nitet ſpeculum.
Nec Pariis contenta aditus obducere ſaxis,
Addidit ornando clara talenta operi.
Mane ſalutatum concurritur, omnis adorat
Pubes, eunt redeunt ſolis aduſque obitum.
Conglobat in cuneum Latios ſimul & peregrinos
Permiſtum populos, relligionis amor.
Oſcula perſpicuo figunt impreſſa metallo
BALSAMA DIFFUNDUNT, *fletibus ora rigant.*
Jam cum ſe renovat decurſis menſibus annus,
NATALEMQUE DIEM PASSIO FESTA REFERT:
Quanta putas ſtudiis certantibus agmina cogi,
Quæve celebrando vota coire Deo!
Urbs auguſta ſuos vomit effunditque Quirites,
Unà & Patricios ambitione pari.
Confundit plebeia phalanx umbonibus æquis
Diſcrimen Procerum, præcipitante fide.
Nec minus Albanis acies ſe candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus variarum huic inde viarum,
Indigena & Picens, plebs & Etruſca venit.
Concurrit Samnitis atrox habitator, & altæ
Campanus Capuæ, jamque Nolanus adeſt.
Quiſque ſua lætus cum conjuge, dulcibus & cum
Pigno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Pignoribus, rapidum carpere geſtit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi
Hæret & in magnis denſa cohors ſpatiis.
Anguſtum tantis illud ſpecus eſſe catervis
Haud dubium eſt, amplâ fauce licet pateat.

Si quidem in hac mea Diſſertatione mihi non tam de Oraculis eorumque apparatu per Antiſtites inſtituto, quam de Antiquitatibus Eccleſiaſticis ſermo eſſet: latiſſimus ſeſe hic aperiret campus de memoriis Myrtyrum, Orationibus ac precibus ad ipſorum ſepulchra factis, de Aris ipſorum corporibus ſuperſtructis, adeóque de menſis Euchariſtiæ communicandæ deſtinatis, ſepulchrorum viſitationibus, feſtisque ad ea celebratis, Sanctorum interceſſionibus, *Unctionibus ipſorum ſepulchris adhibitis* (ex Ethniciſmo, præter alia, etiam hîc memorata Originem trahentibus,) aliiſque pluribus tractandi. Sed eam rem nunc non agimus. Non poſſum tamen non, in tranſitu notare, quam etiam iſta ætate, imò & antè eam diu, *ruere ac retro ſublapſa referri* cœperit ſimplicitas ac modeſtia illa primitivæ Eccleſiæ, quæ ſub Imperatoribus hujus perſecutoribus tam diu ſatis firmiter ſteterat. Talia enim feſta non æquè piè ac modeſtè celebrabantur, jam per liberalitatem refrigeſcente pietate ac temperantia: cum ſub pio prætextu in pervigiliis, tam Paſchatis, quam aliorum feſtorum, ea committerentur in illis cœmeteriis, quibus meliores Chriſtiani communicare nolebant; ac per quæ nocturna illa ſacra Ethnicorum ipſis Ethnicis melioribus inviſa atque exoſa, atque à patribus Chriſtianis tam vehementer ac pro meritis exagitata; pro parte inter Chriſtianos revixiſſe videbantur: dum laſciviori juventuti, cui *nox & amor vinumque nihil moderabile ſuadent*, ſed quæ in prava pronos animos magis incitant, per obſcuros ac tenebroſos receſſus, quibus

antra illa abundabant (uti tam ex aliis, quam ex Boſii præſertim Româ ſubterranea, & ichnographiis per ipſum in ea exhibitis videre licet) commodiſſimæ occaſiones flagitiis perpretandis præberentur. Talia quidem obſcurius indicat Auguſtinus lib 8. cap. ultimo de Civitate Dei; dum Ethnicorum ſacra redarguit: *Quæcunque igitur adhibentur religioſorum obſequia* IN MARTYRUM LOCIS, *adornamenta ſunt memoriarum, non ſacra ſunt vel ſacrificia tanquam Deorum. Quicunque etiam* EPULAS SUAS EO DEFERUNT, quod (NB.) QUIDEM A CHRISTIANIS MELIORIBUS NON FIT, *& in pleriſque terrarum nulla talis eſt conſuetudo; tamen quicunque faciunt, quas cum appoſuerint, orant & auferunt ut veſcantur; vel ex eis etiam indigentibus largiantur, ſanctificari eas volunt per merita Martyrum, &c.* Sed apertius Hieronymus; qui in acerba illa invectivâ contra Vigilantium, qui nullas tales vigilias nocturnas præter pervigilium Paſchatis admittebat, ſequentia hæc fatetur: *Error autem & culpa juvenum viliſſimarumque mulierum, qui per noctem ſæpe deprehenditur, non eſt religioſis hominibus imputandus. Quia & in Vigiliis Paſchæ tale quid fieri plerumque convincitur: & tamen paucorum culpa non præjudicat religioni, qui & abſque vigiliis poſſunt errare, vel in ſuis vel in alienis domibus.* Et paucis interjectis: *Non vigilemus itaque diebus Paſchæ, ne exſpectata diu adulterorum deſideria compleantur, ne occaſionem peccandi uxor inveniat, ne maritali non poſſit recludi clave.* Egregium certè Vigiliarum talium defenſorem! At quid, ſi adhuc exſtarent contra hujuſmodi Vigilias, ipſius Vigilantii (in quem Tragicè admodum declamat noſter Hieronymus) querelæ.

Videremus, ut puto, minime injuſtâ de cauſâ, etiam circa id tempus pleriſque in locis, penitus fuiſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

uiſſe ſublata nocturna hæc ſacra, ob ebrietates, cæ-
eraſque conſecutas laſcivias, quod non diſſimulat
pſe Auguſtinus in Epiſtola ſua 64. *Commeſſationes*
nim & ebrietates ita conceſſæ & licitæ putantur, ut
n honorem etiam beatiſſimorum Martyrum non ſolum
er dies ſolennes, quod ipſum quis non lugendum videat,
ui hæc non carnis oculis inſpicit, ſed etiam quotidie ce-
ebrentur. Quæ fœditas ſi tantum flagitioſa & non
tiam ſacrilega eſſet, quibuſcunque tolerantiæ viri-
us ſuſtentandam putaremus. Quanquam ubi eſt illud,
uod cum multa vitia enumeraſſet idem Apoſtolus, in-
er quæ poſuit ebrioſos, ita concluſit, ut diceret, cum
alibus nec panem edere. Sed feramus hæc in luxu & la-
e domeſtica, & eorum conviviorum quæ privatis pa-
ietibus continentur, accipiamuſque cum eis corpus Chri-
ti cum quibus panem edere prohibemur: Saltem (NB.)
le Sanctorum corporum ſepulchris; ſaltem de locis ſacro-
um, de domibus orationum tantum dedecus arceatur.
Quis enim non audet vetare privatim, quod cum fre-
uentatur in ſanctis locis honor Martyrum nominatur?
Hæc ſi prima Africa tentaret auferre à cæteris terris,
mitatione digna eſſe deberet. Cum verò & per Italiæ
naximam partem, & in aliis omnibus aut propè omni-
us tranſmarinis eccleſiis, partim quia nunquam facta
unt, partim quia vel orta vel inveterata, Sanctorum
& verè debitè futura cogitantium Epiſcoporum diligen-
ia & animadverſione exſtincta atque deleta ſint, du-
itamus quomodo poſſumus tantam morum labem, vel
ropoſito tam lato exemplo emendare?

Cum igitur (ut redeamus denique unde diver-
imus) ubique terrarum, tantus numerus eſſet An-
rorum ac cavernarum, aut natura aut arte facto-
um; commodiſſimè perſpicere poſſumus, quam
naximas occaſiones habuerint hujuſmodi impoſto-
es, eorum adminiculo ſua Oracula adornandi aut
djuvandi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Hinc enim accedit ut in talibus locis ferè ſemper, (raró enim alibi) χρηστήρια fuerint conſtituta. Quorum aliqua hîc deſcripſiſſe non abs re fuerit. De celeberrimo igitur Templo illo Delphico ita Juſtinus lib. 24. cap. 6. *Templum autem Apollinis Delphis poſitum eſt in monte Parnaſo, in rupe undique impendente: ibi civitatem frequentia hominum facit: qui ad affirmationem Majeſtatis, undique concurrentes in eo ſaxo conſedere. Atque ita Templum & civitatem non muri, ſed præcipitia; nec manu facta ſed naturalia præſidia defendunt: prorſus ut incertum ſit, utrum munimentum loci, an Majeſtas Dei hîc admirationem habeat. Media ſaxi rupes in formam theatri receſſit. Quamobrem & hominum clamor, & quando accedit tubarum ſonus, perſonantibus & reſpondentibus inter ſe rupibus, multiplex audiri, ampliusque quam editur, roſonare ſolet. In hoc rupis anfractu media ferme montis altitudine planicies exigua eſt; atque in ea profundum terræ foramen, quod in Oraculum patet. Ex quo frigidus ſpiritus, vi quadam velut vento in ſublime expulſus, mentes vatum in Vecordiam vertit; impletaſque Deo, reſponſa conſulentibus dare cogit.* Cum hoc Juſtino conveniunt Strabo, Pauſanias atque Heliodorus. Quibus accedat Jacobus Spon Medicus Lugdunenſis, qui locum ipſum, ac circumjacentia, ſatis diligenter perluſtravit: adeóque ita de ſitu Templi Delphici in Itinerario ſuo Tomo 2. pag. 45. *La deſcription de Delphes que nous donne Pauſanias nous paroiſſoit obſcure ſur ce point le plus important.* [La ſituation] *Il ſemble a lire Juſtin que la ville & le Temple de Delphes fiſſent au deſſus d'une crouppe du Parnaſſe; mais & la ville & le Temple n'étoient proprement qu'à moitié chemin de ce deux crouppes qui paroiſſent au deſſus, & le tout étoit bâti ſur le panchant de la Montagne en un endroit où il y*

avoi

oit un peu de terre-plain, ce qui en rendoit l'acces aſ-
ſ difficile.

De Antro Trophonii in Lebadia ita Philoſtratus
bro 8. vitæ Apollonii: Τὸ δ' ἐν Λεβαδείᾳ στόμιον ἀνά-
ται μὲν Τροφωνίῳ τῷ Ἀπόλλωνος, ἐσβατὸν μόνοις τοῖς
ὲρ χρησμῶν φοιτῶσιν. ὁρᾶται δ' οὐκ ἐν τῷ ἱερῷ, μι-
ὸν δ' ἄνω τοῦ ἱεροῦ ἐν γηλόφῳ. ξυγκλείουσι δ' αὐτὸ σιδή-
οι ὀβελίσκοι, κύκλῳ περιβάλλοντες. ἡ δὲ κάθοδος οἷα ἱζή-
ντα ἐπισπάσασθαι, λευκῇ δ' ἐσθῆτι ἐσταλμένοι πέμπον-
ι, μελιτούττας ἐπάγοντες ἐν ταῖν χεροῖν, μειλίγματα ἑρ-
τῶν, ἃ τοῖς κατιοῦσιν ἐγχείπτει. ἀναδίδωσι δὲ ἡ γῆ τοὺς
ὸ οὐ πόῤῥω, τοὺς δὲ πορρωτάτω. Καὶ γὰρ ὑπὲρ Λοκροὺς ἀνα-
μπονται, καὶ ὑπὲρ Φωκέας. οἱ δὲ πλεῖστοι περὶ τὰ Βοιωτῶν
ια. *Lebadiæ autem anguſtiæ Trophonio Apollinis fi-
o ſacratæ ſunt, ad quos iis ſolum, qui Oracula petunt,
itus patet. Poſita autem eſt illius ſtatua, non in
mplo ſed in tumulo, qui paulum Templo ſupereminet:
uem ferrei obeliſci undique claudunt: deſcenſus autem
deo anguſtus eſt, ut non aliter quam ſedendo, ingre-
i quis poſſit. Demittuntur autem eò qui intrare volunt
lbis veſtibus induti, & mellitas placentas manibus por-
antes, quibus reptilia demulceant, qui intrantibus ob-
iam ſerpunt. Emittit autem terra hos quidem non lon-
è, illos verò longiſſimè. Quidam & ultra Locros Pho-
enſeſque emittuntur: at plerique ad Bœoticorum fines.*
Ex hac verò verſione quæ Morellii eſt, neceſſe eſt
t potius Lector confundatur, quam rectè diſcat
onſtructionem iſtius Oraculi.

Ubinam enim ſtatuæ alicujus mentionem facit
Philoſtratus, qui de Antri iſtius oſculo locutus,
ait, *poſitum eſt illud non in Templo*, &c. *cingunt au-
tem ſeu claudunt illud undique ferrei obeliſci.* Quis ta-
em non miretur verſionem in tanto viro hujuſ-
que linguæ peritiſſimo. At hiſtoria illa quæ ſta-
im ſequitur, apud Philoſtratum, ipſum hujus er-
roris monuiſſe debebat.

Mira-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Mirarer & ego talia admodum niſi ſimilia, imò longè abſurdiora, in illa verſione mihi occurriſſent. Exemplum hujus rei ſint ea quæ habet Philoſtratus lib. 8. cap. 4. Ἀπειπόντες οὖν ἐκάθεντο εἰς τὸ νυμφαῖον, ἐν ᾧ ὁ πίθος. λευκοῦ δ' οὗτός ἐστι λίθου, ξυνέχων πηγὴν ὕδατος, οὔθ' ὑπερβάλλουσαν τοῦ στομίου, οὔτ' εἴ τις ἀπαντλοίη, ὑποδιδοῦσαν. Quæ ita vertit dictus Morellius. *Ambulando autem utrique jam defeſſi in Templo Nympharum conſederunt*, UBI QUONDAM VATICINIA QUÆDAM RESPONDERI SOLITA FUERANT. *Eſt autem Templum albo lapide conſtructum, & in eo fons eſt aquæ nunquam ſumma labra fontis excedentis, nec curſus quantacunque aqua exhauſta decreſcentis.*

Dic, quæſo, mi Lector, qui callens es paululum modò Græcè linguæ, ubinam in ipſo textu compareant illa *Vaticinia ibi quondam reſponderi ſolita*, atque ubinam illud *Templum albo lapide conſtructum?* De labro quidem invenio ex albo lapide conſtructo, fontem illum, quem deſcribit porro, continente. Sed mihi ſaltem tale Templum, nec tales vaticinationes ſe heic non produnt. Ubinam fuerint, quum hæc verteret Morellius, ipſius aut corporis aut mentis oculi, divinare equidem non valeam, nec multi refert. Sed conſidera interim, Lector, quam tuto quis credere poſſit hujuſmodi verſionibus, qui aut ipſe linguam Auctoris non intelligit; aut cui, dum Græcus textus non ad manum eſt, neceſſe ſit uti verſione! talibus, etiam apud alios ſe prodentibus, edoctus, nulli verſioni, cujuſcunque viri demum ſit, in materia alicujus ponderis fidere audeo; aut allegare eam, ſi non anteà ipſam cum linguâ ex qua adornata fuit contulerim: quod hinc inde facilè alicui, licet linguarum aliàs peritiſſimo, dum mens alio intenta eſt, tale quid accidere poſſit. Quod tamen quandoque

que

ue condonandum eſt. An autem hæc Morel-o condonanda ſint, de eo ſit judicium penes Le-torem.

Melius certè vertit ſequentia ex eodem Philoſtra-): qui in Heroicis, atque ibi in Philoclete, de Orphei in Lesbo Oraculo ita loquitur: Λέσβου δὲ ὀλί-ν ἀπεχούσης τοῦ Ἰλίου δυρὸς, ἔστελλον εἰς τὸ ἐκεῖ μαντεῖον ὺς Ἕλληνας. ἔχρα δὲ οἶμαι ἐξ Ὀρφέως. ἡ κεφαλὴ γὰρ ῇ τὸ τῶν γυναικῶν ἔργον ἐς Λέσβον κατασχοῦσα, ῥῆγμα τῆς έσβου ᾤκησε. καὶ ἐν τῇ κοίλῃ τῇ χρησμῴδει. *Leſbo au-m haud procul ab Ilio diſtante, ad Oraculum illic exi-ens miſerunt. Dabat autem reſponſa ex Orpheo, caput im poſt mulierum facinus Lesbo appulſum rupem habi-vit, & in cavâ humo vaticinabatur.*

Sed revertamur ad Antrum illud Trophonii de io nobis ſermo erat. Accuratius illud deſcripſit auſanias (qui ipſe in illud, ut Oraculum conſu-ret, deſcendit) in Bœoticis ſuis: Ἔστι δὲ τὸ μαντεῖον πὲρ τὸ ἄλσος ἐπὶ τοῦ ὄρους. κρηπὶς μὲν ἐν κύκλῳ περιβέ-ληται λίθου λευκοῦ, περίοδος δὲ τῆς κρηπῖδος κατὰ ἄλων ὼ ἐλαχίστην ἐστίν. ὕψος δὲ ἀποδέουσι δύο εἶναι πήχεις. ἐφε-κασι δὲ ἐπὶ τῇ κρηπῖδι ὀβελοὶ καὶ αὐτοὶ χαλκοῖ, καὶ αἱ συν-χουσαι σφᾶς ζῶναι. διὰ δὲ αὐτῶν θύραι πεποίηνται. Τοῦ ριβόλου δ᾽ ἐντὸς χάσμα γῆς ἐστιν οὐκ αὐτόματον, ἀλλὰ ν τέχνῃ καὶ ἁρμονίᾳ πρὸς τὸ ἀκριβέστατον ᾠκοδομημένον. τοῦ οἰκοδομήματος τούτου τὸ σχῆμα εἴκασται κριβάνῳ. τὸ δὲ ρος ἡ διάμετρος αὐτοῦ τέσσαρας παρέχοιτο ἂν ὡς εἰκά-ι πήχεις. βάθος δὲ τοῦ οἰκοδομήματος, οὐκ ἂν ἐδόκει τοῦτο κάζοι τις ἐς πλέον ὀκτὼ καθήκειν πηχῶν. κατάβασις δὲ κ ἔστι πεποιημένη σφίσιν ἐς τὸ ἔδαφος. Ἐπειδὰν δὲ ἀνὴρ χηται παρὰ τὸν Τροφώνιον, κλίμακα αὐτῷ κομίζουσι στε-ὸ καὶ ἐλαφράν. καταβάντι δέ ἐστιν ὀπὴ μεταξὺ τοῦ τε ἐδά-ους καὶ τοῦ οἰκοδομήματος, σπιθαμῶν τὸ εὖρος δύο, τὸ ὕψος ἐφαίνετο εἶναι σπιθαμῆς. ὁ οὖν κατιὼν κατακλίνας ιτὸν εἰς τὸ ἔδαφος, ἔχων μάζας μεμαγμένας μέλιτι ροβάλλει τε εἰς τὴν ὀπὴν τοὺς πόδας, καὶ αὐτὸς ἐπιχωρεῖ,

καὶ

τὰ γόνατα οἱ τῆς ὀπῆς ἐντὸς γίνεσθαι πεποιημένος. τὸ λοιπὸν σῶμα αὐτίκα ἐφελκύσθη τε καὶ τοῖς γόνασιν ἐπιδεδεμένον, ὥσπερ ποταμῶν ὁ μέγιστος καὶ ὠκύτατος συνδεθέντα ὑπὸ δίνης ἀποκρύψειεν ἄνθρωπον.

Eſt verò Oraculum ſupra lucum in monte, crepido in orbem candido ſaxo circumducta. Crepidinis ambitus eſt inſtar areæ minimæ, altitudine minori quam cubitum duûm. Erecti ſunt ſuper crepidine obeliſci, tam ipſi, quam Zonæ quibus continentur, ænei. Inter eos media ſunt oſtia. Intra ambitum ſpecus eſt non natura, ſed arte & certo proportionis modulo quam ſolertiſſime exciſus. Ejus ſubterraneæ cellulæ formula furno perſimilis: cujus latitudo dimenſa per rectam lineam (ab imo ambitu ad ſummum) cubita æquarit plus minus quatuor. In altum ſubſidit hiatus haud amplius octo fere cubitûm. Nulli verò gradus conſtructi ſunt, qui ingreſſos ad imum ſolum demittant. Sed ad Trophonium deſcenſuri ſcalas admovent, auguſtas æque atque habiles. Ubi deſcenſum fuerit, medium inter ſolum & antri teſtudinem, cavernula eſt latitudine duarum ſpithamarum. Altitudo verò unius eſſe ſpithamæ videbatur. Qui eo penetrarit, humi procumbens, melle ſubactas offas tenens, pedes prius in cavernulam illam immittit. Mox toto ipſe cum corpore ſequens, genua in cavernam inſerere nititur. Ibi ſtatim reliquum corpus, veluti attractum genua ſequitur, non aliter ac ſi maximus & velociſſimus amnis vorticibus correptum hominem ex oculis ſubducat.

Sic Antris ac cavernis ſuperſtructa erant Oraculum Serapidis apud Alexandriam, Apollinis Clarii ad Colophonem, teſte Tacito, quem inferius adducam. Sic & Saturni in urbe Alexandrinâ, & Fortunæ Præneſtinæ prope Romam, & Sibyllæ Cumanæ & alia plura in regionibus aliis. Hiſce addi poſſent ea qua Strabo de Cimmeriis eorumque Oraculo narrat, libro 5. Geographiæ ſuæ ni plurima

ima ex iſtis ipſe fabuloſe crederet conficta: uti & lla quæ,de AntroCumanæ Sibyllæ & aliis huic non liſſimilibus, circa Bajas, Puteoloſque & loca hiſce vicina, habet in Itinerario ſuo Dominus Villamonanus (vel ut Gallicè appellatur *Le Sr. de Villamont.*) Niſi iſta, quæ à me modo adducta ſunt, ſatis ſuperque ſufficere exiſtimarem.

Ubi autem deerant talia ſubſidia, non deerant, quæ defectum horum ſat commode ſuppler , adyta ſcilicet, poterant; quæ, ratione ſtructuræ ſuæ, Antri quædam ſpecies erant intra Templa Fatidica. Hinc Heſychius ἄδυτον. σπήλαιον, ἢ τὸ ἀπόκρυφον μέρος τοῦ ἱεροῦ. Eodem modo & Suidas. Cæſar quoque libro 3. de bello civili: *Pergamo in occultis ac remotis Templi*, QUO PRÆTER SACERDOTES ADIRE *fas non eſt, quæ Græci adyta appellant, tympana ſonuerunt.* Qui Cæſar hîc commodè vocem llam Græcam, cauſamque cur adyta talia loca appellarentur explicat; inde nempe quod nemini præter ſacerdotes ad illa aditus ſive acceſſus pateret.

Addamus & hiſce Lucanum, digniſſimum ut hîc etiam audiatur. Ita verò ille canit, Pharſalicor. lib. 5. de Pythiâ:

——— Illa pavens adyti penetrale remoti
Fatidicum, primâ templorum in parte reſiſtit.

Ac paulò inferiùs:

——— Sentit tripodas ceſſare, furenſque
Appius: & nobis meritas dabis impia pœnas
Et ſuperis, quos fugis, ait, NISI MERGERIS ANTRIS,
Deque orbis trepidi tanto conſulta tumultu
Deſinis ipſa loqui. Tandem conterrita virgo
Confugit ad Tripodas, VASTISQUE ABDUCTA CAVERNIS
Hæſit, & inſueto concepit pectore numen, &c.

Atque

Atque iterum paulò inferùs:

——— *Tunc mœſtus* VASTIS *ululatus* IN ANTRIS

Extremæque ſonant domitâ jam virgine voces.

Ac paulò pòſt.

——— ——— *tunc pectore Vatis*

Impactæ ceſſere fores, expulſaque templis

Proſiluit. ——— ———

Quod autem illa obſcura admodum eſſent, hinc *Operta* quoque vocabantur apud hunc ipſum Lucanum, Ciceronem, alios.

Nullos igitur conſultores ad illa admittebant, niſi qui Reges aut Principes, atque harum fraudum conſcii eſſent. Quique ita & ſibi & ipſis Oraculis majorem auctoritatem conciliare volebant ac valebant. Sic Alexander Magnus, ut Strabo lib. 17. ex Calliſthene notat, ſolus ad illa introiit. Verba ſunt: Μόνῳ γὰρ [δὲ] τῷ βασιλεῖ τὸν ἱερέα ἐπιτρέψαι παρελθεῖν, εἰς τὸν νεὼν μετὰ τῆς συνήθους στολῆς, τοὺς δ᾽ ἄλλους μετενδῦναι τὴν ἐσθῆτα, ἔξωθέν τε τῆς θεμιστείας ἀκροάσασθαι πάντας πλὴν Ἀλεξάνδρου, τοῦτον δ᾽ ἔνδοθεν εἶναι.

Soli ſcilicet Regi à Sacerdote conceſſum ut in Templum ingrederetur habitu conſueto: cæteros veſtem mutare juſſos, & foris omnes Oraculum audiviſſe, dempto Alexandro, qui ingreſſus intus fuerit. Sed totam ipſius ad Ammonis Comœdiam inferius adhuc tractabo.

De Veſpaſiano habemus exemplum apud Tacitum lib. 4. Hiſtoriarum: *Altior in Veſpaſiano cupido adeundi ſacram ſedem*, [Serapidis ſcilicet apud Alexandriam,] *ut ſuper rebus Imperii conſuleret.* ARCERI TEMPLO CUNCTOS JUBET, *atque ingreſſus intentuſque numini, &c.*

Atqui, ut idem Tacitus loquitur, lib. 2. Hiſtor. *Initium ferendi ad Veſpaſianum imperii Alexandriæ cœptum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

cœptum: quod quomodo contigerit, ibi legere operæpretium.

Verùm iſta diu ſatis antè hanc jam memoratam Alexandriæ conſultationem acciderant: Imò & hæc ſequentia iſtis cœptis adhuc priora; ea nempe quæ de Vitellio noſter Tacitus tradit: *Vix credibile memoratû eſt, quantum ſuperbiæ ſocordiæque Vitellio adoleverit, poſtquam ſpeculatores Syriâ Judæâque adactum in verba ejus Orientem nuntiavere.* NAM ETSI VAGIS ADHUC ET INCERTIS AUCTORIBUS, ERAT TAMEN IN ORE FAMAQUE VESPASIANUS, *ac plerumque ad nomen ejus Vitellius excitabatur.*

Quin & priuſquam hæc contingerent, conſuluerat ipſe Oraculum Carmeli Dei, ubi Baſilides ſacerdos omnibus cœptis ejus, (dubiis ambiguiſque licet verbis; procul dubio non ignarus quo, qui conſulebat Oraculum, Veſpaſianus collimaret,) omnia fauſta promiſerat. Quibus narratis, idem Tacitus addit: *Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. Nec quicquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quanto ſperantibus plura dicuntur.*

Quum igitur jam non amplius contra Vitellium in armis eſſet ipſe Veſpaſianus, ſed illo interfecto, imperium teneret, Muciano ac Domitiano dominantibus in urbe imperii capite, non mirum, cuiquam videri debet, ipſum ſic ſolum in adyta admiſſum, ac fingenti ei de ſe ſuiſque quæcunque placerent, facillimè fidem fuiſſe adhibitam: ſaltem illos quorum intererat ità ſimulaſſe: ut fecerant quidem de Alexandro nationes Barbaræ; dum interim ipſi Macedones indignanter admodum talia ferrent.

Simile ferè exemplum habemus in Tito hujus Veſpaſiani filio. Qui, dum bellum idem civile jam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſimul cum Patre agitaret animo, Paphiæ Veneris Oraculum conſuluerat. Hiſtoriam ipſam jam adduxi in priore mea Diſſertatione, quapropter pauca ſolum ex illâ hîc apponam: *Soſtratus, Sacerdotis id nomen, ubi læta & congruentia exta, magniſque conſultis annuere Deam vidit, pauca in præſens, & ſolita reſpondens,* PETITO SECRETO *futura aperit. Titus aucto animo ad patrem pervectus, ſuſpenſis Provinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum [fiducia] acceſſit.*

Hæc quippe atque hiſce ſimilia multum poterant apud ſtultum vulgus, quod totum ferè à divinationibus & Oraculis pendebat: atque adeo talis fama ac rumor de ipſis diſperſus, præſertim in motuum horum initiis, ipſis maximè conducebant; imprimis jam veteribus Ducibus ac claris militia, ſubnixiſque auxilia ac potentia Legionum atque auxiliarium; & in turbido tali ſtatu Reipublicæ.

De aliis conſultoribus nullum exſtat exemplum: neque è re hoc fuiſſet Antiſtitum. Periculum enim ſic fuiſſet, ne detegerentur ipſorum myſteria arteſque fallendis conſultoribus adornatæ.

Sed ut propius accedamus, ac detegamus artes ac præſtigias horum ſacerdotum, ſive potius impoſtorum; Conſideremus, quæſo, præcipua, atque ab antiquis ſæculis inter Ethnicos celeberrima, χρηστήρια.

De Delphico igitur, ut inde initium capiam, ita loquitur Strabo: Φασὶ δ' εἶναι τὸ μαντεῖον, ἄντρον κοῖλον κατὰ βάθους, οὐ μάλα δ' εὐρύστομον· ἀναφέρεσθαι δ' ἐξ αὐτοῦ πνεῦμα ἐνθουσιαστικόν· ὑπερκεῖσθαι δὲ τοῦ στομίου τρίποδα ὑψηλὸν, ἐφ' ὃν τὴν Πυθίαν ἀναβαίνουσαν, δεχομένην τὸ πνεῦμα, ἀποθεσπίζειν ἔμμετρά τε καὶ ἄμετρα· ἐντείνειν δὲ καὶ ταῦτα εἰς μέτρον ποιητάς τινας ὑπουργοῦντας τῷ ἱερῷ.

Ora-

Oraculum ipſum, ajunt eſſe cavam profundè ſpecum, aditu non admodum lato: ex ea ſpiritum efferri furoris Divini efficacem: ſupra orificium Tripodem ſitum ſublimem, quo conſcenſo Pythia, ubi ſpiritum exceperit, carmine ſolutâque oratione ſortes ab ea pronuntiari. Porrò Poëtas quoſdam eſſe fani adminiſtros, qui proſâ oratione edita in verſus numeroſque redigant.

Inſidebat Pythia Tripodi; at in adyto, ac procul ex oculis eorum qui prætenſum illum Apollinem conſultum venerant: ut patet quidem ſatis clarè ex Lucano; at clarius adhuc ex Plutarcho, qui nos docet illos in cella quadam in eam rem conſtructam conſediſſe. Ita enim ille ſub finem Dialogi de Defectu Oraculorum: *Nam cellâ in quâ conſultores Oraculi ſedere jubent, nec ſæpè nec ſtato tempore, ſed incertis utcunque intervallis fragrantiâ repletur & aura, qualem ſuaviſſima & pretioſiſſima unguenta ex adyto tanquam fonte effunderent.* Græca ſunt: Ὁ γὰρ οἶκος ἐν ᾧ τοὺς χρωμένους τοῦ θεοῦ καθίζουσιν, οὔτε πολλάκις, οὔτε τεταγμένως, ἀλλὰ ὡς ἔτυχε διὰ χρόνων εὐωδίας ἀναπίμπλαται καὶ πνεύματος, οἵας ἂν τὰ ἥδιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν μύρων ἀποφορὰς, ὥσπερ ἐκ πηγῆς τοῦ ἀδύτου προσβάλλοντος.

Unde autem hæc fragantia, &c. poſtea diſquirendum.

Non præſentes igitur aderant, nec quid rerum gereretur in adytis, quidve infra in ſpecu ſubterranea ſciebant, aut ſcire peterant. At optima occaſio erat hîc multa adornandi, quibus imponere poſſent conſultoribus. Ædes enim illæ quæ in urbe huic Templo ſubjiciebant, aliæve cellæ vel ædiculæ Templi περιβόλῳ ſeu ſepto connexæ, aut etiam intra illud ædificatæ, Occultum atque incognitum tranſitum dare poterant ad adyta & loca iis ſubjecta; unde per ſuffimenta atque alia ipſorum fallaciis conducentia, ut viſus illorum qui propius accedebant, obnu-

obnubilaretur, ſua peragere poſſent. Atque ipſa Virgo Pythia per commoda inſtrumenta in id adaptata etiam ſuas partes agere poterat; ſive ut per tubam locutoriam vocem intenderet, ut ſic humanis majora ſonare videretur; ac lanariâ herba, aliiſve adminiculis, ſpumam in Ore concitaret; aliiſve pluribus modis obſeſſam ſe Dæmone ſimularet. Cujuſmodi fraudum exempla copioſe ſatis dabimus.

Notemus interim & iis, quibus (ſi quibuſdam id contigit) propius ad adyta accedere permittebatur, viſum ita ibi fuiſſe præpeditum per laureas fraudes, quibus illa erant obſepta, ut illuc eorum acies penetrare nequiret, qui cupide nimis eo introſpicere tentabant. Hoc non obſcure indicatur ab Æſchylo, in Eumenidibus ubi Pythia:

Ἐγὼ μὲν ἕρπω πρὸς πολυστεφῆ μυχόν.

Equidem accedo ad Antrum [adyta] frondibus multis obſeptum.

Religioſi videlicet ac pio prætextu non ſola ipſa Pythia, verum & Prophetæ ipſius, & Conſultores Oraculi, & Tripes cui Pythiæ inſidebat, & ipſa adyta, lauro erant coronata atque obſepta. Quod impedimentum forſan non è minimis adjumentis erat, quibus obſcuritas loci, quâ adyta ſemper, ad majorem venerationem horroremque religioſum incutiendum, obtenebrata erant. Magis eluceſcunt hæc ex Ariſtophane ejuſque Græco Scholiaſte, quorum primus in Pluto:

Τί δῆθ' ὁ Φοῖβος ἔλακεν ἐκ τῶν στεμμάτων.

Ad quem verſum Scholiaſtes inter alia hæc ſequentia habet. Οἶδε [dicunt ſcilicet] ὅτι ἐν μέσῳ τῶν στεφάνων καθημένη ἔλεγεν ἡ Πυθία.

A quibus non abludit Lucretius dum lib. 5. de Philoſophis ita canit:

— *Mul-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

—— *Multa bene, ac divinitus invenientes,*
Ex adytis tanquam cordis, reſponſa dedere
Sanctius & multò certâ ratione magis, quam
Pythia, quæ Tripode ex Phœbi LAUROQUE *profatur.*

Cuncta videlicet ibi dolis fabricandis miſeriſque Conſultoribus decipiendis comparata erant.

Clandeſtini ac ſubterranei introitus exemplum dat nobis hiſtoria illa de Belo ac Sacerdotibus ejus per Danielem deprehenſis: quæ omnibus ſatis nota eſt. Alia hujus rei exempla quoque in ſequentibus adducentur. Sonum verò ita poſſe in immenſum adaugeri, ut maneat interim vox optimè articulata, ac commodiſſime ea internoſcatur; eo quod nihil plane variet ab iſta quæ ſimplici ore, & abſque ullo inſtrumenti adminiculo redditus, niſi ſolo augmento ſive intenſione per inſtrumentum tale facto; docent certiſſime nos illæ tubæ locutoriæ per Samuelem Morlandum Equitem Anglum inventæ (niſi prior ipſi fuerit R. P. Kircherus, qui eas ſibi, ut jam antea excogitatas, vendicat) ac nunc per totam Europam ſatis notæ. Hiſce & adjumento eſſe poterat fornix ſive adyti ſive ipſius templi ſive utriuſque ſimul: qualia quotidie in Templis majoribus experimur. Nec fiebant iſta omnia niſi poſt intercurrentis temporis ſpatium: neque ſemper aut quotidie reddebantur Oracula; ſed (præterquam quod certis ſtatutiſque temporibus diebuſque & Delphis & alibi darentur hujuſmodi reſponſa,) ſub prætextu Haruſpicinæ omniumque inde capiendorum, aliorumque, purificationum ſcilicet, immolationum ſeu ſacrificiorum, quæ Deo offerenda erant, ſat temporis nanciſcebantur, quo omnia rite poſſent apparari, abſque conſultorum de talibus argutiis ſuſpicione. Faſtos certè nefaſtoſque ſuos dies, (quibus aut conſulere Deum aut non conſulere licebat) Oraculo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

culorum Pròphetas, atque inprimis quidem Delphicos, habuiſſe patet ex Plutarcho, in vita Alexandri, atque hiſtoria ibi narrata; quam inferius (aliâque occaſione) adducam. Notemus ſolùm obiter, Alexandrum illum Pſeudomantem, jam ſæpius nominatum atque nominandum, hæc belle imitatum fuiſſe.

Ex antro autem Tripodi ſubjecto etiam ſimulatus ille furor adjuvari poterat, per ſuffimigationes, ſulphureas ac narcoticas, vimque obnubilandi mentem ac dementandi obtinentibus: qualia medicorum filiis minimè ignota ſunt: aut talia in os aſſumere potuit ipſa Pythia. Quam artificioſe autem dementia ac furor Dæmoniacus effingi poſſit: ac quam frequenter, non tantum commune vulgus, verum & Docti homines imò & Medicæ artis admodum periti fallaciis ejuſmodi decipiantur (modo dominetur ipſorum animis, quæ tam latè regnat, ſuperſtitio) plurima harum rerum curioſis nota ſunt exempla; ac quam ſæpè, cum pudore talium nimis credulorum, fraus detecta fuerit, & meritis ſuppliciis affecti harum præſtigiarum tam inventores quam actores. At illuſtre valdè exemplum (ac cui nullum par in omni hiſtoria inveniri puto) habemus apud Ampliſſimum Doctiſſimumque J. A. Thuanum initio libri Hiſtoriarum noſtri temporis: quod hîc afferre me propriis ipſius verbis, nervoſis ſanè atque elegantibus, Lectori tædioſum minimè fore confido:

Publicato Nannetenſi edicto res incidit, quæ non mediocrem Regi moleſtiam, rebus compoſitis ſummam perturbationem attulit. Nam recenti edicti promulgatione plerique factioſi in occulto maximè offendebantur, occaſionemque quærebant res miſcendi, quam ex levi cauſâ tunc oblatam avidiſſimè arripuerunt. Jacobus Broſſe-

rius Romorantino in Sequalonia oppido natus, pannificii ac laboris ruſtici, quo ferè illis locis victitant, pertæſus, circulatorum conditionem per præſtigias plebeculæ vulgò illudentium potiorem duxit, & Martha, quam ſpiritu maligno vexari fingebat, Silvina & Mariâ filiabus ſecum aſſumptis, relicto lare urbes ac oppida Ligeri vicino circumpoſita circumire cœpit, magno hominum ad rei novæ ſpectaculum concurſu. Sed poſtremo ubi fraus patuit, Aureliani & Cleriaci ſacri collegii ſodales conciliari decreto XVI. Kalend. April. & XIII. & XIIII. Kalend. VIIIbr. anno ſuperiore prohibuerunt, ne quis Sacerdos ex illa Diœceſi ad excantandum commentitium illum Spiritum ritus ab Eccleſia præſcriptos uſurparet; qui aliter faceret, ſacris interdiceretur; inde cum ad Andegavum veniſſet eadem ſimulatione Martha, Carolus Miro urbis Epiſcopus eam, antequam ad ſacras ceremonias accederet, obſervare voluit. Menſæque adhibitam, cum aqua conſecrata pro vulgari propinata nihil commoveri, vulgari, quam conſecratam eſſe dicebat, porrectâ convulſionibus ac membrorum diſtorſionibus ſtatim exagitari cerneret, in fraudis ſuſpicionem venit; quam ut magis convinceret, altâ voce ceremonialem exorciſmorum librum afferri juſſit. Tum recitato primo Æneidos verſu, illa ad id inſtructa, quæ exorciſmi principium per ea verba fieri crederet, affectato membrorum motu à Spiritu torqueri ſe finxit, ob idque ab Epiſcopo mox dimiſſa eſt; monito in arcano patre, ut filiam domum reduceret, neque plebi impoſturis hujusmodi amplius fucum faceret.

Verùm is Lutetiam verſus iter intendit urbem factionibus ſciſſam, & in qua permultos ſeu credulitate, ſive ut ex eo motus occaſionem quærerent; conſiliis ſuis fraudulentis propitios fore ſperabat, & ad B. Genovevæ cœnobium populi ob præcipuum cultum concurſu frequens divertit. Ibi ſacri remedii ope imploratâ, antequam de obſeſſæ vita, conditione, famâ, valetudine anqui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

*ſitum eſſet, Patres Capucini occupant, & coram ignara plebe ad exorciſmos Martha contortis membris ſubſiliente facile adſtantibus perſuadent, verè eam à ſpiritu torqueri. Jamque is rumor tota urbe percrebuerat, cum Henricus Gondius urbis Epiſcopus partes ſuas interpoſuit, & ut negotium ordine procederet, Michaëlem Mareſcotum, Nicolaum Ellanium, Joannem Altinum, Jo. Riolanum, Ludovicum Duretum celeberrimos Academiæ Pariſienſis Medicos accerſi juſſit, & poſt editas à Marthâ ſolitas geſticulationes, cum Latinè & Græcè interrogata, neutram ſe linguam intelligere oſtenderet, unanimi ab iis conſenſu Epiſcopo rogante reſponſum eſt, nihil à Spiritu; * multa ficta, pauca à morbo eſſe: tantum reperta lingua rubra & inflammata, & in ſiniſtro hypochondrio obſcurum aliquod murmur exauditum: Poſtridie Ellanius & Duretus eodem conveniunt, & Duretus infixa inter pollicem & indicem acu, an ſenſu doloris tangeretur, tentare voluit; cum ad ictum non tremiſceret, poſt peractas ceremonias rogati ab Epiſcopo ſententiam medici, collegas accerſiri & in craſtinum rem differri petierunt. Igitur Kalend. Aprilib. magna omnium exſpectatione à Seraphino Patre exorciſmi repetuntur, ad quos Martha oculos rotans lingua exerta, & contortis membris ac toto corpore exhorreſcebat; tum ad hæc verba,* ET HOMO FACTUS EST, *ſupina deſultatione veluti exoſſato corpore fluctuans ab altari ad valvas ſacelli, in quo erant irrepſit, quâ re perculſis aſtantibus P. Seraphinus commotior*

* Jean de Serres, tome V. Les Medicins ſont requis de dire ce qui leur en ſemble. Preſque tous concluent, & Mareſcot en porte la parole à l'Eveſque: Qu'il n'y a nulle operation diabolique, beaucoup de feintiſe & peu de mal, peu d'autres (commo en une compagnie il ſe trouve touſjours des eſprits de contradiction, qui penſeroient manquer de ſuffiſance s'ils ne taſchoient d'affoiblir ou renverſer par contraires raiſons celles d'autruy) proteſtent qu'ils remarquent en Marthe tous les ſignes ordinaires aux demoniaques, &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

motior exclamavit. Si quis ſit adhuc incredulus, hic Spiritum intus agentem ſiſtat, & vitæ periculo cum eo luctetur. Heic Mareſcotus nihil niſi fictum videns, & imposturam non ferens, ego verò, inquit, periculum in me recipiam. Spiritus, ſi poteſt, me validior ferat. Quibus dictis ſtatim contra obluctanti manus in cervicem injicit, eamque conſiſtere jubet. Illa ubi ſe captam videt, cum ſe amplius commovere non poſſet, ut impoſturam tegeret, Spiritum abiiſſe, ſeſeque reliquiſſe reſpondet, & exorciſta, ut mendacium auctoritate ſuâ adjuvaret, Martham nunc eſſe, & Spiritum diſceſſiſſe confirmavit: ad hæc cum Mareſcotus diceret, Spiritus ergo à me fugatus eſt, Epiſcopus veritatis indagandæ cupidus rurſus exorciſmos repeti imperat; illa primò nihil moveri, & cum Mareſcotum cervici ſuæ imminentem videret, ut ipſe Riolanus & Altinus medicinam ſuam curarent, inclamare, cæterum ab omni geſticulatione abſtinere. Mox ubi eos faceſſiſſe credidit, in tergum prolapſa ad notas artes confugere. Tum medici rurſus comparent, & in vacuo luctantem nullo negotio comprehenſam tenent. Cumque Seraphinus, ut ſe erigeret, juberet: Mareſcotus per jocum Spiritum in pedes ſe poſſe erigere negavit, ſe nimirum Jeſu Chriſti, qui malignorum Spirituum terror eſt, fiducia fretos, nihil eorum æſtus minaſve expaveſcere, neque verò heic Spiritum latere, ac nihil præter naturam eſſe. Mareſcotum dicentem excepit Riolanus, & ad Martham converſus, Miſera, inquit, quouſque perges nobis illudere? nunquamne plebeculam ludificare deſines? agnoſce culpam, patent tuæ fraudes, & niſi maturè veniam depoſcas, brevi traderis in manus judicis, qui quæſtione veritatem extorquebit. Hæc omnia Græcè Latinéque dicta, cum Martha interrogata ſe non intelligere faſſa eſſet, habita Medicorum, qui aderant, deliberatione, & ſex ex iis in priore ſententia perſeverantibus, Duretus Spiritu maligno correptam virginem affirmavit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

mavit, iis præcipuè indiciis, quod linguam præter naturam exſeruiſſet, & acum altè infixam nullo doloris ſenſu pertuliſſet. Altinus verò, multa in ea impoſturæ ſigna non inficiatus eſt; cæterum trimeſtere, intra quod diligentiùs obſervaretur, exſpectandum: nam Joannem Fernelium ſic cenſere, qui non niſi poſt trimeſtre de quodam magnæ dignitatis viro, qui Spiritu vexabatur, cognoſcere potuiſſe in libris de abditis rerum cauſis ſcripſit. Ita eo die diſceſſum eſt; cumque de negotio omninò actum crederetur, poſtridie alii medici arceſſuntur, Mareſcoto aliiſque qui ab initio vocati fuerant, non admiſſis, & coram Seraphino ac Patre Benedicto ex eodem Cupucinorum ordine Anglo, Martha præter corporis motus conſuetos etiam ad verba Græca, quæ ignorare ſe antea dixerat, atque adeo ad Anglicana diſertè reſpondiſſe dicitur. Demumque atteſtatio ab iis conficitur coram Epiſcopo & Joſepho Fullone S. Genovefæ cœnobiarchâ III. Non. April. quo Martha verè à Spiritu vexari pronuntiatur. Cauſæ ſcripto additæ, quod cum motus illi ſine pulſus, reſpirationis, ac coloris mutatione, violenti & horrendi oris rictus, ſpuma tenuis, linguæ exſertio, morbo minimè attribui poſſint, quod in confeſſo univerſis erat, & acus in collum & manus infixæ ſine doloris manifeſti ſenſu & nullo cruore emiſſo omnem fictionis ſuſpicionem tollerent, reliquum eſſe, ut hæc omnia præter & ſupra naturam Symptomata, ac inprimis linguarum, quas ipſa non didicerat, intelligentia à maligno Spiritu virginem inhabitante proveniant. Eodem ſcripto continebatur, præter ea quæ coram medicis ſigna edita fuerant, Fullonem affirmare, Martham cum à ſex robuſtis hominibus teneretur, in ſublime quatuor pedes ſupra ipſorum capita ſublatam magna adſtantium admiratione aliquandiu conſtitiſſe, quæ omnia argumenta ſcripto contrario poſtea Mareſcotus confutavit. Nam quod acus collo infixas non ſenſerit, id coram ſe factum non eſſe, & cum ipſe coram

cæteris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

cæteris collegis idem feciſſet, ſenſiſſe Martham: Sed & P. Seraphinum ſtatim inclamaſſe, Martham eſſe, & Spiritum ab ea diſceſſiſſe. Et vero diſſimulari ſenſum hujusmodi læſuræ in parte carnoſâ, indicium eſſe non ſolum præſtigiatores pleroſque, ſed ipſos pueros aulicos ac lixas, qui in cruribus & brachiis acus admittunt, neque propterea à Spiritu obſideri creduntur. Stoicos olim idem factitaſſe atque adeo cenſuiſſe, dolorem in opinione conſiſtere, & multos ad mortem virgis cæſos, nullo doloris ſenſu, eandem conſtantiam in Spartana Repub. quaſi lege ſancitam, & exemplis permultis confirmatam. Multos tanquam Sortilegos eo argumento ad mortem damnatos, qui poſtea ſupremi Senatus judicio abſoluti ſunt: & ſi ſubtilius in naturæ ſecreta penetrandum eſt, certiſſimum eſſe, quod Galenus *contra Ariſtotelem rectiſſimè diſputat, ſenſum non eſſe mutationem quæ fit in inſtrumento, ſed à mutationis cognitione provenire, unde fieri, ut qui profundâ cogitatione defixi meditantur, oculis objecta plerumque non videant, aut quæ coram dicuntur, non capiant; quippe viſus Spiritu cum ſuâ facultate in fonte ipſo retento, ac ſenſu communi ab anima minimè ad oculos aut aures tranſmiſſo, & anima ipſa alio divertente, unde eſſe ut inter pugnandum plerique ictus ſclopetorum in partibus carnoſis non ſentiant. Sic Archimedem olim pulveri ſuo intentum Syracuſarum dereptarum fragorem auribus non percepiſſe; quod vero ſanguinem non emiſerit, ad rem non plus facere. Nam cottidie evenire, ut quibus vena ſecatur, ſi ad ictum exhorreſcant, ſanguis ſiſtatur. Omninò ridiculum eſſe, quod de ſpuma adducitur. Nam cui dictum viſumve, aut quem fando accepiſſe, Spiritus malignos ſpumam emittere, tenuem, ſpiſſam, albam, nigram? nam nigra omnia iis affingi, & ſcitum eſſe anile commentum, Dæmonem in oculo tunicam albam non habere. Quod ad motus violentos & rapidos, ſine pulſûs, reſpirationis, aut coloris mutatione atti-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

attinet, eos non tales fuiſſe, quin facile ab aſtantibus medicis reprimi potuerint, & quæ poſtea iis abſentibus facta memorantur, ea januis obſeratis acta. Nimirum non patuiſſe fores, ne pateret veritas, & ut hæc quæ ad miraculum in majus extolluntur, vera ſint, medicæ rei peritis conſtare, in melancholicis, lunaticis, & hujusmodi morbis præpeditis ſpiſſum ac terreſtrem ſanguinem, & qui facile non accenditur ac præterea rarum pulſum eſſe. Pleroſque ex iis viſos, qui noctu interdiuque curſitant, cum horrendis clamoribus canum inſtar ululantes, ſine ulla pulſus reſpirationis, & coloris itidem mutatione, & multum in ea valere conſuetudinem, Martham verò jam totos XV. menſes Andegavi, Salmuriæ, Cleriaci, Aureliani, & in hac urbe tanquam ſimiam aut urſum traduci, & geſticulationibus illis aſſueviſſe, eoque minus illis affici, multa in natura cottidie admiranda & fidem captumque humanum ſuperantia deprehendi, quæ tamen minimè Spiritibus, ſed occultis ejusdem naturæ arcanis aſſignantur, à cane rabioſo morſos tanquam canes latrare. Lycanthropos ululare, & humana carne veſci, quippe læſa phantaſtica facultate cum ſe lupos putent eſſe, imò argumentum reflecti poſſe, ut oſtendatur, Martham à Spiritu minimè obſideri; nam S. Marci teſtimonio convinci poſſe, eos qui à Spiritu exercentur, poſt membrorum agitationes ac violentas convulſiones abſcedente eo attonitos & membris quaſi confractos remanere: idem & Fernelium in libris de abditis rerum cauſis confirmare multis exemplis; atqui Martham nullam pulſus, reſpirationis, coloris mutationem pati; nullâ membrorum fatigatione vexari; igitur minimè à Spiritu obſideri. Ultimum quod à Medicis contra ſentientibus affertur, ſi utique probaretur, magis urgere; Martham cum Græcè & Anglicè interrogaretur, diſertè, quaſi intelligeret, reſpondiſſe. Sed neque id ſatis idoneè probari, & quod in eam rem dicitur, ſuſpicione fraudis

non

non carere, & apparere præmonitam virginem ad interrogata illa hujuſmodi reſponſum dediſſe. Nam ſi Græcè intelligit, cur cum Latinè, quæ lingua toto Occidente adeò communis eſt, interrogatur ſe minimè intelligere dixit? an ſemper audiendos qui Martham tunc eſſe, cum nihil intelligit, & Spiritum ab ea receſſiſſe mendacio tam fœdo patrocinantes blaterant? Quod verò ab aliis additur, eam ſupra eorum, qui captam tenebant, ſe capita efferentem in vacuo aliquandiu conſtitiſſe; præter naturam non eſſe. Nam quicquid rectâ linea movetur, antequam in contrarium moveatur, ut quieſcat neceſſe habere; ſic pilam in parietem ejaculatam, antequam reflectatur, ad parietem quieſcere. Sic arteriam poſt dilatationem, antequam contrahatur, pariter interquieſcere. Et verò notandum id à prandio viſum: nam mane impoſturam iidem, qui nunc contrarium aſſerunt, concorditer clamitabant, cum videlicet vapores in cerebrum ſublati idem quod ſuffuſiones, quæ extra locum ſuum res ob oculos referunt, operantur. Sic potuiſſe fieri ut nonnulli duplicem Martham, alteram humi, alteram in ſublimi viderint. Quid quod quidam viſam eam palpitare intus, & quod equi deficientes faciunt, ilia ducere miraculi loco retulerunt? alii denique ex imo ventre clauſo ore & compreſſis labiis loqui? an engaſtrimythos & ſternomanteis Hippocrati non indictos, ipſis ignotos eſſe? at cui bono? inquiunt poſtremo nonnulli inter eos cordatiores crediti. Nimirum ad emendicandam ſtipem, & lucrum ex otioſa & inerti vita per præſtigias captandum, quis ſcit an & ad ciendos populi animos, ac denique ſeditionem in principe regni urbe, exemplo ad alias tranſituro, excitandam? Inter hos contentionum æſtus immane quantum diſtracta concordia, & ſciſſa omnium ſtudia, adeo ut metus inceſſerit, ne res in apertum motum erumperet. Nam prudentiores tam ardens quorundam in ea cauſſa ſtudium ſic interpretabantur, quaſi occaſio edicti

nuper

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

nuper facti cum Regis invidiâ convellendi quæreretur, & Rex qui tunc ad Fontem-bellaqueum erat, à fidis monitus, veritusque ne per ſcrupuloſas ac vagas, quæ in hujusmodi cæremoniis interrogationes vulgò fiunt, antiqua odia vix ſopita renovarentur, & nova factionum ſemina inter populum ſererentur, Senatui mandavit ut auctoritatem ſuam interponeret, & coitiones illas, quæ paullum jam à ſeditione aberant, maturè impediret. Itaque decretum, ut Martha Magiſtratui traderetur, qui eam diligenter obſervaret adhibitis medicis ac peritis; & poſt menſem ad Senatum referret. Petro Lugolio criminalium cauſſarum aſſeſſori, & Franciſco Villamontano cognitoris regii vicario id negotii datum; qui eam totos XL. dies ſub liberâ cuſtodia habuerunt. Quo tempore ad eam viſendam admiſſi N. Ribitus Riverius Regis archiatros, Andreas Laurentius Reginæ item archiatros, Petrus Laſilæus medici collegii decanus, Albertus Faber, Mareſcotus, Ellanius, Altinus, Luſſonus, Petreius, Renardus, Hervardus, Cuſinotus, Amboſius, Palmerius, Marceſius ex eodem ordine: qui omnes nihil præter naturam in eâ puella animadvertiſſe ſcripto teſtati ſunt. ipſa feriis Paſchalibus peccata coram Sacerdote confeſſa ſacrum viaticum placidè ſumpſit, ceſſantibus, POST MUTATAM CUSTODIAM, *paullatim horrendis illis, de quibus tantus rumor paſſim percrebuerat, geſticulationibus.*

Poſtremum verò hujus Tragœdiæ actum (nam Tragicum planè exitum habuit hæc res, actoribuſque luctuoſum) videat Lector apud hunc eundem Thuanum, & in Epiſtolis verè aureis Illuſtriſſimi Cardinalis Oſſatii: quod ea quidem ſint extra meum propoſitum, digna tamen quæ à talium curioſis ibi legantur.

Non autem omittenda duco quæ Lucianus de Alexandro illo Pſeudomante obſeſſum ſe numine ſimu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ımulante, narrat: Εἰσβαλὼν γοῦν ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τοιαύτης τραγῳδίας διὰ πολλοῦ εἰς τὴν πατρίδα, περίβλεπτός τε, καὶ λαμπρὸς ἦν, μεμηνέναι προσποιούμενος ἐνίοτε, καὶ ἀφροῦ ὑποπιμπλάμενος τὸ στόμα, ῥᾳδίως δὲ τοῦτο ὑπῆρχεν αὐτῷ, στρουθίου τῆς βαφικῆς βοτάνης τὴν ῥίζαν διαμασησαμένῳ. τοῖς δὲ θεῖόν τι, καὶ φοβερὸν ἐδόκει ὁ ἀφρός.

Alexander itaque multò poſt in patriam cum hujuſmodi tragœdia ingreſſus, conſpicuus erat & ſplendidus: CUM SESE NONNUNQUAM AFFLATUM NUMINE SIMULARET, ORE SPUMA PLENO. *Id quod ille Lunariæ herbæ ad tingendum aptæ radice commanducatâ facilè efficiebat: Cæterùm illis Divinum quiddam ac formidandum ſpuma illa videbatur.* At plura huic fraudi conducere poterant: neque aliquis ferè eſt, quin noverit hanc ſapone Hiſpanico, ac garo iſto Moſcovitico, quod vulgò *Cavajaris* nomine venit excitari atque elici commode poſſe. Hac occaſione data temperare mihi non poſſum, quin addam ea quæ in Itinerario ſuo Gallicè conſcripto, *Balthaſar de Moncenys*, homo minimè ſuperſtitioſus, ſed curioſiſſimus naturæ naturaliumque cauſarum indagator, pag. 8. primæ partis, nobis narrat. Verba ipſius ſunt hæc ſequentia: *Le* 8. *au Matin j'allay voir la ſuperieure des Urſelines jadis poſſedée ſelon l'opinion commune, ce qui m'avoit donné la curioſité de la voir. Je la fû donc demander, & j'eus la patience de l'attendre dans le parloir plus d'une groſſe demi-heure. Ce retardement me fit ſoubçonner quelque artifice: c'eſt pourquoy apres luy avoir fait compliment je la priay de me monſtrer les caracteres que le Demon que la poſſedoit avoit marquez ſur ſa main, lors qu'on l'exorcizoit; ce qu'elle fit en tirant le gant qu'elle avoit à ſa main gauche. J'y vis en lettres de couleur de ſang ſur le dos, commençant du poignet juſqu'au petit doigt,* JESUS; *au deſſous tirant*

vers

vers l'épaule, MARIA; *plus-bas*, JOSEPH; *&* *plus-bas a la quatrieſme ligne*, F. DE SALLES. *Elle me dit toutes les meſchancetez du Preſtre Grandier, qui avoit eſté bruſlé, pour avoir donné le malefice au Convent, & comme un Magiſtrat de la Ville, duquel il deſbauchoit la femme, s'en eſtoit plaint à elle & que de concert ils l'avoient dénoncé, non obſtant les fortes inclinations que ce malheureux luy cauſoit par ſes ſortileges, dont la miſericorde de Dieu la preſervoit. Enfin je pris congé d'elle & auparavant je ſouhaitay de revoir ſa main, qu'elle me donna fort civilement, au travers de la grille. Alors la conſiderant bien, je luy fis remarquer que le rouge de lettres n'eſtoit plus ſi vermeil, que quand elle eſtoit venuë, & comme il me ſembloit que ces lettres s'eſcailloient & que toute la peau de la main ſembloit s'eſlever, comme ſi c'euſt eſté une pellicule d'eau d'empois deſſechée; avec le bout de mon ongle j'emportay par un leger attouchement, une partie de la jambe de l'*M. *dont elle fut fort ſurpriſe, quoyque la place reſtaſt auſſi belle que les autres endroits de la main. Je fû ſatisfait de cela. Je pris congé d'elle, &c.* Sed denuò redeamus ad Strabonem, à quo jam dudum eſt quod per hanc digreſſionem divertimus, digreſſione tamen aliquibus forſan non injucundâ.

Addit Strabo: *Pythiâ, uti dicebatur, carmine ſolutâque oratione ſortes pronuntiari. Porrò Poëtas eſſe quoſdam fani adminiſtros, qui proſâ Oratione edita in verſus numeroſque redigant.*

Quod verò de *Carmine* addit, id de temporibus antiquis intelligendum, minimè de ipſius Strabonis ævo. Namque ex Cicerone ſuperius allato patet, jam ante Pyrrhi tempora Pythiam deſiiſſe Oracula ſua carmine proloqui. Hinc etiam eſt quod integro libello inquirat Plutarchus, *cur Pythia carmine Oracula non ampliùs redderet.* Qui Plutarchus quo-

quoque idem cum Strabone de Poëtis illis teſtatur; lib. de Pythiæ Oraculis; cur, ſcilicet, illa non amplius carmine reſpondeat:

Πολλῶν δ' ἦν ἀκούειν ὅτι ποιητικοί τινες ἄνδρες, ἐκδεχόμενοι τὰς φωνὰς καὶ ὑπολαμβάνοντες ἔπη καθῆντο περὶ τὸ χρηστήριον, ἔπη καὶ μέτρα, καὶ ῥυθμοὺς οἷον ἀγγεῖα τοῖς χρησμοῖς ἐκ τοῦ προστυχόντος περιπλέκοντες. *Multos quoque audiviſſes qui dicerent, Poëtas quoſdam etiamnum apud Oraculum deſidere, qui voces exciperent, iiſque ſubitò verſus & numeros tanquam vaſa quædam circumplicarent.*

De quibus Poëtis ſtatim inferius plura. Cur autem initio quidem carmine, poſtea verò ſolum proſa oratione reſponderit Apollo, hæ procul dubio fuere rationes; Quod non ſemper paratas haberent tales Pythias quæ verſus ſatis bonos ipſæ componere poſſent, & ſic per illa reſpondere conſulentibus; aut quæ accuratè ſatis atque ita ut oportebat eos proferre poſſent; unde & verſus manci, atque hiulci, aut, ut Lucianus: ὑπέρμετρα καὶ ἐνδεᾶ μέτρα, ex eo, quod illos non bene efferret; imò quod & à Sacerdotibus ipſis iſtos componentibus, ex inſcitia legum metricarum, ſæpius malè ac vitioſe compoſiti fuiſſent. Unde etiam cum riſu ac contemptu à multis excipiebantur: ab Epicuræis præſertim, Cynicis, Ariſtotelicis, Peripateticis, aliiſque: quibus aliàs multis de cauſis contemptui Oracula atque irriſui erant. Hinc videmus (præter Onomanum, Ciceronem alioſque) Lucianum ubicunque potuerit occaſionem arripere iis inſultandi; uti inter alia in Dialogo cui titulus Juppiter Tragœdus, hiſce verbis: Ὁρῶ γοῦν καὶ τὸν Ἀπόλλω γελώμενον ἐπ' ἐνίοις τῶν χρησμῶν. καί τοι ἐπικρυπτούσης τὰ πολλὰ τῆς ἀσφαλείας, ὡς μὴ πάνυ σχολὴν ἄγειν τοὺς ἀκούοντας ἐξετάζειν τὰ μέτρα.

Itaque video Apollinem ob Oracula nonnulla derideri:

deri; quamquam cautionis cauſa multa obſcuret, ne omninò audientes otio indulgeant ad expendendos verſus. Sunt autem verba Mercurii, qui modo dixerat: Ἐγὼ δὲ ἥκιστα ποιητικός εἰμι ὥστε διαφθερῶ τὸ κήρυγμα, ὑπέρμετρα ἢ ἐνδεᾶ ξυνείρων. καὶ γέλως ἔσται παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἀμουσίᾳ τῶν ἐπῶν.

At ego Poëticen non calleo, adeò ut præconium ſim corrupturus, ſi hypermetros & defectivos verſus, connectam: & riſum ipſis movebo meâ carminum imperitiâ. Quibus tum adhærent verba ſtatim adducta.

Sed nec Plutarchus id ullo modo diſſimulat: verum è contra cauſam inquirit unde illud contigerit (ac quidem ſatis ſuperſtitioſè) in Dialogò illo, cur Pythia non amplius carmine redderet reſponſa, hiſce ſequentibus: Ἐκ τούτου γενομένης σιωπῆς, πάλιν οἱ περιηγηταὶ προσεχειρίζοντο τὰς ῥήσεις. χρησμοῦ δέ τινος ἐμμέτρου λεχθέντος, οἶμαι περὶ τῆς Αἴγωνος τοῦ Ἀργείου βασιλείας, πολλάκις ἔφη θαυμάσαι τῶν ἐπῶν ὁ Διογενιανὸς, ἐν οἷς οἱ χρησμοὶ λέγονται τὴν φαυλότητα καὶ τὴν εὐτέλειαν, καίτοι μουσηγέτης ὁ θεὸς, καὶ τῆς λεγομένης λογιότητος οὐχ ἧττον αὐτῷ τὸ καλὸν, ἢ τῆς περὶ μέλη καὶ ᾠδὰς εὐφωνίας μετεῖναι, καὶ πολὺ τὴν Ἡσιόδου εὐέπειαν καὶ τὴν Ὁμήρου ὑπερφθέγγεσθαι. τοὺς δὲ πολλοὺς τῶν χρησμῶν ὁρῶμεν καὶ τοῖς μέτροις καὶ τοῖς ὀνόμασι πλημμελείας καὶ φαυλότητος ἀναπεπλεγμένους. παρὼν οὖν Ἀθήνηθεν ὁ ποιητὴς Σεραπίων, Εἶτα (ἔφη) ταῦτα τὰ ἔπη τοῦ θεοῦ πιστεύοντες εἶναι, τὸ ἄσωμον, ὡς λέγεται, κάλλιον τῶν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου λέγειν, οὐ χρησόμεθα τούτοις ὡς ἄριστα καὶ κάλλιστα πεποιημένοις, ἐπανορθούμενοι τὴν αὐτῶν κρίσιν προκατειλημμένην ὑπὸ φαύλης συνηθείας. ὑπολαβὼν οὖν Βόηθος ὁ γεωμέτρης (οἶσθα γὰρ τὸν ἄνδρα μεταταττόμενον ἤδη πρὸς τὸν Ἐπίκουρον) Ἄρ' οὖν ἔφη τὸ τοῦ ζωγράφου Παύσωνος ἀκήκοας; Οὐκ ἔγωγε (εἶπεν ὁ Σεραπίων) Ἀλλὰ μὴν ἄξιον. ἐκλαβὼν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἵππον ἀλινδούμενον γράψαι τρέχοντα ἔγραψεν. ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ ἀνθρώπου, γελάσας ὁ

Παύ-

Παύσων κατέστρεψε τὸν πίνακα· καὶ γενομένων ἄνω τῶν κάτω, πάλιν ὁ ἵππος οὐ τρέχων ἀλλ᾽ ἀλινδούμενος ἐφαίνετο. τοῦτό φησιν ὁ Βίων ἐνίους τῶν λόγων πάσχειν, ὅταν ἀναστρέφωσι. διὸ καὶ τοὺς χρησμοὺς ἔνιοι φάσκουσι οὐ καλῶς ἔχειν, ὅτι τοῦ θεοῦ εἰσιν· ἄλλοι δὲ τοῦ θεοῦ μὴ εἶναι ὅτι φαύλως ἔχουσιν.

Secundum hæc ſilentio facto, rurſum enarratores ſacrorum Oracula deprompſerunt. Ibi quum Oraculum quoddam carmine editum recitaretur; de Regno (ni fallor) Ægonis Argivi: Diogenianus ajebat, ſæpenumero ſe admiratum fuiſſe VERSUUM, QUIBUS ORACULA EXPRIMERENTUR VILITATEM ATQUE VITIA. *Atqui Apollinem Muſarum ducem eſſe, & ad quem non minus eloquentiæ quam cantilenæ & vocis elegantia pertineret, & qui Homerum Heſiodumque longe antecelleret facundiâ.* TAMEN PLERAQUE ORACULA ET CONTRA METRI LEGES, ET VOCABULORUM PRAVITATE PECCARE. *Aderat unà Serapio Poëta, qui Athenis eò venerat. Is, putatis ergò, inquit, verſus iſtos Apollinis eſſe? Sinamus verò eos, ut dicitis, Homericis & Heſiodeis pulchritudine longè inferiores eſſe, annon utemur iis ut optimè compoſitis, corrigentes judicium, quod de iis pravâ conſuetudine præoccupante fertur? Sub hæc Boëthus Geometra, quem noſti jam in caſtra Epicuri tranſitum parare; Audiſtine, inquit, Pauſoni pictori quid contigerit? Non ſanè, ajebat Serapio. Atque dignum eſt auditu, inquit Boëthus. Conduxerat is pingendum equum qui ſeſe volutaret, pinxit currentem; & locatore iniquè id ferente, ridens tabulam invertit, ut inferis ſurſum elatis partibus, equus jam non currens, ſed volutans ſe videretur. Hoc ait Bio quibuſdam etiam Orationibus accidere quando invertuntur. Itaque & Oracula aliqui non dicent bene habere, quia Deus eorum ſit author: alii (è contra) Dei non eſſe, quia ſunt vitioſa.*

Ridet, ut videmus, non inſulſè Boëthus illorum hominum ingenium, qui omnia libentiùs credere volebant, quam non credere vi Dæmonum Oraculorum dari reſponſa: quique potius omnem everti artem metricam paſſi fuiſſent, quam quod confiterentur etiam peſſimos verſus eſſe malos vel metricis legibus contrarios: imò potiùs confugiſſent ad illud ignorantiæ & ſuperſtitionis aſylon, hæc captum noſtrum ſuperare. Cujuſmodi homines Cicero quoque ſalſè admodum & acutè deridet. Sed antequam ad ipſum deveniam, paucula adhuc citabo ex Plutarcho: Ἡμεῖς δὲ, ὦ Βόηθε, κἂν ᾖ φαυλότερα τῶν Ὁμήρου ταῦτα τὰ ἔπη, μὴ νομίζωμεν αὐτὰ πεποιηκέναι τὸν θεὸν, ἀλλὰ ἐκείνου τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἐνδιδόντος, ὡς ἑκάστη πέφυκε κινεῖσθαι τῶν προφητίδων. καὶ γὰρ εἰ γράφειν ἔδει, μὴ λέγειν, τοὺς χρησμοὺς, οὐκ ἂν οἶμαι, τοῦ θεοῦ τὰ γράμματα νομίζοντες ἐψέγομεν, ὅτι λείπεται καλλιγραφίᾳ τῶν βασιλικῶν. οὐ γάρ ἐστι θεοῦ ἡ γῆρυς, οὐδὲ ὁ φθόγγος, οὐδὲ ἡ λέξις, οὐδὲ τὸ μέτρον, ἀλλὰ τῆς γυναικός· ἐκεῖνος δὲ μόνας τὰς φαντασίας παρίστησι, καὶ φῶς ἐν τῇ ψυχῇ ποιεῖ πρὸς τὸ μέλλον. ὁ γὰρ ἐνθουσιασμὸς τοιοῦτόν ἐστι. καθόλου δὲ εἰπεῖν, ὑμᾶς τοὺς τοῦ Ἐπικούρου προφήτας (δῆλος γὰρ εἶ καὶ αὐτὸς ὑποφερόμενος) οὐκ ἔστι διαφυγεῖν, ἀλλὰ κακίας αἰτιᾶσθε τὰς πάλαι προφήτιδας, ὡς φαύλοις ποιήμασι χρωμένοις, καὶ τὰς νῦν, καταλογάδην καὶ διὰ τῶν ἐπιτυχόντων ὀνομάτων τοὺς χρησμοὺς λεγούσας, ὅπως ὑμῖν ἀκεφάλων καὶ λαγαρῶν καὶ μειούρων εὐθύνας μὴ ὑπέχωσι. καὶ ὁ Διογενιανὸς, μὴ παῖζε (εἶπεν) ὦ πρὸς θεῶν, ἀλλὰ διάλυσον ἡμῖν ταύτην τὴν ἀπορίαν κοινὴν οὖσαν. οὐδεὶς γάρ ἐστιν ἄλλων ὃς οὐκ αἰτίαν ἐπιζητεῖ καὶ λόγον ὡς πέπαυται τὸ μαντεῖον ἔπεσι καὶ λόγοις χρώμενον.

Nos autem Boëthæ, quod Pythici verſus Homericis ſunt deteriores, non cenſeamus Apollinis eſſe: ſed hoc initium motus ſubjiciente, ſuo quamque Antiſtitarum motu concitari. Etenim ſi ſcribenda fuiſſent, non enuncian-

cian-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

cianda, Oracula, non puto nos literas Deo imputaturos fuiſſe ac reprehenſuros, quod elegantia regias non æquarent. Non enim Dei eſt vox, non ſonus, non dictio, non metrum: ſed fœminæ: Ille duntaxat viſa ſuggerit, lumenque in animo excitat, ad videndum futura, talis eſt enim inſtinctus furorve divinus. Univerſè autem ut dicam, vos Epicurei Vates (de quibus te quoque eſſe apparet) effugere non licet: ſed vitio datis priſcis Antiſtitis, quod malis uſæ ſint verſibus: itemque eas quæ hodie proſa Oratione & quibuſvis vocabulis reſponſa dant, ne cogantur apud vos cauſam dicere propter mutilos elumbeſve verſus. Heic Diogenianus, noli, inquit, ludere, obſecro, ſed hanc nobis difficultatem explica, communem omnium. Nemo enim aliorum etiam eſt, qui non cauſam quærat cur Oraculum deſierit verſibus uti.

Poſt quæ, paucis interjectis, collocutores ſeſe accingunt ad cauſſas hujuſce immutationis indagandas. Quas non abs re riſiſſe Ciceronem dixeram. Sed eum ipſum jam audiamus loquentem, lib.2.de Divinatione: *Sed quod caput eſt* CUR ISTO MODO *jam Oracula Delphis non eduntur, non modò noſtra ætate, ſed jam diu: jam ut nihil poſſit eſſe contemptius? Hoc loco cum urgentur, evanuiſſe, ajunt, vetuſtate vim loci ejus, unde anhelitus ille terræ fieret qui, Pythia mente incitata, Oracula ederet. De vino aut ſalſamento putes loqui, quæ evaneſcunt vetuſtate. De vi loci agitur, neque ſolum naturali, ſed etiam divinâ: quæ quo tandem modo evanuit?* VETUSTATE, *inquies. Quæ vetuſtas eſt, quæ vim divinam conficere poſſit? quid tam divinum, quam afflatus ex terrâ mentem ita movens, ut eam providam rerum futurarum efficiat, ut ea non modò cernat multò antè, ſed etiam numero verſuque pronunciet? quando autem iſta vis evanuit?* AN POSTQUAM HOMINES MINUS CREDULI ESSE COEPERUNT? *Demoſthenes quidem, qui ab hinc annis prope CCC fuit,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

jam tum φιλιππίζειν *Pythiam dicebat*, ID EST, *quaſi cum Philippo facere. Hoc aut eò ſpectabat, ut eam à Philippo* CORRUPTAM DICERET. *Quo licet exiſtimare, in aliis quoque Oraculis Delphicis aliquid non ſinceri fuiſſe. Sed* (NB.) *neſcio quomodo iſti philoſophi ſuperſtitioſi, & pœnè fanatici, quidvis malle videntur quam ſe non ineptos. Evanuiſſe mavultis & exſtinctum eſſe id, quod ſi unquam fuiſſet, certè æternum eſſet, quam ea, quæ non ſunt credenda, non credere.*

Cauſas ergo iſtius mutationis, à Plutarcho aliiſque ante eum jam Ciceronis ætati æqualibus, vel & eam antecedentibus datas, irridet cum aliis Cicero. At dicat aliquis, & nos illorum rationes tales ridemus: ſed inde non ſequitur, Diabolum non fuiſſe cauſam Oraculorum, item & mutationis ejus de qua jam loquimur. Itane etiam Diabolus tam malus Poëta fuit? ac cum alias vi ſua fatidica implere Pythiarum atque antiſtitum pectora poſſet: non potuit eas tam bene docere Poëticam, ut nullum periculum eſſet ne propterea & ipſe & ejus antiſtites ab Epicuræis, Cynicis, Ariſtotelicis aliiſque pluribus riſui & ludibrio haberetur? Aut cur in hac re minus poteſtatis habuit Diabolus antè Pyrrhi tempora: quod tum poſſet verſibus ipſe reſpondere: poſtea vero id per ſacerdotes Poëtas, Prophetas ſuos id facere coactus fuerit: Etenim ut ante illa tempora non magis veridicus fuit quam poſtea ſed æque mendax, ſic etiam obſcurus & ambiguus. Certe hæc ratio quam Cicero nobis dat, mihi bona admodum videtur: *Vis ſcilicet iſta evanuit, poſtquam homines minus creduli eſſe cœperunt.* Poſtquam & magis perſpicaces redditi videre cœperunt, *totam rem*, à Sacerdotibus, *inventam fallaciis aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut errorem:* uti idem Cicero de ſortibus loquitur.

At

At cum minùs adhuc perſpicaces eſſent homines, plura quoque Oracula ubique terrarum vigebant. Sed in illis præſertim Regionibus quibus ingenia erant ſtupidiora. Unde Bœotia (de qua novimus illud ab omnibus fere decantatum proverbium; ſeu verſum iſtum Horatii qui in proverbium ceſſit, *Bœotum in craſſo jurares aëre natum*; quippe ſtupidiora magiſque obtuſa audiebant Bœotorum pectora,) tam ferax fuit olim, imò feraciſſima, teſtibus Herodoto, Pauſaniâ atque Plutarcho. Quamquam hujus Plutarchi ætate hæc ipſa Bœotia nuſquam niſi Lebadiæ deſiderantibus divinationis hauſtum ſuppeditarit; reliqua loca *vel ſilentium*, vel *immanis ſolitudo* invaſerit.

E contra autem ubi acutioris ingenii erant homines, rariora multo erant manteia neque tam longæ durationis; cum fraus illa minus commode apud tales occultari poſſet. Sed revertamur ad Poëtas illos Delphicos. Hos igitur antiſtites ſibi adſciverant; ut quæ proſa oratione à Pythia prolata erant, verſibus quaſi circumveſtirent: eaque occaſione (quem equidem puto præcipuum ſcopum ipſis fuiſſe) ſi non eſſent quæ Pythia illa raprotulerat, ſatis obſcura, ambigua, aut alia ratione illorum fallaciis obtegendis apta, ea hocce adminiculo corrigerent. Et ſic tamen, licet Oracula ſua Pythia non amplius funderet verſibus, verſibus tamen conſtabant Oracula, neque ita irridendi eos dabatur, ut olim, occaſio. An tamen hæc atque ſimilia non potius contemptum parerent quam auctoritatem hiſce Oraculis apud perſpicaces magis ac prudentes, Lectori prudenti dijudicandum relinquo. Cætera quæ circa hoc χρηστήριον Delphicum conſideranda veniunt, ſeſe ſponte ſuggerent in ſequentibus.

Tranſeo igitur ad Oraculum Trophonii. De quo ſequentia Pauſanias; qui ipſe, uti teſtatur, illud conſuluit; unde id ita accuratè deſcribit, ut à nemine magis accuratam deſcriptionem exſpectare poſſimus. Sic ergò ille in Bœoticis ſuis: Κατὰ δὲ τὸ μαντεῖον τοιάδε γίνεται, ἐπειδὰν ἀνδρὶ ἐς τοῦ Τροφωνίου κατιέναι δόξῃ, πρῶτα μὲν τεταγμένων ἡμερῶν δίαιταν ἐν οἰκήματι ἔχει, τὸ δὲ οἴκημα Δαίμονός τε ἀγαθοῦ καὶ Τύχης ἱερόν ἐστιν ἀγαθῆς. διαιτώμενός τε ἐνταῦθα, τά τε ἄλλα καθαρεύει, καὶ λουτρῶν εἴργεται θερμῶν. τὸ δὲ λουτρὸν ὁ ποταμός ἐστιν ἡ Ἕρκυνα, καὶ οἱ κρέα ἄφθονά ἐστιν ἀπὸ τῶν θυσιῶν. θύει γὰρ δὴ ὁ κατιὼν αὐτῷ τε Τροφωνίῳ καὶ τοῦ Τροφωνίου τοῖς παισί, πρὸς δὲ Ἀπόλλωνί τε, καὶ Κρόνῳ καὶ Διὶ ἐπίκλησιν βασιλεῖ, καὶ Ἥρᾳ τε Ἡνιόχῃ, καὶ Δήμητρι ἣν ἐπονομάζοντες Εὐρώπην, τοῦ Τροφωνίου φασὶν εἶναι τροφόν. καθ' ἑκάστην δὲ τῶν θυσιῶν ἀνὴρ μάντις παρών, ἐς τοῦ ἱερείου τὰ σπλάγχνα ἐνορᾷ. ἐνιδὼν δὲ προθεσπίζει τῷ κατιόντι, εἰ δὴ αὐτὸν εὐμενὴς ὁ Τροφώνιος καὶ ἵλεως δέξεται. Τῶν μὲν δὴ ἄλλων ἱερείων τὰ σπλάγχνα οὐχ ὁμοίως δηλοῖ τοῦ Τροφωνίου τὴν γνώμην. ἐν δὲ νυκτὶ ᾗ κάτεισιν ἕκαστος, ἐν ταύτῃ κριὸν θύουσιν ἐς βόθρον, ἐπικαλούμενοι τὸν Ἀγαμήδην. θυμάτων δὲ τῶν πρότερον πεφηνότων αἰσίων, λόγος ἐστὶν οὐδείς, εἰ μὴ τοῦδε τοῦ κριοῦ τὰ σπλάγχνα τὸ αὐτὸ θέλει λέγειν. ὁμολογούντων δὲ καὶ τούτων, τότε ἕκαστος ἤδη κάτεισιν εὔελπις. κάτεισι δὲ οὕτω. Πρῶτα μὲν τῇ νυκτὶ αὐτὸν ἄγουσιν ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὴν Ἕρκυναν. ἀγαγόντες δὲ ἐλαίῳ χρίουσι καὶ λούουσι δύο παῖδες τῶν ἀστῶν ἔτη τρία που καὶ δέκα γεγονότες, οὓς Ἑρμᾶς ἐπονομάζουσιν. οὗτοι καταβαίνοντά εἰσιν οἱ λούοντες, καὶ ὁπόσα χρὴ διακονούμενοι, ἅτε παῖδες. Τὸ ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν ἱερέων οὐκ αὐτίκα ἐπὶ τὸ μαντεῖον, ἐπὶ δὲ ὕδατος πηγὰς ἄγεται. αἱ δὲ ἐγγύτατά εἰσιν ἀλλήλων. ἐνταῦθα δὲ χρὴ πιεῖν αὐτὸν Λήθης τε ὕδωρ καλούμενον, ἵνα λήθη γένηται οἱ πάντων ἃ τέως ἐφρόντιζε· καὶ ἐπὶ τῷδε ἄλλο αὖθις ὕδωρ πίνει Μνημοσύνης, ἀπὸ τούτου τὸ μνημονεύειν τὰ ὀφθέντα οἱ καταβάντι. θεασάμενος δὲ ἄγαλμα ὃ ποιῆσαι Δαίδαλόν φασιν, ὑπὸ δὲ τῶν ἱερέων οὐκ ἐπιδείκνυται

πλὴν

πλὴν ὅσοι παρὰ τῶν Τροφωνίων μέλλουσιν ἔρχεσθαι, τοῦτο τὸ ἄγαλμα ἰδών, καὶ θεραπεύσας τε καὶ εὐξάμενος, ἔρχεται πρὸς τὸ μαντεῖον, χιτῶνα ἐνδεδυκὼς λινοῦν, καὶ ταινίαις τὸν χιτῶνα ἐπιζωσθεὶς, καὶ ὑποδησάμενος ἐπιχωρίας κρηπῖδας. At poſt antri, ſeu potius introitus ipſius, deſcriptionem, quam jam ſuperius dedimus, ita pergit: Ἐπειδὰν δὲ ἀνὴρ ἔρχηται παρὰ τὸν Τροφώνιον, κλίμακα αὐτῷ κομίζουσι στενὴν καὶ ἐλαφράν. καταβάντι δέ ἐστιν ὀπὴ μεταξὺ τοῦ τε ἐδάφους καὶ τοῦ οἰκοδομήματος σπιθαμῶν τὸ εὖρος δύο, τὸ δὲ ὕψος ἐφαίνετο εἶναι σπιθαμῆς. Ὁ οὖν κατιὼν κατακλίνας ἑαυτὸν ἐς τὸ ἔδαφος, ἔχων μάζας μεμαγμένας μέλιτι προεσβάλλει τε ἐς τὴν ὀπὴν τοὺς πόδας, καὶ αὐτὸς ἐπιχωρεῖ, τὰ γόνατά οἱ τῆς ὀπῆς ἐντὸς γενέσθαι προθυμούμενος. τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα αὐτίκα ἐφελκύσθη τε καὶ τοῖς γόνασιν ἐπέδραμεν, ὥσπερ ποταμῶν ὁ μέγιστος καὶ ὠκύτατος συνδεθέντα ὑπὸ δίνης ἀποκρύψειεν ἄνθρωπον. τὸ δὲ ἐντεῦθεν τοῖς ἐντὸς τοῦ ἀδύτου γενομένοις, οὐχ εἷς οὐδὲ ὁ αὐτὸς τρόπος ἐστὶν ὅτῳ διδάσκονται τὰ μέλλοντα· ἀλλά πού τις καὶ εἶδε, καὶ ἄλλος ἤκουσεν. ἀναστρέψαι δὲ ὀπίσω τοῖς καταβᾶσι διὰ στομίου τέ ἐστι τοῦ αὐτοῦ, καὶ προεκθεόντων σφισὶ τῶν ποδῶν. Ἀποθανεῖν δὲ οὐδένα τῶν καταβάντων λέγουσιν, ὅτι μὴ μόνον τῶν Δημητρίου τινὰ δορυφόρων. τοῦτον δὲ οὔτε ποιῆσαι περὶ τὸ ἱερόν φασιν οὐδὲν τῶν νενομισμένων, οὔτε χρησόμενον τῷ θεῷ καταβῆναι, χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον ἐκκομιεῖν ἐλπίσαντα ἐκ τοῦ ἀδύτου. λέγεται δὲ τούτου τὸν νεκρὸν ἑτέρωθι ἀναφανῆναι, καὶ οὐ κατὰ στόμα ἐκβληθῆναι τὸ ἱερόν. Ἐς μὲν δὴ τὸν ἄνθρωπον λεγομένων καὶ ἄλλων, εἴρηταί μοι τὰ ἀξιολογώτατα. Τὸν δὲ ἀναβάντα παρὰ τοῦ Τροφωνίου, παραλαβόντες αὖθις οἱ ἱερεῖς, καθίζουσιν ἐπὶ θρόνον τῆς Μνημοσύνης καλούμενον. κεῖται δὲ οὐ πόρρω τοῦ ἀδύτου. καθεσθέντα δὲ ἐνταῦθα, ἀνερωτῶσιν ὁπόσα εἶδέ τε καὶ ἐπύθετο. μαθόντες δὲ ἐπιτρέπουσιν αὐτὸν ἤδη τοῖς προσήκουσιν. οἱ δὲ ἐς τὸ οἴκημα ἔνθα καὶ πρότερον διῃτᾶτο παρά τε Τύχῃ καὶ Δαίμοσιν ἀγαθοῖς, ἐς τοῦτο ἀράμενοι κομίζουσι, κάτοχόν τε ἔτι τῷ δείματι καὶ ἀγνῶτα ὁμοίως αὑτοῦ τε καὶ τῶν πέλας. ὕστερον μέντοι τά τε ἄλλα οὐδέν τι φρονήσει μεῖον ἢ πρότερον, καὶ γέ-

λως ἐπαίνεσιν οἱ. Γράφω δὲ οὐκ ἀκοὴν, ἀλλὰ ἑτέρους τὲ ἰδὼν ϗ αὐτὸς Τροφωνίῳ χρησάμενος. Τοὺς δὲ ἐς τὸ Τροφωνίου κατελθόντας, ἀνάγκη σφᾶς ὁπόσα ἤκουσεν ἕκαστος, ἢ εἶδεν, ἀναθεῖναι γεγραμμένα ἐν πίνακι.

Quod ad Oraculum pertinet, obſervatur ritus hujusmodi : ubi ſtatuerit quis in Trophonii deſcendere, primùm dierum certum numerum eſt ei in ædiculâ quâdam commorandum. Illic degens & alia ſuſcipit expiationum genera, & calidis abſtinet aquis, Hyrcinâ fluvio ſe abluit, carnes ei de victimis largè ſuppeditant. Immolat enim qui huc deſcendit Trophonio & Filiis; Apollini præterea, Saturno & Jovi, cui Regi cognomen: Junoni Heniochæ & Cereri quam Europen nominant, ac fuiſſe Trophonii nutricem perhibent : adeſt haruſpex, qui cæſarum hoſtiarum viſcera inſpectat : ex ea inſpectione vaticinatus, nunquid Trophonius placatus jam & propitius conſultorem ſit accepturus. Alia tamen exta non tam perſpicuè Trophonii mentem denuntiant; verùm eâ qua quis nocte deſcendit, arietem mactat ad ipſam foveam, invocato Agamedis numine. Exta priora pro nihilo ducuntur, etiam ſi maximè fuerint læta, niſi hujus quoque Arietis exta idem portendant. Id ubi ita evenerit, ut extorum conſentiat ſignificatio, bona cum ſpe deſcendit conſultor : atque hoc maximè modo initiatus, eoque ritu deſcendit. Deducunt ſacrificuli eum noctu ad Hircynam fluvium, ibi hominem oleo perungunt, & abluunt pueri duo ex Oppidanorum liberis, annos fermè tredecim nati : Hermas (id eſt, Mercurios) illos nuncupant. Hi ſunt qui deſcendentem abluunt, quique miniſtrant quæ ſunt opus omnia, ut puerorum eſt captus. Hinc non ſtatim ad Oraculum à ſacrificulis, ſed prius ad amnis fontes ducitur : ſunt verò duo inter ſe proximi. Bibenda eſt illic Lethes quæ dicitur aqua, quo cunctorum ei quæ antè illi erant curæ oblivio contingat. Mnemoſynes (id eſt, memoriæ) deinde aquas potat, ut ne mens effluat, quo minus quæ intra

intra illa penetralia viderit, omnia memoriâ contineat. Jam ſimulachrum, quod feciſſe Dædalum autumant, contemplatus (nemini prorſus id oſtendunt Sacerdotes, præterquam iis qui ad Triphonium ſunt acceſſuri) eo ſigno conſpecto, & cum multa religione votis nuncupatis ad Oraculum progreditur, tunicam indutus lineam, ac tæniis incinctus, ſoleis popularibus in pedes inductis. Eſt verò Oraculum, &c. Vide pag. 238.

Qui certè intra penetrale deſcenderint, futura non uno & eodem modo cognoſcunt: ex viſis alius, ex auditis alius id conſequitur. Per eaſdem fauces patet omnibus reditus, ſed itinere retrogrado, præeuntibus pedibus. *Neminem omninò ex iis qui eo pervaſerint, non reducem evaſiſſe affirmant, uno excepto qui de ſpeculatoribus Demetrii fuit: illum certè neque eorum quidquam ſacrorum, quæ fieri ad fanum illud religione ſancitum eſt, feciſſe: & non ſciſcitandi cauſâ, ſed quod argentum & aurum ſe, ex adyto exportaturum ſperaret, introiiſſe ajunt. Ejus (itaque) cadaver* alibi apparuiſſe *ajunt*, & non per ſacrum antri oſtium ejectum. *De quo quidem homine, quum dicantur alia, ea ipſe quæ narratu duxi digniſſima, expoſui. Conſultorem à Trophonio reverſum ſacrificuli in ſolio ſtatim collocant, quod Mnemoſynes vocant: poſitum illud eſt non procul ab adyto. Ab eo percontantur quæcunque vel viſa vel audita reportarit. Ea ubi accepere iis hominem tradunt, quibus id officii demandatum eſt. Hi ſublatum hominem in cellam Bonæ Fortunæ & Boni Genii, in quo veniens primum commoratus fuerat, reducunt, multo illum quidem adhuc terrore attonitum, & ſuimet atque omnium adſiſtentium oblitum. Reſipiſcit tamen (paulò) pòſt; & priſtina ei mens & riſus redit. Scribo autem non ſolum audita,* SED QUÆ ET ALIIS ACCIDISSE VIDI, ET EGOMET SUM EXPERTUS CUM AD TROPHONIUM, CON-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

CONSULENDI GRATIA, IPSE ETIAM VENERIM. *Coguntur ſanè omnes, qui à Trophonio redeunt, quæcunque vel audierunt vel viderunt tabulæ inſcripta (illic) ſuſpendere.*

Perpendamus jam, quæſo, ea quæ in hoc gerebantur χρηστηρίῳ, ac quibus modis. Videbimus enim, ut credo, ibi nullo opus fuiſſe Diabolo ipſiusve præternaturalibus operationibus, ſed omnia conſtitiſſe fraudibus humanis. Poſt tempus enim ſufficiens ad paranda ea quæ præparanda erant tandem admittebatur Conſultor: poſt multiplices purificationes & expiationes alioſque ſacros ritus; ac præcipue quidem ſacrificia & victimas cæſas ac comeſas, quibus antiſtites & ſacerdotes lautiſſime epulabantur. At pio, nec mirum ſane, hæc omnia peragebantur prætextu; atque ut ſic optimè omnia procederent.

Quippe haruſpices ita inſpectis extis bona capiebant præſagia, ac prædicebant; Diis ſcilicet ſic præmonſtrantibus bonos maloſve in conſultando ſucceſſus. Atque hæc ſæpius iterabantur; atque iterum nunc huic nunc illi Deo Deæve: ut ſic major copia victimarum ipſis ſuppeteret: imò & quandoque immolatio illa arietis iteranda erat. Sic enim melius iſti boni ac pii ſacerdotes gaudebant epulis quæ aliorum ſumptu ipſis ſubminiſtrabantur. Dum interim hi nebulones ejuſmodi conſultores inter ſe, nec ſane abſque ratione, riderent ac ludibrio haberent. Quales enim homines fuerint hi haruſpices, qualiſque tota haruſpicina, graphicè admodum ac lepidè deſcribit Cicero lib. 2. de Divinatione: ex qua ſolum hæc ſequentia apponam: *Vetus autem illud Catonis admodum ſcitum eſt, qui mirari ſe ajebat, quod non rideret haruſpex haruſpicem cum vidiſſet. Quota enim quæque res evenit*

præ-

prædicta ab his? aut ſi evenit quippiam, quid afferri poteſt cur non caſu id evenerit? Rex Pruſias cum Hannibale apud eum exulanti pugnare placeret, negabat ſe audere, quod exta prohiberent. An tu, inquit, CARUNCULÆ VITULINÆ MAVIS QUAM IMPERATORI VETERI CREDERE? *Quid? Ipſe Cæſar cum à ſummo Haruſpice moneretur, ne in Africam antè brumam tranſmitteret, nonne tranſmiſit? Quod ni feciſſet, unum in locum omnes adverſariorum copiæ conveniſſent. Quid ego haruſpicum reſponſa commemorem (poſſum equidem innumerabilia) quæ aut nullos habuerunt exitus, aut contrarios? Hoc civili bello, Dii immortales, quam multa luſerunt? quæ nobis in Græciam Româ reſponſa haruſpicum miſſa ſunt? quæ dicta Pompejo (etenim ille admodum extis & oſtentis movebatur) non lubet commemorare; nec verò neceſſe eſt, tibi præſertim qui interfuiſti: Vides tamen omnia ferè contra, ac dicta ſunt, eveniſſe.*

Cum igitur & Antiſtites & Haruſpices & popæ & victimarii aliique hinc laute epularentur, neque aliorum ſumptu, cibo ac potu ingurgitarent, (nullum enim ſacrificium erat abſque epulis) minimè mirum & hîc, & in Delphis, & alibi (imò ubicunque ulla eſſent χρηστήρια) talia à ſacerdotibus fuiſſe factitata. Hinc & ad Oraculum Delphicum Apollo non conſulebatur, priuſquam victima, dum cæderetur, tota contremiſceret. Ita enim Plutarchus ſub finem Dialogi de Oraculorum defectu: *Jam Antitiſtarum conſtitutio, quid ſibi vult? Quid quod Sors non editur, niſi hoſtia toto corpore, dum libamentis mactatur, ab imis uſque articulis ſuccutiatur & extremiſcat? Neque enim ſatis eſt quaſſari caput, ut in aliis ſacrificiis, ſed omnibus pariter artubus tremorem oportet cum trepido ſtrepitu agitationeque inceſſere. Quod ſi non fiat, Oracula negant*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

gant ab operto reddi, nec introducunt Pythiam. Atqui veriſimile eſt eos qui iſta faciunt, & ex ritu obſervant, Deo aut Dæmoni maximam cauſam adſcribere: Ut autem tute dicis, non eſt veriſimile.

Αἱ δὲ τῶν ἱερείων κατασπείσεις τί βούλονται, καὶ τὸ μὴ θεμιστεύειν, εἰ μὴ τὸ ἱερεῖον ὅλον ἐξ ἄκρων σφυρῶν ὑπότρομον γένηται, καὶ κραδανθῇ καταπενδόμενον; οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ διασεῖσαι τὴν κεφαλήν, ὥσπερ ἐν ταῖς ἄλλαις θυσίαις, ἀλλὰ πᾶσι δεῖ τοῖς μέρεσι, τὸν σάλον ὁμοῦ καὶ τὸν παλμὸν ἐγγενέσθαι μετὰ ψόφου τρομώδους. ἐὰν γὰρ μὴ τοῦτο γένηται, τὸ μαντεῖον οὔ φασι χρηματίζειν, οὐδ' εἰσάγουσι τὴν Πυθίαν. καίτοι θεοῦ μὲν ἢ δαίμονος αἰτίαν τὴν πλείστην ἀνατιθέντας, εἰκός ἐστι ταῦτα ποιεῖν καὶ νομίζειν, ὡς δὲ σὺ λέγεις, οὐκ εἰκός.

Fueritne motus ille ac tremor Divinitus factus, ſeu potius ab arte Dæmoniaca, inde facile conjici poteſt, quod aqua frigida non perfunderetur ſolùm, verum & obrueretur quandoque. Hocque indicat idem Plutarchus paulò inferius: *Nam ſacerdotes & qui hoſtiam ſe ſacrificare dicunt & immolare, ejuſque motum & horrorem obſervare idcircò iſta faciunt, ut Deus reſponſa edat. Victimam enim ſacro aptam, eſſe oportet & animo & corpore puram, integram & incontaminatam. Quarum rerum documenta in corpore pervidere non eſt perdifficile: at animam explorant in tauris polentâ, in capris cicere appoſito. Si enim non guſtent, ſana eſſe non putant. Capram frigida deprehendit, quod animi non ſit, ut natura fert, conſtituti, quum invergitur humor, nihil affici nec commoveri.*

Οἱ γὰρ ἱερεῖς καὶ ὅσοι θύειν φασὶ τὸ ἱερεῖον καὶ κατασπένδειν, καὶ τὴν κίνησιν αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον ἀποθεωρεῖν, ἑτέρου τινὸς τοῦθ' ἡμῶν ἢ τοῦ θεμιστεύειν τὸν θεὸν λαμβάνοντες. δεῖ γὰρ τὸ θύσιμον καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ καθαρὸν εἶναι καὶ ἀσινὲς καὶ ἀδιάφθορον. μέτρα μὲν οὖν περὶ τὸ σῶμα κατιδεῖν, οὐ πάνυ χαλεπόν ἐστι, τὴν δὲ ψυχὴν δοκιμάζουσι, τοῖς μὲν

ταύροις

ταύροις ἄλφιτα, τοῖς δὲ κάπροις ἐρεβίνθους παραβαλόντες. τὸ γὰρ μὴ γευσάμενον, ὑγιαίνειν οὐκ οἴονται. τὴν δ' αἶγα διελέγχειν τὸ ψυχρὸν ὕδωρ. οὐ γὰρ εἶναι ψυχῆς κατὰ φύσιν ἐχούσης, τὸ πρὸς τὴν κατάῤῥανσιν ἀπαθὲς καὶ ἀκίνητον.

Ac rurſum paulò inferius : *Ut cognovimus in Pythia quæ nuper mortua eſt. Nam quum exteri quidam ad Oraculum veniſſent, victimam ferunt primas libationes inconcuſſam nihilque commotam pertuliſſe; deinde ſacerdotibus certatim urgentibus, modumque transeuntibus, vix tandem latice obrutam & inundatam ceſſiſſe.*

Θεοπρόπων γὰρ ἀπὸ ξένης παραγενομένων, λέγεται τὰς πρώτας κατασπείσεις ἀκίνητον ὑπομεῖναι καὶ ἀπαθὲς τὸ ἱερεῖον· ὑπερβαλλομένων δὲ φιλοτιμίᾳ τῶν ἱερέων καὶ προσλιπαρούντων, μόλις ὑπόμβρον γενόμενον καὶ κατακλυσθὲν, ἐνδοῦναι.

At quis neſcit id quotidie quoque canibus accidere & equis, dum à notatu aut adaquatione ſe magno cum horrore commovent. Aut quis unquam ſomniavit hîc aliquid diabolicum ſubeſſe: at hic eadem naturalis cauſa eſt. Fuitne igitur miraculum aut Divinum quid in Victima, quod plane naturale erat in beſtiis, non Victimis? Sed deveniamus ad cavernulam illam, in quam pedes immittebat conſultor: Ac conſideremus, quam facile ibi potuerit laqueus pedibus circumjici atque ille ſic ab iis, qui infra operculum illud abſconditi erant, ſacerdotibus aliiſve, magna cum vi ac celeritate deorſum trahi, & ita cum laqueo quoque conſultor. Secundo quam impeditæ manus fuerint per offas illas, quas, quaſi ob ſerpentes, ſecum ſumere ac manibus tenere cogebantur. Bellum ſane commentum, quo impediebatur, ne, ſi mens forte his conſultoribus non læva fuiſſet, atque illi tale quid aut ſentientes aut ſuſpicantes, manibus uterentur, ſeſeque antequam hi ſacerdotes

laqueum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

laqueum laxarent, ipſi ſe vellent expedire, atque ita id quod jam pro miraculo habebatur, ipſorum arte ac fallacia factum detegeretur. Quam commode potuit ibi poſitum quoque eſſe Thymiana aliquod, quo mentem conſultoris obfuſcarent eumque extra ſe raperent, ſomnumque & inſomnia excitarent. Dum ſibi ipſis aliquo medicamine, vel receſſu, conſulebant: qualia apud Phyſicos Medicoſque notiſſima ſunt, ut Opium atque omnia opiata, cæteraque narcotica ex herbis aliiſque conſtantia aut compoſita. Quin & ante ingreſſum ipſi tale quid poterat accidiſſe; dum ſcilicet ungeretur naribus, temporibus, pulſuive narcoticis, ſub alio licet prætextu, applicatis. Aut in potionibus quaſi ex Lethes Mnemoſyneſve aquis conſultori propinatis.

Modus exeundi inde æque ſuſpectus eſt, quod ordine naturali contrario pedibus primo erumpentibus prodirent ex antro, mente adhuc alienatâ. Hiſce accedat, quod dum adhuc terrore attonitus ac ſuimet atque omnium aſſiſtentiam oblitus erat Conſultor, neque ullo modo ad ſe, ut oportuiſſet quidem redierat, percontatio fieret. Ille quippe qui nondum mentis ſuæ compos erat, & cui nondum memoria conſtabat, narrabat Sacerdotibus quæ viderat audieratve; iſti verò hæc ex ipſius ore excipiebant. At quid in hiſce non poterant fingere ac refingere, vel adornare pro lubitu, ut eo commodius interpretationem ſive ambiguam ſive apertam (quod tamen rariſſime fiebat) poſſent accommodare; eique poſtquam jam mentis compos factus eſſet obtendere, atque audacter affirmare talia aut talia ab ipſo viſa fuiſſe vel audita, atque hæc fideliter ex ipſius ore eſſe excerpta?

Inprimis ſi jam callide expilcati fuerant vel ex ipſo Conſultore, ſive inebriato, ſive aliàs nimis incir-

incircumſpecto, vel ex comitibus famulitio; per emiſſarios ſuos (quos ubique ferè talibus intentos alebant, de quibuſque adhuc plura ubi de Conſultationibus per codicillos ac tabellas òbſignatas factis, reſponſiſque per ea redditis loquar) quorum gratia venerat Deo Trophonio conſultum.

Nihil vero magis clarè detegit fraudem (ut iterum ad Trophonii Antrum revertar) quam cadaver illud illius ſpiculatoris antrum iſtud ingreſſi, alibi apparuiſſe & non per ſacrum antri oſtium ſed longe aliud, ac procul diſſitum, ejectum. Scilicet is impius nequam à Deo pœnas tulit, quod non religione ſed avaritia ductus, ac ſpe magnarum divitiarum, eo introierit. Hæc & alia quippe narrabant Sacerdotes, quibus hîc quam maxime fides erat adhibenda.

At quis non potius credat, iſtum hominem cupidine explorandi veritatem rei eò advenraſſe, atque invitis Sacerdotibus Antrum hoc ſubiiſſe; qui quum illud ſuboluiſſent, ac viderent forte hominem illum detegendis ipſorum fallaciis minime fore ineptum, aut manifeſtandis meticuloſum (cum hîc jam de ipſorum honore, auctoritate, ac, quod fere omnibus pluris eſt, lucro ac commodis ageretur) eos omni ſtudio ac conatu talibus inceptis obviam ire voluiſſe, ideóque iſtum hominem ibi clam interfeciſſe: eo quod omnes mortui muti, nec aliquid aliis narrare valeant; eumque per illud os Antri non ſacrum ejeciſſe, quaſi Deus ille Trophonius horrendam ipſius impietatem ex *Auri ſacra fame* natam tali pœna affeciſſet; homineſque alios, ne quid tale unquam machinarentur, admonitos voluiſſet.

At os illud *Antri non Sacrum*, (qualia plura ibi fuiſſe tradit Philoſtratus jam ſuperius citatus) multa detegit eorum quæ intus poterant perpetrari. Nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ut anguſtum ita erat os iſtud ſacrum, per quod tam violenter ac celeriter intrò rapiebantur conſultores; per exitus illos ac foramina procul diſſita omnia poterant aſportari quæ ipſorum Sacerdotum præſtigiis poterant conducere: poteratque id fieri occulte ac ſine ſuſpicione aliorum, qui non harum rerum conſcii erant. Imò poterant & ad illas oras collocari habitatores qui participes emolumentorum inde exſurgentium, impedire commodiſſime tali occaſione valerent, ne quid harum impoſturarum reſcirent ulli præter eos qui horum omnium neceſſario debebant eſſe conſcii.

Si verò quiſpiam etiam ex illis conſciis horum myſteriorum aliquid detegeret, nulla deerat ipſis occaſio (uti & apud alia Oracula) quin tales homines perdere, ſuaſque injurias ita vindicare poſſent. Impii enim erant tales ac nefarii: nec ſi evaſiſſent, apud ſtolidum vulgus ipſis ulla fides: præſertim cum ſtatim Sacerdotes omnia horrenda & impia de talibus in vulgus ſerere ac diſpergere valerent. Neque Reges, Principes aut Magnates, quibus talia Oracula ſæpè maximè inſervire poterant, hæc detecta vulgo volebant: licet quandoque & contra ipſos (quod tamen rarum admodum) efferrentur: eò quod ipſorum adminiculo populis in ſuperſtitione detentis commodius dominari poſſent. Quamquam Demoſthenes, qui optimè noverat Oracula hæc potentioribus (atque à quibus ſibi metuebant) ſemper ſuffragari, ideóque in gratiam Philippi Macedonis mentiri, eique Antiſtitum ſtudio omnia fauſta ac felicia promittere; non metuerit publicè ad populum Athenienſem, (quem ſuperſtitioſum ultra modum ne moverent talia reſponſa) affirmare, Delphicum Oraculum à Rege Philippo eſſe corruptum. Ac quid mirum id feciſſe hominem qui dummodo Imperium in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Græcos aliaſque Gentes adipiſceretur, nihili plane æſtimabat *Compoſitum jus, faſque animi, ſanctoſque receſſus Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto?* Verumtamen nihilo minus volebat hic pius ſanctuſque videri, dum ſacrum illud bellum contra Phocenſes, quaſi in communem Dei, religionis, Græcorumque omnium vindictam, revera propriæ dominationis in ipſos cupidine ſuſcipiebat. At cum hic Delphicis ita auxiliaretur ſibique eos quam arctiſſime devinciret, an exſpectandum erat, ut Oraculum contra ipſum in gratiam ipſius inimicorum atque hoſtium reſponſa redderet? Aut, ſi non ſua ſponte id curare voluiſſent Antiſtites, deerantne ipſi media quibus corrumpere atque in ſuas partes etiam eò uſque pertrahere potuerat? Dubitare poſſet de hac re aliquis: ſed exempla corruptorum ac corruptarum mercede Antiſtitum nobis non deerunt in ſequentibus.

Ab Oraculo hoc Trophonii tranſeamus ad celebratiſſimum illud Jovis Dodonæi; de quo tam diverſa produnt omnes ſcriptores Veteres qui, aut data opera, aut per occaſionem, aliquid de hoc χρηστηρίῳ ſcriptis conſignarunt: nam aliis, uti alter Mœnalus, *argutumque nemus, quercusque loquentes ſemper* habebat; aliis Columbæ in iis vaticinia edebant, aliis alia. Sed ut prætereamus illa Mythologica ac Poëtica figmenta iſtorum hominum quibus quidlibet audendi, imò & mentiendi ſemper apud horum admiratores fuit æqua poteſtas. *Quæ*, ut cum Cicerone loquar, *delectationis habeant quantum voles: verbis, ſententiis, numeris, cantibus adjuventur: Auctoritatem quidem nullam* [iis] *debemus, nec fidem* [talibus] *commentitiis rebus adjungere.* At hîc etiam ne hiſtoricis quidem fides adhibenda: qui, licet animo in veritatem propenſo, ipſam rei veritatem nobis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tradere non potuerunt. Quod ex ſequentibus manifeſtum fiet. Strabonis Epitomator (namque ipſe Strabo, injuria temporum, eo in loco mutilatus) ita loquitur: Ὅτι ἡ παροιμία τὸ ἐν Δωδώνῃ χαλκεῖον ἐντεῦθεν ὠνομάσθη. χαλκεῖον ἦν ἐν τῷ ἱερῷ, ἔχον ὑπερκείμενον ἀνδριάντα, κρατοῦντα μάστιγα χαλκῆν, ἀνάθημα Κορκυραίων. ἡ δὲ μάστιξ ἦν τριπλῆ ἁλυσιδωτὴ ἀπηρτημένους ἔχουσα ἐξ αὐτῆς ἀστραγάλους· οἱ πλήττοντες τὸ χαλκεῖον συνεχῶς ὁπότε αἰωροῖντο ὑπὸ τῶν ἀνέμων, μακροὺς ἤχους ἀπειργάζοντο.

Quod proverbium (illud) Æs Dodonæum hinc nomen habuerit. Lebes erat in Templo, cui parva viri ſtatua imminebat, manu tenens flagellum æneum (quæ andrias erat) donum Corcyræorum. Flagellum vero erat ex triplici catena quæ appenſos ſibi talos habebat. Qui illud vas æneum continuò percutientes, cum à ventis ſurſum ferebantur, magnos ſonitus efficiebant. Suidas verò in hunc modum: Δήμων γάρ φησιν ὅτι τὸ τοῦ Διὸς μαντεῖον ἐν Δωδώνῃ λέβησιν ἐν κύκλῳ περιείληπται· τούτους δὲ ψαύειν ἀλλήλοις, καὶ κρουσθέντος τοῦ ἑνὸς, ἠχεῖν ἐκ διαδοχῆς πάντας· ὡς διὰ πολλοῦ χρόνου γίνεσθαι τῆς ἠχοῦς τὴν περίοδον.

Demon enim narrat Dodonæi Jovis Oraculum lebetibus undique circumdatum fuiſſe. Hos verò inter ſe contiguos fuiſſe, & (horum) unò pulſato, omnes ordine reſonaſſe; ita ut illius ſoni circuitus diu duraret.

Ita quoque Euſtathius ad Homeri Iliada loquitur. Qui Euſtathius, ſi benè memini, Pauſaniam Authorem laudat: quamquam apud Pauſaniam tale quid ego minimè inveniam. Cæterum hæc jam adducta ex Euſtathio Suidam hauſiſſe, iis, qui utroſque contulerint clarum eſt: Idem verò Suidas eodem in loco: Δωδώνη. πόλις ἐν τῇ Θεσπρωτίδι, Πελασγία. ἐν ᾗ ἵστατο δρῦς· ἐν ᾗ μαντεῖον ἦν γυναικῶν προφητίδων. καὶ εἰσιόντων τῶν μαντευομένων, ἐκινεῖτο δῆθεν ἡ δρῦς ἠχοῦσα. αἱ δὲ ἐφθέγγοντο ὅτι τάδε λέγει ὁ Ζεύς. καὶ ἀνδριὰς

ἵστατο

ἵστατο ἐν ὕψει ῥάβδον κατέχων· καὶ παρ' αὐτῷ λέβης ἵστατο. καὶ ἔπαιεν ὁ ἀνδριὰς τὸν λέβητα, ἐξ οὗ ἦχός τις ἐναρμόνιος ἀπετελεῖτο.

Dodone urbs Pelaſgica in Theſprotide, in qua quercus erat: in qua urbe etiam Oraculum mulierum fatidicarum. Ingredientibus autem illis, qui conſulebant Oraculum, movebatur ſcilicet illa quercus reſonans. ILLÆ VERO LOQUEBANTUR, ET ORACULI CONSULTORIBUS DICEBANT, JUPITER HÆC DICIT. *Et ſtatua ſtabat in alto virgam tenens, & prope ſtatuam ipſam erat lebes, unde ſonus quidam Harmonicus, concinnus & ſuavis edebatur.*

Hæc autem verba, *& ſtatua ſtabat*, &c. videntur rurſus alterius cujuſdam eſſe quam quæ modo præceſſerant. Quod minimè obſcurum eſſe poteſt iis qui norunt (& quiſnam è doctorum numero hoc neſcit?) Suidæ Lexicon mera ex aliis eſſe collectanea.

Philoſtratus autem, in imaginibus, libro 2. Χαλκῆ τε Ἠχὼ ἐν αὐτῷ τετίμηται, ἥν, οἶμαι, ὁρᾷς ἐπιβάλλουσαν τὴν χεῖρα τῷ στόματι, ἐπειδὴ χαλκεῖον ἀνέκειτο τῷ Διῒ κατὰ Δωδώνην, ἠχοῦν ἐς πολὺ τῆς ἡμέρας, καὶ μέχρι λάβοιτό τις αὐτοῦ, μὴ σιωπῶν.

Æneaque in ipſo Echo colitur, quam (ut puto) ori manum apponentem cernis. Quandoquidem ahenum Jovi in Dodone dicatum erat, ad multum diei reſonans, &, donec id apprehenderet quiſpiam, minime ſilens.

Ariſtoteles iterum alio modo deſcripſit illud μαντεῖον. Ita enim de ipſo jam aliquoties adductus Suidas: Ἀριστοτέλης δὲ ὡς πλάσμα διελέγχων, δύο φησὶ στύλους εἶναι· καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἑτέρου λέβητα, ἐπὶ θατέρου δὲ παῖδα κρατοῦντα μάστιγα· ἧς τοὺς ἱμάντας χαλκοῦς ὄντας σειομένους ὑπ' ἀνέμου τῷ λέβητι προσκρούειν, τὸν δὲ τυπτόμενον ἠχεῖν. *Ariſtoteles verò (hoc* μαντεῖον*) ut figmentum coarguens,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

guens, ait duas eſſe columnas: & quidem uni earum inſiſtere lebeta, alteri verò puerum manu tenentem flagellum, cujus lora ex ære conflata, dum moventur à vento, lebeti impingunt illumque ita flagellatum reddere ſonum. Quo loco autem Ariſtoteles ejuſque ſequaces, aliique aliarum ſectarum homines χρηστήρια hujuſmodi habuerint, ſuperius ex Euſebio manifeſtavimus; cui Cicero aliique poſſent addi: Sed exiſtimo ſatis ſuperque quæ ibi dicta ſunt ſufficere.

Quæ vero paulo inferius habet idem Stephanus, longè ab hiſce diverſa videntur: ea ſcilicet quæ ex Menandro affert; Μέμνηται αὐτῆς Μένανδρος ἐν Ἀῤῥηφόρῳ. Ἐὰν δὲ κινήσῃ μόνον τὴν Μυρτίλην ταύτην τὶς, ἣν τίτθην καλεῖ, πέρας ποιεῖ λαλιᾶς τὸ Δωδωνεῖον ἀντὶ χαλκίον, ὃ λέγουσιν ἠχεῖν ἂν παρήψαθ' ὁ παριὼν, τὴν ἡμέραν ὅλην, καταπαύσαι θᾶττον, ἢ ταύτην λαβοῦσαν, νύκτα γὰρ προσλαμβάνει. *Cujus [proverbii] meminit Menander in comœdia, quæ inſcribitur geſtator Sacrorum Arcanorum. Si verò quis ſolum moveat hanc Myrtilem (quam nutricem vocat) finem loquelæ facit æs Dodonæum, quod dicunt ſonare per totum diem, ſi quis* TRANSIENS ILLUD TETIGERIT, *& citius deſinere, quam illam loquentem; noctem enim addit loquelæ.*

Apud Stephanum rurſus, (in fragmento quod Tenullius edidit) longè alia habemus. Ita enim ibi, inter alia, habet: Ἔστι δὲ καὶ Δωδωναῖον χαλκεῖον παροιμία ἐπὶ τῶν πολλὰ λαλούντων, ὡς Μενεδήμων φησίν. ἀπὸ τοῦ τὸν ναὸν τοῦ Δωδωναίου Διὸς τοίχους μὴ ἔχοντα, ἀλλὰ τρίποδας πολλοὺς ἀλλήλων πλησίον, ὥστε τοῦ ἑνὸς ἁπτόμενον παραπέμπειν διὰ τῆς ψαύσεως τὴν ἐπήχησιν, ἑκάστῳ διαμένειν τὸν ἦχον ἄχρις αὖθις τοῦ ἑνὸς ἐφάψηται.

Æs Dodonæum quoque proverbialiter dicitur de iis qui multa loquuntur: ut Menedemon ait, quia Templum Jovis Dodonæi non habet parietes, ſed multos tripo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tripodas ſibi invicem proximos; ita ut qui unum attingit, per contactum tranſmittat reſonantiam, & unicuique immaneat repercuſſio, donec iterum unum attingat.

Ariſtoteli tamen adſtipulantur Polemon & Ariſtides (apud eundem Stephanum citati) quorum poſterior, (qui ex profeſſo illud Templum & quæcunque ad illud pertinebant deſcripſerat) paulo latius ibi deſcribit, quæ ex Ariſtotele compendioſius Suidas narrat.

Conſideratu ſanè dignum, unde tam diverſa de hoc Dodonæo Oraculo tradant ſcriptores veteres. Nimirum Conſultores ad quercum iſtam (ſunt tamen & qui Phagum nominant arborem, non quercum, non magno licet diſcrimine, cum ſit fagus è quercuum genere) minimè admittebantur; nec videbant quid rerum circa eam gereretur: Audiebant quidem æris ſonum, ſed unde ille profiſciſceretur, quonamve modo ille excitaretur ignorabant; atque habebant illa à Sacerdotibus partim, partim ex conjectura. Ipſis enim aliquid, quod attonitos eos, ſi ſuperſtitioſi ſatis eſſent, reddere valeret fuiſſe oſtenſum; arboris motum, ſcilicet, ac ſimul ſonum inde quaſi (forſan & revera) prodeuntem, talique artificio concinnatum ut miraculi loco hujuſmodi conſultoribus haberetur minimè negare velim: ſed tanto ea ſpectata fuiſſe intervallo, talibuſve impedimentis callide interjectis, ut ipſa rei veritas ritè perſpici nequiret.

Poſt illas autem jam prægreſſas præſtigias reddebantur Oracula, *per Prophetidas*, vocatas *Dodonidas* (quod ex Plutarcho aliiſque abunde patet) ſive voce ac carmine, uti ex exemplis apud veteres ſcriptores, eaſque qui Oracula per iſtos diſperſa collegerunt liquet: ſive *Sortibus*, uti ex Ciceronis libro 1. de Divinatione, in priori noſtra Diſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſertatione oſtendi ; item ex ſecundo libro jam ſuperius in hac noſtra ſecundâ. Quæ ſortes, quibus modis adminiſtrarentur, abunde quoque patebit ex digreſſione illa de Sortibus quam huic ſecundæ Diſſertationi inſerere conſtitui : atque alia data occaſione, jam attuli, ut puto, de Sortibus iſtis Ciceronis ſententiam, *Totam* (*ſcilicet*) *rem eſſe inventam fallaciis, aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.* Ac cum fallerentur & circa Arborem & Sortes conſultores, quis miretur eos & circa reliqua potuiſſe falli ; aut cæterorum Oraculorum Antiſtitibus, cum plurima ſuppeterent, quibus præſtigias ac fallacias adornarent, quis dubitet & hoſce Dodonæos ſuas artes artiumque adminicula habuiſſe?

At ne nimium miremur pelves iſtas, aut pelvem, aut quodquod demum volueris æreum inſtrumentum, quod, aptum tali ſonitui reddendo, pro pelvi ſive χαλκείῳ divinitus perculſo, venditabant aut tripodas aut lebetes ſibi invicem tangentes ; facit Memnonis illa in Ægypto (licet eam in Æthiopia ponat Philoſtratus) ſtatua : quæ, tacta ſolis radiis, admirabilem iſtum ſonum, (imò & Oracula, uti a ſuperſtitioſis facillimè credebatur) edebat. De ipſa enim tam varia ac diverſa narrantur, ut facile aliquis dubitet, an talis ſtatua unquam fuerit in rerum natura. Nec diffiteri velim, me eo non difficulter propendere, ni Strabo noſter, quem plurimi, & ex merito (uti omnes verè docti) æſtimo ; quique incredulus mihi ſatis viſus eſt, ne pro ſuperſtitioſo, atque adeo pro fabularum narratore nimio cuiquam habendus ſit, in hunc modum de ea loqueretur, lib. 17. Ἐνταῦθα δὲ δυῶν κολοσσῶν ὄντων μονολίθων ἀλλήλων πλησίον, ὁ μὲν σώζεται, τοῦ δὲ ἑτέρου τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας πέπτωκε σεισμοῦ γενηθέντος, ὥς φασι. Πεπί-

ςευται

στεύεται δ' ὅτι ἅπαξ καθ' ἡμέραν ἑκάστην, ψόφος, ὡς ἂν πληγῆς οὐ μεγάλης ἀποτελεῖται, ἀπὸ τοῦ μένοντος ἐν τῷ θρόνῳ, καὶ τῇ βάσει μέρους. κἀγὼ δὲ παρὼν ἐπὶ τῶν τόπων μετὰ Γάλλου Αἰλίου, καὶ τοῦ πλήθους τῶν συνόντων αὐτῷ φίλων τε καὶ στρατιωτῶν, περὶ ὥραν πρώτην ἤκουσα τοῦ ψόφου, εἴτε ἀπὸ τῆς βάσεως εἴτε ἀπὸ τοῦ κολοσσοῦ, εἴτ' ἐπίτηδες τῶν κύκλῳ, καὶ περὶ τὴν βάσιν ἱδρυμένων τινὸς ποιήσαντος τὸν ψόφον, οὐκ ἔχω διϊσχυρίσασθαι. διὰ γὰρ τὸ ἄδηλον τῆς αἰτίας, πᾶν μᾶλλον ἐπέρχεται πιστεύειν, ἢ τὸ ἐκ τῶν λίθων οὕτω τεταγμένων ἐκπέμπεσθαι τὸν ἦχον.

Hic [Thebis] cum duo coloſſi eſſent de ſolido lapide inter ſe propinqui, alter adhuc extat, alterius verò à ſuperiore ſede partes corruerunt, terræ (ut fama eſt) motu. Creditum etiam eſt ſemel quotidie ſonitum quendam, veluti ictus haud magni edi, à parte quæ in ſede ac baſi permanſit. Ipſe cum Ælio Gallo adeſſem, & cum reliqua amicorum turba, ac militum, qui eo erant, circiter horam primam, ſonitum audivi; utrum à baſi, utrum à Coloſſo, an verò à circumſtantium aliquo, non habeo affirmare: cum propter incertitudinem cauſæ quidvis potius credere ſubeat, quam ex lapidibus ſic compoſitis ſonitum edi.

De eadem ſtatua ita Pauſanias: Παρέσχε δὲ πλεῖστον μάλιστα [θαυμάσαι] Αἰγυπτίων ὁ κολοσσὸς ἐν Θήβαις ταῖς Αἰγυπτίαις διαβᾶσι τὸν Νεῖλον, πρὸς τὰς Σύριγγας καλουμένας. ἔστι γὰρ ἔτι καθήμενον ἄγαλμα Ἠχεῖον, Μέμνονα ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί. Τοῦτον γάρ φασιν ἐξ Αἰθιοπίας ὁρμηθῆναι εἰς Αἴγυπτον, καὶ τὴν ἄχρι Σούσων. Ἀλλὰ γὰρ οὐ Μέμνονα οἱ Θηβαῖοι λέγουσι, ac paulò pòſt: ὁ Καμβύσης διέκοψε, καὶ νῦν ὁπόσον ἐκ κεφαλῆς ἐς μέσον σῶμα, ἦν ἀπερριμμένον· τὸ δὲ λοιπὸν κάθηταί τε καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνίσχοντος ἡλίου βοᾷ, καὶ τὸν ἦχον μάλιστα εἰκάσει τις κιθάρας ἢ λύρας ῥαγείσης χορδῆς.

Quanquam Coloſſum, quæ Thebis Ægyptiis eſt trans Nilum, non longè ab eo loco quæ Syringes (id eſt, fiſtulæ) appellantur, majore utique cum admiratione ſpectavi.

vi. Statua ibi eſt ſedentis quaſi ſolis. Eam multi Memnonis nominant: quem ex Æthiopia in Ægyptum veniſſe, ac Suſa etiam uſque penetraſſe tradunt. At ipſi Thebani Memnonem eſſe negant, &c. eam Cambyſes diffidit: & nunc etiam ſuperior pars à vertice ad medium truncum humi neglecta jacet; reliquum adhuc ſedere videtur: ac quotidie ſub ipſum ſolis ortum, ſonum edit, qualem vel cytharæ vel lyræ nervi, ſi forte (dum tenduntur) rumpantur.

Plinius autem, eam in delubro ſtatuit, lib. 36. cap. 7. *Non abſimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis ſtatua dicatus; quem quotidiano ſolis ortu contactum radiis, crepare dicunt, &c.* Tacitus vocalem ſonum ex ipſa ſtatua prorupiſſe ſcribit, lib. 2. Annalium: *Quorum præcipua ferè fuere Memnonis ſaxea effigies, ubi radiis ſolis icta eſt vocalem ſonum reddens.* Cujus verba eatenus concordant cum iis quæ Lucianus habet in Toxari: Καὶ δή ποτε ὁ μὲν Δημήτριος, ἔτυχεν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀποδημῶν κατὰ θέαν τῶν πυραμίδων, ἀκροάσεως δὲ τοῦ Μέμνονος· ἤκουσε γὰρ ταύτας ὑψηλὰς οὔσας, μὴ παρέχεσθαι σκιάν· τὸν δὲ Μέμνονα βοᾶν πρὸς ἀνατέλλοντα τὸν ἥλιον.

Aliquando etiam Demetrius in Ægyptum eſt profectus, ut Pyramidas & Memnonem viſeret. Siquidem audiverat eas, quamquam excelſa erant, umbram non præbere; MEMNONEM AUTEM ORIENTE SOLE CLAMARE.

Aſt idem ille Lucianus in Philopſeude ſuo ita de eadem hac ſtatua: Ὁπότε γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ διῆγον, ἔτι νέος ὤν, ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ παιδείας προφάσει ἀποσταλεὶς, ἐπεθύμησα εἰς Κοπτὸν ἀναπλεύσας, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸν Μέμνονα ἐλθὼν, ἀκοῦσαι τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ἠχοῦντα, πρὸς ἀνίσχοντα τὸν ἥλιον. ἐκείνου μὲν οὖν ἤκουσα, οὐ κατὰ τὸ κοινὸν τοῖς πολλοῖς, ἄσημόν τινα φωνὴν, ἀλλά μοι καὶ ἔχρησεν ὁ Μέμνων αὐτὸς, ἀνοίξας τὸ στόμα ἐν ἔπεσιν ἑπτά. καὶ εἴγε μὴ περιττὸν ἦν, αὐτὰ ἂν ὑμῖν εἶπον τὰ ἔπη.

Cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Cum in Ægypto degerem, adhuc adoleſcens, à patre doctrinæ gratiâ miſſus, cupivi navigio Coptum profectus, illinc adire Memnonem atque audire miraculum illud; eum, videlicet, ſonum edentem ad orientem Solem. Illum igitur audivi non hoc vulgari modo, Quo audiunt alii sonum quendam inanem: *Sed mihi Oraculum etiam edidit Memnon ipſe, aperto ore, ſeptem verſibus: quos niſi id eſſet ſupervacuum, vobis recenſerem.*

Sed poſtrema illa de ſeptem verbis mendacia eſſe ex ipſo Luciano ſatis conſtat.

At multa licebat heic admetiri, ubi tam pauci haberent veram iſtius ſtatuæ notitiam, deque omnibus iſtis quæ de illa narrabantur. Nam uti narraverant Straboni, terræ motu pars ſuperior dejecta fuerat: ut vero Pauſanias aliique narrant à Cambyſe (qui, etiam teſte Strabone, graſſatus violenter in Ægypto, ibi plurima templa demolivit) hæc quoque diffiſſa fuit: Scholiaſtes autem Juvenalis ad verſum Sat. xv. Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ, ſequentia hæc habet: *Memnonis ex ære ſtatua cytharam tenens, certis horis canebat. Hanc Cambyſes Rex juſſit aperiri, exiſtimans Mechanicum aliquid intra ſtatuam latere. Nihilominus tamen aperta ſtatua quæ erat magicè conſecrata, horis ſtatutis ſonum reddidit. Ideo* Dimidio *dixit, id eſt, aperto & diviſo.* Hæc vetus Scholiaſtes. At alter Interpres nondum editus ſed à Douza (& ex illo iterum à Lubino) citatus: *Statua Memnonis filii Auroræ ita arte quâdam mechanica compoſita, ut humana voce Regem & Solem ſalutaret: poſtea rex Cambyſes volens hanc rem cognoſcere, partem ſtatuæ abſcidit, & ſic poſtea ſolem tantum, non etiam Regem ſalutabat: unde* Dimidio Memnone *dixit.*

Addamus ſanè & alium adhuc Grammaticum atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

atque interpretem, (illum videlicet qui alias non nimium nugari ſolet) Euſtathium: qui ad Dionyſium τὸν περιηγητὴν ita loquitur, ad verſus 249. & 250. . . . . ἔνθα γεγωνὼς.

Μέμνων ἀντέλλουσαν ἑὴν ἀσπάζεται Ἠῶ. ἔνθα γεγωνὼς, φησὶν, ὁ Μέμνων ἀνατέλλουσαν τὴν ἑαυτοῦ Ἠῶ, τουτέστι τὴν μητέρα ἡμέραν, ἀσπάζεται. ἀνδριὰς μὲν ὢν, διά τινος δὲ μηχανῆς ἅμα ἡμέρᾳ λαμπούσῃ φωνῶν, καὶ οὕτω πῶς ἐξ αὐτομάτου προσλαλῶν, οἷον καὶ ἀσπαζόμενος τὴν ἡμέραν, &c. UBI RESONANS MEMNON EXORIENTEM SUAM SALUTAT AURORAM. *Ubi reſonans, inquit, Memnon exorientem ſuam auroram, id eſt, Matrem, quæ dies eſt, ſalutat. Viri ſtatua erat, quæ* PER MACHINAM QUANDAM ACTA *ſimul ac Sol oriebatur, vocem edebat, atque ita aliquo modo ex motu proprio, ſeu ſpontaneo alloquebatur, veluti veneratur diem ac ſalutans, &c.*

Quam multum, atque in quam multis, variant ab invicem omnes illi, quos modo citavi ſcriptores; ſuper hâc Memnonis ſtatuâ, & ſono ex ipſa edito, &c! dum hic dicat eam fuiſſe Coloſſum & ex lapide ſolido figuratam; alius eam fuiſſe cavam intus; alius ſonum dediſſe eam ut cytharæ ſimiliſve inſtrumenti; alius vocalem ſonum (quaſi ex ore, atque adeo minimè confracta fuiſſet) fudiſſe: alius iterum non Coloſſum fuiſſe ſed andrianta, parvam ſtatuam, & ex ære, non lapide aut lapidibus conformatam & compactam; alius ipſam in delubro poſitam affirmet, cæteri vero de delubro nullam mentionem faciant; alii denique eam magicè conſecratam alii è contra Mechanicè ita conſtructam affirment. Cui quæſo hîc major fides adhibenda? ego ſanè adſtipuler Straboni: niſi quod credam eam non ex unico atque adeo ſolido lapide formatam, ſed ex pluribus compoſitam fuiſſe; tam hinc quod fuerit Coloſſus quam

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

quod tradant Cambyſis juſſu eam fuiſſe apertam. Quæ tamen rationes me non tam valde movent quam quod tales ſtatuæ ut plurimum intus concavæ fuerint, aliique recentiores tradant hanc Memnonis ſtatuam ſuperne apertam, in eamque homines ingreſſos qui procul inde è terra rurſus emergerent. Quidquid ſit verum ex hiſce, heic non magni refert, dum conſtet, omnia ferè incerta, multa falſa, de hac atque aliis à veteribus referri, ita ut non immerito ſuſpecta ſint omnia quæ de talibus, ſive ſtatuis, ſive Machinis, ſive Dîs ac templis fatidicis, iiſque quæ circa illa acta ſint, traduntur. Quid enim credendum de reſponſis Dodonæis, eorumque auctoritate vel auctore, auctoribuſve ipſis, ſi quid de Templo, quercu, ære, ſtatua cæteriſque ſtatuendum ſit ignoremus? imò & ignoravit tota antiquitas; quæque ideo per *dicunt*, *tradunt*, ſimileſque loquendi formulas, de iſtis narrat? At per ſuperſtitioſos ac credulos conſultores, eoſque, præſertim, homines quorum intererat (ob lucrum, honorem, auctoritatem, &c. quæ ad ipſos inde redundabant) plurima divulgata fuiſſe, inprimis in longè diſſitas regiones, quæ ritè examinata ne minimam veritatis ſpeciem habebant, ac pro talibus tamen aſſumebantur, ab iis qui auriti ſolum teſtes erant (quod & hodie plurimis abunde ſufficere videtur) cordatis omnibus facillimè innoteſcere poteſt.

Non omittenda duco (hac occaſione data,) ſed notatu digniſſima, ea quæ in Itinerarii ſui parte primâ, pag. 185. Dominus de Moncony (dum in Epiſtola ad Amicos pyramidum Ægyptiacarum partes tam internas quam externas graphicè depingit,) inter alia nobis narrat. Verba autem ipſius ſunt: *Au commencement de cette derniere* [*chambre*] *de cent ſoixante-deux pieds l'on void l'ouverture d'un puy quar-*

quarré qui eſt fort profond, & ou on ne deſcend point à cauſe des chauveſſouris, & autres animaux venimeux qu'il y peut avoir, dont il y a bonne quantité dans toutes les chambres, car il n'y a autre ouverture que celle de l'entreé. L'on tient que ce puy va ſous terre juſques à une Idole qui reſte encore aujourd'huy environ a trois-cents pas de la Pyramide, du coſté du Zirok: c'eſtoit une Hienne couchée dont il ne reſte que la teſte ſur ſon col, aſſés maitraittée, ayant le nez & le menton caſſé; mais ce qui reſte eſt fort beau à voir, & l'on y remarque l'adreſſe d'un habile Sculpteur, qui ne cedoit pas à ces Grecs qu'on admire par leurs ouvrages: elle a vingt-ſix pieds de haut, & depuis les oreilles juſques au menton quinze pieds. La traditive eſt que les Preſtres venoient ſous cette Idole par le puy de la Pyramide, & y rendoient les Oracles. Il y a auſſi un trou au deſſus de la teſte ou un homme peut demeurer debout ſans eſtre veu, qui peut-eſtre ſervoit encore à la fourberie. Ex qua deſcriptione mihi minimè videtur obſcurum, cur à Neotericis quibuſdam hæc Sphingis, pro Memnonis ſtatua, (jamdudum deperdita) aut ſuperiore ipſius parte ſaltem, fuerit habita. Ac puteus ille eo magis notabilis mihi videtur; quod optimè nobis oſtendat, quam commodè abſque ulla ſuſpicione conſulentium potuerint per meatus ſubterraneos ejuſmodi impoſtores tales ſubire ſtatuas fatidicas, ex iiſque ſua reddere Oracula: ita ut humana voce hæ ſtatuæ viderentur locutæ.

Quod autem ſtatua illa Memnonis (ſic dicta) à Cambyſe aperta (fides ſit penes auctorem) nihilominus tamen horis ſtatutis ſonum reddiderit, id tantò magis rem ſuſpectam reddere debet: continuato per Sacerdotes artificio, ut eo magis ac majus videretur eſſe miraculum. Si verò & alteri Scholiaſtæ inedito fidem adhibeamus, tanto major adhuc cordatioribus oborietur ſuſpicio, quod prius

prius quidem & Regem, at poſtea tantùm ſolem ſalutaverit.

Notabilis & opinio Dionyſii Periegetis: qui Statuam iſtam per machinam quandam actam, ſonum ejuſmodi edidiſſe aſſerit: quæ nec à Strabone (teſte oculato ſimul atque aurito) diſcrepat, atque iis quæ ſuperius ex Scholiaſte inedito (de Mechanicâ conſtructione ſcilicet) attuli, aſſenſum præbet.

Verùm progrediamur ad Ammonis illud famoſiſſimum χρηστήριον. De cujus effigie, an umbilico maximè ſimilis fuerit, an vero Umbilico tenus Arieti ſimilis, viderint Critici; qui hîc Curtium aut emendant, ut volunt, aut cum aliis qui ipſam Arietina facie deſcribunt, conciliare ſtudent: Sequentia hæc de Oraculo Diodorus Siculus lib. 17. *Simulacrum Dei ex Smaragdis & aliis (gemmis) eſt coagmentatum: & peculiari novoque planè vaticinandi genere Oracula edit. In aurea enim navi à Sacerdotibus octoginta circumfertur: qui humeris Deum geſtantes eò tendunt, quo forte fortuna Dei* NUTUS *eos agit. Sequitur ingens Matronarum Virginumque turba, per totum iter Pœanas canentium, Deumque hymno patrio celebrantium.* Græca Diodori verba hæc ſunt: Τὸ δὲ τοῦ θεοῦ ξόανον ἐκ σμαράγδων καὶ λίθων ἄλλων περιέχεται, καὶ τὴν μαντείαν ἰδιάζουσαν παντελῶς ποιεῖται. ἐπὶ νεὼς γὰρ περιφέρεται χρυσῆς ὑπὸ ἱερέων ὀγδοήκοντα. οὗτοι δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες τὸν θεὸν, προσάγουσιν αὐτομάτως ὅπου ποτ᾽ ἂν ἄγοι τὸ τοῦ θεοῦ νεῦμα τὴν πορείαν· συνακολουθεῖ δὲ πλῆθος παρθένων καὶ γυναικῶν παιᾶνας ᾀδόντων κατὰ πᾶσαν τὴν ὁδὸν, καὶ πατρίῳ καθυμνούντων ᾠδῇ τὸν θεόν.

Eodem ferè modo Curtius loquitur lib. 4. cap. 7. *Hunc, quum reſponſum petitur, navigio aurato geſtant Sacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronæ virgineſque patrio more inconditum quoddam carmen canentes,*

tes, quo propitiari Jovem credunt, ut certum edat Oraculum.

Neque hîc apud Ammonem ſolùm, ſed & alibi hujuſmodi ferè ritibus atque artificiis utebantur. Sic enim de Deo Heliopolitano Macrobius lib. 1. cap. 23. *Hujus templi religio etiam Divinatione præpollet, quæ ad Apollinis poteſtatem refertur, qui idem atque Sol eſt. Vehitur enim ſimulachrum Dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompa ludorum Circenſium deorum ſimulachra: & ſubeunt plerumque provinciæ proceres raſo capite longi temporis caſtimonia puri; feruntur que divino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quo Deus propellit vehentes: ut videmus apud Antium* (NB.) *promoveri ſimulacra Fortunarum ad danda reſponſa, &c.* Quæ inferius latiùs adducentur, ubi de tabellis ac codicillis obſignatis tractabo.

De Ammone autem & hæc ex Calliſthene Strabo, lib. 17. Οὐχ ὥσπερ ἐν Δελφοῖς, καὶ Βραγχίδαις τὰς ἀποθεσπίσεις διὰ λόγων, ἀλλὰ νεύμασι καὶ συμβόλοις [γίνεσθαι] τὸ πλέον· ὡς καὶ παρ' Ὁμήρῳ.

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Τοῦ προφήτου τὸν Δία ὑποκρινομένου· τοῦτο μέντοι ῥητῶς εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι εἴη Διὸς υἱός.

Reſponſa non ut apud Delphos aut Branchidas, verbis dari, ſed ut plurimum nutu & ſignis: quemadmodum apud Homerum,

Dixit, cæruleiſque ſuperciliis pater almus Annuit.

Vate [*ſeu Propheta*] *nimirum Jovem ſimulante atque effingente.* Hoc autem expreſſè eum Regi dixiſſe, eſſe ipſum Jovis filium. Sic & Euſtathius in παρεκβολαῖς Dionyſii: Ἱστορεῖ δὲ καὶ τὰς μαντείας [Herodotus ſcilicet,] διὰ συμβόλων ἐν Ἄμμωνος γίνεσθαι, ἤτοι διὰ σχημάτων τινῶν, καὶ κατανεύσεων καὶ ἀνανεύσεων. Non ſolum igitur in illa circumgeſtatione, ſed

poſtea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

poſtea quoque, dum eſſent reddenda reſponſa, nutibus ac motibus talibus uſus videtur Jupiter ille Philius à Theotecno (teſte Euſebio lib. 9. cap. 3. Hiſtor. Eccleſiaſt.) fabricatus. Videtur videlicet ex deſcriptione magis, quam verſione, Ruffini: Euſebius enim hoc modo tantùm de eo loquitur: Πλεῖστα δ' οὖν οὗτος καθ' ἡμῶν στρατηλατησάμενος, καὶ πάντα τρόπον τοὺς ἡμετέρους ὥσπερ τινὰς φῶρας ἀνοσίους ἐκ μυχῶν θηρεῦσαι διὰ σπουδῆς πεποιημένος, πάντα τε ἐπὶ διαβολῇ καὶ κατηγορίᾳ τῇ καθ' ἡμῶν μεμηχανημένος, καὶ θανάτου αἴτιος μυρίοις ὅσοις γεγονὼς, τελευτῶν εἴδωλόν τι Διὸς Φιλίου μαγγανείαις τισὶ καὶ γοητείαις ἱδρύει. τελετάς τε ἀνάγνους αὐτῷ καὶ μυήσεις ἀκαλλιερήτους, ἐξαγίστους τε καθαρμοὺς ἐπινοήσας, μέχρι καὶ βασιλέως τὴν τερατείαν δι' ὧν ἐδόκει χρησμῶν ἐκτελεῖν, ἐπεδείκνυτο, &c.

Multa autem veluti dux quidam contra nos molitus, ſycophantiiſque plurimum uſus, id ſtudio habuit, ut nos tanquam fures & prædones abigeret. Quapropter quum multis auctor & miniſter cædis fuiſſet, poſtremo ſimulachrum quoddam Jovis amicalis incantationibus & impoſturis ſtatuit; & ſacrificia, initiationes aliaque deteſtanda, & impuras impiaſque expiationes & purificationes inſtituit: ſic ut res illa atque etiam idoli reſponſa, quæ dare videbatur, ad ipſum pervenirent Imperatorem.

Ruffinus verò ita loquitur: *Interea reperiſſe ſe occaſionem maximam ratus eſt, ex eo quod apud Antiochiam ſimulachrum quoddam Jovis Amicalis nuper conſecratum, artibus quibuſdam magicis & impuris conſecrationibus ita compoſitum eſt,* UT FALLERET OCULOS INTUENTIUM, ET PORTENTA QUÆDAM OSTENTARE VIDERETUR, AC RESPONSA PROFERRE. *Idque omnibus & ipſis Imperatoribus pro certo confirmatur. Quod poſteaquam ab univerſis creditum eſt, aſſeveratur item Deus ille dediſſe reſponſa, ne Chriſtiani in urbibus habitarent, &c.*

Ruffinum autem ea quæ diverſa (aut plura etiam) ab Euſebio tradit, aliunde (ſive ex traditionibus majorum, ſive ex commentariis) hauſiſſe, mihi procul dubio eſt.

At quæ Lucianus habet in Tractatu ſuo de Dea Syria, notatu heîc quoque digna ſunt: Μαντήια πολλὰ μὲν παρ' Ἕλλησι, πολλὰ δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίοισι. τὰ δὲ καὶ ἐν τῇ Λιβύῃ, καὶ τῇ δὲ Ἀσίᾳ πολλά ἐστιν. ἀλλὰ τὰ μὲν οὔτε ἱερέων ἄνευ, οὔτε προφητέων φθέγγονται. ὅδε δὲ αὐτός τε κινέεται, καὶ τὴν μαντηίην ἐς τέλος αὐτουργέει. τρόπος δὲ αὐτῆς τοιόσδε. εὖτ' ἂν ἐθέλῃσι χρησμηγορέειν, ἐν τῇ ἕδρῃ πρῶτα κινέεται. οἱ δέ μιν ἱερέες, αὐτίκα ἀείρουσι. ἢν δὲ μὴ ἀείρωσι, ὁ δὲ ἱδρώει καὶ ἐς μέσον ἔτι κινέεται. εὖτ' ἂν δὲ ὑποδύντες φέρωσι, ἄγει σφέας, πάντῃ περιδινέων. τέλος, ὁ ἀρχιερεὺς ἀντιάσας, ἐπερέεταί μιν περὶ ἁπάντων πρηγμάτων, ὁ δὲ, ἢν τι μὴ θέλῃ ποιέεσθαι, ὀπίσω ἀναχωρέει. ἢν δέ τι ἐπαινέῃ, ἄγει ἐς τὸ πρόσω τοὺς προσφέροντας ὅκωσπερ ἡνιοχέων. οὕτω μὲν συναγείρουσι τὰ θέσφατα. καὶ οὔτε ἱρὸν πρῆγμα οὐδὲν, οὔτε ἴδιον τούτου ἄνευ ποιέουσι. λέγει δὲ καὶ τοῦ ἔτεος πέρι, καὶ τῶν ὡρέων αὐτοῦ πασέων, καὶ ὁκότε οὐκ ἔσονται. λέγει δὲ καὶ τοῦ σημηίου πέρι, κότε χρή μιν ἀποδημέειν, τὴν, εἶπον ἀποδημίην. ἐρέω δὲ καὶ ἄλλο, τὸ, ἐμεῦ παρεόντος ἔπρηξε. οἱ μέν μιν ἱρέες, ἀείροντες ἔφερον· ὁ δὲ τοὺς μὲν ἐν γῇ κάτω ἔλιπε· αὐτὸς δὲ ἐν τῷ ἠέρι μοῦνος ἐφορέετο.

Oracula multa ſunt apud Græcos, multa quoque apud Ægyptios: multa etiam in Africa, multa etiam hâc in Aſiâ. SED ILLA NEC SINE SACERDOTIBUS, NEC SINE INTERPRETIBUS RESPONSA DANT. *Sed hîc [Apollo ſcilicet de quo ipſi ſermo eſt] per ſe movetur ipſe, & vaticinia plenè per ſe peragit: idque hoc modo. Quando vult vaticinari, in ſede ſuâ primùm movetur: tum protinus Sacerdotes ipſum attollunt: quod ſi non attollant, ille ſudat, & in medium ſeſe emovet. Quum vero eum illi ſuppoſitis humeris portant, illos ducit, ſe undequaque cir-*

circumagendo: atque ex alio in alium tranſilit: tandem primarius Sacerdos ſupplicans, de rebus omnibus illum interrogat. Ille verò, ſi quid non vult fieri, retrocedit. Contra, ſi quid approbat, agit in anteriorem partem geſtantes, perinde ac qui habenas moderatur. Ita quidem coacervant Oracula; neque rem ullam ſacram, neque privatam abſque hoc gerunt. Prædicit autem illis & de anno, & de tempeſtatibus omnibus, & quando amplius futuri non ſint. Prædicit quoque de ſigno, quando oporteat illud, quam dixi, profectionem ſuſcipere. Aliud quoque dicam, quod me præſente fecit. Sacerdotes illum in humeros ſublatum ferebant: ille verò iis inferiùs in terrâ relictis, ſolus in aëre ferebatur.

De Venere Aphacitide quæ Zoſimus tradit lib. 1. Hiſtoriar. jam vidimus in priore mea Diſſertatione, ulteriuſque in ſequentibus conſideranda venient. Sed notanda hîc, quæ Lucianus habet de hujuſce, proculdubio, Deæ templo, &c. in jam modo libello de Dea Syria: Ἀνέβην δὲ καὶ ἐς τὸν Λίβανον ἐκ Βύβλου, ὁδὸν ἡμέρης, πυθόμενος αὐτόθι ἀρχαῖον ἱρὸν Ἀφροδίτης ἔμμεναι, τὸ, Κινύρης εἵσατο. καὶ εἶδον τὸ ἱρὸν, καὶ ἀρχαῖον ἦν. τάδε μέν ἐστι τὰ ἐν Συρίῃ ἀρχαῖα, καὶ μεγάλα ἱρά. τοσούτων δὲ ἐόντων, ἐμοὶ δοκέειν, οὐδὲν τοῦ ἐν τῇ ἱρῇ πόλει μεῖζον ἔμμεναι, οὐδὲ νηὸς ἄλλος ἁγιώτερος, οὐδὲ χώρη ἄλλη ἱροτέρη. ἔνι δὲ καὶ ἔργα ἐν αὐτῷ πολυτελέα καὶ ἀρχαῖα ἀναθήματα, καὶ πολλὰ θωύματα, καὶ ξόανα θεοπρεπέα. καὶ θεοὶ δὲ κάρτα αὐτοῖσι ἐμφανέες, ἱδρώει γὰρ δὴ ὦν παρὰ σφίσι τὰ ξόανα, καὶ κινέεται, καὶ χρησμηγορέει. καὶ βοὴ δὲ πολλάκις ἐγένετο ἐν τῷ νηῷ, κλεισθέντος τοῦ ἱροῦ, καὶ πολλοὶ ἤκουσαν.

Cæterum ex Byblo in Libanum adſcendi, confecto diei unius itinere, cum audiviſſem ibi eſſe antiquum Veneris Templum, & paulò pòſt: *In eo autem ſunt & pretioſa opera & antiqua donaria, & mirabilia multa, Deorumque ſtatuæ, Diique ipſis admodum con-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſpicui. Nam ſtatuæ ſudant, moventur, & Oracula edunt; & clauſo Templo clamor in æde ſæpenumero eſt coortus, quem audivere multi.

Quæ omnia arte ac fallaciis, abſque ullo præternaturali Dæmonum ope perfici potuere; uti expertis notiſſimum eſt, atque ex ſequentibus quoque, inexpertis, puto, patebit, ubi de Bætulis ac νευροσπάστοις Antiquorum aliquid addidero. Ut autem in hiſce, ſic neque in Orphei capite, ullum ejuſmodi auxilium erat neceſſarium. De quo capite Philoſtratus Lemnius, non ſolum libro quarto de vitâ Apollonii Tyanei, verum etiam in Heroicis: ibique in Philoctete, ἐκεῖθεν αὐτὸν Διομήδης, καὶ Νεοπτόλεμος, ἑκόντα ἐς Τροίαν ἤγαγον, ἱκετεύσαντες ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ ἀναγνόντες αὐτῷ τὸν ὑπὲρ τῶν τόξων χρησμὸν, ἐκ Λέσβου ὥς φησιν ἥκοντα. χρῆσθαι μὲν γὰρ καὶ τοῖς οἴκοι μαντείοις τοὺς Ἀχαιοὺς, τῷ τε Δωδωναίῳ καὶ τῷ Πυθικῷ, καὶ ὁπόσα μαντεῖα εὐδόκιμα, Βοιώτιά τε ἦν, καὶ Φωκικά. Λέσβου δὲ ὀλίγον ἀπεχούσης τοῦ Ἰλίου δουρὸς, ἔστελλον ἐς τὸ ἐκεῖ μαντεῖον τοὺς Ἕλληνας. ἔχρα δὲ οἶμαι ἐξ Ὀρφέως. ἡ κεφαλὴ γὰρ μετὰ τὸ τῶν γυναικῶν ἔργον ἐς Λέσβον κατασχοῦσα, ῥῆγμα τῆς Λέσβου ᾤκησε. καὶ ἐν κοίλῃ τῇ γῇ ἐχρησμῴδει. ὅθεν ἐχρῶντο τότε αὐτῇ τὰ μαντικὰ, Λέσβιοί τε, καὶ Ἴωνες Αἰολεῦσι πρόσοικοι. χρησμοὶ δὲ τοῦ μαντείου τούτου, καὶ ἐς Βαβυλῶνα ἀνεπέμποντο. πολλὰ γὰρ καὶ ἐς τὸν ἄνω βασιλέα ἡ κεφαλὴ ᾖδε. Κύρῳ τε τῷ ἀρχαίῳ χρησμὸν ἐντεῦθεν ἐκδοθῆναι λέγεται, τὰ ἐμὰ, ὦ Κῦρε, σά, &c.

Illinc Diomedes & Neptolemus ad Troiam volentem adduxere, cum pro univerſis Græcis ei ſupplicaſſent, ORACULUMQUE *de arcubus* EX LESBO (*ut ait*) PROFECTUM *recitaſſent. Uti enim Achivos ait & domeſticis Oraculis, Dodonæo ſcilicet & Pythico, & quæcunque Bœotica ſive Phocica probarentur, vaticinia. Lesbo autem haud procul ab Ilio diſtante, ad Oraculum illic exiſtens miſerunt. Dabat autem reſponſa ex Orpheo.* CAPUT *enim poſt mulierum*

facinus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

facinus Lesbo appulſum rupem habitavit, & IN CAVA HUMO VATICINABATΩR. Unde Lesbii cæterique Æoles, atque his finitimi Iones, ipſo ad vaticinia utebantur. Reſponſa autem hujus Oraculi & Babylona accerſebantur. Multa etenim Perſarum quoque Regi caput hoc cecinit: Cyroque vetuſto editum. Inde Oraculum ferunt, MEA, ô CYRE, *tua, &c.*

Quam commode ac facilè talia fingi queant, theatra Tragœdorum, ac Comicorum quandoque, abunde ſatis docent: ubi ut Dii, ita & mortui è Machinis ſæpè apparent; mortuorumque (aut pro talibus à credulis ſpectatoribus habita) capita loquuntur.

Non poſſum, fateor me temperare, quin è multis, apud Italos alioſque, exemplis addam hoc ſequens, ex jucundiſſimo Tractatu Rhafaëlis Friænori, cui titulus *Il vagabondo, overo ſferza de Bianti è vagabondi, &c.* Venetiis permiſſu ſuperiorum & privileg. impreſſo. *Un certo Paſquale huomo ſegnalato, e principale in queſt' arte, traveſtito da Romito paſſò per Terni, e eſſendo intrato in una picciola hoſteria, & intendendo ragionare di un certo Jacovello huomo ſempliciſſimo, e molto ignorante, ma que haveva gran quantita di danari ſecchi nella caſa, e ſpeſſo capitava in quell' hoſteria; ſervendoſi dell' occaſione, ogni giorno andava quivi, fingendo paſſare per altri negotii; e con belle ma finte parole preſe amicitia ſtretta con Jacovello, e tanto ſeppe dire, e fare, che finalmente volſe tenere a batteſimo un ſuo figlivolo, e li divenne compare. Con queſta ſcuſa di comparatico, paſſando per Terni, ſpeſſo andava a viſitare a caſa. Un giorno tra gli altri, e fu nel meſe d'Aprile, chiamato da parte Jacovello, diſſe volerle rivelare un gran ſegreto, & era queſto, cioe, che nella caſa di eſſo Jacovello, vi era naſcoſto un gran teſoro d'oro, & d'argento, e ſi offeriva a farglielo ſapere, e rivelare dalla*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

teſta d'un morto qual ſi trovava nel ſuo Romitorio, ſi come ad eſſo rivelato haveva. Jacovello quando inteſe, che una Capocchia di morto parlava e rivelava li ſecreti, reſtò tutto ſtordito & oltre modo fuor di ſe e diſſe, che ciò deſiderava intendere quanto prima. Paſquale di fatto lo conduſſe alla ſuâ habitatione, e preſo una teſta di morto, ſcoperto dal velo in cui l'haveva involta, la poſe ſopra del tavolino, nel ſito ove era un foro, per il quale paſſava una canna forata, a guiſa di cerabottana, corriſpondente nella ſotteranea cella: e poſto ſi in genocchione, fece apreſſo di ſe porre anche Jacovello: & havendo finito Paſquale di far oratione, interrogo la teſta in che luogo della caſa di Jacovello ſteſſe il teſoro, e come ſi poteſſe cavare. Reſpoſe la Capocchia, per mezo del compagno che nella cerabotana dalla ſotteranea cella parlava, che era nella deſtra parte; ma non ſi ſarebbe cavato, ſe prima per tre giorni non ſi poſava ſopra quattro libre d'oro: il che ſentito da Jacovello, ripieno di maraviglia diſſe, io non hò altro che trecento ſcudi d'oro, che ſono circa tre libre, quali metteremo in una pignatta nova, e la ſopra porremo a teſoro, ſecondo che dice queſta maravglioſa Capocchia. Et eſſendo ſtato riſpoſto, che queſti anco baſtavano, ſi partirono con animo di far' l'effetto. Il falſo Paſquale, che bona prattica haveva nella caſa di Jacovello, conſiderato che pignatta foſſe quella di cui ſi voleva ſervire; ne compro una ſimile. & impitala di arena, la chiuſe, & andatoſene poſcia a caſa di Jacovello, empi con eſſo la pignatta del danaro, e la chiuſe nell' iſteſſo modo della ſua. Dopò ſceſi nella cantina, Paſquale preſe la pignatta dalle mani di Jacovello, per porla ſopra il teſoro; ma in quel' cambio con deſtrezza vi poſe la ſua piena d'arena; aſcondendo ſotto il mantello nella biſaccia la pignatta d'oro di Jacovello: il quale vedendo la pignatta non penſo più oltre alla malitia del falſo compare. Uſciti della cantina, e

quella

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

quella riſerrata, riſtorono ambedue contenti: Paſquale per l'oro trovato, anzi rubbato; e Jacovelle par la ſperanza del teſora da ritrovarſi, in modo che non capiva nella pelle per l'allegrezza. Il terzo giorno aſpetta Paſquale che venga, e non viene: che era andato a far la Paſqua altrove: ſi fa notte, e Paſquale non compariſce. Induggia alla mattina, e Paſquale non ſi vedeva, ne retornava, nè era più di retorno, ch'era il peggio: Finalmente vinto dal tedio, ſceſe in cantina, & aprendo la pignatta, trovò li ſuoi ſcudi convertiti in arena, per altra arte che diabolica; onde ſi reſtò con danno e dolor tale della perdita fatta, che ſe n'hebbe a morire, biaſtemando ſempre Paſquale, li compari, li teſori, e la ſua mala fortuna.

Addas huic, mi Lector (ſi res tanti videatur tibi,) ea quæ ſub finem Comœdiæ iſtius Gallicæ quæ anno 1680. Pariſiis prodiit, ac cui titulus eſt *La Devinereſſe, ou les faux enchantemens*, habentur, de capite in ſcena Oraculorum reſponſa reddente. Ubi nec cætera, quæ de Diabolo ipſo in ſcenam prodeunte ibi luduntur, tibi minimè injucunda fore, mihi firmiter perſuadeo.

Si vero hujuſmodi confiƈta miracula conſpicerentur è locis inde tanto ſpatio remotis, ut viſus acumen cuncta ea quæ ibi gerebantur non ſatis accurate penetrare ac diſcerne valeret (cum ſic multa ſubdole agitari atque perpetrari poſſent ab Antiſtitibus, ſub prætextu rituum ac Cæremoniarum peragendarum) idque fieret à multitudine ex credulitate ac ſuperſtitione infatuata; minimè mirum alicui videri debet, ibi multa fuiſſe credita quæ revera non fuerant conſpecta. Nihil enim magis occœcat hominum oculos quam timor ac ſtupor ex ſuperſtitione orti: cujus rei, uti innumera ſunt exempla, ſic omittere non poſſum jucundum admodum exemplum, ſive hiſtoriolam narratam à Domino Poul-

Poullet, in ſecunda parte Itinerarii ſui ab ipſo nominati *Nouvelles Relations du Levant*, in hunc modum: *Un jour l'Hollandois qui eſtoit venu avec nous juſqu'à Erſeron, & duquel nous nous eſtions ſeparez en cette ville, pour quelques petites raiſons de mes-intelligence; ayant ſceu qu'à une demy-journée d'Erſeron il y avoit des marais & des lacs bordez d'arbres ſi veneneux, qu'il y a un danger mortel à s'endormir ſous leur ombre, & que ces marais eſtoient remplis de certaines beſtes monſtrueuſes, que les voyageurs ſont ordinairement curieux de voir, & qu'ils rencontrent pluſtoſt dans quelque autheur comme Pline, qu'en pas une plaine où ils paſſent, pria quelqu'un des Armeniens Georgiens de l'accompagner juſque-la.*

Ceux-cy qui depuis long-temps n'avoient exercé leur Chevaux, furent bien aiſes de prendre cette occaſion; ils vinrent où j'eſtois logé, & me voyant ſeul, ils me preſſerent de monter à cheval & d'aller avec eux. Pour moy qui ne fus jamais d'humeur à rechercher les miracles de la nature dans les productions de ſes excrements les plus hideux; & qui n'ay jamais enviſagé les monſtres que dans l'oppoſition de leur contraires, je donnay cette journée à la complaiſance; car je ſçavois, il y avoit long-temps, que ces arbres eſtoient tous envenimez vers ces monts, & qu'ils contractent le poiſon dans des lieux qui ſont continuellement mareſcageux, & où la hauteur des montagnes empeſche le ſoleil d'y porter ſes rayons, & d'y affoiblir la malignité des mauvaiſes vapeurs dont ils ſont nourris. Celà me ſurprenoit d'autant moins, que ces quartiers ſont voiſins de la Colchide, & dans les montagnes qui avoient donné lieu à la fable de Medée, que l'antiquité a voulu rendre la plus fameuſe Magicienne du monde, parce qu'elle regnoit dans ces pays, où les poiſons croiſſent plus frequement que les bonnes herbes.

Nous paſſaſmes deux ou trois de ces marais ſans y rien ren-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

rencontrer que quelques canarts, ſur leſquels nous tiraſmes. Au quatriéme nous apperceuſmes je ne ſçay quoy de ſi effroyable à voir & d'une grandeur ſi extraordinaire, que je n'en veux pas faire la deſcription, pour ne pas renouveller ma premiere peur, ny la faire paſſer dans l'eſprit des autres. Nous y viſmes de grands poils heriſſez de tous coſtez, des écailles qui n'éclattoient que du venin dont elles eſtoient pleines, des creſtes enflammées, des bouts de grandes aiſles pareilles à celles des chauves-ſouris, & mille autres choſes fort remarquables à écrire. Nous fuſmes long-temps à doûter ſi nous tirerions ſur ce monſtre; car nous avions apprehenſion qu'à la premiere playe qu'on luy feroit, il ne jettaſt tant de venin, que l'air ne s'en corrompiſt, & que ſa corruption ne ſe communicaſt juſqu'à nous: neantmoins nous priſmes courage, & nous fiſmes plus de deux cent decharges ſur ce monſtre, qui ne ſervoient qu'à luy faire prendre toutes ſortes de differentes figures, en le retournant pluſieurs fois dans l'eau, & à le pouſſer du coſté du bord qui eſtoit oppoſé à celuy ſur lequel nous eſtions. Enfin nous eſtans apprivoiſez peu à peu, nous approchaſmes de ce rivage, & nous viſmes un gros tronc d'un arbre pourry, embarraſſé de filets de peſcheurs & de mouſſe, tout gluant d'une eſcume meſlée de terre graſſe, où une infinité de meſchants coquillages s'y eſtoit attachée, & rendoit quelque éclat aux rayons du ſoleil.

Apres cette belle expedition nous remontaſmes à cheval pour aller chercher quelqu'autre avanture, &c.

Sed jam tempus eſt ut examinemus ulterius, an ad illa quæ tam in Ammonis Templo quam cæteris modo adductis fuere peracta, ulla præternaturali vi Dæmonis opus fuerit. Ac primò conſideremus illas circumvectiones, ſive mavis circumgeſtationes, per Sacerdotes factas. Qui unquam vidit Machinas illas, ſive navigia, ſive piſces, ba-

lænas, Delphines aliaſve res repræſentantes cir-
cumductas, ſed quaſi ſe ſponte moventes, in pom-
pis illis proceſſionum, ut vocant, Antverpiæ at-
que alibi; facillimè comprehendit, quam com-
modè, aliquis, unus, vel plures quoque ſimul,
occultari potuerint ſub iſto navigio, aliisve fercu-
lis, quibus circumducebantur hi Dii fatidici: ac
quam commodè iſti per nervos aut funiculos, ima-
gines illas, ad id adaptatas ita movere potuerint,
ut aut procederent, aut retrocederent, aut ſe con-
verterent, aut nutu atque aliis geſticulationibus an-
nuere vel renuere interrogationibus ſacerdotum vi-
derentur. Comprehendunt id quoque omnes ii,
qui ſciunt qualia neuroſpaſta ac bætulas inter ſe ha-
buerint Veteres; ac quantis argutiis lepidiſque ar-
tificiis apud nos, in feſtis encæniis, quotidie mo-
ventur, imò & articulate loquuntur, (ſaltem lo-
quelam emittere videntur) imagunculæ illæ quas
vulgo *Marionettas* vocant; ac quam parvo negotio
etiam majores imagines ac ſtatuæ, hominis ſtatu-
ram quandoque multum ſuperantes, ita movean-
tur, ut non ſolis pueris ſed & communi plebecu-
læ admirationi non tantùm, verum & terrori
quandoque ſint: quique unquam in Theatris Deos
è machina apparere viderint; Mercuriumque alioſ-
ve Deos ita artificioſe in cœlum è ſolo ſubvolan-
tes, ut licet plurimis lucernis ibi lucentibus, ab
viſu acutioribus vix ac ne vix quidem diſcerni
queat, an, aut quibus id fiat inſtrumentis: qui-
que unquam viderint illos χειρογνομοῦντας ac præſtigia-
tores, qui ſumma manuum agilitate omnium etiam
acutiſſimorum oculos ita fallunt ut faſcinare eos
videantur.

Quod ſi talia peragantur in obſcuris adytis, aut
locis ubi dubia lux facillimè occultat ea, quæ ne
fraus pateat, occultanda ſunt; quis miretur adhuc
longè

longè facilius, ut mirabilia, ac ſtupenda credulæ ex ſuperſtitione multitudini, ac pro Divinis, Deorumve ſupernaturalibus actionibus ac motibus, ea obtrudi poſſe? Verùm exemplis hæc nonnullis illuſtranda ſunt.

Ut omittam igitur columbam ligneam volantem Architæ Tarentini, aliaque veterum Mechanicorum artificia, quæ non omnibus æque credibilia ſunt; prodeat magnus ille Ariſtoteles, qui libro de mundo cap. 6. ita loquitur: Ὥσπερ ἀμέλει δρῶσιν οἱ μηχανοποιοὶ διὰ μιᾶς ὀργάνου χαστηείας, πολλὰς καὶ ποικίλας ἐνεργείας ἀποτελοῦντες. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ νευροσπάσται, μίαν μέρινθον ἐπισπασάμενοι, ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι, καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον καὶ ὀφθαλμόν· ἔστι δ' ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος εὐρυθμίας. *Non ſecus atque illi Machinatores ſolent, qui inſtrumento uno demittendo, multos & varios effectus edunt: & neuroſpaſtæ unum aliquem funiculum attrahentes, faciunt, ut animalis aut collum [ſive cervix] aut manus, aut humerus, aut oculus, quandoque & omnia ſimul membra, cum quadam motus concinnitate, moveantur.* Hunc Ariſtotelicus ille Apulejus, dum de eadem re loquitur (de Divina mundi gubernatione videlicet) plane imitatus, ita infit: *Annon ejusmodi compendio Machinatores fabricarum, aſtutiâ unius converſionis multa & varia pariter adminiſtrant; etiam illi, qui in ligneolis hominum figuris geſtus movent? quando filum membri quod agitari ſolet, traxerint, torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad omne miniſterium præſto erunt; nec invenuſtè totus videbitur vivere.* Sic etiam Vitruvio vocantur *engibata*, quæ motum inceſſumque mentiebantur imagines vel imagunculæ, & *Merulæ* eæ icunculæ quæ hydraulicâ ratione factæ, coacto ſpiritu, preſſionibus aquarum, voces edebant. Talia quoque imitatus fuerat Alexander ille

Pſeu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Pſeudomantis; cujus vitam & præſtigias deſcribit Lucianus, (in hiſtoria illa quæ in omnium ferè Doctorum manibus verſatur, quæque alias digniſſima eſt ut hic tota inſeratur,) dum inter alia & hæc prodit: Ἐπεποίητο δὲ αὐτοῖς πάλαι, καὶ κατεσκεύαστο, κεφαλὴ δράκοντος ὀθονίνη, ἀνθρωπόμορφόν τι ἐπιφαίνουσα, κατάγραφος, πάνυ εἰκασμένη, ὑπὸ θριξὶν ἱππείαις ἀνοίγουσά τε, καὶ αὖθις ἐπικλείουσα τὸ στόμα καὶ γλῶττα, οἵα δρακόντων διπλῆ, μέλαινα προέκυπτεν, ὑπὸ τριχῶν καὶ αὐτὴ ἑλκομένη. καὶ ὁ Πελλαῖος δὲ δράκων, προϋπῆρχε, καὶ οἴκοι ἐτρέφετο, κατὰ καιρὸν ἐπιφανησόμενος αὐτοῖς, καὶ συντραγῳδήσων, μᾶλλον δὲ, πρωταγωνιστὴς ἐσόμενος.

At multo antea ſibi finxerant paraverantque è linteis confectum draconis caput, ſpeciem humanam præ ſe ferens, lineis notatum planeque expreſſum, quod pilis equinis os aperiret & clauderet. Tum lingua, ſicut & draconum biſulca atra prominebat, quæ & ipſa trahebatur à pilis. Porrò Pellæus ille draco jampridem erat in promptu, domique alebatur, ab illis, cum res poſtularet, oſtendendus, unaque partem Tragœdiæ acturus, vel princeps potius hujus fabulæ futurus. Et in ulteriori hujus ſcenæ deſcriptione: Εἶτά μοι ἐπινόησον οἰκίσκον οὐ πάνυ φαιδρὸν, οὐδὲ εἰς κόρον τοῦ φωτὸς δεχόμενον, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων συγκλύδων, τεταραγμένων καὶ προεκπεπληγμένων, καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαιωρουμένων. οἷς εἰσελθοῦσι τεράστιον ὡς εἰκὸς τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο, ἐκ τοῦ πάνυ μικροῦ ἑρπετοῦ, ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τοσοῦτον δράκοντα πεφηνέναι ἀνθρωπόμορφον· καὶ ταῦτα καὶ τιθασόν. ἐπείγοντο δὲ αὐτίκα πρὸς τὴν ἔξοδον. καὶ πρὶν ἀκριβῶς ἰδεῖν, ἐξελαύνοντο ὑπὸ τῶν ἀεὶ ἐπεισιόντων. ἐτετρύπητο δὲ κατὰ τὸ ἀντίθυρον ἄλλη ἔξοδος, οἷόν τι τοὺς Μακεδόνας ἐν Βαβυλῶνι ποιῆσαι ἐπ' Ἀλεξάνδρῳ νοσοῦντι λόγος, &c.

Jam mihi cogita non admodum illuſtres ædiculas, neque luminis ad ſatietatem uſque capaces; tum hominum convenarum turbam, qui tumultuentur, jam ante ſpebus referti & erecti: quibus ingreſſis viſa res eſt,

ſt, ut par erat, portentoſa; videlicet ex modo pu-ſillo ſerpente, intra paucos dies tam immanem exſtitiſſe draconem, humanâ ſpecie, atque inſuper manſuetum. Protinus autem ad egreſſum accelerabantur, & priusquam accuratè eſſent contemplati, expellebantur ab iis qui novi ſemper ingrediebantur. Eratque è regione januæ patefactum aliud oſtium ad exeundum: Cujusmodi ægrotante Alexandro Macedonas in Babylone feciſſe ferunt, &c. Nec talia fraudum, ſceleſtarum verè, exempla, etiam patrum noſtrorum memoria defuere. Ita enim Hondorfius: qui narrat quod, *cum Iſenaci unà cum Martino Luthero eſſent viri aliquot eruditione præſtantes, oblatum ipſis fuerit ſimulachrum Mariæ puerum Jeſum ulnarum complexu geſtantis, eo artificio conſtructum, ut à Monacho poſt altare deliteſcente facili motu regeretur, ut munera offerenti, capite, unà cum puerulo, annuens, benevolentiæ ſignum, oſtenderet: rurſuſque ei qui vacuus accederet, capite averſo, offenſionis ſignum præberet.* Plura autem hujusmodi Machinamenta per Monachos (uti antea per ſacerdotes Ethnicos) exercita, uti plura ejus rei exempla ab aliis producuntur, nullum dubium eſt.

Sed, ut ad vocalem ſonum per imagines ſtatuaſve redditum deveniamus; notatu digniſſima, mihi ſunt ea, quæ magnus ille Athanaſius Kircherus in libris ſuis de Phanurgia inter alia, lib. 1. cap. 6. de tubis locutoriis, quæ in longinqua ſpatia articulatam atque intelligibilem admodum vocem reddunt, habet, in hunc modum: *Accidit porro ut Muſæum meum privatum in aptiorem patentioremque Collegii Romani locum, quem Galleriam vocant, transferre cogerer: intra quam & paulò antè dictus tubus tranſlatus, etiamnum ab omnibus exteris ſpectatur & auditur, ſub nomine* Delphici Oraculi *intitulatus, hâc tamen differentiâ, ut quod tubus qui*

primo

primo elatiori voce prolata verba in remota ſpatia diffuſa palam propagabat; nunc ſubmiſſâ & occulta voce clam in ludicris Oraculis fictiſque conſultationibus peragat, eo artificio, ut nemo adſtantium de ſecreto reciproca colloquentium muſſitatione inſtituto, percipere quicquam valeat: quod & advenis in hunc diem exhibetur, non ſine Dæmonis alicujus latentis ſuſpicione, eorum qui Machinam non capiunt: nam & ſtatua os ad normam loquentis, aperit & claudit, oculos movet. Ideo autem hujuſmodi artificium condidi, ut impoſturas & fallacias, fraudeſque veterum Sacerdotum, in Oraculorum conſultatione, oſtenderem. Dum enim per tubos fictos (quos in Oedipo deſcriptos vide) reſponſa darent, populum unà ad oblationes profuſè faciendas, ſi exaudiri vellent, cogebant; utque proïnde hac fraude magnum illis lucri incrementum cederet: quamvis Dæmones clam quoque ſeſe eorum operibus miſcuiſſe non negem. Huc uſque Reverendus ille Vir: qui poſtrema illa verba mihi annectere prioribus videtur, ne alios heic nimium adhuc ſcrupuloſos offendat. Sive tamen hæc ipſum ex animo dixiſſe conſtet, ſive aliter, mihi perinde eſt: quod, uti jam & alibi à me dictum fuit; aliorum auctoritati, ratione opinionis, minimè inniti conſtituerim.

Interim videmus ex hiſce, quid per Oraculorum Antiſtites effici potuerit. Videamus nunc, quid & factum ſit.

Ita autem Theodoretus lib. 5. cap. 22. de Theophilo Alexandrino Epiſcopo: Οὗτος τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν τῆς εἰδωλικῆς ἠλευθέρωσε πλάνης. οὐ γὰρ μόνον ἐκ βάθρων ἀνέσπασε τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐξαπατώντων ἱερέων τοῖς ἐξηπατημένοις ὑπέδειξε μηχανήματα. τά τε γὰρ ἐκ χαλκοῦ καὶ τὰ ἐκ ξύλων κενὰ ἔνδοθεν κατασκευάζοντες ξόανα, καὶ τοῖς τοίχοις τὰ τούτων προσαρμόζοντες νῶτα, πόρους τινὰς ἀφανεῖς, ἐν τοῖς τοίχοις

ἐφέ-

ἠμφιέσαν. εἶτα διὰ τῶν ἀδύτων ἀνιόντες, καὶ εἴσω τῶν ξοάνων γινόμενοι, ἅπερ ἐβούλοντο διὰ τούτων ἐκέλευον. Φενακιζόμενοι δὲ οἱ ἐπαΐοντες, ἔδρων τὸ κελευόμενον. ταῦτα ὁ σοφώτατος καταλύων ἀρχιερεὺς τοῖς ἐξαπατηθεῖσιν ὑπέδειξε δήμοις.

Hic urbem Alexandrinorum fraude ſimulacrorum liberavit; non enim idolorum modo delubra, concuſſis eorum fundamentis diruit, verum etiam ſubdolas Sacerdotum veteratorum machinationes eorum oculis, quos in fraudem deduxerant, ſubjecit, ad contemplandum. Etenim ſacerdotes iſti ſtatuas, quarum pars æneæ, pars ligneæ fuerunt, cavas introrſus effecerant, tergaque earum parietibus affigentes, vias quaſdam latentes & obſcuras per ipſas parietes illas diduxerant. Deinde per adyta fanorum in eas ingreſſi vias, ſe in ſtatuas ipſas abdiderant, indeque velut ex ſtatuarum ore, quæcunque voluerant, imperabant. Quibus auditores circumventi, imperata faciebant. Quæ ſapientiſſimus ille Pontifex demolitus deceptis populis oſtendit.

Tali autem occaſione atque obtentu multa per hoſce Sacerdotes flagitia fuiſſe commiſſa docet nos (præter illud exemplum, quod Romæ in Iſidis Templo commiſſum tradit Fl. Joſephus, lib. 21.) Ruffinus Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 2. cap. 25. hiſce verbis: *Sacerdos erat apud eos [Alexandriæ ſcilicet] Saturni Tyrannus nomine. Hic quaſi ex reſponſo numinis, adorantibus in Templo nobilibus quibuſque & primariis viris, quorum ſibi matronæ ad libidinem placuiſſent, dicebat Saturnum præcepiſſe, ut uxor ſua pernoctaret in Templo. Tum is qui audierat gaudens quod uxor ſua dignatione numinis vocaretur, exornatam comptius, inſuper & donariis onuſtam, ne vacua ſcilicet repudiaretur, conjugem mittebat ad Templum. In conſpectu omnium concluſâ intrinſecus matronâ, Tyrannus, clauſis januis & traditis clavibus, diſcedebat. Deinde facto ſilentio, per occultos & ſub-*

terrâ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

terraneos aditus, intra ipſum Saturni ſimulacrum patulis irrepebat cavernis. Erat autem ſimulacrum à tergo exeſum & parieti diligenter annexum. Ardentibuſque intra ædem luminibus, intentæ ſupplicantique mulieri vocem ſubitò per ſimulacrum æris concavi proferebat; ita ut pavore & gaudio infelix mulier trepidaret, quod dignam ſe tanti numinis putaret alloquio. Poſtcaquam verò quæ lubitum fuerat, vel ad conſternationem majorem, vel ad libidinis incitamentum, diſſeruiſſet numen impurum, arte quadam linteolis obductis, repente lumina extinguebantur univerſa. Tum deſcendens, obſtupefactæ & conſternatæ mulierculæ adulterii fucum profanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miſerorum matronas multo jam tempore gererentur, accidit quandam pudicæ mentis fœminam horruiſſe facinus, & attentius deſignantem, cognoviſſe vocem Tyranni, ac domum regreſſam, viro de fraude ſceleris indicaſſe. Ille de injuria conjugis, imò potiùs ſuâ ardentius inflammatus, inſcriptum Tyrannum ad tormenta deducit. Quo convicto atque confeſſo, cæciſque fraudibus revelatis, pudor omnis & dedecus Paganorum pervaſerat domos, adulteris matribus, inceſtis patribus, liberis ſpuriis deprehenſis. Quibus divulgatis & proditis, raptim cum ſimulacris & ædibus excitabantur crimina.

Addamus, quæſo, huic exemplo & illa quæ Herodotus lib. I. habet, de Turri in Templo Beli Babylonico, de Thebis Ægyptiacis, atque Oraculo in Pataris Lyciæ civitate, hiſce verbis: Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἱροῦ πύργος στερεὸς οἰκοδόμηται, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος. καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ πύργῳ ἄλλος πύργος ἐπιβέβηκε, καὶ ἕτερος μάλα ἐπὶ τούτῳ, μέχρις οὗ ὀκτὼ πύργων. ἀνάβασις δὲ εἰς αὐτοὺς ἔξωθεν κύκλῳ περὶ πάντας τοὺς πύργους ἔχουσα πεποίηται. μεσοῦντι δὲ κου τῆς ἀναβάσιος, ἔστι καταγωγή τε καὶ θῶκοι ἀμπαυστήριοι, ἐν τοῖσι κατίζοντες ἀμ-

παύ-

παύονται οἱ ἀναβαίνοντες. ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ πύργῳ νηὸς
ἔπεστι μέγας· ἐν δὲ τῷ νηῷ κλίνη μεγάλη κέεται εὖ ἐστρωμέ-
νη· καὶ οἱ τράπεζα παρακέεται χρυσέη. ἄγαλμα δὲ οὐκ ἔνι
οὐδὲν αὐτόθι ἐνιδρυμένον, οὐδὲ νύκτα οὐδεὶς ἐναυλίζεται ἀν-
θρώπων, ὅτι μὴ γυνὴ μούνη τῶν ἐπιχωρίων, τὴν ἂν ὁ θεὸς
ἕληται ἐκ πασέων, ὡς λέγουσι οἱ Χαλδαῖοι, ἐόντες ἱρέες
τούτου τοῦ θεοῦ. φασὶ δὲ οἱ αὐτοὶ οὗτοι (ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέ-
γοντες) τὸν θεὸν αὐτὸν φοιτᾶν τε ἐς τὸν νηὸν, καὶ ἀμπαύεσθαι
ἐπὶ τῆς κλίνης, κατάπερ ἐν Θήβῃσι τῇσι Αἰγυπτίῃσι, κατὰ τὸν
αὐτὸν τρόπον, ὡς λέγουσι οἱ Αἰγύπτιοι. καὶ γὰρ δὴ ἐκεῖθι
κοιμᾶται ἐν τῷ τοῦ Διὸς τοῦ Θηβαιέος γυνή· ἀμφότεραι δὲ
αὗται λέγονται ἀνδρῶν οὐδαμῶν ἐς ὁμιλίην φοιτᾶν· καὶ κα-
τάπερ ἐν Πατάροισι τῆς Λυκίης, ἡ πρόμαντις τοῦ θεοῦ ἐπεὰν
γένηται· οὐ γὰρ δὴ αἰεί ἐστι χρηστήριον αὐτόθι· ἐπεὰν δὲ γένηται
τότε ὦν συγκατακληίεται τὰς νύκτας ἔσω ἐς τὸν νηόν.

In Templi medio turris ſolida, craſſitudine ſimul & altitudine ſtadii, cui alia rurſus ſuperimpoſita turris, ſed & huic ſubinde alia, ad octavam uſque. His forinſecus ſcalæ ſunt in circuitu adhibitæ, per quas ad ſingulas conſcenditur turres. In mediis gradibus ſtatio, ſellæque in hâc factæ, in quibus adſcendentes liceat ſedere ac quieſcere. In poſtrema turri ſacellum eſt aliud, in quo lectus eſt ſplendidè ſtratus, & appoſita menſa aurea. Statua tamen in hoc ſacello nulla eſt: neque hic noctu cubat hominum aliquis, præter mulierem unam ex indigenis, quam ex omnibus Deus delegerit, uti narrant Chaldæi hujus Dei ſacerdotes. Narrant enim illi (tametſi mihi parum credibilia referre videntur) Deum ipſum ingredientem templum, in hoc cubili conquieſcere, perinde atque Thebis Ægyptiacis, ut ferunt Ægyptii. Ibi enim in Thebani Jovis fano mulier quoque cubat: quarum mulierum utraque cum viris putatur non habere conſuetudinem: ſicut etiam Dei antiſtita Pataris Lyciæ civitate, quando ita accidit [ut antiſtitæ ſeu vatis fungi munere debeat.] Neque enim Oraculum ibi celebratur perpetuò.

V *Ubi*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Ubi autem id futurum eſt, Antiſtita noctu in templum concluditur.

Ut autem & aliarum fraudulentarum Machinationum exempla videamus, & inter illas ſubvolationis, ut ſic dicam, in aëra; prodeat iterum Ruffinus, qui lib. 2. cap. 23. de Serapis apud Alexandriam Templo & Oraculo, hæc ſequentia ſcribit: *Serapis apud Alexandriam Templum auditum quidem omnibus puto, pleriſque verò etiam notum. Locus eſt non natura ſed manu & conſtructione per centum aut eo amplius gradus in ſublime ſuſpenſus, quadratis & ingentibus ſpatiis omni ex parte diſtentus: cuncta verò quo ad ſummum pavimentorum pervadatur, opere fornicеo conſtructa, quæ immenſis deſuper luminaribus, &* OCCULTIS ADITIBUS *invicem in ſemet diſtinctis, uſum diverſis miniſteriis & clandeſtinis officiis exhibebant. Jam verò in ſuperioribus extrema totius ambitus ſpatia occupant exhedræ & paſtophoria domuſque in excelſum porrectæ, in quibus vel æditui, vel hi quos* ἁγνεύοντας, *id eſt, qui ſe caſtificant, commanere ſoliti erant. Porticus quoque poſt hæc omnem ambitum quadratis ordinibus diſtinctæ intrinſecus circumibant. In medio totius ſpatii ædes erat, pretioſis edita columnis, & marmoris ſaxo extrinſecus amplè magnificéque conſtructa. In hac ſimulachrum Serapis ita erat vaſtum, ut dextra unum parietem, alterum læva perſtringeret: quod monſtrum ex omnibus generibus metallorum lignorumque compoſitum ferebatur. Interioris delubri parietes laminis primo aureis veſtiti, ſuper has argenteis, ad poſtremum æreis habebantur, quæ munimento pretioſioribus metallis forent. Erant etiam quædam ad ſtuporem admirationemque videntium, dolis & arte compoſita. Feneſtra perexigua ab ortu ſolis ita erat aptata, ut die* QUA FUERAT INSTITUTUM, *ſimulachrum Solis ad Serapin ſalutandum introferri, diligenter temporibus obſervatis, ingrediente ſimu-*

ſimulachro radius ſolis per eandem feneſtram directus, os & labra Serapis illuſtraret, ita ut inſpectante populo, oſculo ſalutatus Serapis videretur à Sole. Erat & aliud fraudis genus hujusmodi: natura lapidis Magnetis hujus virtutis eſſe perhibetur, ut ad ſe rapiat & attrahat ferrum. Signum ſolis ad hoc ipſum ex ferro ſubtiliſſimo manu artificis fuerat fabricatum, ut lapis, cujus naturam ferrum ad ſe trahere diximus, deſuper in laquearibus fixus, cum temperatè ſub ipſo radio ad libram eſſet poſitum ſimulachrum, & vi naturali ad ſe raperet ferrum, aſſurrexiſſe populo ſimulachrum & in aëre pendere videretur. Et ne hoc lapſu præpropero proderetur; miniſtri fallaciæ, ſurrexit, ajebant, Sol, ut valedicens Serapi diſcedat ad propria. Sed & multa alia decipiendi cauſâ à veteribus in loco fuerant conſtructa, quæ nunc longum eſſet enumerare per ſingula. Dolendum ſanè hæc Ruffinum non etiam cæteris addidiſſe: multum lucis enim afferre, procul dubio potuiſſent huic noſtræ de Sacerdotum circa talia impoſturis tractationi.

Sed revertamur denuò ad χρηστήριον illud Ammonis, unde diverteramus; ac perpendamus ea quæ geſta ſunt circa illam famoſiſſimam Alexandri ad Ammonem conſultationem: Primusque nobis prodeat Diodorus Siculus, qui de Alexandro heic Deum conſulente ita narrat, Bibliothecæ ſuæ libro 16. Τοῦ δ' Ἀλεξάνδρου διὰ τῶν ἱερέων εἰσαχθέντος εἰς τὸν ναὸν, καὶ τὸν θεὸν κατανοήσαντος, ὁ μὲν προφητεύων ἀνὴρ πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν προσελθὼν αὐτῷ, χαῖρε, εἶπεν, ὦ παῖ, καὶ ταύτην παρὰ τοῦ θεοῦ ἔχε τὴν πρόσρησιν. ὁ δὲ ὑπολαβὼν, δέχομαι, φησὶν, ὦ πάτερ, καὶ τὸ λοιπὸν κεκλήσομαι σός, ἀλλ' εἴ μοι δίδως τὴν ἁπάσης γῆς ἀρχήν. τοῦ δ' ἱερέως προσελθόντος τῷ σηκῷ, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν αἰρόντων τὸν θεὸν κινηθέντων τεταγμένοις τισὶ τῆς φωνῆς συμβόλοις, ὁ μὲν ἀνεῖπε, βεβαίως αὐτῷ διδόναι τὸν θεὸν τὴν αἴτησιν. ὁ δ' Ἀλέξανδρος ὑπολαβὼν, τὸ λοιπὸν, εἶπεν, ὦ δαῖμον ἀπό-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

φῆναί μοι τῶν ζητουμένων, εἰ πάντας ἤδη μετελήλυθε τοὺς γενομένους φονεῖς τοῦ πατρὸς, ἤ τινες διαλελήθασιν. ὁ δὲ προφήτης ἀνεβόησεν, εὐφημεῖν· οὐδένα γὰρ ἀνθρώπων ὑπάρχειν τὸν δυνησόμενον ἐπιβουλεῦσαι τῷ γεννήσαντι αὐτόν. τοὺς δὲ τοῦ Φιλίππου φονεῖς ἅπαντας τετευχέναι τιμωρίας. τεκμήρια δ᾽ ἔσεσθαι τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ γενέσεως τὸ μέγεθος τῶν ἐν ταῖς πράξεσιν κατορθωμάτων· καὶ γὰρ πρότερον ἀήττητον αὐτὸν γεγονέναι, καὶ μετὰ ταῦτ᾽ ἔσεσθαι διὰ παντὸς ἀνίκητον. ὁ δ᾽ Ἀλέξανδρος, ἡσθεὶς τοῖς κεχρησμῳδημένοις, &c.

Alexandro vero per Sacerdotes in Templum ducto & Deum conſpiciente, PROPHETA, *vir ſenex ætate, accedens, Salve, ô Fili, dixit, & hanc ſalutationem habe à Deo. Cui ipſe reſpondens, dixit, Accipio, ô Pater, atque in reliquum tempus Tuus vocabor. Sed an dabis mihi totius orbis imperium? Ubi, Sacerdote ingrediente in adyta Templi, atque viris illis qui Deum portabant certis vocum modulationibus ſe moventibus, ille quidem [Sacerdos] edixit, firmiter Deum dare quæ poſcebantur. Alexander reſpondens, cætera, ô Deus, dixit, eorum quæ peto, mihi oſtendas; num ſcilicet omnes deprehenderim qui Patrem meum occiderunt, an vero adhuc aliqui (eorum) lateant. At propheta exclamans, jubebat ipſum bono eſſe animo; nullum enim hominem exiſtere qui poſſit inſidiari genitori ipſius: Philippi verò interfectores omnes dediſſe pœnas. Quodque indicia, eum è Deo eſſe natum, futura forent, magnitudo ſucceſſuum in rebus à ſe ſuſceptis: atque ipſum quidem jam antea fuiſſe inſuperabilem, ſed in poſterum eum fore, quocunque ſe verteret, invictum. Alexander vero lætatus, &c.*

Hactenus Diodorus; in cujus verbis notandum, Reſponſa hic quoque ex Adytis data (nutu ſcilicet, uti jam antea oſtenſum) ſed quæ ſacerdos, quaſi à Deo accipiens, iis, qui Jovem hunc conſultum veniebant, enuntiaret: σηκὸς enim ille quo ſacerdos introibat, quæ ſuperius appellavi, *adyta* erant:

erant. Sic enim Heſychius & Suidas: [Σηκὸς .... ἐνδότερος τόπος τοῦ ἱεροῦ. Σηκὸς] ὁ ἐνδότερος οἶκος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ. Interior locus, vel domus, Templi.

Quæ Curtius habet hiſce non abludunt, niſi quod minus ſuperſtitioſus, in hujus rei enarratione, quam Diodorus appareat. Verba ejus ſunt: *At tum quidem Regem propius adeuntem, maximus natu è Sacerdotibus filium appellat, hoc nomen illi parentem Jovem reddere affirmans. Ille verò & accipere ſe ait, & agnoſcere; humanæ ſortis oblitus. Conſuluit deinde, an totius Orbis imperium fatis ſibi deſtinaret Pater. Vates, æque in adulationem compoſitus, terrarum omnium Rectorem fore oſtendit, &c.* Quibus demum addit: *Verè & ſalubriter æſtimanti fidem Oraculi, vana profectò reſponſa videri potuiſſent: Sed fortuna, quos uni ſibi credere coëgit, magna ex parte avidos gloriæ magis, quam capaces facit. Jovis igitur Filium ſe non ſolum appellari paſſus eſt, ſed etiam juſſit: rerumque geſtarum famam dum augere vult, tali appellatione corrumpit. Et Macedones, aſſueti quidem Regio imperio, ſed majore libertatis umbrâ quam cæteræ gentes, immortalitatem affectantem contumacius, quam aut ipſis expediebat, aut Regi, adverſati ſunt.* Cujus averſationis exempla aliaque inde accidentia, ſequentibus ejus libris in Clito, Philota, Calliſthene, aliiſque Macedonibus narrat.

De Reſponſo autem Sacerdotis hæc, inter alia, Plutarchus: Ταῦτα περὶ τῶν χρησμῶν οἱ πλεῖστοι γράφουσιν· αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν μητέρα, φησὶν γεγονέναι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀποῤῥήτους, ἃς αὐτὸς, ἐπανελθὼν, φράσει πρὸς μόνην ἐκείνην. ἔνιοι δέ φασιν, τὸν μὲν προφήτην Ἑλληνιστὶ βουλόμενον προσειπεῖν μετά τινος φιλοφροσύνης, Ὦ παιδίον, ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν φθόγγων, ὑπὸ βαρβαρισμοῦ πρὸς τὸ σίγμα ἐξενεχθῆναι, καὶ εἰπεῖν, Ὦ παιδίος, ἀντὶ τοῦ ν τὸ σ χρησάμενον. ἀσμένῳ δὲ τῷ Ἀλεξάν-

ξάνδρῳ τὸ σφάλμα τῆς φωνῆς γενέσθαι, καὶ διαδοθῆναι λόγον, ὡς παῖδα Διὸς αὐτὸν τοῦ θεοῦ προσειπόντος.

Hæc de Oraculis tradunt plerique. Ipſe in epiſtola ad matrem Alexander, SORTES *ſibi ait,* ARCANAS *redditas, quas reverſus ſoli ei relaturus eſſet. Sunt qui dictitant, Vatem quum appellare comiter Alexandrum Græcè vellet,* Ὦ παιδίον, *poſtremam ſyllabam, ut Barbarum, per s pronuntiaſſe, ac dixiſſe* Ὦ παιδίος: *neque invito Alexandro claudicaſſe in voce; increbuiſſeque ſermonem, Jovis eum à Deo appellatum filium.* De quo in ſermone vitio, etiam ita ad Dionyſium Euſtathius: Ὅτε, φασὶ, καὶ ὁ τοῦ Ἄμμωνος ἱερεὺς ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν παιδίον, παιδίος καλέσας τὸν Ἀλέξανδρον, ἔδοξεν ὡς ἐν χρησμοῦ λοξότητι, ὦ παῖ Διὸς, αὐτὸν προσειπεῖν, οὕτω τῶν ἐπιτρίπτων κολάκων ἐκλαβομένων τὸ βάρβαρον τῆς φωνῆς. *Quo tempore dicunt etiam Ammonis ſacerdotem eo, quod loco* παιδίον, παιδίος *diceret in appellando Alexandro, viſum quaſi ex Oraculi ambiguitate ipſum* ὦ παῖ Διὸς, *ô Jovis fili, allocutum. Ita ſceleſtis iſtis paraſitis barbariſmum iſtum accomodantibus.* Ab iis autem, quæ de Sortibus arcanis ſibi redditis ad matrem ſcripſiſſe teſtatur Plutarchus, non valde diſcrepant ea, quæ de Alexandro, heic conſulente Jovem, tradit Arrianus lib. 3. Ἐνταῦθα Ἀλέξανδρος τόν τε χῶρον ἐθαύμασε, καὶ τῷ θεῷ ἐχρήσατο· καὶ ἀκούσας ὅσα αὐτῷ πρὸς θυμοῦ ἦν, ὡς ἔλεγεν, ἀνέζευξεν ἐπ' Αἰγύπτου.

Alexander loci naturam admiratus, Oraculum conſuluit; acceptoque reſponſo ſibi (ut dicebat) grato in Ægyptum rediit.

Hæc de reſponſo Alexandro dato. Trogus Pompejus verò, ſcenam nobis clarius adhuc aperit hiſce verbis: *Igitur Alexander cupiens Originem divinitatis acquirere, ſimul & matrem infamiâ liberare,* PER PRÆMISSOS SUBORNAT ANTISTITES, QUID SIBI RESPONDERI VELIT. *Ingredientem Templum ſtatim Antiſtites ut Hammonis filium ſalutant, &c.*

Non mirum igitur, Prætenſum illud Oraculum, per Vatem, comitibus ejus reſpondiſſe (uti idem Trogus ac Curtius teſtantur) ut Alexandrum pro Deo, non pro Rege colerent. Conſideret jam, quæſo, æquus Lector, an hîc aliqua arte Dæmonis præternaturali opus fuerit, tam ad iſtum apparatum à me deſcriptum & exempla in eam rem adducta, quam ad hæc reſponſa Alexandro comitibuſque ejus data. Si autem quiſpiam oſtendere poſſit, hæc aliter unquam fuiſſe peracta, præſtabit ſane quod hucuſque nemo præſtitit.

Aſt aliæ tamen difficultates adhuc reſtant adimendæ; circa Oracula videlicet per inſomnia, per obſignatos codicillos, alioſque vaticinandi modos, reddita.

De Clarii Apollinis Oraculo hæc Tacitus, libro II. Annal. *Relegit Aſiam [Germanicus] appellitque Colophona, ut Clarii Apollinis Oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, ſed certis è familiis, & fermè Mileto accitus ſacerdos, numerum modo conſultantium & nomina audit: tum* IN SPECUM DIGRESSUS, *hauſtâ fontis arcani aquâ, ignarus plerumque literarum & carminum, edit reſponſa, verſibus compoſitis, ſuper rebus quas quis mente concepit:* ET (NB.) FEREBATUR GERMANICO PER AMBAGES, UT MOS ORACULIS, *maturum exitum ceciniſſe.*

Si alicubi certè hic partes ſuas habere debuit Diabolus. Sed videamus an tali auxilio indiguerint hujus χρησμικῆς Antiſtites.

Non fœmina hic (utpote minus apta tali artificio) ſed ſacerdos adhibebatur; atque ille quidem literarum & carminum plerumque rudis. Quaſi verò hæc non commodè ſatis ſimulari potuerint; dum interim hic ipſe ſacerdos, aut per ſe, aut, ſi Poëta non eſſet, per alios carmina componeret.

At Oracula, in ſpecum digreſſus, reddidit ſuper rebus quas quis mente conceperat. Scriptis codicillis, uti in plurimis χρηστηρίοις conſuetudo, vel potius lex erat: an verò ſolis cogitationibus mente conceptis, non exprimitur. Ponamus tamen hæc de ſolis mente conceptis votis aut petitionibus eſſe intelligenda. Quam multa media erant iſtis detegendis! Optimè ſanè Juvenalis:

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, diſcurſus.

Ex quibus ſpes & metus maximi inter homines Tyranni ipſorum mentibus dominantur; nec eſt quod minus occultare valeant: præſertim ſi ſuper rebus maximi ponderis aut momenti ſolliciti ſint: quin ex vultu, ex geſtibus, actionibus, cæteriſque circumſtantiis, nedum ex verbis aut ſermonibus eorum, ſæpiſſimè deprehendas quæ qualeſve curæ ipſos angant. Quoniam verò etiam Oracula potiſſimum à divitibus, ab iiſque ob res maximi momenti adibantur, magnoque ut plurimum famulitio ejuſmodi homines erant comitati (ex quibus rariſſimè contingebat, quin, ſi non cuncti, ſaltem præcipui, illarum rerum quæ ab Oraculo petenda forent, eſſent conſcii) inde optimam nanciſcebantur occaſionem expiſcandi per obliquas interrogatiunculas, dum detinerentur ibi diutius; dum ſacrificarent; dum in diverſoriis aut ſoli, aut cum aliis, ludendi aliorumve gratiâ, morarentur; dum denique per περιηγητὰς ſeu circumductores per omnia antiquitatis monumenta, aut ad viſenda donaria, Templa, cellas, picturas, ſtatuas, atque alia multa, quibus peregrini, (præſertim, ſi nihil aliud ipſis ſit quo temporis tædium terant, aut aliàs quoque proprio naturæ motu talibus delectentur) ſeſe oblectarent. Cujuſmodi circumductoribus abundabant ea loca ubi χρηστήρια ſive Jo-

vis, ſive Apollinis, ſive Serapidis, ſive aliorum Deorum erant exſtructa atque adornata: quod patet abunde ſatis ex Plutarchi libello de Pythiæ Oraculis: *At verò, ſubjiciebat Theon, rurſum, mi adoleſcens, videbimur malitiâ quædam enarratores ſuo munere defraudare, eos ergo ſine prius ſua agere; poſtea per otium diſquires de iis quæ voles.* Ὑπολαβὼν οὖν ὁ Θέων, ἀλλὰ καὶ νῦν (εἶπεν) ὦ παῖ δοκοῦμεν ἐπηρείᾳ τινὶ τοὺς περιηγητὰς ἀφαιρεῖσθαι τὸ οἰκεῖον ἔργον. ἔασον οὖν περᾶναι τὰ τούτων πρότερον, εἶτα περὶ ὧν βούλει καθ' ἡσυχίαν διαπορήσεις. Quorùm περιηγητῶν quoque pluries alibi meminit.

Enarratores non incommodè vertit Xylander, quod hi non ſolum, obambulando hoſpiteſque circumducendo, oſtenderent ea quæ ſpectanda ibi erant; ſed & ſimul unde hæc vel illa donaria, hæc vel illa ſtatua, pictura, cæterave ornamenta venerant; quis illa dedicarat vel conſecraverat; qua de cauſa, quibuſve occaſionibus; quid circa hanc illamve ſtatuam ſive prodigii aut miraculi, ſive alius generis oſtenti aliquid aut portenti, contigerat; *Quæque alia* (ut Taciti verbis utar) *lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetuſtati affingit enarrarent.* Unde & Lucianus in Philopſeude, Εἰ γοῦν τις ἀφέλοι τὰ μυθώδη ταῦτα ἐκ τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν ἂν κωλύσῃ λιμῷ τοὺς περιηγητὰς αὐτῶν διαφθαρῆναι, μηδὲ ἀμισθὶ τῶν ξένων τ'ἀληθὲς ἀκούειν ἐθελησάντων. *Quod ſi quis fabulas auferat è Græciâ, nihil obſtiterit quominus earum explanatores fame intereant; cum nullus ſit hoſpitum qui gratis veritatem audire velit.* Quod ut per totam Græciam, iis in locis ubi plurima vetuſtatis monnmenta ſpectanda erant; ſic inprimis tamen circa Oracula non Græcorum ſolum, ſed Africanorum quoque, Aſianorum, aliorumque Deorum & Gentium, ubi μαντεῖα fuerant conſtructa, locum habebat. Revoca etiam huc, quæſo Lector, ea quæ, dum de Trophonii antro diſ-

 ſerui,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſerui, dixi: quæ tamen hic paulò latius tractare utile duco. Notandum igitur urbes illas ac civitates in quibus talia μαντεῖα conſtituta erant, plenas pœne fuiſſe hoſpitiis ac diverſoriis ad peregrinos Conſultores, eorumque comitatum, excipiendos; quorum hoſpites inde ſubſiſtebant diteſcebantque: reliquam vero multitudinem compoſitam ex ejuſmodi hominibus, qui aut pecora ad victimas, aut thura, & aromata, ſimiliaque ad victimas & ſacrificia deſiderata Conſultoribus emenda exponebant: ex haruſpicibus porro, ſacerdotibus, popis, aliiſque quorum miniſteriis utebantur Oraculorum Antiſtites; cæterum ex emiſſariis corycæis, qui ubique locorum circa Oraculum, imò & in locis ſæpe procul diſſitis, ſeſe Conſultoribus, eorumve comitatui aut famulitio, callidè, ac quaſi longè aliud agentes, oggerebant; item ex illis circumductoribus ſive enarratoribus, qui, dum per omnia ſpectacula Conſultores eorumque comites circumducebant, nullam non occaſionem captabant aliquid ſaltem eorum, quorum gratia eò adventabant eliciendi; ſive narrarent ſucceſſus eorum, qui talia vel talia à Deo petiverant (& milenos caſus partim veros, partim falſos, imò & ſæpius in totum atque omninò confictos, depromere valebant;) ſive exempla recitarent ejuſmodi quibus majorem adhuc ſuperſtitionem ipſis incutere poterant; ſive aliis artificiis quibus abundabant omnino, inſidiarentur Conſultoribus, eoſque circumvenirent. Nec mirum illos egregiè talibus argutiis fuiſſe exercitos: quippe hinc maxima emolumenta ipſis quotidie reſurgebant: ita ut planè ad rem, in Phalaride ſuo ſecundo, Lucianus Sacerdotem quendam Delphicum hoc modo loquentem inducat: *Et quantum in terra eſt, in extremâ fame ſemper verſaremur: verùm Templum ipſum & Py-*

& Pythius, & Oraculum, & qui ſacrificant, & qui pietatem exercent, hi Delphorum ſunt campi, hi proventus; hinc abundantia, hinc alimenta (par enim eſt, ut vera dicam vobis) etiam, quod à Poëtis dicitur, citra ſementem, citraque culturam omnia nobis proveniunt, agricolæ Dei operâ: qui non ſolum ea bona nobis exhibet quæ apud alios naſcuntur: ſed ſi quid eſt apud Phryges, apud Lydos, aut Perſas, aut Aſſyrios, aut Phœnices, aut Italos, ipſoſve Hyperboreos, omnia ad Delphos veniunt: & nos ſecundum à Deo honorem ab omnibus conſequimur, opulenti, felices ſumus. Hæc olim, hæc hactenus, obtinuimus: atque utinam ita vivere non deſinamus. Nemo meminit latum à nobis unquam fuiſſe ſuffragium, quo quenquam à ſacrificando vel offerendo donario probibuerimus, &c.

Καὶ ὅσον ἐπὶ τῇ γῇ, βαθεῖ λιμῷ ἀεὶ συνῆμεν ἄν, τὸ δ' ἱερὸν, καὶ ὁ Πύθιος. καὶ τὸ χρηστήριον, καὶ οἱ θύοντος, καὶ οἱ εὐσεβοῦντες, ταῦτα Δελφῶν τὰ πεδία, ταῦθ' ὁ πρόσοδος. ἐντεῦθεν ἡ εὐπορία, ἐντεῦθεν αἱ τροφαί. χρὴ γὰρ τἀληθῆ πρός γε ὑμᾶς λέγειν, καὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν ποιητῶν, ἄσπαρτα ἡμῖν, καὶ ἀνήροτα φύεται τὰ πάντα ὑπὸ γεωργῷ τῷ θεῷ, ὃς οὐ μόνον τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀγαθὰ γινόμενα παρέχει, ἀλλ' εἴ τις ἐν Φρυξὶν, ἢ Λυδοῖς, ἢ Πέρσαις, ἢ Ἀσσυρίοις, ἢ Φοίνιξιν, ἢ Ἰταλιώταις, ἢ Ὑπερβορέοις αὐτοῖς, πάντα εἰς Δελφοὺς ἀφικνεῖται. καὶ τὰ δεύτερα μετὰ τὸν θεὸν, καὶ εὐποροῦμεν ἡμεῖς, καὶ τιμώμεθα ὑφ' ἁπάντων, καὶ εὐδαιμονοῦμεν. ταῦτα τὸ ἀρχαῖον. ταῦτα τὸ μέχρι νῦν. καὶ μὴ παυσαίμεθά γε οὕτω βιοῦντες. μέμνηται δ' οὐδεὶς πώποτε ψῆφον ὑπὲρ ἀναθήματος ἀναδοθεῖσαν, οὐδὲ κωλυθέντα θύειν, ἢ ἀνατιθέναι.

Cum igitur quoque hæc ſciret Alexander, ille Pſeudomantis, jam antea plus ſemel nominatus, iiſdem planè fallaciis utebatur. Ita enim de ipſo Lucianus: *Cæterum iis quæ accipiebat, non utebatur ſolus nec ad congerendas in theſaurum opes reponebat: ſed multos ſecum habebat adjutores, miniſtros, exploratores*-

ratores, tum qui verſibus Oracula conderent, tum qui reſponſa ſervarent, qui ſubſcriberent, qui obſignarent, qui interpretarentur: quorum unicuique pro merito lucrum impartiebat. Jam & emiſſarios aliquos in regiones alienas emandarat, qui Oraculi famam in gentes inferrent, affirmarentque ipſum prædicere, invenire fugitivos, fures ac prædones indicare, theſauros effodiendos oſtendere, ægrotos curare, quoſdam etiam vita defunctos in vitam revocare. Λαμβάνων δὲ, οὐκ αὐτὸς ἐχρῆτο μόνος, οὐδὲ εἰς πλοῦτον ἀπεθησαύριζεν, ἀλλὰ πολλοὺς ἤδη περὶ αὐτὸν ἔχων συνεργοὺς καὶ ὑπηρέτας, καὶ πευθῆνας, καὶ χρησμοποιοὺς. καὶ χρησμοφύλακας, καὶ ὑπογραφέας, καὶ ἐπισφραγιστὰς, καὶ ἐξηγητὰς, ἅπασιν ἔνεμεν ἑκάστῳ τὸ κατ' ἀξίαν. ἤδη δέ τινας καὶ ἐπὶ τὴν ἀλλοδαπὴν ἐξέπεμπε, φήμας ἐμποιήσοντας τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ μαντείου, καὶ διηγησομένους, ὡς προείποι, καὶ ἀνεύροι δραπέτας καὶ κλέπτας, καὶ λῃστὰς ἐξελέγξοι, καὶ θησαυροὺς ἀνορύξαι παράσχοι, καὶ νοσοῦντας ἰάσαιτο, ἐνίους δὲ καὶ ἤδη ἀποθανόντας ἀναστήσειε.

Et paulò inferiùs: *Exploratores etiam ex ſua conjuratione quamplurimos, Romæ conſtituerat, qui ſibi quâ quiſque mente eſſet indicarent, ac priuſquam Oraculum adiiſſent, illi ſignificarent, quidnam eſſent percontaturi, quidque potiſſimum cuperent ut priuſquam veniſſent qui mittebantur, ille jam ad reſpondendum eſſet paratus.*

Non omnes quoque qui ita mittebantur æque acuti aut prudentes erant; imò ne ipſi quidem Conſultores ii, qui de propriis rebus conſulturi præſentes aderant. Si autem unus aut alter, quod rarò contingebat, ita prudenter quæ conſulenda erant occultare poterat, ut nullis artificiis, ea elicere poſſent, Ambigua ipſorum & obſcuriſſima reſponſa ſupplebant utcunque id, quod aptè reſpondendo aliàs deerat. Quibus flexiloquis quoque ſæpiſſime in aliis caſibus utebantur: ubi videlicet, de eventu ejus rei de quo conſulebatur, minus facile

facilè conjecturam, atque exinde prædictionem, facere valebant. Si vero etiam aliqui ex perſpicacioribus ſatis eſſent maligni, ut quas detegerant fraudes quoque ad alios propalarent, non deerant occaſiones atque artificia plurima, quibus piiſſimi hi Antiſtites ejuſmodi homines atheos, ſcilicet, ac profanos (per criminationes ac calumnias aliaſque perditiſſimas artes, ſive apertè, ſive occultè,) darent in perniciem. Cujuſmodi exemplum de ſemetipſo nobis narrat Lucianus, in jam pluries memorata hiſtoria Alexandri Pſeudomantis. Interim & ex antris obſcuriſſimis atque adytis artificioſe conſtructis, per rimas aliaſve aperturas multa quoque perſpicere ac diſcere poterant eorum quæ aperta in luce gerebantur, quæque aliud adjumenti majoris minoriſve ipſis afferre ad reddenda reſponſa quirent; ac per quas ſæpe Orationes precationeſve ad Deum, per recens advenientes Conſultores factas, exaudire poſſent: nam omnia ibi ad technas & fraudes apparata erant; uti ex Ruffini deſcriptione Sarapidis Templi ſuperius allata patet. Hæc jam dicta etiam pro parte illuſtrandis Oraculis per obſignatos codicillos redditis faciunt: cujuſmodi Oraculorum exemplum ſive hiſtoriam habemus apud Plutarchum: ad illud nempe χρηστήριον quod Mopſi eſſet in Mallo Ciliciæ urbe.

Ἔχω δ' εἰπεῖν τὸ Μόψου παραδιδόμενον πρᾶγμα θαυμασιώτατον. ὁ γὰρ ἡγεμὼν τῆς Κιλικίας αὐτὸς μὲν ἀμφίδοξός ἐστι πρὸς τὰ θεῖα, δι' ἀσθένειαν ἀπιστίας οἶμαι. τἆλλα γὰρ ἦν ὑβριστὴς καὶ φαῦλος, ἔχων δὲ περὶ αὐτὸν Ἐπικουρείους τινὰς τὴν καλὴν δὴ καὶ φυσιολογίαν ἐνυβρίζοντας ὡς αὐτοὶ λέγουσι, τοῖς τοιούτοις εἰσέπεμψεν ἀπελεύθερον, οἷον εἰς πολεμίων κατάσκοπον ἐνσκευάσας, ἔχοντα κατεσφραγισμένην δέλτον ἐν ᾗ τὸ ἐρώτημα ἦν ἐγγεγραμμένον, οὐδενὸς εἰδότος. ἐννυχεύσας οὖν ὁ ἄνθρωπος (ὥσπερ ἔθος ἐστὶ) τῷ σηκῷ, καὶ κατακοιμηθεὶς ἀπήγγειλε μεθ' ἡμέραν ἐνύπνιον τοιοῦτον.

ἄνθρω-

ἄνθρωπον ἔδοξεν αὐτῷ καλὸν ἐπιστάντα φθέγξασθαι τοσοῦτον, μέλανα, καὶ πλέον οὐθὲν, ἀλλ' εὐθὺς οἴχεσθαι τοῦτο. ἡμῖν μὲν ἄτοπον ἐφάνη, καὶ πολλὴν ἀπορίαν παρέχειν· ὁ δ' ἡγεμὼν ἐκεῖνο ἐξεπλάγη καὶ προσεκύνησεν, καὶ τὴν δέλτον ἀνοίξας, ἐπεδείκνυεν ἐρώτημα τοιοῦτον γεγραμμένον, Πότερόν σοι λευκὸν ἢ μέλανα θύσω ταῦρον; ὥστε καὶ τοὺς Ἐπικουρείους διατραπῆναι, κἀκεῖνον αὐτὸν τήν τε θυσίαν ἐπιτελεῖν, καὶ σέβεσθαι διὰ τέλους τὸν Μόψον.

Ac quidem de Mopſo maximè admirandum commemorare poſſum. Ciliciæ præſes, ut infirma perfidia eſt (ſceleratus enim erat & nefarius) de Dîs immortalibus dubius animi & incertus hærebat. Is quum haberet circum ſe quoſdam Epicureos, qui bella illa naturæ ratione freti rebus hujusmodi, ut ipſi loquuntur, illudunt, libertum ut in hoſtium regionem ſpeculatoris ornatu mittit cum obſignata tabella, in quo nemine conſcio ſcripta interrogatio erat. Qui cum in delubro incubuiſſet, ut conſuetudo eſt & obdormiſſet, ubi illuxit, tale ſomnium renunciavit: viſum ſibi eſſe hominem videre coram formoſum, qui tantum locutus NIGRUM *nihilque præterea, continuò diſceſſit. Id verò nobis omnibus abſurdum videri, & magnam dubitationem afferre. Præſes autem perculſus admirari, venerari, reſignataque tabellâ, interrogationem ita ſcriptam nobis oſtendere: utrum tibi candidum bovem an nigrum immolabo? Quo factum eſt ut Epicurei erubeſcerent & ille Sacrificium illud faceret, perpetuoque Mopſum coleret.* Cui exemplo addam & illud ex Macrobio de Deo Heliopolitano: *Conſulunt hunc Deum & abſentes miſſis diplomatibus conſignatis: reſcribitque ordine ad ea quæ conſultatione addita continentur. Sic & Imperator Trajanus initurus ex ea provincia Parthiam* CUM EXERCITU CONSTANTISSIMÆ RELIGIONIS *hortantibus amicis, qui maxima hujuſce numi is ceperant experimenta, ut de eventu conſuleret re captæ, egit Romano conſilio, prius explorando*

fidem

fidem religionis; ne fortè fraus ſubeſſet humana: & primùm miſit ſignatos codicillos, ad quos ſibi reſcribi vellet. Deus juſſit afferri chartam, eamque ſignari puram & mitti; & ſtupentibus Sacerdotibus ad ejuſmodi factum, ignorabant quippe conditionem codicillorum. Hos cum maxima admiratione Trajanus excepit; quod ipſe quoque puris tabulis cum Deo egiſſet. Tunc aliis codicillis conſcriptis ſignatiſque conſuluit, an Romam perpetrato bello rediturus eſſet. Vitem centurialem Deus ex muneribus in æde dedicatis deferri juſſit, diviſamque in partes ſudario condi ac proinde ferri. Exitus rei obitu Trajani apparuit, oſſibus Romam relatis. Nam fragmentis ſpecies reliquiarum, vitis argumento caſus futuri tempus oſtenſum eſt.

Accedat hiſce & tertium exemplum, Oraculum Beſæ Dei, qui Abydi oppido colebatur; ſed de quo jam in prima mea Diſſertatione locutus ſum. Plura hujuſmodi Oracula fuiſſe, ex Antiquitate ſatis conſtat. Sed conſideremus jam ipſorum artificia, ac ſpeciatim quidem ea quæ modò adduxi.

Obſignatas tradebant Conſultores, vel qui ab ipſis miſſi Conſultorum vice fungebantur, tabellas: iſtas portabant Sacerdotes ad adyta: ac dum Conſultores illi eorumve eò ablegati, aut occupabantur ſacrificiis, expiationibus, aliiſve jam ſupra memoratis ſacris, aut pellibus incumbebant ſtratis, ſomniumque petebant, ut ſic Divina reſponſa, ſive Æſculapii, ſive aliorum ejuſmodi Deorum acciperent; illi quæ iſtis decipiendis neceſſaria erant, parabant. Sed de hiſce Oraculis, per inſomnia datis, inferius accuratius atque amplius tractabo. Ut ergo redeam ad tabellas obſignatas; ſi eæ ita eſſent occluſæ, atque obſignatæ ut arte ulla poſſent reſignari, aperiebant eas, ac reponebant ad interrogata talia reſponſa quæ ipſis congruere interrogatis videbantur. Sin verò per argutos Conſul-

ſultores, qui tentandi Oraculi gratia eo aut advenerant ipſi aut alios miſerant, ita eſſent obſignati codicilli, ut recludere iſtos non ita commode valerent, quin fraus ea Conſultoribus pateret; aliæ artes ipſis ſupererant. Nempe refugiebant ad ea ſuperius memorata, per corycæos ſuos; qui, aut inter pocula, dum hoſpites peregrinos benevolentiæ prætextu callide inebriarent, per ſubdolas quæſtiunculas aliqua eliciebant; aut ſervos, ſi Dominos ipſos nequirent, tali modo circumveniebant, eoſve pretio ac mercede corrumpebant (nam omnibus poſſibilibus modis cavendum erat, ne Oraculi auctoritas detrimenti aliquid caperet) aut, dum Domini cum toto famulitio abeſſent occupati in ſpectandis iis quæ ſpectatu digna erant, aut ſacrificiis faciendis aliiſve quæ plurima aut ex occaſione incidebant, aut neceſſario, ex Antiſtitum mandatis peragenda erant, ſarcinas eorum explorabant; aliiſve verſutiis penetrare horum advenarum arcana tentabant. Quod ſi hæc omnia fruſtra atque in vacuum tentata fuiſſent, ad flexiloqua ſua atque obſcurata verbis ac ſententiis reſponſa, ut ad ſacram ſuam anchoram confugiebant: quæ reſponſa nonnunquam planè abſona & ridicula erant; uti OEnomæus apud Euſebium talium exempla adfert, & Lucianus quoque in vitâ Alexandri Pſeudomantis; aut vocibus partim barbaricis ac non intelligibilibus compoſita. Quibus autem inventis ſigilla recludere, codicilloſque aperire valuerint, docet nos liquido Lucianus in Pſeudomante Alexandro hoc ſequenti modo:

Ἐπινοήσας γὰρ ποικίλας τῶν σφραγίδων τὰς λύσεις, ἀνεγίνωσκέ τε τὰς ἐρωτήσεις ἑκάστας, καὶ τὰ δοκοῦντα πρὸς αὐτὰς ἀπεκρίνατο. εἶτα κατειλήσας αὖθις, καὶ σημηνάμενος, ἀπεδίδου μετὰ πολλοῦ θαύματος τοῖς λαμβάνουσι. καὶ πολὺ ἦν παρ' αὐτοῖς τὸ, πόθεν γὰρ οὗτος ἠπίστατο, ἃ ἐγὼ πάνυ ἀσφα-

ἀσφαλῶς σημηνάμενος, αὐτὸς ἔδωκεν ὑπὸ σφραγῖσι δυσμιμήτοις εἰ μὴ θεός τις ἀληθῶς ὁ πάντα γιγνώσκων ἦν. τίνες οὖν αἱ ἐπίνοιαι, ἴσως ἐρήσῃ με. ἄκουε τοίνυν, ὡς ἔχοις ἐλέγχειν τὰ τοιαῦτα. ἡ πρώτη μὲν ἐκείνη, ὦ φίλτατε Κέλσε, βελόνην πυρώσας, ὑπὸ τὴν σφραγῖδα μέρος τοῦ κηροῦ διατήκων, ἐξῄρει. καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, τῇ βελόνῃ αὖθις ἐπιχλιάνας τὸν κηρὸν, τόν τε κάτω ὑπὸ τῷ λίνῳ, καὶ τὴν αὐτὴν τὴν σφραγῖδα ἔχοντα, ῥαδίως συνεκόλλα. ἕτερος δὲ τρόπος διὰ τοῦ λεγομένου κολλυρίου. σκεύασον δὲ τοῦτό ἐστιν ἐκ πίττης Βρεττίας καὶ ἀσφάλτου καὶ λίθου διαφανοῦς τετριμμένου, καὶ κηροῦ, καὶ μαστίχης. ἐκ γὰρ τούτων ἁπάντων ἀναπλάσας τὸ κολλύριον, καὶ θερμήνας πυρὶ, σιάλῳ τὴν σφραγῖδα προχρίσας, ἐπετίθει, καὶ ἀπεμάττετο τὸν τύπον· εἶτα αὐτίκα ξηροῦ ἐκείνου γενομένου, λύσας ῥαδίως, καὶ ἀναγνοὺς, ἐπιθεὶς τὸν κηρὸν, ἀνετύπου, ὥσπερ ἐκ λίθου τὴν αὐτὴν σφραγῖδα εὖ μάλα τῷ ἀρχετύπῳ ἐοικυῖαν. τρίτον ἄλλο πρὸς τούτοις ἄκουσον. τιτάνου γὰρ ἐς κόλλαν ἐμβαλὼν, ᾗ κολλῶσι τὰ βιβλία, καὶ κηρὸν ἐκ τούτου ποιήσας ἔτι ὑγρὸν ὄντα, ἐπετίθει τῇ σφραγῖδι. καὶ ἀφελὼν, αὐτίκα δὲ ξηρὸν γίγνεται, καὶ κέρατος, μᾶλλον δὲ σιδήρου παγιώτερον, τούτῳ δὴ ἐχρῆτο πρὸς τὸν τύπον. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ πρὸς τοῦτο ἐπινενοημένα, ὧν οὐκ ἀναγκαῖον μεμνῆσθαι ἁπάντων, ὡς μὴ ἀπειρόκαλοι εἶναι δοκοίημεν, καὶ μάλιστα σοῦ, ἐν οἷς κατὰ μάγων συνέγραψας, καλλίστοις τε ἅμα, καὶ δυναμένοις σωφρονίζειν τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἱκανὰ παραθεμένου, καὶ πολλῷ τούτων πλείονα.

Nam ille reſignandi ſigilla varias artes commentus, quæ quisque ſciſcitabatur ea legebat: tum quæ viderentur ad interrogata reſpondebat. Deinde rurſum complicatos obſignatoſque libros reddebat; non ſine ſumma admiratione eorum qui recipiebant. Hinc illud apud eos frequens erat: Undenam iſte ſcire potuiſſet, quæ ego illi tradidi, ſignis imitatu difficilibus obſignata tutò admodum, niſi quiſpiam eſſe Deus qui omnia reverâ noſſet? Forſitan igitur quæres ex me, quænam ſint artes iſtæ. Accipe, quo videlicet impoſturas ejusmodi

 depre-

deprehendere queas. Prima hæc erat, Celſe chariſſime, eam ceræ partem quæ ſigillo ſubeſt, acu candefactâ liquefactam diducebat: tum ubi legiſſet, ceram acu rurſum calefactam, eam quæ infra filo ſuberat, quæque ſigillum ipſum tenebat, facilè coagmentabat. Porrò ſecundus modus conſtat per id quod Collyrium vocant. Conficitur ex pice Beryttia, bitumine, & perſpicuo lapide trito, cerâ, & maſtiche. Confectum igitur ex his omnibus collyrium, igni calefactum, inunctâ priùs axungiâ ſuillâ, ſigno applicabat, ac ſymboli figuram excipiebat. Tum eo protinus exſiccato, commode reſignabat libellos: quos cum perlegiſſet impoſita cerâ, idem ſigillum ad archetypi ſimilitudinem ſcitè effictum, tanquam ex lapide reformabat. Tertiam aliam rationem præter has accipe. Calce in gluten, quo libros agglutinant, injectâ, atque ex his veluti cerâ confectâ; mollem adhuc eam ſigillo admovebat, ſtatimque detrahebat. Nam ilicò ſicceſcit, adeo ut cornu, vel potius ferro, reddatur ſolidius. Hac ad imprimendum ſignum uti conſueverat. Alia præterea multa ad id illi ſunt excogitata, quorum omnium meminiſſe non neceſſe eſt, ne ineptus videar; maximè cum in his, quos de Magorum artibus conſcripſiſti, commentariis, tum pulcherrimis tum utiliſſimis, quique modeſtos reddere queant Lectores, abunde multa retuleris, & his multò copioſiora.

Ut verò aliquis in ſomniis ſuis videretur audire id quod ipſum audire volebant, ad id quoque commoda media inveniri poterant; ut docebo in ſequentibus.

At qui potuit illud Oraculum Heliopolitanum Trajano propius inſtantem interitum prædicere, niſi ex præſcientia quapiam Dæmoniaca? Videamus, quæſo, an prædixerit; ac ſi prædixit caſune an præſcientia id factum fuerit.

Conſideremus ergo, quam multa Oracula, imò plurima ſemper, falſa planè fuerint; ac nullum, omni-

omninò, aut non illum, qui prædicebatur, aut prorſus contrarium, exitum habuerint: dum interim, uti in aleæ luſu accidit, ſi aliquid Oraculis aut tali modo, aut ſimili ferè, aut ita ut eò vi trahi aliquo modo poſſet reſponſum, prædictum foret. Magnis clamoribus, ac ſtentoriis, ebuccinarentur, omnibuſque oſtentui darentur; cæteris eventu carentibus callidè ſuppreſſis, ex oculiſque & memoriâ hominum remotis. Uti optimè de ea re differentem audivimus ſub initium ferè hujus Diſſertationis Euſebium. Hinc lepide & acute Cicero contra Cratippum, lib. 2. de Divinatione:

Aſſumit autem Cratippus hoc modo. Sunt autem innumerabiles præſenſiones non fortuitæ. At ego dico nullam.

Vide, quanta ſit controverſia. Jam aſſumptione non conceſſâ nulla concluſio eſt. At impudentes ſumus, qui, quod tam perſpicuum ſit, non concedamus. Quid eſt perſpicuum? Multa vera, inquit, evadere. Quid, quod multo plura falſa? Nonne ipſa varietas, quæ eſt propria fortunæ, fortunam, eſſe cauſam, non naturam docet? Deinde ſi tua iſta concluſio, Cratippe, vera eſt: (tecum enim mihi res eſt) nonne intelligis eadem uti poſſe & haruſpices, & fulguratores, & interpretes oſtentorum & Augures, & Sortilegos, & Chaldæos? quorum generum nullum eſt, ex quo non aliquid ſicut prædictum ſit, evaſerit. Ergo aut ea quoque genera divinandi ſunt, quæ tu rectiſſime improbas: aut, ſi ea non ſunt, non intelligo, cur hæc duo ſunt, quæ relinquis. Qua ergo ratione hæc inducis, eâdem illa poſſunt eſſe, quæ tollis. Quid verò habet auctoritatis furor iſte, quem Divinum vocatis, ut quæ ſapiens non videat, ea videat inſanus, & is, qui humanos ſenſus amiſerit, divinos aſſecutus ſit.

Quæ Ciceronis verba, uti Pythiæ, ac Sibyl-

larum, per furorem Vaticinationi, ita & Oraculis per inſomnia applicari poſſunt. Sed de ſomniis, uti jam dictum, alio loco latius. Quapropter ad vitem illam veniamus centurialem quam in partes diviſam Deus ille ad Trajanum deferri juſſit. Suppoſita nunc hiſtoriæ veritate (quam non omnes concedent, cum noverint experientia, quam multa talia fingantur etiam noſtro ævo, ac quam plurima fabularum portenta credulo popello de Oraculis, prodigiis, oſtentis, ſimilibuſque ab omni ævo pro veris, cum ſplendida eſſent mendacia, obtruſa ſint) videamus, quam clarè ac verè Trajani mortem per eam prætenſus ille Deus prædixerit. Rogavit Trajanus, an perpetrato bello reverſurus eſſet. Reſpondit Oraculum per vitem in partes diviſam. Si autem Trajanus reverſus fuiſſet vivus quidem, at fugato per hoſtes ac diſſipato exercitu; aut majori exercitus parte, licet aliàs victor, amiſſà; aut per diſſidia exercitu ab invicem ſeparato; aut rediiſſet re infecta, in rebellione ſua permanentibus Parthis aliiſque nationibus antea ſubjugatis; aut Victor quidem, ſed uno pluribuſve mutilatus membris; aut amiſſis ibi præcipuis belli ducibus, adeoque mutilato exercitu; aut, dum ibi infelici exitu bellaret, ſciſſa interim in partes republicâ; aut ſi alia quapiam ratione quæ plures excogitari poſſent, imò & accidere potuiſſent, infauſtè reverſus fuiſſet, exitum habuiſſet Oraculum per vitem in partes diviſam ſignificatum. Nam cur magis id eo modo mortem Trajani, quam alia jam adducta, præſignificavit? Reverſus fuit Trajanus, reliquiis in urnam compoſitis. Hinc poſt mortem ejus explicarunt, atque applicarunt, ſive accommodarunt, hoc Oraculum; quod antea nemo interpretabatur, ne Trajanus quidem. Qui ſi tale quid ex iſto Ora-
culo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

culo præſenſiſſet, Romam iter ex Meſopotamia æger ventris profluvio non ſuſcepiſſet, (Videmus ergo ex hiſce cui bono dederit Deus ille tale Oraculum Trajano?) De tempore mortis ſimilia adduci poſſent. Sed, dum in hiſce verſor, lepida admodum mihi incidit hiſtoria, ac divinationis Oraculive genus Sacerdotum Deæ Syriæ, quod apud Apulejum lib. XI. Metamorphoſeon habetur, quodque apprime huic præſenti noſtræ tractationi convenit. eſt autem hoc ſequens: *Pauculis illic diebus commorati, & munificentiâ publica ſaginati, Vaticinationiſque crebris mercedibus ſuffarcinati, piiſſimi illi Sacerdotes novum quæſtus genus ſibi comminiſcuntur:* SORTE *unica caſibus pluribus enodata, conſulentes de rebus variis plurimos, ad hunc modum cavillantur. Sors hæc erat:*

Ideo conjuncti terram proſcindunt boves,
Ut in futurum læta germinent ſata.

Tum ſi qui matrimonium SORTE *captantes, interrogarent, rem ipſam reſponderi ajebant: Jungendos connubio, & ſatis liberum procreandis. Si poſſeſſiones præſtinaturus quæreret; meritò boves, ut & jugum & arva ſementis florentia pronuntiari. Si quis de profectione ſolicitus divinum caperet auſpicium, junctos jam paratoſque quadrupedum manſuetiſſimos, & lucrum promitti de glebæ germine. Si prælium capeſſiturus, vel latronum factionem perſecuturus, utiles necne proceſſus ſciſcitaretur; addictam victoriam forti præſagio contendebant: quippe cervices hoſtium jugo ſubacturi, & prædam de rapinis uberrimam capturi. Ad iſtum modum Divinationis* [*ejus*] *aſtu captioſo contraxerant non parvas pecunias. Sed aſſiduis interrogationibus argumenti ſatietate jam defecti, rurſus ad viam prodeunt, &c.*

Quam facilè ſuperſtitioſæ ac credulæ multitudini aliquid perſuaderi poſſit, ex hoc exemplo diſci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſcimus; imò etiam quam parvo negotio Magnates ſe decipi ſinant, modò talibus fuerint addicti, liquet ex ſequenti exemplo apud Lucianum, in vita Alexandri jam ſæpius memorati: *Libet autem aliquot ex his reſponſis commemorare, quæ Rutilliano reddidit. Huic ſciſcitanti de filio, ex uxore priore ſuſcepto, jam ad diſciplinas maturo, quem Præceptorem in literis illi inſtituendo adhiberet, reſpondit:*

Pythagoram, egregiéque canentem prælia vatem.

Deinde paucis poſt diebus exſtincto puero, ipſe quidem hærebat, nec habebat quod incuſantibus reſponderet; Oraculo videlicet ita re præſenti, confutato. At Rutillianus optimus ultro occupans, defendebat Oraculum: affirmans, Deum portendiſſe hoc ipſum, cùm juſſiſſet neminem è vivis adoleſcentulo deligi præceptorem, ſed Pythagoram potius, atque Homerum. Jam olim defunctos, quibuſcum credibile eſſet eum jam verſari. Quid igitur Alexandro vitio vertere convenit, ſi cum homunculis hujuſmodi verſari optavit? Βούλομαι δέ σοι καὶ τῶν Ῥουτιλλιανῷ δοθέντων χρησμῶν ἐνίους εἰπεῖν. πυνθανομένῳ γὰρ αὐτῷ περὶ τοῦ παιδὸς ἐκ προτέρας γυναικὸς παιδείας ὥραν ἔχοντος, ὅντινα προστήσαιτο διδάσκαλον τῶν μαθημάτων αὐτοῦ, ἔφη,

Πυθαγόρην, πολέμων τε διάκτορον ἐσθλὸν ἀοιδόν.

εἶτα μετ' ὀλίγας ἡμέρας τοῦ παιδὸς ἀποθανόντος, ὁ μὲν ἠπόρει καὶ μηδὲν εἶχε λέγειν πρὸς τοὺς αἰτιωμένους, παρὰ πόδας οὕτως ἐληλεγμένου τοῦ χρησμοῦ. ὁ δὲ Ῥουτιλλιανὸς αὐτὸς φθάσας ὁ βέλτιστος, ἀπελογεῖτο ὑπὲρ τοῦ μαντείου, λέγων, τοῦτο αὐτὸ προδεδηλωκέναι τὸν θεὸν, καὶ δι' αὐτὸ ζῶντα μὲν, κελεῦσαι μηδένα διδάσκαλον ἑλέσθαι αὐτῷ. Πυθαγόραν δὲ, καὶ Ὅμηρον πάλαι τεθνεῶτας, οἷς εἰκὸς τὸ μειράκιον ἐν ᾅδου νῦν συνεῖναι. τί τοίνυν μέμφεσθαι ἄξιον Ἀλεξάνδρῳ, εἰ τοιούτοις ἀνθρωπίσκοις ἐνδιατρίβειν ἠξίου.

Ut ergo veriſſima fuerit illa de Trajano hiſtoria, videmus quam ambiguè ad fraudem comparatum fuerit iſtud Oraculum. Qualia in aliis, ab He-

Herodoto aliiſque hiſtoricis adductis, habuiſſe quoque locum ſequens contextus aperiet. Oſtendit autem id ſatis apertè Thucydides, ac quam facilè unum idemque Oraculum diverſis caſibus accommodari queat, lib. 2. de Oraculo quodam, quod perhibebatur jam olim Athenienſibus fuiſſe datum, hoc modo: *Dum autem hoc malo vexarentur, ut veriſimile eſt, hoc etiam carmen in memoriam revocarunt, quod ſeniores* OLIM DECANTATUM *dicebant,* DORIACUM VENIET LOIMO COMITANTE DUELLUM. *Inter homines autem altercatio erat*, non λοιμὸν, [*id eſt, peſtilentiam,*] *in iſto carmine ab antiquis nominatam : ſed,* λιμὸν, [*id eſt, famem.*] *Sed in præſentiâ illud merito evicit, peſtilentiam* [*iſto carmine*] *ſignificatam fuiſſe. Homines enim ad mala, quæ patiebantur* [*carminis*] *mentionem accommodabant. Quod ſi unquam aliud Doricum bellum poſt hoc* [*eos*] *invaſerit, &* λιμὸν, [*id eſt, famem*] *eſſe contigerit, iidem, (ut opinor, & ut eſt veriſimile) ita canent* [*& eundem verſum canentes, non amplius* λοιμὸν, *ſed* λιμὸν *pronuntiabunt.*]

Τοιούτῳ μὲν πάθει οἱ Ἀθηναῖοι, περιπεσόντες ἐπιέζοντο, ἀνθρώπων τε ἔνδον θνησκόντων, καὶ γῆς ἔξω δῃουμένης. ἐν δὲ τῷ κακῷ, οἷα εἰκὸς, ἀνεμνήσθησαν καὶ τοῦδε τοῦ ἔπους, φάσκοντες οἱ πρεσβύτεροι πάλαι ᾄδεσθαι·

Ἥξει Δωριακὸς πόλεμος, καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ.

Ἐγένετο μὲν οὖν ἔρις τοῖς ἀνθρώποις μὴ λοιμὸν ὀνομάσθαι ἐν τῷ ἔπει ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ λιμόν. ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰκότως, λοιμὸν εἰρῆσθαι. οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρὸς ἃ ἔπασχον, τὴν μνήμην ἐποιοῦντο. ἢν δέ γε, οἶμαι, ποτὲ ἄλλος πόλεμος καταλάβῃ Δωρικὸς τοῦδε ὕστερον, καὶ ξυμβῇ γενέσθαι λιμὸν, κατὰ τὸ εἰκὸς οὕτως ᾄσονται.

Sed pergamus nunc ad Oracula quæ per inſomnia reddebantur. Quorum maximè notabile exemplum tamen jam antea dedimus in deſcri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ptione Antri Oraculique Trophonii. Hæc autem, ubi tali modo, Oracula accipiebant Conſultores, plurima numero fuere, nec ſanè mirum, cum ſic commodius Antiſtites ipſis imponere poſſent; dum interpretes ipſi exiſtentes ſomniorum quæ Conſultores ſomniaverant, ea accommodare poſſent interrogatis pro lubitu ſuo: uti exemplum hujus rei habemus in Antri Trophonii Sacerdotibus.

Non omnia hic adducam quæ per ſomnia reſpondebant, indicabantve Conſultoribus, quid ſequendum aut fugiendum ipſis erat; quibus modis aut medicaminibus liberari poterant à morbis, quibus obſidebantur, &c. Nec enim neceſſe eſt (nec cuncta illa χρηστήρια aut deſcripta, aut notata, invenimus per Geographos; uti nec plurima alia quorum notitia non ſolum, ſed & memoria interiit) ſed unum alterumve exempli cauſâ: cum in omnibus ferè eodem modo hæc Oracula redderentur, in Antro Charoneo, in fano Paſitheæ, in Templo Æſculapii Pergameni, Calchantis in Dauniâ, Amphiarai in Attica, Thebis in Bœotia, cæteriſque per Antiquos (tam Tertullanum lib. de Anima, quam alios) memoratis. De Amphiarai Oraculo apud Oropios, ſequentia hæc tradit Pauſanias, in Atticis: Καὶ πρῶτον μὲν καθήρασθαι νομίζουσιν ὅστις ἦλθεν Ἀμφιαράῳ χρησόμενος. Ἔστι δὲ καθάρσιον, τῷ θεῷ θύειν. Θύουσι δὲ καὶ αὐτῷ καὶ πᾶσιν ὅσοις ἐστὶν ἐπὶ ταὐτὸ τὰ ὀνόματα. Προεξειργασμένων δὲ τούτων, κριὸν θύσαντες αὐτῷ, καὶ τὸ δέρμα ὑποστρωσάμενοι, καθεύδουσιν ἀναμένοντες δήλωσιν ὀνείρατος.

Conſulendi quidem cauſâ qui accedunt primò luſtrantur omnes. PRO PIACULO RES DIVINA EST: *quam cum Amphiarao ipſi faciunt, tum cæteris, quorum in eâdem arâ inſcripta ſunt nomina: deinde arietem ei immolant, cujus ſubſtrata pelle dormientes nocturna viſa exſpectant.*

Apud

Apud Amphiaraum in Attica (teſte Philoſtrato lib. 2. vitæ Apoll. Thyandi) *eos, qui ad accipienda reſponſa eo acceſſerant, Sacerdotes jubebant diem integrum à cibo, & tridunm à vini potu abſtinere.*

In Dauniâ Arietem *nigrum* conſultores immolabant, ejuſque pelli indormiebant (teſte Strabone, libro 6.) atque alibi aliter. De Serapidis Templo Canobitico ita quoque Strabo lib. 17. Ἔχουσα [Κάνωβος] τὸ τοῦ Σεράπιδος ἱερὸν πολλῇ ἁγιστείᾳ τιμώμενον, καὶ θεραπείας ἐκφέρον, ὥστε καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν, καὶ ἐγκοιμᾶσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἑτέρων. Συγγράφουσι δέ τινες καὶ τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ ἀρετὰς τῶν ἐνταῦθα λογίων.

Habens & [Canopus] Serapidis Templum religioſè cultum, ac morborum ſanationes efficiens: ut etiam nobiliſſimi viri ei credant, & pro ſe, vel pro aliis, ſomnia ibi captent. Sunt qui curationes conſcribant; quidam virtutes editorum ibi miraculorum. Hujusmodi inſomnia in omnibus, puto, (ſaltem, in plurimis, conſtat) Æſculapii Templis Fatidicis, quæ multa fuere, captabantur. Quod ridiculè imitatur Ariſtophanes in Pluto ſuo; quod & notius eſt quam ut huc afferatur. De conſcriptis verò curationibus ac Miraculis habemus exemplum in iſta Inſcriptione, quam in priori Diſſertatione adduxi. De Conſultationibus ejuſmodi nobiliſſimorum virorum, dat nobis quoque exemplum notabile admodum Arrianus, libro 7. (quò forſan, inter alia, quoque Strabo reſpexit) hoc modo: Λέγουσι δὲ αἱ ἐφημερίδες αἱ βασίλειοι, ἐν τῷ τοῦ Σεράπιδος ἱερῷ Πύθωνά τε ἐγκοιμηθέντα καὶ Ἄτταλον καὶ Δημοφῶντα, καὶ Πευκέσταν· πρὸς δὲ Κλεομένην τε καὶ Μενίδαν καὶ Σέλευκον, ἐπερωτᾷν τὸν θεὸν εἰ λῷον καὶ ἄμεινον Ἀλεξάνδρῳ, εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ κομισθέντα, καὶ ἱκετεύσαντα θεραπεύεσθαι πρὸς τοῦ θεοῦ. καὶ γενέσθαι φήμην τινὰ ἐκ τοῦ θεοῦ,

μὴ κομίζεσθαι εἰς τὸ ἱερὸν, ἀλλ' αὐτοῦ μένοντα ἔσεσθαι ἄμεινον. ταῦτά τε ἀπαγγεῖλαι τοὺς ἑταίρους, καὶ Ἀλέξανδρον οὐ πολὺ ὕστερον ἀποθανεῖν. ὡς τοῦτο ἄρα ἤδη ὂν τὸ ἄμεινον.

Diariis Regiis continetur, in Serapidis æde pernoctaſſe Pythonem, Attalum, Demophontem, & Peuceſtam: præterea Cleomenem & Menidam, ac Seleucum. ET PERCONTANTIBUS DEUM, *an melius ſatiusque eſſet Alexandrum [jam decumbentem] in templum ſuum,* UT A SE CURARETUR DEFERRI, *Oraculum redditum,* NON OPPORTERE EÒ DEFERRI: SED MELIUS EI, SI IBI MANEAT, FORE. *Idque amicos Alexandro renuntiaſſe, neque multò poſt Alexandrum deceſſiſſe; quaſi* (NB.) *id magis in rem ipſius eſſet.*

Perpendamus jam, quibus impoſturis ac technis in hiſce per inſomnia datis Oraculis egerint Antiſtites. Priuſquam tamen id faciamus, conſideremus reſponſum illud Alexandri Magnatibus datum. Interrogarant hi Proceres, *an melius ſatiusque eſſet Alexandrum deferri, curandi gratiâ, in Templum Serapidis.* Sapienter ſanè illi & uti opportebat, reſpondebant; *Non opportere eum eò deferri, &c.* Quid enim periculoſius erat & Oraculi & ipſorum auctoritati, quam ut ſuaderent ut eò deferretur Alexander? Si enim aut in via aut in ipſo Templo obiiſſet ille, mendax omnibus neceſſario fuerat ille Deus. Si verò ubi jam decumbebat, moreretur, præſto erat illa interpretatio, quæ data traditur ab Arriano: Si vero è contra ipſe ibi permanens ſanitatis reſtitutus denuò fuiſſet, magna gloria neceſſariò hinc Oraculo accedebat.

Hujusmodi verò Antiſtites ſi petitiones Conſultorum accipiebant viva voce, nulla in reſpondendo erat difficultas, neque ullo egebant adminiculo

niculo præter artem benè conjiciendi id, quod faciebat ad propoſitum, ac tales ambiguitates obſcuritateſque inveniendi, quibus quocunque caderet res ejuſque eventus, ſua commoda haberent effugia. Si verò per ſcriptos & obſignatos codicillos, ut hoſce, præterea, ita ut id non animadverterent conſultores, aperirent, rurſumque recluderent. quibus tamen tertiò accedere debebat methodus artificioſa, accommodandi inſomnia Conſultorum ad ipſorum, ſive viva voce, ſive per ſcriptas tabellas facta, interrogata. Quod an, & quomodo, perficere potuerint, nunc perpendendum.

Ac primò quidem curandum erat Sacerdotibus, ut dormirent Conſultores, dum *pellibus iſtis ſtratis incumberent*; Et quidem tali ſomno qui turbidis inſomniis cerebrum agitaret ac turbaret. Quod per medicamenta, ὑπνωτικὰ & narcotica, ex opio, opiatis, aliiſve quæ Medicæ artis peritis, imò & multis aliis, ſunt notiſſima, aptiſſimè poterat perfici. Hæc autem & ſimilia poterant ipſis, ſi non in vino, aut aliis liquoribus; fumigationibus, odoribus aliiſve mediis pluribus, exhiberi: dum belli illi abſtemii nihil minus cogitarent: ita ut illa ipſis injuncta abſtinentia, eò meliorem daret Sacerdotibus iſtos decipiendi occaſionem. Huc accedere poterant, imò & proculdubio acceſſere, tales ab iſtis impoſtoribus adornatæ fabellæ, narrationes, aut ſubitæ atque ex improviſo auditæ voces, quæ in mentes jam & ſuperſtitione & ſpe & metu & medicamine attonitas, tam alte deſcenderent, ut earum rerum imagines in ſomniis ſeſe, aut primò aut præcipuè, proderent ipſorum mentibus, eaſque inprimis detinerent. Adde quod ſive per tubas, quales jam ſuperius notavi, vel per cornua ipſorum auribus applicata (ut eo minus & alii ſoni-

tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tum audirent, & eo altius ſonus ac vehementius ad cerebrum penetraret, auditusque organa moveret) imaginationes heic per Antiſtites deſideratæ potuerint ingeri. Ac licet iſta inſomnia vix, ac ne vix quidem, aliquid ſimile continerent iis, quæ petebantur ab Oraculo, iſti, & excipiendo inſómnia ab iis qui nondum mentis erant compotes (ut vidimus factum in Oraculis Trophonii) & mutando atque aliter illa concinnando; vel ſi hæc commodè ſatis procedere non poſſent, de novo inſomnia inducendo, (uti & Sortes & Haruſpicina & Auguria ſæpius iterabantur quandoque) in quibus aliquid ſaltem quod interrogationibus quadraret continebatur; mentes dementium horum Conſultorum dementare ulterius valebant, horroreque ac ſuperſtitione ultra modum adimplere. Sic ſatis magnam occaſionem quoque præbebant tenebræ procuratæ in templis, aut à natura factæ in ſpeluncis, quibus indormiebant; ut multa nigra ipſis obverſarent, nigrorumque imaginationes turbatas mentes occuparent. Quibus cætera jam dicta ſi accederent, non mirum ſanè, aliquem ſomniaſſe ſe interrogatum album vel nigrum. Præterea omnes de hujusmodi datis Oraculis narratiunculas per manus habemus Antiſtitum ac Sacerdotum, aut ab hominibus ſuperſtitioſis qui talibus argutiis fuerant decepti; minimè vero puram putam rerum ibi geſtarum hiſtoriam: quod quam maximè hic puto notandum.

Tabellas autem ac codicillos iſtos obſignatos aut imponebant pulvinaribus Deorum, atque ita ſecum illos aſſumebant in adyta: aut quandoque etiam iis indormiebant ipſi Prophetæ & Antiſtites. Qui tum quaſi ex ſomniis tali modo captis, ſeu potius doloſe confictis, reſponſa dabant Conſultoribus. Sic ille jam ſæpius dictus & adductus Ale-

Alexander: de quo ita Lucianus: *Tandem cum jam plurimi confluerent, premereturque civitas eorum multitudine qui ad Oraculum ventitabant, neque ſuppeditandis rebus ad victum neceſſariis ſufficeret, Oraculi genus comminiſcitur, quod nocturnum appellabatur. Siquidem acceptis libellis indormire ſe ajebat; & tanquam divinitus in ſomnio edoctus reſpondebat: nihil certi tamen, ſed ambiguè plerumque ac confuſim, maximè ſi quem libellum accuratius obſignatum conſpexiſſet. Nam citra reſignandi periculum, quicquid temerè in mentem veniſſet, ſubſcribebat: ratus & hoc ipſum convenire Oraculis. Erant autem ad id nonnulli couſtituti interpretes, qui mercedem non exiguam colligebant ab iis, qui hujusmodi capiebant Oracula, ut ea enarrarent explicarentque.* Græca ſunt: ἤδη δὲ πολλῶν ἐπιῤῥεόντων, καὶ τῆς πόλεως αὐτῶν θλιβομένης ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐπὶ τὸ χρηστήριον ἀφικνουμένων, καὶ τὰ ἐπιτήδεια διαρκῆ μὴ ἐχούσης, ἐπινοεῖ τοὺς νυκτερινοὺς καλουμένους χρησμούς. λαμβάνων γὰρ τὰ βιβλία, ἐπεκοιμᾶτο, ὡς ἔφασκεν, αὐτοῖς, καὶ ὡς ὄναρ παρὰ τοῦ θεοῦ ἀκούων ἀπεκρίνετο. οὐ μέντοι σαφεῖς τοὺς πολλούς, ἀλλὰ καὶ ἀμφιβόλους καὶ τεταραγμένους. καὶ μάλιστα εἴ ποτε θεάσαιτο περιεργότερον τὸ βιβλίον κατεσφραγισμένον. οὐ γὰρ παρακινδυνεύων τὸ ὑπελθὸν ἄλλως ὑπέγραφε, χρησμοῖς πρέπον καὶ τὸ τοιοῦτον οἰόμενος. καὶ ἦσάν τινες ἐξηγηταὶ ἐπὶ τούτῳ καθήμενοι, καὶ μισθοὺς οὐκ ὀλίγους ἐκλέγοντες παρὰ τῶν τοὺς τοιούτους χρησμοὺς ὑπολαμβανόντων, ἐπὶ τῇ ἐξηγήσει καὶ διαλύσει αὐτῶν.

Quod verò in Oraculis per ſomnia conſulendis non ſolum per ſomniorum interpretationem à Prophetis Sacerdotibuſve factam, ſed & per carmina, quaſi à Dîs illis fatidicis, quandoque reſpondetur, oſtendit nobis (inter alios) Pauſanias in Meſſenicis, in hunc modum: *Ajunt itaque Thebani, cum prope eſſet ut cum hoſte ad Leuctra congrederentur, miſſos qui & alia Oracula, & eum qui in Lebadea colitur, deum conſulerent: & ſanè ab Iſmenio,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

nio, Ptoo, *Abis*, Delphis, *miſſa reſponſa commemorantur. Quæ verò ſenariis Heroicis vaticinatus fuerit* Trophonius, *hæc perhibentur:*

Ne petite ante hoſtem ſacrum quam cura trophæum
Sit vobis poſuiſſe. hîc, ſcutum ornate, quod acer
Fixit Ariſtomenes Meſſenius: ipſe inimicas
Scutatorum acies, infeſtaque tela refringam.

At potius audiamus ipſum Pauſaniam, Græcâ lingua loquentem: Φασὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι μελλούσης τῆς μάχης ἔσεσθαί σφισιν ἐν Λεύκτροις, ἔς ἄλλά τε ἀποστεῖλαι χρηστήρια, καὶ ἐρησομένους τὸν ἐν Λεβαδείᾳ θεόν. λέγεται μὲν οὖν καὶ τὰ παρὰ τοῦ Ἰσμηνίου καὶ τοῦ Πτώου, πρὸς δὲ τὰ ἐν Ἄβαις τε χρησθέντα καὶ τὰ ἐν Δελφοῖς. Τροφώνιον δέ φασιν εἰπεῖν ἐξαμέτρῳ·

Πρὶν δορὶ συμβαλέειν ἐχθροῖς, στήσασθε τρόπαιον,
Ἀσπίδα κοσμήσαντες ἐμὴν, τὴν εἴσατο νηῷ
Θοῦρος Ἀριστομένης Μεσσήνιος. αὐτὰρ ἐγώ τοι
Ἀνδρῶν δυσμενέων φθίσω στρατὸν ἀσπιστάων.

Aſt pluribus quandoque modis in uno eodemque Templo Fatidico reddebantur Oracula: Per verſus ſcilicet aliquando, quaſi à Deo ipſo pronuntiatos, aut per Antiſtites Prophetas, Dei iſtius inſtinctu quaſi prolatos; aliquando verò per Sortes, quibus aut verſus, aut verba, aut characteres inſculpta vel inſcripta erant; aut aliis modis ab hiſce diverſis [quæ omnia adhuc longè clariùs perſpiceremus, puto, ſi nobis copia eſſet quinque iſtorum Voluminum Hermippi; qui, teſte Tertulliano, hæc Oracula cuncta, *cum ſuis & Originibus & ritibus & relatoribus, cum omni deinceps hiſtoriâ Somniorum, pleniſſimè perſcripſit.*] Sic in Serapidis Templo Canobitico & per inſomnia (uti ſuperius exemplo oſtenſum eſt) & alium modum prorſus ridiculum; quem modo citatus Pauſanias declarat, dum de Pharis Achaicis Oraculoque Mercurii, ibi & ſuâ ætate conſuli ſolito, libro ſeptimo,

hæc

hæc loquitur: Παρὰ δὲ αὐτῷ καὶ χρηστήριον καθέστηκε. κεῖται δὲ πρὸ τοῦ ἀγάλματος ἑστία, λίθου καὶ αὐτή. μολίβδῳ δὲ πρὸς τὴν ἑστίαν προσέχοντες λύχνοι χαλκοῖ. ἀφικόμενος οὖν περὶ ἑσπέραν ὁ τῷ θεῷ χρώμενος λιβανωτόν τε ἐπὶ τῆς ἑστίας θυμιᾷ, καὶ ἐμπλήσας τοὺς λύχνους ἐλαίου καὶ ἐξάψας, τίθησιν ἐπὶ τὸν βωμὸν τοῦ ἀγάλματος ἐν δεξιᾷ νόμισμα ἐπιχώριον (καλεῖται δὲ χαλκοῦς τὸ νόμισμα) καὶ ἐρωτᾷ πρὸς τὸ οὖς τὸν θεὸν, ὁποῖόν τι καὶ ἑκάστῳ τὸ ἐρώτημά ἐστι. τὸ ἀπὸ τούτου δὲ ἄπεισιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπιφραξάμενος τὰ ὦτα. προελθὼν δὲ ἐς τὸ ἐκτὸς, τὰς χεῖρας ἀπέχει ἀπὸ τῶν ὤτων, καὶ ἧς τινος ἂν ἀκούσῃ φωνῆς, μάντευμα ἡγεῖται. Τοιαύτη καὶ Αἰγυπτίοις ἑτέρα περὶ τοῦ Ἄπιδος τὸ ἱερὸν μαντεία καθέστηκεν.

Proximo ipſi loco Oraculum *eſt: antè* (Mercurii) *ſignum Veſta, & ipſa Marmorea: appoſitæ ei ſunt plumbo ferruminatæ æneæ lucernulæ. Qui Deum conſulunt, Veſtam primùm thure incenſo placant, deinde oleo infuſo lucernas accendunt. Tum verò in aræ dextera parte nummum patriâ notâ ſignatum (appellant æream) dedicant. Ubi quod ex uſu fuerit interrogavit, aurem ſimulachro admovet; inde* E FORO *abiens manibus aures premit. Ubi è ſoro exceſſit, amotâ manu, quam primùm excepit vocem, eam ſibi* Oraculi *loco ducit. Talis etiam* (NB.) *apud Ægyptios* IN SERAPIDIS FANO *celebratur* Oraculi *religio.*

Compara, quæſo Lector, cum hiſce illa quæ inferius adduco, ubi per occaſionem ago de Sortibus Chriſtianorum per auditum acceptis: dum ſcilicet iſti ſuperſtitioſi nimis homines Eccleſiam ingreſſi, primam quam audiebant Diaconi vocem vel Periodum, pro ſorte ſive Oraculo divinitus dato acciperent. Videbis enim hæc ab illis Originem traxiſſe, uti plurima alia tam mala quam bona ex Ethniciſmo in Chriſtianiſmum tranſlata, antiquitatis Ethnicæ ac Chriſtianæ indagatoribus non præjudicatis conſtat, [quodque alia occaſione forſan,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

forſan, Deo vitam mihi protrahente, demonſtrabo in opere apud me partim confecto, partim affecto, de perſonis, muneribus, ritibus, cæremoniis ac conſuetudinibus primitivæ Chriſtianorum Eccleſiæ, eorumque partim (ac præcipuè quidem,) ex Judaiſmo, partim ex Ethniciſmo, Origine.] Atqui in hiſce ſimilibuſque nullis impoſturis præſtigiiſve Diabolicis opus fuiſſe, per ſe, uti exiſtimo, ſatis clarè patet. Nec minus id apparet in Oraculo Apidis bovis illius Memphitici: de quo ita Plinius libro 8. cap. 46. *Sunt Delubra ei [Apidi] gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa privatis dat, è manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum averſatus eſt, haud multò poſt exſtincti.* Hæc de Apidis Oraculis: cætera vide apud hunc ipſum Plinium, & Strabonem Geographiæ lib. 17. quibus addi poſſunt illa, quæ in Thaliâ habet Herodotus.

Bonum malumve Augurium capiebant inde, quod hunc illumve thalamum ingrederetur bos ille, ſive (ne quid infra dignitatem de eo) Deus fatidicus. Quam commodè autem huic illive thalamo imponi poterat aliquid, cujus Odore ac Sapore delectaretur; cujuſve Odorem, aut Saporem maximè averſaretur. Ac quam facilè ipſum in occulto ſatiare pabulo poterant; ut ita, dum ad Conſultores educebatur, id quod ab ipſis illi præbebatur repudiaret: vel è contra à paſtu per aliquod ſpatium detinere, ut eo acrius id appeteret: vel aliquid, denique aut immiſcere, aut illinere, aut allinere, cujus odore delectatus id paſceretur, vel deterritus abnueret; cum proculdubio pabulum iſtud Conſultores è manibus Sacerdotum acciperent, ſi non & ipſi darent Sacerdotes. Sed ut rever-

reverrar ad χρηστήρια illa in quibus pluribus ac diverſis modis Oracula reddebantur (inter quæ quoque cum aliis Dodonæum erat) clarum eſt talia egiſſe Antiſtites, ut eo facilius illudere quirent, licet alio ſub prætextu, Conſultorum credulitati: ac ſi hic (verbi gratia) aut ille modus conſulendi ipſis diſpliceret, alio quodam uti poſſent: aut Oracula per illum Conſulentibus dare, per quem putabant melius eos ſe poſſe decipere: ad quem conſulendi modum aut ipſi, aut alii per ipſos, in id adhibiti, ut ad certiorem aut clariorem quaſi, callide inſtigare vel impellere Conſultores potuerunt.

Reſtat Oraculum Veneris Aphacitidis; cujus è Zoſimo deſcriptionem, in priori mea Diſſertatione adduxi; uti & illud fontis Caſtalii ad Templum Apollinis Daphnæi: de quo ita loquitur Zozomenus lib. 5. cap. 19. *Credebatur etiam* AB HIS QUI ISTAS RES COLERE SOLENT, *aquam in eum locum ex fonte Caſtalio influere, quæ facultatem divinandi hominibus tribuebat, paremque vim & idem nomen cum ea, quæ eſt in Delphis, obtinebat. Quin etiam jactitant Adriano privatam etiamnum vitam degenti, Imperium ei obventurum, in eo loco prænuntiatum fuiſſe. Nam dicunt eum cum folium fonte Daphnes tinxiſſet, hauſiſſe inde rerum futurarum cognitionem in folio planè deſcriptam.*

Ἐπιστεύετο δὲ παρὰ τοῖς τάδε πρεσβεύουσι ἰὸν αὐτόθι καὶ ὕδωρ μαντικὸν ἀπὸ Κασταλίας τῆς πηγῆς ὁμοίως τῇ ἐν Δελφοῖς ἐνεργείας τε καὶ προσηγορίας λαχούσης. ἀμέλει τοι καὶ Ἀδριανῷ ἔτι ἰδιωτεύοντι τὰ περὶ τῆς βασιλείας αὐχοῦσιν ἐνθάδε προμεμηνῦσθαι. φασὶ γὰρ αὐτὸν φύλλον δάφνης ἐμβάψαντα τῇ πηγῇ, ἀρύσασθαι τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν ἐγγράφως ἐπὶ τοῦ φύλλου δηλωθεῖσαν.

Neque hæc ullo Dæmonum præternaturali auxilio indigebant (ſi tamen vera ſit hiſtoria: ſcimus enim quamplurima quotidie ejuſmodi mira-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

cula confingantur) Quis enim neſcit, ſi lacte vaccino aliove chartas inſcriptas focorum fumis adhibeamus, literas quæ exſiccatæ diſparuerant, ſeſe nigrore fumi manifeſtatas prodere oculis noſtris; & inſcriptæ ſi fuerint aquâ aluminata, literas apparere quamprimum aquâ fuerint madefactæ; aliaſque ſimiles argutias patrari ab iis qui Magiæ naturalis, ut vocant, aliqualem habuerint peritiam?

De Veneris autem Aphacitis χρηστηρίῳ hæc ſequentia è ſupra adductis repetam: *Propter fanum iſtud lacus quidam eſt ciſternæ manu factæ ſimilis. Juxta fanum & vicina loca ignis inſtar lampadis aut globi conſpicitur*, QUOTIES STATUTIS TEMPORIBUS IBI CONVENTUS HABENTUR: *qui quidem ad noſtram ætatem uſque conſpectus fuit. Ad lacum dona, quotquot ibi conveniebant, in honorem Deæ ferebant, ex auro & argento facta, itemque telas lineas, & byſſinas, alteriuſque materiæ pretioſioris. Ac ſiquidem illa viderentur accepta, pari cum aliis pondere panni quoque ſubſidebant: ſin eſſent ingrata & rejicula, tum ipſas telas aquæ videre erat innatantes, tum ſi quid erat ex auro & argento, & aliis materiis, quarum eſt ea natura ut ſupra aquam ſe non attollant.* Τούτου πλησίον λίμνη τίς ἐστιν ἐοικυῖα χειροποιήτῳ δεξαμενῇ. καὶ μὲν οὖν τὸ ἱερὸν καὶ τοὺς πλησιάζοντας τόπους πῦρ ἐπὶ τοῦ ἀέρος λαμπάδος ἢ σφαίρας φαίνεται δίκην, συνόδων ἐν τῷ τόπῳ χρόνοις τακτοῖς γινομένων. ὅπερ καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς ἐφαίνετο χρόνον. ἐν δὲ τῇ λίμνῃ εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ δῶρα προσέφερον οἱ συνιόντες ἔκ τε χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πεποιημένα· καὶ ὑφάσματα μέντοι λίνου τε καὶ βύσσου, καὶ ἄλλης ὕλης τιμιωτέρας. καὶ εἰ μὲν δεκτὰ ἐφάνη, παραπλησίως τοῖς βάρεσι καὶ τὰ ὑφάσματα κατεδύετο· εἰ δὲ ἄδεκτα καὶ ἀπόβλητα, αὐτά τε ἦν ἰδεῖν ἐπιπλέοντα τῷ ὕδατι τὰ ὑφάσματα, καὶ εἴτι περ ἦν ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἄλλαις ὕλαις, αἷς φύσις οὐκ αἰωρεῖσθαι ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ καταδύεσθαι.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Heic grande miraculum ſpectamus: ſaltem iis qui, nullò aut parvo rerum uſu edocti, planè neſciunt hominum præſtigiatorum artes & impoſturas. De veritate hiſtoriæ heîc nullam movebo controverſiam, niſi quod conſiderandum veniat, an ipſi Conſultores hæc propriis ſuis ſpectarint oculis, an verò ex relatione Sacerdotum, &c. id haurire debuerint: Quale exemplum adduxi, puto; de Oraculo Dodonæo. Ac, quod heîc optimè rem, modumque rei geſtæ, indicat, μαντεῖον illud mulieris in Endor. At ſpectaverint ipſi Conſultores; perpendendum ſecundò, an ita propè affuerint, ut ritè poſſent examinare rei veritatem: ac ſi maximè propè affuerint, an artes atque impoſturas illas, quæ ibi locum habere poterant, odorari ac detegere valerent. Nam per Antiſtitum manus, utpote ſacroſanctas, hæc tractabantur. Quibus mille fallendi artes minimè deerant, ut per iſtas imponerent Conſultoribus; ſeu quod inſererent ea quæ ejuſmodi donaria gravia reddere poſſent, ac plane, (prout gravium erat materia) aut pro majori ſaltem parte, ſuſtinere in ſuperficie lacus ſupernatantia; ſeu per majores minoreſve veſicas, aliave inſtrumenta eum in finem parata; ſeu per illitiones alligationeſve materiarum quæ difficulter ſubmergerentur. Quibus etiam artificiis facilitandis ingeri potuit credulis Conſultoribus, talia aut talia magis grata eſſe huic Deæ donaria: ut ſic vitarentur ſolidiores maſſæ, ſi ex argento aurove conſtarent oblata.

Sin autem leviora eſſent natura, ac ſponte ſua facilè ſupernatantia, longe minori negotio ad fundum ut detruderentur iſta, effici poterat, minorique fraudis ſuſpicione talia peragi. Minori enim mole aut alligare aut inſerere illa valebant, Si verò lucem illam aut flammam excitatam conſideremus,

mus, nihil eſt quo magis eam præternaturalem eſſe ſtatuamus, quam vocem iſtam, quæ verè ſtatuæ Memnonis fuiſſe, ab eaque productam modo ſupernaturali, à credula ac ſuperſtitioſa antiquitate aſſeritur: præſertim quod ſtatuto tempore ſolum lux illa (uti vox è Memnonis ſtatua) multitudini eo confluenti affulſerit. Quam minimo autem hîc negotio, à Sacerdotibus in Templo, aut circa Templum, aut alio loco huic fraudi deſtinato atque appropriato degentibus, credulæ ac ſuperſtitioſæ turbæ imponi potuerit, faciliime comprehendi poteſt ab iis quibus aliquid hujuſmodi impoſturarum notitiæ aut experientiæ eſt.

Quæ denique (ut hoc poſtremo addam, namque jam exemplorum ſatis fore non nimis ſuperſtitioſis exiſtimo) circa Oraculum illud ad Apolloniam, de quo pag. 105. Diſſertationis primæ locutus ſum, contigere, ejuſdem planè naturæ proculdubio fuere, iiſdemque fraudibus ac præſtigiis peracta: ſive Thus illud, per manus Antiſtitum in ignem injiciendum, illitum fuerit aliquâ materia igni reſiſtente; ſive è contra ignem faciliùs ad ſe attrahente; ſive aliis aliquibus mediis heîc uſi fuerint Præſtigiatores Antiſtites, quibus inde & victus & amictus & auctoritas & honor ab imperita atque inde credulâ plebe redundabant. Nam quamvis minus cognitæ nobis ſint artes illæ multiplices, quibus & hodierni præſtigiatores vulgus credulum ludunt, illudque admiratione ac ſtupore reddunt attonitum; dum ſe prunas ardentes manducare ac deglutire, ferrumque candens intra dentes admittere & circumrotare, flammaſve ex faucibus evomere, pluraque alia mirabilia aut vere nobis oſtendunt, aut oſtendere videntur; non eo magis credunt cordatiores ſpectatores, ſuper- aut præternaturali operatione, dæmonumve patratu

ea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

a perfici. Atque uti ab acutioribus ipſorum artes ſæpius deteguntur; ſic nullum dubium eſt, quin & ab Epicureis, & Academicis & cæteris harum fallaciarum minus credulis (uti inſigne exemplum ejuſce rei habemus in ipſa perſona Luciani) detectæ ſæpius fuerint: contra quos tamen ſtetit atque evicit in credula multitudine ſuperſtitioſa ſtultitia. Cum autem & ab omni ævo talia eorumque ſimilia locum habuiſſe ex antiquitate ſatis conſtet; quis dubitet Oraculorum præſides ac Prophetas ejuſmodi artes atque artifices in ſuum uſum ac conſortium adſciviſſe? eoſque æque cautè ac hi jam nominati præſtigiatores, proſpexiſſe, ne nimis prope accederent curioſiores harum rerum indagatores?

Hactenus de Oraculis iis quæ per diverſimoda reſponſa Conſultoribus à Prophetis, Prophetiſſis ſive Pythiis, aliiſve Antiſtitibus ſub Deorum nomine dabantur. *Sortes* reſtant, de quibus igitur nobis quoque paulò accuratius tractandum eſt. *Prænestinarum*, *Antiatarum*, *Herculearum*, *Dodonæarum aliarumque Sortium* à nobis mentio facta eſt: ſed nondum, quibus ea Sacra conſtarent ritibus aut circumſtantiis, explicavimus: neque id à quoquam factum exactè ſatis fuiſſe, mihi (ſaltem quod lucem publicam viderit) occurrit. De *Sortibus* inter alia ſcripſit magnus ille, atque omnibus Doctis venerandus Onuphrius Panuvinus: at nunquam illa edidit; neque adeo qualia iſta ſint fuerintve, videre mihi contigit. Per occaſionem Caſaubonus, Peucerus, (ac per luſum & jocum Doctiſſimus ille Gallus Rabelæſius, cujus nugæ ſæpius multorum Doctorum ſeria vincunt; in vitâ & geſtis Gargantuæ & Pantagruelis, tam doctè meo judicio, quam lepidè ac ſalſè,) aliique plures aliquid de iis dederunt; ſed parcâ manu, nec niſi aut in

 tranſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tranſitu, aut perfunctoriè, & minimè pro dignitate iſtius materiæ; quæ meretur ſane, (atque maximè hac data occaſione) ut latius explicatiuſque tractetur. Nam in multis admodum χρηστηρίοις reſponſa per *Sortes*, diverſis valdè modis accommodatas, reddebantur; quæ licet à Cicerone aliiſque Ethnicorum Sapientioribus irriſæ ſemper atque exploſæ fuerint; & publicè tamen & privatim diu admodum perſtitere & Romæ, & circa Romam in Italia, & alibi: & à Chriſtianis ſuperſtitioſioribus fuere conſultæ aut ad illarum imitationem & exemplum per ſacras paginas, aut alia ad id adhibita, exercitæ.

Expediet igitur hæc paulò accuratius quam hactenus, quod ſciam, à quoquam factum fuit, illam tractare materiam; ut ſic pateant quoque fraudes Sacerdotum circa hoc genus Oraculorum, ſeu Divinationis; & ut eluceſcat ſimul iſta occaſione, quam diu Ethniciſmus, indirecte licet, inter Chriſtianos fuerit dominatus, poſt templorum, tam fatidicorum quam aliorum, everſiones; ac quam magnæ ſuperſtitiones, ab Ethnicis translatæ (licet aliquomodo transformatæ) inter primos Chriſtianos, eoſque minime ex fæce vulgi, ſed præcipuis etiam Antiſtitibus, imò Eccleſiæ tunc temporis columnis, locum habuerint, altéque admodum fuerint infixæ. Apud Ethnicos ergo *Sortes* erant varii generis, Militares, Politicæ, Divinatoriæ: de quarum poſtremis ſolum, (cæteris omiſſis, ut hîc nihil facientes, quæque accuratè ſatis pertractatæ ſunt ab Adriano Junio, in ſuis Animadverſionum libris) tractabo.

Inter has autem Divinatorias præcipuum locum habebant κληρομαντεία & στιχομαντεία. Κληρομαντείας (in quâ per teſſeras taloſve jactas, Oracula ſeu Divina reſponſa petebantur) exempla habemus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

in *Sortibus Præneſtinis*, *Antiatinis*, *ac Gerionis Oraculo apud Patavium*, ad Aponi fontem, (de quibus ſupra jam per occaſionem aliquid dictum eſt) & in aliis pluribus.

Sic Pauſanias in Achaicis, de Oraculo Herculis Buraico: *Quâ ad mare ex Burâ deſcenditur amnis eſt Buraicus nomine, & in* [proxima] *ſpeluncâ non ita magnum Herculis ſignum: Buraico & ipſi cognomen.* ORACULI SORTES CAPIUNTUR EX TABULA PER TALOS. *Qui conſultum venere, precatione ad ſignum peractâ, votiſque nuncupatis, talos, (quorum in promptu eſt copia ad Herculis ſignum) quatuor ſumentes, eos jaciunt ſuper menſam. Inſcripti ſunt certis notis tali ſinguli: earum illi notarum interpretationem in tabula,* (ſimilitudinem ſecuti,) *requiruut.* Græca verba ſunt: Καταβάντων δὲ ἐκ Βούρας ὡς ἐπὶ θάλασσαν, ποταμός τε Βουραϊκὸς ὀνομαζόμενος, καὶ Ἡρακλῆς οὐ μέγας ἐστὶν ἐν σπηλαίῳ· ἐπίκλησις μὲν καὶ τούτου Βουραϊκός. Μαντείας δὲ ὑπὸ πίνακί τε καὶ ἀστραγάλοις ἐστὶ λαβεῖν. εὔχεται μὲν γὰρ πρὸ τοῦ ἀγάλματος ὁ τῷ θεῷ χρώμενος, ἐπὶ δὲ τῇ εὐχῇ λαβὼν ἀστραγάλους (οἱ δὲ ἄφθονοι παρὰ τῷ Ἡρακλεῖ κεῖνται) τέσσαρας ἀφίησιν ἐπὶ τῆς τραπέζης. ἐπὶ δὲ παντὶ ἀστραγάλῳ σχήματα γεγραμμένα ἐν πίνακι ἐπίτηδες ἐξήγησιν ἔχει τοῦ σχήματος.

Notabilia admodum ſunt quæ Cicero habet, lib. 2. de Divinatione, de *Sortibus Præneſtinis*, hiſce verbis: *Quid enim Sors eſt? idem propemodum quod* MICARE, *quod* TALOS JACERE, *quod* TESSERAS, *in quibus temeritas & caſus, non ratio, nec conſilium valet. Tota res eſt inventa fallaciis, aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem. Atque ut in Haruſpicina fecimus, ſic videamus clariſſimarum Sortium quæ tradatur inventio. Numerium Sufficium Præneſtinorum monumenta declarant, honeſtum hominem & nobilem, ſomniis crebris, ad extre-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tremum etiam minantibus, cum juberetur certo loco ſilicem cædere, perterritum viſis, irridentibus ſuis civibus id agere cœpiſſe: itaque perforato ſaxo Sortes erupiſſe, in robore inſculptis priſcarum literarum notis. Is eſt hodie locus ſeptus religioſè propter JOVIS PUERI, *qui lactens cum Junone in gremio Fortunæ, mammam appetens, caſtiſſimè colitur à matribus. Eodem tempore illo loco, ubi nunc Fortunæ ſita ædes eſt, mel ex oleâ fluxiſſe dicunt, haruſpiceſque dixiſſe, ſummâ nobilitate illas Sortes futuras, eorumque juſſu ex illa olea arcam eſſe factam, in eâque conditas Sortes, quæ hodie Fortunæ monitu tolluntur. Quid igitur in his poteſt eſſe certi, quæ Fortunæ monitu* PUERI MANU *miſcentur atque ducuntur? &c.*

Fortunæ monitu ait Cicero: quod hic ſane notandum. Quippe ſimulachrum Fortunæ Præneſtinæ, proculdubio eodem (aut fere) modo quo apud Antium Fortunarum ſimulachra promovebantur, poſt preces, &c. conſulentium, movebatur, uti ex Macrobio diſcimus. Quo quaſi miraculo monebat Dea, Sortes eſſe movendas: Poſt quæ tum puer, ad id officium conſtitutus, illas permiſcebat, & ſic poſt commiſtionem extrahebat. Verba Macrobii (quæ inferiùs latiùs explicabuntur) hæc ſunt, inter alia, ubi libro I. Saturnalium de Deo Heliopolitano ſic loquitur: *Vehitur enim ſimulachrum* DEI HELIOPOLITANI *ferculo, uti vehuntur in Pompa ludorum Circenſium deorum ſimulachra: & ſubeunt plerumque Provinciæ proceres raſo capite longi temporis caſtimonia puri; feruntur que divino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quo Deus propellit, vehentes: ut videmus apud Antium promoveri ſimulachra* FORTUNARUM *ad danda reſponſa.* Niſi forſan hæc Dea Præneſtina aut nutu capitis, ut Jovis Ammonis ſimulachrum (teſte Strabone) aut alio viſibili ſigno, indicaret quan-

quando Sortes eſſent movendæ. In Præneſtino hoc templo etiam *Sortes* deſumptæ prius ex arcâ in quâ ſervabantur, atque in urnam aut ſitulam injectæ, manu pueri miſcebantur, ac poſtea extrahebantur, vel, ut Cicero loquitur, ducebantur: ut ſcilicet eo minor fraudis eſſet ſuſpicio, eave eo minus conſulentibus ſuboleſceret. Cum in Bura ex majori acervo tantum quatuor numero deſumptæ projicerentur in tabulam ſive literis, ſive aliis notis, ſolis Sacerdotibus quæ cognitæ eſſent, depictam (ſive verbis quibuſdam, ſive notis Hieroglyphicis, ſive aliis quibuſdam etiam vulgò notis,) ut quæ à talis contactæ eſſent, ſimul colligerentur, iique Sacerdotes inde, ex ſignis inter ſe compoſitis, *Sortes* ſive Oracula redderent conſulentibus. Fortuna Præneſtina vocabatur (uti notum eſt ex Inſcriptionibus pluribus Præneſtæ inventis) aut ſimpliciter *Primigenia*, aut additis etiam Epithetis quandoque *Jovis Pueri*, aut *Jovi puero*. Sic pag. 76. apud Gruterum, num. 6.

FORTVNAE
PRIMIGENIAE
IOVI. PVERO
EX. TESTAMENTO
TREBONIAE
SYMPHERVSAE
P. ANNIVS. HERMA
HERES
L. D. D. D

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Item, Num. 7.

FORTVNAE
IOVIS PVERI
PRIMIGENIAE
D. D
EX. SORTE. COMPOS
FACTVS
NOTHVS. RVFICANAE
L. F. PLOTILLAE

Notiſſima quoque eſt fabula, Jovem, Neptunum ac Plutonem adhuc Juvenes ac pœnè pueros, poſt expulſum è ſolio Patrem; diviſiſſe univerſi imperium, atque eorum unumquemque nactum partem quæ ex *Sorte* ipſi obveniret, Jovemque inde acceпiſſe Cœli ac terræ imperium. Unde Jovis proculdubio ac Junonis ſimulacra in Gremio Fortunæ, iſque honor Fortunæ datus ut ſit *Jovis*, ſeu *Jovi*, *Primigenia*, per eamque *Sortes* atque Oracula regi crederentur: ut cujus beneficio Jupiter ſummum ſit adeptus imperium. Verùm hæc in tranſitu; neque ut certiſſima aliis iſta obtrudere velim. Sed denuò ad rem. In Gerionis Oraculo videntur *Sortes* fuiſſe non ex urnâ effuſæ, ſed etiam, ut Præneſtæ, manu extractæ, ex verbis hiſce Suetonii: *Tiberius juxta Patavium adiit Gerionis Oraculum* SORTE TRACTA, &c. Sed veriſimile admodum eſt haſce artes longè diverſas fuiſſe pro diverſitate locorum atque ingeniorum iſtorum hominum, qui aut primi earum Sortium inventores fuerant, aut iis earumque conſultationibus præerant: ita ut hîc aut illic traherentur ex urnâ; alibi vero ejicerentur.

Unde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Unde & formula illa loquendi *Sors excidit* (κλῆρος ἐξέπεσε apud Græcos) ortum habet. Sic Livius lib. XXII. inter alia, quæ de prodigiis eo tempore factis narrat, ait (an de Antiatinis loquatur paulò obſcurius eſt, quamquam admodum veriſimile ſit, ex verborum circumſtantiis) *in Antiate metentibus cruentas in corbem ſpicas cecidiſſe : & Faleriis cœlum findi viſum, velut magno hiatu ; quaque patuerit, ingens lumen effulſiſſe :* SORTES *ſua ſponte* ATTENUATAS, *unamque* EXCIDISSE *ita ſcriptam :* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT. Extænuatas optimè Lipſius emendat : cujus rationes vide (mihi ſaltem, optimas) libro II. Elect. cap. XII.

Nec mirum hoc in Antiate locum habuiſſe; cum & in Templo Præneſtino quandoque tales *Sortes* exciderent, de quibus paulo inferius adhuc dicendi locus erit. Hinc quoque loquendi formula *tollere Sortes*, quæ tamen etiam de talis aut ſchedulis, aut aliis inſtrumentis paratis in hanc rem, atque in tabulam conjectis, dum inde aut à conſulente Deum, aut à Sacerdote tollerentur, uſurpabatur. Quod vero & quandoque ſive è gremio aut pulvinari Deorum, ſive ex urna aut ſitula, aut alîus generis vaſe (quæ tamen & ipſa, aut gremio, aut pulvinari imponi per Antiſtites potuerant) in ſolum *exciderent*, aut in menſam ſubjacentem ſimulachro iſtius Dei cujus excidebant *Sortes*, ac per ipſos Oraculi conſultores tollerentur, mihi admodum veriſimile eſt : cum interim, arte ac machinationibus, dictorum Antiſtitum, poſt varios ritus ac circumſtantias, verè impoſturas, quibus attentior horum actuum conſideratio in conſulentibus impediretur, inde eliderentur. Quod præcipuè puto locum habuiſſe in verbis ac verſibus, qui aut foliis, aut membranis, aut chartulis, aut aliæ materiæ

teriæ inſcriptæ ſic prodibant. [De membranis inſcriptis notabilis locus extat apud Auguſtinum, libro 83. quæſt. 45. *Cum autem multa vera eos prædixiſſe dicatur; ideo fit, quia non tenent homines memoriâ falſitates erroreſque: ſed non intenti niſi in ea, quæ illorum reſponſis provenerunt, obliviſcuntur; & ea commemorant, quæ non arte illâ, quæ nulla eſt, ſed quâdam obſcurâ rerum* SORTE *contingunt: quod ſi peritiæ illorum volunt tribuere, dicant artificioſe divinare etiam mortuas* MEMBRANAS *ſcriptas quaſlibet, de quibus plerumque pro voluntate* SORS *exit.*] Huc puto reſpicit inſcriptio, quam exhibet Gruterus Theſauri ſui pag. CXXXII. Num. 6.

SACRO
SVSCEPTO
SORTIBVS. SVBLATIS
C. GALLIO
ATTICVS
MEDIOLANIENS

Ad verba ac verſus, ſive Virgilianos ſive alios, tranſibo, poſtquam notavero, & apud Oraculum Jovis Dodonæi, hujuſmodi *Sortes*, (ſive per talos certis quibuſdam notis, aut ſignis, aut integris etiam verbis, inſcriptos) locum habuiſſe: cum tamen nil præter columbas, aut quercus vaticinantes, aut Dodonæum æs, in omnium ore verſetur. Ita enim Cicero lib. I. de Divinatione, ſub perſona Quinti fratris: *Maximum verò illud portentum iiſdem Spartanis fuit, quod cum Oraculum ab Jove Dodonæo petiviſſent, de Victoriâ ſciſcitantes, Legatique* (NB.) *illud in quo inerant* SORTES, *collocaviſſent: ſimia quam Rex Moloſſorum in deli-*

deliciis habebat, & Sorteis ipsas *& cætera, quæ erant ad Sortem parata, diſturbavit, & aliud aliò diſſipavit. Tum ea, quæ præpoſita erat Oraculo, Sacerdos dixiſſe dicitur, de ſalute Lacedæmoniis eſſe, non de victoria, cogitandum.* Idem Cicero lib. 2. de Divinat. de iiſdem in Dodone Sortibus: *Simiæ verò Dodoneæ improbitatem hiſtoriis Græcis mandatam eſſe demiror. Quid minus mirum, quam illam monſtroſiſſimam beſtiam urnam evertiſſe,* Sortes *diſſipaviſſe? Et negant Hiſtorici, Lacedæmoniis ullum oſtentum hoc triſtius accidiſſe.* Ubi ſalſè horum Hiſtoricorum credulitatem, imò ſtultitiam, ridet.

Addamus & hæc ſequentia, quaſi eidem incluſa parentheſi, quod ſcilicet ſimile quid huic Divinationis generi, partim & ſequenti, occurrat in Divinationibus Arabum: uti in *Specimine ſuo Hiſtoriæ Arabum* narrat Clariſſ. Eduardus Pocockius: cujus verba hic non vereor adducere, præteritis iis quæ circa diviſionem Cameli pulli; de ſagittis notatis atque in ſacculum conjectis, ſive undecim ſive pluribus, atque inde denuò extractis habet; quoniam hoc exemplum, quod adducere volui, & magis huic rei nobis propoſitæ convenit, & ſimul illuſtrandæ S. Scripturæ facit. Verba ejus igitur ſunt hæc: *Generi iſti Sortium Almaiſer (ut vidimus) appellato, affine eſt etiam alterum (cujus antea incidit mentio)* الازلام *Alazlam dictum, hac differentiâ, quod prius illud partitioni hoc Divinationi potius inſerviebat. Cujus hic fuiſſe perhibetur modus. Cum eſſet alicui, vel ſuſcipiendum iter, vel ducenda uxor, vel aliud magni momenti negotium peragendum, ſagittas, quas tres vaſculo incluſas habebant, conſulere ſolebant. Earum primæ inſcriptum erat* Jussit me Dominus meus: *ſecundæ* Prohibuit me Domi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

NUS MEUS: *tertia autem nullâ notâ inſignis erat. Harum unam manu extrahenti, ſi occurreret illa quæ juberet, alacri animo tanquam jubente Deo pergere, ſin illa quæ vetaret, deſiſtere; quod ſi ἀγράμματος illa, reponere, donec prodiret, quæ vel juſſu præiret, vel interdicto occurreret.* Quibus poſt plura verba interpoſita idem Pocockius ſubjungit: *Certè quæ de hoc* βελομαντείας *genere vidimus, multum conferre videntur ad illuſtrandum locum iſtum* EZEK. XXI. 21. STETIT ENIM REX BABYLONIS IN BIVIO, IN CAPITE DUARUM VIARUM לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפים. AD DIVINANDUM DIVINATIONEM, TERSIT SAGITTAS, ROGAVIT IMAGINES (vel ut vulgata DIVINATIONEM QUÆRENS, COMMISCENS SAGITTAS, INTERROGAVIT IDOLA, &c.) *Ad quem quæ affert Hieronymus mire concinunt cum iis quæ de iſto Arabum antiquorum more traduntur:* STABIT, *inquit*, IN IPSO COMPITO, ET RITU GENTIS SUÆ ORACULUM CONSULET, UT MITTAT SAGITTAS IN PHARETRAM ET COMMISCEAT EAS INSCRIPTAS, SIVE SIGNATAS NOMINIBUS SINGULORUM, UT VIDEAT CUJUS SAGITTA EXEAT, ET QUAM PRIUS CIVITATEM DEBEAT EXPUGNARE. *Ubi obſervare licet vocem* קלקל, *quæ alias* TERSIT, POLIVIT *reddi ſolet, ab Hieronymo notione* COMMISCENDI *explicari. Certè apud Arabes* قلقل *idem valet ac* حرك COMMOVIT *atque idem hîc denotare videtur quod* تجلجلى *apud ipſos in deſcriptione Sortilegii ſui, ſcilicet* COMMOVERE, *vel* AGITARE, *ut confuſè commiſceri poſſint Sortes.*

Hacte-

Hactenus Pocockius: ex quo plura, quam alias feciſſem, citavi, ut ratio quoque conſtaret, cur Hieronymus, ac verſio vulgata hîc magis explicando Ezechieli faciant, quam aliæ aliorum verſiones. Sed & quæ ex eodem Hieronymo non affert Pocockius, hic minime omittenda duco: quæ nempe ille notavit ad Hoſeæ cap. 4. quæque inde adducta heic ſequuntur: *Unde & Propheta quaſi ſtupens & mirabundus eloquitur: Populus meus, qui quondam meo vocabatur nomine,* LIGNUM (NB.) INTERROGAVIT ET VIRGAM. *Quod genus divinationis Græci* ῥαβδομαντείαν *vocant. Unde in Ezechiele legimus, quod* VIRGAS *ſuas* MISCUERIT *Nabuchodonoſar contra Ammon & Jeruſalem, &* EXIERIT VIRGA *contra Jeruſalem.* Refer & huc, Lector, dum adhuc in eadem Parentheſi te verſari putas, ea quæ Tacitus de Germanis, in libro ſuo, de moribus hujus gentis, tradit. *Sortium conſuetudo ſimplex; Virgam frugiferæ arbori deciſam in ſurculos amputant; eoſque, notis quibuſdam diſcretos, ſuper candidam veſtem temerè ac fortuitò ſpargunt. Mox ſi publicè conſulatur, Sacerdos civitatis; ſi privatim, ipſe paterfamiliæ, precatus Deos cœlumque ſuſpiciens, ter ſingulos tollit: ſublatos ſecundum impreſſam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eâdem re in eundem diem conſultatio; ſin permiſſum, auſpiciorum adhuc fides exigitur. Et illud quidem etiam & hîc notum, avium voces volatuſque interrogare.* In qua re admodum probabile eſt, ſurculos iſtos inter ſe, poſtquam ſublati fuerant, ſecundum eum ordinem, quo ſublati fuerant, ſibi invicem fuiſſe conjunctos, atque id quod inde componeretur, pro *Sorte* ſive *Oraculo* fuiſſe habitum.

Apud Scythas (quibus proculdubio Germani ortum debent) qualis divinationis forma locum habue-

habuerit (non multum videlicet à præcedenti abludens) ita narrat nobis lib. I V. Herodotus: Μάντιες δὲ Σκυθέων εἰσὶ πολλοὶ, οἳ μαντεύονται ῥάβδοισι ἰτεΐνῃσι πολλῇσι ὧδε· ἐπεὰν φακέλους ῥάβδων μεγάλους ἐνείκωνται, θέντες χαμαὶ, διεξελίσσουσι αὐτούς· καὶ ἐπὶ μίαν ἑκάστην ῥάβδον τιθέντες, θεσπίζουσι. ἅμα τε λέγοντες ταῦτα, συνειλέουσι τὰς ῥάβδους ὀπίσω, καὶ αὖτις κατὰ μίαν συντιθεῖσι. αὕτη μέντοι ἡ μαντικὴ, πατρωΐη σφι ἐστί. οἱ δὲ Ἐνάρεες καὶ οἱ Ἀνδρόγυνοι τὴν Ἀφροδίτην σφὶ λέγουσι μαντικὴν δοῦναι· φιλύρης ὦν φλοιῷ μαντεύονται, ἐπεὰν τὴν φιλύρην τρίχα σχίσῃ, διαπλέκων ἐν τοῖσι δακτύλοισι τοῖσι ἑωυτοῦ, καὶ διαλύων, χρᾷ. *Apud eoſdem permulti ſunt vaticinatores, qui pluribus virgis ſalignis divinant, ad hunc modum; grandes virgarum faſces quum attulerunt, humi poſitos diſſolvunt ac ſeparatim ponentes illarum ſingulas, vaticinantur. Simulque dum hæc dicunt, virgas rurſum convolvunt* (*quas videlicet evolverant*) *& in unum componunt. Hæc eſt illis tradita à majoribus divinatio. Sed Enaries, qui & Androgyni, ajunt ſibi à Venere traditam divinationem, qui tiliæ fronde vaticinantur. Tiliam ubi quis trifariam ſciderit, digitis ſuis eam implicando ac reſolvendo tractat, atque in hunc modum vaticinatur.*

Refer huc denique quæ de Alanis habet Ammianus Marcellinus lib. XXXI. hiſce verbis comprehenſa: *Futura miro præſagiunt modo: nam rectiores virgas fœminæ colligentes, eaſque cum incantamentis quibuſdam ſecretis præſtituto tempore diſcernentes, apertè quid portendetur norunt.* Quæ omnia ſatis benè conveniunt cum ῥαβδομαντείᾳ veterum, Græcorum & Latinorum, ſed longè diverſis modis (licet veriſimile ſit, ab eadem Origine,) exercitâ.

Homericarum Sortium è Templis Fatidicis datarum exempla admodum notabila attuli ex Dione pag. 103. 104 & 109. prioris meæ Diſſertationis. Ubi videre poteſt Lector Jovis Beli in Syria Sor-

tes è libro ſecundo Rhapſodiæ Homericæ petitas, ſicut etiam Apollinis Didymæi in Mileto è libro nono.

Quin & Euripidearum Sortium è Templo, jam dicti Jovis Beli, datarum exemplum inveniet quoque (pag. 103.) ne, ſcilicet, ſoli Epici Poëtæ tali gauderent auctoritate. Sibyllarum Sortes datæ ferè ubique occurrunt. At non ita frequenter Muſæi: ejus namque *Sortes* atque *Oratula* quoque adducuntur. Ita enim Pauſanias in Phocicis, quæ paulò altiùs repetam: Τὴν δὲ πληγὴν Ἀθηναῖοι τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς οὐ μετὰ τοῦ δικαίου συμβῆναι σφίσιν ὁμολογοῦσι. προδοθῆναι γὰρ ἐπὶ χρήμασιν ὑπὸ τῶν στρατηγησάντων. Τυδέα δὲ εἶναι καὶ Ἀδείμαντον. καὶ ἐς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου, Σιβύλλης παρέχονται τῶν χρησμῶν.

Καὶ τότ' Ἀθηναίοισι βαρύστονα κήδεα θήσει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, οὗπερ κράτος ἐστὶ μέγιστον.
Νηυσὶ φέρει πολέμοιο μάχην καὶ δηϊοτῆτα
Ὀλλυμέναις δολεροῖσι τρόποις κακότητι νομήων.

Τὰ δὲ ἕτερα ἐκ Μουσαίου χρησμῶν μνημονεύουσι,

Καὶ γὰρ Ἀθηναίοισιν ἐπέρχεται ἄγριος, ὄμβρος,
Ἡγεμόνων κακότητι. παραίφασις δέ τις ἔσται,
Ἧι γ' ἄλις ἠμύσουσι πόλιν, τίσουσι δὲ ποινήν.

Cladem certè, quâ affecti ſunt apud Ægoſpotamos Athenienſes, dictitant illatam ſibi non juſto prælio, ſed prætorum ſuorum proditione quos pecunia hoſtes corrupiſſent: [dona enim qui à Lyſandro acceperant] illos Tydeum & Adimantum fuiſſe. Atque ejus teſtimonium ex Sibyllinis carminibus proferunt:

Ac tum Cecropidis luctum gemituſque ciebit
Jupiter altitonans, rerum cui ſumma poteſtas.
Navibus exitium, & crudelia funera bello
Ille feret, culpaque ducum dabit omnia peſſum.

Alia verò ex MUSÆI SORTIBUS *commemorant :*

Et fera tempeſtas urgebit Cecrope cretos
Fraude ducum : ſed certa aderunt ſolatia victis.
Namque urbem hoſtilem evertent , pœnaſque repoſcent.

Porrò, de Orphei Sortibus ſive λογίων plura habet Proclus in Platonem : quæ ibi à curioſioribus indagari poterunt : licet inde excerpta H. Stephanus illa *Poëſi* ſuæ Philoſophicæ (anno 1573. excuſæ) inſeruerit.

Quod attinet autem ad Sibyllarum Sortes, eæ potiſſimum, inter Græcos, apud Sortilegos locum habuiſſe videntur. Quum ejuſmodi carmina quamplurima & per totam Græciam atque Italiam [de Libris Sibyllinis ſub arctiſſimâ cuſtodia xv. virorum habitis, ſub finem hujus Secundæ Diſſertationis loquar,] diſperſa venditarentur : de quibus Sybillinis paulò inferius quoque aliquid dicam, deque impoſturis per ipſa imperitæ Plebeculæ factis.

Non igitur ſolum (ut denuò revertamur in viam) per notas, ſive apertas, ſive occultas, *talis aliiſve inſtrumentis*, vel tabulæ ſeu menſæ inſcriptas, aut per integra verba, ſententiaſve integras: (ut in exemplo ex Livio adducto vidimus,) ſed & per integros verſus, ſive Virgilianos, ſive alios, *Sortes* reddebantur. Quod & ex iis, quæ de Hadriano ſuperius adduxi, patet, & ex jam mox ſequentibus fiet manifeſtum. Sic enim Capitolinus in vitâ Clodii Albini hæc ſequentia refert: *Quod cum ille* SORTEM *de fato ſuo* TOLLERET, his verſibus eidem dicitur eſſe reſponſum:

HIC REM ROMANAM, MAGNO TURBANTE TUMULTU,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Sistet eques, sternet Poenos
Gallumque rebellem.

Sic & Lampridius de Alexandro Severo:

Huic Sors in templo Præneſtinæ talis excidit, cum illi Heliogabalus inſidiaretur,

— Si qua fata aspera rumpas
Tu Marcellus eris. —

Ex quo poſteriori exemplo videmus, & in Templo Præneſtino non tantùm per talos priſcarum literarum notis inſcriptos, ſed & per verſus quoque (forſan & aliter quandoque) ac quidem Virgilianos conſulentibus fuiſſe reſponſum.

Sortes autem hæ ſequentes Alexandro datæ, an è Templo Fortunæ Præneſtinæ emanarint, an vero aliter ipſi obvenerint incertum eſt. Imo potiùs exiſtimem has nullo è Templo emanâſſe, priores ſaltem, quæ Græcè redditæ fuerunt. Sunt vero eæ quas idem Lampridius, paginis aliquot interjectis, affert hunc in modum: *Ipſe, quum Vatem conſuleret de futuris, hos accepiſſe dicitur verſus adhuc parvulus: & primis quidem Sortibus,*

Te manet Imperium coeli, terræque marisque:

Intellectum eſt, quod inter divos etiam referretur.

Te manet Imperium quod tenet Imperium:

Ex quo intellectum eſt, Romani illum Imperii Principem futurum. Nam ubi eſt Imperium niſi apud Romanoc, quod tenet Imperium? Et hæc (NB.) *quidem de Græcis verſibus ſunt prodita. Ipſe autem quum parentis hortatu animum à Philoſophia & Muſicâ ad alias*

artes traduceret, VIRGILII SORTIBUS *hujuſmodi illuſtratus eſt*,

EXCUDENT ALII SPIRANTIA MOLLIUS ÆRA,
CREDO EQUIDEM, VIVOS DUCENT DE MARMORE VULTUS,
ORABUNT CAUSAS MELIUS, COELIQUE MEATUS
DESCRIBENT RADIO, ET SURGENTIA SIDERA DUCENT:
TU REGERE IMPERIO POPULOS ROMANE MEMENTO.
HÆ TIBI ERUNT ARTES, PACIQUE IMPONERE MOREM,
PARCERE SUBJECTIS, ET DEBELLARE SUPERBOS.

Et hæ poſteriores forſan nullo è Templo redditæ fuerunt, ſed à Vatibus aut *Sortilegis* (Ceretanos hodie eos vocant Itali) qui Romæ aut in Triviis aut in Circo per talia artificia ſimplici, ac credulo ex ſuperſtitione, illudebant popello, atque inprimis (ut adhuc hodie pueris ac puellis, de fortuna circa conjugia ſua, aut alia, nimis inconſideratè curioſis, hujusmodi impoſtores imponunt.) Tales enim homines & Homericis & Virgilianis (aliiſque verſibus) uſos, occaſione ſuperſtitionis inveteratæ erga hoſce maximi nominis Poëtas Homerum, Heſiodum, Euripidem, Virgilium, Ovidium; qui & ipſi de ſe canerent: *Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo, &c.* ſibique nomen Vatis imponerent; quaſi à Muſis (uti quoque perhibebant) edocti, ea quæ canebant prompſiſſent: præſertim cum etiam viderent in Templo Præneſtino, uti & in aliis, per talium Poëtarum (ſaltem Virgilii) verſus

verſus redditas *Sortes*, mihi quam maximè veriſimile fit.

Sed priusquam ad illas *Sortes*, quæ per *Sortilegos* edebantur progrediar, ſingularem admodum modum conſulendi *Sortes*, imò & eas fabricandi, adducam ex Ammiano Marcellino: qui libro 29. & 31. tradit hæc ſequentia: *Et prior Hilarius, Conſtruximus,* [*inquit,*] *magnifici judices, ad* CORTINÆ *ſimilitudinem* DELPHICÆ, *diris auſpiciis, de laureis virgulis, infauſtam hanc menſulam, quam videtis: & imprecationibus carminum ſecretorum, choragiiſque multis ac diuturnis ritualiter conſecratam movimus tandem. Movendi autem, quoties ſuper rebus arcanis conſulebatur, erat inſtitutio talis. Conlocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis, undique lance rotunda, purè ſuperpoſita, ex diverſis Metallicis materiis fabrefacta: cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor ſcriptiles formæ inciſæ peritè, disjungebantur, ſpatiis examinatæ dimenſis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatuſque itidem linteis ſoccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris geſtans, litato conceptis carminibus numine præſcitionum auctore, cæremoniali ſcientia ſuperſiſtit,* PENSILEM ANULUM LIBRANS ARCTUM *ex Carpathio ſilo perquam levi, myſticis diſciplinis initiatum:* [NB. Notetur hîc Dactylomanteia in Sortibus.] QUI PER INTERVALLA DISTINCTA RETINENTIBUS SINGULIS LITERIS INCIDENS SALTUATIM, HEROOS EFFICIT VERSUS INTERROGATIONIBUS CONSONOS, AD NUMEROS ET MODOS PLENE CONCLUSOS, *quales leguntur Pythici, vel ex Oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præſenti ſuccedet Imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur,* ADSILIENS ANU-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ANULUS DUAS PERSTRINXERAT SYLLABAS; *& cum adjectione literæ poſtremâ, exclamavit præſentium quidam, Theodorum præſcribente fatali neceſſitate portendi. Nec ultra ſuper negotio eſt exploratum; ſatis enim apud nos conſtabat, hunc eſſe qui poſcebatur. Cumque totius rei notitiam ita ſignatè ſub oculis judicum ſubjeciſſet, adjecit benevolè, id Theodorum penitus ignorare. Poſt hæc interrogati an ex fide* SORTIUM, *quas agitabant, ea præſcierint quæ ſuſtinerent, verſus illos notiſſimos ediderunt, clarè pronuntiantes capitalem eis hanc operam ſcrutandi ſublimiora citò futuram: nihilominus tamen ipſi quoque cum cognitoribus Principi cædes incendiaque flagitantes furias imminere: quorum tres ponere ſufficiet ultimos.*

Οὐ μὴν ἀτιμητόν γε σὸν ἔσσεται αἷμα, καὶ αὐτοῖς
Τισιφόνη βαρύμηνις ἐφοπλίσσει κακὸν οἶτον,
Ἐν πεδίοισι Μίμαντος ἀλλὰ καιομένοις ἄρες.

Libro 31. de hâc eadem re: *Illud autem præteriri non convenit, quod cum Oraculo Tripodis, quem moviſſe Patricium docuimus & Hilarium, tres verſus illos fatidicos comperiſſet, quorum ultimus eſt*

Ἐν πεδίοισι Μίμαντος ἀλλὰ καιομένοις ἄρες,

Hoc, ut erat inconſummatus & rudis, inter initia contemnebat; proceſſu verò luctuum maximorum abjectè etiam timidus, ejuſdem SORTIS *recordatione Aſiæ nomen horrebat: ubi Erythræo oppido ſuppoſitum montem Mimanta & Homerum ſcripſiſſe, & Tullium, doctis referentibus, audiebat.*

In hac hiſtoria videmus & ſingularem modum *Sortium*, & eas ſic per privatos quandoque artibus magicis (prætenſis) concinnatas: denique (quod etiam Turnebus libro 5. Adverſariorum oſtendit, & ex præcedentibus ſatis elueſcit.) Vocem *Sortes* (in plurali numero,) pro teſſeris, annulis ſimilibuſ-

que

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

que ſumi inſtrumentis, *Sors* vero in ſingulari, pro ipſo Oraculo ſeu reſponſo per Sortes dato, capi.

Per *Sortilegos*, *Agyrtas*, ac *circumforameas*, ut modo monuimus, (uti per eos, hodie quos *Cerretanos* vocant Itali, exercetur, lucri gratiâ, χειρομαντεία, ac μετωποσκοπία) etiam in triviis atque aliis locis publicis, proſtantes, Divinationes peragebant, ac Sortes tollebant creduli homines. Qui *Sortilegi* Romæ tamen in Circo, ad aggerem ſeu ſpinam Circi, atque ibi *ad Phalas Delphinorumque columnas*, ut Juvenalis loquitur, impoſturas ſuas ac præſtigias venditabant. His erat tabella, in quibus verſus fatidici erant deſcripti, atque in ea, talorum arbitrante jactu, divinationes peragebant, quæ tabella, ut Celeber. Iſ. Cauſaubonus optimè (ad Hiſtorias Auguſtas) notat, Græcis vocabatur πίναξ ἀγυρτικὸς, ſive ἀγυρτικὴ σανὶς. *Agyrtæ* enim tales vocabantur impoſtores, qui credulo popello, ac pueris & mulierculis inprimis, per talia, in proprium lucrum, illudebant. Hinc apud Suidam inter alia (in voce ἀγύρτης, ubi antea ἀγύρτην vocaverat μάντιν,) habemus: ἐμέμφετο αὐτοῦ τὸ περὶ τὰς μαντείας ἐπτοημένον, καὶ βουλόμενον ἀεὶ τοῖς ἀγύρταις ἐπιτρέπειν τὰ οἰκεῖα πράγματα. *In ipſo accuſabatur quod attonitus quaſi hæreret circa Oracula, ac perpetuo* AGYRTIS, *ſive* SORTILEGIS CIRCUMFORANEIS *rei familiaris ſuæ fortunas committeret.* Iis autem quæ jam attuli illuſtrandis, non malè faciunt etiam quæ habent Tibullus ac Juvenalis Poëtæ. Quorum primus lib. I. Eleg. 3. ita canit:

Illa Sacras pueri SORTES *ter ſuſtulit. Illi*
Rettulit E TRIVIIS *omnia certa puer.*

Sive quod pueris adminiſtrantibus, Sorteſque, (ad imitationem Sortium Præneſtinarum) extrahentibus, hæc peragerentur: ſive quod puer miſſus à

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Delia ad Sortes conſulendas talia ipſi nuntiaverit; (de pueris pro ſemetipſis conſulentibus exemplum habemus in Alexandro Severo adhuc parvulo Virgilianas Sortes conſulente) ſive quod etiam per pueros, (uti apud nos ſæpè in encæniarum feſtis pueri tabulas luſorias ferè ad modum antiquarum πινάκων ἀγυρτικῶν compoſitas exponunt ac dirigunt) eæ adminiſtrarentur. Quod non malè elici videtur ex verbis: *Illa Sacras pueri* SORTES TER SUSTULIT, quaſi puero Sortes agitante ipſa Delia illas ſuſtulerit. Puellæ enim ac mulieres Romanæ huic rei maximè deditæ erant, uti videri poteſt ex hiſce Juvenalis verſibus, quibus & loci ubi potiſſimum hujuſmodi Vates ac Sortilegi morabantur, deſcribuntur:

Si mediocris erit, ſpatium luſtrabit utrumque
Metarum, & SORTES DUCET, *frontemque manumque*
Præbebit vati crebrum popyſma roganti.
Divitibus reſponſa dabit Phryx augur, & Indus
Conductus dabit, aſtrorum mundique peritus;
Atque aliquis ſenior qui publica fulgura condit.
Plebejum in CIRCO *poſitum eſt &* IN AGGERE *fatum.*
Quæ nullis longum oſtendit cervicibus aurum,
Conſulit ANTE PHALAS, DELPHINORUMQUE COLUMNAS,
An ſaga vendenti nubat caupone relicto.

Niſi fortè hæc Delia, de qua Tibullus, & per ſeipſam, & etiam per puerum ſeorſim, Sortilegos iſtos conſuluerit; ob verba hæc ſequentia:

Illi
Rettulit è triviis omnia certa puer.

Ad pinacia illa & talos, ſive calculos modumque per ea inſtrumenta vaticinandi, ſpectat & Epigramma

ma incerti Auctoris, quod habetur lib. 2. titulo 5. in Aſtrologos; quo non illepide hujuſmodi irridentur vates, ut & illi qui tales de futuris conſulebant.

Καλλιγένης ἀγροῖκος ὅτε σπόρον ἔμβαλε γαίῃ,
  Οἶκον Ἀριστοφάνους ἤλθεν εἰς ἀστρολόγου,
Ἤπε δ᾽ ἐξερεείνων εἰ θέρος αἴσιον αὐτῷ
  Ἔσται, καὶ σταχύων ἄφθονος εὐπορίη.
Ὃς δὲ λαβὼν ψηφῖδας, ὑπὲρ πίνακός τε πυκάζων,
  Δάκτυλά τε γνάμπτων, φθέγξατο Καλλιγένει,
Εἴπερ ἐπομβρηθῇ τὸ ἀρούριον ὅσσον ἄρχρη,
  Μηδὲ τιν᾽ ὑλαίην τέξεται ἀνθοσύνην,
Μηδὲ πάγος ῥήξῃ τὴν αὔλακα, μηδὲ χαλάζῃ
  Ἄκρον ἀποδρυφθῇ δράγματος ὀρνυμένου,
Μηδὲ νεβροὶ κείρωσι τὰ λήια, μηδέ τιν᾽ ἄλλην
  Ἠέρος ἢ γαίης ὄψεται ἀμπλακίην,
Ἐσθλόν σοι τὸ θέρος μαντεύομαι, εὖ δ᾽ ἀποκόψεις
  Τοὺς στάχυας· μούνας δείδιθι τὰς ἀκρίδας.

Ruſticus Calligenes quum jam ſemina terræ committeret
  Adibat ædes Aſtrologi Ariſtophanis:
Petebatque ut ſibi prædiceret, num æſtas ſibi bona ac proficua eſſet,
  Magnaque ariſtarum abundantia proveniret.
Sed ille ARREPTIS CALCULIS, IISQUE SUPER MENSAM CREBRIUS CONJECTIS
  DIGITISQUE [NUMERATO] INFLEXIS *loquebatur [ita] Calligeni:*
Si ager [tuus] quantum ſatis fuerit imbre madeſcat,
  Neque è contra Zizaniis nimis eflloreſcat,
Neque gelu corrumpat ſulcos, neque grandine
  Jam ſurgentis ſegetis ſumma dilacerentur,
Neque hinnuli depaſcant ſata, neque aliqua alia
  Aëris aut telluris vitia patiantur ea,

Prædico tibi bonam meſſem; ac feliciter ariſtas demetes,
Solas tamen timeas locuſtas.

Neque minus accurate ſanè conjectaverat ille de quo Lucillius (cujus omnia fere ſcoptica) cecinit hæc ſequentia:

Πρὸς τὸν μάντιν Ὄλυμπον Ὀνήσιμος ἦλθ' ὁ παλαιστὴς,
Καὶ πένταθλος Ὕλας, καὶ σταδιεὺς Μενεκλῆς,
Τίς μέλλει νικᾷν αὐτῶν τὸν ἀγῶνα, θέλοντες
Γνῶναι. κἀκεῖνος τοῖς ἱεροῖς ἐνιδὼν,
Πάντες, ἔφη, νικᾶτε, μόνον μήτις σε παρέλθῃ,
Καί σε καταστρέψῃ, καὶ σὲ παρατροχάσῃ.

Adibant unà Vatem [*nomine*] *Olympium*
Oneſimus luctator, Hylas quinquertio, & ſtadii curſor Menecles,
Volentes ſcire quis ex ipſorum numero certaminis victor evaderet.
Atqui ille INSPECTIS SACRIS [LIBELLIS]
Dicebat, vos omnes vincetis: ſi modo nemo te prætercurrat,
Aut te ſupplantet, aut te curru prætervehat.

Unde non abſona hiſce Ennius, apud Ciceronem cecinit:

Non VICARIOS *auruſpices, non* DE CIRCO *aſtrologos:*
Non Iſiacos conjectores, non interpretes ſomnium.
Non enim ſciunt hi; aut arte aut divina ſcientia:
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque arioli.
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam.
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam ipſi petunt,
De his divitiis ſibi deducant drachmam, reddat cætera.

Per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Per vicos atque oppida quoque tales impoſtores circuibant, ſuaſque *Divinationes* ac *Sortes* vendltabant atque omnibus inceptis ac ſucceſſibus adaptabant. Ita enim de iſtis Plutarchus in libello cui titulus: *Cur nunc Pythia non reddat Oracula carmine*: Πλείστης μέντοι ποιητικῆς ἐνέπλησεν ἀδοξίας τὸ ἀγυρτικὸν καὶ ἀγοραῖον καὶ περὶ τὰ μητρῷα καὶ σεράπεια βωμολόχον καὶ πλανώμενον γένος, οἱ μὲν αὐτόθεν, οἱ δὲ κατὰ κλῆρον ἔκ τινων γραμματείων, χρησμοὺς περαίνοντες οἰκέταις καὶ γυναίοις, ὑπὸ τῶν μέτρων ἀγομένοις μάλιστα καὶ τοῦ ποιητικοῦ τῶν ὀνομάτων. ὅθεν οὐχ ἥκιστα ποιητικὴ δοκοῦσα κοινὴν ἐμπαρέχειν ἑαυτὴν ἀπατεῶσι καὶ γόησιν ἀνθρώποις καὶ ψευδομάντεσιν, ἐξέπεσε τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ τρίποδος.

Maximam Poëſi infamiam paraverunt CIRCUMFORANEI *illi* & CIRCULATORES, & SCURRÆ MAGNÆ MATRIS DEORUM *ac* SERAPIDIS *vagi: quorum alii ex tempore, alii* SORTE QUADAM EX QUIBUSDAM LIBELLIS, *Oracula dabant ſervis & mulierculis; quas maximè numeri & nomina Poëtica moverent. Quæ non minima fuit cauſa, cur Poëtica, tanquam communem ſe quæ videretur præbere impoſtoribus & præſtigiatoribus ac falſis vatibus, veritate & Tripode arceretur.*

Videmus quoque tam ex ſuperius allatis, quam ex jam nunc ſequentibus, quod non Homerici verſus, aut Virgiliani ſolum, aut alii; ſive aliorum Poëtarum, ſive ab ipſis Antiſtitibus conficti, huic negotio accommodati fuerint: verum & verſus, prætenſi, *Sibyllarum*. Unde Plutarchus in vita Ciceronis ita de Lentulo loquitur: Τοῦτον ὄντα τῇ φύσει τοιοῦτον, κεκινημένον ὑπὸ τοῦ Κατιλίνα, προσδιέφθειραν ἐλπίσι κεναῖς ψευδομάντεις καὶ γόητες, ἔπη πεπλασμένα καὶ χρησμοὺς ᾄδοντες, ὡς ἐκ τῶν Σιβυλλείων προδηλοῦντας εἱμαρμένους εἶναι τῇ Ῥώμῃ Κορνηλίους τρεῖς μονάρχους,

ὧν δύο

ὧν δύο μὲν ἤδη πεπληρωκέναι τὸ χρεὼν, Κίνναν τε καὶ Σύλλαν, τρίτῳ δὲ λοιπῷ Κορνηλίῳ ἐκείνῳ φέροντα τὴν μοναρχίαν ἥκειν τὸν δαίμονα, καὶ δεῖν πάντως δέχεσθαι, καὶ μὴ διαφθείρειν μέλλοντα τοὺς καιροὺς, ὥσπερ Κατιλίνας.

Tali hunc ingenio, & à Catilinâ incenſum, vani inſuper vates & præſtigiatores ſpe dementaverant inani, carmina conficta & SORTES *canentes,* QUASI EX LIBRIS SIBYLLINIS *prænuntiantes in fatis eſſe ut tres Cornelii Romæ rerum potirentur: eorum duos fatum jam implêſſe, Cinnam & Syllam: tertio, qui ſupereſſet, Cornelio Deos ipſi dominationem deferre, quin ſuſciperet, nec cunctando, ſicut Catilina, corrumperet opportunitatem.*

Hinc Salluſtius, in Conſpiratione Catilinaria: *At Lentulum diſſimulantem coarguunt, præter literas, ſermonibus, quos ille habere ſolitus erat, ex* LIBRIS SIBYLLINIS *Regnum Romæ tribus Corneliis portendi: Cinnam atque Syllam antea: ſe tertium eſſe cui fatum foret urbis potiri.* Hæc enim non ex iſtis libris fuiſſe accepta, qui tam religioſa ſub cuſtodia in Capitolio cuſtodiebantur; ſed à Sortilegis eorumve ſimilibus, vel alias in totum fuiſſe conficta, ex iis quæ ſub finem hujus Diſſertationis dicturus ſum, ſatis clarè pateſcet.

An autem primo (ut vult Joan. Argolus, in notis ad Onuphrium de ludis Circenſibus) Carmina illa prætenſa Sibyllina hujuſmodi *Sortibus* fuerint deſtinatæ, poſtea vero carmina Poëtarum, ut Vatum quoque, aut ab iis parum diſtantium; quamvis id quidem incertum (licet admodum veriſimile) ſit: id tamen apparet ex Plutarcho, ea ante Virgilii ætatem ab aliquibus ad id uſurpata fuiſſe.

Hæc Carmina quippe per totam Græciam, Africam, aliaſque regiones, erant diſperſa: nec ſolum Sibyllina, ſed & alia fatidica; uti ex Suetonio ac Tacito diſcimus. Quorum primus in vita Au-

Auguſti, cap. 31. ait: *Quidquid* FATIDICORUM LIBRORUM *Græci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus vulgò ferebatur, ſupra duo millia undique contracta cremavit: ac ſolos retinuit* SIBYLLINOS: *hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi.*

Poſterior Annalium lib. VI. *Relatum inde ad Patres à Quinctiliano tribuno plebei de* LIBRO SIBYLLÆ, *quem Caninius Gallus quindecimvir recipi inter cæteros ejuſdem vatis, & eâ de re Senatusconſultum poſtulaverat, quo per diſceſſionem facto, miſit literas Cæſar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob juventam: Gallo exprobrabat, quod ſcientiæ cærimoniarumque vetus, incerto auctore, ante ſententiam collegii, non, ut aſſolet; lecto per Magiſtros æſtimatoque carmine, apud infrequentem Senatum egiſſet. Simul commonefecit, quia* MULTA VANA SUB NOMINE CELEBRI VULGABANTUR, *ſanxiſſe Auguſtum, quem intra diem ad Prætorem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret, quod à majoribus quoque decretum erat, poſt exuſtum* [*Sociali bello* ſubſtituit in commentario Lipſius] *Civili bello Capitolium, quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ;* UNA SEU PLURES FUERE; *datoque Sacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuiſſent, vera diſcernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimvirûm is liber ſubjicitur.* Quamvis autem Auguſtus edicto ſanxerat, ut nemini ea privatim habere liceret, minime tamen veriſimile eſt, ſic omnia exemplaria fuiſſe tradita; ſed plurimos homines tales libros clam apud ſe ſervaviſſe: cujus rei clarum indicium ille ipſe liber de quo Caninius Gallus, ut inter cæteros reciperetur, poſtulaverat: nec minus id quod Dio lib. 57. de Tiberio nar-

narrat, in hunc modum: Λόγιόν τι ὡς καὶ Σιβύλλειον, ἄλλως μὲν τῷ τῆς πόλεως χρόνῳ προσῆκον, πρὸς δὲ τὰ παρόντα ᾀδόμενον, οὐχ ἡσυχῇ σφᾶς ἐκίνει. ἔλεγε γὰρ ὅτι,

Τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν,
Ῥωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις, ἁ Συβαρῖτις
Ἀφροσύνη.

Ὁ οὖν Τιβέριος ταῦτά τε ἔπη ὡς καὶ ψευδῆ, ὄντα διέβαλλε, καὶ τὰ βιβλία πάντα μαντείαν τινὰ ἔχοντα ἐπεσκέψατο· καὶ τὰ μὲν ὡς οὐδενὸς ἄξια ἀπέκρινε, τὰ δὲ ἐνέκρινε.

Neque parum movit animos hominum Oraculum quoddam pro Sibyllino habitum, nihil quidem ad urbis iſtæc, ſed ad noſtra tempora pertinens, in hanc ſententiam:

Aſt ter trecentum revolutis protinus annis
Roma inteſtinâ perdetur ſeditione,
Luxus & exitium Sybariticus afferet urbi.

Hoc carmen Tiberius ut falſum cavillatur, OMNES LIBROS, QUI VATICINIORUM ALIQUID CONTINERENT, *inſpexit, & ex iis alios ceu nullius momenti, reprobavit; alios in probatorum numerum recepit.*

Operæpretium mihi videtur hîc annectere, quomodo idem illud Oraculum tempore Neronis poſt urbis incendium, à populo iſti tunc rerum atque urbis ſtatui, ipſique adeò Neroni, fuerit applicatum. Ita enim idem Dio, ſeu potius ipſius abbreviator Xiphilinus: Ὁ μέντοι δῆμος οὐκ ἔστιν ὅτι οὐ κατὰ τοῦ Νέρωνος ἠρᾶτο, τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ μὴ ὑπολέγων, ἄλλως δὲ δὴ τοῖς τὴν πόλιν ἐμπρήσασι καταρώμενοι, καὶ μάλιστα ὅτι αὐτοὺς ἡ μνήμη τοῦ λογίου τοῦ κατὰ Τιβέριόν ποτε ᾀσθέντος ἐθορύβει· ἦν δὲ τοῦτο,

Τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν.
Ῥωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις.

Ἐπειδή τε ὁ Νέρων παραμυθούμενος αὐτοὺς, οὐδαμοῦ ταῦτα τὰ ἔπη εὑρῆσθαι ἔλεγε, μεταβαλόντες ἕτερον λόγιον, ὡς καὶ Σιβύλλειον ὄντως ὄν, ᾖδον. ἔστι δὲ τοῦτο,

Ἔσχατος Αἰνεαδῶν μητροκτόνος ἡγεμονεύσει.
καὶ ἔσχεν οὕτως, εἴτε καὶ ὡς ἀληθῶς θεομαντείᾳ τινὶ προλεχθὲν, εἴτε καὶ τότε ὑπὸ τοῦ ὁμίλου πρὸς τὰ παρόντα θειασθέν. τελευταῖος γὰρ τῶν Ἰουλίων τῶν ἀπὸ Αἰνείου γενομένων ἐμονάρχησε.

Tum populus Neroni omnia mala precari: non quod nomen ejus nominaret, ſed quod execraretur eos, qui urbem incendiſſent. Inprimis omnes commovebat recordatio Oraculi, quod decantatum fuerat Tiberii temporibus. Id erat,

At ter tercentum revolutis protinus annis,
Roma inteſtinâ perdetur ſeditione.

Quumque Nero, populi conſolandi cauſâ, hos verſus nuſquam repertos eſſe diceret, mutatâ ſententiâ aliud Oraculum, UT VERE SIBYLLINUM *canere cœperunt;*

Ultimus Æneadum matrem necat induperator.

Id quid accidit, SIVE VERE PRÆDICTUM DIVINO ORACULO, SIVE TUNC A PLEBE, QUASI DIVINO INSTINCTU DE PRÆSENTI RERUM STATU PROLATUM.

Quum igitur illa prætenſa Sibyllarum carmina a pluribus diverſis auctoribus conficta (ut ab aliis ludum liquidò oſtenſum fuit, ſic ut minimè opus ſit hoc à me heîc ulterius oſtendi) conſervarentur; ac ſubinde de novo ab aliquibus confingerentur, uti non obſcurè ex modo adducto Dione patet; non mirum eſt Vates, Sortilegos, atque ipſos in Templis Fatidicis Sacerdotes, ut majoris imò maximæ auctoritatis, ſub perſona Apollinis (qui eorum primus Auctor perhibebatur) vel alterius Dei, illa pro reſponſis divinis populo venditaſſe. Quibus demum magis magiſque populo, (qui hinc inde eorum aliquid adhuc poſſidebat) ſubtractis, veriſimile admodum eſt, eos ſenſim eorum Poëtarum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

rum, qui maximæ auctoritatis atque honoris eſſent, verſus ſubſtituiſſe: atque hinc natas *Sortes* illas Homericas, Virgilianas, Euripideas, &c.

Hæc autem Divinatio per *Sortes*, quæ per Carmina, ſive Sibyllarum, ſive aliorum Poëtarum dabantur, fiebat aut ejuſmodi artificiis, qualia nunc fuere propoſita, aut per aperturam codicis hujus illiuſve vatis ſeu Poëtæ, cujus verſus in hac re præſtigiatores iſti ſibi maximè uſui fore exiſtimabant. Quod, puto clarum fit ex verbis iſtis Auguſtini quæ habet lib. IV. Confeſſionum cap. 3. *A quo ego cum quæſiviſſem, ait, quâ ex cauſâ hoc fieret, ut multa vera à Planetariis pronunciarentur; reſpondit ille ut potuit, vim Sortis hoc facere, in rerum naturâ uſquequaque diffuſam. Si enim* (NB.) DE PAGINIS POETÆ CUJUSPIAM *longè aliud canentis atque intendentis, cum* SORTEM *quis* CONSULUIT, *mirabiliter conſonus negotio ſæpè* VERSUS EXIRET; *mirandum non eſſe, &c.*

Hinc quoque, ſi tales Vaticinationes ex libris Homericis inſtituerentur atque peragerentur, ii qui hoc agebant vocabantur ῥαψωδομάντεις; res verò ipſa ῥαψωδομαντεία, vel ῥαψωδομαντική: denominatione, apud Græcos, factâ à nomine Homericis Poëmatibus impoſito.

Ex verbis verò Auguſtini: *Si enim de paginis Poëtæ cujuſpiam, &c.* non malè, meo judicio conjicitur, etiam ex aliis Poëtis præter jam nominatos, talia quibuſdam fuiſſe uſitata: quamquam nihil certi de hac re affirmare velim, propter auctoritatem Muſæi, Homeri, Virgilii, Euripidis, ac Sibyllarum, extra omnem aleam, ratione aliorum, poſitam: unde longè majori cum veneratione illorum, in hunc finem, fiebat apertio & inſpectio.

Tales revera ſtultas ſuperſtitiones locum habuiſſe inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

inter Ethnicos, vera ac ſana Theologia, verâque religione ac pietate orbatos, non multum mirabuntur multi; at magis, puto, eas, etiam per multa ſecula, obtinuiſſe in populo Chriſtiano: nec ſolum iis addictos fuiſſe hinc inde aliquos è fece vulgi; ſed plures ex primariis Chriſtianiſmi Antiſtitibus, imò & ipſum Auguſtinum, quod ex hiſce nunc ſequentibus patebit.

Audiamus tamen antea, quid jam dictus Auguſtinus, in Epiſtola ſua ad Januarium (quæ 119. numero eſt) de hac re ſentiat. In illa autem loquitur hoc modo: *Hi verò qui de paginis Euangelicis* SORTES LEGUNT, *etſi optandum eſt, ut hoc potius faciant, quam ut ad Dæmonia conſulenda concurrant; tamen etiam iſta mihi diſplicet conſuetudo,* (NB.) AD NEGOTIA SECULARIA, *&* AD VITÆ HUJUS VANITATEM, *propter aliam vitam loquentia Oracula divina velle convertere.*

Forſan aliquis ex hiſce Auguſtini verbis colliget, eum improbare iſtum morem. Improbat quidem: at ſolum quatenus *ad negotia ſecularia, &c.* hic divinandi modus applicabatur; non vero improbat, ſi in Spiritualibus, ſeu religionis ac pietatis negotiis, talis inſtitueretur, per *Sortes Euangelicas* divinatio; quod clareſcet ex ipſius Auguſtini exemplo, poſteaquam oſtendero, quali modo ac methodo hæc peragceretur divinatio. Sic autem de eâ Gregorius Turonenſis lib. IV. timem. 16. *Poſitis Clerici tribus libris ſuper altarium, id eſt,* PROPHETIÆ, APOSTOLI ATQUE EUANGELIORUM, *oraverunt ad Dominum, ut Chriſtiano, quid eveniret oſtenderet.* Ac paulò pòſt: APERTO IGITUR, *primò omnium* PROPHETARUM LIBRO *invenerunt,* AUFERAM MACERIEM EJUS. [Id factum eſſe Kramno Clòtharii Regis filio, à

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Divionenſi Clero, jam dictus Gregorius teſtatur.] Nempe talis erat ipſis agendi modus; ſi primo libro, Euangeliorum videlicet, aperto, in pagina ſic ipſis oblatâ, aliquid quod ad ſcopum faceret, aut facere ſaltem videretur, non occurreret, aperiebant ſecundum, Epiſtolarum ſcilicet Apoſtolicarum. Si neque in ſecundo hoc volumine tale quid, poſt apertum librum, primo intuitu ipſis obveniſſet, aperiebant & tertium. Quod magis adhuc patet ex iis quæ apud eundem Scriptorem inveniuntur, lib. 5. *Ego vero reſerato* SALOMONIS LIBRO, *verſiculum qui primus occurrit, arripui; qui hæc continebat:* OCULUM QUI ADVERSUS ADSPEXERIT PATREM, &c. Atque iterum paulò inferius: *Poſt hæc continuato triduo in jejuniis vigiliiſque atque Orationibus, ad beatum tumulum iterum accedens, revolvit* LIBRUM *qui erat* REGUM: *verſus autem primæ paginæ quam reſeravit hic erat:* PRO EO QUOD DERELIQUISTIS DOMINUM DEUM, &c.

Ex quibus Gregorii verbis hac ſequentia ſunt notanda. Primo. Quandoque plures, quandoque tantùm unicum librum, ſeu volumen ad tales divinationes uſurpatum. Secundò. Quoſcunque libros Biblicos ad eam rem, pro lubitu aut ſuperſtitione eorum, qui illam peragebant, fuiſſe aſſumptos. 3. Hos non apertos fuiſſe niſi antea Orationes (nonnunquam & præviis jejuniis ac pervigiliis,) ad Dominum fuſæ fuiſſent: proculdubio, ut ille Sacras haſce Sortes dirigere dignaretur. 4. Verſiculum qui primus, jam aperto libro, oculis occurreret, pro *Sorte*, ſive Divino Oraculo, veniſſe: modo, uti ſuperius dictum, aliquid contineret, vel continere videretur, quod ad rem illam, ſuper qua fiebat hæc per Sortes divinatio, pertinebat.

Hæc

Hæc verò non ſolum in Templis, atque ibi per Clericos, fiebant: ſed & alibi & ubicunque ferè locorum; imò & per Sortilegos, lucri cauſâ, (uti apud Romanos Sortilegi faciebant) inſtituebantur. Hinc, puto, Iſidorus: *Sortilegi ſunt qui ſub nomine fictæ religionis, per quaſdam, quas* SANCTORUM SORTES *vocant, divinationis ſcientiam profitentur, aut* (NB.) QUARUMCUNQUE SCRIPTURARUM INSPECTIONE *futura promittunt.*

Quæ Iſidori poſtrema verba etiam illa, quæ ex Auguſtino ac Gregorio Turonenſi adduxi, illuſtrant. Illa autem quæ de *Sanctorum* Sortibus loquitur, inferius forſan etiam, ut de iis latius aliquid dicamus, locum invenient. Nunc vero ad alias *Sortes Chriſtianorum.* Ac primo conſideremus quæ in Martyrologio habet Metaphraſtes, in Octobri, ubi loquitur de Cypriano ad fidem converſo, quæ hæc ſunt: Εἰσιὼν γίνων εἰς τὸ κυριακὸν, δεξιὸν ἐποιεῖτο σύμβολον τῆς εἰς τὸν ναὸν εἰσόδου, εἰ τῷ σκοπῷ αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς ἀκροάσεως ῥήματα συμβαίνοντα ἔχοι. εἶχε μὲν οὖν τοὺς πόδας τῆς ἐκκλησίας ἐντὸς: εἶχε δὲ παραδόξως καὶ τὸν διάκονον ταῦτα δὴ τὰ τοῦ ἀποστόλου διαπεραινοῦντα· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ὡς δὲ καὶ τὰ τοῦ προφήτου· Εἶδε Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς. Κύριε μὴ ἀποστῇς ἀπ᾽ ἐμοῦ. καθ᾽ αὐτὸ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ἠσαΐαν, ὑπεγίνωσκεν ἕτερος, Ἰδοὺ συνήσει, λέγων, ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητὸς, ὃν ᾑρέτισα. ἅπερ ἅπαντα συνᾴδοντα τῷ ἰδίῳ κρίνας σκοπῷ, ἐντελέστερος πρὸς τὴν εἰς Θεὸν πίστιν συνεβίβαζε τὴν ψυχὴν, ἅτε συνετὸς ὢν ἄγαν, καὶ τὸ δέον συνιδεῖν ὀξύτατος. *Quum ingrederetur igitur Eccleſiam, bonum Omen capiebat ſui introitus, ſi verba quæ ibi prælegebantur ſcopo ſuo convenientia inveniret. Ac dum intrabat Eccleſiam præter exſpectationem contigit, ut Diaconus hæc Apoſtoli verba perſonaret:* CHRISTUS NOS REDEMIT AB EXECRATIO-

TIONE LEGIS, DUM PRO NOBIS FACTUS EST EXECRATIO. *Uti etiam hæc Prophetæ verba:* VIDE SIS DOMINE, NE SILENTIO PRÆTEREAS; DOMINE, NE ABSISTAS A ME. *Eodem tempore & ipſum Eſaiam legebat alius:* ECCE INTELLIGET, *dicens*, FILIUS MEUS DILECTUS MIHI, QUEM ELEGI. *Quæ omnia ſcopo ſuo quadrare judicans, jam firmior ac perfectior animum ad fidem in Deum applicabat: utpote prudens admodam exiſtens, atque acerrimus ad pervidendum ea quæ facere convenit.*

Ex quibus verbis Metaphraſtis adhuc aliud Sortium ſeu Divinationis genus, ex auditu nempe eorum quæ Diaconus in Eccleſia legebat, deprehendimus. Quod, etiamſi quis dubitare poſſit, an ita ipſius Cypriani ætate locum habuerit; indicant tamen hæc dicta, id ſaltem hujus Metaphraſtis ævo fuiſſe uſitatum. [Videat interim cordatus Lector, an non hæc gemina iis, quæ de Oraculo Buraico ex Pauſania attuli: & an non in hiſce Chriſtiani ejuſmodi ſuperſtitionibus dediti, imitati ſint illos Ethnicos, de quibus Apuleius, de Deo Socratis hoc loquitur: *Videmus pleroſque, qui non ſuopte corde,* SED ALTERIUS VERBO *reguntur: qui ex angiportu reptantes,* CONSILIA EX ALIENIS VOCIBUS COLLIGUNT, *& ut ita dixerim, non animo, ſed auribus cogitant:* ſicut de hujuſmodi Κληδονίσμασι Plutarchus, Lucianus aliique non uno loco loquuntur, ad quæ & illa quæ jam primo ſequuntur, ex Auguſtino referenda ſunt.] Nec mirum, cum & Auguſtinus, ille Hipponenſis Epiſcopus, ſimilia admodum, huic Divinationis generi, (nec magis Sacræ Scripturæ ac ſanæ rationi conſona) de ſe tradat lib. 8. cap. 12. Confeſſion. *Dicebam*, inquit, *hæc, & flebam amariſſima contritione cordis mei, & ecce audio vocem de vicina*

cìna domo, cum cantu dicentis ac crebro repetentis, quaſi pueri an puellæ neſcio : TOLLE LEGE, TOLLE LEGE. *Statimque mutato vultu intentiſſimus cogitare cœpi, utrumnam ſolerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale aliquid : nec occurrebat omninò audiviſſe me uſpiam. Repreſſoque impetu lachrymarum ſurrexi, nihil aliud interpretans divinitùs mihi juberi, niſi ut* APERIREM CODICEM ET LEGEREM QUOD PRIMUM CAPITULUM INVENISSEM. *Audieram enim de Antonio, quod ex* EUANGELICA LECTIONE CUI SORTE SUPERVENERAT, *admonitus fuerat,* TANQUAM SIBI DICERETUR QUOD LEGEBATUR: VADE VENDE OMNIA QUÆ HABES ET DA PAUPERIBUS, ET HABEBIS THESAURUM IN COELIS, ET VENI, SEQUERE ME. *Et tali* ORACULO *confeſtim ad te eſſe converſum. Itaque concitus redii ad eum locum, ubi ſedebat Alypius. Ibi enim poſueram* CODICEM APOSTOLI, *cum inde ſurrexeram. Arripui, aperui & legi in ſilentio capitulum quò primum conjecti ſunt oculi;* NON IN COMMESSATIONIBUS ET EBRIETATIBUS; NON IN CUBILIBUS ET IMPUDICITIIS.

Nec ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine hujus ſententiæ, quaſi luce ſecuritatis infuſâ cordi meo, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt. Tum interjecto aut digito, aut neſcio quo alio ſigno, codicem clauſi, & tranquillo jam vultu indicavi Alypio. At ille quid in ſe ageretur, quod ego neſciebam, ſic indicavit. Petit videre quid legiſſem. Oſtendi, & attendit, & ultra quam ego legeram, & ignorabam quid ſequeretur. Sequebatur vero, INFIRMUM AUTEM IN FIDE ASSUMITE. *Quod ille ad ſe retulit mihique aperuit, &c.* Putaſſetne quiſpiam

 tan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tantos viros, tantæque famæ per univerſum Orbem Chriſtianum, tantâ detineri potuiſſe ſuperſtitione, ne dicam (quod tamen nomen res iſta non malè meretur) inſaniæ?

At *reſpiſce divorum rivales*, ferè dixeram cum Juvenale; ac conſidera, Lector, quam diu poſt Antonium & Auguſtinum, ſi non & ab aliis Imperatoribus Chriſtianis, ab Heraclio ſaltem, (cujus imagines in nummis apud Antiquarios paſſim videre eſt, ſub Schemate piiſſimi viri atque Imperatoris) hæc Divinatio peracta fuerit. Ita enim de ipſo loquitur Cedrenus: Συμβούλιον δὲ ποιήσας τοῦ παραχειμάσαι, ἁγνίζει τὸν λαὸν ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς· καὶ ἀνοίξας τὰ τοῦ θεοῦ ἄχραντα Εὐαγγέλια, εὗρεν ἐπιτρέποντα ἐν Ἀλβανίᾳ παραχειμάσαι. *Deinde cum de hybernis deliberaret, triduo exercitum luſtrat:* APERTISQUE POSTEA INVIOLATIS DEI EUANGELIIS *invenit ſibi mandari, ut in Albaniâ hyemet.*

Imò Petrus Blæſenſis poſtremo prodeat, cujus tempore adhuc, in uſu fuiſſe hoſce Divinationes, atque ut rem Sanctam fuiſſe habitas & exercitas, ex hiſce ejus verbis videmus: *Hanc occaſionem ſecundò ac tertiò eâdem rerum ſerie nox ſecunda replicuit. Cumque curioſitatis humanæ* SORTIBUS *&* REVOLUTIONE PSALTERII, *hujus viſionis eventum diligentiùs explorarem, primùm in oculis meis verſus ille ſe obulit:* MOYSES ET AARON IN SACERDOTIBUS EJUS.

Hujuſmodi tamen Divinationes per Concilia ſæpius ſunt damnatæ ac vetitæ. Sic in Concilio Ancyrano can. 24. habetur: Οἱ καταμαντευόμενοι καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν χρόνων ἐξακολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν ἢ καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς πενταετίας, &c. Quæ non malè vertuntur: *Qui Auguria vel Au-*

ſpicia,

ſpicia, ſive Somnia, vel Divinationes quaſlibet [quæ omnia commodè comprehenduntur in voce καταμαντέιας,] *ſecundum morem Gentilium obſervant, aut in domos ſuas hujuſmodi homines introducunt, exquirendis aliquibus arte malefica, aut ut domos ſuas luſtrent, quinquennio pœnitentiam agant, &c.*

Quæ hoc Canone continentur, fateor, præcipuè reſpiciunt iſtas Divinationes, quæ inter Ethnicos quidem exercebantur; quas etiam ſuperſtitionis Gentilitiæ adhuc participes Chriſtianos conſulendi gratia adibant: imò & in domos ſuas introducebant, &c. referri tamen etiam poſſe ad illas Divinationes, quas jam tum locum inter Chriſtianos habuiſſe, (per inſpectionem Scripturarum ſcilicet) ex præcedentibus admodum veriſimile eſt.

Nam huc quoque, ſi quid video, reſpicit Concilii Laodiceni can. 36. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, μάγους ἢ ἐπαοιδοὺς εἶναι, ἢ μαθηματικοὺς ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, &c. *Quod non opporteat ſacris officiis deditos, vel Clericos, magos aut incantatores, aut Mathematicos, aut Aſtrologos, exiſtere, aut facere Phylacteria, &c.* Circa idem tempus ferè edictum contra *Divinatores* Conſtantius & Julianus fecerant hoc ſequens:

Conſtantius A, & Julianus Cæſ. ad populum,

Nemo auſpicem conſulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum.

¶ *Augurum & vatum prava confeſſio conticeſcat.*

¶ *Chaldæi ac Magi & cæteri, quos* Maleficos, *ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad partem aliquid moliantur.*

¶ *Sileat omnibus perpetuò* Divinandi curiositas. *Etenim ſupplicio capitis ferietur, gladio*

dio ultore proſtratus, quicunque juſſis noſtris obſequium denegaverit.

Dat. 8. *Cal. Febr. Mediolani Conſtantio A. VIII. & Juliano Cæſ. Coſſ.* 357.

Hoc edictum (quod Cod. lib. IX. titulo XVIII. quintum numero eſt) non ſolum; ſed & aliud notatu dignum (præter ea quæ ſolos magos ac maleficos ſpectant) habetur, ſub eodem titulo atque ab iiſdem Imperatoribus factum, quod numero ſeptimum (datum ad Taurum præfectum prætorio,) inter alia hæc continet: *Si quis magus, vel magicis carminibus adſuetus, qui* MALEFICUS *vulgi conſuetudine nuncupatur, aut* ARUSPEX, *aut* ARIOLUS, *aut certè* AUGUR, *aut* MATHEMATICUS, *aut* ENARRANDIS SOMNIIS *occultans artem aliquam* DIVINANDI, *aut certè* HORUM ALIQUID SIMILE *exercens, in Comitatu meo, vel Cæſaris, fuerit deprehenſus, &c.*

Ex quonam affectu proceſſerint talia edicta Conſtantii, ſufficienter nobis Ammianus Marcellinus indicat: qui de ea re legendus eſt. Quæ verò videmus clarè ex jam modo citatis canonibus, ſunt. Primò. Quod multi Chriſtiani, (aut ſi non revera, ſaltem nominetenus tales) Ethnicos magos, incantatores, Divinatores, &c. conſulendi gratia jam circa ſeculum quartum, (imò & ſerius multò, ut ex ſequentibus patebit,) adirent, &c. Secundò. Quod, ſi non multi, notabilis tamen eorum numerus Chriſtianorum, interque eos etiam Clerici, ſi non publicè, clam tamen tales artes profiterentur atque exercerent inter Chriſtianos. Quibus ita, ut vidimus, damnatis ac vetitis, addita capitis pœnâ; videntur homines talibus addicti pro *Sortibus Homericis* ac *Virgilianis* cæteriſve, alias excogitaſſe; ac hiſce jam nominatis ſub-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſubſtituiſſe *Sortes Biblicas*: quorum exempla ſuperius propoſui. Quibus uſi ſunt & in negotiis fidei ac religionis, & in rebus ſecularibus, ut Oraculis verè Divinis. Quem modum agendi, ex Cacozeliâ ortum ac nimis ſuperſtitioſum, Concilia aliquot, ac multi Pontifices removere omninò ſtuduerunt. Sic Concilium Aurelianenſe, uti in Canone 26. habetur, ita definit: *Si quis* CLERICUS, MONACHUS, *vel* SECULARIS, *Divinationem, vel Auguria crediderit obſervanda, vel* SORTES, *quas mentiuntur eſſe* SANCTORUM, *quibuſcunque putaverint intimandas; cum his qui eis crediderint, ab Eccleſiæ communione pellantur.*

Sic & Concilium Antiſiodorenſe canon. 4. *Non licet ad* SORTILEGOS, *vel* AUGURIA, *reſpicere; nec ad* CHARACTERES, *nec ad* SORTES, *quas* SANCTORUM *vocant*, (NB.) *vel quas* DE LIGNO, *aut* DE PANE *faciunt, adſpicere: ſed quæcunque homo facere vult, omnia in nomine Dei faciat.*

Meritò quis hîc interroget, quæ qualeſve fuerint iſtæ, in Canonibus nominatæ, *Sortes Sanctorum.*

Si particulam *vel* ſumamus in vulgari ipſius ſignificatione, diſtinguentur ab iis quas *de ligno, aut pane* faciebant.

Si verò (ut tam in Patribus, ſeu ſcriptoribus Eccleſiaſticis, quam in Pandectis, alibique ſæpè ſumitur) pro *&* ſumendum ſit: aut non pro notâ disjunctivâ, ſed interpretativa (ut ſic dicam,) pro unâ eâdemque re ſunt capienda. Quod mihi quidem admodum veriſimile fit. Hæc interim reſtat adhuc difficultas, ex quo vel quali ligno aut pane tales Sortes fuerint fabricatæ; an ex prætenſo ligno Crucis, an ex alio pro ſacrato ac Sancto vulgò habi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

habito Et de pane, an ex pane benedicto (ſic vocato) an ex reliquiis Euchariſtiæ, an ex alio ſingulari modo ad id negotii conſecrato. Sed nihi hîc concludere auſim, donec major lux circa hanc rem mihi oboriatur.

Hoc interim diſcimus ex his *Sortibus de ligno*, aut *de pane* factis; ad imitationem, (quaſi vero in melius mutationem,) videri tales *Sortes* fabricatas: ligneas illas ſcilicet pro ligneis illis Præneſtinis atque Antiatinis. Sic & loco iſtarum eæ quæ ex *pane* conficiebantur, quaſi conſecratus ille panis (modo talis, uti conjicio, fuerit) ad pios uſus (quod tamen non ita ſemper accidebat) applicatus non ullam Dæmoniacam, ſed Divinam aliquam vim ac virtutem, in ſe contineret: ac propterea Deus Sortes tales (præſertim præcedentibus orationibus, &c.) dirigeret.

Quis unquam crediſſet, niſi per tam clara teſtimonia coactus, tam pravas ſuperſtitiones, Originemque ſuam veteri Ethniciſmo, (ut plurima alia) debentia, tam diu in populo Chriſtiano, ſpecioſo licet prætextu obtinuiſſe!

Verumenimverò, pertractatis hucuſque Oraculis, ſeu χρηςηρίοις, & Sortibus, fraudibuſque atque artificiis circa illa patratis, deveniamus ad decantata illa Reſponſa tam Crœſo, ut perhibetur, quam Athenienſibus data; quæ exempli cauſa adducam, cum omnium inſtar nobis eſſe queant; neque omnia adduxiſſe, licet vel maximè potuiſſem, ullo modo neceſſe ſit. Hæc enim præter ea quæ jam antea tractata ſunt, abunde nobis oſtendunt, quo loco nobis habenda ſint; uti & ex ſequentibus patebit, quo loco ab Antiquis habita ſint cuncta, quæ ex hujuſmodi μαντείοις proceſſere, Reſponſa.

Audiendus igitur hîc nobis eſt Herodotus, qui Mu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Muſarum ſuarum ſub initium ita de Crœſo: Μετὰ ὦν τὴν διάνοιαν ταύτην αὐτίκα ἀπεπειρᾶτο τῶν μαντηίων τῶν τε ἐν Ἕλλησι, καὶ τοῦ [vel τῶν] ἐν Λιβύῃ· διαπέμψας ἄλλους ἄλλῃ, τοὺς μὲν ἐς Δελφοὺς ἰέναι, τοὺς δὲ ἐς Ἄβας τὰς Φωκέων, τοὺς δὲ ἐς Δωδώνην. οἱ δέ τινες ἐπέμποντο παρά τε Ἀμφιάρεων καὶ παρὰ Τροφώνιον· οἱ δὲ, τῆς Μιλησίης ἐς Βραγχίδας. ταῦτα μὲν νυν τὰ Ἑλληνικὰ μαντήια, ἐς τὰ ἀπέπεμψε μαντευσόμενος Κροῖσος. Λιβύης δὲ παρὰ Ἄμμωνα ἀπέστελλε ἄλλους χρησομένους. διέπεμπε δὲ πειρεώμενος τῶν μαντηίων ὅ, τι φρονέοιεν. ὡς εἰ φρονέοντα τὴν ἀληθείην εὑρεθείη, ἐπείρηται σφέα δεύτερα πέμπων, εἰ ἐπιχειρέοι ἐπὶ Πέρσας στρατεύεσθαι. ἐντειλάμενος δὲ τοῖσι Λυδοῖσι τάδε, ἀπέπεμπε ἐς τὴν διάπειραν τῶν χρηστηρίων. ἀπ' ἧς ἂν ἡμέρης ὁρμηθέωσι ἐκ Σαρδίων, ἀπὸ ταύτης ἡμερολογέοντας τὸν λοιπὸν χρόνον ἑκατοστῇ ἡμέρῃ χρᾶσθαι τοῖσι χρηστηρίοισι, ἐπειρωτέοντας ὅ, τι ποιέων τυγχάνοι ὁ Λυδῶν βασιλεὺς Κροῖσος ὁ Ἀλυάττεω. ἅσσα δὲ ἂν ἕκαστα τῶν χρηστηρίων θεσπίσῃ, συγγραψαμένους ἀναφέρειν παρ' ἑωϋτόν. ὅ, τι μὲν νυν τὰ λοιπὰ τῶν χρηστηρίων θεσπίσοι, οὐ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν. ἐν δὲ Δελφοῖσι ὡς ἐσῆλθον τάχιστα ἐς τὸ μέγαρον οἱ Λυδοὶ χρησόμενοι τῷ θεῷ, καὶ ἐπηρώτεον τὸ ἐντεταλμένον, ἡ Πυθίη ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ λέγει τάδε,

Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν, καὶ μέτρα θαλάσσης,
Καὶ κωφοῦ συνίημι, καὶ οὐ φωνεῦντος ἀκούω.
Ὀδμή μ' ἐς φρένας ἦλθε κρατείρη οἷα χελώνης
Ἑψομένης ἐν χαλκῷ ἅμ' ἀρνείοισι κρέεσσιν,
Ἧι χαλκὸς μὲν ὑπέστρωται, χαλκὸν δ' ἐπίεσται.

Ταῦτα οἱ Λυδοὶ θεσπισάσης τῆς Πυθίης συγγραψάμενοι, οἴχοντο ἀπιόντες ἐς τὰς Σάρδις. ὡς δὲ καὶ ὧλλοι οἱ περιπεμφθέντες παρῆσαν φέροντες τοὺς χρησμοὺς, ἐνθαῦτα ὁ Κροῖσος ἕκαστα ἀναπτύσσων ἐπώρα τῶν συγγραμμάτων. τῶν μὲν δὴ οὐδὲν προσίετό μιν· ὁ δὲ, ὡς τὸ ἐκ Δελφῶν ἤκουσε, αὐτίκα προσεύχετό τε καὶ προσεδέξατο, νομίσας μοῦνον εἶναι μαντήιον τὸ ἐν Δελφοῖσι, ὅτι οἱ ἐξευρήκεε τὰ αὐτὸς ἐποίησε. ἐπείτε γὰρ δὴ διέπεμψε παρὰ τὰ χρηστήρια τοὺς θεοπρόπους, φυλά-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

φυλάξας τὴν κυρίην τῶν ἡμερέων, ἐμηχανήσατο τοιάδε· ἐπινοήσας τὰ ἦν ἀμήχανον ἐξευρεῖν τε καὶ ἐπιφράσασθαι, χελώνην καὶ ἄρνα κατακόψας, ὁμοῦ ἕψεε αὐτὸς ἐν λέβητι χαλκέῳ, χάλκεον ἐπίθημα ἐπιθείς. τὰ μὲν δὴ ἐκ Δελφῶν οὕτω τῷ Κροίσῳ ἐχρήσθη· κατὰ δὲ τὴν Ἀμφιάρεω τοῦ μαντηίου ἀπόκρισιν, οὐκ ἔχω εἰπεῖν ὅ, τι τοῖσι Λυδοῖσι ἔχρησε, ποιήσασι περὶ τὸ ἱερὸν τὰ νομιζόμενα. οὐ γὰρ ὦν οὐδὲ τοῦτο λέγεται ἄλλό γε, ἢ ὅτι καὶ τοῦτο ἐνόμισε μαντήϊον ἀψευδὲς ἐκτῆσθαι.

Sub hanc ergo cogitationem ſtatim tentare ſtatuit Vaticinia quæque apud Græcos, quæque in Africa eſſent, aliis alio dimiſſis, quibuſdam Delphos, *quibuſdam ad* Phocenſium *urbem Abas, quibuſdam* Dodonam*: nonnulli & ad Amphiaraum, etiam Trophonium, & alii quidam ierunt ad Branchidas oræ Mileſiæ. Atque hæc ſunt Græca, ad quæ conſulenda Crœſus miſit,* Oracula. *In Africa vero ad Ammonem alios reſponſa petituros dimiſit. Omnes autem miſit exploratum* Oracula, *quid ſentirent; ut ſi conſentanea in vero deprehenderentur ea, ſecundò per ſuos tentaret, nunquid in Perſas expeditionem moliretur. Mittens igitur ad* Oracula *tentanda Lydos, hæc dedit eis mandata, ut quâ die proficiſcerentur ex Sardibus, ab ea reliquum tempus ſupputantes ſinguli eodem die* Oraculum *conſulerent, ſciſcitantes, quid faceret Lydorum Rex Crœſus* Halyattæ *filius: & quod ſingula* Oracula *reſpondiſſent, id omne conſcriptum ad ſe referrent. Quid porrò cætera reſponderint* Oracula (NB.) A NEMINE COMMEMORATUR. *Apud Delphos autem ſimul atque ingreſſi ſunt Lydi domum, conſulturi Deum, & ſciſcitaturi quod ſibi eſſet injunctum,* Pythia Hexametro *tenore hæc inquit:*

Æquoris eſt ſpatium, & numerus mihi notus Arenæ.

Mutum percipio, fantis nihil audio vocem.

Venit

Venit ad hos ſenſus nidor teſtudinis acris,
Quæ ſimul agnina coquitur cum carne lebete
Ære infra ſtrato, & ſtratum cui deſuper eſt æs.

His Oraculis quæ Pythia reddidit, conſcriptis Lydi digreſſi Sardeis rediere. Quumque alii, quos circummiſerat Crœſus, affuiſſent, tunc ſingula reſignans, quod ſcriptum eſſet, inſpexit: QUORUM QUIDEM NULLUM PROBAVIT. *Ubi autem illud Delphicum audivit, protinus veneratus eſt, & excepit: exiſtimans ſolùm eſſe Delphicum illud Oraculum: quippe quod comperiſſet quod ipſe fecerat. Nam poſteaquam ad petenda Oracula nuntios dimiſerat, ſtatuto illo die obſervato, tale quiddam eſt machinatus, commentando ea quæ ad deprehendendum & explicandum perdifficilia forent, teſtudinem pariter & agnum conciſos in aheno coxit, operculo aheneo impoſito. Atque ita è Delphis Crœſo reſponſum eſt. Ex Amphiarai vaticinio quidnam reſponſum ſit Lydis, quum in Sacro illo ritè ſacrificaſſent, non queo dicere. Nam de eo nihil fertur aliud, quam quod & hoc Crœſus verax vaticinium ſe nactum eſſe exiſtimavit.*

Poſt verò enarrationem Donariorum à Crœſo Delphos miſſorum ita idem pergit Herodotus: Τοῖσι δὲ ἄγειν μέλλουσι τῶν Λυδῶν ταῦτα τὰ δῶρα ἐς τὰ ἱρὰ; ἐνετέλλετο ὁ Κροῖσος ἐπειρωτᾶν τὰ χρηστήρια εἰ στρατεύεται ἐπὶ Πέρσας Κροῖσος, καὶ εἴ τινα στρατὸν ἀνδρῶν προσθείηται φίλον. ὡς δὲ ἀπικόμενοι ἐς τὰ ἀπεπέμφθησαν οἱ Λυδοὶ, ἀνέθησαν τὰ ἀναθήματα, ἐχρέωντο τοῖσι χρηστηρίοισι, λέγοντες, Κροῖσος ὁ Λυδῶν τε καὶ ἄλλων ἐθνέων βασιλεὺς, νομίσας τάδε μαντήια εἶναι μοῦνα ἐν ἀνθρώποισι, ὑμῖν τε ἄξια δῶρα ἔδωκε τῶν ἐξευρημάτων, καὶ νῦν ὑμέας ἐπειρωτᾷ, εἰ στρατεύεται ἐπὶ Πέρσας, καὶ εἴ τινα στρατὸν ἀνδρῶν προσθείηται σύμμαχον. οἱ μὲν ταῦτα ἐπειρώτεον. τῶν δὲ μαντηίων ἀμφοτέρων ἐς τὠυτὸ αἱ γνῶμαι συνέδραμον, προλέγουσαι Κροίσῳ. ἢν στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας. μεγά-

λην

λὴν ἀρχὴν μιν καταλύσειν. τοὺς δὲ Ἑλλήνων δυνατωτάτους συνεβούλευόν οἱ ἐξευρόντα, φίλους προσθέσθαι.

Hæc dona Lydis portaturis ad Oracula Crœſus injunxit, ut interrogarent, an adverſus Perſas Crœſus ſumeret expeditionem, & aliquorum hominum auxilia adſciſceret. Lydi ubi eò, quò dimittebantur, pervenerant, donariis oblatis Oracula conſuluerunt, his verbis: Crœſus Lydorum aliarumque nationum Rex, exiſtimans ſola hæc eſſe inter homines Oracula, mittit vobis dona veſtris inventis convenientia, voſque percontatur, an adverſus Perſas ſit profecturus in expeditionem, & ſocialem aliquem exercitum ſibi adjuncturus. Atque hi quidem hæc interrogarunt. Oraculi autem utriuſque in idem concurrebant ſententiæ, prædicentes Crœſo, fore ut, ſi arma Perſis inferret, magnum Imperium everteret. Conſulebant etiam, ut potentiſſimos Græcorum ad comparandos ſibi ſocios exquireret, &c.

Huic Herodoti narratiunculæ de reſponſo Crœſo reddito, opponere non incommodè poſſem verba illa Ciceronis: *Cur autem hoc credam unquam editum Crœſo? aut Herodotum cur veraciorem ducam Ennio? num minus ille potuit de Crœſo, quam de Pyrrho fingere Ennius? Quis enim eſt qui credat, Apollinis ex Oraculo Pyrrho eſſe reſponſum, Ajo te Æacida Romanos vincere poſſe? &c.*

At ſupponamus hiſtoriæ ab Herodoto traditæ veritatem, (quam tamen Oraculorum Patroni oſtendere debent, ſi aliquid hinc efficere velint;) videamuſque quam parum heic appareat ars ulla Diabolica aut præternaturalis.

Ac primò quidem, ex omnibus Oraculis, à Crœſo illa tentanti conſultis, duo ſola veritatem, ipſo Crœſo teſte, conjectarunt: cætera verò falſa, neque ad interrogata pertinentia, reſponderunt. Si autem nunc ſupponamus quoque, Diabolum Ethnicorum

corum Oraculis præſediſſe, eumque ea per os Pythiæ aliorumque Antiſtitum hominibus edidiſſe; cur uni eidemque Crœſo, ac de una eademque re interrogatus ab ipſo, non unum idemque; ac, quod præcipuum, rei veritatem reſpondet? nam illum neque ad Amphiarai Manteïon accuratè poſtulatis ejus reſpondiſſe, ſatis clarè ex Herodoti verbis apparet. Fuitne igitur Diabolus ille qui Delphis præſidebat tanto acutior odoratu, aut ſagacior conjectando, aut intelligentior & aptior experiundo, quid in Lydia ageret Crœſus, quam Dodonæus ille, & Ammonius & cæteri illi qui id conjectare nequibant? At de cunctis in univerſum ita loquitur Tertullianus Apologetici cap. 22. *In Oraculis autem quo ingenio ambiguitates in eventus temperent, ſciunt Crœſi, ſciunt Pyrrhi. Cæterum teſtudinem decoqui cum carnibus pecudis, Pythius eo modo renunciavit, quo ſupra dixi: momento apud Lydiam fuerat. Habent de incolatu aëris & de vicinia ſyderum, & de commercio nubium cæleſtes ſapere paraturas, &c.*

Et ſi talia nobis de Dæmone Delphico credenda ſunt, cur non quoque de cæteris? num minus ipſis commercii ejuſmodi fuit (præſertim iſtis Delphico Antiquioribus) quam huic? Conſiſtere hæc ſanè nequeunt. Ac ſi Dæmones hiſce præſedere Oraculis, nulla cauſa eſt, cur non cæteri æque id ſcirent quod ſciebat ille Dæmon Delphicus; atque eundem, in hoc caſu, dederint reſponſum.

OEnomaus certè, qui omnia hæc fraude humana conſtitiſſe defendit; quique ex profeſſo, ut talia mundo detegeret, ſcripſit; cujuſque fragmenta ſolum aliquot (atque ea adhuc corrupta, ſive temporum, ſive aliorum injuria) habemus apud Euſebium, (quod quam maximè dolendum duco,) eleganter, & ſalſe, & lepide, ipſum hunc Pythium,

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

qui tam belle divinaverat, exagitat: atque inprimis quidem reſponſum illud, ad poſtrema Crœſi, de bello Perſis inferendo, interrogata. Itaque hunc in modum de eo loquitur, ipſum quaſi Apollinem compellans ac redarguens: Τούτοις ἄξιον ἐπισυνάψαι τὰ περὶ Κροῖσον. Λυδίας οὗτος ἐβασίλευσεν, ἄνωθεν ἐκ παλαιῶν εἰς αὐτὸν ἥκουσαν παραλαβὼν τὴν ἀρχήν. εἶτα τί πλέον τῶν προγόνων κατορθώσειν ἐλπίσας, τοὺς θεοὺς εὐσεβεῖν διενοήθη, καὶ διὰ πείρας ἐλθὼν ἁπάντων, τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλω προκρίνει, κἄπειτα κρατῆρσι καὶ πλίνθοις χρυσαῖς, ἀναθημάτων τε μυρίων πλήθει κοσμήσας τὸ ἱερὸν, τὸν πανταχοῦ γῆς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πλουσιώτατον ἀπέφηνεν· οὐδὲ ὅσα πρὸς θυσίας ἐξήρκει παραλιπὼν τῇ μεγαλοψυχίᾳ. ἐπειδὴ οὖν τὰ τοσαῦτα προδεδώνειτο τῷ θεῷ, ταῖς τῆς εὐσεβείας εἰκότως ὁ Λυδὸς ἐπιθαρσῶν μεγαλουργίαις, στρατεῦσαι ἐπὶ Πέρσας διανοεῖται, αὐξῆσαι τὴν ἀρχὴν ἐς μέγα, τῇ τοῦ θεοῦ συμμαχίᾳ προθυμηθέμενος. τί οὖν ὁ θαυμάσιος χρησμῳδὸς ἐν … ἐκεῖνος ὁ ἐν Δελφοῖς ὁ Πύθιος, ὁ φίλιος, τὸν ἱκέτην, τὸν εὐσεβῆ, τὸν πρόσφυγα; οὐχ ὅπως τῆς ἀλλοτρίας τυχεῖν ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκείας ἐκπεσεῖν παρασκευάζει. οὔπ ἑκών, ἔμοιγε δοκεῖ· ἀγνοίᾳ δὲ μᾶλλον τοῦ ἀποβησομένου. (μὴ γὰρ τὸ μέλλον εἰδὼς ὁ θεὸς, ἐπεὶ μηδὲ θεὸς ἦν, μηδέ τις ἀνθρώπου κρείττων δύναμις, ἐπὶ θάτερα σοφιστικῶς τὸν χρησμὸν ἡρμόσατο,) καὶ μονονουχὶ φήσας,

Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν διαλύσει.

Τὴν ἐκ προγόνων διαδοχῆς εἰς τὸν εὐσεβῆ κατελθοῦσαν τῆς Λυδίας ἀρχὴν μεγάλην οὖσαν καὶ πολυχρόνιον καταστρέφει, τὸν ἄγαν περὶ αὐτὸν σπουδῆς, τοῦτον ἀποδοὺς τῷ θεοφιλεῖ τὸν καρπόν. ἐπὶ τούτοις ὁ συγγραφεύς, [hæc ſunt jam verba Euſebii,] οἷα οὐκ ἀλόγως διαγανακτεῖ, ἄκουε [ſequuntur rurſns OEnomai.]

Ἔοικας δὴ ὡς ἀληθῶς, τὰ μὲν ὅσα ψάμμου ἄξιά ἐστιν εἰδέναι, καλὸν δὲ μηδὲν εἰδέναι. τὸ γοῦν ὀσμὴν εἰς φρένας σοὺς ἐλθεῖν κραταιρίνοιο χελώνης ἑψομένης, ψάμμου ἄξιον ἐπίσημά ἐστιν, οὐκ ἀληθὲς μὲν ὂν οὐδ' αὐτό. ἀλλὰ προσποι-

ηάς

πῶς γε ὅμως τῷ ἀλαζόνι καὶ ἀναιδεῖ, καὶ ἐπὶ τοῖς κενοῖς οἰδήμασι τὴν ὀφρὺν ἐπαίροντι, καὶ τὸν Λύδιον ἄνθρωπον, τὸν Κροῖσον πείθοντι μὴ καταφρονεῖν αὐτοῦ. ὃς μετ' ὀλίγον ἐπὶ τῇ πείρᾳ ἔμελλεν ἐρωτᾶν σε, εἰ στρατεύσοι ἐπὶ Πέρσας, καὶ σύμβουλον ποιεῖσθαι ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ μανίας καὶ πλεονεξίας. ᾧ οὐκ ὤκνησας εἰπεῖν, ὅτι Ἅλυν διαβὰς, μεγάλην καταλύσει ἀρχήν. ἐκεῖνο μέντοι δεῖ ποιῶν ὅτι σοι οὐδὲν ἔμελεν, εἴ τι ἄτοπον πείσεται ὑπ' ἀμφιβόλου χρησμοῦ ἐπαρθεὶς ἐπ' ἀλλοτρίαν ἀρχήν. οὐδ' εἰ πικροί τινες ἄνθρωποι καὶ κακοήθεις δέον ἐπαινεῖν σε ἐπὶ τῷ ἐκτραχηλίσαι μαινόμενον ἄνθρωπον, καὶ προσεγκαλοῖεν, ὡς οὐδὲ ἰσόρροπον φωνὴν ἀφέντα, ἵν' ὀκνήσειεν καὶ βουλεύσαιτο ὁ Λυδὸς, ἀλλὰ καταλύσῃ καθ' ἕνα τρόπον νοεῖσθαι πρὸς τῶν Ἑλλήνων, οὐ τὸ τῆς οἰκείας ἀρχῆς ἐκπεσεῖν· ἀλλὰ αὖ τὴν ἀλλοτρίαν περιποιήσασθαι. ὁ μὲν γὰρ ἡμίμηδος, ἢ ἡμιπέρσης Κῦρος, ἢ ὁ μητρόθεν μὲν ἐκ τυραννικοῦ, πατρόθεν δὲ ἐξ ἰδιωτικοῦ γένους ἡμίονος ὤν, ἐν τῷ αἰνίγματι παρεμφαίνει μὲν τὴν ἔκτυφον μοῦσαν· ἀλλὰ καὶ τὴν ἄκραντον μαντικὴν, ὅπερ οὐκ ἤδη μὴ οὐ σιωπήσονται τοῦ αἰνίγματος ὁ μάντις. εἰ δ' οὐκ ὑπ' ἀγνοίας, ἀλλ' ὑπὸ τρυφῆς καὶ πονηρίας ἔπαιζε, βοηθεῖ οἷα τὰ θεῖα παίγνιά ἐστιν. εἰ δ' οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ἐχρῆν οὕτω γενέσθαι, ἀνιερώτατος μὲν οὗτος λόγων σοφιστικῶν. τί δ' ὅμως, εἰ οὕτως ἐχρῆν γενέσθαι, σὺ ὁ δύστηνος ἐν Δελφοῖς καθέζῃ τὰ κενὰ καὶ μάταια ᾄδων; τί δέ σου ὄφελος ἡμῖν; τί δαὶ μαινόμεθα οἱ πανταχόθεν τῆς γῆς ἐπί σε διώκοντες; τί δὲ σὺ κνηφίας; Τοιαῦτα τῆς Οἰνομάου παρρησίας τὰ κατὰ τῶν γοήτων φορᾶς, κυνικῆς οὐκ ἀπηλλαγμένα πικρίας. οὐδὲ γὰρ δαίμονος, μὴ ὅτι θεοῦ, τοὺς παρ' Ἕλλησι θαυμαζομένους χρησμοὺς εἶναι βούλεται· γοήτων δ' ἀνδρῶν πλάνας καὶ σοφίσματα ἐπὶ ἀπάτῃ τῶν πολλῶν ἐσκευωρημένα.

His æquum ſubjungere fuerit, quæ Crœſo poſtea contigerunt. Regnabat is in Lydia, quod à majoribus Imperium acceperat, longa jam ac perpetua ſerie propagatum. Idem in amplioris, quam illi nacti eſſent, ac ſecundioris fortunæ ſpem erectus, præcipuâ Deos religione colere ſtatuerat. Itaque vi ac numine omni-

omnium explorato, Delphicum Apollinem omnibus antepoſuit, ſicque paulò pòſt, aureis cum pateris, tum lateribus, nec non infinitâ donariorum multitudine Templum ejus exornavit, ut opibus ac divitiis, longè quotquot toto paſſim orbe viſebantur, breviſſimo tempore ſuperarit, ne omiſſis quidem iis, uſque eo magnificentiæ progreſſus eſt, quæ ad ſacrificia peragenda cumulatè ſufficerent. Tot igitur tantiſque ſumptibus Numinis in gratiam ante factis, Lydus Imperator tam egregiis fretus (nec ſane immeritò) pietatis ſuæ monimentis, expeditionem adverſus Perſas molitur, ea ſpe, uti ſummum Imperio decus auxilio Numinis adjungeret. Quid autem præclarus Vates? Ille ipſe qui Delphis, Pythius ille, ille Amicitiæ præſes, Clientem ſuum adeo religioſum, quique ad unum ſe confugerat, non ditione tantùm alienâ non auget; ſed etiam exuit evertitque ſuâ: non prudens, opinor, & ſciens, ſed rerum futurarum ignorantiâ: (nec enim præſcius futuri Deus, utpote qui ne Deus quidem eſſet, nec alia vis ulla homine major, reſponſum unquam ſuum veteratoriè partem in utramque flexiſſet:) unoque hoc verſiculo,

> *Crœſus Halym ſuperans, magnam pervertet opum vim,*

tantum illud tamque diuturnum Lydiæ Regnum, quod à majoribus ad Religioſum hominem hæreditario jure devenerat, funditùs exſcindit, cum ejuſmodi fructu, Regis Deorum amantiſſimi eximiam erga ſe voluntatem pietatemque compenſans. Atque id quod acrem & iracundam à laudato Scriptore (nec injuriâ) orationem expreſſerit.

Tu nimirum (inquit ille) qui quæcunque arena æſtimari debent omnia pervides, boni noſti nihil, nidorem quippe durioris, coctæque teſtudinis tuam in mentem ſubire, notitia non eſt pluris quam arenæ pretio æſtimanda: & quamquam ne vera quidem illa

illa fuit, tamen & ſuperbo congruebat & impudenti, quique cùm ob inanes iſtas cognitiones ſupercilium tolleret, tùm Crœſo Lydio illi mancipio, uti ne ſe parvi penderet, perſuadere conaretur. Is enim hunc in modum explorata reſponſi tui certitudine, paulò pòſt, ex te quæſiturus erat, num in Perſas expeditionem adornaret, teque adeo in furoris cupiditatiſque ſuæ cauſâ conſiliarium adbiturus. Te verò nihil puduit hoc ei reſponſi dare,

Crœſus Halym ſuperans, magnam pervertet opum vim.

Non perperam id quidem quod utrumque ſuſque deque haberes, ſeu quid ineptè moliretur, ad invadendum alienum Imperium ambiguo incitatus Oraculo: ſeu contumelioſi fortè malitioſique nonnulli, cùm tibi ob furioſum hominem conſilio tuo præcipitem actum, laus ab iis prædicatioque deberetur, hoc inſuper crimini tibi darent, quod ne vocem quidem protuliſſes in utramque ſignificationem æqualiter propendentem, uti Lydus ille juſtam dubitandi atque amplius quærendi cauſam haberet: ſed tuum illud καταλύσει, *hoc eſt, evertere, uno duntaxat apud Græcos ſenſu uſurpetur, nec jam de Imperio deturbari ſuo, ſed alienum præterea ſuam in poteſtatem redigere ſignificet. Nam Cyrus ille quidem ſemimedus aut ſemiperſa, ſeu mavis ejuſmodi qui Matrem ſi ſpectes, Tyrannico, ſin Patrem, privato genere ſatus eſſet; ille, inquam, hoc in Ænigmate Muli nomine adumbratus, non modo ſtolidum Muſæ tumorem ac fumum indicat, ſed etiam Divinationem Divinationis expertem. ſi quidem Vates vim ænigmatis ab illo capi non poſſe neſciret. Sin autem cum id probè ſciret, ei tamen hunc in modum, quæ ſua cùm petulantia eſt, tum malitia, ludere placuit; Papæ! quales Dii ludos agunt! Denique, ſi ne id quidem, ſed tantùm quod ita rem evenire opportuerit; primùm certè profanum admodum ſeſe probat,*

qui verbis ad ludificandum compoſitis abutatur: deinde, eſto, rem ita evenire opportuerit; quid tu Delphis tamen, infortunate, ſeſſitas, rebus vanis ac futilibus occinendis occupatus? Quid porro te nobis opus? quæ nos intemperiæ tenent, quotquot ad te univerſo ex orbe concurrimus? quorſum denique tibi tot ſacrificiorum nidorem? Hæc Oenomaus, ſumma libertate adverſus iſtum Præſtigiatorum afflatum, quæ ſanè aliquid Cynicæ dicacitatis habent: utpote qui ne Dæmonis quidem, nedum ut Dei, quæ Græci tantopere ſuſpiciunt Oracula eſſe velit, ſed maleficorum hominum fraudes potiùs ac verſutas argutias, ad vulgus in errorem adducendum malitioſè comparatas.

Hactenus ex Euſebio, Oenomaus: cujus viri ſcripta, ſi integra ad nos perveniſſent, plurima ille ſine ullo dubio, nos circa hanc materiam docuiſſet; quæ nunc planè ignoramus. At hæc debemus injuriis temporum & hominum. Gratiæ tamen debentur Euſebio noſtro, quod nonnulla ex iis nobis (licet hinc inde corrupta) ſervaverit. Quod ſi & aliorum veterum ſcripta contra Oracula nobis ſuppeterent, puto meum hunc fore laborem plane ſupervacaneum: aut ſi ſaltem accuratam haberemus τῶν χρηστηρίων, ſive μαντείων, ſingulorum deſcriptionem. Ex iis tamen quæ nobis reſtant videmus ſatis ſuperque, quid de ipſis tenendum ſit, Verum conſideremus jam, quæ de Athenienſibus, hoc Delphicum Oraculum conſulentibus, tradit idem Herodotus, in Polymnia: verba ejus ſunt:

Οὐδέ σφεας χρηστήρια φοβερὰ ἐλθόντα ἐκ Δελφῶν, καὶ εἰς δεῖμα βαλόντα, ἔπεισε ἐκλιπεῖν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καταμείναντες, ἀνέχοντο τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν χώραν δέξασθαι. πέμψαντες γὰρ οἱ Ἀθηναῖοι ἐς Δελφοὺς θεοπρόπους, χρηστηριάζεσθαι ἦσαν ἕτοιμοι. καὶ σφίσι ποιήσασι περὶ τὸ

ἱρὸν

ἱρὸν τὰ νομιζόμενα, ὡς ἐς τὸ μέγαρον ἐσελθόντες ἵζοντο, χρᾷ ἡ Πυθίη, τῇ οὔνομα ἦν Ἀριστονίκη, τάδε,

Ὦ μέλεοι, τί κάθησθε; λιπὼν φεῦγ' ἔσχατα γαίης
Δώματα, καὶ πόλιος τροχοειδέος ἄκρα κάρηνα.
Οὔτε γὰρ ἡ κεφαλὴ μένει ἔμπεδον, οὔτε τὸ σῶμα,
Οὔτε πόδες νέατοι, οὔτ' ὦν χέρες, οὔτε τι μέσης
Λείπεται, ἀλλ' ἄζηλα πέλει. κατὰ γάρ μιν ἐρείπει
Πῦρ τε καὶ ὀξὺς Ἄρης, συριηγενὲς ἅρμα διώκων.
Πολλὰ δὲ κἄλλ' ἀπολεῖ πυργώματα, κοὐ τὸ σὸν οἶον·
Πολλοὺς δ' ἀθανάτων νηοὺς μαλερῷ πυρὶ δώσει.
Οἵ που νῦν ἱδρῶτι ῥεεύμενοι ἑστήκασι,
Δείματι παλλόμενοι. κατὰ δ' ἀκροτάτοις ὀρόφοισι,
Αἷμα μέλαν κέχυται, προϊδὸν κακότητος ἀνάγκας.
Ἀλλ' ἴτον ἐξ ἀδύτοιο, κακοῖς δ' ἐπικίδνατε θυμόν.

Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ τῶν Ἀθηναίων θεοπρόποι, συμφορῇ τῇ μεγίστῃ ἐχρέωντο· προβάλλουσι δὲ σφέας αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ κακοῦ τοῦ κεχρησμένου, Τίμων ὁ Ἀνδροβούλου τῶν Δελφῶν ἀνὴρ δόκιμος ὅμοια τῷ μάλιστα, συνεβούλευέ σφι ἱκτηρίην λαβοῦσι, δεύτερα αὖτις ἐλθόντας χρᾶσθαι τῷ χρηστηρίῳ ὡς ἱκέτας. πειθομένοισι δὲ ταῦτα τοῖσι Ἀθηναίοισι, καὶ λέγουσι, Ὦναξ, χρῆσον ἡμῖν ἄμεινόν τι περὶ τῆς πατρίδος, αἰδέσθαι τὰς ἱκετηρίας τὰς δὲ τάς τοι ἥκομεν φέροντες. ἢ οὔτοι ἄπιμεν ἐκ τοῦ ἀδύτου ἀλλ' αὐτοῦ τῇδε μενέομεν, ἔστ' ἂν καὶ τελευτήσωμεν. ταῦτα λέγουσι ἡ πρόμαντις χρᾷ δεύτερα τάδε,

Οὐ δύναται Παλλὰς Δί' Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι,
Λισσομένη πολλοῖσι λόγοις καὶ μήτιδι πυκνῇ.
Σοὶ δὲ τόδ' αὖτις ἔπος ἐρέω, ἀδάμαντι πελάσας.
Τῶν ἄλλων γὰρ ἁλισκομένων ὅσα. Κέκροπος οὖρος
Ἐντὸς ἔχει, κευθμών τε Κιθαιρῶνος ζαθέοιο
Τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς
Μοῦνον ἀπόρθητον τελέθειν, τό σε τέκνα τ' ὀνήσει.
Μηδὲ σύ γ' ἱπποσύνην τε μένειν καὶ πεζὸν ἰόντα
Πολλὸν ἀπ' ἠπείρου στρατὸν, ἥσυχος, ἀλλ' ὑποχωρεῖν,
Νῶτον ἐπιστρέψας, ἔτι τοί ποτε κἀντίος ἔσῃ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Ὦ θείη Σαλαμίς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν,
Ἤπου σκιδναμένης Δημήτερος, ἢ συνιούσης.

Ταῦτά σφι (ἠπιώτερα γὰρ τῶν προτέρων καὶ ἦν καὶ ἐδόκεε εἶναι) συγγραψάμενοι ἀπαλλάσσοντο ἐς τὰς Ἀθήνας. ὡς δὲ ἀπελθόντες οἱ θεοπρόποι ἀπήγγελον ἐς τὸν δῆμον, γνῶμαι πολλαὶ καὶ ἄλλαι ἐγίνοντο, διζημένων τε μαντήϊον, καὶ αἵδε συνεστηκυῖαι μάλιστα. τῶν πρεσβυτέρων ἔλεγον μετεξέτεροι, δοκέειν σφι τὸν θεὸν τὴν ἀκρόπολιν χρῆσαι περιέσεσθαι. ἡ γὰρ ἀκρόπολις τὸ πάλαι τῶν Ἀθηναίων ῥηχῷ ἐπέφρακτο. οἱ μὲν δὴ κατὰ τὸν φραγμὸν, συνεβάλλοντο τοῦτο τὸ ξύλινον τεῖχος εἶναι· οἱ δ᾽ αὖ ἔλεγον τὰς νέας σημαίνειν τὸν θεὸν, καὶ ταύτας παραρτέεσθαι ἐκέλευον, τὰ ἄλλα ἀπέντας. τοὺς ὦν δὴ τὰς νέας λέγοντας εἶναι τὸ ξύλινον τεῖχος, ἔσφαλλε τὰ δύο τὰ τελευταῖα ῥηθέντα ὑπὸ τῆς Πυθίης,

Ὦ θείη Σαλαμίς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν,
Ἤπου σκιδναμένης Δημήτερος ἢ συνιούσης.

Κατὰ ταῦτα τὰ ἔπεα συνεχέοντο αἱ γνῶμαι τῶν φαμένων τὰς νέας τὸ ξύλινον τεῖχος εἶναι. οἱ γὰρ χρησμολόγοι ταύτῃ ταῦτα ἐλάμβανον, ὡς ἀμφὶ Σαλαμῖνα δεῖ σφέας ἑσσωθῆναι, ναυμαχίην παρεσκευασμένους. ἦν δὲ τῶν τις Ἀθηναίων ἀνὴρ ἐς πρώτους νεωστὶ παριὼν, τῷ οὔνομα μὲν ἦν Θεμιστοκλέης, παῖς δὲ Νεοκλέος ἐκαλέετο. οὗτος ὡνὴρ οὐκ ἔφη πᾶν ὀρθῶς τοὺς χρησμολόγους συμβάλλεσθαι, λέγων τοιάδε, Εἰ ἐς Ἀθηναίους εἶχε τὸ ἔπος εἰρημένον ἐόντως, οὐκ ἂν οὕτω μοι δοκέειν ἠπίως χρησθῆναι, ἀλλὰ ὧδε, Ὦ σχέτλια Σαλαμὶς, ἀντὶ τοῦ Ὦ θείη Σαλαμίς· εἴπερ γε ἔμελλον οἱ οἰκήτορες ἀμφ᾽ αὐτῇ τελευτήσειν. ἀλλὰ γὰρ ἐς τοὺς πολεμίους τῷ θεῷ εἰρῆσθαι τὸ χρηστήριον, συλλαμβάνοντι κατὰ τὸ ὀρθὸν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐς Ἀθηναίους. παρασκευάζεσθαι ὦν αὐτοὺς ὡς ναυμαχήσοντας συνεβούλευε, ὡς τούτου ἐόντος τοῦ ξυλίνου τείχεος. ταύτῃ Θεμιστοκλέους ἀποφαινομένου, Ἀθηναῖοι ταῦτά σφι ἔγνωσαν αἱρετώτερα εἶναι μᾶλλον ἢ τὰ τῶν χρησμολόγων, οἳ οὐκ ἔων ναυμαχίην ἀρτέεσθαι. τὸ δὲ σύμπαν εἶναι, οὐδὲ χεῖρας ἀνταείρεσθαι, ἀλλὰ ἐκλιπόντας χώρην τὴν Ἀττικὴν, ἄλλην τινὰ οἰκίζειν. ἑτέρη τε Θεμιστοκλέϊ γνώμη ἔμπροσθε ταύτης ἐς καιρὸν ἠρίστευσε, ὅτε Ἀθηναίοισι, γενομένων χρημάτων

μάτων μεγάλων ἐκ τῶ κοινῶν, τὰ ἐκ τῶν μετάλλων σφι προσῆλθε τῶν ἀπὸ Λαυρείου ἔμελλον λάξεσθαι ὀρχηδὸν ἕκαστος δέκα δραχμάς, τότε Θεμιστοκλέης ἀνέγνωσε Ἀθηναίους, τῆς διαιρέσιος ταύτης παυσαμένους, νέας τουτέων χρημάτων ποιήσασθαι διηκοσίας ἐς τὸν πόλεμον, τὸν πρὸς Αἰγινήτας λέγων. οὗτος γὰρ ὁ πόλεμος συστὰς, ἔσωσε τότε τὴν Ἑλλάδα, ἀναγκάσας θαλασσίους γενέσθαι Ἀθηναίους. αἳ δὲ ἐς τὸ μὲν ἐποιήθησαν, οὐκ ἐχρήσθησαν, ἐς δέον δὲ οὕτω τῇ Ἑλλάδι ἐγένοντο. αὗταί τε δὴ αἱ νέες τοῖσι Ἀθηναίοισι προποιηθεῖσαι ὑπῆρχον, ἑτέρας τε ἔδεε προσναυπηγέεσθαι. ἔδοξε δέ σφι μετὰ τὸ χρηστήριον βουλευομένοισι, ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα τὸν βάρβαρον δέκεσθαι τῇσι νηυσὶ πανδημεὶ, τῷ θεῷ πειθομένους, ἅμα Ἑλλήνων τοῖσι βουλομένοισι.

Ac ne Oraculis quidem horrendis à terribilibus quæ à Delphis veniebant, inducti ad Græciam deſerendam fuerunt; ſed perſiſtentes conſtituerunt excipere hoſtem ſua invadentem. Siquidem Conſultoribus Delphos miſſis, uti Oraculo volebant: iiſque factis apud Templum quæ ritè poſtulabantur, ædem ingreſſi conſederunt. Quibus Pythia cui nomen erat Ariſtonice, ita reſpondet:

Quid miſerande ſedes Populus? fuge ad extima
terræ,
Ædibus & globidæ deſertis collibus urbis.
Nam caput & corpus minime ſincera manebunt,
Extremive pedes poterunt ſupereſſe manuſve,
Aut medium, ſed ea ignis edax deformia reddet,
Et Mars acer equis urgens Aſiægena currum.
Atque alias pleraſque tuas non ſolius arces,
Permultaſque Deum ſævis dabit ignibus ædes;
Quas ego prævidi jam nunc ſudore madentes,
Atque metu tremere, & de laquearibus altis
Nigrantem cogente malo manare cruorem:
Ite ſed ex adyto atque malis effundite mentem.

His auditis Athenienſium Conſultores maximo ſunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

mœrore affecti quibus inter ſe agitantibus tam triſte reſponſum,

Timon Androbuli filius, vir apud Delphos illuſtris valde, ſuaſit, ut, ſumptis oleæ ramis, de integro reverterentur ad conſulendum ſuppliciter Oraculum. Obtemperantes ei Athenienſes dixere, ô Princeps, redde nobis Oraculum melius de patria, in honorem horum Olivæ palmitum, quos geſtantes ad te venimus, alioqui hinc abs te abituri non ſumus, ſed in hoc adyto ad obitum uſque permanſuri. Hæc dicentibus Antiſtes, iterum hoc modo reſpondit:

Pallas Olympia cum multis hortatibus uſa,
Et precibus blandita Jovem placare nequivit,
Hoc tibi fabor item reſponſum, adamanti propinquans
Nam captis reliquis quæ limes Cecropis oræ
Intùs habet, quodcunque ſacer penetrale Cithæron,
Jupiter è ligno muris Tritonida donat:
Qui ſoli invicti tibi ſint natiſque ſaluti.
Tu vero adventum peditumque equitumque quietus
Terreſtreſque acies ne præſtolare: ſed hoſti
Terga dato, vel ſi tibi fors erit obvius uſquam,
Divina ô Salamis mulierum pignora perdes,
Uſquam vel Cerere ſparſa, coëunte vel uſquam.

Hæc legati, ut erant, ita arbitrati prioribus mitiora, poſtquam conſcripſerunt, Athenas rediere, reverſique ad populum recitavere: & cum aliæ multæ ſententiæ eſſent, Oraculum interpretantium, & eæ plurimum perplexæ; quidam è majoribus natu dixere, videri ſibi Deum reſpondere, ſalvam fore arcem. Olim enim Athenienſium arx circumſepta vallo erat. Et ii quidem interpretabantur vallum eſſe hunc ligneum murum. Alii vero dicebant Deum ſignificare naves: eaſque cæteris omiſſis ædificari jubebant. Sed eorum ſententia, qui dicebant naves eſſe murum illum ligneum, evertebant hæc duo poſtrema, quæ Pythia dixerat, Divina

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

at Salamis muliebria pignora perdes, uſquam vel Cerere ſparſa, coëunte vel uſquam. Circa hæc carmina conſutabantur (inquam) eorum ſententiæ, qui naves illum eſſe murum ligneum dixerant. Siquidem Oraculorum interpretes illa in hunc ſenſum accipiebant, fatale ſibi eſſe circa Salaminem ſuperari, inſtructa pugna navali. Erat autem inter Athenienſes quidam qui in Primores recens pervenerat; cui nomen quidem erat Themiſtocles, ſed vocabatur Neoclis filius. Is negabat interpretes omnia rectè conjectare; talia dicens: Si ad Athenienſes ſpectaret illud carmen, non videtur mihi tam mite reſponſum redditurus Deus fuiſſe; ſed pro eo quod dixit, Divina at Salamis, dicturus fuiſſe, at Salamis miſera: Siquidem circa ipſam ſui incolæ eſſent oppetituri. Illi igitur qui rectè conjectaret, Deum adverſus hoſtes hoc Oraculum, non adverſus Athenienſes edidiſſe.

Itaque ſuadebat, ut ſeſe inſtruerent, tanquam prælio navali certaturi, & tanquam hic eſſet ligneus murus. Hanc Themiſtoclis ſententiam Athenienſes potiorem eſſe cenſuerunt, quam illorum, qui interpretantes Oraculum diſſuadebant apparatum pugnæ navalis: ſed hanc eſſe in ſumma ſententiam dicebant, non levandam in hoſtem manum, ſed ex Attica regione demigrandum, & aliam incolendam. Cæterum alia quoque Themiſtoclis ſententia antè hanc opportunè primas partes obtinuerat: Quum magna vis pecuniæ ex proventu Metallorum quæ ſunt è Laureo, eſſet in ærario Athenienſium, eaque eſſet æque dividenda viritim denis in ſingulos drachmis, tunc Themiſtocles hanc diſſuaſit Athenienſibus diſtributionem, ſed ex pecuniâ claſſem ducentarum navium ad Ægineticum bellum, comparare ſuaſit. Hoc enim bellum conflatum Græciæ ſalutem attulit, cogens Athenienſes nauticos fieri. Et quanquam hæc claſſis in eum uſum in quem comparata fuerat, non venit, tamen in utilitatem Græciæ ceſſit. Iſta igitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

jam præparata cum præſto eſſet, & alteram exædificari opporteret, placuit Athenienſibus, inito poſt Oraculum conſilio, Barbarum Græciam invadentem cùm navibus opperiri univerſos, Deo obſequentes, unâ cum Græcis eadem voluntate præditis.

Videamus quæſo primò, quid & ad hæc Oracula dicat Euſebius, ſeu apud ipſum nunc citatus OEnomaus; ac poſtea quid iis addi opportunè queat; quo oſtendatur, ex hiſce nullas patere artes Diabolicas, ſed meras Prophetarum atque Antiſtitum fraudes. Ita autem loquitur: Πολὺς ἦν ὁ Περσῶν στρατὸς ὡπλισμένος κατὰ τῶν Ἀθηναίων. οὐδ' ἦν τις αὐτοῖς ἄλλη σωτηρίας ἐλπὶς, ἢ μόνος ὁ Θεὸς, οἳ δὴ τοῦτον ὅστις ἦν εἰδότες τὸν πάτριον ἀρωγὸν ἐπεκαλοῦντο. ὁ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλων ἦν οὗτος. τί οὖν ὁ θαυμαστὸς οὗτος; ἆρά γε τῶν οἰκείων ὑπερεμάχει; ἆρα λοιβῆς καὶ κνίσης ἐμέμνετο, καὶ ὧν αὐτῷ συνήθως ἐτέλουν τὰς ἑκατόμβας ἐπιθύοντες; οὐμενοῦν. ἀλλὰ τί φησιν; φεύγειν, καὶ φεύγειν, ξύλινον τεῖχος περισκευασαμένους· οὔπω τὸ ναυτικὸν δηλῶν. δι' οὗ μόνου φησὶν αὐτοὺς σωθήσεσθαι τῆς πόλεως ἐμπρησθείσης. ὦ μεγάλης θεοῦ βοηθείας. εἶτα πολιορκίαν οὐ μόνον τῶν ἄλλων κατὰ πόλιν οἰκοδομημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν τοῖς θεοῖς ἀφιερωμένων προλέγειν δῆθεν προσποιεῖται. τοῦτο δὴ καὶ δίχα χρησμοῦ, τοῖς πᾶσιν, ἐκ τῆς τῶν πολεμίων ἐφόδου προσδοκᾶν ἦν. εἰκότα δῆτα ποιῶν ὁ συγγραφεὺς διαπαίζει πάλιν, τὴν ἑλληνικὴν ἀπάτην ἐξελέγχων ἐν τούτοις. Ἀλλὰ τὰ μὲν τοιαῦτα ἴσως ἐθελονείκου τινός ἐστιν. ἐκεῖνα δὲ δεῖ μᾶλλον εἰς τὴν κρίσιν προάγειν, τὰ πρὸς Ἀθηναίους· καὶ δὴ λεγέσθω τὰ πρὸς Ἀθηναίους.

Ὦ μέλεοι, τί κάθησθε; &c.

ἴδε δὴ σοὶ τὸ πρὸς Ἀθηναίους λόγιον, ἦπου τι μαντικὸν ἔνεστι; σὺ γὰρ οὕτως ἐθάῤῥεις αὐτῷ, νὴ Δία, φαίη τις ἄν. εἰ γὰρ προσθείης ἃ δεομένων βοηθεῖν αὐτοῖς ἐπιλέγεται, γνωσθήσεται. ἴδε δὴ προσκείσθω.

Οὐ δύναται Παλλὰς Δί' Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι, &c.

Ἄξιός τέ σοι ὁ Ζεὺς τοῦ Διὸς, ὦ υἱὲ τοῦ Διός.

Ἀλ-

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τῆς Ἀθηνᾶς, ὦ τῆς Ἀθηνᾶς ἀδελφέ. ἥτε σπουδὴ αὕτη καὶ ἡ ἀντισπουδία, ἐπιτρεπέσθω τῷ πατρὶ καὶ τῇ θυγατρὶ, μᾶλλον δὲ τοῖς θεοῖς, ὅτι Ὀλύμπιος οὗτος ὁ τὴν μίαν ταύτην πόλιν ἐξελεῖν ἀσθενῶν, εἰ μὴ ἀπὸ Σούσων ἐπαγάγῃ αὐτῇ τὸν ἄπειρον ἐκεῖνον στρατόν. μέγας τις ἄρα ἦν, καὶ τὴν τοῦ παντὸς κυρίαν ἔχων, καὶ πιθανὸς ἅμα, ἐκ μὲν τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην κινῶν ἔθνη τοσαῦτα. ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ μίαν πόλιν ἀνατρέψαι ἀδύνατος ὤν. καὶ σὺ δὲ ὁ τολμηρὸς ἅμα, καὶ ἐπὶ τῷ μηδενὶ ῥιψοκίνδυνος οὐκ οἰμώζεις, (εἶπον ἂν ἄνθρωποι, ὑπὲρ ὧν ἡ Παλλὰς οὐ δύναται τὸν Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι) ἢ οὐ τοῖς ἀνθρώποις ἐμήνϊεν ὁ Ζεὺς, ἀλλὰ τοῖς λίθοις καὶ τοῖς ξύλοις. Κἄπειτα σὺ μὲν τοὺς ἀνθρώπους ἔσωζες· ὁ δὲ τὰ οἰκοδομήματα ἐνεπίμπρα τῷ πυρί. οὐ γὰρ ἦν αὐτῷ κεραυνὸς τηνικαῦτα. ἢ μή τι μᾶλλον ἡμεῖς τολμηροί τέ ἐσμεν καὶ ῥιψοκίνδυνοι, οὐκ ἐπιτρέποντες ὑμῖν οὕτω φληναφεῖν. πῶς δὲ ὦ μάντι, ὅτι μὲν ἡ θείη Σαλαμὶς ἀπολεῖ τέκνα γυναικῶν ᾔδεις; πῶς δὲ οὐδὲ τοῦτο ᾔδεις, ὅτι τὰ τέκνα τῶν γυναικῶν εἴποι μὲν ἄν τις εἶναι καὶ τὰ οἰκεῖα. εἴποι δ' ἂν καὶ τὰ πολέμια αἰσθόμενος τοῦ κακοτεχνήματος. προσμένειν δὲ δεῖ τὸ ἀποβησόμενον. ἓν γὰρ δεῖ τι τούτων ἀποβήσεσθαι. ἡ γὰρ δὴ Σαλαμὶς ἡ θείη οὐδὲ ἡττωμένων ἀφήρμοσεν ἂν, ὡς εἰς οἶκτον οὕτως ἐπιφωνουμένη, ἤτε μέλλουσα τῶν νηῶν μάχη, ἤτοι χιδναμένης Δημήτερος ἢ συνιούσης καταπέπλασται τῇ ποιητικῇ σεμνολογίᾳ, ἵνα γένηται μάντευμα ἀφάρακτον τοῦ σοφίσματος, καὶ μὴ εὐθὺς καταφανὲς ᾖ. ὅτι ἐν χειμῶνι μάχη ναυτικὴ οὐ συνίσταται. ἤδη δὲ οὐδὲ ἡ τραγῳδία ἀφανὴς, οὐδὲ θεοὶ ἐπεισκυκλούμενοι. ὁ μὲν ἱκετεύων. ὁ δὲ οὐ κατακαμπτόμενος, χρήσιμοι τῷ μέλλοντι καὶ τῇ τοῦ πολέμου παραδόξῳ ῥοπῇ, ὁ μὲν σωζομένοις, ὁ δὲ ἀπολλυμένοις. εἴτε γὰρ σώζοιντο, ἰδοὺ αἱ τῆς Παλλάδος λιταὶ προμεμήνυνται, ἱκαναὶ οὖσαι κάμψαι τὴν τοῦ Διὸς ὀργὴν, εἴτε καὶ μὴ οὐδὲ τοῦτο τῷ μάντει ἀνεσχεδίαστον. οὐ γὰρ δύναται Παλλὰς τὸν Δία ἐξιλάσασθαι. πρός τε τὰς ἡμικάκους τύχας ὁ τεχνίτης ἐκέρασε τὸ λόγιον. ὡς δὴ τοῦ Διὸς τῇ μὲν τὴν ἑαυτοῦ πρόθεσιν ἐκτελέσαντος· τῇ δὲ τὴν δέησιν τῆς θυγατρὸς οὐ περιφρονήσαντος, τά τε πυργώματα

ἔτι

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ὅτι πολλὰ ἀπολεῖται, εἰ μετὰ ναοθήκων, ἀλλὰ μὴ μετὰ σιδήρου καὶ πυρὸς ᾔεσαν, τάχα ἂν ψεῦδος ἦν, ὁπότε καὶ μετὰ ναρθήκων ἔπραξαν ἀντὶ πάντων οἱ τοσοῦτοι. ἀλλ' ἐγώ, φησιν, ἐξεῦρον τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ μόνον ἀπόρθητον συμβουλεύομαι σοίγε, ἀλλ' οὐ μαντεύομαι. οὐκ ἀπεοικὸς τῷ φεύγειν μηδὲ μένειν, μηδὲ δεῖσθαι καλὸν εἶναι. ὁ γοῦν ἐπιλυσάμενος ἐκεῖνος τὸ αἴνιγμα οὐ χείρων ἦν σοῦ καταιδεῖν, ὅτι ἡ τῶν Ἀθηναίων πόλις πρόφασις ἦν τῷ Πέρσῃ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἡ πᾶσα ἔλασις ἐπὶ ταύτην πρώτην τε καὶ ἐξοχωτάτην ἐγένετο. ἐπεὶ καὶ ὁ ἄμαντις ἐγὼ τοῦτ' αἰσθόμενος, καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἂν, οὐ μόνον τοὺς Λυδοὺς, ἐκέλευον φεύγειν νῶτα ἐπιστρέψαντας, ἔτι γάρ ποτε κἀντίος ἔσῃ. πολλὴ γὰρ ἱπποσύνη, καὶ πεζὸς ἐπέρχεται. ὅτι δὲ ναυσὶν, ἀλλ' οὐ κατ' ἤπειρον. καὶ γὰρ ἦν γελοῖον ἔχοντας ναυτικὸν καὶ ἐπὶ θαλάσσης καθεικότας μὴ οὐ πανσυδὶ σπουδωξηταμένους, καὶ τροφὰς ὅσας εἶχον συνεμβαλλομένους σώζεσθαι παραδόντας τοῖς βουλομένοις τὴν γῆν.

Sed age jam horum confutatione præmiſſâ, vetuſtiſſima Delphorum Oracula, quæque (NB.) *Græcis præſertim hiſtoriis ad miraculum uſque celebrantur, è ſuperiore memoriâ repetamus, eaque ab eiſdem quemadmodum redarguantur videamus. Perſarum ingens adverſus Athenienſes exercitus in armis erat. Hi cum nullam ſibi ſpem ſalutis niſi in uno Deo reliquam viderent, quem ipſi non ſatis noverant, tutelarem tamen ac patrium defenſorem invocabant. Nimirum is Apollo Delphicus erat. Quid ergo hîc Numen egregium? an pro ſuorum ſalute dimicavit? An libaminum, aut nidoris, an cæterorum meminit, quæ ſuum in honorem, immolandis more inſtitutoque majorum Hecatombis, ab iis fiebant? Nihil minus. Quid ergo jubet? fugere: ſed ita fugere, ut ligneo muro, (ita nempe claſſem vocabat,) ad fugam uterentur: atque hanc unam, inflammatâ jam urbe, ſalutis expediendæ rationem eſſe dicebat. Præclarum enimvero Numinis auxilium. Deinde non aliorum tantum Urbis ædificiorum, ſed eorum quoque ſcilicet, quæ*

ſacra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſacra Diis erant, peſtem ſe fingit excidiumque prædicere. Atqui ſatis id vel ex ipſa hoſtium impreſſione, citra ullum Oraculum, exſpectari potuit. Itaque jure profectò noſter ille Scriptor hunc rurſus Græcorum errorem lepide ac facetè his verbis illudit. [Hactenus Euſebius.]

At iſta forte malitioſi prævaricatoris fuerint, adeóque præſtiterit, quid ab eodem Athenienſes reſponſi tulerint, in quæſtionem ac diſceptationem vocare. Age ergo cujuſmodi tandem illud ſit, videamus:

Quid ſtolidi hæretis? miſera quin ceditis urbe?
Ut cui non ſolidum caput ægro in corpore ſurgat,
Non palmas, imoſve pedes ſua robora firment.
Namque illam flammæ, Syrioſque in prælia currus
Sternet agens Mavors, atque altas funditus arces
Eruet, ac ſuperum templis incendia mittet,
Qui nunc fortaſſis magno terrore ſubacti
Expreſſo ſudore fluunt.

Ecce tibi quid Athenienſibus Oraculi fuderit: num quod in eo vel tenuiſſimum eſt Divinationis veſtigium? Quippe, Tu enim (dicat aliquis) id Oraculi ſcilicet, ſi aliud nihil fuerit, carpere ac traducere audeas: at ſi quæ auxilium flagitantibus adjunxit, addideris, tum quale demum illud ſit, intelligetur. Audiamus ergo,

Jam magnum placare Jovem Jove nata Minerva
Haud precibus votiſque poteſt.
Quod tamen indomita cognovi ex Virgine pandam:
Ut reliquis victor potiatur,
Lignea ſecuro conſiſtere mœnia vallo,
Optatamque tibi ſobolique afferre ſalutem
Juppiter indulſit natæ. Tu, ne pedes hoſtis,
Neve eques hîc ſtantem inveniat, dare terga memento:
Namque infeſta tibi trahet obvius agmina Ductor.
Divina ó Salamis, matrum tu pignora perdes,
Sive Ceres diſperſa ierit, ſeu venerit ipſa.

Jovem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Jovem Hercle tu nobis Jove dignum, ô Jovis fili;
Dignam Minervâ Minervam fingis, ô Minervæ frater!

Et iſta voluntatum ſtudiorumque pugna, Patrem admodum & filiam, imò Deos omninò decet. Quin etiam Olympius iſte tuus, qui niſi adductum Suſis (NB.) *infinitum exercitum admoveret, urbi uni expugnandæ par eſſe non poſſet, magni aliquid eſt videlicet, atque ejuſmodi, penes quem ſit orbis poteſtas univerſi. Nam illud quidem quam veroſimile, ut cui ad evertendam unicam Europæ urbem vires defuerint, idem ex Aſiâ vim tantam populorum in Europam agere concitareque potuerit. Tu autem, ô noſter, audax, (dicant homines illi, quibus Jovem Olympicum exorare Minerva non poteſt;) qui ubi cauſſæ nihil eſt, uſque adeo præceps in adeundis periculis eſſe ſoles, hunc ad caſum non ingemiſcis? An verò lapidibus ligniſque Jupiter, non hominibus ſuccenſebat, ut homines quidem peſti ſubduceres. Is autem ædificia adſcititio quodam igne conſumeret? nec fulmen ei tum ſuppetebat. Niſi tamen audaciores ipſi ſumus, nimiumque ſine cauſſa præcipites; qui ne vos quidem libere nugas agere patiamur. At quomodo tamen, Bone Vates futurum noveras, ut mulierum fœtus divina Salamis perderet, idem utrum id ſementis, an meſſis tempore futurum eſſe ignorabas? Imò cur ne hoc quidem noveras, fœtus illos mulierum ut ſuos ac proprios, ſic etiam hoſtium liberos, à quolibet qui ludificationem ſubodoraretur, intelligi omninò poſſe? At exitus nimirum exſpectandus eſt; prorſus enim alterutrum eveniat oportet. Nam iſta quidem divina Salamis, utri tandem vincerentur, ſemper utique cum Oraculo congrueret, quaſi ad commiſerationis ſenſum ejuſmodi carmine vocaretur. Navalis autem pugna ſub ſementis meſſiſve tempus futura, ſpecie verborum plane Poëtica fingebatur, ne reſponſi vanitas his verborum argutiis tecta deprehendi poſſet; neve id omnes conti-*

nuò viderent, navalem pugnam committi ſub hyemem non ſolere. Jam vero ne ipſius quidem tragœdiæ finis, aut invectorum Numinum ratio obſcura eſt. Supplex alterum, alterum minus exorabile fingitur: utrumque in futuri caſum & ancipitem bellorum inclinationem opportunè, alterum quidem ſi ſalvi forent, alterum vero ſi perirent. Nam ſi ab initio liberarentur, eò tibi antè Minervæ preces inſinuatæ erant, quæ ad frangendam Jovis iracundiam ſatis haberent virium: ſin autem; ne id quidem Vati improviſum: Nec enim Jovem, inquit, exorare Minerva poteſt. Ita ſuum iſtuc Oraculum in triſtis lætæque Sortis exitum bonus Artifex temperavit; ut Jupiter & ſatis conſilio feciſſe ſuo, nec tamen omninò filiæ obſervantiam repudiaſſe videretur. Nam arces quidem plurimas exſcindendas eſſe, id ſi modo ferulis, non autem ferro ignique armati urbem invaderent, falſum eſſet fortaſſis: tametſi aliquid tanta ſolis etiam inſtructa ferulis multitudo potuiſſet. At ligneum, inquit, murum inveni, qui unus expugnari non poſſet. Conſilium das, Apollo, non Divinas: & conſilium quidem alteri, huic geminum,

> I, fuge, rumpe moras; nec probro ignavia detur.

Et verò, qui tuum hoc ænigma ſolvit, is nihilo ſane minus quam tu, id videbat, Athenas Perſam exciviſſe, in eamque urbem, utpote omnium principem ac celeberrimam impetum belli univerſum incumbere. Nam ego ipſe qui nihil Divinando poſſum, ubi rem cenſiſſem, non Lydo tantum, ſed etiam Athenienſi, ut tergo verſo fugeret, omnino auctor eſſem. Etenim

> — Adverſus huic etiam ſeſe inferat hoſtis,
> Quippe ingens Equitum & Peditum vis ingruit.

Mari vero, non terra fugam ſuaderem. Ridiculum enim foret, homines & claſſe inſtructos, & mari pro-

ri proximos, non collectis undique vaſis, & quicquid ad manum commeatus eſſet in naves comporeato, ſalutem expedire, terrâ quibus ea placeret libenter relictâ.

Hactenus iterum OEnomaus, qui eodem modo multa alia & Lacedæmoniis & Cnidiis aliiſque data, nec immeritò, nec inſulſe, ridet. Sed ut videamus quid & à nobis hiſce addi queat, conſideremus verba poſteriora Herodoti, quem vera narraſſe heîc ſupponam, licet id Cicero non æque facilè concedat forſan, nec ipſi validæ dubitandi rationes deſint.

Themiſtocles igitur, ut metum demeret Athenienſibus, quibus malignè eum incuſſerant, ſive Pythia ipſa, ſive Antiſtites Delphici (ſeu quod timerent Perſas, ſeu quod & ab illis clam eſſent corrupti) interpretatur Oraculum: de quo, quod poſtea dixit Demoſthenes, ipſe dicere non audebat: quod id periculo non vacaret. Sicuti hinc nec Brutus, nec Caſſius apertè, atque in Senatu, fictionis ac fraudis accuſare audebant prætenſum illud reſponſum de Parthis non niſi à Rege vincendis. Interpretatur ergo; atque ita, ut non contra Athenienſes aut Salaminios, ſed contra Perſas, facere videretur. 2. Suadet conſcendendas naves, atque ut Claſſe reſiſteretur Perſis; quod videret tantis hoſtium copiis Urbem minimè parem fore; eâque cum ſuis capta habitatoribus, cum ipſa quoque ſimul interituram totam Rempublicam, cæteramque Græciam poſt illam. Dum è contra cum Claſſe ſua poſſent contra Barbaros tentare Fortunam Belli: præſertim cum & cæteris Græcis libertatem propugnare amantibus adjuti, eos & ipſi ſic adjuvare poſſent; conjunctiſque viribus hoſti reſiſtere, ac ſi res benè cederet, eum propulſare.

Quia

Quin imo dubitare quis merito poſſet, an non hoc reſponſum de *Muro ligneo* in ſecundâ Legatione acceptum, ipſius operâ Themiſtoclis Antiſtitibus occultè fuerit ſuggeſtum. Cum, licet jam illi ad Perſas propenderent, nullum non præmium, nullamve fraudulentæ artis reſpuerint mercedem; à quocunque demum illa fuiſſet profecta. Verumenimvero tranſeamus ad alia ſceleſtæ fraudis exempla, quæque apertius ſeſe primo adſpectu produnt: quorum primum ſit quod nobis narrat idem ille Herodotus, libro Octavo: Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες ἔπλωον ἐς τὴν Δῆλον· Μαρδόνιος δὲ περὶ τὴν Θεσσαλίην ἐχείμαζε. ἐνθεῦτεν δὲ ὁρμεώμενος, ἔπεμπε κατὰ τὰ χρηστήρια ἄνδρα Εὐρωπέα γένος, τῷ οὔνομα ἦν Μῦς· ἐντειλάμενος πανταχῆ μιν χρησόμενον ἐλθεῖν, τῶν οἷά τε ἦν σφι ἀποπειρήσασθαι. ὅ, τι μὲν βουλόμενος ἐκμαθέειν πρὸς τῶν χρηστηρίων ταῦτα ἐνετέλλετο, οὐκ ἔχω φράσαι· (οὐ γὰρ ὦν λέγεται) δοκέω δ' ἔγωγε περὶ τῶν παρεόντων πρηγμάτων, καὶ οὐκ ἄλλων πέρι πέμψαι. οὗτος ὁ Μῦς ἔς τε Λεβάδειαν ἀπικόμενος φαίνεται, καὶ μισθῷ πείσας τῶν ἐπιχωρίων ἄνδρα, καταβῆναι, παρὰ Τροφώνιον. Καὶ ἐς Ἄβας τῶν Φωκέων ἀπικόμενος ἐπὶ τὸ χρηστήριον. Καὶ δὴ καὶ ἐς Θήβας πρῶτα ὡς ἀπίκετο, τοῦτο μὲν, τῷ Ἰσμηνίῳ Ἀπόλλωνι ἐχρήσατο. (ἔστι δὲ κατάπερ ἐν Ὀλυμπίῃ, ἱροῖσι αὐτόθι χρηστηριάζεσθαι) τοῦτο δὲ, ξεῖνόν τινα, καὶ οὐ Θηβαῖον χρήμασι πείσας, κατεκοίμισε ἐς Ἀμφιάρεω. Θηβαίων δὲ οὐδενὶ ἔξεστι μαντεύεσθαι αὐτόθι διὰ τόδε· ἐκέλευσέ σφεας ὁ Ἀμφιάρεως διὰ χρηστηρίων ποιεύμενος, ὁκότερα βούλονται ἑλέσθαι τούτων, ἑωυτῷ ἢ ἅτε μάντι χρέεσθαι, ἢ ἅτε συμμάχῳ, τοῦ ἑτέρου ἀπεχομένους· οἱ δὲ σύμμαχόν μιν εἵλοντο εἶναι. διὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἔξεστιν Θηβαίων οὐδενὶ αὐτόθι κατακοιμηθῆναι. τότε δὲ θῶϋμά μοι μέγιστον γενέσθαι λέγεται ὑπὸ Θηβαίων· ἐλθεῖν ἄρα τὸν Εὐρωπέα Μῦν, περιστρωφώμενον πάντα τὰ χρηστήρια, καὶ ἐς τοῦ Πτώου Ἀπόλλωνος τὸ τέμενος. τοῦτο δὲ τὸ ἱρὸν, καλέεται μὲν Πτῷον, ἔστι δὲ Θηβαίων, κέεται δὲ ὑπὲρ τῆς Κωπαΐδος λίμνης, πρὸς ὄρεϊ, ἀγχοτάτω Ἀκραιφίης

πόλιος, ἐς τοῦτο τὸ ἱρὸν ἐπεί τε παρελθεῖν τὸν καλεόμενον τοῦτον Μῦν, ἕπεσθαι οἱ τῶν ἀστῶν αἱρετοὺς ἄνδρας τρεῖς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, ὡς ἀπογραψαμένους τὰ θεσπιεῖν ἔμελλε. καὶ πρόκατε τὴν πρόμαντιν βαρβάρῳ γλώσσῃ χρᾶν. καὶ τοὺς μὲν ἑπομένους τῶν Θηβαίων ἐν θώματι ἔχεσθαι ἀκούοντας βαρβάρου γλώσσης ἀντὶ Ἑλλάδος· οὐδὲ ἔχειν ὅ, τι χρήσωνται τῷ παρεόντι πρήγματι· τὸν δὲ Εὐρωπέα Μῦν, ἐξαρπάσαντα παρ' αὐτέων τὴν ἐφέροντο δέλτον, τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ προφήτεω γράφειν ἐς αὐτὴν (φάναι δὲ Καρίῃ μιν γλώσσῃ χρᾶν) συγγραψάμενον δὲ, οἴχεσθαι ἀπιόντα ἐς Θεσσαλίην.

Dum Græci navigavere in Delon, Mardonius, qui in hybernis apud Theſſaliam erat, inde movens, miſit ad Oracula quendam genere Europæum, nomine Murem, jubens, ut quocunque ſibi liceret pervaderet ad Oracula conſultanda, edocuitque quid vellet ab Oraculis ſcire. Quid autem fuerit incompertum habeo. Non enim memoratur: opinor autem nihil aliud quam de rebus præſentibus fuiſſe. Conſtat hunc Murem in Lebadiam veniſſe, & mercede corrupto quodam indigena Trophonium deſcendiſſe, & ad Abas Phocenſium, ad Oraculum: quin etiam prius Thebas adiſſe. Ibique tum Apollinem Iſmenium conſuluiſſe, quod illic, quemadmodum in Olympia, fas eſt in templis ſciſcitari Oracula: tum quodam non Thebano, ſed peregrino, pecunia corrupto, perſuaſiſſe, ut in delubro Amphiarai obdormiret, &c.

Tunc autem maximum extitiſſe Miraculum, ut à Thebanis mihi narratur: Murem Europæum, pervestigatis omnibus Oraculis, iſſe etiam ad fanum Apollinis Ptoi, vocatur autem id fanum ita: ſed ipſorum Thebanorum eſt, ſitum ſupra paludem Copaidem, ante montem proximè urbem Acræphiam. Ad hoc templum postquam perveniſſet is qui Mus appellaretur, ſecutos eum tres viros publicè delectos ad deſcribenda ea quæ homini reſponderentur, & ſtatim Antiſtitem Barbara linguâ uſam; & ſubſequentes (cum) ſtupuiſſe audien-

tes

tes Barbaram linguam pro Græca. Quumque neſcirent quid in præſenti negotio agerent, Murem Europeum pugillaros quos ferebant eripuiſſe, & in illis ea quæ dicerentur à Propheta exaraſſe, eaque, ut dicebant, lingua Cariâ: atque ubi illa ſcripſiſſet, digreſſum in Theſſaliam abiiſſe.

Hic grande videmus Miraculum: quod etiam majoris forte facerem, niſi narraret illud Herodotus. Sed ut ſerio agam (ſuppoſita Hiſtoriæ veritate,) videmus 1. heic hominem, ad Trophonii Oraculum, mercede corruptum, &c. quod indicat tale quid, etiam ad fanum Apollinis Ptoi, imò & pluribus aliis in locis, potuiſſe contingere: neque exempla memorabilia nobis in ſequentibus deerunt. 2. Oraculum, ſeu potius Prophetam, alia lingua, Caria ſcilicet, locutum. At ſimilia quoque, ut Conſultores obſtupefaceret, Alexander ille Pſeudomantis machinatus fuerat. Sic enim de ipſo Lucianus: Ἀλλὰ καὶ βαρβάροις πολλάκις ἔχρησεν, εἴ τις τῇ πατρίῳ ἔροιτο φωνῇ Συριστὶ, ἢ Κελτιστὶ, οὐ ῥᾳδίως ἐξευρίσκων τινὰς ἐπιδημοῦντας ὁμοεθνεῖς τοῖς διδωκόσι. Διὰ τοῦτο καὶ πολὺς ἐν μέσῳ χρόνος ἦν τοῦ τε δόσεως τῶν βιβλίων, καὶ τῆς χρησμῳδίας, ὡς ἐν τοσούτῳ κατὰ σχολὴν λύοιντό τε οἱ χρησμοὶ ἀσφαλῶς, καὶ εὑρίσκοιντο οἱ ἑρμηνεῦσαι δυνάμενοι ἕκαστα. *Quin etiam Barbaris non rarò reſpondit, ſi quis patriâ linguâ, puta Syriacè vel Gallicè ſciſcitaretur. Attamen difficilè erat invenire conterraneos eorum qui rogationem propoſuiſſent. Proinde multum temporis intercedebat inter libelli donationem, & Oraculi redditionem: quo videlicet interim per otium poſſet & tutò ſolvere libellos, & nanciſci qui cuncta poſſent interpretari.*

Nec opus fuit forte hic tali labore ac induſtriâ: nam potuit ipſe Mus ſuggerere & materiam & verba ipſa: ut ſic redderentur à Propheta, & quæ reddi volebat, & quæ ab aliis intellecta nolebat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

quippe miſſus fuerat à Mardonio. Qui aut, ut falleret ſic per Oracula data milites ſuos, petebat reſponſa per hunc Murem; aut quidem ipſe ſuperſtitione ductus per eum ſe falli ſinebat: Interim occultabat ille quæ fuerant reſponſa ab Oraculis, nec permittebat ut illi, qui ut teſt es aderant, perciperent quid ipſi fuerat ab Oraculo dictum.

At Oracula ſæpius pretio fuiſſe corrupta; ſeu potius Antiſtites ac Prophetas ſeſe Principibus ac Magnatibus feciſſe mercenarios, eorumque ad placita qui aut potentiores cæteris erant, quod eos timerent; aut qui majori mercede reſponſa Prophetarum mercati erant, ſeſe accommodaſſe, tam ex præcedentibus patet, quam ex mox ſequentibus, exemplis: quorum primum ſit hoc ſequens ex Herodoti lib. VI.

Huic verbo inſiſtens Leutychides pronuntiabat Demaratum neque Ariſtonis filium eſſe, neque ritè Spartæ regnare: eiſdem Ephoris adhibitis teſtibus qui Ariſtoni aſſidentes tunc hæc ab illo audierant. Tandem re in contentionem deducta, viſum eſt Spartiatis Oraculum quod Delphis eſt conſulendum, an foret Demaratus Ariſtonis filius necne. Ibi Cleomenes, quum ex ipſius erga Pythiam providentia nihil ſuſpicionis eſſet, ſubornat Cobonem quendam Ariſtophanti filium maximâ apud Delphos auctoritate ut perſuadeat Periallæ mulierum vaticinantium Antiſtiti, dicere ea quæ Cleomenes volebat dici. Ita Pythia, ſciſcitantibus iis qui ad Oraculum erant miſſi, negavit Ariſtonis filium eſſe Demaratum. Quæ tamen res ſequenti tempore palam facta eſt, & Cobon è Delphis profugit, & Perialla honore abdicata eſt. Τούτου δὴ ἐπιβατεύων τοῦ ῥήματος ὁ Λευτυχίδης, ἀπέφαινε τὸν Δημάρητον οὔτε ἐξ Ἀρίστωνος γεγονότα, οὔτε ἱκνευμένως βασιλεύοντα Σπάρτης, τοὺς ἐφόρους μάρτυρας παρέχων ἐκείνους οἱ τότε ἐτύγχανον πάρεδροί τε ἐόντες καὶ ἀκούσαντες ταῦτα Ἀρίστωνος. τέλος δὲ,

ἐόντων

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ἐόντων περὶ αὐτέων νεικέων, ἔδοξε Σπαρτιήτῃσι ἐπείρεσθαι τὸ χρηστήριον τὸ ἐν Δελφοῖσι, εἰ ἄρα Ἀρίστωνος εἴη παῖς ὁ Δημάρητος. ἀνοίστου δὲ γενομένου ἐκ προνοίης τῆς Κλεομένεος ἐς τὴν Πυθίην, ἐνθαῦτα προσποιέεται Κλεομένης Κόβωνα τὸν Ἀριστοφάντου, ἄνδρα ἐν Δελφοῖσι δυναστεύοντα μέγιστον. ὁ δὲ Κόβων Περίαλλαν τὴν πρόμαντιν ἀναπείθει, τὰ Κλεομένης ἐβούλετο λέγεσθαι, λέγειν. οὕτω δὴ ἡ Πυθίη, ἐπειρωτώντων τῶν θεοπρόπων, ἔκρινε μὴ Ἀρίστωνος εἶναι Δημάρητον παῖδα. ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ ἀνάπυστα ἐγένετο ταῦτα, καὶ Κόβων τε ἔφυγε ἐκ Δελφῶν, καὶ Περιάλλη ἡ πρόμαντις ἐπαύση τῆς τιμῆς.

Secundum exemplum ſit, quod apud eundem habetur Herodotum libro quinto, ubi, inſtituens narrationem liberatïonis Athenienſium à Tyrannide, ita infit: Δεῖ δὲ πρὸς τούτοισι ἔτι ἀναλαβεῖν τὸν κατ᾽ ἀρχὰς ἤια λέξων λόγον, ὡς τυράννων ἐλευθερώθησαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἱππίεω τυραννεύοντος, καὶ ἐμπικραινομένου Ἀθηναίοισι, διὰ τὸν Ἱππάρχου θάνατον, Ἀλκμαιωνίδαι, γένος ἐόντες Ἀθηναῖοι, καὶ φεύγοντες Πεισιστρατίδας, ἐπεί τε σφι ἅμα τοῖσι ἄλλοισι Ἀθηναίων φυγάσι πειρωμένοισι κατὰ τὸ ἰσχυρὸν οὐ προεχώρεε κάτοδος, ἀλλὰ προσέπταιον μεγάλως, πειρώμενοι κατιέναι τε καὶ ἐλευθεροῦν τὰς Ἀθήνας, Λιψύδριον τὸ ὑπὲρ Παιονίης τειχίσαντες ἐνθαῦτα οἱ Ἀλκμαιωνίδαι πᾶν ἐπὶ τοῖσι Πεισιστρατίδῃσι μηχανώμενοι, παρ᾽ Ἀμφικτυόνων τὸν νηὸν μισθοῦνται τὸν ἐν Δελφοῖσι, τὸν νῦν ἐόντα, τότε δὲ οὔκω, τοῦτον ἐξοικοδομῆσαι. οἷα δὴ χρημάτων εὖ ἥκοντες, καὶ ἐόντες ἄνδρες δόκιμοι ἀνέκαθεν ἔτι, τόν τε νηὸν ἐξεργάσαντο τοῦ παραδείγματος κάλλιον, τά τε ἄλλα, καὶ συγκειμένου σφι πωρίνου λίθου ποιέειν τὸν νηὸν, Παρίου τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐξεποίησαν. ὡς ὦν δὴ οἱ Ἀθηναῖοι λέγουσι, οὗτοι οἱ ἄνδρες ἐν Δελφοῖσι κατήμενοι ἀνέπειθον τὴν Πυθίην χρήμασι ὅκως ἔλθοιεν Σπαρτιητέων ἄνδρες, εἴτε ἰδίῳ στόλῳ εἴτε δημοσίῳ χρησόμενοι, προφέρειν σφι τὰς Ἀθήνας ἐλευθεροῦν. Λακεδαιμόνιοι δὲ, ὥς σφι αἰεὶ τὠυτὸ πρόφαντον ἐγένετο, πέμπουσι Ἀγχιμόλιον τὸν Ἀστέρος, ἐόντα τῶν ἀστῶν ἄνδρα δόκιμον, σὺν στρατῷ, ἐξε-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ἐξελῶντα Πεισιςρατίδας ἐξ Ἀθηναίων, ὅμως καὶ ξεινίους σφι ἐόντας τὰ μάλιστα. τὰ γὰρ τοῦ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιεῦντο, ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν.

Unde oportet ad eum redire ſermonem quem à principio inſtitueram, qua ratione ſint Athenienſes liberati à Tyrannis. Hippia tyrannidem obtinente, qui exacerbatus in Athenienſes erat ob cædem Hipparchi, Alcmæonidæ, qui genere ſunt Athenienſes, profugi patria propter Piſiſtratidas, quoniam ipſis una cum cæteris exulibus res de redeundo tentata omni ope, fruſtrata fuit, conatique Athenas revertendo liberare, vehementer ſpe deciderunt, Lypſidrium ſuper Pæoniam communierunt: dehinc omnia adverſus Piſiſtratidas comminiſcendo, mercede conduxerunt ab Amphyctionibus templum Delphis ædificandum, id quod nunc eſt, tunc autem non erat. Enimverò quum bene nummati eſſent, ac viri ſpectati jam inde à ſuis majoribus, exſtruxerunt templum exemplari pulchrius. Atque inter cætera, quum ex lapide Porino conventum eſſet ut illud facerent, tamen anteriora ejus Pario lapide effecerunt. Ut igitur Athenienſes ajunt, hi viri DELPHIS SEDENTES, PYTHIAM PECUNIA PERSUASERUNT, *ut & quoties viri Spartiatæ venirent, ſive privato, ſive publico agmine, petentes Oraculum, proponeret ipſis liberare Athenas. Lacedæmonii autem, quum ſibi idem ſemper diceretur, mittunt Anchimolium, Aſteris filium inter populares eximium, cum exercitu ad expellendos Athenis Piſiſtratidas, tametſi hoſpites ſuos & inprimis amicos. Antiquiora enim duxerunt quæ ad Deum quam quæ ad homines pertinent.* Quibus tum porrò Piſiſtratidarum expulſionis hiſtoriarum ſubnectit.

Ex hiſce, mi Lector ſatis ſuperque videmus, Oracula hæc ſuis fraudibus Magnatum ſæpius ſubſerviiſſe Machinamentis: neque immerito hoc χρηςήριον Delphicum à Demoſthene fuiſſe accuſatum,

tum, quod contra Athenienſes eorumque ſocios Philippo Regi faveret. Adjungamus & hoc ſequens ex Athenæi Dipnoſophiſtâ ſub finem libri octavi.

Ἐργίας οὖν ὁ Ῥόδιος ἐν τοῖς περὶ πατρίδος, προειπών τινα περὶ τῶν κατοικησάντων τὴν νῆσον Φοινίκων, φησὶν, ὡς οἱ περὶ Φάλανθον ἐν τῇ Ἰαλυσῷ πόλιν ἔχοντες ἰσχυροτάτην τὴν Ἀχαΐαν καλουμένην, καὶ δαιτὶς ἐγκρατεῖς ὄντες, χρόνον πολὺν ἀντεῖχον Ἰφίκλῳ. ἦν γὰρ αὐτοῖς καὶ θέσφατον ἐν χρησμῷ τινὶ λεγόμενον ἕξειν τὴν χώραν, ἕως κόρακες λευκοὶ γένωνται, καὶ ἐν τοῖς κρατῆρσιν ἰχθύες φανῶσιν. ἐλπίζοντες οὖν τοῦτ' οὐδέ ποτε ἔσεσθαι, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ῥαθυμότερως εἶχον. ὁ δὲ Ἴφικλος πυθόμενος παρά τινος τὰ τῶν Φοινίκων λόγια, καὶ ἐνεδρεύσας τοῦ Φαλάνθου πιστόν τινα πορευόμενον ἐφ' ὕδωρ, ᾧ ὄνομα ἦν Λάρκας, καὶ πίστεις πρὸς αὐτὸν ποιησάμενος, θηρεύσας ἰχθύδια ἐκ τῆς κρήνης, καὶ ἐμβαλὼν εἰς ὑδρεῖον, ἔδωκε τῷ Λάρκᾳ, καὶ ἐκέλευσε φέροντα τὸ ὕδωρ τοῦτο ἐγχέαι εἰς τὸν κρατῆρα, ὅθεν τῷ Φαλάνθῳ ᾠνοχοεῖτο. καὶ ὁ μὲν ἐποίησε ταῦτα, ὁ δὲ Ἴφικλος κόρακας θηρεύσας, καὶ ἀλείψας γύψῳ, ἀφῆκεν. Φάλανθος δ' ἰδὼν τοὺς κόρακας, ἐπορεύετο καὶ εἰς τοὺς κρατῆρας. ὡς δὲ καὶ τοὺς ἰχθῦς ἴδεν, ὑπέλαβε τὴν χώραν οὐκ ἔτι αὐτῶν εἶναι, καὶ ἐπεκηρυκεύσατο πρὸς τὸν Ἴφικλον, ὑπόσπονδος ὑπεξελθεῖν ἀξιῶν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ. συγχωρηθέντος δὲ τοῦ Ἰφίκλου, ἐπιτεχνᾶται ὁ Φάλανθος τοιόνδε τι. καταβαλὼν ἱερεῖα καὶ τὰς κοιλίας ἐκκαθάρας, ἐν ταύταις ἐπειρᾶτο ἐξάγειν χρυσίον καὶ ἀργύριον. αἰσθόμενος δὲ ὁ Ἴφικλος, &c. Atque aliquibus interjectis ita pergit.

Τὰ δ' αὐτὰ ἱστορήσας καὶ Πολύζηλος ἐν τοῖς Ῥοδιακοῖς, τὰ περὶ ἰχθύων, φησὶ, καὶ τῶν κοράκων μόνοι ᾔδεσαν Φάκας, καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Δορκία αὕτη δ' ἐρασθεῖσα τοῦ Ἰφίκλου, καὶ συνθεμένη περὶ γάμου διὰ τῆς τροφοῦ, ἔπεισε τὸν φέροντα τὸ ὕδωρ, ἰχθῦς ἀγαγεῖν καὶ ἐμβαλεῖν εἰς τὸν κρατῆρα. καὶ αὕτη δὲ τοὺς κόρακας λευκάνασα ἀφῆκεν. Quæ, vertente Dalechampio, ita ſonant: *Ergeas Rhodius libris*

de ſuâ patriâ, de Phœnicibus qui habitarunt ac frequentarunt inſulam quædam præfatus, narrat Phalanthum quum prope Jalyſum, oppidum præſidio teneret munitiſſimum, Achæam nomine, commeatumque parcè ac temperanter diſpenſaret, per longum tempus Iphiclo reſtitiſſe: Oraculum enim è Dei cortinâ redditum fuerat, corvi donec albi ſpectarentur, & in poculis viderentur piſces, ipſum eâ regione potiturum. Sperans igitur nunquam id futurum, bellum ſecurius ac negligentius cùm adminiſtraret, Iphiclus quæ Phœnicibus Deus reſponderat à quodam intellexit, inſidiatuſque occultè, ex fidelibus amicis Phalanthi quendam, nomine Larcam, euntem aquatum, intercipit, initoque fœdere, ac interpoſitâ fide, piſciculos è fonte captos injecit urnæ, Larcæque mandavit, ut perlatam aquam in pateram illam effunderet quâ Phalantho vinum miſcebatur: quod ab eo factum eſt. Præterea Iphiclus venatus corvos, eos dimiſit oblitos gypſo: quos Phalanthus cùm adſpexiſſet, ad pocula ſe contulit, in quibus piſces conſpicatus, non amplius in ſuâ poteſtate regionem futuram credens, legavit ad Iphiclum qui ſignificarent, ultro ſe abiturum hâc conditione, ſi excedere tuto permitteretur cùm ſuis. Pollicitus Iphiclus cùm id eſſet, fraudem hanc Phalanthus eſt machinatus, &c.

Polyzelus, qui in Rhodiacis hiſtoriis ſuis eadem prodidit, ſcribit, quod Oraculum de piſcibus & corvis retulimus, ſoli Phacæ cognitum fuiſſe, ac ejus gnatæ Derciæ: quæ Iphicli amore correpta, & nutricis operâ ei deſponſa, tum perſuaſit illi qui ferebat aquam, piſces ut tolleret, & in Phalanthi poculum injiceret, tum corvoſæ ſe dealbatos, ut provolarent emiſit.

Si vero hæc nunc allata exempla non ſuffecerint; neque ſint, aut Herodotus, aut Athenæus in talibus ſatis idonei auctores, ac quibus fidem nimis temere præſtare non debeamus; præcedentibus hiſce hiſtoriis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſtoriis addam eam, quam non minus memorabilem, ſed quam maximè notandam, habet de Lyſandro, in vita ipſius, Plutarchus, hunc in modum: *Totam autem technam & aſtutiam commenti, quæ neque mediocris fuit, neque à vulgari ducta fonte, ſed, velut in digrammate Mathematico, multa habuit & magna principia, per ſpinoſaque & contorta lemmata progreſſa ad concluſionem eſt, ſecuti ſcripta cujuſdam hiſtorici & philoſophi, explanabimus. Mulier erat in Ponto, quæ prægnantem ſe ferebat ex Apolline, cui multi (neque immeritò) fidem non habebant, multi etiam credebant. Unde quum filium peperiſſet, complures & nobiles magnam nutrimentorum ejus atque educationis egerunt curam. Nomen puero aliqua certè ex cauſa Sileno eſt inditum. Hoc ſumpto Lyſander exordio, reliqua de ſuo aſſuit, & attexuit. Nec vero paucos vel contemnendos habuit ſibi in hac fabulâ ſervire paratos, qui famam pueri natalium citra ſuſpicionem ullam advexerunt. Alium præterea vulgaverunt & diſſipaverunt Spartæ, Delphis petitum, rumorem:* Oracula *pervetuſta à Sacerdotibus in arcanis tabulis conſervari, neque attractare has vel legere fas eſſe, niſi longo ævo natus ex Apolline veniſſet, & generationis ſuæ indicio, quod notum cuſtodibus eſſet, edito iis tabulas quibus Sortes continebantur, accepiſſet. His præſtructis veniendum ſicut Apollinis filio Sileno erat ad poſcenda* Oracula: *Sacerdotes conſcii ſingula ſedulò rimare de natalibus ejus & percontari debebant. Poſtremo, his adducti ſcilicet, libellos tanquam Apollinis filio oſtendere, atque hic in magna corona cum alia recitare* Oracula, *tum cujus cauſâ hoc inſtitutum fuerat de regno, præſtare & ſatius eſſe Spartiatis ut ex optimis civibus legerent Reges. Ut jam adolevit Silenus, atque ad rem agendam veniebat, ecce, Lyſander à fabula excidit unius ignavia Hiſtrionis & adminiſtri, qui, quum admovenda operi manus eſſet, obtorpuit & ter-*

 giver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

giverſatus eſt. Nihil tamen dum ſuperſtes Lyſander fuit, patefactum eſt, ſed poſt obitum ejus. Ipſius autem Plutarchi verba hæc ſunt: Τὴν δὲ ὅλην ἐπιβουλὴν καὶ σκευωρίαν τοῦ πλάσματος, οὐ φαύλην οὖσαν, οὐδ' ἀφ' ὧν ἔτυχεν ἀρξαμένην, ἀλλὰ πολλὰς καὶ μεγάλας ὑποθέσεις, ὥσπερ ἐν διαγράμματι μαθηματικῷ, προσλαβοῦσαν, καὶ διὰ λημμάτων χαλεπῶν καὶ δυσπορίστων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα προϊοῦσαν, ἡμεῖς ἀναγράψομεν, ἀνδρὸς ἱστορικοῦ καὶ φιλοσόφου λόγῳ κατακολουθήσαντες. ἦν γυνὴ ἐν Πόντῳ κύειν ἐξ Ἀπόλλωνος φάσκουσα, ᾧ πολλοὶ μὲν (ὡς εἰκὸς ἦν) ἠπίστουν, πολλοὶ δὲ καὶ προσεῖχον· ὥστε καὶ τεκούσης παιδίον ἄρρεν, ἀπὸ πολλῶν καὶ γνωρίμων σπουδάζεσθαι τὴν ἐκτροφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν. ὄνομα δὲ τῷ παιδὶ Σιληνὸς ἐκ δή τινος αἰτίας ἐτέθη. ταύτην λαβὼν ὁ Λύσανδρος ἀρχὴν τὰ λοιπὰ τὰ παρ' ἑαυτοῦ προσετεκταίνετο καὶ συνύφαινεν, οὐκ ὀλίγοις χρώμενος οὐδὲ φαύλοις τοῦ μύθου προαγωνισταῖς, οἳ τήν τε φήμην τῆς γενέσεως τοῦ παιδὸς εἰς πίστιν ἀνυπόπτως προσῆγον· ἄλλον τε λόγον ἐκ Δελφῶν ἀντικομίσαντες εἰς τὴν Σπάρτην κατέβαλον καὶ διέσπειραν, ὡς ἐν γράμμασιν ἀπορρήτοις ὑπὸ τῶν ἱερέων φυλάττοιντο παμπάλαιοι δή τινες χρησμοί· καὶ λαβεῖν οὐκ ἔξεστι τούτοις, οὐδ' ἐντυχεῖν θεμιτόν, εἰ μή τις ἄρα γεγονὼς ἐξ Ἀπόλλωνος ἀφίκοιτο τῷ πολλῷ χρόνῳ, καὶ σύνθημα τοῖς φυλάττουσι τῆς γενέσεως γνώριμον παρασχὼν, κομίσαιτο τὰς δέλτους ἐν αἷς ἦσαν οἱ χρησμοί. τούτων δὲ προκατεσκευασμένων, ἔδει τὸν Σιληνὸν ἐλθόντα τοὺς χρησμοὺς ἀπαιτεῖν, ὡς Ἀπόλλωνος παῖδα· τοὺς δὲ συμπράττοντας τῶν ἱερέων ἐξακριβοῦν ἕκαστα, καὶ διαπυνθάνεσθαι περὶ τῆς γενέσεως. τέλος δὲ πεπεισμένους δῆθεν, ὡς Ἀπόλλωνος υἱῷ δεῖξαι τὰ γράμματα· τὸν δὲ ἀναγνῶναι πολλῶν παρόντων, ἄλλας τε μαντείας, καὶ ἧς ἕνεκα τἆλλα ἐπλάσθη, τὴν περὶ τῆς βασιλείας, ὡς ἄμεινον εἴη καὶ λῷον Σπαρτιάταις ἐκ τῶν ἀρίστων πολιτῶν αἱρουμένοις τοὺς βασιλέας. ἤδη δὲ τοῦ Σιληνοῦ μειρακίου γεγονότος καὶ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἥκοντος, ἐξέπεσε τοῦ δράματος ὁ Λύσανδρος, ἀτολμίᾳ τῶν ὑποκριτῶν καὶ συνεργῶν ἑνός, ὡς ἐπ' αὐτὸ τὸ ἔργον ἦλθεν, ἀποδειλιάσαντος καὶ ἀναδύντος, οὐ μὴν ἐφω-

ἐφωράθη γε τοῦ Λυσάνδρου ζῶντος οὐθὲν, ἀλλὰ μετὰ τὴν τελευτήν. Dolendum ſanè non addidiſſe ulterius Plutarchum, quanam ex cauſa ac quomodo fraus hæc demum detecta fuit. Dum de Lyſandro loquor, omittere nequeo & hoc ſequens, quod de eodem apud eundem exſtat Plutarchum:

Ἦν δὲ Διοπείθης, ἀνὴρ χρησμολόγος, ἐν Σπάρτῃ, μαντειῶν τε παλαιῶν ὑπόπλεως, καὶ δοκῶν περὶ τὰ θεῖα σοφὸς εἶναι καὶ περιττός. οὗτος οὐκ ἔφη θεμιτὸν εἶναι χωλὸν γενέσθαι τῆς Λακεδαίμονος βασιλέα· καὶ χρησμὸν ἐν τῇ δίκῃ τοιοῦτον ἀνεγίνωσκε.

Φράζεο δὴ Σπάρτη, καίπερ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
Μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάψῃ χωλὴ βασιλεία.
Δηρὸν γὰρ νοῦσοί σε κατασχήσουσιν ἄελπτοι,
Φθισιόβροτον τ' ἐπὶ κῦμα κυλινδομένου πολέμοιο.

Πρὸς ταῦτα Λύσανδρος ἔλεγεν, ὡς εἰ πάνυ φοβοῖντο τὸν χρησμὸν οἱ Σπαρτιᾶται, φυλακτέον αὐτοῖς εἴη τὸν Λεοντυχίδην. οὐ γὰρ εἰ προσπταίσας τις τὸν πόδα βασιλεύοι, τῷ θεῷ διαφέρειν, ἀλλ' εἰ μὴ γνήσιος ὢν μηδὲ Ἡρακλείδης, τοῦτο τὴν χωλὴν εἶναι βασιλείαν.

Sed Diopites erat Spartæ vir Fatidicus, qui veteres Sortes tenebat, habebaturque in rebus Divinis ſapiens & doctus. Hic perhibebat nefas eſſe, quenquam regnare Lacedæmone claudum, atque Oraculum in Judicio hoc recitavit:

Tu, quamvis animo tumeas, ô Sparta, ſuperbo,
Te rectam pedibus prorſus circumſpice, claudum
Ne lædat regnum. Longi te namque labores
Et ſubiti cingent, Martiſque agitaberis undis.

Ad ea reſpondit Lyſander: ſi Oraculum hoc magnopere Spartiatæ religioni haberent, vitandum iis Leontychidem. Neque enim ſi is qui offendiſſet pedem regnaret, id Deum laborare: verum ſi adulterinus & alienus foret ab Herculis gente, hoc claudum regnum eſſe. Quo vitio laborare Leontychidem oſtendebat Ageſilaus.

Verum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Verum addamus hiſce quæ habet idem ille Plutarchus de Alcibiade, in vita Niciæ, ubi hoc modo loquitur: *Atqui multa dira etiam à Sacerdotibus adverſus ſuſceptam expeditionem memorantur obnuntiata. Sed alios habuit Alcibiades Vates, atque ex vetuſtis quibuſdam vaticiniis magnum decus prænuntiavit Athenienſes ex Sicilia deportaturos. Legatos quoque ſubornaverat, qui ab Jove Ammone reverſi fuerant cum Sortibus, quibus ſignificabatur capiendos ab Athenienſibas omnes Syracuſanos. Adverſa vero verentes malè ominari occulebant.*

Καίτοι λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν στρατείαν· ἀλλ᾽ ἑτέρους ἔχων μάντεις ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐκ δή τινων λογίων προὔφερε παλαιῶν, μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι. καὶ θεοπρόποι τινὲς αὐτῷ παρ᾽ Ἄμμωνος χρησμὸν κομίζοντες ὡς λήψονται Συρακουσίους ἅπαντας Ἀθηναῖοι. τὰ δ᾽ ἐναντία, φοβούμενοι δυσφημεῖν, ἔκρυπτον.

Videmus ſanè ex talibus exemplis, quam meritò ſuſpecta fuerint Oracula hominibus, qui non nimium obeſæ naris hinc de cæteris conjecturam faciebant. Hinc, ut Demoſthenes de Pythia queſtus fuerat eam φιλιππίζειν. [Cujus dicti occaſionem ac cauſam non obſcure nobis indicat, ille qui, in Oratione ſuâ contra Cteſiphontem in Demoſthene omnia, & omnibus modis, culpare atque obtre- ctare conatur, Æſchines; hiſce verbis: Οὐχ ἱκανὴν μὲν τὸ τοῖς μυστηρίοις φανὲν σημεῖον φυλάξασθαι ἢ τὴν μυστῶν τελευτήν; οὐ περὶ τούτων Ἀμυνιάδης μὲν προὔλεγεν εὐλαβεῖσθαι, καὶ πέμπειν εἰς Δελφοὺς ἐπερησομένους τὸν θεὸν, ὅ, τι χρὴ πράττειν, Δημοσθένης δὲ ἀντέλεγε, φιλιππίζειν τὴν Πυθίαν φάσκων, ἀπαίδευτος ὤν, καὶ ἀπολαύων καὶ ἐμπιμπλάμενος τῆς διδομένης ὑφ᾽ ὑμῶν αὐτῶν ἐξουσίας; *Non ſatis valebat ad oſtentum illud, quod Myſteriorum diebus ſignificatum fuerat, præcavendum, myſtarum interitus? Non Amyniades prædixerat ut & cave-*

caveremus, & certos homines, qui ab Apolline requirerent quid facto opus eſſet, Delphos mitteremus? non Demoſthenes adverſabatur? quum Pythiam cum Philippo facere diceret, homo omnis doctrinæ atque humanitatis expers, & hac, quam ei datis licentiâ immoderate perfruens, eâque ſe ad ſaturitatem explens atque ingurgitans.] Sic quoque Athenienſes, teſte Plutarcho in Nicia de eadem querebantur: ita enim ille: Οἱ δὲ ταῦτα μὲν ἔφασαν εἶναι Δελφῶν πλάσματα, πεπεισμένων ὑπὸ Συρακουσίων.

At hi [*Athenienſes*] *commenta hæc Delphorum dictitabant eſſe à Syracuſanis corruptorum.* Quod ni ſæpius factum conſtitiſſet, non veriſimile eſt, eos hæc ita publice aſſerere voluiſſe. * Quam parvi autem fecerint (imò neque id diſſimulaverint) Principes & Magnates Oracula, ſi non pro placito reſpondiſſent, oſtendam quoque; poſtquam ex Herodoto prius hiſtoriam, legi hîc digniſſimam, adduxero.

Eſt autem ea quam habet lib. I. de Pactya, hiſce verbis: Οἱ δὲ Κυμαῖοι ἔγνωσαν συμβουλῆς πέρι ἐς θεὸν ἀνῶσαι τὸν ἐν Βραγχίδῃσι. ἦν γὰρ αὐτόθι μαντήϊον ἐκ παλαιοῦ ἱδρυμένον, τῷ Ἴωνές τε πάντες καὶ Αἰολέες ἐώθεσαν χρέεσθαι. ὁ δὲ χῶρος οὗτος, ἐστὶ τῆς Μιλησίης ὑπὲρ Πανόρμου λιμένος. πέμψαντες ὦν οἱ Κυμαῖοι ἐς τοὺς Βραγχίδας θεοπρόπους, ἠρώτων περὶ Πακτύην ὁκοῖόν τι ποιέοντες, θεοῖσι μέλλοιεν χαριεῖσθαι, ἐπειρωτῶσι δέ σφι ταῦτα χρηστήριον ἐγένετο, ἐκδιδόναι Πακτύην Πέρσῃσι. ταῦτα δὲ ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Κυμαῖοι, ὁρμέατο ἐκδιδόναι· ὁρμεωμένου δὲ ταύτῃ τοῦ πλήθεος, Ἀριστόδικος ὁ Ἡρακλείδεω, ἀνὴρ τῶν ἀστῶν ἐὼν δόκιμος, ἔσχε μὴ ποιῆσαι ταῦτα Κυμαίους, ἀπιστέων τε τῷ χρησμῷ, καὶ δοκέων τοὺς θεοπρόπους οὐ λέγειν ἀληθέως. ἐς ὃ, τὸ δεύτερον περὶ Πακτύεω ἐπειρησόμενοι, ἤεσαν ἄλλοι θεόπροποι, τῶν καὶ Ἀριστόδικος ἦν.

* Revocet, quæſo, Lect. heic etiam in memoriam, ea quæ ex Euſebii lib. VI. præparat. Euangelic. jam ſuperiùs attuli, de fraudibus Antiſtitum, etiam ſuâ ætate detectis: & ex eorum propria confeſſione patefactis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

τὴν. ἀπικομένων δὲ ἐς Βραγχίδας, ἐχρηστηριάζετο ἐκ πάντων Ἀριστόδικος ἐπειρωτέων τάδε, Ὦναξ ἦλθε παρ' ἡμέας ἱκέτης Πακτύης ὁ Λυδὸς, φεύγων θάνατον βίαιον πρὸς Περσέων· οἱ δέ μιν ἐξαιτέονται, προεῖναι κελεύοντες Κυμαίους. ἡμεῖς δὲ δειμαίνοντες τὴν Περσέων δύναμιν, τὸν ἱκέτην ἐς τόδε οὐ τετολμήκαμεν ἐκδιδόναι, πρὶν ἂν τὸ ἀπὸ σοῦ ἡμῖν δηλωθῇ ἀτρεκέως ὁκότερα ποιέωμεν. ὁ μὲν ταῦτα ἐπειρώτα· ὁ δὲ αὖτις τὸν αὐτόν σφι χρησμὸν ἔφαινε, κελεύων ἐκδιδόναι Πακτύην Πέρσῃσι. πρὸς ταῦτα ὁ Ἀριστόδικος ἐκ προνοίης ἐποίεε τάδε· περιϊὼν τὸν νηὸν κύκλῳ, ἐξαιρέει τοὺς στρουθοὺς καὶ ἄλλα ὅσα ἦν νενοσσευμένα ὀρνίθων γένεα ἐν τῷ νηῷ. ποιέοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα, λέγεται φωνὴν ἐκ τοῦ ἀδύτου γενέσθαι, φέρουσαν μὲν πρὸς τὸν Ἀριστόδικον, λέγουσαν δὲ τάδε, Ἀνοσιώτατε ἀνθρώπων, τί τάδε τολμᾷς ποιέειν; τοὺς ἱκέτας μου ἐκ τοῦ νηοῦ κεραΐζεις; Ἀριστόδικον δὲ οὐκ ἀπορήσαντα, πρὸς ταῦτα εἰπεῖν, Ὦναξ, αὐτὸς μὲν οὕτω τοῖσι ἱκέτῃσι βοηθέεις, Κυμαίους δὲ κελεύεις τὸν ἱκέτην ἐκδιδόναι; τὸν δὲ αὖτις ἀμείψασθαι τοῖσδε, Ναὶ κελεύω, ἵνα γε ἀσεβήσαντες θᾶσσον ἀπόλησθε, ὡς μὴ λοιπὸν περὶ ἱκετέων ἐκδόσιος ἔλθοιτε ἐπὶ τὸ χρηστήριον.

Deinde Mazares nuntios Cumam miſit qui Pactyan repoſcerent. Cumæi verò conſilio inito ſtatuerunt ad Deum apud Branchidas referendum, quid facto opus eſſet. Erat enim illic Oraculum pervetuſtum quo Æoles Ioneſque communiter uti conſueverant. Oraculum hoc in Mileſiorum agro eſt ſitum, ſupra Panormum portum. Miſſis igitur ad Branchidas, conſultoribus, rogabant, quidnam facientes hac in re Deo gratificaturi eſſent. Conſulentibus reſpondebatur, Pactyan Perſis eſſe permittendum. Quæ quum relata audirent Cumæi, Pactyan tradere decreverant. Quum autem vulgus hoc decreviſſet, Ariſtodicus Heraclidis filius, vir inter cæteros Cumæos clarus, ſeu Oraculo parùm fidens, ſive ipſos Conſultores Oraculi reſponſum non recte proferre exiſtimans, conſtanter obſtabat, quominus Oraculo Cumæi obtemperarent. Unde factum eſt, ut iterum de

Pactya

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Pactya interrogaturi alii mitterentur Sacerdotes conſultores, inter quos ipſe quoque Ariſtodicus erat. Hi quum ad Branchidas perveniſſent, unus ex omnibus Ariſtodicus conſulebat Oraculum, ſciſcitans in hæc verba: ô Rex, venit ad nos ſupplex Pactyas Lydus, mortem fugiens violentam; Perſæ, eundem repetentes, jubent Cumæos hominem dimittere. Nos Perſarum potentiam formidantes, tamen ſupplicem nondum reddere auſi ſumus, donec intelligeremus ex te indubitatò, quid facere nos conveniret. Hunc in modum ſciſcitanti Ariſtodico, idem rurſus reſpondebatur, quod priores retulerant nempe Pactyan Perſis permittendum. Poſt hæc Ariſtodicus tale quippiam de induſtria aggreditur: Templum circumiens paſſeres aliaſque aviculas, quæ forte in Templo illic nidulabantur, è nidis exemit. Quæ quum ille faceret, memorant vocem ex adyto auditam, quæ ad Ariſtodicum ferretur, atque hujuſmodi quædam ſonaret: hominum ſceleſtiſſime, quæ libido te adegit, ut auderes meos ſupplices diripere? Ariſtodicum nihil dubitaſſe ad hunc modum reſpondere: Tune Rex, ſic auxilium fers ſupplicibus, & Cumæos jubes ſupplicem Pactyan tradere Perſis? Cui Deus reſpondens, equidem, inquit, jubeo ut impii malè pereatis, neque deinde Oraculum hoc de reddendis veſtris ſupplicibus laceſſatis.

Videmus hic clarè, Antiſtites per Ariſtodicum confuſos nihil habuiſſe quod reſponderent; ideoque, ut ille, cum ſociis, in malam rem abiret juſſiſſe: quaſi Deus ille, ſeu Diabolus, qui ſane noviſſe debuerat, quo animo Ariſtodicus avicularum nidos ita turbarat, hoc juſſiſſet. Sed & Ariſtodicum talia jam antea ſuſpicatum, imò forſan & aliis exemplis motum præſenſiſſe, adeoque non ſolùm ſe ſecundis conſultoribus immiſcuiſſe, verum & ipſum pro cæteris onus hoc (Deum conſulendi) ſuſcepiſſe, ſatis clare mihi conſtare videtur, ex hiſto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

hiſtoriæ hujus circumſtantiis: ac præterea quidem præcipuè, quod ſolos Mileſios ex cunctis Ionibus cum Cyro fœdus pepigiſſe probe noſſet.

Ut autem in Templis Fatidicis fallebant incautos ingenui iſti Antiſtites ac Prophetæ; Sic quoque per verſus Fatidicos, ſive Sortes carmine conſcriptas, conſultores ſuos ludebant Sortilegi. Quod idem ille Herodotus nos docet libro 7. ſub initium, hoc modo: *Deinde ii Piſiſtratidæ qui Suſa adſcenderant, tum eadem verba habuerunt quæ Aleuadæ, tum vero prætendebant, quem ſecum habebant, Onomacritum Athenienſem Sortilegum & Muſæi Sortium ediſſertatorem. Adſcenderant enim [cum ipſo] poſtquam poſt inimicitias cum eo denuò in gratiam redierant. Nam Onomacritus ab Hipparcho Piſiſtrati filio Athenis fuerat ejectus, quod à Laſo Hermionenſi manifeſto deprehenſus fuiſſet, inter Muſæi Sortes hanc etiam inſeruiſſe, fore ut inſulæ Lemno adjacentes mari ſubmergerentur. Ob id Hipparchus hominem ejecerat, quum familiariſſime illo antea uteretur. Tunc autem quum unà cum illis [Suſa] adſcendiſſet, quoties in conſpectum Regis veniebat, Piſiſtratidis honorifice de ipſo loquentibus, aliqua ex illis Oraculis recitabat. Ex quibus ea quæ cladem Barbaro portendebant, tacebat, & contra fauſtiſſima quæque excerpebat; nimirum in fatis eſſe ut Helleſpontus à viro Perſa ponte jungeretur, & ad expeditionem illam pertinentia recenſens. Hic igitur Oracula commemorando cum Rege agebat: Piſiſtratidæ vero & Aleuadæ ſuas ſententias proferendo.*

Καὶ δή τι πρὸς τούτοισι ἔτι πλέον προσωρέγοντο οἱ ἔχοντες Ὀνομάκριτον, ἄνδρα Ἀθηναῖον, χρησμολόγον τε καὶ διαθέτην χρησμῶν τῶν Μουσαίου. ἀναβεβήκεσαν γὰρ τὴν ἔχθρην προκαταλυσάμενοι. ἐξελάθη γὰρ ὑπὸ Ἱππάρχου τοῦ Πεισιστράτου ὁ Ὀνομάκριτος ἐξ Ἀθηναίων, ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλοὺς ὑπὸ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέος ἐμποιέων ἐς τὰ Μουσαίου χρησμὸν, ὡς αἱ ἐπὶ Λήμνου ἐπικείμεναι νῆσοι ἀφανιζοίατο ἐκ

τῆς

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

τῆς θαλάσσης; διὸ ἐξέλασέ μιν ὁ Ἵππαρχος, πρότερον χρεώμενος τὰ μάλιστα, τότε δὲ συναναβὰς, ὅκως ἀπίκοιτο ἐς ὄψιν τὴν βασιλῆος, λεγόντων τῶν Πεισιστρατιδέων περὶ αὐτοῦ σεμνοὺς λόγους, κατέλεγε τῶν χρησμῶν. εἰ μέν τι ἐνέοι σφάλμα φέρον τῷ βαρβάρῳ, τῶν μὲν ἔλεγε οὐδὲν, ὁ δὲ τὰ εὐτυχέστατα ἐκλεγόμενος, ἔλεγε τόν τε Ἑλλέσποντον ὡς ζευχθῆναι χρεὼν εἴη ὑπ' ἀνδρὸς Πέρσεω, τήν τε ἔλασιν ἐξηγεόμενος. οὗτός τε δὴ χρησμῳδέων προσεφέρετο, καὶ οἵ τε Πεισιστρατίδαι καὶ οἱ Ἀλευάδαι γνώμας ἀποδεικνύμενοι.

Ex qua, de Onomacrito, hiſtoria videmus artes atque impoſturas horum Divinatorum Sortilegorum: ut qui vel inſererent Sortibus, ſive verſibus Fatidicis Vatum, ea quibus movere aut ſpe aut timore aliove affectu ſe poſſe ſperarent; vel ea producerent ac decantarent, quæ fauſta conſultoribus videbantur; quæ infauſta verò, reticerent ac ſupprimerent. Non enim ullum mihi dubium eſt, quin & in cæteris Oraculis, ſive Sybillinis, ſive aliis, frequenter admodum idem fictitatum fuerit. Etiamſi vanis hujuſmodi artificiis, nulli cordatiori ullam unquam ſpem aut metum, lætitiam aut terrorem injecerint.

Quum igitur talia, atque hujuſmodi multa alia, experti eſſent ac perſpicerent ſatis homines Politici; quis miretur eos tam parvi ſæpe feciſſe Oraculorum reſponſa; ut ſi non è re ſua eſſet, quod reſponſum fuerat, ii aut pro parte tantum, aut omninò non, iis obedirent. Quod patet ex hiſce ſequentibus exemplis: quorum primum nobis dat Herodotus, lib. VII. hoc modo: Οἱ δὲ συνωμόται Ἑλλήνων ἐπὶ τῷ Πέρσῃ, μετὰ τὴν ἀπόπεμψιν τῶν κατασκόπων, δεύτερα ἔπεμπον ἐς Ἄργος ἀγγέλους. Ἀργεῖοι δὲ λέγουσι τὰ κατ' ἑωυτοὺς γενέσθαι ὧδε, πυθέσθαι γὰρ αὐτίκα κατ' ἀρχὰς τὰ ἐκ τοῦ βαρβάρου ἐγειρόμενα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. πυθόμενοι δὲ καὶ μαθόντες ὡς σφέας οἱ Ἕλληνες πειρήσονται

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

προλαμβάνοντες ἐπὶ τὸν Πέρσην, πέμψαι θεοπρόπους ἐς Δελφοὺς, τὸν θεὸν ἐπειρησομένους ὥς σφι μέλλει ἄριστον ποιέουσι γενέσθαι. νεωστὶ γάρ σφεων τεθνάναι ἑξακισχιλίους ὑπὸ Λακεδαιμονίων καὶ Κλεομένεος τοῦ Ἀναξανδρίδεω. τῶνδε δὴ εἵνεκα πέμπειν. τὴν δὲ Πυθίην ἐπειρωτῶσι αὐτοῖσι ἀνελεῖν τάδε,

Ἐχθρὲ περικτιόνεσσι, φίλ' ἀθανάτοισι θεοῖσι,
Εἴσω τὸν προβόλαιον ἔχων, πεφυλαγμένος ἧσο,
Καὶ κεφαλὴν πεφύλαξο· κάρη δὲ τὸ σῶμα σαώσει.

Ταῦτα μὲν τὴν Πυθίην χρῆσαι πρότερον. μετὰ δὲ, ὡς ἐλθεῖν τοὺς ἀγγέλους ἐς δὴ τὸ Ἄργος, εἰσελθεῖν ἐπὶ τὸ βουλευτήριον, καὶ λέγειν τὰ ἐντεταλμένα, τοὺς δὲ πρὸς τὰ λεγόμενα ὑποκρίνεσθαι ὡς ἑτοῖμοί εἰσι Ἀργεῖοι ποιέειν ταῦτα, τριήκοντα ἔτεα εἰρήνην σπεισάμενοι Λακεδαιμονίοισι, καὶ ἡγεόμενοι κατὰ τὸ ἥμισυ πάσης τῆς συμμαχίης. καί τοι κατά γε τὸ δίκαιον γίνεσθαι τὴν ἡγεμονίην ἑωυτῶν, ἀλλ' ὅμως σφι ἀποκρίνασθαι, καίπερ ἀπαγορεύοντός σφι τοῦ χρηστηρίου μὴ ποιέεσθαι τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμμαχίην· σπουδὴν δὲ ἔχειν σπονδὰς γενέσθαι τριηκονταέτιδας, καίπερ τὸ χρηστήριον φοβεομένοισι.

Poſt quorum reditum Græci qui contra Perſam conjurarant nuntios iterum Argos miſerunt; quibus Argivi reſponderunt, ſe ita egiſſe. Quum jam inde ab initio audiviſſent, quæ Barbarus adverſus Græciam moliretur, & fore animadvertiſſent, ut Græci ipſos nihilominus quam cæteros adverſus Perſam aſſumerent, ſe Delphos miſiſſe qui Deum conſulerent, quid ſibi optime facientibus eſſet eventurum (nuper enim ſex millia ſuorum fuiſſe interempta à Lacedæmoniis & Cleomene Anaxandridæ filio, eâque de cauſa ſe miſiſſe,) & iis qui miſſi fuerant interrogantibus, ſic Pythiam reſpondiſſe:

Finitimis inviſe, Deis dilecte beatis,
Interius tutamen habens, impune maneto,
Et tutare caput: nam membra tuebitur illud.

Hæc illis Pythia prius reſponderat. Poſtea vero quam nuntii Argos venerunt Senatumque ingreſſi mandata retulerunt. Argivi reſponderunt ad ea quæ diceban-

tur,

tur, ſe promptos eſſe in triginta annos pacificare cum Lacedæmoniis, percuſſo fœdere: ſed ea conditione, ut dimidium Imperii penes ſe eſſet. Quamquam enim jus imperandi ipſorum eſſet, tamen dimidio imperii ſe eſſe contentos. Hoc ajebant ſuum Senatum reſpondiſſe, QUAMVIS DISSUADENTE ORACULO *Societatem contrahere cum Græcis, quod etſi formidarent, tamen properare ut fœdus triginta annorum feriretur, &c.*

Secundum habemus apud eundem Herodotum lib. V. Αἰγινῆται δὴ ἐδήϊευν τῆς Ἀττικῆς τὰ παραθαλάσσια· καὶ Ἀθηναίοισι ὁρμεωμένοισι ἐπ' Αἰγινήτας στρατεύεσθαι, ἦλθε μαντήϊον ἐκ Δελφῶν, ἐπισχόντας ἀπὸ τοῦ Αἰγινητέων αἰκίης τριήκοντα ἔτεα, τῷ ἑνὶ δὲ τριηκοστῷ, Αἰακῷ τέμενος ἀποδέξαντας, ἄρχεσθαι τοῦ πρὸς Αἰγινήτας πολέμου· καί σφι χωρήσειν τὰ βούλονται. ἢν δὲ αὐτίκα ἐπιστρατεύωνται, πολλὰ μὲν σφέας ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου πείσεσθαι, πολλὰ δὲ καὶ ποιήσειν· τέλος μέντοι καταστρέψασθαι. ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι, τῷ μὲν Αἰακῷ τέμενος ἀπεδέξαντο τοῦτο τὸ νῦν ἐπὶ τῆς ἀγορῆς ἵδρυται· τριήκοντα δὲ ἔτεα οὐκ ἀνέχοντο, ἀκούσαντες ὅκως χρεὼν εἴη ἐπισχεῖν πεπονθότας ὑπ' Αἰγινητέων ἀνάρσια.

Qui [Æginetæ] quum maritima Atticæ vaſtarent, Athenienſeſque adverſus Æginam expeditionem inirent, advenit è Delphis Oraculum, ut ab Æginetis lædendis triginta annos abſtinerent, triceſimo anno, quum fanum Æaco dicaſſent, bellum cum Æginetis inchoarent, ad votum eis re ſucceſſurâ. Sin bellum continuò inferrent, fore ut interea multa detrimenta acciperent & inferrent, ſed ad extremum ipſi ſubigerentur. Hoc Oraculum ad ſe Athenienſes allatum ubi audiere, eatenus (NB.) *ei obtemperandum cenſuerunt ut Æaco fanum dicarent, quod nunc in foro exſtructum viſitur. Sed annos triginta non abſtinuerunt, quum audiſſent ſibi eſſe abſtinendum paſſis hoſtilia ab Æginetis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Videmus ex hiſce, uſos in rem ſuam politicos Oraculis. At ſi non pro voto aut voluntate reſpondiſſent, iis minimè paruiſſe; aut ſolum in quantum ipſis id conduceret: Si autem credidiſſent hi homines, Divina hæc revera fuiſſe reſponſa Deorumque monita, minas, ac promiſſa: minimè veriſimile eſt eos tam parum fuiſſe Oraculis obaudientes. Notandum autem ſimul, in tranſitu, in reſponſo de Æginetis dato Athenienſibus; rem prædictam ab Oraculo eum non habuiſſe exitum quem Pythia futurum cecinerat. Sed hujuſmodi caſus quotidie experiebantur. Atque hinc maximus Oraculorum apud cordatiores contemptus.

Ut autem parvi admodum ſæpe faciebant Oracula vel celebratiſſima, ſic minimè curabant Haruſpicinam, Auguria, cæteraque Divinationum genera.

De Cæſare hinc Suetonius, cap. 59:

Ne religione quidem ullâ à quoquam incepto abſterritus unquam vel retardatus eſt. Cum immolanti aufugiſſet hoſtia, profectionem adverſus Scipionem & Jubam [quos quoque devicit] *non diſtulit. Prolapſus etiam in egreſſu navis, verſo ad melius omine, Teneo te, inquit, Africa. Ad eludendas autem Vaticinationes, quibus felix & invictum in ea provincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, deſpectiſſimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ ſalutioni cognomen erat, in caſtris ſecum habuit.*

Noverat ſane vir acutiſſimus ſimul & fortiſſimus Augures, qui ſemper erant è præcipuis civibus, maximæque apud vulgus auctoritatis; dum eſſent factionis Pompejanæ, omnia fingere ut ipſum, aut ſaltem eos qui ſuarum partium erant, ab incœptis deterrerent, & ſic ſuis auxiliarentur partibus: ac ſæpius ipſe hujuſmodi divinationes inanes ac falſas deprehenderat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

De Flaminio Conſule Plutarchus ita, in vitâ Marcelli: Οἱ δὲ περὶ ταῖς ὑπατικαῖς ψηφοφορίαις παραφυλάττοντες οἰωνοὺς ἱερεῖς, διεβεβαιοῦντο μοχθηρὰς καὶ δυσόρνιθας αὐτοῖς γεγονέναι τὰς ὑπάτων ἀναγορεύσεις. εὐθὺς οὖν ἔπεμψεν ἡ σύγκλητος ἐπὶ τὸ στρατόπεδον γράμματα, Καλοῦσα καὶ μεταπεμπομένη τοὺς ὑπάτους, ὅπως ἀνελθόντες, ᾗ τάχιστα τὴν ἀρχὴν ἀπείπωνται, καὶ μηδὲν ὡς ὕπατοι φθάσωσι πρᾶξαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ταῦτα δεξάμενος τὰ γράμματα Φλαμίνιος, οὐ πρότερον ἔλυσεν, ἢ μάχῃ συνάψας τρέψασθαι τοὺς βαρβάρους, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπιδραμεῖν.

Comitiis autem Conſularibus vitio creatos Conſules Augures obnuntiaverunt. Extemplo igitur miſit in caſtra Senatus literas, quibus Conſules accerſiverunt & revocaverunt Romam, ut Conſulatu ſe primo quoque tempore abdicarent nec quicquam pro imperio adverſus hoſtes gererent [quippe omnia hac de cauſa infauſti fore eventus] *Eas allatas non prius Flaminius, quam fuſis fugatiſque barbaris, fines eorum eſſet depopulatus ſolvit.*

De Papyrio memorabilia admodum ſunt, quæ narrat Titus Livius, Hiſtoriar. lib. x. hiſce verbis: *L. Papyrius jam per omnia ad dimicandum ſatis paratus, nuncium ad collegam mittit; ſibi in animo eſſe, poſtero die, ſi per auſpicia liceret, confligere cum hoſte. Opus eſſe & illum quanta maxima vi poſſet Cominium oppugnare: ne quid laxamenti ſit Samnitibus ad ſubſidia Aquiloniam mittenda. Diem ad proficiſcendum nuncius habuit: nocte rediit; approbare collegam conſulta referens.*

Ac paucis interjectis.

Tertia Vigilia noctis, jam relatis literis à collegâ. Papyrius ſilentio ſurgit, & pullarium in auſpicium mittit. NULLUM ERAT GENUS HOMINUM IN CASTRIS INTACTUM CUPIDITATE PUGNÆ; DUX MILITUM, MILES

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

DUCIS ARDOREM SPECTABAT. *Is ardor omnium etiam ad eos, qui auſpicio intererant, pervenit. Nam quum pulli non paſcerentur, pullarius Auſpicium mentiri auſus, tripudium ſoliſtimum Conſuli nunciavit. Conſul lætus auſpicium egregium eſſe, & Diis auctoribus rem geſturos, pronuntiat; ſignumque pugnæ proponit.*

Ac paulò pòſt:

Dum his intentus Imperator erat, altercatio inter pullarios orta de auſpicio ejus diei, exauditaque ex equitibus Romanis; qui rem haud ſpernendam rati, Sp. Papyrio fratris filio conſulis ambigi de auſpicio renunciaverunt. Juvenis, ante doctrinam Deos ſpernentem, natus, rem inquiſitam, ne quid incompertum deferret ad Conſulem, detulit. Cui ille, Tu quidem macte virtute diligentiâque eſto: Cæterum qui auſpicio adeſt, ſi quid falſi nunciat, in ſemetipſum religionem recipit. Mihi quidem tripudium nunciatum, populo Romano exercituique egregium auſpicium eſt. Centurionibus deinde imperavit, ut pullarios inter prima ſigna conſtituerent. Promovent & Samnites ſigna, inſequitur acies ornata armataque, ut hoſtium etiam magnificum ſpectaculum eſſet. Priuſquam clamor tolleretur concurreretur que, emiſſo temere pilo ictus pullarius ante ſigna cecidit, quod ubi Conſuli nunciatum eſt, Dii in prælio ſunt, inquit, habet pœnam noxium caput. Ante Conſulem hæc dicentem, corvus voce clarâ occinuit; quo lætus Augurio Conſul, affirmans nunquam humanis rebus magis præſentes interfuiſſe Deos, ſigna canere & clamorem tollere juſſit.

Quis credat ab hoſtibus hunc *Pullarium*, & non ab aliquo ex Romanorum exercitu, ſuggeſtu ipſius Papyrii, transfixum concidiſſe: tum ut ſic vindictam conſequeretur ab eo qui aut nimis temere rem ipſe effutierat, aut nimis incautè aliis præſentibus (ac quibuſcum ipſi non bene conveniebat)

iſtud ſolſtitium tripudium, quæque ad ipſum pertinebant, inſtituerat: tum ut ſic & ejus mortem inopinam, apud ſtupidiores ſaltem, ac commune vulgus, (eoſque præſertim, qui in tam tumultuario exercitus ſtatu, nimis procul diſtantes, non ita ſtatim penetrare poterant rei geſtæ veritatem,) in bonum omen atque exercitui ſalutare converteret.

Nec crediderim ego, magis miraculo, quam artificio Conſulis emiſſum corvum (de quo mentio) augurium feciſſe. *Pullarii* ſanè hi mnlta ludere ac fingere poterant, quibus ſuperſtitioſum vulgus, imò & quandoque ipſos Principes, Duces, aut Imperatores exercituum decipere valerent: præſertim ſi ſoli Auſpiciis intereſſent: quod quandoque contingebat; uti ex præcedenti exemplo patere videtur, ac liquido patet ex ſequentibus: Sic enim Livius, lib. 9. *Quibus Papyrius ait: Auſpicia ſecunda eſſe, Tarentini,* PULLARIUS *nunciat. Litatum præterea eſt egregie, &c.* Et libro 41. *Super tam evidentem triſtis Ominis eventum & ex* PULLARIO *auditum eſt, vitium in Auſpicio eſſe.* Ex Plutarchi Marcello idem manifeſtum fit, item ex aliis. Quæ ſolitariæ obſervationes merito erant cordatioribus ſuſpectæ: Unde & in Haruſpicina (quæ qualis fuerit quoque & Cicero nobis indicat, & ex aliis notum ſatis eſt) id vetuit Tiberius: qui teſte Suetonio cap. 63. *Haruſpices ſecreto ac ſine teſtibus conſuli vetuit.*

De Haruſpicibus ſolis exta conſulentibus (ſaltem abſente Conſultore) exemplum habemus in Curtio: qui libro VII. *Mos erat Aruſpicibus, exta ſine Rege ſpectare, & quæ portenderentur referre.* Ac paulò pòſt: *Cum omnes à tam præcipiti conſilio Regem deterrere cœperunt. Erygius maxime, qui haud ſanè auctoritate proficiens apud obſtinatum animum,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſuperſtitionem, cujus potens non erat Rex, incutere tentavit, dicendo, Deos quoque obſtare conſilio: magnumque periculum ſi flumen tranſiſſet, oſtendi. Intranti Erigyo tabernaculum Regis Ariſtander occurrerat, triſtia exta fuiſſe ſignificans. Hæc ex Vate comperta Erigyus nuntiabat. Quo inhibito, Alexander non irâ ſolum, ſed etiam pudore confuſus, quod ſuperſtitio quam celaverat, detegebatur. Ariſtandrum vocari jubet. Qui ut venit, intuens eum, Non Rex, inquit, ſed privatus ſum. Sacrificium ut faceres mandavi. Quid eo portenderetur, cur apud alium quam me profeſſus es? Erygius arcana mea & ſecreta, te prodente, cognovit. Quem certum, Mehercule, habeo extorum interpretem metu ſuo. Tibi autem ſæpius quam poteſt, denuntio, ipſe mihi indices, quid ex extis cognoveris, ne poſſis inficiari dixiſſe quæ dixeris. Ille exanguis attonitoque ſimilis ſtabat, per metum etiam voce ſuppreſſa. Tandemque eodem metu ſtimulante, ne Regis exſpectationem moraretur; MAGNI, INQUIT, LABORIS, NON IRRITI DISCRIMEN INSTARE PRÆDIXI. *Nec me mea ars quam benevolentia magis perturbat. Infirmitatem valetudinis tuæ video: & quantum in te uno ſit ſcio. Vereor ne non præſenti fortunæ tuæ ſufficere poſſis. Rex juſſum confidere felicitati ſuæ remiſit. Sibi enim ad alia gloriam concedere Deos. Conſultanti deinde* CUM IISDEM, *quonam modo flumen tranſirent, ſupervenit Ariſtander, non alias lætiora exta vidiſſe ſe affirmans, utique prioribus longe diverſa: tum ſollicitudinis cauſas aperuiſſe, nunc prorſus egregiè litatum eſſe.* Quis non videt quoque, Ariſtandrum ſe heic Alexandri voluntati, qui deſiderabat Omina felicia, ut cæteros Duces ac milites animaret, accommodaſſe; atque hinc, inſpectis denuò extis, cuncta felicia ac fauſta annuntiaſſe. Itane tantillo temporis ſpatio, atque ob indignantem Alexandrum, mu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tata fuerint exta, ut poſt tam infelicia jam cuncta feliciſſima præmonſtrarent?

Sed audiamus hic quæſo, rurſus Ciceronem: qui lib. 2. de Divinatione, ubi de Haruſpicina diſſerit, inter alia ita loquitur: *Illud verò multò etiam melius, quod & à te uſurpatum eſt, & dicitur ab illis:* [*Chryſippo, Antipatro, Poſidonio*] *cùm immolare quiſpiam velit, tùm fieri extorum immutationem, ut aut abſit aliquid aut ſuperſit: Deorum enim numini parere omnia. Hæc, mihi jam crede, ne Aniculæ quidem exiſtimant. An cenſes, eundum vitulum ſi alius delegerit, ſine capite jecur inventurum: Sin alius cum capite? hæc deceſſio capitis, aut acceſſio, ſubitone fieri poteſt, ut ſe exta ad immolantis fortunam accommodent? non perſpicitis aleam quandam ineſſe hoſtiis diligendis, præſertim cum res ipſa doceat? cùm enim triſtiſſima exta ſine capite fuerunt, quibus nihil videtur eſſe dirius: proxima hoſtia litatur ſæpè pulcherrimè. Ubi illæ minæ ſuperiorum extorum? aut quæ tam ſubita facta eſt Deorum tanta placatio? Sed affers in tauri opimi extis, immolante Cæſare, cor non fuiſſe: id quia non potuerit accidere, ut ſine corde victima illa viveret, judicandum eſſe, tum interiiſſe cor, cùm immolaretur. Qui fit, ut alterum intelligas, ſine corde non poſſe bovem vivere: alterum non videas, cor ſubitò non potuiſſe neſcio quò avolare? ego non poſſum vel neſcire quæ vis ſit cordis ad vivendum, vel ſuſpicari, contactum aliquo morbo, bovis exile, & exiguum, & vietum cor, & diſſimile cordis fuiſſe. Tu verò, quid habes, quare putes, ſi paulò ante cor fuerit in tauro opimo, ſubitò id in ipſa immolatione interiiſſe? an quod aſpexit veſtitu purpureo excordem Cæſarem, ipſe corde privatus eſt? Urbem Philoſophiæ, mihi crede, proditis, dum Caſtella defenditis. Nam dum Haruſpicinam veram eſſe vultis, Phyſiologiam totam pervertitis. Caput eſt in jecore, cor in extis jam abſcedet,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſimul ac molam, & vinum inſperſeris, Deus id eripiet, vis aliqua conficiet aut exedet. Non ergo omnium interitus atque obitus natura conficiet: & erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum ſubitò occidat. Quis hoc Phyſicus dixit unquam? Haruſpices dicunt. His igitur quam Phyſicis, potius credendum exiſtimas? Quid cum pluribus Dîs immolatur, qui tandem evenit, ut litetur aliis, aliis non litetur? Quæ autem inconſtantia Deorum eſt, ut primis minentur extis, bene promittant ſecundis? aut tanta inter eos diſſenſio, ſæpe etiam inter proximos, ut Apollinis exta bona ſint, Dianæ non bona? quid eſt tam perſpicuum, quàm, cùm fortuitò hoſtiæ adducantur, alia cuique exta eſſe, qualis cuique obtigerit hoſtia?

Hinc, qui in exercitu Cæſaris verſabantur Haruſpices, erant longe Sapientiores iis, qui Pompejo aderant, ac magis Politici, (niſi velis iſtos ex mandato Pompeji reſponſa ſua dediſſe) quod patet ex exemplo, quod habemus apud Plutarchum, in J. Cæſaris vita: Ποιουμένῳ δὲ καθαρμὸν αὐτῷ τῆς δυνάμεως, καὶ θύσαντι τὸ πρῶτον ἱερεῖον, εὐθὺς ὁ μάντις ἔφραζε, τριῶν ἡμερῶν μάχῃ κριθήσεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ἐρομένου δὲ τοῦ Καίσαρος εἰ καὶ περὶ τοῦ τέλους ἐνορᾷ τι τοῖς ἱερείοις εὔσημον, Αὐτὸς ἂν (ἔφη) σὺ τοῦτο βέλτιον ὑποκρίναιο σαυτῷ. μεγάλην γὰρ οἱ θεοὶ μεταβολὴν καὶ μετάπτωσιν ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν καθεστώτων δηλοῦσιν. ὥστε, εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγῇ σεαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι, τὴν χείρονα προσδόκα τύχην· εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμείνονα.

Luſtranti exercitum, & primam hoſtiam immolanti nunciavit Aruſpex, intra triduum pugna cum hoſtibus decreturum. Exquirente Cæſare, ecquid in extis boni portenti de exitu conſideraret: Rectius, inquit, tute tibi de eo reſpondeas. Mutationem enim Dii viciſſitudinemque in diverſa grandem ſtatus præſentis præſagiunt. Itaque ſi res tuas ducis in præſentia lætas, infeſtiorem fortunam exſpecta: ſin triſtiores, lætiorem.

Noverat autem optimè Aruſpex ille, quo in ſtatu res eſſent tunc Cæſaris; quibuſque anguſtiis premeretur, ac neceſſitate pugnandi. Accommodabat igitur reſponſa ſua rei præſenti, atque ambiguo ſimul eventui, quo in peſſimum ſtatum, à nequaquam optimo potuerat redigi Cæſar.

Sed revertamur denuò ad exemplum noſtrum è Curtio allatum. Dubitetne igitur quiſquam non nimis obtuſi ingenii, Ariſtandrum hunc in gratiam Macedonum annuntiaſſe Erygio triſtia fuiſſe exta? eundemque metu Alexandri, qui ipſum tam acriter increpaverat, cujuſque iram noverat tam periculoſam ſubditis, mutatum, poſtea omnia læta ac fauſta promiſiſſe? At Alexander talibus, in rem ſuam cum eſſent, utebatur; Sin contra, reſpuebat. Docet id exemplum ſequens, quod ab eodem Curtio lib. IX. adducitur: *Jam admovebat Rex, cum Vates monere eum cœpit, ne committeret, aut certè differret obſidionem: vitæ ejus periculum oſtendi. Rex Demophoonta (is namque Vates erat) intuens, ſi quis, inquit, te arti tuæ intentum & exta ſpectantem ſic interpellet, non dubitem quin incommodus ac moleſtus videri tibi poſſit. Et cum ille ita prorſus futurum reſpondiſſet: Cenſeſne, inquit, tantas res, non pecudum fibras, ante oculos habenti, ullum eſſe majus impedimentum, quam Vatem ſuperſtitione captum?*

Noverat quippe Rex ipſorum artes ac fraudes, ideoque utebatur iis, ſi militibus ſuis per ipſas animos addere metuſque demere poſſe putaret. Tum enim Vatibus quam maxime utebatur. Oſtendit hoc hiſtoria illa, quam narrat Curtius, lib. 4. cap. 10. in hunc modum: *Biduo ibi Rex ſtativa habuit; in proximum deinde pronuntiari juſſit. Sed prima fere vigiliâ, Luna deficiens primùm nitorem ſideris ſui condidit: deinde, ſanguinis colore ſuffuſo, lumen omne fœdavit, ſollicitiſque ſub ipſum tanti diſcriminis caſum*

ingens

ingens religio, & ex eâ formido quædam incuſſa eſt. Diis invitus in ultimas terras trahi ſe querebantur. Jam nec flumina poſſe adiri, nec ſidera priſtinum præſtare fulgorem. Vaſtas terras, deſerta omnia occurrere; in unius hominis jactationem tot millium ſanguinem impendi: Faſtidio eſſe patriam, abdicari Philippum patrem, cœlum vanis cogitationibus peti. Jam pro ſeditione res erat, cum ad omnia interritus, duces, principeſque militum, frequentius adeſſe prætorio; Ægyptioſque Vates, quos cœli ac Siderum peritiſſimos eſſe credebat, quid ſentirent, expromere jubet. At illi, (NB.) *qui ſatis ſcirent, temporum orbes implere deſtinatas vices, Lunamque deficere, cum terram ſubiret, aut ſole premeretur,* RATIONEM QUIDEM IPSIS PERCEPTAM NON EDOCENT VULGUS: CÆTERUM AFFIRMANT, SOLEM GRÆCORUM, LUNAM ESSE PERSARUM: QUOTIES ILLA DEFICIAT, RUINAM STRAGEMQUE ILLIS GENTIBUS PORTENDI. VETERAQUE EXEMPLA RECENSENT PERSIDIS REGUM, QUOS ADVERSIS DIIS PUGNASSE LUNÆ OSTENDISSET DEFECTIO.

Nulla res efficacius multitudinem regit, quam ſuperſtitio: alioqui impotens, ſæva, mutabilis, ubi vanâ religione capta eſt, melius Vatibus, quam ducibus ſuis paret. Igitur editam in vulgus Ægyptiorum reſponſa, rurſus ad ſpem & fiduciam erexere torpentes. Rex impetu animorum utendum ratus, ſecundâ vigiliâ caſtra movit.

Addamus & hoc exemplum de eodem Alexandro, ex Plutarcho ipſius vitam deſcribente: Ἀλεξάνδρου τὴν μὲν πολλὴν τῆς δυνάμεως ἀναπαύοντος ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων τῶν ἔμπροσθεν, ὀλίγους δέ τινας, ὡς μὴ σχολάζοιεν οἱ πολέμιοι τοῖς τείχεσι προσάγοντος, Ἀρίστανδρος ὁ μάντις ἐσφαγιάζετο· καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν, θρασύτερον διω-

διωρίσατο πρὸς τοὺς παρόντας, ἐν ἐκείνῳ τῷ μηνὶ πάντως ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν. γενομένου δὲ χλευασμοῦ καὶ γέλωτος, (ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ μηνὸς ἡμέρα) διηπορημένον αὐτὸν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ συμφιλοτιμούμενος ἀεὶ τοῖς μαντεύμασιν, ἐκέλευε μηκέτι τριακάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τρίτην φθίνοντος ἀριθμεῖν. καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας, ἀπεπειρᾶτο τῶν τειχῶν ἐρρωμενέστερον ἤπερ ἐξ ἀρχῆς διενοήθη. γενομένης δὲ λαμπρᾶς ἐπιβολῆς, καὶ μηδὲ τῶν ἀπὸ στρατοπέδου καρτερούντων, ἀλλὰ συντρεχόντων καὶ προσβοηθούντων, ἀπεῖπον οἱ Τύριοι· καὶ τὴν πόλιν εἷλεν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. *Dum exercitum pene totum reficit à ſuperioribus laboribus Alexander, paucos autem, ne reſpirarent hoſtes, mœnibus admovet, Vates Ariſtander victimis cæſis quum inſpiceret exta, confidentius aſſeruit apud coronam, urbem illo menſe haud dubiè expugnandam. Quâ dictum ejus ludibrio & riſu excipiente, quod dies ea noviſſima eſſet, cernens Rex perplexum, faventſque ſemper Vaticiniis, vetuit deinceps trigeſimum illum diem, ſed vigeſimum octavum menſis numerari; ſignoque tubâ dato murum acrius, quam ab initio inſtituerat, eſt adortus. Quum urbs oppugnaretur impigre, neque illi qui in caſtris erant quieſcerent, ſed concurrerent ad opem ferendam, fracti Tyrii ſunt, urbemque Alexander illo cœpit die.*

Addamus & hoc ſequens, ex eodem Plutarcho: Βουλόμενος δὲ τῷ θεῷ χρήσασθαι περὶ τῆς στρατείας, ἦλθεν εἰς Δελφούς· καὶ κατὰ τύχην ἡμερῶν ἀποφράδων οὐσῶν, ἐν αἷς οὐ νενόμισται θεμιστεύειν, πρῶτον μὲν ἔπεμπεν παρακαλῶν τὴν πρόμαντιν· ὡς δ' ἀρνουμένης, καὶ προϊσχομένης τὸν νόμον, αὐτὸς ἀναβὰς βίᾳ πρὸς τὸν ναὸν εἷλκεν αὐτήν. ἡ δ', ὥσπερ ἐξηττημένη τῆς σπουδῆς, εἶπεν Ἀνίκητος εἶ ὦ παῖ. τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος, οὐκ ἔτι ἔφη χρῄζειν ἑτέρου μαντεύματος, ἀλλὰ ἔχειν ὃν ἐβούλετο παρ' αὐτῆς χρησμόν. *Delphos ad Apollinem de bello conſulendum profectus, quod forte* DIES NEFASTI *eſſent, quibus non erat ſolenne Oracula edere, primò miſit certos, qui Vatem* ora-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

orarent ut veniret. Recuſante illâ, & legem prætendente, adſcendit ipſe, atque vi traxit eam ad Templum. Quæ illius expugnata contentione ait. INVICTUS ES, FILI. *Id audiens Alexander, negavit ſe alias* SORTES *quærere, ſed jam habere, quod petierat ab ea, Oraculum.*

Hæc igitur ac ſimilia nos clarè docent, quanti æſtimaverint Principes minus ſuperſtitioſi Oracula quibus aut utebantur, aut alias illa negligebant, prout rebus ſuis putabant magis minuſve conducere. Atque hiſtoria illa de conſultatione Alexandri ad Ammonem nobis manifeſte indicat, ipſum ſtultæ ex ſuperſtitione multitudini, ut per talia imponeretur, operam dediſſe. Quid quod & ipſe μαντεῖον, ſive χρηστήριον novum ut inſtitueretur curaverit.

De Hephæſtione enim ita ſcriptores veteres, ac primò quidem Curtius, lib. x. *Illud tamen verum eſt, quod Alexander Hephæſtioni, tanquam Heroi ſacrificari juſſerit.*

Sic & Plutarchus: Τοῦτο οὐδενὶ λογισμῷ τὸ πάθος Ἀλέξανδρος ἤνεγκεν, &c. ἕως ἐξ Ἄμμωνος ἦλθεν μαντεία, τιμᾶν Ἡφαιστίωνα, καὶ θύειν ὡς ἥρωι παρακελεύουσα.

Hunc caſum tulit parum ſapienter Alexander, &c. Quoad ab Ammone allatum Oraculum eſt, ut Hephæſtionem colerent pro Heroë, eique ſacrificarent. At ſciſcitaverat, hæc Alexander, ut teſtatur Arrianus, libro VII. volebat nimirum ita ſibi reſponderi: nec aliter auſi fuere Antiſtites, dum ut ipſi in omnibus adularentur, aut metu coacti, aut pretio inducti eſſent.

Ἧκον δὲ καὶ παρὰ Ἄμμωνος οἱ θεωροὶ, οὕστινας ἐστάλκει ἐρησομένους, ὅπως θέμις αὐτῷ τιμᾶν Ἡφαιστίωνα. οἱ δὲ ὡς ἥρωϊ, ἔφησαν, ὅτι θύειν θέμις ὁ Ἄμμων λέγει. ὁ δὲ ἔχαιρέ πι τῇ μαντείᾳ, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε ὡς ἥρωα ἐγέραιρε.

Vene-

Venerunt & ab Ammone ii quos ſciſcitatum miſerat, quoſnam honores Hephæſtioni tribuere fas eſſet. Qui quidem Ammonem reſpondiſſe nuntiabant, fas eſſe ut Heroi ſacrificare. Quo Oraculo lætatus, deinceps eum ut Heroëm coluit.

Heroës autem [non ſoli Dii, Deæque; quorum quarumque neminis non alicubi (quorundam vero in pluribus locis ſimul) χρηστήρια, μαντεῖα aut Sortes erant.] Vaticinandi poteſtatem habebant, uti ex exemplis Trophonii aliorumque manifeſtum eſt.

Hinc enim apud Lucianum (in mortuorum Dialogis) Trophonius Menippo reſpondit: Ὦ Μένιππε, Ἀμφίλοχος μὲν οὗτος ἂν εἰδείη ὅ, τι αὐτῷ ἀποκριτέον ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ ἥρως εἰμὶ, καὶ μαντεύομαι, ἤν τις κατέλθοι παρ' ἐμέ.

Menippe, noverit Amphilochus hic, quid ſit ipſi pro ſe reſpondendum. At ego Heros ſum & Vaticinor, ſi quis ad me deſcenderit, &c.

Oracula autem per Hephæſtionem fuiſſe data, ex ſequentibus hiſce Luciani, è libello de non temere credendis calumniis, apparet; Παρὰ δ' Ἀλεξάνδρῳ, μεγίστη τότε ἂν ἁπασῶν διαβολὴ λέγοιτο, εἰ ἔλοιτό τις μὴ σέβειν, μηδὲ προσκυνεῖν τὸν Ἡφαιστίωνα. ἐπεὶ γὰρ ἀπέθανεν Ἡφαιστίων, ὑπὸ τοῦ ἔρωτος Ἀλέξανδρος ἐβουλήθη προσθεῖναι καὶ τοῦτο τῇ λοιπῇ μεγαλουργίᾳ, καὶ θεὸν χειροτονῆσαι τὸν τετελευτηκότα. εὐθὺς νεώς τε ἀνέστησαν αἱ πόλεις, καὶ τεμένη καθιδρύετο, καὶ βωμοὶ καὶ θυσίαι καὶ ἑορταὶ τῷ καινῷ τούτῳ θεῷ ἐπετελοῦντο. καὶ ὁ μέγιστος ὅρκος ἦν ἅπασιν, Ἡφαιστίων. εἰ δέ τις ἢ μειδιάσειε πρὸς τὰ γινόμενα, ἢ μὴ φαίνοιτο πάνυ εὐσεβῶν, θάνατος ἐπέκειτο ἡ ζημία. ὑπολαμβάνοντες δὲ οἱ κόλακες τὴν μειρακιώδη ταύτην τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπιθυμίαν, προσεξέκαιον εὐθὺς, καὶ ἀνεζωπύρουν, ὀνείρατα διηγούμενοι τοῦ Ἡφαιστίωνος, καὶ ἰάματα προσάπτοντες αὐτῷ, καὶ μαντείας ἐπιφημίζοντες. καὶ τέλος, ἔθυον παρέδρῳ, καὶ ἀλεξικάκῳ θεῷ. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ξανδρος, ἥδετό τε ἀκούων, καὶ τὰ τελευταῖα, ἐπίστευε καὶ μέγα ἐφρόνει, ὡσανεὶ οὐ θεοῦ παῖς ὢν μόνον, ἀλλὰ καὶ θεοὺς ποιεῖν δυνάμενος.

Apud Alexandrum graviſſimi criminis reus fiebat, qui colere & adorare nollet Hephæſtionem. Nam poſt-*ea quam is è vivis exceſſit, amore victus Alexander, ad reliquam funeris magnificentiam additum voluit, ut mortuus inter Deos Hephæſtion haberetur. Continuò civitates ei Templa condiderunt, delubra dedicarunt, aras, victimas & feſta huic novo Deo conſecrarunt. Eratque nomen Hephæſtionis jusjurandum omnium religioſiſſimum. Si quis autem vel riſiſſet ad ea quæ fiebant, vel non omni ſtudio colere viſus eſſet, culpa capitalis erat. Aſſentatores autem perſpecta hâc juvenili Alexandri cupiditate, ei ignem & fomitem addere cœperunt, ſomnia narrantes Hephæſtionis, apparitiones quaſdam & medelas ei attribuentes,* EJUSQUE ORACULA PRÆDICANTES, *denique Aſſeſſori malorumque depulſori Deo ſacra fecerunt. Alexander autem hæc jucundè audiebat, tandem etiam ut veris fidem habebat, & gloriabatur, quod non modo Dei filius eſſet, ſed & Deos etiam creare poſſet.*

Quod Alexander fecerat in Hephæſtione, Adrianus non minus ridiculè fecit in Antinoo: de quo Spartianus in vita Adriani: *Et Græci quidem* VOLENTE HADRIANO, *eum conſecraverunt;* ORACULA PER EUM DARI ASSERENTES: *quæ Hadrianus ipſe compoſuiſſe jactatur. Fuit enim Poëmatum & literarum omnium ſtudioſiſſimus, &c.*

Hinc quoque Hieronymus in Egeſippo: *Tumulos mortuis templaque fecerunt, ſicut uſque hodie vidémus. E quibus eſt & Antinous ſervus Adriani Cæſaris, cui & gymnicus agon* (NB.) *exercetur apud Antinoum civitatem, quam ex eius nomine*

mine condidit, & ſtatuit Prophetas *in Templo.*

Prophetas autem nullibi locum habuiſſe apud Ethnicos, quàm in Templis Fatidicis ſeu χρηστηρίοις veriſſimum eſt. Hoc enim tota clamat Antiquitas: neque hoc ulla demonſtratione opus habet. Suos autem habuiſſe Prophetas Antinoum, præter modo citatum Hieronymum, teſtatur hæc ſequens Inſcriptio doctioribus ſatis nota:

ΑΝΤΙΝΟΩ
CΥΝΘΡΟΝΩ. ΤΩΝ
ΕΝ. ΑΙΓΥΠΤΩ. ΘΕΩΝ
Μ. ΟΥΛΠΙΟC. ΑΠΟΛΛΩΝΙΟC
ΠΡΟΦΗΤΗC.

Hiſce illuſtrandis admodum faciunt verba Originis contra Celſum, quos habet lib. 3. hoc modo: Ἀλλὰ καὶ, εἴπερ φιλαλήθως καὶ ἀδεκάστως τὰ περὶ τὸν Ἀντίνοον ἐξετάζοι τις, μαγγανείας ἂν Αἰγυπτίων καὶ τελετὰς εὕροι τὰς αἰτίας τοῦ δοκεῖν τι αὐτὸν ποιεῖν ἐν Ἀντινόου πόλει, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ· ὅπερ καὶ ἐπ' ἄλλων νεῶν ἱστορεῖται, ὑπὸ Αἰγυπτίων καὶ τῶν τὰ τοιαῦτα δεινῶν γεγονέναι, ἔν τισι τόποις ἱδρυόντων δαίμονας μαντικοὺς, ἢ ἰατρικοὺς, πολλάκις δὲ καὶ βασανίζοντας τοὺς δοκοῦντας τι παραβεβηκέναι περὶ τῶν τυχόντων βρωμάτων, ἢ περὶ τοῦ θιγεῖν νεκροῦ σώματος ἀνθρωπίνου, ἵνα δοκοῖεν δεδιττέσθαι τὸν πολὺν καὶ ἀπαίδευτον. τοιοῦτος δέ ἐστι καὶ ὁ ἐν Ἀντινόου πόλει, τῆς Αἰγύπτου νομισθεὶς εἶναι Θεός. οὗ τὰς ἀρετὰς μετά τινες κυβευτικώτερον ζῶντες καταψεύδονται· ἕτεροι δὲ ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ἱδρυμένου δαίμονος ἀπατώμενοι, καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἀσθενοῦς τοῦ συνειδότος ἐλεγχόμενοι, οἴονται τίνειν θεήλατον ἀπὸ τοῦ Ἀντινόου ποινήν. τοιαῦτα δέ ἐστι καὶ τὰ δρώμενα αὐτῶν μυστήρια, καὶ αἱ δοκοῦσαι μαντεῖαι. ὧν πάνυ μακρὰν ἐστι τὰ τοῦ Ἰησοῦ. οὐ γὰρ συνελθόντες γόητες, χάριν τινὸς βασιλεῖ

ξένι κελεύοντι, ἢ ἡγεμόνι προστάσσοντι, πεποιηκέναι ἔδοξαν αὐτὸν εἶναι Θεόν· &c.

Quamvis ſi quis incorruptè veritatem ſcrutetur in rebus Antinoi, nihil inveniet præter PRÆSTIGIOSA QUÆDAM ÆGYPTIORUM MYSTERIA, *cur ille* MIRACULA APUD ANTINOPOLIN EDERE VIDERI *debeat jam defunctus: quod utique & in aliis fanis ſpectatur, ab Ægyptiis & hujusmodi impoſtoribus effectum, dum in aliquo loco domicilium ſtatuunt Dæmoni fatidico aut Medico, nonnunquam & tortori, qui cruciat aliquos parum diligentes in obſervandis ſuis ſuperſtitionibus, puta guſtantes cibos vetitos, aut tangentes humanum cadaver; quo territent imperitam multitudinem. Talis eſt & is qui apud Antinopolim ab Ægyptiis pro Deo colitur: de cujus virtutibus fabulantur* QUIDAM QUIBUS INDE QUÆSTUS EST: *Sicut alii rurſum prædicant eum decepti à Dæmone loci ejus præſide, aliique ſcelerum ſibi conſcii putant ſe diris agi torquerique ab Antinoo. Ejusmodi ſunt etiam* EORUM MYSTERIA QUIBUS INITIANTUR & MANTEIA UNDE ORACULA REDDI PUTANTUR, *res longè alia quam Jeſu religio. Hunc enim non Magi Regis alicujus aut Imperatoris juſſu in unum coacti, decreto ſuo retulerunt Deorum in numerum, &c.*

Nemini, igitur, talia abſurda plane ac ridicula legenti, ullo modo mirum videbitur etiam *Auguſtum Cæſarem* poſt mortem edidiſſe Oracula. Quod non obſcurè indicat, Prudentius libro I. contra Symmachum, verſibus hîc ſequentibus:

Hunc morem veterum docili jam ætate ſecuta
Poſteritas, menſe atque ADYTIS, *& flamine & aris*
AUGUSTUM *colunt, vitulo placavit & agno,*

Strata ad pulvinar jacuit RESPONSA POPOSCIT:
Teſtantur Tituli, produnt conſulta Senatus,
Cæſareum Jovis ad ſpeciem ſtatuentia Templum,
Adjecere ſacrum fieret quo Livia Juno
Non minus infamis thalami ſortita cubile,
Quam cum fraterno caluit Saturnia lecto.
Nondum maternam partu vacuaverat alvum,
Conceptamque viri ſobolem paritura gerebat
Pronuba, jam gravidæ fulcrum geniale paratur,
Jam ſponſus ſaliente utero nubentis amicos
Advocat, haud ſterilem certus fore jam ſibi pactam.
Vitricus antevenit tardum præfervidus ortum
Privigni nondum geniti, mox editur inter
Feſcennina, novo proles aliena marito:
IDQUE DEUM SORTES ET APOLLINIS ANTRA DEDERUNT
CONSILIUM: NUNQUAM MELIUS NAM CEDERE TÆDAS
RESPONSUM EST, QUAM CUM PRÆGNANS NOVA NUPTA JUGATUR

Quæ de Liviâ (alias ſuperflue nimium) ſuperaddidi, ex eodem hoc Prudentio, ea de cauſa adduxi, quod ex iis videamus & heic exemplum *confictorum*, (ſive per ipſum Auguſtum, ſive per ipſius, Tiberiive, adulatores) *Oraculorum*; quaſi non libidine ulla, ſed Divino monitu ad ſe traduxerit Liviam, licet ex alio gravidam. Quod exemplum igitur cæteris à me ſuperius adductis addendum. Cæterum de Auguſto revera fuiſſe conficta, (adeoque hiſtoriam de eo poſt mortem Oracula fundente, quam ſolus, quod ſciam tradit Prudentius, eſſe veram) adhuc minus mirabuntur, qui præter hiſtorias de Hephæſtione atque Antinoo, meminerunt dictorum Oraculi iſtius Politici, Cornelii Taciti dico, *Tiberii Tempora adeo*

 inſe-

infecta & adulatione ſordida fuiſſe, &c. *Ut illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ ſervientium patientiæ tæderet:* Quique apud eundem hunc Tacitum legerunt Cretenſes Aſylon petiiſſe *Simulachro Divi Auguſti: Juliamque Marcelli effigiem* DIVO AUGUSTO dicaſſe. Ut & in Strabonis lib. 14. hunc ipſum Auguſtum *Venerem emergentem* (de qua ibi Strabo loquitur) DIVO CÆSARI *conſecraſſe ac dedicaſſe:* Videruntque apud Gruterum Theſauri, pag. 228. in Inſcriptione quæ ibi numero ſeptima eſt,

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ. ΚΑΙCΑΡΙ. ΘΕΩ. CΕΒΑCΤΩΙ
ΘΕΟΥ. ΥΙΩΙ

Ac quidni Imperatores Romani, (præſertim vero Auguſtus ille) poſt mortem in Deorum numerum intruſi, redderent petentibns reſponſa; cum & Hephæſtion ille plus quam Amicus Alexandri; & Antinous, Catamitus ille, Hadriano id ſic volente, reddiſſe poſt mortem Oracula perhibeantur?

Potuiſſentne Principes hi, atque hiſce ſimiles alii, majores dare occaſiones aliquas naſutioribus contemnendi atque irridendi cuncta in univerſum Oracula, quam per hujuſmodi exempla ab ipſis propoſita; quibus ſane tota res illa deriſui proſtituebatur? Nam quibus *aliquid* ſaltem *ſaliebat læva ſub parte mamillæ*, facillimè odorabantur id quod res erat; ſimiliaque cogitare debebant de Trophonii, Amphiarai, Amphilochi, Orphei, cæteriſque omnibus, ſive Apollinis, ſive Latonæ, ſive Serapis, ſive aliorum ſexcentorum pœne Deorum Heroumve Oraculis: atque adeo maximo cum contemptu ridere, ac ſugillare quotquot ubique terrarum conſtituta eſſent χρηστήρια. Habebant Re-

ges ac Principes cauſas ſuas ſæpe Politicas, ob quas χρηστήρια, μαντεῖα, aut Templa Fatidica, conſtituerent, eorumque Prophetas, aut Antiſtites Reſponſa quaſi Divina reddere curarent. Sæpius ipſi Sacerdotes per præcedentia conficta à ſe miracula (ut honorem ac quæſtum inde adipiſcerentur) talia excitabant.

Quominus vero ipſorum circa hæc prætenſa Deorum Oracula fraudes atque impoſturæ detegerentur, initiationes quoque ac Myſteria iis adjungebant; quibus hominum mentes aut ſuperſtitione attonitas & occœcatas redderent, aut conſcientias ipſorum ſibi obſtrictas (qui præcipuus ſcopus erat) tenerent. Nam ſumma ſilentia initiatis injungebantur, ſub pœnis graviſſimis hic & poſt mortem perpetiendis: Confeſſioneſque omnium, quæ aut fanda aut nefanda unquam in vita perpetraverant, ab ipſis exigebantur. Ut ſic ipſorum conſcientiis obligatis, ſemper verſarentur in metu ac timore, ne ſi aliquid enuntiarent, illi, qui ſuorum flagitiorum erant conſcii, id propalarent, ſuiſque ita inſultarent capitibus, atque in ſumma, ſive apud Magiſtratus, ſive alios, perducerent vitæ pericula.

Lepida hac occaſione mihi incidit hiſtoriola, quam huc apponere operæ pretium duco. Habetur ea apud Plutarchum, in Apophthegmatibus Laconicis:

Ἀνταλκίδας ἐν Σαμοθράκῃ μυούμενος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως τί δεινότερον δέδρακεν ἐν τῷ βίῳ, Εἴ τι μοι πέπρακται τοιοῦτον, εἴσονται (εἶπεν) αὐτοὶ οἱ θεοί.

Antalcidas in Samothrace quum initiaretur Sacris, quærenti Sacrificulo, ecquid in vita flagitii perpetraſſet: ſi quid, ait, tale egi, norunt ipſi Dii.

Addamus huic & alteram ex eodem Plutarcho: Λάκωνα τινά τις μυσταγωγῶν ἠρώτα τί πράξας ἑαυτῷ σύνοι-

δὲ ἀσεβέστατον. ὁ δὲ, Γινώσκουσιν οἱ θεοὶ, ἔφη. ἐπικειμένου δὲ μᾶλλον, καὶ λέγοντος,

Πάντως σε δεῖ εἰπεῖν· ὁ Λάκων ἀντηρώτησε, Τίνι με δεῖ εἰπεῖν; σοὶ ἢ τῷ θεῷ; τοῦ δὲ εἰπόντος, τῷ θεῷ· Σὺ τοίνυν (ἔφη) ἀποχώρησον. *Laconem quidam ſacris initians, dicere jubebat cujus maximè ſceleris ſibi ipſi conſcius eſſet. Reſpondit Laco, Dis id notum eſſe: inſtantemque & omnino profitendum eſſe dicentem, interrogavit. Cui ergo id indicandum eſt, tibi an Deo? quum reſponderet, Deo; Tu ergo, inquit, interim recede.*

Solemnitates, autem, myſteria atque initiationes ſuas habebant etiam Oracula; quod de Delphico ex Plutarcho notum eſt. Ita enim ille in Quæſtionibus Græcis:

Delphi tres deinceps nono quoquo anno agunt ſolemnitates, Septerium, Heroida, Charilam. Septerium imitationem habet pugnæ Apollinis cum Pythone, & à pugna fugæ Dei ad Tempe, aut perſecutionis. Alii enim fugiſſe eum ferunt, quod peracta cæde opus expiatione haberet: alii Pythonem ſaucium & fugientem viâ quæ nunc ſacra dicitur, quum inſequeretur, ſuperveniſſe ei recens è vulnere mortuo, & funerato à filio, cujus nomen Æx, id eſt capra, perhibent. Septerium ergo harum aut ſimilium rerum imitatio eſt. Heroidis pleraque fabuloſam habent rationem, THYADIBUS *notam: ex iis quæ aguntur, liquidò quis excitationem Semeles conjiciat repræſentari. De Charila hæc traditur fabula, &c.* Græca verba ſunt:

Τρεῖς ἄγουσι Δελφοὶ ἐννεατηρίδας κατὰ τὸ ἑξῆς, ὧν τὴν μὲν, Σεπτήριον καλοῦσι, τὴν δ' Ἡρωΐδα, τὴν δὲ Χαρίλαν. τὸ μὲν οὖν Σεπτήριον ἔοικε μίμημα τῆς πρὸς τὸν Πύθωνα τοῦ θεοῦ μάχης εἶναι, καὶ τῆς μετὰ τὴν μάχην ἐπὶ τὰ Τέμπη φυγῆς καὶ ἐκδιώξεως. οἱ μὲν γὰρ φυγεῖν ἐπὶ τῷ φόνῳ φασὶ χρῄζοντα καθαρσίων, οἱ δὲ τῷ Πύθωνι τετρωμένῳ καὶ φεύγοντι, κατὰ τὴν ὁδὸν ἣν νῦν ἱερὰν καλοῦμεν, ἐπακολουθεῖν,

θεῖν, καὶ μικρὸν ἀπολειφθῆναι τῆς τελευτῆς. Κατέλαβε γὰρ αὐτὸν ἐκ τοῦ τραύματος ἄρτι τεθνηκότα, κεκηδευμένον ὑπὸ τοῦ παιδὸς ᾧ ὄνομα ἦν Αἴξ, ὡς λέγουσι. τὸ μὲν οὖν Σεπτήριον, τούτων ἢ τοιούτων τινῶν ἀπομίμησίς ἐστιν ἑτέρων. τῆς δὲ Ἡρωΐδος τὰ πλεῖστα μυθικὸν ἔχει λόγον, ὃν ἴσασιν αἱ Θυιάδες, ἐκ δὲ τῶν δρωμένων φανερῶς Σεμέλης ἄν τις ἀναγωγὴν εἰκάσειε. περὶ δὲ τῆς Χαρίλλης τοιαῦτά τινα μυθολογοῦσι, &c.

In in Dialogo ſuo de Oraculorum defectu: *Enimverò ea, inquit, quæ ad hoc Oraculum pertinent, quibus hæc civitas ad Tempe uſque progreſſa, omnes ultra Pylas modò Græcos initiavit. Nam & tabernaculum quod in area excitatur nono quoquo anno, non eſt latrebroſum draconis cubile, ſed tyrannicæ aut regiæ arcis ſimulachrum: & tacita in tabernaculum per Doloniam, ut vocant, irruptio, mox pueri patrimi ac matrimi cum ardentibus thedis inductio, & tabernaculi ſuccenſio, everſioque menſæ, & celerrima nunquam retro reſpicientium & per fani fores ſe proripientium fuga, poſtremò pueri errores & ſervitus, ejuſque ad Tempe expiatio, magni cujuſdam ſceleris & facinoris ſuſpicione non carent*, &c.

Τοὔπις (ἔφη) τοῖς περὶ τὸ χρηστήριον, οἷς ἄρτι τοὺς ἔξω Πυλῶν πάντας Ἕλληνας ἡ πόλις κατοργιάζουσα μέχρι Τεμπῶν ἐλήλακεν, ἥ τε γὰρ ἱσταμένη καλιὰς ἐνταῦθα περὶ τὴν ἅλω δι' ἐννέα ἐτῶν, οὐ φωλεώδης τοῦ δράκοντος χειά, ἀλλὰ μίμημα τυραννικῆς ἢ βασιλικῆς ἐστιν οἰκήσεως· ἥ τε μετὰ σιγῆς ἐπ' αὐτὴν διὰ τῆς ὀνομαζομένης Δολωνείας ἔφοδος, μὴ αἰόλα δὲ τὸν ἀμφιθαλῆ κόρον ἡμμέναις δᾳσὶν ἄγουσι, καὶ προσβάλλοντες τὸ πῦρ τῇ καλιάδι, καὶ τὴν τράπεζαν ἀνατρέψαντες ἀνεπιστρεπτὶ φεύγουσι διὰ τῶν θυρῶν τοῦ ἱεροῦ· καὶ τελευταῖον αἵ τε πλάναι καὶ ἡ λατρεία τοῦ παιδός, οἵ τε γινόμενοι περὶ τὰ Τέμπη καθαρμοί, μεγάλου τινὸς ἄγους καὶ τολμήματος ὑποψίαν ἔχουσι.

Ac paulò inferiùs: *Quum iſta Cleombrotus diſſeruiſſet, Heracleon, Nemo hîc, inquit, ſuperſtes adeſt*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

EX PROFANIS NEC INITIATIS, &c.
Græca, quæ uti ubique, ita hic majorem emphaſin habent, ſonant:

Ταῦτα δὲ τοῦ Κλεομβρότου διελθόντος, ὁ Ἡρακλέων, Οὐδεὶς μὲν (ἔφη) τῶν βεβήλων καὶ ἀμυήτων ἐστὶ περὶ θεῶν δόξας ἀσυγκράτους ἡμῖν ἐχόντων πάρεστιν.

Collocutores hi, quod notandum, à Plutarcho, ponuntur conſediſſe ad Templum Delphicum, atque inter ſeſe ibi de Oraculorum auctoribus eorumque defectu diſſeruiſſe. Quæ ex hiſce videmus eſt, omnes circumjacentes populos myſteriis Delphicis fuiſſe initiatos, ac per id ipſorum conſcientias Antiſtitibus Delphicis fuiſſe obſtrictas: ita ut Arcana hujus Oraculi, ſi quæ eſſent præter myſteria, quorum Epoptæ erant, minimè ipſis licuerit aliis enuntiare. Quod maxime è re erat horum Prophetarum atque Antiſtitum: cui adde, (ut jam ſuperius notatum eſt) quod & incolæ & eorum circumjacentes vicini, inde vitam lucroſam agerent ac jucundam. Dum igitur ſic duplici modo hiſce Antiſtitibus obſtricti eſſent: nullum periculum erat, ipſos aliquid horum propalaturos: aut ſi quis ita impius inveniretur, omni vi ac conatu ipſum ut Nefarium & Atheum perſequebantur: diriſque devovebant. Neque fides ulla talibus devotis ac ſacris, omninoque, communi opinione, ſceleſtis atque Atheis, quibuſque nihil Sacro-ſancti haberetur; quique adeo omni vi ac conatu eſſent exterminandi ſummiſque ſuppliciis plectendi, à ſuperſtitioſa multitudine habebatur. Ita ut omni parte ſic ſatis ſecuri eſſent præſtigiarum atque impoſturarum harum auctores & actores. Hoc quoque initiationis prætextu, removebant omnes Epicureos, taleſque alios homines, à quibus ſibi cum ratione metuere deberent, ne, (præſertim ſi alicujus auctoritatis atque exiſtimationis inter alios eſſent)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

eſſent) detegerent ipſorum artes ac fraudes; eaſque ita aliis in ipſorum dedecus ac damnum divulgarent.

Hujuſmodi inventa quoque belle imitatus fuerat Alexander ille Pſeudomantis; de quo plura ſuperius ex Luciano adduximus: qui Lucianus & hæc de ipſo narrat: Τελετήν τε γάρ τινα συνίσταται, καὶ δᾳδουχίας, καὶ ἱεροφαντίας, τριῶν ἑξῆς ἀεὶ τελουμένων ἡμερῶν. καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ, πρόρρησις ἦν ὥσπερ Ἀθήνησι, τοιαύτη. εἴ τις ἄθεος ἢ χριστιανὸς, ἢ ἐπικούρειος ἥκει κατάσκοπος τῶν ὀργίων, φευγέτω, οἱ δὲ πιστεύοντες τῷ θεῷ, τελείσθωσαν τύχῃ τῇ ἀγαθῇ. εἶτ' εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἐξέλασις ἐγίνετο. καὶ ὁ μὲν ἡγεῖτο λέγων, ἔξω χριστιανούς. τὸ δὲ πλῆθος ἅπαν ἐπεφθέγγετο, ἔξω ἐπικουρείους.

Nam & initiationes quaſdam inſtituerat, tædarum per manus tradendarum geſtationes, & ſacrorum cæremonias, quæ quidem tribus ex ordine diebus continenter peragerentur. Ac primò quidem die Athenienſium ritu, denuntiatio fiebat hujuſmodi. Si quis impius, aut Chriſtianus, aut Epicureus Myſteriorum explorator acceſſit, diſcedat. Sed qui Deo credunt, fæliciter initientur. Sub hæc protinus exigebantur, illo præeunte ac dicente, Foras pellantur Chriſtiani. Tum multitudo acclamabat univerſa, Foras pellantur Epicurei, &c.

Neque immerito eos abigebat: hi enim ipſi maximè inſidiabantur, ac fraudes ipſius detegere cunctis hominibus ſatagebant, uti patet ex ſequentibus: Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῶν νοῦν ἐχόντων, ὥσπερ ἐκ μέθης βαθείας ἀναφέροντες, συνίσταντο ἐπ' αὐτὸν, καὶ μάλιστα ὅσοι Ἐπικούρου ἑταῖροι ἦσαν, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπεφώρατο ἠρέμα ἡ πᾶσα μαγγανεία, καὶ συσκευὴ τοῦ δράματος, ἐκφέρει φόβητρόν τι ἐπ' αὐτοὺς, λέγων, ἀθέων ἐμπεπλῆσθαι, καὶ χριστιανῶν τὸν πόντον. οἳ περὶ αὐτοῦ τολμῶσι τὰ κάκιστα βλασφημεῖν. οὓς ἐκέλευε λίθοις ἐλαύνειν, εἴγε ἐθέλουσιν ἵλεω ἔχειν τὸν θεόν.

Verum ubi jam plerique prudentes homines velut ex

alta ebrietate emergentes, in ipſum conſpiraſſent, maximè Epicuri ſectatores: & in urbibus omnis præſtigiatura, fictuſque fabulæ apparatus deprehenderetur, quendam ipſis terrorem incutere voluit, dicens impiis & Chriſtianis impleri Pontum: à quibus audacter maledictis peſſimis impeteretur. Quos juſſit lapidibus expellerent, ſi Deum habere propitium vellent.

Sic & Juliani tempore fictitius ille Apollo Daphnæus (interrogatus de cauſa ſilentii) reſpondebat, *ſe nulla poſſe dare Oracula propter mortuos* (inter quos erat Babylas Martyr) *circa eum locum ſepultos.* Scilicet Chriſtiani, quibus repleta erat Antiochia, aliique ejuſdem religionis aliunde advenientes, viſitabant quotidie ſepulchra Martyrum, atque inprimis quidem Babylæ. Sub quo prætextu dum loca illa ita frequentarent, cum ſubreperent etiam huic Oraculo, oculiſque emiſſitiis omnia perluſtrarent, ut ſic detegerent impoſturas ac præſtigias ibi exercitas, neque id ferrent ea tempora, ut vi expellere eos inde poſſent Antiſtites; illi ſub prætextu à mortuis purgandi locum Dîs ſacratum, cum Babyla aliiſque, Chriſtianos inde removere nitebantur.

Nihil enim magis aut citius detegere valebat Antiſtitum ejuſmodi impoſturas, quam continuus concurſus publicæque Panegyres, ob ludos aut feſta publica ibi celebranda: ſi quarumcunque ſectarum Philoſophis, eorumve ſequacibus ad illa pateret acceſſus. Atque hinc eſt proculdubio, quod Oraculum Jovis Olympii, quod Herodoti tempore adhuc reſponſa reddebat, Strabonis tempore, ac forſan diu admodum, ante ipſius ætatem, altum teneret ſilentium.

Si vero & ulterius conſideremus veras ac genuinas cauſas, cur tandem in totum deſierint cuncta Oracula, inveniemus, puto, eas fuiſſe

fuiſſe haſce ſequentes. 1. Mendacia eorum frequentia; ac nulli, aut contrarii planè, prædictis eventus. 2 Corrupti pecuniâ aliiſque Antiſtites, eorumque impoſturæ ac ſcelera, ex talibus cauſis commiſſa manifeſtata. 3. Fraudes ac fallaciæ, arteſque per Antra, Machinas & cætera præſtigiarum inſtrumenta perpetrata, tandemque à Conſultoribus aliiſve detecta. 4 Adulteria quandoque & ejuſmodi plura crimina horrenda, quibus ſub prætextu Religionis ac pietatis, illudebant ſuperſtitioſis fœminis eorumque credulis maritis, à Prophetis Antiſtitibuſque perpetrata. Cujus exemplum dedimus in Tyranno Saturni Sacerdote: ac cujuſmodi eſt quod narrat lib. 18. Antiquitatum Judaicarum Fl. Joſephus. 5. Philoſophi, Peripatetici ſcilicet & Cynici aliique; atque inprimis Epicurei: qui omnem movebant quandoque lapidem ut hoſce impoſtores pudefacerent. 6. Chriſtiani, eorumque religio quocunque terrarum ſe diffundens. Qui homines, pio Zelo contra Idololatriam, non tantum, ubi poterant, Templa tam fatidica quam cætera demoliebant: verum & cuncta Ethnicorum Myſteria detegebant, atque inde propalabant; Irriſuique & ludribrio communi mundo exponebant; atque ea de cauſa omnia adyta explorabant, ac ſi quid obſcura iſta templorum Oraculorumque operta occultarent, curatius in lucem palam protrahebant. Et hæc quidem præcipua cauſa fuit, atque ea ob quam in æternam ruinam interitumque paulatim delapſa ſint.

Hiſce 7. addi poſſent Jocularia illa ac verè ridenda, atque etiam alias frivola admodum, reſponſa nonnunquam per Prophetas Conſultoribus data; ſi modo omnia illa, quæ ejuſmodi naturæ proferuntur reverà data ſint (nam plurima talia fuiſſe conficta partim ex præcedentibus clarum eſt,

partim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

partim aliis facillimè oſtendi poſſet) inter quæ merito ponitur id quod affert Athenæus lib. 5. Nempe, *cum aliquis interrogaſſet. Quo pacto dives fiam, ô Jovis ac Latonæ fili, Oraculum ludificans reſpondit: Si quod inter Sicyonem & Corinthum eſt poſſideas.*

Adde huic & illud, quod ſecundum alios, Ægienſibus, ſecundum alios iterum, Megarenſibus redditum fuit, uti volunt. Suidas, in ὑμεῖς, de eo ita loquitur:

Ὑμεῖς ὦ Μεγαρεῖς, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι.

Χρησμοῦ κομμάτιόν ἐστι παροιμιαζόμενον οὕτως.

Ἵππον Θεσσαλικὴν Λακεδαιμονίην τε γυναῖκα·
Ἄνδρας δ' οἳ πίνουσιν ὕδωρ καλῆς Ἀρεθούσης·
Ἀλλ' ἔτι, καὶ τῶν εἰσιν ἀμείνονες, οἵτε μεσηγὺ
Τίρυνθος ναίουσι καὶ Ἀρκαδίης πολυμήλου·
Ἀργεῖοι λινοθώρηκες κέντρα πολέμοιο.
Ὑμεῖς δ' Αἰγιέες οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι,
Οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ.

Ἱστορεῖ δὲ Μνασέας, ὅτι Αἰγιεῖς οἱ ἐν Ἀχαΐᾳ καταναυμαχήσαντες Αἰτωλοὺς, καὶ λαβόντες πεντηκόντορον αὐτῶν δεκάτην Πυθοῖ ἀναθέντες, ἠρώτων τίνες εἶεν κρείττους τῶν Ἑλλήνων. ἡ δὲ Πυθία, ἔχρησεν αὐτοῖς τὰ προκείμενα. καὶ Ἴων δὲ Αἰγιεῦσι δοθῆναι τὸν χρησμὸν ἱστορεῖ. τινὲς δὲ οἴονται τοῖς Μεγαρεῦσιν εἰρῆσθαι αὐτὸν, καὶ προφέρονται, Ὑμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι. ὡς καὶ Καλλίμαχος ἐν τοῖς ἐπιγραμματίοις, Τῆς δὲ παλαίνης Νύμφης ὡς Μεγαρέων, οὐ λόγος οὐδ' ἀριθμός.

Vos ô Megarenſes neque tertii neque quarti, fruſtulum eſt Oraculi quod ceſſit in proverbium, hoc modo:

Equam Theſſalicam, & fœminam Lacedæmonienſem,
Viros qui bibunt aquam formoſæ Arethuſæ:
Sed iſtis etiam adhuc meliores ſunt, qui meditullium
Tirynthis habitant & Arcadiæ ovibus abundantis

Argivi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Argivi lineis induti thoracibus, . . . ſtimuli belli.
Vos vero Æginetæ neque tertii, neque quarti,
Neque duodecimi, neque in ulla ratione aut numero.

Narrat Mnaſeas, Æginetas, qui in Achaia habitant, quum navali prælio deviciſſent Ætolos, ac navem quinque remorum cœpiſſent, decimas obtuliſſe Pythoni, atque interrogaſſe, quinam optimi eſſent Græcorum; At Pythia ipſis reſpondebat ea quæ modo allata ſunt. Etiam Ion narrat Æginetis datum fuiſſe hoc Oraculum. Nonnulli tamen exiſtimant Megarenſibus pronuntiatum, ac proferunt:

Vos vero, ô Megarenſes, neque tertii, neque quarti.
Ut etiam Callimachus in Epigrammatibus ſuis;
— — — — Miſeræ vero
Nymphæ, veluti Megarenſium, neque ratio [ulla] neque numerus.

At Scholiaſtes Theocriti id Megarenſibus non ſolum attribuit, ſed & auctius (cum Tzetze) producit, præmittendo verſum ſequentem:

Γαίης μὲν πάσης τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἄμεινον.

Poſt quem tum verſus Ἵπποι Θρηΐκιαι, &c. ſequuntur, quod narrat ex auctoritate Diniæ ſcriptoris: cui adſtipulantur & Callimachus (uti ex Suida vidimus) & Theocritus in Idyllio 14.

Ἄμμες δ᾽ οὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι, οὔτ᾽ ἀριθμητοὶ
Δύστανοι Μεγαρῆες, ἀτιμοτάτῃ ἐνὶ μοίρᾳ.

Plutarchus vero, (Sympoſiacorum Problematum libro v.) quibus horum amborum hæc adſcribenda eſſent, dubitare videtur; dum ita loquitur: Τῶν δὲ Δημοκριτείων (ἔφη) εἰδώλων, ὥσπερ Αἰγιέων ἢ Μεγαρέων, ἀριθμὸς οὐδεὶς οὐδὲ λόγος. *Non ullo magis (inquit) Democriti imagines ſive ſpectra habenda ſunt in numero aut ratione; quam Æginetæ aut Megarenſes.* Niſi quis velit Plutarchum per hæc verba illud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Adagium, vel fabulam unde Adagium traxit originem ſuam, ambobus attribuiſſe. Quod adhuc longe magis fabulæ fidem elevat.

Porrò, idem fatum fuit hujus Oraculi cum illo de *Puero Hebræo*, (de quo in prima mea Diſſertatione) cunctis id aliter quam alii legentibus. Ubi enim verbi gratia, Euſebius habet ὕδας, Scholiaſtes Theocriti, ut & alii, habent Ἄργος. Ubi Euſebius Θρηΐκιαι, Tzetzes Θεσσαλικαί. Athenæus & alii: Ἵππον Θεσσαλικήν: atque eodem, modo ferè differunt in cæteris. Verum, dicat forſan aliquis, ergo nec majoris mihi ponderis erit; utpote æque quam iſtud ab aliquo confictum. Nil repugno. Sive enim hujuſmodi jocularia Oracula fuerint data per Antiſtites, ſive non data, res eodem recidit: Oracula ſcilicet per talia quam maxime facta fuiſſe ſuſpecta.

Si autem revera data ſunt, per talia occaſionem dabant hominibus Philoſophis, ipſis irridendi. Unde exemplum non inelegans habemus apud Philoſtratum lib. I. de vitis Sophiſtarum, in Polemone: Ἥκων δὲ εἰς τὸ Πέργαμον, ὅτε δὴ τὰ ἄρθρα ἐνόσει, κατέδαρθε μὲν ἐν τῷ ἱερῷ· ἐπιστάντος δὲ αὐτῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ προστάττοντος ἀπέχεσθαι ψυχροῦ ποτοῦ· ὁ Πολέμων, βέλτιστε, εἶπεν, εἰ δὲ βοῦν ἐθεράπευες;

Et profectus Pergamum cum articulari morbo ægrotaret; obdormiit in Templo [Æſculapii] cum autem Æſculapius ei appareret atque admoneret, ut à frigido potu abſtineret; Optime, [Deorum ſcilicet] Polemo, inquit, quid ſi bovem curares?

Cum autem & *Oracula* [μαντεῖα] & *Bacides*, & reliqui generis *Prophetæ* atque *Harioli*, *Augures*, *Haruſpices*, *Somniorum interpretes*, eorumque fallaciæ, ſapientioribus tam benè eſſent perſpectæ; non verebantur eos Comici, cum maximo ſpectatorum riſu, traducere in theatris ſuis. Cujus rei non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

non unum exſtat exemplum apud Ariſtophanem. Cujuſque illa quæ habet in εἰρήνῃ, ut heic apponantur Lectori, non ingrata fore mihi confido. Sunt autem ſequentia:

θε. Ταυτὶ δέδεσται. τίθεσο τὼ μηρὼ λαβών.
Ἐγὼ δ' ἐπὶ σπλάγχν' εἶμι καὶ θυλήματα.
τρ. Ἐμοὶ μελήσει ταῦτα γ'. ἀλλ' ἥκειν ἐχρῆν.
θε. Ἰδοὺ πάρειμι. μῶν ἐπισχεῖν σοι δοκῶ;
τρ. Ὄπτα καλῶς νυν ταῦτα. καὶ γὰρ οὑτοσὶ
Προσέρχεται δάφνῃ τις ἐστεφανωμένος.
Τίς ἆρα ποτ' ἐστίν; θε. ὡς ἀλαζὼν φαίνεται.
Μάντις τις ἐστιν. τρ. οὐ μὰ δί. ἀλλ' Ἱεροκλέης.
θε. Αὐτός γε πού 'σθ' ὁ χρησμολόγος οὐξ ὠρεοῦ.
Τί ποτ' ἆρα λέξει; τρ. δῆλός ἐσθ' οὗτός γ' ὅτι
Ἐναντιώσεταί τι ταῖς διαλλαγαῖς.
θε. Οὐκ ἀλλὰ κατὰ τὴν κνῖσαν εἰσελήλυθεν.
τρ. Μὴ νυν ὁρᾶν δοκῶμεν αὐτόν. θε. εὖ λέγεις.
ιε. Τίς ἡ θυσία ποθ' αὑτηί; καὶ τῷ θεῶν;
τρ. Ὄπτα σὺ σιγῇ, κἄπαγ' ἀπὸ τῆς ὀσφύος.
ιε. Ὅτῳ δὲ θύετ' οὐ φράσεθ'; τρ. ἡ κέρκος ποιεῖ
Καλῶς. θε. καλῶς δῆτ' ὦ πότνι' εἰρήνη φίλη.
ιε. Ἄγε νυν ἀπάρχου κᾆτα δὸς τἀπάργματα.
τρ. Ὀπτᾶν ἄμεινον πρῶτον. ιε. ἀλλὰ ταυταγὶ
Ἤδη 'στὶν ὀπτά. τρ. πολλὰ πράττεις ὅστις εἶ.
Κατάτεμνε. ποῦ τράπεζα; τὴν σπονδὴν φέρε.
ιε. Ἡ γλῶττα χωρὶς τέμνεται. τρ. μεμνήμεθα.
ιε. Ἀλλ' οἶσθ' ὃ δρᾶσον; θε. ἢν φράσῃς. τρ. μὴ διαλέγου
Νῷν μηδέν. εἰρήνῃ γὰρ ἱερὰ θύομεν.
ιε. Ὦ μέλεοι θνητοὶ καὶ νήπιοι. τρ. ἐς κεφαλὴν σοί.
ιε. Οἵτινες ἀφραδίῃσι θεῶν νόον οὐκ ἀΐοντες
Συνθήκας πεποίησθ' ἄνδρες χαροποῖσι πιθήκοις.
θε. Αἰβοῖ αἰβοῖ. τρ. τί γελᾷς; θε. ἥσθην χαροποῖσι πιθήκοις.
ιε. Καὶ κέπφοι τρήρωνες, ἀλωπεκιδεῦσι πέποιθε.
Ὦ δόλιαι ψυχαί, δόλιαι φρένες. τρ. εἴθε σοῦ εἶναι
Ὤφελεν ὦ 'λαζὼν οὑτωσὶ θερμὸς ὁ πλεύμων.

ιε. Εἰ

ἱε. Εἰ γὰρ μὴ νύμφαι γε θεαὶ βάκιν ἐξαπάτασκον
Μηδὲ βάκις θνητούς, μηδ' αὖ νύμφαι βάκιν αὐτόν,
τρ. Ἐξώλης ἀπόλοι' εἰ μὴ παύσαιο βακίζων.
ἱε. Οὔπω θέσφατον ἦν εἰρήνης δέσμ' ἀναλῦσαι·
Ἀλλὰ τόδε πρῶτον. τρ. τοῖς ἁλσί γε πάσσε ταυτί.
ἱε. Οὐ γάρ πω τοῦτ' ἐστὶ φίλον μακάρεσσι θεοῖσιν
φυλόπιδος λῆξαι, πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ.
Ὦ ἡ σφονδύλη φεύγουσα πονηρότατον βδεῖ.
Χ ἡ κώδων ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει.
Τουτάκις οὔπω χρῆν τὴν εἰρήνην πεποιῆσθαι.
τρ. Ἀλλὰ τί χρῆν ἡμᾶς; οὐ παύσασθαι πολεμοῦντας;
Ἢ διακαυνιάσαι, πότεροι κλαυσούμεθα μεῖζω;
Ἐξὸν σπεισαμένοις κοινῇ, τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν.
ἱε. Οὔποτε ποιήσεις τὸν καρκίνον ὀρθὰ βαδίζειν.
τρ. Οὔποτε δειπνήσεις ἐπὶ τοῦ λοιποῦ γ' ἐν πρυτανείῳ
Οὐδ' ἐπὶ τῷ πραχθέντι ποιήσεις ὕστερον οὐδέν.
ἱε. Οὐδέποτ' ἂν θείης λεῖον τὸν τραχὺν ἐχῖνον.
τρ. Ἆρα φενακίζων πότ' Ἀθηναίους ἔτι παύσει;
ἱε. Ποῖον γὰρ κατὰ χρησμὸν ἐκαύσατε μῆρα θεοῖσιν;
τρ. Ὥσπερ κάλλιστον δή που πεποίηκεν Ὅμηρος.
Ὡς οἱ μὲν νέφος ἐχθρὸν ἀπωσάμενοι πολέμοιο.
Εἰρήνην εἵλοντο. καὶ ἱδρύσανθ' ἱερείῳ.
Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο,
Ἔσπενδον δεπάεσσιν. ἐγὼ δ' ὁδὸν ἡγεμόνευον.
Χρησμολόγῳ δ' οὐδεὶς ἐδίδου κώθωνα φαεινόν.
ἱε. Οὐ μετέχω τούτων. οὐ γὰρ ταῦτ' εἶπε Σίβυλλα.
τρ. Ἀλλ' ὁ σοφός τοι νὴ Δί' Ὅμηρος, δεξιὸν εἶπεν.
Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος.
ἱε. Φράζεο δή, μή πώς σε δόλῳ φρένας ἐξαπατήσας
Ἰκτῖνος μάρψῃ. τρ. τουτὶ μέν τοι σὺ φυλάττου.
Ὡς οὗτος φοβερὸς τοῖς σπλάγχνοις ἐστὶν ὁ χρησ-
μός.
Ἔγχει δὴ σπονδήν. καὶ τῶν σπλάγχνων φέρε δευρί.
ἱε. Ἀλλ' εἰ ταῦτα δοκεῖ, κἀγὼ 'μαυτῷ βαλανεύσω.
τρ. Σπονδή. σπονδή.

ἱε. Ἔγ

ιε. Ἔγχει δὴ κἀμοί, καὶ σπλάγχνων μοῖραν ὄρεξον.
τρ. Ἀλλ᾽ οὔπω τοῦτ᾽ ἐστὶ φίλον μακάρεσσι θεοῖσιν.
Ἀλλὰ τόδε πρότερον σπένδειν ἡμᾶς. σὲ δ᾽ ἀπελθεῖν.
Ὦ πότνι᾽ εἰρήνη, παράμεινον τὸν βίον ἡμῖν.
ιε. Πρόσφερε τὴν γλῶτταν. τρ. σὺ δὲ τὴν σαυτοῦ γ᾽
ἀπένεγκε.
ιε. Σπονδή. τρ. καὶ ταυτὶ μετὰ τῆς σπονδῆς λαβὲ θᾶττον.
ιε. Οὐδεὶς δώσει μοι τῶν σπλάγχνων; τρ. οὐ γὰρ οἷόν τε
Ἡμῖν πρὶν διδόναι πρὶν ἂν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ.
ιε. Ναὶ πρὸς τῶν γονάτων. τρ. ἄλλως ὦ τᾶν ἱκετεύεις.
Οὐ γὰρ ποιήσεις λεῖον τὸν τραχὺν ἐχῖνον.
Ἄγε δὴ θεαταὶ δεῦρο συσπλαγχνεύετε,
Μετὰ νῶν. ιε. τί δ᾽ ἔγωγε; τρ. τὴν Σίβυλλαν ἔσθιε.
ιε. Οὔτοι μὰ τὴν γῆν ταῦτα κατέδεσθον μόνω.
Ἀλλ᾽ ἁρπάσομαι σφῶν αὐτά. κεῖται δ᾽ ἐν μέσῳ.
τρ. Παῖε, παῖε τὸν Βάκιν. ιε. μαρτύρομαι.
τρ. Κἀγώγ᾽ ὅτι τένθης εἶ κἀλαζὼν ἀνήρ.
Παῖ᾽ αὐτὸν ἐπέχων τῷ ξύλῳ τὸν ἀλαζόνα.
θε. Σὺ μὲν οὖν. ἐγὼ δὲ τουτονὶ τῶν κῳδίων
Ἃ λάμβαν᾽ αὐτὸς ἐξαπατῶν ἐκδολιῶ.
Οὐκ καταβαλεῖς τὰ κῴδι᾽ ὦ θυηπόλε;
ιε. Ἤκουσας ὁ κόραξ οἷος ἦλθ᾽ ἐξ ὠρεοῦ;
θε. Οὐκ ἀποπετήσει θᾶττον εἰς Ἐλύμνιον;

Fa.] *Hæc ſunt peracta: crura jam curans cape:*
Nam viſo ad exta, diiſque polluctum paro.
Tr.] *Curabitur: ſed ventum opportuit ſtatim.*
Fa.] *Mox venio & adſum: num ſtrigans videor*
tibi?
Tr.] *Nunc illa rite aſſare cures. neſcio*
Quis iſte lauro qui coronatus venit.
Quis ille tandem eſt? Fa.] *quam videtur ar-*
rogans!
Vatum puto eſſe. Fr.] *Non is eſt, ſed* Hierocles.
Fa.] *Sortilegus ille forſan eſt ex Oreo:*
Quid volt ſibi ergo? Fr.] *apparet infeſtum bonis*
Sentire contra ſancta pacis fœdera.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Fa.] *Minime: ſed illum nidor iſte perculit.*
Tr.] *Fingamus hunc nos non videre.* Fa.] *Rectè ais.*
Hi.] *Quæ ſacra ſunt hæc? cui Deo ſit victima?*
Tr.] *Tu tacitus aſſans dimove à luſtralibus.*
Hi.] *Dicturin' eſtis cui literis?* Tr. *En, bene eſt,*
De pene. Fa.] *Amica diva Pax multùm bene!*
Hi.] *Nunc ergo polluce, atque proficias dato.*
Tr.] *Inſtare præſtat arſui prius.* Hi.] *Sed hæc*
Satis aſſa. Fr.] *multa, quiſquis es, ſatagis nimis.*
Age proſecato. Ubi ara? Libamenta fer.
Hi.] *Linguam ſeorſim incidite.* Tr.] *memores mones.*
Hi.] *Scin quid tu agas?* Fa.] *Si dixeris.* Tr.] *Verbum cave*
Faxis modo unum: ſacra nam Paci damus.
Hi.] *O miſeros ſtultoſque homines.* Tr.] *hoc deprecor in te.*
Hi.] *Qui Divôm ignari mentus (ſocordia tanta eſt)*
Terrificis cum ſimiolis ſic fœdus initis.
Fa.] *Papæ!* Tr.] *Quid rides?* Fa.] *de ſimiolis metuendis.*
Hi.] *Volpibus atque leve voltis confidere mergi.*
Mens animi quibus alta dolis pectuſque. Tr.] *Utinam tu*
Tam caldo pulmone fuas jactator inanis.
Hi.] *Namque Bacin Nymphæ niſi decepere docentes,*
Nec Bacis ipſe homines, ſi nec Nymphæ Bacin ipſum.
Tr.] *Dii te eradicent, niſi deſinis uſque Baciſſans.*
Hi.] *Nondum erat in fatis diſſolvi vincula Pacis,*
Hoc tamen inprimis. Tr.] *decet hæc ſale ſpargere primùm.*
Hi.] *Nondum etiam ut fiat bellorum miſſio amicum eſt*
Diis ſuperis: prius ante lupo quam nupſerit agna.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Ut malè olet fugiens & viſſit putida blatta,
Ut generat cœcos properans arguta acalanthis
[canis:]
Tempora ſic nondum Pacis matura fuerunt.
Tr.] *Quid faceremus enim, non finem imponere bellis?*
An ſortiri utri noſtrum graviora dolerent?
Imperium in Græcos fœdus cum ſpondeat iſtud?
Hi.] *At nunquam rectâ efficies incedere cancrum.*
Tr.] *Non te poſtidea victus manet in Prytanéo:*
Nec facies poſthac, Bello quæ ſtante ſolebas.
Hi.] *Non facies unquam ut levis ſiet aſper echinus.*
Hi.] *Quo freti Oraclo, divorum incenditis aras?*
Tr.] *Quod vates faciens pulchrè reſpondit Homerus:*
Sic inimica illi bellorum nube fugata
Pacem acceperunt, & ſuppoſuere bidenti:
Ac tandem toſtis ſtrebulis, extiſque comeſis,
Libarunt pateras læti, præeunte viam me:
Sed nullum vati memini præbere culignam.
Hi.] *Hæc ego non capio, nec enim eſt effata Sibylla.*
Tr.] *At ſapiens quondam ritè hoc prædixit Homerus:*
Exſors ille domus, pauperque extorris & exlex
Quem bellum civile juvat crudele, nefandum.
Hi.] *Aſpice ſis ne quid per fraudem frauſus in extis*
Subripiat milvus. Tr.] *quin hæc tua cautio ſola eſt:*
Nempe iſtuc metuunt Oraclum viſcera. Verum
Infunde hic libamen, & exta hic providus infer.
Hi.] *Si placet hoc vobis, mihi ero meus ipſe miniſter.*
Tr.] *Liba, liba.*
Hi.] *Funde etiam nobis, extorum & porrice partem.*
Tr.] *At nondum ſuperis placet immortalibus iſtuc;*
Sed libare prius nos expedit: ipſe faceſſe.
O Dea Pax tecum da poſſe extendere vitam.
Hi.] *Cedo ſis linguam.* Tr.] *Ipſe tuam refer atque remitte.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Hi.] *Libamen. Tr.*] *Sed & hæc citò cum libamine ſuone.*
Hi.] *Nemone exta mihi? Tr.*] *Nulla id ratione queamus,*
Ante lupus quam connubio ſibi junxerit agnam
Hi.] *At ſupplex oro. Tr.*] *Fruſtra oras ſupplice voce:*
Non facias etenim ut levis ſiet aſper echinus.
Agite ergo qui ſpectatis huc adeſte vos,
Unà exta edemus. Hi.] *Nil ne ego? Tr. Sibyllam ut lubet.*
Hi.] *Haud, Ecere, iſta ſoli edetis in ſimul:*
Sed rapiam & ipſe; quippe quæ in medio jacent.
Tr.] *Feri, feri Bacin. Hi.*] *Hominum teſtor fidem.*
Tr.] *At ego quod es lurco atque vanus arrogans.*
Fuſte arrogantem reprimens iſtum feri.
Fa.] *Potes quidem iſtuc: aſt ego hunc quas accipit*
Deceptor ille ebulbit abo pellibus.
Pelleſne haruſpex haſce admiſſurus es?
Hi.] *Audin' quis ille Corvus eſt ex Qreo?*
Fa.] *Non avolabit ocyus in Elymnium?*

An autem hoc ſequens Oraculum inter Jocularia ponendum ſit, an vero inter ea, quæ per Antiſtites pretio corruptos data fuerunt, ipſe judicet Lector. Sic autem Oenomaus apud Euſebium. Ἔπαθον δὲ καὶ οἱ Κνίδιοι τούτῳ προσεοικὸς, Ἁρπάγου ἐπ' αὐτοὺς στρατεύσαντος. τὸν γὰρ Ἰσθμὸν τὸν αὐτόθι διακόπτειν ἐπιχειροῦντες, καὶ τὴν πόλιν νησοποιεῖν; τὰ μὲν πρῶτα τοῦ ἔργου εἴχοντο. ἐπεὶ δ' αὐτοῖς [οὐκ, forſan & plura deſunt] ἀπήντα ἡ ἐργασία, ἀπαγορεύοντες ἤδη ἐχρῶντο. σὺ δὲ αὐτοῖς εἶπας, Ἰσθμὸν μὴ πυργοῦτε μηδ' ὀρύσσετε. Ζεὺς γὰρ κ' ἔθηκε νῆσον, αἴ κ' ἐβούλετο· καὶ οἱ βλάκες ἐπείσθησαν, καὶ ἀποτραπόμενοι παρέδωκαν ἑαυτοὺς τῷ Ἁρπάγῳ. τὸ δὲ ῥᾳδιούργημα. ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἦν βέβαιος ἀποφυγὴ ὀρύξασι, τούτου μὲν ἔπαυσας. ὡς δὲ μὴ κελεύων ἔργου ἔχεσθαι, ἐπαγγέλλῃ τὴν ἀποφυγήν. τούτῳ δὲ οὐ τὸ λῷον εἶναι

μὴ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

μὴ ὀρύξασι προστίθεις· ἀλλ' ὅτι οὐ δοκεῖ τῷ Διὶ νῆσον αὐτὴν εἶναι. ἐν μὲν οὖν τῇ ἀποτροπῇ, ἀμφότερα ἰσόρροπα· ἐν δὲ τῇ προτροπῇ, τὸ διαφεύξασθαι προεῖχεν, οὐ δὴ ἀσφαλὲς ἦν τῷ Σοφιστῇ τὸ ἀνατρέπειν. οὕτως τὸ οὐδὲν εἰπὼν, ὧν ἕνεκα ἦσαν ἀφιγμένοι, ἀπέπεμψας οἰομένους ἀκηκοέναι τι. Quibus addit ipſe Euſebius: Ταῦτα δὲ ἡγοῦμαι τὸ ἀδρανὲς τοῦ τε χρώντων, καὶ τῶν χρωμένων ἀπελέγχειν αὐτάρκως, καὶ ὅτι μηδὲν ἀληθῶς ἔνθεόν ἐστιν εὑρεῖν ἐν τοῖς δηλουμένοις.

Nec ſane diſſimilis Cnidiorum, Harpago adverſus eos movente, fortuna conditioque fuit. Iſthmum enim illum, qui tum inibi erat, tollere ac reſcindere, atque urbem inſulam efficere aggreſſi, ubi rem, fauſto licet initio, minus poſtea vidiſſent ex voto cedere, abjectis demum animis, Oraculum conſuluere. Tu vero ad eos, ISTHMUM NEU MUNITE, NEU SUFFODITE: JUPITER ENIM SI VOLUISSET, INSULAM FECISSET. *Tibi porro vecordes ac ſtolidi homines fidem habuere, ſeſeque Harpago, è ſuſcepto deterriti conſilio, dedidére. Iſtuc autem quam veteratoriè! Nam quod, ne ſuffoſſo quidem Iſthmo, certum eos receptum habituros videas, affectum opus inhibes: idemque ſimul, utpote nequaquam ejus inſtituendi auctor effugiendi ſpem oſtendis aliquam. Neque tamen ſi à ſuffodiendo abſtinuerint, lætiorem exitum polliceris. Hoc unum affers, Jovi Urbem Inſulam fieri non placere. Occurrebat nimirum, ſi dehortarere, parem in utramque partem reſponſi vim; ſin autem hortarere, expreſſam nimium conſecuturæ ſalutis ſignificationem futuram. Quare, dehortari modò, tutum imprimis ac ſecurum Sophiſtæ viſum eſt. Atque hunc in modum nihil prorſus ad ea reſpondens, quorum te ipſi cauſſâ convenerant, miſeros dimiſiſti, qui ſe tamen abſtuliſſe aliquid putabant.*

Videmus igitur hujuſmodi præſtigiatorum nugas ſapientioribus deridiculo habitas publicéque quan-

quandoque fuiſſe exploſas. Id verò ſumma cum ratione fuiſſe factum nos ulterius docet Cicero, per plurima ac diverſimoda exempla, è quibus hæc ſequentia, à ſomniorum Interpretibus deſumpta, ſuffecerint.

Curſor ad Olympia proficiſci cogitans, viſus eſt in ſomniis curru quadrigarum vehi. Mane ad Conjectorem. At ille, Vinces, inquit, id enim celeritas ſignificat & vis equorum. Poſt idem ad Antiphontem. Is autem, Vincare, inquit, neceſſe eſt. An non intelligis quatuor ante te cucurriſſe? Ecce alius Curſor (atque horum ſomniorum, & talium plenus eſt Chryſippi liber, plenus Antipatri. Sed ad Curſorem redeo) ad Interpretem detulit, aquilam ſe in ſomnis viſum eſſe factum. At ille, Viciſti. Iſta enim avi volat nulla vehementiùs. Huic equidem Antipho, Tu verò, inquit, te victum eſſe non vides? iſta enim avis inſectans alias, & agitans, ſemper ipſa poſtrema eſt. Parere quædam matrona cupiens, dubitans eſſet ne prægnans, viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam, ad conjectorem retulit. Negavit eam, quoniam obſignata fuiſſet, concipere potuiſſe. At alter prægnantem eſſe dixit. Nam inane obſignari nihil ſolere.

Uti igitur in ſomniis, in Auguriis, in Haruſpicinâ, in Sortibus, cæteriſque Divinationum generibus nihil præter fraudes ac præſtigias humanis locum habuit: ſic neque in Oraculis per verſus, aut nutus, aut ejuſmodi alia, in Templis Fatidicis, per Pythias, alioſve, Prophetas ſcilicet atque Antiſtites, editis.

Quod quum probe noſſent Romani rerum Domini, genſque illa togata, Oracula habebant ſibi propria: atque in illa plenum ſibi reſervabant Dominium: Carmina videlicet illa, quæ Sibyllina appellabant, ac pro talibus à communi plebe haberi volebant. Atque in eâ re ſanè faciebant id quod

quod magnitudine & majeſtate Republicæ, atque Imperio eorum verè dignum erat. Optimè quippe libri iſti primis Reipublicæ temporibus (uti notum poſt) per Duumviros, poſtea per Decemviros, poſtremo vero per xv viros (numero horumvirorum paulatim ſic, imò & ulterius, manente tamen appellatione xv virum, increſcente) accuratiſſima ſub cuſtodia ſervabantur: neque aliter quam ex Senatus Conſulto (poſtea autem & Cæſarum juſſu) per hoſce xv viros, neque ullos alios præter eos ſub capitis pœna, inſpiciebantur: neque etiam aliter quam difficillimis Reipublicæ temporibus, caſibuſve maximi momenti id ipſis à Senatu Imperatoribuſve injungebatur. Ac capitale erat aliquid de iis apud alios enuntiare, eorumve inſpectationem aliis hominibus permittere; quicquid ridiculè fingant ſuperſtitioſi librorum horum inter Chriſtianos patroni, de Virgilio, aliiſve ad illa Auguſti favore admiſſis; quum ne ipſi xv viri injuſſu Senatûs id facere auderent.

De uſu ipſorum (omiſſis aliis compluribus monumentis Hiſtoricis doctioribus ſatis notis) audiamus Dionyſii Halicarnaſſei verba ex libro 4. Roman. Antiquit. huc adducta. *Tarquinius verò duumviros ex nobilium numero creavit, & duas publicos Miniſtros ipſis addidit, illiſque horum librorum cuſtodiam mandavit, quorum alterum, M. Atilium inquam, quod viſus fuiſſet non bona fide ſe gerere, & ab altero publico miniſtro parricidii accuſatus fuiſſet, in culeum inſutum, in mare projecit. Sed poſt Reges exactos, quum Reſpublica Oraculorum patrocinium ſuſcepiſſet, nobiliſſimis viris, quos eligebat, eorum cuſtodiam committebat: hi verò per totum vitæ tempus hoc munere funguntur, à militia & reliquis urbanis muniis liberi atque hæc publicè illis committit; ſine quibus non patitur quenquam Oracula inſpicere. Et ut rem paucis expediam,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

diam, Romani nullam rem ſanctam ac ſacrum æque diligenter atque Sibyllina Oracula cuſtodiunt. Ea autem conſulunt quoties Senatus id decernit, quum in Republica orta eſt ſeditio, aut in bello gravis aliqua & inſignis clades accepta, aut quum aliqua prodigia aut ſpectra (quæ ſæpè contigerunt) apparent, quæ magnum aliquod & cognitu difficile malum portendunt. Hi Oraculorum libri uſque ad bellum Marſicum permanſerunt incolumes, conditi ſub terrâ, in templo Jovis Capitolini, in arca lapidea, à decemviris aſſervati. Sed poſt centeſimam & ſeptuageſimam Olympiadem, templo incenſo, ſive per inſidias aliquorum, ut nonnulli arbitrantur, ſive caſu fortuito, hi quoque cum reliquis hujus Dei Donariis igne ſunt abſumpti. Oracula verò, quæ nunc extant, ex variis, locis ſunt comportata, alia ex Italicis urbibus allata alia ex Erythris Aſiaticis, ex Senatus Conſulto miſſis legatis, qui ipſorum exemplar deſcriberent, alia ex aliis urbibus, & à privatis hominibus tranſcripta, in quibus quædam ſuppoſititia, & carminibus Sibyllinis inſerta reperiuntur, quæ deprehenduntur ex iis quæ Acroſtichides nuncupantur. Dico autem ea quæ Terentius Varro in ſuis commentariis Theologicis memoriæ prodidit. Ὁ δὲ Ταρκύνιος τῶν ἀστῶν ἄνδρας ἐπιφανεῖς δύο προχειρισάμενος, καὶ δημοσίους αὐτοῖς δύο θεράποντας προσζεύξας, ἐκείνοις ἀπέδωκε τὴν τῶν βιβλίων φυλακὴν, ὧν τὸν ἕτερον Μάρκον Ἀτύλιον, ἀδικεῖν τι δόξαντα περὶ τὴν πίστιν, καὶ μηνυθέντα ὑφ' ἑνὸς τῶν δημοσίων ὡς πατροκτόνον, εἰς ἀσκὸν ἐῤῥάψας βόειον, ἔῤῥιψεν εἰς τὸ πέλαγος. μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα τὴν τῶν χρησμῶν προστασίαν, ἄνδρας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀποδείκνυσιν αὐτῶν φύλακας, οἳ διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν, στρατειῶν ἀφειμένοι καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν πραγματειῶν· καὶ δημοσίους αὐτοῖς παρακαθίστησιν, ὧν χωρὶς οὐκ ἐπιτρέπει τὰς ἐπισκέψεις τῶν χρησμῶν τοῖς ἀνδράσι ποιεῖσθαι. συνελόντι δ' εἰπεῖν, οὐδὲν οὕτω Ῥωμαῖοι φυλάττουσιν οὔτε ὅσιον

κτῆμα

κτῆμα οὔτε ἱερὸν ὡς τὰ Σιβύλλεια θέσφατα. χρῶνται δὲ αὐτοῖς ὅταν ἡ βουλὴ ψηφίσηται, στάσεως καταλαβούσης τὴν πόλιν, ἢ δυστυχίας τινὸς μεγάλης συμπεσούσης κατὰ πόλεμον, ἢ τεράτων τινῶν καὶ δυσευρέτων αὐτοῖς φανέντων, οἷα πολλὰ συνέβη. οὗτοι διέμειναν οἱ χρησμοὶ μέχρι τοῦ Μαρσικοῦ κληθέντος πολέμου, κείμενοι κατὰ γῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς, ἐν λιθίνῃ λάρνακι, ὑπ' ἀνδρῶν δέκα φυλαττόμενοι. μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἐπὶ ταῖς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ἐμπρησθέντος τοῦ ναοῦ, εἴτ' ἐξ ἐπιβουλῆς, ὡς οἴονταί τινες, εἴτ' ἀπὸ ταὐτομάτου, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναθήμασι τοῦ θεοῦ καὶ αὐτοὶ διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. οἱ δὲ νῦν ὄντες, ἐκ πολλῶν εἰσι σύμφορητοι τῶν τόπων· οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων κομισθέντες· οἱ δ', ἐξ Ἐρυθρῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, κατὰ δόγμα βουλῆς ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ἐπὶ τὴν ἀντιγραφήν· οἱ δ' ἐξ ἄλλων πόλεων, καὶ παρ' ἀνδρῶν ἰδιωτῶν μεταγραφέντες· ἐν οἷς εὑρίσκονταί τινες ἐμπεποιημένοι τοῖς Σιβυλλείοις, ἐλέγχονται δὲ ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι. λέγω δὲ ἃ Τερέντιος Οὐάρρων ἱστόρηκεν ἐν τῇ θεολογικῇ πραγματείᾳ.

Hi *decemviri* igitur (ac poſtea adaucto numero *Quindecimviri*) inſpiciebant libros iſtos ac referebant ad Senatum quid in iis, Dîs Deabuſve hiſce vel illis placandis, factu neceſſarium contineretur: aut potius, quæ ibi invenire perhibebant interpretabantur. Unde optime eos Livius lib. x. vocat *Carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus Interpretes.* Interpretabantur quippe illa prout Summo Romanorum Magiſtratui, Senatui aut Cæſaribus, id placere ſciebant. Exempla habemus in Julio Cæſare ac Maxentio. De Cæſare ita Suetonius:

Quin etiam valida fama percrebuit, migraturum Alexandriam, &c. Proximo autem Senatu L. Cottam quindecimvirum ſententiam dicturum: ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos niſi à Rege, non poſſe vinci, Cæſar Rex apellaretur. Quæ cauſa conjuratis maturandi fuit deſtinata negotia, ne aſſentiri ne-

neceſſe eſſet. Plutarchus de hac re: Καί τι καὶ λόγον τινὰ κατέσπειραν εἰς τὸν δῆμον οἱ ταύτην Καίσαρι τὴν τιμὴν προξενοῦντες, ὡς ἐκ γραμμάτων Σιβυλλείων ἁλώσιμα τὰ Πάρθων φαίνοιτο Ῥωμαίοις σὺν βασιλεῖ στρατευομένοις ἐπ᾽ αὐτοὺς, ἄλλως ἄφυκτα ὄντα, &c. *Et quidem rumorem in plebem vulgaverunt illi qui hoc honoris quærebant Cæſari, libris Sibyllinis proditum, vinci Parthos à Romanis poſſe, ſi Rege duce bellum eis moviſſent, eſſe ipſis alioquin inſuperabiles: ac redeuntem Alba ad urbem Cæſarem auſi fuere ſalutare Regem.*

Hinc Cicero, qui Reipublicæ contra Cæſarem favebat, lib. 2. de Divinatione: *Sibyllæ verſus obſervamus quos illa furens fudiſſe dicitur. Quorum interpres nuper falſa quædam hominum fama dicturus in Senatu putabatur, eum, quem revera Regem habebamus, appellandum quoque eſſe Regem, ſi ſalvi eſſe vellemus. Hoc ſi eſt in libris, in quem hominum, & in quod tempus eſt?* (NB.) *Callidè enim, qui illa compoſuit, perfecit, ut, quodcumque accidiſſet prædictum videretur, hominum & temporum definitione ſublatâ. Adhibuit etiam latebram obſcuritatis, ut iidem verſus aliàs in aliam rem poſſe accommodari viderentur. Non eſſe autem illud Carmen furentis, cùm ipſum Poëma declarat (eſt enim magis artis, & diligentiæ, quam incitationis & motûs) tum verò ea quæ,* ἀκροστιχὶς *dicitur, cum deinceps ex primis verſus literis aliquid connectitur, ut in quibuſdam Ennianis, quæ Ennius fecit. Id certè magis eſt attenti animi, quam furentis. Atque in Sibyllinis ex primo verſu cujuſque ſententiæ primis literis illius ſententiæ carmen omne prætexitur. Hoc ſcriptoris eſt, non furentis, adhibentis diligentiam, non inſani. Quamobrem Sibyllam quidem ſepoſitam & conditam habeamus, ut, id quod proditum eſt à majoribus, injuſſu Senatus ne legantur quidem libri, valeantque ad deponendas potius, quam ad ſuſcipiendas religiones: cum antiſtitibus agamus, ut quidvis potius ex illis libris*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

bris quàm Regem proferant: quem Romæ poſthæc nec Dii, nec homines eſſe patientur.

In verbis autem Ciceronis hæc ſequentia mihi notatu digna videntur. 1. Ciceronem habere illa pro callidis hominum impoſtorum inventis, ac ſtudioſe in eum compoſitis modum, ut omnibus perſonis, temporibus, caſibuſque pro libitu Interpretum, applicari poſſent; uti revera erant. 2. Ἀκροστιχίδας, ſic dictas, ejuſdem plane eſſe farinæ ac meriti. Ita ut hoc Cicerone auctore (neque eo ſolo, cum & Terentius Varro & Dionyſius Halicarnaſſeus ἀκροστιχίδας pro non Sibyllinis ſed fictitiis ac ſuppoſititiis habeant) magno conamine magnas nugas agant, qui pro ἀκροστιχίδι illa, quam in Oratione Conſtantini nobis profert Euſebius, Ciceronem hunc in teſtimonium ac patrocinium advocant: de quibus tamen Cicero ne per ſomnium quidem unquam cogitavit.

At quam multa multi viri docti de hac ἀκροστιχίδι, ut multa mira de lente (ne quid acrius addam) nugati ſunt! condonanda forſan iſtis ſua credulitas atque ablepſia, quod qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingant; facillimè enim credimus quod libenter credimus; ac perſpicere tum nobis videmur quod ne uſpiam quidem eſt. Aſt non condonandum Schedio facinus ſuum, dum pro ipſius Ciceronis verbis hæc figmenta obtrudit: Et Cicero libro II. de Divination. *Obſervemus libros Sibyllinos; vocandus eſt nobis Rex aliquis, ſi modo ſalvi eſſe volumus. Namque in carminibus Sibyllinis legebatur, quam primum Romani Regem Ægypti reduxiſſent, Dominum Orbis proditurum,* quibus tum hîc Schedius ſubjungit. *Quod & factum fuit: nam Ptolomæo à Gabinio reducto confeſtim naſcitur Jeſus.*

Atqui neque de Sibyllinis carminibus revera lectis, neque de Rege Ægypti, neque de Orbis Domino

mino proditurо, Cicero aliquid, aut quod eo trahi poſſit, ibi commentatus eſt. Verum & poſt Gabinii illam expeditionem, (de qua, uti ex præcedentibus meridiana luce clarius patet, minimè gentium loqui in libris de Divinatione Cicero voluit) pluſquam 54. anni excurrerunt antequam naſceretur Jeſus.

Verumenimvero dicat aliquis, non ſolum Schedium talia prodere, ſed imitatum ipſum ut ſæpius aliàs, heic Mornæum; qui libro de Veritate Religionis Chriſtianæ quandoque errores, ſuper cumulat. Ita enim ille cap.32. *Car Auguſte, comme dit Suetone, les avoit fait ſerrer en deux layettes dorées, ſous le baſe d'Apollo Palatin, où elles eſtoient difficiles à falſifier, & des le temps d'Origene, de Clement Alexandrin, & de Juſtin Martyr; c'eſt-à-dire, non fort long-temps apres la predication des Apoſtres, ces meſmes livres eſtoient en lumiere, comme ſe voit par la diſpute de Celſus l'Epicurien; qui dit bien, qu'ils ſont ſuppoſez, mais ſans preuve: & Conſtantin l'Empereur teſmoigne en une ſiene harangue, les avoir veus, & leuz, & y renvoye les Gentils de ſon temps. Et qu'il y euſt pour le moins quelque choſe ſemblable, ne ſe peut nier.* CAR CICERON EN SES LIVRES DE LA DIVINATION, DIT CES MOLS, OBSERVANS LES VERS DE LA SIBYLLE. IL NOUS FAUT APPELLER QUELQU'UN ROY, SI NOUS VOULONS ESTRE SAUVEZ. *Et chacun ſcait toutefois, combien ce nom de Roy eſtoit odieux, & à tous les Romains, & à Ciceron meſme. Il fait auſſi mention de l'*ACROSTICHE *de la Sibylle; c'eſt-à-dire, de certains vers,* DONT LES LETTRES CAPITALES FAISOIENT LE NOM DE CE ROY LA, *tels que ceux que nous avons au 8. livre des Sibylles; & conclut de là qu'elles avoient l'eſprit ſain & raſſis. Et*

Conſtantin l'Empereur teſmoigne que Ciceron avoit tourné le livre de l'Erythrée; & qu'Antonius l'avoit voulu abolir. En ces meſmes livres eſtoit dit, que ſi toſt que les Romains auroient remis en ſon entier le Roy d'Egypte, le Monarque de l'univers naiſtroit: & pourtant Ciceron eſcrivant à Lentulus, qui briguoit ceſte charge, luy touche c'eſt Oracle: & les Romains faiſoient doubte de le reſtituer à cauſe de cela: & de ce touchent les Sibylles au 2. livre quelque mot. Et de fait, apres que le Senat en eut bien conteſté, Gabinius remit Ptolomée, & en ce meſme temps naſquit Jeſus. Virgile qui par la faveur d'Auguſte avoit eu accez à ces livres, à fait une Eclogue, &c.

Quæ ab ipſo Auctore verſa ita ſonant Latinè: *Auguſtus enim ut eſt apud Suetonium, in duabus aureis capſulis ſub baſi Apollinis Palatini recondendos tradiderat, quo non uſque adeo falſariis penetrare facile: & quo tempore Origenes, Clemens Alexandrinus, Juſtinus Martyr floruere; id eſt, paulò poſt Apoſtolorum prædicationem, hi ipſi libri* (NB.) *in luce hominum verſabantur, ut ex Celſi Epicurei diſputationibus liquet, qui ſubdititios aſſerit, non probat: & Conſtantinus Imperator in quâdam Oratione ſe vidiſſe & legiſſe teſtatur, & ad eorum teſtimonia Ethnicos ejus ætatis ablegat. Quod vero nonnulla ſaltem continerent, ab hiſce qui hodie extant, non aliena, vix ambigi poſſit. Nam Cicero in lib. de Divinat.* OBSERVEMUS, *inquit*, LIBROS SIBYLLINOS: VOCANDUS EST NOBIS REX ALIQUIS, SI MODO SALVI ESSE VOLUMUS. *Quamquam Regis nomen quàm odioſum eſſet cum Romanis omnibus, tum præſertim Ciceroni, cuivis notum. Idem Acroſtichidem Sibyllæ memorat, id eſt, carmina certo numero, quorum capitales literæ Regis illius nomen componebant, qualia libro Oraculorum 8. habemus: ex quibus Sibyllam mente conſtitiſſe Cicero colligit. Et*

Con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Conſtantinus Imperator teſtis eſt, Ciceronem librum Erythrææ vertiſſe, quem Antonius abolere conatus fuerit. In iiſdem legebatur, cùm primùm Romani Regem Ægypti reduxiſſent, Dominum orbis proditurum: cujus quidem Oraculi veſtigia exſtant in epiſtolis Ciceronis ad Lentulum, qui illud munus reducendi Regis ambibat; & Romani idcircò in deferendo cunctabantur, & hoc lib. 2. Sibyllæ noſtræ attingunt. Et verò poſt multa ultro citròque verba Gabinius Ptolomæum reducit, & confeſtim naſcitur Jeſus. Virgilius, cui veriſimile eſt aditum ad illos libros per Auguſti benevolentiam patuiſſe, Eclogam ſcripſit, quæ mera Sibyllæ tranſlatio eſt, &c.

An non pœnè quot verba tot errores? Satis clarè fateor patere videtur, ſua Schedium ex hiſce deſumpſiſſe; at non in melius ſed in pejus adhuc ea mutavit. Optime dicas de Amborum verbis huc adductis; *Pergula pictoris, veri nihil, omnia falſa.* Certè ex Ciceronis epiſtolis ad Lentulum, Religionem in ea cauſa tantum obtentui ſumptam, (legantur modo attentè 7. priores) non obſcurè pateſcit. Cui minimè quoque contradicit Dion Caſſius; cujus verba ſuper hoc negotio Ægyptiaco quin adducam mihi temperare nequeo: ſunt autem hæc ſequentia: Τοῖς γὰρ Σιβυλλείοις ἔπεσιν ἐντυχόντες, εὗρον ἐν αὐτοῖς γεγραμμένον αὐτὸ τοῦτο, Ἂν ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς βοηθείας τινὸς δεόμενος ἔλθῃ, τὴν μὲν φιλίαν οἱ μὴ ἀπαρνήσασθε, μὴ μέντοι καὶ πλήθει τινὶ ἐπικουρήσετε. εἰ δὲ μὴ, καὶ πόνους καὶ κινδύνους ἕξετε. Κἀκ τούτου τὴν συντυχίαν τῶν ἐπῶν πρὸς τὰ τότε γινόμενα θαυμάσαντες, ἀπεψηφίσαντο τὰ περὶ αὐτοῦ ἐγνωσμένα, Γαΐῳ Κάτωνι πεισθέντες δημάρχῳ. Ταῦτα δὲ ἐχρήσθη μὲν οὕτως· ἐδημοσιεύθη δὲ (οὐ γὰρ ἐξῆν οὐδὲν τῶν Σιβυλλείων, εἰ μὴ ἡ βουλὴ ψηφίσαιτο, ἐς τὸ πλῆθος ἐξαγγέλλεσθαι) διὰ τοῦ Κάτωνος. ἐπειδὴ γὰρ τάχιστα ὁ νοῦς τῶν ἐπῶν διεθρυλλήθη (ὥσπερ εἴωθε γίνεσθαι) ἔδεισε μὴ συγκρυφθείη· καὶ ἔς τε τὸ ὅμι-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

τὸν ὅμιλον τοὺς ἱερέας ἐσήγαγε, κἀνταῦθα πρὶν ὁτιοῦν τὴν γερουσίαν ἐπ' αὐτοῖς χρηματίσαι, ἐξεβιάσατο σφᾶς ἐκλαλῆσαι τὸ λόγιον. ὅσῳ γάρ τοι μᾶλλον οὐκ ἐδόκει σφίσιν ἐξεῖναι, τοσούτῳ πλέον τὸ πλῆθος ἤσχαλλε. καὶ ἐκεῖνο μὲν εἶχεν οὕτως, καὶ ἐς τὴν τῶν Λατίνων γλῶσσαν γραφὲν ἀνεκηρύχθη. γνώμας δὲ αὐτῶν μετὰ τοῦτο ποιουμένων, οἱ μὲν, ἄνευ στρατοῦ τῷ Σπινθῆρι τὴν τοῦ Πτολεμαίου κάθοδον προστάττόντων, οἱ δὲ δὴ καὶ τὸν Πομπήιον μετὰ ῥαβδούχων δύο καταγαγεῖν αὐτὸν κελευόντων (ὅ, τε γὰρ Πτολεμαῖος μαθὼν τὸ χρησθὲν, ἠξίωσε τούτου τυχεῖν, καὶ τὰ γράμματα Αὖλος Πλαύτιος ἐς τὸ κοινὸν δημαρχῶν ἀνέγνω) δείσαντες οἱ βουλευταὶ μὴ μείζων ἔθ' ὁ Πομπήιος καὶ ἀπ' ἐκείνου γένηται, ἀντέπραξαν αὐτῷ, τῇ τοῦ σίτου προφάσει χρησάμενοι. *Quum enim Romam libros Sibyllinos adirent, ita ſcriptum in iis invenerunt. Si Rex Ægypti alicujus auxilii indigens venerit, amicitiam ei ne denegaveritis, nullis autem copiis eum adjuveritis: Sin ſecus feceritis, labores & pericula habebitis. Admirati igitur id carmen ita ad rem præſentem congruere, omnia quæ de eo decreta fuerant facta, antiquaverunt, C. Catonem Tribunum plebis ſecuti. Atque ad ipſum Oraculum in populum evulgatum eſt Catonis operâ. Non enim licebat Sibyllinum ullum carmen populo enuntiare niſi id Senatus decreviſſet. Nam ut primùm Oraculi ſententia, (quod fieri aſſolet) vulgo innotuit, veritus Cato ne id ſupprimeretur; Pontifices ad plebem produxit: ac priuſquam Senatus quicquam ſtatueret, eos coëgit Oraculum exponere. Quanto enim minus id eis licere videbatur, tanto plebs ægriùs rem ferebat. Igitur ea ſententia fuit Oraculi, redditumque Latine enuntiatum eſt. Quum deinde ſententiæ dicerentur, aliique à Spinthere ſine exercitu juberent Ptolemæum reduci, alii id à Pompejo duobus cum Lictoribus fieri vellent (nam Ptolemæus Oraculo intellecto id ita fieri petebat, ejuſque litteras Plautius Tribunus plebis publicè recitavit) veriti Senatores, ne hæc res ipſa Pompejum adhuc majorem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

jorem efficeret, ſub prætextu mandatæ annonæ ei obſtiterunt.

Videmus ſanè ex hiſce Dionis verbis, atque ex iis quæ de iſto Reipublicæ ſtatu legenda occurrunt apud eorum temporum Hiſtoricos, totam hanc rem ab utraque parte actam fuiſſe partium ſtudio; atque ut Cicero ad Lentulum, *rem actam non religione,* [à Senatu] *ſed malevolentia, & illius Regiæ largitionis invidiâ, opinionemque fuiſſe populi Romani, à Lentuli invidis atque obtrectatoribus nomen inductum fictæ riligionis, non tam ut ipſum Lentulum impedirent, quam ut ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire.* Quæ res tamen æquè ad Pompejum (uti ex Dione vidimus) quam ad Lentulum pertinebat. Noverant plurimi, ſi non omnes, quantum pecuniæ Rex potentioribus profundebat ipſumque Pompejum in domum ſuam Regem recepiſſe. Quod autem Cato, Tribunus ille, populum ita commoveret, inde proculdubio factum, quod inter ipſos xv viros eſſent qui, non quidem directè verum indirectè, ſuarum partium hominibus prætenſi iſtius Oraculi ſententiam eliminaſſent: quod in tam turbido Reipublicæ & factionibus ſciſſæ ſtatu, magis impune facere poterant. Indicatque populi fervor, eum non uſquequaque fidem habuiſſe relationibus iſtis quas de hujuſmodi Oraculis Senatus ad populum faciebat: præſertim vero quum videret rem & largitionibus à parte Ptolemæi, & Ambitione, avaritia, malitia ac partium ſtudio à parte Senatus aliorumque Magnatum agi: à quibus tamen nec ipſe populus (ſive Plebs Romana) ſatis libera erat; inſtigante, uti vidimus, Catone. Nec ſuſpicione caret, (tam ex iis quæ apud Dionem ſequuntur, quàm quæ apud Ciceronem habentur) quindecimviros ſententiam prætenſi iſtius Oraculi, aut

metu,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

metu, aut gratia motos, apud populum immutaſſe, vel ipſius placitis ita accommodaſſe, ut relatione ipſius ad Senatum factâ, ſtatim in omnia alia, quam antea ab ipſo decreta fuerant, iretur: (Cum tamen Pontifices inter Quindecimviros, contrariæ factionis jam talia eliminaſſent: unde Cottæ & aliis occaſio data fuit populum commovendi,) imò & nomen inductum fictæ religionis à Senatu populum opinatum, adeoque planè nihil quidem, quod hûc pertineret, à XV viris inventum ex Cicerone ſatis clarè eluceſcit. Verum & ex ſequentibus verbis hujus ipſius Dionis collatis cum iis quæ jam antea ex Cicerone & aliis protulimus, ſumma cum ratione populum talia fuiſſe ſuſpicatum, patebat.

Λόγου γὰρ τινὸς, εἴτ' οὖν ἀληθοῦς εἴτε καὶ ψευδοῦς (οἷά που φιλεῖ λογοποιεῖσθαι) διελθόντος, ὡς τῶν ἱερέων τῶν πεντεκαίδεκα καλουμένων διαθροούντων, ὅτι ἡ Σιβύλλη εἰρηκυῖα εἴη, μήποτ' ἂν τοὺς Πάρθους ἄλλως πως, πλὴν ὑπὸ βασιλέως ἁλῶναι, καὶ μελλόντων διὰ τοῦτο αὐτῶν τὴν ἐπίκλησιν ταύτην τῷ Καίσαρι δοθῆναι ἐσηγήσεσθαι· τοῦτό τε πιστεύσαντες ἀληθὲς εἶναι, καὶ ὅτι καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὧνπερ καὶ ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἦν, ἡ ψῆφος, ἅτε καὶ ὑπὲρ τηλικούτου βουλεύματος, ἐπαχθήσοιτο, καὶ οὔτ' ἀντειπεῖν τολμῶντες, οὔτε σιωπῆσαι ὑπομένοντες, ἐσπούδασαν τὴν ἐπιβουλὴν, πρὶν καὶ ὁτιοῦν περὶ αὐτοῦ χρηματισθῆναι. *Nam quia rumor quidam, ſive verus, ſive falſus, (ut fabulæ nonnunquam confingi ſolent) paſſim emanaret, quaſi Pontifices illi, dicti quindecimviri, palam perhiberent, Sibyllam dixiſſe, nunquam Parthos aliter, quam à Rege ſuperari poſſe, quaſique propterea de appellatione Regis Cæſari tribuenda relaturi eſſent, tum hoc ipſum verum eſſe perſuaſi, tum etiam Magiſtratibus, in quorum numero Brutus & Caſſius erant, impoſitam iri neceſſitatem dicendæ in conſultatione tam gravi ſententiæ, jamque nec audentes contradicere, nec tacere ſuſti-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſuſtinentes, inſidias antequam de negotio quicquam ſtatueretur, maturarunt.

Quæ Dionis verba quam valide confirmant ac declarant latius ea quæ ſuperius ex Suetonio, Plutarcho, atque Cicerone attulimus. Namque antequam Cotta aliive quindecimviri in Senatu ea denuntiare valerent, Cæſar ille, cujus inſtinctu talia perhibebantur, occiſus fuit. In cauſa Regis Ptolomæi libri hi à xv viris inſpecti fuerant, eâ occaſione, quod Statua Jovis in Albano monte fulmine cœlitus tacta fuerat. At in hac poſteriori cauſa id ſolâ auctoritate, aut directione Cæſaris, qui & Imperator & Pontifex Maximus erat, factum videtur; (ſi modo factum fuit & non ſparſum in vulgus ſtudioſe per Cottam) licet antea id nunquam injuſſu Senatus (conſentiente ſaltem eo) fuiſſe factum comperiatur. Hinc Cicero: *Quamobrem Sibyllam quidem ſepoſitam & conditam habeamus, ut, id quod proditum eſt à majoribus, injuſſu Senatus ne legantur quidem libri; valeantque ad deponendas potius, quam ad ſuſcipiendas religiones.* Ne vana ſcilicet per eos populo injiciatur ſuperſtitio, quæ in damnum redundet Reipublicæ.

Senatus autem juſſu aut inſtinctu (ſaltem præcipuorum ex ipſorum numero) ſolitum injungi, Decemviris quid ex iis proferrent, non obſcurè indicant ſequentia. *Cum antiſtitibus agamus, ut quidvis potius, ex illis libris, quam Regem proferant.*

Quam magnum vero detrimentum cœperint hæc Oracula, eorumve auctoritas, per ejuſmodi motus Reipublicæ inteſtinos, quibus occaſio dabatur qua horribile illud arcanum, tantâ cum cura eouſque conſervatum, cordatioribus cunctis detegeretur, facillimè ex jam dictis perſpici poteſt.

At antiquis temporibus populum ipſorum auctoritate commodiſſime regebant; atque inde rariſſimè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ſimè permittebant, Reipublicæ cauſa, externa adiri conſulique χρηστήρια: ne, ſcilicet, ii qui erant extra ipſorum Imperium iſta occaſione turbas ullas excitare valerent, dum hoſtibus aut inimicis populi Romani faverent, vel ab ipſis prætio corrupti eſſent.

Hinc ne quidem intra ipſam Italiam atque in conſpectu ferè urbis id fieri, Reipublicæ cauſa, paſſi ſunt. Nam *Lutatius*, (ut Valerii Maximis verbis utar) *qui primum bellum Punicum confecit, à Senatu probibitus eſt ſortes Fortunæ Præneſtinæ adire. Auſpiciis enim patriis, non alienigenis, Rempublicam adminiſtrari opportere judicabant.*

Quod autem magnæ auctoritatis viris, ac Pontificibus iis qui viri ſacris faciundis eſſent; horum arctiſſima cuſtodia ita demandata fuerit; ut priuſquam vulgo illorum ſententia innoteſceret, Senatui eam, neminique extra hunc, aperire deberent; ſatis clarè id manifeſtat, ſenatum qui ipſorum Dominium obtinebat, ea quæ ſibi è Republica viſa forent, ut evulgarentur curaſſe. Unde & C. Cato qui non audebat in totum illa fictionis coarguere; priuſquam ad Senatum per XV viros deferrentur, à populo inſpectos volebat.

Secundum verò, de quo dixeram, exemplum ſuppeditat nobis Zoſimus, hiſtoriarum libro ſecundo: ex quo quoque verſutiam horum deprehendere queamus Interpretum, callide per ambiguitates verborum & Maxentium ludentium, & ſibiipſis, in tam lubrico atque ambiguo Reipublicæ ſtatu, probe conſulentium. Verba Zoſimi ſunt: Μαξέντιος δὲ συναποκλείσας ἑαυτὸν, τοῖς θεοῖς ἱερεῖα προσήγαγε, καὶ τῶν ἱεροσκόπων περὶ τῆς τοῦ πολέμου τύχης ἀναπυνθάνετο, καὶ τὰ Σιβύλλης διηρευνᾶτο. καὶ τι θέσφατον εὑρὼν σημαῖνον ὡς ἀνάγκη τὸν ἐπὶ βλάβῃ πράττοντα Ῥωμαίων, οἰκτρῷ θανάτῳ περιπεσεῖν, πρὸς ἑαυτὸν τὸ λοι-

πὸν ἐλάμβανεν, ὡς δὴ τοὺς ἐπελθόντας τῇ Ῥώμῃ καὶ ταύτην διανοουμένους ἑλεῖν ἀμυνούμενος. *Maxentius intra muros incluſus Diis victimas offerebat, & extiſpices de belli eventu conſulebat, ipſis quoque Sibyllinis Oraculis perveſtigatis.* [per XV viros ſc.] *Quumque reperiſſet Oraculum, quo ſignificaretur in fatis eſſe, ut qui adperniciem populi Romani ſpectantia deſignaret, miſerabili morte periret; de ſemetipſo id accipiebat, quaſi qui Romam adortos, eamque capere cogitantes, propulſaret.*

In hiſce exemplis prædictiones habemus horum Carminum Sibyllinorum, cum aliàs ferè ſemper ſolùm indicarent, quid faciendum, ſi aut ſeditio, aut calamitas, aut prodigium, aut magna quædam conſternatio ac timor; aut aliud aliquid hujuſce naturæ, ad conſulendos hoſce libros Senatum vel Cæſares impuliſſet: uti patet ex ſequenti exemplo: quod quoniam & ritum conſulendi hos libros clarius quam alibi (quod ſciam) apud veteres, ob oculos ponit, huc, licet longiuſculum, adducere non verebor. extat id in Vopiſci Aureliano hiſce verbis contentum: *Poſtea tamen ipſi quoque Marcomanni ſuperati ſunt. In illo autem timore, quo Marcomanni cuncta vaſtabant, ingentes Romæ ſeditiones motæ ſunt, paventibus cunctis, ne eadem quæ ſub Gallieno fuerant, provenirent. Quare etiam libri Sibyllini, noti beneficiis publicis, inſpecti ſunt, inventumque ut in certis locis ſacrificia fierent, quæ Barbari tranſire non poſſent. Facta denique ſunt ea quæ præcepta fuerant in diverſo ceremoniarum genere: atque ita Barbari reſtiterunt, quos omnes Aurelianus carptim vagantes occidit. Libet ipſius Senatusconſulti formam exponere, quo libros inſpici Clariſſimorum juſſit auctoritas. Die tertio Idus Jan.*

Fulvius Sabinus Prætor urbanus dixit: Referimus ad vos P. C. Pontificum ſuggeſtionem, & Aureliani Prin-

Principis literas, quibus jubetur ut inſpiciantur fatales libri, quibus ſpes belli terminandi, ſacrato Deorum Imperio, continetur. Scitis enim ipſi, quotieſcunque gravior aliquis exſtitit motus, eos ſemper inſpectos: neque prius mala publica eſſe finita, quam (NB.) *ex iis ſacrificiorum proceſſit auctoritas. Tunc ſurrexit primæ ſententiæ Ulpius Syllanus, atque ita locutus eſt: Serò nimis P. C. de Reipubl. ſalute conſulimus, ſerò ad fatalia juſſa reſpicimus, more languentium, qui ad ſummos Medicos, niſi in ſumma deſperatione, non mittunt: proinde quaſi peritioribus viris major facienda ſit cura, quum omnibus morbis occurri ſit melius. Meminiſtis enim P. C. me in hoc ordine ſæpe dixiſſe, jam tum quum primum nuntiatum eſt Marcomannos erupiſſe, conſulenda Sibyllæ decreta, utendum Apollinis beneficiis, inſerviendum Deorum immortalium præceptis: recuſaſſe vero quoſdam, & cum ingenti calumnia* (NB.) *recuſaſſe, quum adulando dicerent, tantam Principis eſſe virtutem, ut opus non ſit Deos conſuli; proinde quaſi & ipſe vir magnus non Deos colat, non de Diis immortalibus ſperet. Quid plura? audivimus literas quibus rogavit opem Deorum, quæ nunquam cuiquam turpis eſt, ut vir fortiſſimus adjuvetur. Agite igitur, Pontifices, quâ puri, quâ mundi, quâ ſancti, quâ veſtitu animiſque ſacris commodi, veteranis manibus libros evolvite, fata Reipub. quæ ſunt æterna, perquirite: patrimis matrimiſque pueris carmen indicite: nos ſumptum ſacris, nos apparatum ſacrificiis, nos agris ambarvalia indicemus. Poſt hæc interrogati plerique Senatores ſententias dixerunt quas longum eſt innectere. Deinde aliis manus porrigentibus, aliis pedibus in ſententias euntibus, pleriſque verbo conſentientibus, conditum eſt Senatusconſultum. Itum eſt deinde ad templum, inſpecti libri,* Proditi versus, *luſtrata urbs, cantata carmina, amburbium celebratum, ambarvalia promiſſa: atque ita ſolenni-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

lennitas, quæ jubebatur, expleta eſt. Eſt Epiſtola Aureliani de libris Sibyllinis: nam ipſam quoque indidi ad fidem rerum. Miror vos, Patres Sancti, tamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitaſſe libris, perinde quaſi in Chriſtianorum Eccleſia, non in templo Deorum omnium, tractaretis. Agite igitur, & caſtimonia Pontificum, ceremoniiſque ſolennibus juvate Principem neceſſitate publicâ laborantem. Inſpiciantur libri: quæ facienda fuerint celebrentur: quemlibet ſumptum, cujuſlibet gentis captivos, quælibet animalia regia non abnuo, ſed libens offero. Neque enim indecorum eſt Diis juvantibus vincere. Sic apud majores noſtros multa finita ſunt bella, ſic cœpta. Si quid deeſt ſumptuum, datis ad Præfectum ærarii literis decerni juſſi. Eſt præterea veſtræ auctoritatis arca publica, quam magis refertam eſſe reperio quam cupio.

Ne verò diutius hiſce immoremur, notabo ſolum hæc verba in Oratione Ulpii Syllani: *Recuſaſſe verò quoſdam, & cum ingenti calumniâ recuſaſſe; cum adulando dicerent, tantam Principis eſſe virtutem, &c.*

Ex quibus liquido patet, non æquè magnam apud omnes eos libros tunc obtinuiſſe auctoritatem: ac, quæ illi qui recuſabant, contra hanc inſpectionem objicerent, pro calumnia in Libros Sibyllinos Syllano habita. Cum ii, uti Auguſtinus poſtea lib. 3. cap. 17. de Civitate Dei, cum Cicerone ſentire viderentur, *In eo genere Oraculorum, magis interpretibus, ut poſſunt ſive volunt, dubia conjectantibus, credi ſolere:* vel potius, *omnia ab ipſis confingi ad lubitum Dominantium*; proindeque iſtam conſultationem eſſe inutilem.

Ut autem Romani ſua ſibi ex iſtis libris petebant pro Republica Oracula, ſic Germani à *Velleda* (atque aliis ad id conſtitutis, ſive virginibus, ſive mulieribus) pro Republica, imò & pro privatis ut vide-

videtur, petebant Reſponſa. De qua Velleda inter al. a Tacitus lib. 4. hiſtor. *Sed coram adire, alloquique Velledam negatum. Arcebantur adſpectu quò venerationis plus ineſſet. Ipſa editâ in turre, [* vel ut alii, *ipſa adyta intrare*] *dilectus è propinquis, conſulta reſponſaque, ut internuntius numinis portabat.*

Ut autem Germani, præter Dryadas ſuas Fatidicas (de quibus Celeb. Salmaſius ad hiſtorias Auguſtas) Oraculum ſibi publicum ac proprium habebant in *Velleda:* ſic ferè cuncta Regna ac Reſpublicæ, præter illa, quæ ferè commune vulgus, ac de rebus quibuſcunque conſulebat, (ſæpe tamen & ipſi Magnates) ſua ſibi propria; ac quæ Reipublicæ cauſa ab ipſis conſulebantur, habebant. Etiamſi quandoque, ſed rariùs, etiam ad alia, per Orbem maximè decantata, Oracula, eos quibus fidebant, mitterent conſultum. Quod & exemplis admodum claris demonſtrare valerem:

Sed jumenta vocant, & Sol inclinat, eundum eſt.

Quamobrem & illa, & alia huc ſpectantia, alii tempori atque occaſioni reſervo.

Quis, interim, Amice Lector, ex iis quæ hactenus diſſerui, non perſpicit ſatis clarum eſſe atque apertum; Oracula non Diaboli præternaturalibus præſtigiis, ſed hominum vafrorum conſtitiſſe fraudibus & artificiis: qui dum & Opes & Honores, auctoritatemque ſibi inde parare valerent, ſtultæ plebeculæ, imò ſæpiùs quoque Magnatibus, per illa imponebant? Quibus accedebant interim & plurimæ nihil planè in ſe veritatis continentes narratiunculæ: atque hinc tam apud Veteres quam recentiores, fuiſſe gratis ferè aſſumptum id quod in quæſtione erat; ac de διὸν fuiſſe diſputatum & concluſum, antequam de ipſo ὅν ullo modo conſtaret. Ita enim ſæpius contingit, ut multi priuſquam conſtet de Veritate hujus illiuſve prætenſæ hiſtoriæ, commini-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

miniſcantur facti cauſas: quas ſi penetrare ſe poſſe deſperent, ſtatim ad ſupernaturales & miraculoſas confugiunt. Atque ita inveſtigant ac ſupponunt quandoque cauſas iſtarum rerum, quæ nunquam fuerunt in rerum natura, imò ſæpe nec eſſe queant. Exemplum hujus rei notabile admodum habemus, in puero illo Sileſiaco, cum prætenſo dente ſuo aureo; qui Medicos ac Phyſicos illius temporis per aliquot annos inter ſe commiſit; donec tandem fraus detegebatur. Quam hiſtoriam, quia ferè inter ſolos Medicos & Phyſicos nota eſt, atque huic rei apprime quadrat, ipſius Sennerti verbis hic annectere volui.

Anno Chriſti 1593. circa feſtum Paſchatis rumor innotuit, puerum quendam Annorum ſeptem, *Chriſtophorum Mullern*, in pago *Weildorſt* in Sileſia, cum ipſi dentes excidiſſent, ultimi Molaris loco dentem aureum ſuccreviſſe; cujus rei hiſtoriam poſt anno Chriſti 1595. deſcripſit & publicè edidit *D. Jacobus Horſtius*, Medicinæ Profeſſor in Academia Helmſtadianâ, qui ipſum partim pro naturali, partim pro prodigioſo habet, & ſolatii loco Chriſtianis à Turcâ tum afflictis adhibitum eſſe ſtatuit. Eodem anno 1595. ejuſdem aurei dentis hiſtoriam edidit *Martinus Rulandus*, cui ſe oppoſuit *Joh. Ingolſteterus* anno 1597. contra quem ſuum judicium eodem anno defendit *Martinus Rulandus*. De eodem aureo dente ſcribit etiam *Andreas Libavius* part. 2. ſingular. Diſſert. 7. qui Diſputationes illas, in partem utramque habitas recenſet; quas ut huc afferam operæpretium non eſſe puto. Non entis enim nullæ ſunt affectiones, & dens ille aureus nullus fuit, ſed fucus merus, qui Vratiſlaviæ demum detectus fuit. Ejus rei hiſtoriam ad me perſcripſit *Dn. D. Michaël Doringius*, ſicut illam ex *Dn. Danielis Bucretii* Phyſici quondam

dam Vratiſlavienſis relatione accepit, quæ talis fuit. Puer ille cum Vratiſlaviam deductus fuiſſet, & omnes novitatis iſtius miraculoſæ (ut putabatur) cognoſcendæ ac videndæ deſiderio tenerentur, factum eſt, ut in Doctorum virorum conventum ac concionem, cui inter alios plures *Cl. D. Chriſtophorus Rhumbaumius* P. M. etiam interfuit, vocaretur. Acciti & admiſſi dentem ſedulò contemplati ſunt, qui ſplendore aurum Rhenanum repræſentavit. Adfuit ſimul aurifaber. Is juſſus frictione lapidis Lydii dentem examinavit. Linea affrictione inducta exiſtimabatur revera eſſe aurum Rhenanum. Aurifaber igitur rei veritatem penitiùs exploraturus, ipſi illevit pigmentum aureum, &, ecce linea illa abſumpta diſparuit. Protinus ergo de fraude ſuſpicio concipitur. *D.* vero *Rhumbaumius*, ut erat ingenioſus & cautus, inſpectionem repetit, atque ſupernè dentem non integrum ſed foraminulo pertuſum conſpicatur. Spatula igitur ferrea admotâ, nunquid lamina aliqua Orichalcea ſolùm denti eſſet inducta, explorat. Rem ita ſe habere certiſſimè invenit, & reliquis ſpectatoribus oſtendit. Lamina enim illa per ſpatulam movebatur, nihilque erat aliud quam medietas (& forſan inaurata) globuli, quales crumenis & marſupiis olim à fœminis in Sileſia geſtari ſolitis appendi conſueverint. Detraxiſſet prorſus à dente laminam iſtam *D. Rhumbaumius*, ni deceptor reſtitiſſet, & ſe cum puero ſubduxiſſet. Fraudis enim hæc detectio peſſimè habuit pueri iſtius circumductorem, utpote qui nummos corrodendi occaſionem ſibi ereptam eſſe videbat: atque ita cum aureo iſto dente evanuit ac diſparuit. *Quæ hiſtoria* [rectè idem præcedentibus addit] *omnes naturæ ſcrutatores meritò monere debet, ne cauſas rei, & τὸ διότι prius quærant, quam τὸ ὅτι ſit manifeſtum,*

& de reipſâ *planè conſtet. In quâ re tamen non rarò peccatur, dum de* non Entis *affectionibus & cauſis ſæpè acriter & magno conatu diſputatur.*

Hæc ſunt, Cordate Lector, quæ de Oraculis eorumque auctoribus pro hâc vice diſſerere & volui & potui. Multa me prætervidiſſe nullus dubito: at multa quoque ſtudio credas me præteriiſſe: cum putarem hæc ſufficere poſſe iis, qui non nimium ſuperſtitione, (quæ quantum abſit à vera ac rationali Religione, quantumque ſemper iſti obfuerit, cuncti norunt prudentiores) aliiſve præjudicatis opinionibus, occœcati ſunt. Si quis tamen, contraria & meliora edoctus, etiam me docere iſta velit, habebit facilem me atque obaudientem. Finiam, igitur & dicam cum Horatio:

Vive, vale ſi quid noviſti rectius iſtis,
Candidus imperti: ſi non, his utere mecum.

— — — λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
Ἄνδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

DE

DE CONSECRATIONIBUS ETHNICIS SCHEDIASMA.

QUandoquidem, Amice Lector, in Diſſertationibus meis, Conſecrationum Ethnicarum plus ſemel à me mentio facta fuit; non putavi illa, quæ inter legendum mihi ſeſe prodidere, ſi heic ea occaſione proferrem, tibi fore injucunda aut ingrata. Juſtum tamen commentarium, ne à me de hac materia jam exſpectes: ſed Schediaſma ſolùm (uti titulus promittit) ac præcipuè de iis, quæ ab aliis, de hac re aliquid ſcribentibus aut non (quantum ego ſcio) aut ſobrie ac perfunctoriè tantum, per hanc illamve occaſionem ſcilicet, tractata ſunt. Plura forſan dabo, ſi plus otii quandoque, ac plus animi, talia ulterius perſequendi oboriantur. Hæc præfationis loco dicta ſunto: nunc ad rem nobis propoſitam.

De Conſecrationibus Cæſarum, ſive Imperatorum Romanorum, quæ habet Herodianus, initio libri quarti, hiſtoriarum ſui temporis, tam multoties transſcripta fuere ab eruditis atque adducta, ut nemini ea amplius eſſe queant ignota. Quare, iis omiſſis, de Conſecrationibus ſolum Ararum, Statuarum, Templorumque Deorum Dearumve,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

rumve, Terminorum, aliorumque Dîs dedicatorum, aliquid dicam.

Notiſſimus cunctis eſt verſus ille Horatii:

Cum faber incertus ſcamnum faceretne Priapum
Maluit eſſe Deum.

Attamen non ſtatim poſt ſculpturam perfectam, ſtatuæ pro Diis habebantur, aut numinis illius, cujus imagines erant, præſentia ipſis adeſſe credebatur: ſed Conſecratione opus erat: quæ per multas, varias ac diverſimodas cæremonias, pro diverſitate Deorum Conſecrandorum, perficiebatur: in univerſum tamen per *Unctiones*, *Coronationes*, *preces*, (ſive prætenſas magicas, ſive alias) *ſacrificia* aliaque in ſequentibus proferenda, ac poſtremò *Adorationes*.

Quanquam & *Unctio*, & *Coronatio*, & *Adoratio*, & *Sacrificia* conferrentur etiam ſtatuis jam dudum Conſecratis. Namque in ſupplicationibus, aut *Unctionem*, aut *Coronationem*, aut *Sacrificia* & *Ludos*, aut plura quoque, aut cuncta ſimul, adhibere ſoliti erant.

Dîs Conſecrandis ergo parabatur Templum cum ſuis veſtibulis (προνάοις) Paſtophoriis, ſacris ſeptis, vel, ut Græci ea vocant περιβόλοις, lucis ſacris perſæpe, ac περιρραντηρίοις (quæ aquæ luſtrali, inter Chriſtianos Originem dedere) intra ſacra ſepta poſitis, aliiſque ſacris ædificiis ad ea ſpectantibus; pro voluntate, aut magnificentiâ quandoque, Dedicantium. In adytis autem collocabatur ſtatua quæ tum Conſecrabatur. Hinc optimus ille antiquarius Virgilius Maro, poſt hæc verba:

Et viridi in campo Templum de marmore ponam,

Et ſequentia, tandem addit,

In meaio mihi Cæſar erit, Templumque tenebit.

Aut alio in loco, ſi Templum non ejus gratia jam antea conditum eſſet: tamen intra περιρραντήρια

niſi

niſi termini eſſent, aut arbores ſacræ, aut ipſæ ædes, aut domus privatæ: quæ etiam quandoque Conſecrantur: aut ſimulachra quæ nullo in Templo ſed lucis aliiſve locis dedicabantur.

Hinc apud Apulejum legimus Floridor. lib. I. *Neque enim juſtius religioſam moram viatori objecerit* (ad Adorandum ſcilicet, &c.) *aut ara floribus redimita, aut ſpelunca frondibus, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata, vel etiam colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus libamine humigatus vel lapis unguine delibutus.*

Quæ omnia ſigna partim erant atque indicia, res iſtas eſſe conſecratas; partim quoque ipſius Conſecrationis inſtrumenta erant.

Inter quæ tamen *Unctio* & *Coronatio* (præter alia adhuc) ſtatuis magis propriæ erant. Unde Minucius Felix: *Non boni viri eſt, Marce frater, hominem domi foriſque lateri tuo hærentem, ſic in hac imperitiæ vulgaris cœcitate deſerere: ut tam luculento die in lapides eum patiaris impingere:* EFFIGIATOS *ſanè,* & UNCTOS, & CORONATOS.

Ac multò clariùs idem Minucius hiſce jam ſequentibus: *Quando igitur hic naſcitur?* [*Deus*] *Ecce funditur, fabricatur, ſcalpitur. Nondum Deus eſt, ecce plumbatur, conſtruitur, erigitur. Nec adhuc Deus eſt. Ecce* ORNATUR, CONSECRATUR, ORATUR; *tum poſtremo Deus eſt, cum homo voluit & dedicavit.*

Ex quibus illa quæ Arnobius compendioſe admodum protulit, ſatis clarè meo judicio, intelliguntur: tam ſcilicet quæ libro ſexto habet hunc in modum: *Sequitur ut de ſignis aliquid, ſimulachriſque dicamus: quæ multa arte componitis, & religioſa obſervatione curatis.* (Hæc enim reſpicere quoque ad Conſecrationes, forſan & ad prætenſas magicas, mihi nullum dubium eſt) quam quæ libro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

bro 1. ubi de ſemetipſo, ſed nondum ex Ethniciſmo ad Chriſtianiſmum converſo, loquitur: *Lubricatum lapidem* ET EX OLIVI UNGUINE SORDIDATUM [alii ORDINATUM] *tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam, nihil ſentiente de trunco, &c.*

Hæc autem in Conſecrationibus locum habuiſſe; imò & per illas ſtatuas, ac lapides terminales (aliaque ſigna) conſecratas fuiſſe, ſatis clarè nos docet Aur. Auguſtinus lib. 16. cap. 38. de Civitate Dei, ubi ita loquitur: *Nec more idololatriæ lapidem* PERFUDIT OLEO *Jacob* (NB.) VELUT FACIENS ILLUM DEUM. *Neque enim adoravit eundem lapidem, vel illi ſacrificavit.* Uti & Lucianus, in Deorum Concilio: *Sed jam lapis omnis,* (NB.) *omniſque ara vaticinatur, quæ ſit* OLEO PERFUSA & CORONAS HABEAT: *cuique vir præſtigiator ſuppetat.*

Ἀλλὰ ἤδη πᾶς λίθος, καὶ πᾶς βωμὸς χρησμῳδεῖ, ὃς ἂν ἐλαίῳ περιχυθῇ, καὶ στεφάνους ἔχῃ, καὶ γόητος ἀνδρὸς εὐπορήσῃ, οἷοι πολλοί εἰσιν.

Quæ de Statuis Deorum dicta, vel intelligenda eſſe ſatis apertum eſt: quod termini ejuſdemve generis lapides vaticinari nunquam perhiberentur: Sed Dii, aut ad minimum Heroës qui eſſent: uti jam antea alibi à me fuit indicatum.

Præter *Unguenta* & *Coronas* accedebant etiam *Velamenta.* Hinc Lucretius lib. v.

Nec pietas ulla eſt VELATUM *ſæpe videri*
Vertier ad lapidem. — — —

Quod explicat Siculus Flaccus, ubi de Terminorum Conſecrationibus loquitur, hoc modo: *Cum terminos diſponerent, ipſos quidem lapides in ſolidam terram certos collocabant, proximè ea loca quibus foſſis factis defixuri eos erant. Et* UNGUENTO, VE-

VELAMINIBUSQUE & CORONIS *eos coronabant. In foſſis autem in quibus poſituri eos erant, ſacrificio facto, hoſpitiaque immaculatâ cæſâ,* FACIBUS ARDENTIBUS INJECTIS, *foſſæ cooperati* SANGUINÉM INSTILLABANT, *eoque* THURA ET FRUGES JACTABANT: FAVOS *quoque* ET VINUM *aliaque quibus conſuetudo eſt Terminis ſacrum fieri* [in foſſa adjiciebant] *conſumptiſque omnibus dapibus igne, ſuper calentes reliquias lapides conlocabant: atque ita diligenti cura confirmabant; adjectis etiam quibuſdam Saxorum fragminibus circumcalcabant, quo firmius ſtarent, tale ergo ſacrificium Domini inter quos fines dirimebantur faciebant, &c.*

Ex hiſce jam allatis, uti & ex mox ſequentibus, videri poteſt, non ubique, ſive in omnibus Conſecrationibus, unas eaſdemque cæremonias fuiſſe obſervatas. Namque in unius ejuſdemque Dei, alterius vero cognominis Conſecratione, alii longè Conſecrandi ritus obſervabantur.

De Jovis Cteſii Conſecratione ita Athenæus libro IX. Deipnoſophiſtæ, prout verba ejus emendat Iſ. Caſaubonus:

Διὸς Κτησίου σημεῖα ἱδρύεσθαι χρὴ ὧδε. Καδίσκον καινὸν δίωτον ἐπιθηματοῦντα στέψαντα ὦτα ἐρίῳ λευκῷ, καὶ ἐκ τοῦ ὤμου τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ μετώπου ἄωτον κρόκινον κρεμαννύμεναι, καὶ ἐνθεῖναι ὅ, τι ἂν εὕρῃς· εἶτα οἱ χέαι ἀμβροσίαν. ἡ δ' ἀμβροσία, ὕδωρ ἀκραιφνές, ἔλαιον, παγκαρπία. ἅπερ ἔμβαλε.

Jovis Cteſii ſigna ita ſtatuenda; Cadiſcum novum utrinque anſatum operculo tegendum: Simulacri auribus coronam è lanâ albâ imponito. Ex humero ejus dextro lanam ſuſpendito coloris crocei: amicito etiam ut erit tibi commodum, deinde AMBROSIAM *illi affundito.* EST AUTEM AMBROSIA, AQUA PURA, OLEUM, ET FRUCTUUM

OMNE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

OMNE GENUS: *Hæc omnia miſce ad Ambroſiam.*

Deſcribit hiç unâ unguentum (quod Ambroſiam appellat) quibuſque conſtaret: aliud planè videbimus inferius in Hecates Conſecratione adhibitum.

De Jovis Græci Conſecratione ſequentia afferunt, ex Ariſtophanis *Danaidibus*, Scholiaſtes ejus, ad Plutum; & Suidas, in vocibus, χύτραις ἱδρυτέον.

Μαρτύρομαι δὲ Ζηνὸς ἑρκείου χύτρας,
Μεθ' ὧν ὁ βωμὸς οὗτος ἱδρύθη ποτέ.

Quæ *ollæ*, ſive χύτραι ad ſacrificia in Conſecrationibus adhibita magis pertinent: ac licet aliis Diis Conſecrandis, ſive jam modo conſecratis, quandoque etiam offerrentur; potiſſimum tamen illæ, quaſique eis proprium, uſum habebant in Mercuriorum Conſecrationibus.

Quæ manifeſta fiunt, puto, ex iis quæ ex ejuſdem Ariſtophanis comœdia, cui Pax nomen, heic ſequuntur:

Χο. Ἄγε δὴ τί νῷν ἐντεῦθεν ποιητέον;
Τρ. Τί δ' ἄλλογ' ἢ ταύτην χύτραις ἱδρυτέον;
Χο. Χύτραισιν, ὥσπερ μεμφόμενον Ἑρμίδιον;
Τρ. Τί δαὶ δοκεῖ; βούλεσθε λαρινῷ βοΐ;
Χο. Βοΐ; μηδαμῶς· ἵνα μὴ βοηθεῖν ποι δέοι.
Τρ. Ἀλλ' ὑῒ παχείᾳ καὶ μεγάλῃ; &c.

Quæ apud hunc Poëtam lectu jucundiſſima ſunt.

Ch. Age quid jam deinceps faciendum eſt?
Tr. Quid aliud, quam illam ollis Conſecrando ſtatuere?
Ch. Olliſne, tanquam vilem quendam Mercuriolum?
Tr. Quid aliud videtur, num Juvenco ſaginato?
Ch. Juvenco? nequaquam; ne aliquo nobis juvandum ſit.
Tr. Suine pingui ac magnâ? &c.

Ad

Ad quæ verba Scholiaſtes: Ὅτε μὲν ταῖς χύτραις ὄσπρεια ἧψον, ὅτε δὲ ἄλλο τι πολυτελέστερον ἱερεῖον, καὶ οὕτως ἵδρυον· καὶ πρὸς τὸ θυόμενον ἔλεγον, βοῒ ἱδρύσατε, ἢ αἰγὶ, ἢ προβάτῳ, ἢ οἷον ἂν ᾖ τὸ ἱερεῖον. *Aliquando quidem in Ollis legumina coquebant: aliquando vero ſumptioſius aliquam victimam offerebant, & ita Conſecrabant: ac de eo quod mactatum erat dicebant, (prout victima erat)* BOVE CONSECRARE, *aut* CAPRA [*conſecrare*] *aut* OVE.

Ditiores ſcilicet majore ſumptu, pauperes aut avari tenuiore, ſacrificia heic ſua peragebant.

Sic quoque, μάλα κωμικῶς, idem ille Ariſtophanes Pluti Conſecrationem in ſcenam producit:

Καρ. Ἱδρυσόμεσθ' οὖν αὐτίκ' ἀλλὰ περίμενε
Τὸν Πλοῦτον οὗπερ πρότερον ἦν ἱδρυμένος,
Τὸν ὀπισθόδομον ἀεὶ φυλάττων τῆς θεοῦ.
Ἀλλ' ἐκδότω τις δεῦρο δᾷδας ἡμμένας,
Ἵν' ἔχων προηγῇ τῷ θεῷ σύ. Ἱερ. πάνυ μὲν οὖν
Δρᾶν ταῦτα χρή. Καρ. τὸν Πλοῦτον ἔξω τις καλεῖ.
Γραῦς. Ἐγὼ δὲ τί ποιῶ; Καρ. τὰς χύτρας αἷς τὸν θεὸν
Ἱδρυσόμεσθα λαβοῦσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, φέρε
Σεμνῶς. ἔχουσα δ' ἦλθες αὐτὴ ποικίλα.

Ubi Scholiaſtes: Ἔθος γὰρ ἐν ταῖς ἱδρύσεσι τῶν ἀγαλμάτων, ὀσπρείων ἑψημένων χύτρας περιπομπεύεσθαι ὑπὸ γυναικῶν ποικίλως ἠμφισμένων. καὶ τούτων ἀπήρχοντο χαριστήρια τοῖς θεοῖς ἀπονέμοντες:

— — — — *Parumper ſuſtine,*

Nam Conſecrabimus ac collocabimus ſtatim [Plutum ſcil.] *Ubi prius conſecratus ſtabat.* [Jupiter] *ut intimum Sacrarium* [ſive Adyta] *ſemper ſervaret Deæ.* [Palladis] *Sed afferat aliquis huc* FACES ACCENSAS, *ut tu Deo Pluto præeas.*

Sacerd. Hoc quidem facere quam maxime opportet.
Car. Evocet aliquis Plutum foras ex ædibus.
Mul. Ego vero quid agam? [Car.] *Ollas iſtas quibus*

Deum collocabimus accipiens, eas capiti impoſitas decenter feras. Veſtita enim es veſtibus verſicoloribus.

Scholiaſtes: *Mos erat in Conſecrandis ac collocandis ac imaginibus,* [de aris paulò inferiùs idem teſtatur] *circumducere in Pompa Ollas cum leguminibus decoctis quæ portabantur à fœminis veſtibus verſicoloribus adornatus. Et illa ut primitias gratulatorias Dis (conſecratis) tribuebant.*

In hoc poſteriori teſtimonio videmus & *faces accenſas*, quibus Diis Conſecrandis præibant.

Hecates Conſecrationem habemus apud Euſeb. lib. 5. præparat. Euangelicarum, hoc modo, in ipſius Hecatis prætenſo Oraculo. Ita enim illa præcipit:

Ἄλλα τέλει ξόανον κεκαθαρμένον ὥς σε διδάξω
Πηγάνου ἐξ ἀγρίοιο δέμας ποίει ἠδ' ἐπικόσμει
Ζώοισιν λεπτοῖς κατοικιδίοις σκαλαβώταις
Σμύρνης καὶ στύρακος λιβάνοιο τε μίγματα τρίψας
Σὺν κείνοις ζώοισι, καὶ ἀθροίσας ὑπὸ μήνην
Αὔξουσαν τέλει, αὐτὸς ἐπευχόμενος τήνδ' εὐχήν.

Purum abſolve mihi ſimulachrum, quale docebo,
Sylveſtri è ruta ſacrum mihi perfice corpus:
Accedat tenuis mediiſque penatibus errans
Stellio, quem ſtyracis, myrrhæ, thuriſque Sabæi
Pulvere, creſcentis commiſce ad lumina Phœbes:
Dumque inſtas operi, ſimul hæc mihi concipe vota.

Addit porro Euſebius: Εἶτ' ἐξέδωκεν εὐχήν, ἐδίδαξέ πόσους ληπτέων σκαλαβώτας.

Ὅσσαι μορφαί μοι, τόσοις ζώοις σε κελεύω,
Καὶ σφόδρα ταῦτα τέλει. δάφνης δέ μοι αὐτογενέθλου
Οἴκου ἐμοῦ χώρημα ποίει· καὶ ἀγάλματι πολλὸν
Κείνῳ ἐπευχόμενος, δι' ὕπνου ἐμέ τοι ἀναθρήσεις.

Tum ipſam quoque voti formulam præſcribit, ſimulque docet, quot ejuſmodi animalcula admiſcere oporteat.

Quot

Quot mihi ſunt formæ, tot miſce animalcula dextra
Sedulus, atque ultro naſcentis BRACHIA LAURI
IN NOSTRAM CONTEXE DOMUM: *
ſic multa precatus
Effigiem, ſomni tandem me tempore cernes.

Prioribus verſibus comprehenduntur & materia ex qua ſimulachrum erat faciendum, & ea quoque quæ unguentum illud quo Conſecranda erat Hecate, componere debebat.

Si verò vota illa ſive preces, quarum mentio quoque fit, addidiſſet Euſebius, videremus ex iis formulam, proculdubio, in Conſecrationibus uſitatam.

Alias tamen videmus apud Livium alioſque, & in Inſcriptionibus antiquis, Conſecrandi Formulas. Ita enim Livius lib. 1. loquentem inducit Romulum:

Jupiter Feretri, hæc tibi Victor Romulus Rex Regia arma fero, Templumque iis regionibus, quas modo animo metatus ſum, dedico, ſedem opimis ſpoliis, quæ Regibus Ducibuſque hoſtium cæſis, me auctorem ſequentes poſteri ferent. Apud eundem quoque lib. 10. ita loquitur Virginius:

Hanc ego aram Plebejæ pudicitiæ dedico.

In Inſcriptione etiam Capitolinâ habetur:

Alcidæ ſacri generis decus, hoc tibi Prætor
Et Jovis Antiſtes dedico perpetuus.

Quibus addamus hanc quæ ſequitur formulam Aræ Jovi Opt. Max. ſacratæ inſcriptam (non quidem ea forma qua & hodie Patavii extat, quaque eam Manutius, Gruterus aliique deſcripſerunt; quod ea heic ſat commodè exhiberi nequeat: attamen

* De οἰκίσκοις, ſeu domunculis, vide Grotium ad Acta, & Caſaubonum ad Athenæum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ipſiſſimis verbis quæ lapide antiquo continentur) hoc modo: L. CAESARE. IMP. P. COELIO P. F. BALBINO. VIBVLLIO PIO. COSS. VII. IDVS. OCTOBRES CN. DOMITIVS. VALENS II. VIR I. D. PRAEEVNTE. C. JVLIO. SEVERO. PONTIFICE. LEGEM. DIXIT IN. EA. VERBA. QVAE. INFRA SCRIPTA. SVNT.

IVPPITER. OPTIME. MAXIME QVANDOQVE. TIBI. HODIE. HANC ARAM. DABO. DEDICABOQVE OLLIS. LEGIBVS. OLLISQVE REGIONIBVS DABO. DEDICABOQVE. QVAS. HIC. HODIE. PALAM DIXERO. VT. INFIMVM SOLVM. HVIVS. ARAE. EST. SI-QVIS. HIC. HOSTIA. SACRVM FAXIT. QVOD. MAGMENTVM NEC. PROTOLLAT. ITCIRCO TAMEN. PROBE. FACTVM. ESTO CAETERAE. LEGES. HVIC. ARAE EAEDEM. SVNTO. QVAE. ARAE DIANAE. SVNT. IN AVENTINO MONTE. DICTAE. HISCE. LEGIB HISCE. REGIONIB. SICVTI. DIXI HANC. TIBI. ARAM. IVPPITER

OPT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

OPT. MAX. DICO. DEDICO-QVE. VTI. SIS. VOLENS. PRO-PITIVS. MIHI. COLLEGISQ. MEIS DECVRIONIB. COLONIS. INCO-LIS. COLONIAE. IVLIAE. SALO-NAE. CONIVGIBVS. LIBERISQVE NOSTRIS.

Non ſolæ *Preces* igitur, verum & *Leges* Dedicationis accedebant, uti & ex hac & aliis Inſcriptionibus diſcimus; & ex C. Plinii epiſtolarum lib. 10. atque ibi Epiſt. 58. & 59. magis innoteſcit. Niſi quod ſimul ex iis diſcamus; ut apud Romanos, non tamen ita id perpetui moris fuiſſe apud Græcos, & Aſiæ minoris populos.

Sed ipſum audiamus Plinium, Trajanique Imperatoris, ad ipſum reſponſum.

Plinius Tr. Imp. S.

Ante adventum meum, Domine, Nicomedenſes priori foro novum adjicere cæperunt, cujus in angulo eſt ædes vetuſtiſſima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc præcipuè, quod eſt multo depreſſior opere eo quod nunc maxime ſurgit. Ego, quum quærerem, num eſſet ALIQUA LEX DICTA TEMPLO, *cognovi* ALIUM HIC, ALIUM APUD NOS ESSE MOREM DEDICATIONIS. *Diſpice ergo, Domine, an putes ædem, cui* NULLA LEX DICTA EST, *ſalvâ religione poſſe* TRANSFERRI: *alioqui commodiſſimum eſt, ſi religio non impedit.*

Tr. Plinio S.

Potes, mi Secunde cariſſime, ſine ſolicitudine religionis, ſi loci poſitio videtur hoc deſiderare, ædem Ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

tris Deûm TRANSFERRE *in eam quæ eſt accommodatior : nec te moveat quod* LEX DEDICATIONIS *nulla reperitur , cum ſolum peregrinæ civitatis capax non ſit Dedicationis quæ fit noſtro jure .*

Ex quibus tam Plinii quam Trajani verbis igitur clarum eſt, circa Dedicationes ſeu Conſecrationes, longè alios quandoque ritus ac ceremonias aliis in regionibus, aliaſque apud gentes, locum habuiſſe; quod uti de Legibus Dedicationis hic patet, ita de aliis quoque nullum mihi dubium eſt. Nam Græcorum & Barbarorum ſacra in plurimis variaſſe nemini ea indaganti ignotum eſſe poteſt.

De Auguriis captis in Conſecrationibus Templorum, Ararum, aliarumve rerum Conſecrandarum, apud Græcos me aliquid legiſſe jam non incidit: uti nec id de Barbaris apud Latinos: niſi quæ de Germanis Semnonibuſque inter eos, Tacitus (libro de ipſorum moribus conſcripto) hiſce verbis tradit: *Stato tempore in ſilvam* AUGURIIS PATRUM, *& priſca formidine ſacram, omnes ejuſdem ſanguinis populi legationibus coëunt.*

De ſuâ gente, Romana videlicet, Suetonius, in Oct. Auguſto, cap. 7. *Quod loca quoque religioſa, &* IN QUIBUS AUGURATO QUID CONSECRATUR, *Auguſta dicantur, ab auctu, vel avium geſtu, guſtuve, ſicut etiam Ennius docet ſcribens:*

Auguſto Augurio poſtquam inclyta condita Roma eſt.

Quo cum convenit Ovidius: qui libro I. Faſtorum ita canit:

Sancta vocant Auguſta patres: Auguſta vocantur
Templa, Sacerdotum ritè dicata manu.

Procul omni dubio tamen & hæc inter Græcas Barbaraſque gentes quoque locum habuere: quod Augurandi ars vetuſtiſſima (uti & plurima alia)

alia) à Chaldæis ac Græcis ad Romanos tranſierit.

Præter *Preces* ac *Leges* dictas, etiam accedebant ſæpe Diræ Imprecationes, quæ tamen præcipuè, ut puto, locum habebant in Conſecrationibus ſtatuarum certis in locis, Templis, Villis, Agrorumve confiniis, conſecratis collocatarum.

Hinc videmus apud Philoſtratum libro 2. de Vitis Sophiſtarum in Herodis Attici vitâ: Εἰκόνας γοῦν ἀνετίθει σφῶν θηρώντων τε, καὶ τεθηρακότων, καὶ θηρασόντων· τὰς μὲν ἐν δρυμοῖς· τὰς δ᾽ ἐπ᾽ ἀγροῖς· τὰς δὲ, πρὸς πηγαῖς· τὰς δὲ, ὑπὸ σκιαῖς πλατάνων, οὐκ ἀφανῶς, ἀλλὰ ξὺν ἀραῖς τοῦ περικόψοντος, ἢ κινήσοντος. *Imagines certè ipſorum venantium, & venatione functorum & ad venandum paratorum conſecraverat, partim in quercetis, partim in agris, partim ſuper fontibus, partim ſub umbris platanorum; non* OBSCURE, SED CUM IMPRECATIONIBUS EJUS QUI CONCIDERET, *aut* [*è loco ubi conſecratæ erant*] MOVERET.

Harum Imprecationum ab Herode factarum, exempla habemus in Inſcriptionibus iſtis, quas cum Doctiſſimis ſuis notis edidit Celeber. Claudius Salmaſius: quarum primam heic afferam, uti ab ipſo emendata fuit:

Πότνι᾽ Ἀθηνάων ἐπιείρανε Τριτογένεια,
Ἡτ᾽ ἐπὶ ἔργα βροτῶν ἐλάϊς Ῥαμνουσίας Οὖπι,
Γείτονες ἀγχίθυροι Ῥώμης ἑκατονταπύλοιο
Πείονα δὴ καὶ τόνδε θεαὶ τειμήσατε χῶρον
Δῆμον Δηῴοιο φιλόξεινον Τριόπαο.
Τόφρα κε καὶ Τριόπειαι ἐν ἀθανάτοισι λέγησθον.
Ὡς ὅτε καὶ Ῥαμνοῦντα, καὶ εὐρυχόρους ἐς Ἀθήνας
Ἤλθετε, δώματα πατρὸς ἐριγδούποιο λιποῦσαι
Ὡς τήνδε ῥώεσθε πολυστάφυλον κατ᾽ ἀλωὴν,
Λήϊα τε σταχύων καὶ δένδρεα βοτρυόεντα,.
Λειμώνων τε κόμας ἁπαλοτρεφέων ἐφέπουσαι.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Ἕρμα γὰρ Ἡρώδης ἱερὴν ἀνὰ γαῖαν ἔηκε,
Ἀνδράσιν ὑψιγόνοισιν ἀκινήτην καὶ ἄσυλον
Ἔμμεναι. ἡ δ' ἐπὶ οἱ ἐξ ἀθανάτοιο καρήνου
Σμερδαλέον σείσασα λόφον κατένευσεν Ἀθήνη,
Μήτῳ νήποινον βῶλον μίαν, ἢ ἕνα λᾶαν
Ὀχλίσσαι. ἐπεὶ οὐ μοιρέων ἀτρεῖες ἀνάγκαι,
Ὅσκε θεῶν ἑδέεσσιν ἀλιτροσύνην ἀναθείη.
Κλῦτε περικτίονες, καὶ γείτονες ἀγελῶται.
Ἱερὸς οὗτος ὁ χῶρος. ἀκίνητοι δὲ θέαιναι,
Καὶ πολυτίμητοι καὶ ὑποσχεῖν οὖας ἑτοῖμαι.
Μηδέ τις ἡμερίδων ὄρχους, ἢ ἐνάλσεα δένδρων,
Ἢ ποίην χλοῇ διαλδεῖ χλωρὰ θέουσαν
Δμωῇ κυανέου Ἀΐδος ῥήξειε μακέλλᾳ,
Σῆμα νέον τεύχων, ἠὲ πρότερον κεραΐζων.
Οὐ θέμις ἀμφὶ νέκυσσι βαλεῖν ἱερόχθονα βῶλον.
Πλὴν ὅκεν αἵματος ἧσι καὶ ἔγγονος εἰσαμβρόσιο.
Κείνοις οὐκ ἀθέμιστον, ἐπεὶ τιμάορος εἴστωρ.
Καὶ γὰρ Ἀθηναίη περὶ οἱ χθόνιον βασιλῆα
Νηοῦ ἐγκατέθηκε συνέστιον ἔμμεναι ἱρῶν.
Εἰ δὲ τῷ ἄκλυτα ταῦτα, καὶ οὐκ ἐπιπείσεται αὐτῶν,
Ἀλλ' ἀποτιμήσει, μὴ οἱ νήποινα γένηται.
Ἀλλά μιν ἀπρόφατος Νέμεσις καὶ ῥόμβος Ἀλάστωρ
Τίσονται, στυγερὴν τε κυλινδήσει κακότητα.
Οὐδὲ γὰρ ἴφθιμον Τριόπεω μένος Αἰολίδαο
Ὤναθ' ὅτε νειὸν Δημήτερος ἐξαλάπαξεν.
Τῷ ἤτοι ποινὴν καὶ ἐπωνυμίην ἀλέασθαι
Χώρου, μή τοι ἕπηται ἐπὶ Τριοπεῖος Ἐρινύς.

Quos verſus reddit idem ille Salmaſius hunc in modum:

O Bona Athenarum præſes, Tritonia virgo
Cuique hominum curæ res ſunt, Rhaumuſias Upi.
Urbis vicinæ, quæ ſtat centum inclyta portis,
Hunc & vos celebrate locum pinguem ubere glebæ
Dictum Deoi Triopæ de nomine pagum:
Ut notæ hinc ſitis, Triopeia numina, Divæ.

Ac velut Actæas ſi quando inviſitis arces,
Et Rhamnuntem, alto delapſæ vertice cœli;
Sic Divæ huc proporate, hæc conſita vitibus arva,
Et lætas ſegetes, & amicta arbuſta racemis.
Luſtrantes, mollique virentia gramine prata.
Vobis Herodes tellurem hanc rite ſacravit,
Quanta patet, circum muri vallatâ coronâ,
Uſque vel ad ſeros manſura intacta nepotes.
Sic namque horrificas divino vertice criſtas
Concutiens, viſa eſt nutu aſſenſiſſe Minerva:
Non glebam hinc ulli, lapidemve impune movendum.
Nec Parcæ faciles, aut illi parcere promptæ,
Qui Divûm ſanctas violaverit impius ædes.
Auribus accipite hæc, vicina & ruſtica pubes,
Hîc ſacer eſt locus, & Divæ non ſede movendæ,
Multa coli dignæ, atque aures adhibere paratæ.
Diſpoſitas ne quis vites arbuſtaque læta
At late irrigui viridantem graminis herbam,
Audeat orcivo fodiens exſcindere raſtro,
Sive novum ſtatuat, vetus evertatque ſepulchrum.
Luce nefas caſſum ſacra circumdare terrâ,
Ni trahat ex illo genus, hanc qui condidit ædem.
Olli quippe licet. Teſtis Vindexque, Minervæ
Numine præpoſitus, nigri regnator Averni,
Et templi & pariter ſacrorum acceptus honore.
Hæc ſi audita neget ſibi quis, neque ſcire laboret,
Inſuper aut habeat, non impunitus abibit.
Hunc cita ſed Nemeſis, atque irrequietus Alaſtor
Triſtibus urgebunt tali pro crimine pœnis.
Nec Triopam quondam, cui ſanguinis Æolus auctor,
Juvit ſacratum Cæreri temeraſſe novale.
Quiſquis eris, pœnamque loci, nomenque memento,
Ut fugias, nec te Triopea ſequatur Erynnis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Ut autem eo minus eſſet periculum profanationis, Agri, Luci, aut Termini ſive Limites, aliaque loca Dedicata aut Conſecrata, vel muris circumſepiebantur vel aliter notabantur. Et in Terminis quoque ſæpius certa agri menſura, aut ſpatium circum Sacella aut Templa in Confiniis, ſive Biviis, ſive Triviis, ſive Quadriviis, conſtructa, donabatur; ob rationes ex Aggeno perſpiciendas. Ita enim illi, pag. 61. editionis Goeſianæ: *Si enim loca ſacra ædificabantur, quam maxime apud antiquos in confiniis conſtituebantur. Ubi trium vel quatuor poſſeſſionum terminatio conveniret, & unuſquiſque poſſeſſor donabat certum modum ſacro illi ex agro ſuo; & quantum donaſſet ſcripto notum faciebat: ut per diem ſolemnitatis, eorum privatorum agri nullam moleſtiam inculcantis populi ſuſtinerent: ſed & ſi quid ſpatioſius cedebatur, Sacerdotibus Templi illius proficiebat.*

De pœnis ſeu mulctis pecuniariis ſtatutis, per eos qui monumenta Conſecrabant, contra eos qui iſta violarent (ſive Agros tutelæ nomine ipſis cedentes, ſive hortulos, ſive ædificia aliave ad iſta pertinentia,) habemus exempla quoque in Inſcriptionibus monumentorum; quorum hæc ſequentia ſuffecerint.

D. M

MINDIA. IVLIA. ET. P. AELIVS
PHILETVS. COMPA
PAVERVNT. SIBI. ET. LIBERTIS
LIBERTABVSQVE
POSTERISQVE. EORVM
HIC LOCVS. CVM. HOR
TVLO. SVO. RELIGIOSO. ET
AEDIFICIOLIS. SVIS

MVRO

MVRO. CINCTVS. AD. SEPVLCHRVM
MINDIAE. IVLIAE
ET. P. AELI. PHILETI PERTINET
ET. NE. QVIS EA LOCA
S. S. NEQVE. VENDERE. NEQVE
DONATIONIS. CAVSA
NEQVE. DE. NOMINE. VTRORVMQVE
EXIRE POSSIT
QVOD. SI. QVIS. CONTRA HANC
INSCRIPTIONEM. FECERIT
INFERET. POENAE. NOMINE
ARCAE. PONTIFICVM
HSS. L.N̄. H.M. ET LOCIS. S.S. D.M. A

D. M

AVR. MAXIMIANVS. AVR. OLYMPIADI
FIL. DVLCISSIMAE. QVAE. VIX. AN. XXII. M. X
D. XXVI. ET. PVBLICIAE. CARPODORAE. EIVS. ET
LIB. LIBERTABVSQ. SVIS. POSTERISQ. EORVM. F
SI. QVIS HOC SEPVLCRVM. VEL. MONVMENTVM
CVM AEDIFICIO VNIVERSO. POST. OBITVM
MEVM. VENDERE. VEL. DONARE. VOLVERIT
VEL. CORPVS. ALIENVM. INVEHERE. VELIT
DABIT. POENAE. NOMINE ARK. PONTIF. HS. C̄.N̄
ET. EI. CVI. DONATVM. VEL. VENDITVM FVERIT
EADEM. POENA. TENEBITVR

Nonnunquam vero non Arcæ Pontificum, ſed Arcæ pop Rom. ſive ærario ejus, aut ærario Saturni, aut Virg. Veſtalibus, aut pluribus horum ſimul, ejuſmodi Venditores, &c. pecuniam definitam pœnæ aut mulctæ vice inferre tenebantur: uti patet ex Inſc. 8. pag. 652. 13. p. 861. 8. p. 1032. 2. p. 837. aliiſque pluribus.

In-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Imprecationes verò aut Diras, non ut plurimum additas fuiſſe in ſepulchrorum Conſecrationibus, etiamſi ſæpe (licet id ſtatuat Cl. Salmaſius) certiſſimum puto. Quamquam nec leges defuerint, quæ ne ſpoliarentur, aut aliis modis profanarentur, prohiberent, ita enim in Pandectis Paulus lib. I. ſententiarum, de ſep. & lugendis. *Qui monumento inſcriptos titulos eraſerit, vel ſtatuam everterit, vel ex eodem traxerit lapidem, columnamve ſuſtulerit, ſepulchrum violaſſe dicitur.*

De nomnibus eraſis, ac denuo reſtitutis exemplum habemus in ſequenti Inſcriptione:

HERACLIDES. MENODOTI. F
CALLISTE. MATRI. SVAE. ET
MENODOTO. FRATRI. L. L. L. P. O. M. S
TI. PLAVTIVS LVPVS
TI. PLAVTIVS EVARISTVS
M. PLAVTIVS SYNEGDEMVS
HOC. MONVMENTVM. SVVM
VIOLATVM. VINDICARVNT. ET
RESTITVERVNT. NOMINA
OBITORVM

Feſta autem ejuſmodi, ſive Encænia quæ heic ab Aggeno vocantur ſolemnitates, etiam circa alia Templa fuiſſe Anniverſaria; & circa aras, ſimulachra & monumenta, &c. cum adjunctis Sacrificiis, & Epulis (cum nullum ſacrificium ſine Epulis fieret) docent nos abunde Inſcriptiones Antiquæ; uti, exempli gratia, hæc ſequens:

TI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAES. AVG.
GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II
COS. DESIG. IMP. III. P. P. DEDIT
OB. MEMORIAM. PATRIS. SVI. DEC. VII
COLLEGII. FABR. M. R. HS. 8. N. LIBERALITATE
DONAVIT. SVB. HAC. CONDICIONE. VT
QVOTANNIS. ROSAS. AD. MONVMENTVM
EIVS. DEFERANT. ET. IBI. EPVLENTVR
DVMTAXAT. IN. V. ID. IVLIAS
QVOD. SI. NEGLEXERINT TVNC. AD. VIII
EIVSDEM. COLLEGII PERTINERE. DEBEBIT
CONDICIONE. SVPRADICTA

At, ne quis putet hæc circa ſola monumenta locum habuiſſe, facit hæc jam ſequens Inſcriptio, quam iiſdem verbis (licet non eodem linearum ordine, ut fieri tamen opportuerat) uti apud Gruterum pag. 228. num. 8. habetur, repræſento:

DECRETUM.

AEDICVLAM. ET STATVAS HAS
HOSTIAM. DEDICATIONI
VICTIMAE. NATALI. AVG. VIII
KAL. OCTOB. DVAE. QVAE. PP
IMMOLARI. CONSVETAE. SVNT. AD
ARAM. QVAE. NVMINI
AVG. DEDICATA. EST. VIII. KAL
OCT. IMMOLETVR. ITEM
NATALI. TIBERI. CAES. PERPET
ACTVRI. DECVRIONES

ET.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ET. POP. CENET. QVAM. IMPENSAM
C. CASCELLIO. LABEONI
IN. PERPET. POLLICENTI GRATIAE. AGANTVR.
MVNIFICENTIAE. EIVS
EOQ. NATALI. VT. QVODANNIS
VITVLVS. IMMOLETVR
ET. NATALIB. AVGVSTI. ET. TIBERI.
CAESS. PRIVSQVAM
AD. VESCENDVM. DECVRIONES.
EANT. THVRE. ET
VINO. GENII. EORVM. INVITENTVR

ARAM. NVMINI. AVG. PEC. NOSTRA
PONENDAM
ET. LVDOS. EX. IDIB. AVG. DIEBVS
SEX. FACIVNDOS
CVRAVIMVS
NATALI AVGVSTAE. MVLSVM. ET. CRVSTVLA
MVLIERIB. VICANIS. AD. BONAM. DEAM. P. N
DEDIMVS.

ITEM. DEDICATIONE. STATVARVM
CAESARVM. ET
AVGVSTARVM. MVLSVM. ET.
CRVSTVLA. PECVNIA
DEVOTIS. OMNIB. ET. POPVLO.
DEDIMVS. PERPETVOQVE
EIVS. DIE. DEDICATIONIS. DATVROS
NOS. TESTATI. SVMVS

QVEM

QVEM. DIEM. QVO. FREQVENTIOR
QVOTANNIS. SIT
SERVABIMVS. VI. IDVS. MARTIAS
QVIA HAC. TI
CAESAR.PONT.MAX.FELICISSIME.CREATVS.EST

Epuli annua, ob Aræ Dedicationem, mentionem quoque habemus in Inſcriptione 4. pag. 174. ibidem.

Verum annui ſemper minimè fuere: ut ex Inſcriptionibus aliis videre licet. Sed pro una vice ſæpius data: quod indicant Inſcript. 5. pag. 168. 1. pag. 234. & 7. pag. 441. & 3. 68. Aut ſportulæ: quorum exempla in Inſcript. 1. pag. 436. & 8. pag. 441. & 6. pag. 108.

Sicuti vero Terminis eorumve Templis, (aliiſque etiam Templis ac delubris, &c. cedebatur certa agri menſura, (ad decem vel plura jugera) & ædificia iis adjuncta; ut ex reditu ipſorum ſacrificia & epulæ quotannis fierent: ita etjam Monumentis non ſolum pecuniæ certa quædam ſumma; ſed eo loco hortuli (aliquando quoque horti admodum magni) cedebantur: ut ex eorum reditu Curatores, Hæredes, quandoque & alii, quotannis epularentur, & Roſas, nonnunquam & coronas myrteas, ad monumenta deferrent. Quandoque & ex pecunia aliiſve ad ea deſtinatis, præter Roſas, & Myrteas Coronas aliaque Parentialia, Olei, aliorumve diviſio fiebat, & Lectiſternia antè Statuas ponebantur: ut ex Inſcript. 5. paginæ 237. 2. pag. 433. 1. pag. 460. 12. pag. 636. & aliis patet, inter quas maximè memorabilis mihi videtur, quam exhibet jam pluries memoratus Gruterus pag. 753. num. 4.

Por-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Porro Tituli, ut monumentis, ſic & Aris & Statuis & Templis, &c. inſcribebantur; continentes cujus Dei, Deæ, Deorumve eſſent; auctoreſque, & cauſas, (ſæpe) Conſecrationis ſeu Dedicationis, aliaque plura quandoque, comprehendebant: uti tam ex jam exhibitis, quam aliis infinitis Inſcriptionibus Doctorum cœtui notiſſimum eſt.

Hinc quoque Spartanæ Puellæ, apud Theocritum (Idyllio. 18.) in Helenes Epithalamio:

Πρᾶταί τοι στέφανον λωτῶ χαμαὶ αὐξομένοιο
Πλέξασαι σκιερὰν καταθήσομεν ἐς πλατάνιστον·
Πρᾶται δ' ἀργυρέας ἐξ ὄλπιδος ὑγρὸν ἄλειφαρ
Λαζύμεναι, σταξεῦμες ὑπὸ σκιερὰν πλατάνιστον·
Γράμματα δ' ἐν φλοιῷ γεγράψεται (ὡς παριών τις
Ἀνγνοίῃ) Δωριστὶ, Σέβου μ'. Ἑλένας φυτὸν εἰμί.

Primæ tibi coronam ex loto humi creſcente
Nectentes, umbroſam ſuſpendemus ad Platanum:
Primæ autem tibi ex argentea pyxide humidum unguentum
Capientes, ſtillabimus ſub umbroſam Platanum.
Literæ autem in cortice ſcribentur (ut præteriens aliquis
Perlegat) Doricè, Venerare me: Helenæ planta ſum.

Ubi & Coronæ & unguenta, ut in cæteris Deorum Conſecrationibus.

Ut autem tam lapidibus Terminalibus, quam ſtatuis, &c. præter *Unguenta*, ac *Coronas* etiam *Vittas*, ſeu *Velamenta* adhibebant, ſic idem quoque faciebant arboribus Conſecratis. Hinc in Metamorphoſeos ſuæ libro 8. Ovidius:

Stabat in his ingens annoſo robore quercus;
Una nemus: VITTÆ *mediam, memoreſque tabellæ*
Sertaque cingebant voti argumenta potentis.

Quam-

Quamvis hæc verba etiam ſimpliciter ad cultum religioſum, poſt Conſecrationis actum, retrahi queant.

Apud Romanos ratione rituum accedebant & alia, in Conſecrationibus Templorum, aliarumque rerum Conſecrandarum, ſeu Dedicandarum; Uti ex Cicerone patet:, qui in Oratione pro domo ſua: *Atqui C. Atinius, Patrum memoriâ, bona Quintii Metelli, qui eum ex Senatu Cenſor ejecerat, avi tui, Qu. Metelle, & tui, P. Scipio, conſecravit* FOCULO POSITO IN ROSTRIS, ADHIBITOQUE TIBICINE. Et paulò inferiùs: *Quid ergo illa tua tum* OBTESTATIO TIBICINIS? *quid* FOCULUS? *quid* PRECES? *quid* PRISCA VERBA *voluerunt?*

Notum ſatis eſt Doctis omnibus Collegium Tibicinum; notumque eos Sacris Romanis, Sacrificiis, ludis, aliiſque ſacris adhibitos fuiſſe; cum præter Livium, alioſque, id his ſequentibus teſtetur Ovidius:

Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœſtis tibia funeribus.

Uti etiam in Inſcriptionibus Antiquis, apud Gruterum, pag. 175. num. 10.

COLLEGIO. TIBICINVM
ET FIDICINVM. ROMANORVM
QVI. S. P. P. S

Et verbis magis expreſſis, pag. 269. num. 2.

TIBICINES ϕ ROMANI
QVI ϕ SACRIS
PVBLIC ϕ PRAEST ϕ SVNT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Hoc eſt, *qui ſacris publicis præſto ſunt.* Et in Conſecratione facta apud eundem pag. xxx. num. 2.

PRAEEVNTE. AELIO
. . . . . SACERDOTE. TIBICINE
ALBIO. VERINO

Quæ Inſcriptio an de ſolo Taurobolii Sacrificio ac Conſecratione; an quoque de Templi aut Sacelli alicujus Conſecratione locuta fuerit, incertum plane; eo quod præcipua, ac quæ Sacris Tauroboliis procul omni dubio multum lucis afferre poſſent, (in quantum ex iis quæ ſuperſunt conjici queat) injuria temporum, forſan & hominum, exeſa vel deleta ſunt.

Apud eoſdem Romanos Dedicationes ſive Conſecrationes fiebant per Pontifices. Etenim *Pontifex Maximus*, ſi Templum eſſet dedicandum, (quod tamen non ædificabatur priuſquam rite Auguria capta fuiſſent) *Poſtem tenebat & verba ad religionem Deorum immortalium* (ut Cicero loquitur) *compoſita proferebat:* Et in Aris Conſecrandis (quod tamen & in ædibus ſacris conſecrandis à Magiſtratu quandoque fiebat, uti ex Varrone diſcimus) *ſolemnia verba præibat.*

At nec ſolus aderat Pontifex Maximus, aut adeſſe, rite debebat: ſed cum ipſo quoque Collegium Pontificum.

Quod patet ex verbis Ciceronis Clodium accuſantis, quod domum ſuam non rite conſecraſſet. *Pontifex, inquit, affuit. Non te pudet cum apud Pontifices res agatur,* PONTIFICEM DICERE, NON COLLEGIUM PONTIFICUM AFFUISSE: *Præſertim cum tribunus plebis, vel denuntiare potueris, vel etiam cogere? &c.* Et paulò inferiùs:

tiùs: *Hanc tu igitur Dedicationem appellas, ad quam non collegium, non honoribus populi Romani ornatum Pontificem, non denique adoleſcentem quemquam, cum haberes in Collegio familiariſſimos, adhibere potuiſti?* Imò iſtud Collegium non tantum adeſſe debebat: Sed ſi quis, aut ſignum, aut delubrum, aut porticum, aut hujuſmodi quid ſimile dedicare volebat: referre ad Collegium Pontificum prius debebat.

Hinc idem Cicero (in eadem Oratione pro domo ſua.) *Atque ille* [C. Caſſius] *tamen ad Collegium retulit: tu ad quem retuliſti? Si quid deliberares, ſi quid piandum, aut inſtituendum fuiſſet religione domeſticâ: tamen inſtituto cæterorum vetere,* AD PONTIFICEM DETULISSES. *Novum delubrum cum in urbis Clariſſimo loco nefando quodam atque inaudito inſtituto inchoares; referendum ad Sacerdotes publicos non putaſti? At, ſi Collegium Pontificum adhibendum non videbatur; nemone horum tibi idoneus viſus eſt, qui ætate, honore, auctoritate antecellunt, ut cum eo* DEDICATIONEM COMMUNICARES?

Minor tamen numerus in plurimis, imò & graviſſimis rebus, ſufficiebat, ſi plures adeſſe non poſſent: ut idem, in Orat. de *Haruſpicum reſponſis,* habet. *De ſacris publicis, de ludis maximis, de Deorum Penatium, Veſtæque matris cæremoniis, de illo ipſo ſacrificio, quod fit pro ſalute populi Romani, quod poſt Romam conditam, hujus unius caſti tutoris religionum ſcelere violatum eſt,* QUOD TRES PONTIFICES STATUISSENT, *id ſemper populo Romano, ſemper Senatui, ſemper ipſis Diis immortalibus ſatis ſanctum, ſatis auguſtum, ſatis religioſum eſſe viſum eſt. At verò, meam domum P. Lentulus, Conſ. & Pontifex, P. Servilius, M. Lucullus, Qu. Metellus, M. Glabrio, M. Meſſalla, L. Lentulus, Flamen Martialis: P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

dus, L. Claudius, Rex ſacrorum: M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Cæſar, Flamen Quirinalis: Qu. Cornelius, P. Albinovanus, Qu. Terentius, Pontifices Minores, cauſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentiâ Ampliſſimorum, ac Sapientiſſimorum civium adſtante, OMNI RELIGIONE, *una mente omnes* LIBERAVERUNT.

Nimius hic videri cuipiam poſſim in citando Cicerone. At verba hæc jam poſtremò adducta, indicant. 1. De qualibus conſulerentur Pontifices [quæ tamen alio loco ac tempore forſan latiùs à me tractabuntur.] 2. Ad minimum tres numero Pontifices debuiſſe adſiſtere in Conſecrationibus aut Dedicationibus. [Quæ vocabula, ut hoc obiter notem, quandoque quid diverſum, quandoque unum idemque ſignificant: uti à me fere pro unâ eademque re in hoc Schediaſmate ſumuntur. Conſecrationis vocabulum ad bona privata, domos, &c. pertinere magis videtur: Dedicationis ad Templa ex iis dedicata: quod locus Templo conſtituendo priusquam ipſum Templum ædificaretur conſecrari deberet: quod ædificatum denuo dedicabatur.] Uti in gravioribus Conſultationibus tres numero debebant adeſſe. Quod, id eſt, quare hæc verba, Ciceronis adduxeram. 3. Et Ordinem, & Characteres, & numerum perſonarum, (Dignitatemque eorum) qui id Collegium conſtituebant. Quorum nemo ex fæce vulgi: verum omnes Ampliſſimi viri, & maxime, in civitate orbis tunc Domina, conſpicui. 4. Non ſolum ad Conſecrationes aut Dedicationes rite faciendas; ſed & ad res iſtas quæ male conſecratæ erant omni Religione liberandas, hoc fuiſſe adhibitum Collegium, nec ſine eo, &c. fieri debite potuiſſe.

Sic Reſecratio, quâ res male aut illegitime Conſecratæ iterum Profanæ reddebantur, fiebat etiam

per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

per Pontifices; ſive juſſu Senatus, ex ſententia & auctoritate ſeu reſponſo Pontificum (qui de omnibus Sacris, iiſque quæ ad illa pertinerent, judicabant ac Reſpondebant) per Prætorem Urbanum; ut nos docet Cicero, in Orat. pro domo ſuâ: cujus verba paulò altius repetam: *Sed ut revertar ad jus publicum vindicandum, quod ipſi Pontifices ſemper non ſolum ad ſuas cæremonias, ſed etiam ad populi juſſa accommodaverunt: habetis in commentariis veſtris, C. Caſſium cenſorem de ſigno Concordiæ dedicando* AD PONTIFICUM COLLEGIUM RETULISSE, EIQUE M. ÆMILIUM PONTIF. MAXIMUM PRO COLLEGIO RESPONDISSE, *niſi eum populus R. nominatim præfeciſſet, atque ejus juſſu faceret, non videri id recte poſſe dedicari. Quid, cum Licinia Virgo Veſtalis, ſummo loco nata ſanctiſſimo ſacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello Coſſ. aram & ædiculam, & pulvinar ſub Saxo ſacro dedicaſſet, non eam rem* EX AUCTORITATE SENATUS AD HOC COLLEGIUM SEX. JULIUS PRÆTOR RETULIT? *cum P. Scævola, Pontiſ. Maximus* PRO COLLEGIO RESPONDIT, QUOD IN LOCO PUBLICO LICINIA C.F. INJUSSU POPULI DEDICASSET, SACRUM NON VIDERI ESSE. *Quam quidem rem quantâ ſeveritate, quantaque diligentia Senatus ſuſtulerit ex ipſo S. C. facile cognoſcetis. Recita S. C.* SENATUS CONSULTUM. *Videtiſne Prætori Urbano negotium datum, ut* EJURARET, NE ID SACRUM ESSET? ET UT SI QUÆ ESSENT INCISÆ, AUT INSCRIPTÆ LITERÆ, TOLLERENTUR? *ô Tempora! ô mores! Tum Cæſarem hominem ſanctiſſimum, ſimulachrum Concordiæ dedicare Pontifices, in Templo* INAUGURATO *prohibuerunt: Poſt autem Senatus in loco* AUGU-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

STO *conſecratam eam aram, tollendam ex auctoritate Pontificum cenſuit, neque ullum eſt paſſus ex ea dedicatione, literarum extare monumentum.*

Verum ut non tantum res Profanæ per hoc Collegium Conſecrabantur, atque è contra Reſecrando omni Religione liberabantur; Sic quoque, ſi Profanatæ fuerant, ac per privatos occupatæ, per eos denuò reſtituebantur: uti ex hac ſequenti Inſcriptione patet:

IMP. CAESAR.
VESPASIANVS . AVG
PONTIF. MAX. TRIBVNIC
POTEST. VI. IMP. XIIII. P. P
COS. VI. DESIG. VII. CENSOR
LOCVM. VINEAE. PVBLICAE
OCCVPATVM. A. PRIVATIS
PER. COLLEGIVM. PONTIFICVM
RESTITVIT

Quod idem, ſicut in pluribus aliis, ita procul-dubio, in monumentis ſeu ſepulchris, locum habuit: ut ex Inſcript. quæ apud Aldum pag. 196. in voce *Cœlius* prima extat, videre licet:

D. M. S
FL. PROBINICIA. FECIT. SIBI
ET, COELIVS. SENTINIANVS. FOR
COR. 7. COH. II. VIG. PETIT. A PONTI
FICIB. VT. SIBI. PERMITTERENT
REFICERE. N. MONVMENTVM
IVRIS. SVI. LIB. LIBERTABVSQVE
SIBI. ET. SVIS. POSTERISQVE
EORVM

Illuſtrant hæc uti exiſtimo verba illa Ciceronis: *Si quid piandum, aut inſtituendum fuiſſet religione domeſti-*

meſtica: tamen inſtituto cæterorum vetere ad Pontificem detuliſſes. Novum delubrum cum in urbis Clariſſimo loco nefando quodam atque inaudito inſtituto inchoares; referendum ad Sacerdotes publicos non putaſti? At ſi Collegium Pontificum adhibendum non videbatur; nemone horum tibi idoneus viſus eſt, qui ætate, honore, auctoritate antecellunt, ut cum eo Dedicationem communicares?

At majorem iis lucem adfert ea quam profert Gruterus pag 318. num. 8.

PERMISSV. C. NASENNI. MARCELLI
PONTIFICIS. VOLCAN. ET. AEDIVM
SACRARVM. ET. Q. LOLLI. RVFI
CHISIDIANI. ET. M. AEMILI. VITALIS
CREPERIANI. N. VIR

An autem hæc extra Romam, licet intra Italiam, poſita ſit, an vero in ipſa urbe mihi incertum eſt: Veriſimile tamen admodum mihi eſt, ſi non plane certum, ſub Cæſarum imperio, etiam primorum, Dedicationes ſeu Conſecrationes Templorum, aliarum ædium ſacrarum, &c. per Vicarios Pontificis Max. adminiſtratas fuiſſe, atque hinc exortum Titulum Pontificis ædium Sacrarium.

Nam Pontifices non ſolum Vulcani, Dei Liberi, Martis, Solis ac Veſtæ, Junonis, imò & ipſorum Auguſtorum ac Cæſarum, Domuſque Auguſtæ fuiſſe, Doctioribus magis notum puto, quam ut heic operoſe oſtendatur. Cæterum hanc poſtremam Inſcriptionem non, ut ei præcedentem, loqui de monumento aliquo, ſed Templo, delubro, Sacello, aut ara aliqua dedicata aut reſtituta, non nimis obſcurum puto.

Quod denique hiſce addendum puto eſt, non ſolâ Pontificum Auctoritate ac permiſſu Conſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

crationes (apud Romanos) fuiſſe factas, ſed plebis Romani conſenſu & juſſu, (antiquis ſaltem temporibus, neque enim id ſemper obtinuiſſe putem) ad eas opus fuiſſe. Ita enim Cicero: *Video enim eſſe Legem Veterem Tribunitiam, quæ vetet injuſſu plebis, ædes, terram, aram Conſecrare.*

De Magicis (ſaltem ita prætenſis) Conſecrationibus, ac quarum mentio non nulla facta fuit, pag. 283. & 357. non multa heic apponenda cenſeo; quum, quæ de Teleſmatis tam Græcorum quam aliorum huc afferri queant, ſatis ſuperque tractaverit Salmaſius in Notis ſuis ad Hiſtorias Auguſtas: quas idcirco adeat harum rerum, vere nugarum, Lector paulò curioſior.

Qui autem ipſos adire fontes velit, conferat ſe ad Spartianum, ad Olypiodorum (apud Photium, & alios) ubi inveniet ſtatuas magicè Conſecratas, ac ſub terram defoſſas, contra hoſtium incurſus. Ciconias ac Serpentes erectas contra Serpentes, &c.

Aſt nullum dubium eſt quin quam maxime tales Conſecrationes circa μαντεῖα, ſeu Templa Fatidica, ipſorumque apparatum habuerint locum. Quod tam ex exemplo Hilarii ſociorumque ipſius pag. 357. memoratorum patet, quam ex Plinii verbis quæ hic ſequuntur: ita enim loquitur libro 25. cap. 9. de Verbenaca: *Utraque* [ſpecie] *ſortiuntur Galli, &* PRÆCINUNT RESPONSA. *Sed magi utique circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi, &c.*

Et lib. 37. cap. 10. *Chelonia oculus eſt Indicæ teſtudinis, vel portentoſiſſima Magorum mendaciis.* MELLE ENIM COLLUTO ORE, IMPOSITAM LINGUÆ FUTURORUM DIVINATIONEM PRÆSTARE.

Cu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Cujus autem energiæ aut poteſtatis fuerit & in talibus, & in aliis ars Magica, quam lib. 30. cap. 1. non immerito *Artium fraudulentiſſimam* vocat, pluribus atque eleganter indicat diverſis in locis: quæ quod non malè conveniant præcedenti noſtræ tractationi (cujus occaſione & hæc de Conſecrationibus nata eſt) paulò latiùs ea adducam: poſtquam hæc præmiſero. De Origine igitur ejus lib. ac cap. jam poſtremo citatis ita loquitur: *Magicas vanitates ſæpius quidem antecedentis operis parte, ubicunque cauſæ locuſque poſcebant, coarguimus, detegemuſque etiamnum. In paucis tamen digna res eſt de qua plura dicantur, vel eo ipſo, quod fraudulentiſſima artium plurimum in toto terrarum orbe, plurimiſque ſeculis valuit. Auctoritatem ei maximam fuiſſe nemo miretur, quandoquidem ſola artium tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in unam ſe redegit. Natam primum è Medicina nemo dubitat, ac ſpecie ſalutari, irrepſiſſe velut altiorem ſanctioremque, quam Medicinam: ita blandiſſimis deſideratiſſimiſque promiſſis addidiſſe vires Religionis, ad quam maximè etiamnum caligat humanum genus. Atque ut hoc quoque ſuggeſſerit miſcuiſſe artes Mathematicas, nullo non avido futura de ſe ſciendi, atque ea è cœlo veriſſime peti credente. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo, in tantum faſtigii adolevit, ut hodiéque etiam in magna parte gentium prævaleat, & in Oriente regum regibus imperet, &c.*

Audiamus jam ipſum de viribus, ſeu potius de Vanitate Artis Magicæ loquentem. De qua lib. 26. cap. 4. ita inſit: *Super omnia adjuvere eum [Aſclepiadem] Magicæ vanitates, in tantum evectæ ut abrogare herbis fidem cunctis poſſent. Æthiopide herba amnes ac ſtagna ſiccari conjectu, tactu clauſa omnia aperiri. Achæmenide conjectâ in aciem hoſtium, trepidare agmina ac terga vertere. Latacen dari ſolitam*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

à Perſarum rege legatis, ut quocunque veniſſent, omnium rerum copia abundarent, ac multa ſimilia. Ubinam iſtæ fuere, cum Cimbri Teutonique terribili Marte ulularent, aut cum Lucullus tot reges Magorum paucis legionibus ſterneret? Curve Romani duces primam ſemper in bellis commeatuum habuere curam? Cur, Hercule, Cæſaris miles ad Pharſaliam famem ſenſit, ſi abundantia omnis contingere unius herbæ felicitate poterit?

Non ſatius fuit Æmilium Scipionem Carthaginis portas herbâ patefacere, quam machinis clauſtra per tot annos quatere? Siccentur hodie Æthiopide Pontinæ paludes, tantumque agri ſuburbanæ reddatur Italiæ, &c. Lectu quoque digniſſimum eſt totum caput 2. lib. 30. de eadem illa Magia. Sane temperare mihi non poſſum quin id totum huc adducam.

Ut narravit Oſthanes ſpecies ejus [Artis Magicæ] *plures ſunt. Namque & ex aqua, & ex Sphæris, & ex aëre, & ſtellis, & lucernis, ac pelvibus, ſecuribuſque & multis aliis modis Divina promitti: præterea umbrarum, inferorumque colloquia: quæ omnia ætate noſtra princeps Nero vana falſaque comperit: quippe non cytharæ tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum ſummâ geſtiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare Diis concupivit, nec quicquam generoſius voluit. Nemo unquam ulli artium validius favit. Adhæc non opes ei defuere, non vires, non diſcendi ingenium, aliaque non patiente mundo. Immenſum & indubitatum exemplum eſt falſæ artis, quam dereliquit Nero: utinamque inferos potius, & quoſcunque de ſuſpicionibus ſuis Deos conſuluiſſet, quam lupanaribus atque proſtitutis mandaſſet inquiſitiones eas: nulla profecto ſacra, Barbari licet ferique ritus, non mitiora, quam cogitationes ejus, fuiſſent. Sævius ſic nos replevit umbris. Sunt quædam Magis perfugia, veluti lentiginem habentibus non obſequi numina, ut*

cerni

cerni non poſſint. Forte hoc in illo: nihil in membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat: pecudes vero, quibus non niſi ater color eſſet, facile. Nam immolare [homines] etiam graviſſimum. Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacum de ſe Triumphum afferens, & ideo provinciis gravis. Navigare noluerat, quoniam expuere in maria, aliiſque mortalium neceſſitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiaverat. Non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita perſuaſum ſit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamen quaſdam veritatis umbras, ſed in his veneficas artes pollere, non Magicas. Quærat aliquis, quæ ſint mentiti veteres Magi, cùm adoleſcentibus nobis viſus Apion Grammaticæ artis, prodiderit cynocephalem herbam, quæ in Ægypto vocaretur Oſyrites, divinam, & contra omnia veneficia; Sed ſi erueretur, ſtatim eum qui eruiſſet, mori. Seque evocaſſe umbras ad percontandum Homerum, qua patria, quibuſque parentibus genitus eſſet, non tamen auſus profiteri, quid ſibi reſpondiſſe diceret. Cap. 3.

Peculiare vanitatis ſit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur, tot modis à rerum natura damnatas, cœcitate perpetuâ, tenebris etiamnum aliis defoſſa ſepultiſque ſimiles. Nullis æque credunt extis: nullum religionis capacius indicant animal: ut ſi QUIS COR EJUS RECENS PALPITANSQUE DEVORARIT, DIVINATIONIS ET RERUM EFFICIENDARUM EVENTUS PROMITTANT.

Quam ſtulti igitur fuere tam veteres Romani, quam alii, ſeu Græcæ nationis, ſeu Barbaræ, homines. Quod, cum tam facilè per ſemetipſos (*devorato*, ſcilicet, *talpæ corde*, aut adhibitis *Verbenacâ*, *Cheloniâve*,) Divinationis capaces evadere poſſent, ſibique

bique & aliis Divina Reſponſa reddere valerent; præſciendique & prædicendi artem tam parvo labore ac pretio ſibi comparare poſſent; tamen aut Libros Sibyllinos, aut alia Oracula & Sortes per Italiam, aliaſque Regiones, quandoque procul diſſitas, magno labore, magniſque, imò maximis nonnunquam, ſumptibus adire ac conſulere maluerint: atque inde ſupra modum obſcura, ambigua & flexiloqua petere reſponſa: cùm ibi & per multum temporis ſpatium ſubinde detinerentur, ob prætenſos Faſtos Nefaſtoſque dies aut expectandos aut prætermittendos; ut ſic tempus lucrarentur Antiſtites, quo melius parare poſſent ea quæ decipiendis Conſultoribus idonea erant.

Si porrò conſideremus in tranſitu qualia, ratione morborum curandorum, tradidere hi Magi, eodem Plinio teſte; non ſanè minùs ridicula videbuntur iis, quæ in Philopſeude ſuo ex merito ridet ridiculorum omnium lepidiſſimus ſimul ac juſtiſſimus (modo non & veræ pietatis ſimul eſſet) deriſor]Lucianus. Sed hæc minus hujus loci ſunt: quamobrem redeo ad Conſecrationes: de quibus tamen nihil pro hoc tempore addendum cenſeo. Nam quæ de Conſecrationibus atque Initiationibus, ſive Pontificum & Sacerdotum, ſive Myſtarum in Myſteriis Eleuſiniis, Mithriacis, Samothracicis, Magnæ Matris [de Tauroboliis ac Taurobolinis, jam ſub finem prioris meæ Diſſertationis egi; quamvis plura iis addi poſſent, quæ forſan alibi, alioque tempore, locum invenient] hiſce adjungi poſſent, ea Obſervationibus meis ſacro-profanis de Origine Rituum, &c. reſervo.

I N-

INDEX.

A.

ABlepſia Hieronymi atque Euſebii in Joſepho. 39
Acroſtichis Sibyllæ. 39
de ea, quæ apud Euſebium invenitur ne per Somnium quidem cogitavit Cicero, aliaſque idem apertè deridet. 458
Adoratio Sacræ purpuræ in Imperatoribus etiam Chriſtianis. 157
Adrianus Cæſar Oracula conſtituit Antinoi, aut conſtitui permittit. 432
Æſculapii Oraculum Romæ in Inſula Tiberina Antoninorum tempore. 100, 101
Ægis in Cilicia Oraculum. 110, &c.
Aditus occulti ad Antra & Templa Fatidica. 245
Adyta Templi Delphici aliorumque locorum Fatidicorum. 239
quinam ad illa admiſſi. 240, &c.
Alcibiades Antiſtites ac Vates corrumpit. 412
Alexandri Magni ad Ammonem conſultatio qualis. 240, & à 307, ad 311
אלוהים quid, præter Deum, quandoque ſignificet in Sacra Scriptura, & apud Judæos veteres. 202
Ammonis Oraculum quouſque perduraverit. 89, 90,
ejus
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

ejus Deſcriptio. 91, 92, &c.
Antalcidæ lepidum reſponſum. 437
Antra, cryptæ & cavernæ reddendis Oraculis aptæ. 226, &c. 236, &c.
Antrum Corycium deſcriptum. 227
Trophonii deſcriptum. 237
Antiſtitum Scelera ſub Oraculorum prætextu commiſſa. 303
Aphacitidis Veneris Oraculum. 107, 108
Apollo Clarius reſponſa dabat adhuc tempore Tiberii, Delphicus reſpondit Ciceroni, Neroni. 87, 76
Daphnæus reſpondit Hadriano. 115, 337
Juliano. 115
Apollinis teſtimonium de Socrate confictum. 194, &c.
Apollinis Clarii Oraculum. 87, &c. 94, 28, 311
Didymæi (in Mileto.) 109
Heliopolitani in Syria. 117
Sarpedonii. 107
Apollo (prætenſus) nunquam Latinè locutus eſt. 53
jam Pyrrhi temporibus verſus facere deſierat. *ibid.*
Aponi Fons (ſive Aponinus) ejuſque Sortes. 106
Ara primogeniti Dei exploſa, à 38, uſque ad 55, hujus Fabellæ primus auctor Suidas, quantum apparet. 39
Ariſtodicus aſtute Anſtitum fraudes detegit. 413
Artes Prophetarum & Antiſtitum, cæterorumque apud Templa Fatidica degentium. 295
Athenienſes quanti Oracula æſtimarint. 429
Auctoritas (ratione Hiſtoriæ aut traditionis) qualis eſſe debeat Cedreni eumque ſequentium. 40
imò & Juſtini, Clementis, Euſebii, Lactantii, Auguſtini, Oroſii, &c. 42

Auguſtus minimè fuit in Græcia in Senectute ſua; neque ultimo ibi fuit niſi 34, antè obitum. 55
qualis indè redierit. *ibid.*
poſt mortem Oracula dedit. 434
Auguria & Haruſpicina cujus valoris. 421, & ſeqq.
Augures ſoli capiebant Auguria. 423

B.

BÆtulæ & Neuroſpaſta Antiquorum. 299
Balnea Romana eorumque flagitioſa licentia. 141
Mixta, etiam apud Chriſtianos eorumque Clericos. 142, &c.
Baronii aliorumque error circa Sacra Tauropolia, quæ pro Initiatione Pontif. Max. nobis venditant. 163, &c.

C.

CArmine reddi Oracula quando & cur deſierint. 257, &c.
Cauſæ præcipuè Oraculorum perpetui tandem ſilentii. 442
Cedreni credulitas ac Fabulæ. 40, &c.
Cellulæ τῶν 70. Interpretum ab Hieronymo exploſæ. 43
Cicero Oracula & Sortes, &c. ſalſè ridet. 194, 205, 323
Claudianus de Oraculis Ammonis & Apoll. Delphici quaſi adhuc ſuo tempore reſpondentibus. 87
Clandeſtini aditus ad Antra & Templa Fatidica. 245
Clemens Alexandrinus de Oraculor. duratione. 81

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Clericorum multorum probroſi mores ſeculo quinto Chriſtianiſmi. 141
Clitumnus Deus ejuſque Oraculum. 95
Κληρομαντεία veterum. 343, &c.
Credulitas cauſa errorum in Scriptoribus. 24
Juſtini Martyris. 42, 43
Codicillorum obſignatorum reſignandi artes. 320, &c.
Cœmeteria Chriſtianorum, ac quæ ibi fieri ſæpe ſolebant, deſcripta. 228, &c.
in iiſdem pervigiliæ. 232, &c.
Criobolia Sacra. 122, 123
Chriſtiani eximiè laudati ab Apoſtata Juliano. 175

D.

DÆmones boni non ſolum, ſed & mali Platonicis, &c. 185, 187, &c.
Mali Oraculorum Auctores Porphyrio aliiſque Ethnicis. 22, 23
de Dæmonibus opinio Chriſtianorum primitivæ Eccleſiæ. 191, &c.
Dæmonium Socratis mera Fabula. 194, 199
Deſcriptio Oraculi Delphici. 242, &c.
Oraculi Trophonii, à 264, ad 275
Dodonæi. 276, &c.
Statuæ Memnonis, à 281, ad 287
Oraculi Ammonis. 287, &c.
Dies Faſti ac Nefaſti circa reddenda Oracula. 429

E.

EDicta Cæſarum, de Sacrificiis ad exſtiſpicia & Divinationes ſpectantibus data. 126

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Emiſſarii qui, explorandis cunctis ad bene conjiciendum neceſſariis, mittebantur ab Oraculorum Antiſtitibus. 314. 316
Epiſtola Juliani Apoſtatæ ad Pontificem Galatiæ. 175
Error inſignis Euſebii atque Hieronymi in citandis Fl. Joſephi verbis. 40
Ethnicorum ſolennes quærelæ de Religione Chriſtiana, Chriſtianorumque vice verſa de Ethniciſmo. 21, 22
Ethnicorum fana occluſa, nondum tamen diruta ſub Conſtantino, ſub Thedoſio. 131, &c.
nec ſub Honorii Imperio. 134
Ethniciſmus ſub Theodoſii Imperio, & ultra Theodoſium publico, cultu gaudebat. 128, &c. per Theophilum in Ægypto deficere cœpit. 130, 135
Euſebii opinio & argumenta pro Oraculorum defectu. 18, 25
Euſebius contra Oraculorum Auctores diſputat egregie, cum alias ipſis auctorem Diabolum aſſignet. 213, &c.

F.

FAbula de Oraculo Delphis Auguſto dato, Plutarchi de Epitherſe, ac magno Pane mortuo. 26, &c.
Fabulæ ſunt, quæ de Tiberii ſtudio atque amore erga Chriſtum Salvatorem narrantur. 44, &c.
quæ de Oraculo Pyrrho dato dicuntur. 53
Fabula ac ſtupendus error, quæ à Neotericis de Templo Delphico Juliani tempore conflagrato narrantur. 70, &c.
quæ de Sapientia Socratis, teſtante id ipſo Apolline, dicuntur. 195

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Fortuna ac Fortunæ Præneſtinæ, & Antiatinæ. 92, 93
Primigenia. 345
Fraudes atque impoſturæ, Antiſtitum, propria ipſorum confeſſione detectæ. 216
Furoris ſimulati exempla & media, à 246, ad 255.

G.

GRatianus Imperator non rejecit Titulum ac munus Pontificis Maximi. 153

H.

HAbitatoribus qualibus ac quibus Oraculorum loca fuerint inhabitata. 314
Hadrianus Cæſar Oracula conſtituit, (ſaltem permittit conſtitui) Antinoi. 432
Hephæſtionis Oracula. 431
Hiſtoria Sauli Pythoniſſam conſulentis explicata. 201, &c.
Oraculi Delphici. 242, &c.
Dodonæi. 276, &c.
Trophonii. 264, ad 275
Memnoniæ ſtatuæ & Oraculi. 281, &c.
Sibyllinorum librorum apud Romanos. 454, &c.
Hiſtoria Sortium, ſive Oraculorum per Sortes datorum. à 341, uſque ad 378

I.

IDololatricus cultus publicus quamdiu duraverit. 119, &c.

Im-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Imperatoribus, etiam Chriſtianis, *Numinis*, *Divi* pluriumque ejus generis tituli attributi. 155
Impoſturæ & fraudes Prophetarum, Antiſtitum, cæterorumque Miniſtrorum ad Templa Fatidica. 295
Interpretes Somniorum à Cicerone lepide irriſi. 454
Judæi non fuere Auctores libr. Sibyllinorum. 9, 10 &c.

L.

LAvacra, ſive Balnea, mixta etiam Chriſtianorum Clericis multis uſitata. 141
ab Ethnicis Imperatoribus tamen ſæpius vetita. *ibid.*
Luxuries ac proterviæ ſummæ Canobi. 145, 146
Lyſandri technæ admirabiles. 409

M.

מחר non ſemper tempus craſtinum, ſed quandoque etiam tempus indefinitum (licet breve) ſignificat. 204
Martyrum reliquiæ. 138, 140, 141
Mercatura cum iis exercita. *ibid.*
Monachi Veteres ab Eunapio deſcripti. 136
à Zoſimo. 139
Myſteria atque initiationes ab Oraculorum Antiſtitibus inſtituta. 437

N.

N ουρεόπταστα & Bætulæ Veterum. 299
Nicephori Gregoræ de Oraculis opinio. 210

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

O.

ONomacriti Sortilegi fraudes & impoſturæ. 416
Opinio Baronii de Oraculis. 14
Boiſſardi. 14, 23
Bellarmini. 14
Hoſpiniani. 23
Cœlii Rhodigini. 224
Huetti. 24
H. Grotii. 223, 224
Peuceri. 14
Mornæi. 23
J. Bapt. Maravigliæ. 14
Schedii. 14, 23
Ger. J. Voſſii. 222, 223
Iſaaci Voſſii. 24
Oraculum Æſculapii Romæ in Inſula Tiberina. 100, 101
apud Apolloniam. 105, 106
in Pergamo. 239, & alibi.
in Italia circa urbem Romam. 91, 92, 93
Amphilochi, in Mallo. 96, &c.
Amphiari apud Oropum. 102
Antinoi. 433
Apidis, Memphiticorum. 336
Apollinis Clarii duratio. 87, 88, 94, 98
ejus artes ac fraudes. 311, &c.
Daphnæi. 115, 337
Delphici deſcriptio. 242, &c.
Didymæi. 94, 109
Apollinis in Pataris. 97, 304, &c.
Auguſti. 434
Carmeli Dei, Veſpaſianorum tempore. 93, 94

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

INDEX.

Oraculum Clitumni Dei (ejuſve Sortes.) 95
Deæ Syriæ. 290, &c.
Hermionæ in Macedonia. 102
Heliopolitani Dei. 318
Hephæſtionis. 430
Jovis Ammonis duratio. 89
Beli Apameæ in Syria. 103
in Babylonia. 304, &c.
Dodonæi duratio. 88, 89
Nicephori, Herodiani tempore. 99
Philii. 289
Thebani. 304
Mercurii, in Pharis Achaicis. 335
Mopſi, in Cilicia. 96, 102, 317
Orphei, in Lesbo. 237, 292
Paphiæ Veneris, Veſpaſianorum tempore. 94, 98
Paſiphaæ, in Laconica. 102
Sarpedonis, in Troade. 102
Serapidis, apud Alexandriam, ejuſque hiſtoria. 306, 335
Syriæ Deæ. 290, &c.
Tereſiæ, Orchomeni. 96
Trophonii in Bœotia. 102
ejus deſcriptio. 264, &c.
Vatis Cœleſtis, apud Carthaginem. 104
Velledæ apud Germanos. 473
Veneris Aphacitidis. 291, 337, 338
Oraculum de Puero Hebræo pro mera fabula exploſum, à 37, ad 55
Thulidi, ut fingunt, datum, 56, &c.
ridiculum Megarenſibus (ut perhibent) datum. 444
Oracula de Apollinis ſilentio conficta. 59, 60, 63
Hecates de Chriſto. 61, 62
de Pane magno mortuo confictum. 27, &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Oracula nutu, ac motu locali, ſimulachrorum reſpondentia, à 288, ad 301, 344
Carmine vel Soluta Oratione. 301
Sortibus. 323, 341, ad 378
Pluribus modis ſimul, vel diverſis temporibus, vel uno & eodem quoque. 297, 334
Per inſomnia. 318, &c. 327, &c.
Per cocidillos obſignatos. 318, &c.
Oracula quanti æſtimata à Politicis. 418, 419
quanti à Philoſophis Ariſtotelicis, Peripateticis, Epicureis, Academicis, Cynicis, &c. 200, 217
ab Oenomacrito, Cicerone, plurimiſque aliis publicè irriſa atque exploſa. 385, 205, & alibi.
Oraculum Athenienſibus datum. 388
ejus examen. 394, &c.
Mardonio datum. 401
Cnidiis datum. 452
Oraculi Crœſo dati Hiſtoria. 379
ejus examen. 382
ridetur id à Cicerone. 206, 382
ab OEnomao. 384, &c.
Oraculis præſidentium impoſturæ ac fraudes multiplices reſponſis. 214, 394, & ſeqq.
Oracula mercede ac pretio corrupta. 401, & ſeqq.
Oracula ridicula ab Antiſtitibus, imò potiùs à ſcritoribus, conficta. 443
Oracula quibus de cauſis tandem in totum deſierint. 442

P.

PAn Mercurii ac Penelopes filius, è plebe Deorum, minimè ὁ τῆς ὕλης κύριος. 28, &c.
de Panos magni morte fabella exploſa. *ibid.*
Περιηγηταὶ, ſeu Circuductores & Enarratores, apud Templa Fatidica. 313, &c.
Pervigilia in Cœmeteriis Chriſtianorum. 234, &c.
Poëtæ apud Oracula reſponſa Pythiarum, &c. carmine reddentes. 256, &c.
Pontificis Maximi prætenſa conſecratio exploſa. 163, &c.
Pontifex Achaiæ, Galatiæ, Aſiæ, &c. 172, 173, 177
Porphyrius ab Euſebio pro Oraculorum defectu allatus. 18, 19
Prætextatus licentiam Ethnicifmi Myſteriorumque in Græcia colendi ab Imp. Theodoſio obtinet. 128
Puer Sileſiacus cum dente aureo. 474

R.

REgeneratio Ethnica Myſtica & in æternum, poſt 20. annos tamen iteranda ſuperſtitibus. 125, 160, &c.

S.

SAcra Taurobolia quæ ac qualia fuerint, 122, &c. 157, &c.
Serapidis Alexandrini Oraculum, ejuſque impoſturæ. 306

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Sigillorum reſignandi artes. 320
Simulachra interne excavata, in quæ irrepebant Oraculorum Antiſtites. 303
Sibyllarum Sortes & Oracula. 99
Sibyllini libri ſolum Republicæ cauſâ Romæ ſervati. 181
Sibyllinorum librorum Hiſtoria. 454, & ſeqq.
Socratis Dæmonium fabuloſum. 194, 199
de ipſius Sapientia Oraculum Apollinis confictum. *ibid.*
Somniorum interpretes à Cicerone irriſi. 454
Στιχομαντεία & ῥαψῳδομαντεία. 353, &c.
Strabonis de Oraculis opinio. 207
Summus Sacerdos, neque apud Prudentium, neque apud alios Pontifex Maximus Romanorum. 163, &c.
Summi Sacerdotes quinam apud Chriſtianos Veteres. 174, &c.
Sacerdotes quinam apud Ethnicos Græcos. 172, 173
Sortium Hiſtoria, à 341, uſque ad 378
Sortes Antiatinæ. 92, 347
Alanorum. 352
Arabum. 349
Gerionis ad Aponi fontem. 91
Herculis Buraici. 343
Herculis, Tiburi prope Romam. 93
Jovis Dodonæi. 348
Fortunæ Præneſtinæ. 91, 92, 93, 343
Jovis Beli. 103, 109, 352
Sibyllarum. 99, 353, 364, &c.
Euripideæ. 103, 353
Homericæ. 104, 109
Muſæanæ. 353
Orpheanæ. 354
Scytharum. 352

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Sortes Claudio (ejus nominis ſecundo) datæ. 106
Divinatoriæ ſub Valentis Imperio. 127
Biblicæ Chriſtianorum. 369, &c.
Sortilegorum Sortes. 425, 359, &c.
Sortilegi in triviis, in aggere Circi, per vicos & oppida. 359, &c.
Sortes damnatæ Cæſarum edictis. 375
Chriſtianorum cujuſcunque generis damnatæ per Concilia, &c. 377
Sortilegi & Vates in Scenis traducti. 446

T.

TAurobolia Sacra, eorumque Hiſtoria, &c. 122. 157, &c. 180.
Theophilus Alexandrinæ urbis Epiſcopus, minimè vero præfectus prætorio. 143
Tollere Sortes. 347
Trahere Sortes. 346

V.

VAtes & Harioli in Scenis irriſi. 447
Velledæ Oraculum apud Germanos. 473
Voſſius (Gerh. Joan.) de Oraculorum Auctoribus. 222
Victimæ humanæ quando tandem immolari in totum deſierint. 35, 36

Præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Præcipua errata quæ corrigenda.

In Præfat.

Pag. 7	poſt parvatro veteres lege,	poſt parvam
11	nihil moratur	nihil moratus

In ipſo opere

Pag. 3	oſtenditur	oſtendetur
6	MUNDUS OMNIA	MUNDUS ET OMNIA
11	potuere fraude	potuere Dæmones fraude
12	fragmenta	figmenta
--	pio	quo
33	*minima*	*Numina*
38	ἴκεαδς tertium	ἴκαδς. tertium
39	ſicuti	ſecuti
43	imprudentes	impudentes
52	potentibus	petentibus
59	gloſſis , alias)	gloſſis) alias
80	REGE	REGET
81	manifeſtum fuit	manifeſtum fit
91	diſpicere	disjicere
100	poteſt	patet
108	*ſternæ*	*ciſternæ*
114	*concaſuit*	*concaluit*
117	Et tamen poſtea ſuper expeditione	Et tamen alibi , in Templo Apollinis Daphnæi ; ſuper expeditione
126	ex exemplo	ex exemplis
137	Καλουμβοῦ	Καλουμβοῦς
143	nocet	docet
--	ὅτι δεῖ	ὅτι οὐ δεῖ
145	ex (Ruffino , &c.	*deleantur lunulæ*
147	quamobrem multa	quamobrem ad multa
150	publicam profeſſionem	publicam profeſſionem , inhiantes ;
158	jam pag. . . allata	jam pag. 124. allata
160	*egeſto madidum*	*egeſto rigens*
175	Oraculi apud Apollinis	Oraculi Apollinis
193	CONSECRATI	CONSECRATIS
215	huic	hinc
217	Stoici	*dele*
231	liberalitatem	libertatem
234	accedit	accidit
242	auxilia	auxilio
243	conſtructam	conſtructâ
244	fraudes	frondes
245	radditus	redditur
271	notatu	natatu
281	*qui eo erant*	*qui cum eo erant*
301	exercita , uti plura	exercita , quoniam plura
311	*exitum ceciniſſe*	*exitium ceciniſſe*
321	eſſe	eſſet
333	reſpondetur	reſponderetur
339	donaria gravia	donaria minus gravia
340	quæ vere ſtatuæ	quam verè ſtatuæ
356	popello , atque inprimis	*dele* atque inprimis
359	Circumforameas	Circumforaneos

Pag.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Præcipua errata quæ corrigenda.

Pag. 362	*reddat*	*reddant*
---	cavillatur	cavillatus
382	ὃ	οἵ
400	comporeato	comportato
402	Indigena Trophonium	Indigena ad Trophonium
406	Hiſtoriarum	Hiſtoriam
408	*corvoſæ*	*corvos à ſe*
428	editam in vulgus	edita in vulgus
434	*colunt*	*coluit*
440	ut omni parte	ut ab omni parte
445	(uti notum poſt)	uti notum) poſtea
458	præteritur	prætexitur
460	OBSERVANS	OBSERVONS
467	patebat	patebit
479	quandoque Conſecrantur	quandoque Conſecrabantur
482	Jovis Græci	Jovis Hercei
497	Epuli Annua	Epuli Annui
---	Verum annui	Verum annua.

Cætera ſphalmata, quæ minus officiunt facilè corriget per ſeſe æquus Lector.

F I N I S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3

1059
f2:12-
909 [illegible]

(18)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1133 G 3